

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

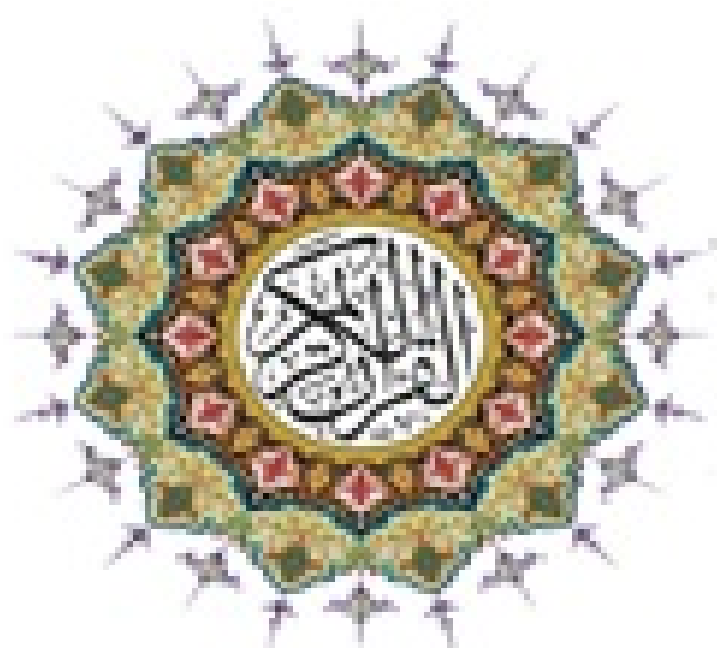
گامی

عزیزان
علیهم الصلوات
والتسلیمات

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۶

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 6

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۸	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۶
۳۸	مشخصات کتاب
۳۸	۱- اسلام
۴۳	۲- آثار احترام به اسلام
۴۴	۳- آثار اسلام
۴۶	۴- آثار اسلام ستیزی بنی نضیر
۴۶	۵- آثار اسلام کافران
۴۶	۶- آثار اسلام گریزی
۴۶	۷- آثار اسلام مسیحیان
۴۷	۸- آثار اسلام یهود
۴۸	۹- آثار اقرار به اسلام
۵۲	۱۰- آثار اهانت به اسلام
۵۲	۱۱- آثار ایمان به اسلام
۵۲	۱۲- آثار ایمان مسلمانان صدر اسلام
۵۴	۱۳- آثار بخل منافقان صدر اسلام
۵۴	۱۴- آثار بدخواهی برای اسلام
۵۴	۱۵- آثار پرسش مردم صدر اسلام
۵۴	۱۶- آثار پیروزی مسلمانان صدر اسلام
۵۵	۱۷- آثار توطئه علیه اسلام
۵۶	۱۸- آثار حاکمیت اسلام
۵۶	۱۹- آثار سستی مسلمانان صدر اسلام
۵۶	۲۰- آثار شک در حقانیت اسلام
۵۸	۲۱- آثار عظمت مسلمانان صدر اسلام

۵۸	۲۲- آثار عقیده به اسلام
۵۸	۲۳- آثار قبول اسلام
۶۰	۲۴- آثار کفر منافقان صدر اسلام
۶۰	۲۵- آثار گسترش اسلام
۶۲	۲۶- آثار مبارزه با اسلام
۶۲	۲۷- آثار مخالفت با اسلام
۶۳	۲۸- آثار هجرت مسلمانان صدر اسلام
۶۴	۲۹- آثار هواپرستی مرفهان صدر اسلام
۶۴	۳۰- آرزوی ارتداد مسلمانان صدر اسلام
۶۴	۳۱- آرزوی پیروزی اسلام
۶۴	۳۲- آرزوی شکست اسلام
۶۶	۳۳- آزادی مشرکان صدر اسلام
۶۶	۳۴- آزادی منافقان صدر اسلام
۶۶	۳۵- آسیب پذیری مسلمانان صدر اسلام
۶۸	۳۶- آگاهی کافران صدر اسلام
۶۸	۳۷- آگاهی مردم صدر اسلام
۶۸	۳۸- آگاهی مسلمانان صدر اسلام
۶۸	۳۹- آگاهی یهود صدر اسلام
۷۰	۴۰- ابراهیم(ع) و اسلام
۷۰	۴۱- ابعاد اسلام
۷۰	۴۲- اتحاد مشرکان صدر اسلام
۷۲	۴۳- اجتماع مؤمنان صدر اسلام
۷۲	۴۴- اجتناب از استهزای اسلام
۷۲	۴۵- اجتناب از تجزیه اسلام
۷۲	۴۶- اختلاف مسلمانان صدر اسلام
۷۴	۴۷- اخلاصگری منافقان صدر اسلام

۷۴	۴۸- ادعاهای مسلمانان صدر اسلام
۷۴	۴۹- ادوات جنگ در صدر اسلام
۷۴	۵۰- اذن به مسلمانان صدر اسلام
۷۶	۵۱- اذیت مسلمانان صدر اسلام
۷۶	۵۲- اذیتهای دشمنان اسلام
۷۶	۵۳- اذیتهای مشرکان صدر اسلام
۷۸	۵۴- ارتجاع مردم صدر اسلام
۷۸	۵۵- ارتداد در صدر اسلام
۷۸	۵۶- ارتداد منافقان صدر اسلام
۸۰	۵۷- ارزش اسلام
۸۱	۵۸- ارکان اسلام
۸۴	۵۹- ارکان گسترش اسلام
۸۴	۶۰- ازدواج در اسلام
۸۵	۶۱- اسارت مشرکان صدر اسلام
۸۶	۶۲- استکبار کافران صدر اسلام
۸۶	۶۳- استواری اسلام
۸۸	۶۴- استهزاگران اسلام
۸۸	۶۵- استهزاهای دشمنان اسلام
۸۸	۶۶- استهزاهای مشرکان صدر اسلام
۹۱	۶۷- استهزاهای منافقان صدر اسلام
۹۲	۶۸- استهزای اسلام
۹۴	۶۹- استهزای مسلمانان صدر اسلام
۹۴	۷۰- اسلام اسیر
۹۴	۷۱- اسلام اهل کتاب
۹۵	۷۲- اسلام بادیه نشینان صدر اسلام
۹۶	۷۳- اسلام تبع

- ۷۴- اسلام در انجیل ۹۶
- ۷۵- اسلام در تورات ۹۶
- ۷۶- اسلام در کتب آسمانی ۹۷
- ۷۷- اسلام در گواهی ۹۸
- ۷۸- اسلام زید بن حارثه ۹۸
- ۷۹- اسلام ستیزی ابو لهب ۹۹
- ۸۰- اسلام ستیزی کافران ۱۰۰
- ۸۱- اسلام ستیزی منافقان ۱۰۲
- ۸۲- اسلام ستیزی منافقان صدر اسلام ۱۰۲
- ۸۳- اسلام ستیزی همسر ابو لهب ۱۰۳
- ۸۴- اسلام شناس در جامعه ۱۰۴
- ۸۵- اسلام کافران ۱۰۴
- ۸۶- اسلام محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۴
- ۸۷- اسلام مردم صدر اسلام ۱۰۶
- ۸۸- اسلام مرفهان ۱۰۶
- ۸۹- اسلام مسیحیان ۱۰۶
- ۹۰- اسلام مشرکان ۱۰۷
- ۹۱- اسلام مشرکان صدر اسلام ۱۰۸
- ۹۲- اسلام منافقان ۱۰۸
- ۹۳- اسلام منافقان صدر اسلام ۱۰۸
- ۹۴- اسلام مؤمنان اهل کتاب ۱۱۰
- ۹۵- اسلام و احیای ارزشها ۱۱۰
- ۹۶- اسلام و ادیان ۱۱۰
- ۹۷- اسلام و اقتصاد ۱۱۱
- ۹۸- اسلام و امکانات دنیوی ۱۱۲
- ۹۹- اسلام و اهل کتاب ۱۱۲

- ۱۱۲ ----- ۱۰۰- اسلام و بردگی
- ۱۱۲ ----- ۱۰۱- اسلام و تعقل
- ۱۱۴ ----- ۱۰۲- اسلام و تمدن
- ۱۱۴ ----- ۱۰۳- اسلام و جامعه
- ۱۱۴ ----- ۱۰۴- اسلام و خرافات
- ۱۱۴ ----- ۱۰۵- اسلام و خویشاوندی
- ۱۱۴ ----- ۱۰۶- اسلام و دین ابراهیم(ع)
- ۱۱۶ ----- ۱۰۷- اسلام و صلح
- ۱۱۶ ----- ۱۰۸- اسلام و طبیات
- ۱۱۷ ----- ۱۰۹- اسلام و فقرا
- ۱۱۸ ----- ۱۱۰- اسلام و گناهکاران پشیمان
- ۱۱۸ ----- ۱۱۱- اسلام و مادیات
- ۱۲۰ ----- ۱۱۲- اسلام و مبانی فرهنگی
- ۱۲۰ ----- ۱۱۳- اسلام و معنویات
- ۱۲۲ ----- ۱۱۴- اسلام و مقتضیات زمان
- ۱۲۲ ----- ۱۱۵- اسلام و یهود
- ۱۲۲ ----- ۱۱۶- اسلام یهود
- ۱۲۳ ----- ۱۱۷- اشراف صدر اسلام و قرآن
- ۱۲۴ ----- ۱۱۸- اشراف صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۲۴ ----- ۱۱۹- اطمینان مشرکان صدر اسلام
- ۱۲۴ ----- ۱۲۰- اطمینان مؤمنان صدر اسلام
- ۱۲۴ ----- ۱۲۱- اظهار عقیده به اسلام
- ۱۲۵ ----- ۱۲۲- اعتدال اسلام
- ۱۲۷ ----- ۱۲۳- اعدام موهنان به اسلام
- ۱۲۸ ----- ۱۲۴- اعراب قبل از اسلام
- ۱۲۸ ----- ۱۲۵- اعراض از اسلام

- ۱۲۶- اعراض از مغالطه گران در اسلام ۱۳۰
- ۱۲۷- اعراض اکثریت مردم صدر اسلام ۱۳۰
- ۱۲۸- اعراض بنی اسرائیل از اسلام ۱۳۰
- ۱۲۹- اعراض یهود از اسلام ۱۳۰
- ۱۳۰- اعلام مواضع اسلام ۱۳۲
- ۱۳۱- افتراهای مشرکان صدر اسلام ۱۳۲
- ۱۳۲- افراط مشرکان صدر اسلام ۱۳۴
- ۱۳۳- افشای مشرکان صدر اسلام ۱۳۴
- ۱۳۴- افشای منافقان صدر اسلام ۱۳۵
- ۱۳۵- اقرار به اسلام ۱۳۶
- ۱۳۶- ۱۳۶
- ۱۳۷- اقرار منافقان صدر اسلام ۱۳۶
- ۱۳۸- اقرار یهود صدر اسلام ۱۳۸
- ۱۳۹- اقلیت مشرکان صدر اسلام ۱۳۸
- ۱۴۰- اکثریت کافران صدر اسلام ۱۳۸
- ۱۴۱- اکثریت مردم صدر اسلام ۱۴۰
- ۱۴۲- اکثریت مشرکان صدر اسلام ۱۴۲
- ۱۴۳- اکمال اسلام ۱۴۴
- ۱۴۴- امامت نماز جمعه در صدر اسلام ۱۴۴
- ۱۴۵- امتنان بادیه نشینان صدر اسلام ۱۴۴
- ۱۴۶- امتیاز طلبی مرفهان صدر اسلام ۱۴۶
- ۱۴۷- امداد به دشمنان اسلام ۱۴۶
- ۱۴۸- امداد به مسلمانان صدر اسلام ۱۴۶
- ۱۴۹- امکانات کافران صدر اسلام ۱۴۶
- ۱۵۰- امکانات مادی مرفهان صدر اسلام ۱۴۷
- ۱۵۱- امکانات مادی مسلمانان صدر اسلام ۱۴۸

- ۱۴۸ ----- امکان‌ات مادی منافقان صدر اسلام
- ۱۵۳ ----- امکان‌ات مادی مؤمنان صدر اسلام
- ۱۵۴ ----- امنیت مکه در صدر اسلام
- ۱۵۵ ----- امیدواری مسلمانان صدر اسلام
- ۱۵۶ ----- انتظار شکست اسلام
- ۱۵۷ ----- انتظار نابودی اسلام
- ۱۵۸ ----- انتظارات مؤمنان صدر اسلام
- ۱۵۹ ----- انجیل در صدر اسلام
- ۱۶۰ ----- انذار مردم صدر اسلام
- ۱۶۱ ----- انذار مسلمانان صدر اسلام
- ۱۶۲ ----- انذار نیاکان مردم صدر اسلام
- ۱۶۳ ----- انزوای اجتماعی منافقان صدر اسلام
- ۱۶۴ ----- انعطاف پذیری اسلام
- ۱۶۵ ----- انفاق مؤمنان صدر اسلام
- ۱۶۶ ----- انگیزه های مشرکان صدر اسلام
- ۱۶۷ ----- اهانت‌های منافقان صدر اسلام
- ۱۶۸ ----- اهتمام اسلام به فقرا
- ۱۶۹ ----- اهتمام اسلام به کتابت
- ۱۷۰ ----- اهل کتاب در صدر اسلام
- ۱۷۱ ----- اهل کتاب صدر اسلام
- ۱۷۲ ----- اهل کتاب و اسلام
- ۱۷۳ ----- اهل کتاب و مسلمانان صدر اسلام
- ۱۷۴ ----- اهل مکه در صدر اسلام
- ۱۷۵ ----- اهمیت اسلام
- ۱۷۶ ----- اهمیت اقرار به اسلام
- ۱۷۷ ----- اهمیت ایمان به اسلام

- ۱۷۸- اهمیت برتری اسلام - ۱۷۴
- ۱۷۹- اهمیت پاسداری از اسلام - ۱۷۴
- ۱۸۰- اهمیت تبلیغ اسلام - ۱۷۶
- ۱۸۱- اهمیت تعلیم اسلام - ۱۷۶
- ۱۸۲- اهمیت دعوت به اسلام - ۱۷۶
- ۱۸۳- اهمیت دین اسلام - ۱۷۷
- ۱۸۴- اهمیت شناخت اسلام - ۱۷۸
- ۱۸۵- اهمیت قبول اسلام - ۱۷۸
- ۱۸۶- اهمیت گرایش به اسلام - ۱۷۸
- ۱۸۷- اهمیت گسترش اسلام - ۱۸۰
- ۱۸۸- اهمیت مسجد الحرام در صدر اسلام - ۱۸۰
- ۱۸۹- ایمان به اسلام - ۱۸۱
- ۱۹۰- ایمان مسلمانان صدر اسلام - ۱۸۴
- ۱۹۱- ایمان مشرکان صدر اسلام - ۱۸۶
- ۱۹۲- بدخواهی برای اسلام - ۱۸۶
- ۱۹۳- بدعتگذاری مشرکان صدر اسلام - ۱۸۶
- ۱۹۴- برادری در صدر اسلام - ۱۸۸
- ۱۹۵- برخورد مسلمانان صدر اسلام - ۱۸۸
- ۱۹۶- برکات اسلام - ۱۸۸
- ۱۹۷- بشارت استقبال از اسلام - ۱۸۹
- ۱۹۸- بشارت اسلام قبایل عرب - ۱۹۰
- ۱۹۹- بشارت به پیروزی اسلام - ۱۹۰
- ۲۰۰- بشارت به مسلمانان صدر اسلام - ۱۹۰
- ۲۰۱- بشارت به مؤمنان صدر اسلام - ۱۹۲
- ۲۰۲- بشارت پیروزی اسلام - ۱۹۲
- ۲۰۳- بشارت حاکمیت اسلام - ۱۹۲

- ۲۰۴- بشارت شکست دشمنان اسلام ۱۹۴
- ۲۰۵- بشارت گسترش اسلام ۱۹۴
- ۲۰۶- بعد اجتماعی اسلام ۱۹۴
- ۲۰۷- بعد اخلاقی اسلام ۱۹۶
- ۲۰۸- بعد اقتصادی اسلام ۱۹۶
- ۲۰۹- بعد عبادی اسلام ۱۹۸
- ۲۱۰- بعد عقیدتی اسلام ۱۹۸
- ۲۱۱- بعد نظامی اسلام ۲۰۰
- ۲۱۲- بنی اسرائیل صدر اسلام ۲۰۰
- ۲۱۳- بنی اسرائیل و اسلام ۲۰۴
- ۲۱۴- بهانه جویی کافران صدر اسلام ۲۰۴
- ۲۱۵- بهانه جویی مرفهان صدر اسلام ۲۰۶
- ۲۱۶- بهانه جویی مشرکان صدر اسلام ۲۰۶
- ۲۱۷- بهانه جویی منافقان صدر اسلام ۲۰۸
- ۲۱۸- بی انضباطی مسلمانان صدر اسلام ۲۰۸
- ۲۱۹- بی تقوایی یهود صدر اسلام ۲۰۸
- ۲۲۰- بی شعوری مرفهان صدر اسلام ۲۱۰
- ۲۲۱- بی منطقی کافران صدر اسلام ۲۱۰
- ۲۲۲- بی منطقی مرفهان صدر اسلام ۲۱۱
- ۲۲۳- بی منطقی مشرکان صدر اسلام ۲۱۲
- ۲۲۴- بیماردلان و اسلام ۲۱۲
- ۲۲۵- بینش کافران صدر اسلام ۲۱۳
- ۲۲۶- بینش مردم صدر اسلام ۲۱۷
- ۲۲۷- بینش مرفهان صدر اسلام ۲۱۸
- ۲۲۸- بینش مسلمانان صدر اسلام ۲۱۸
- ۲۲۹- بینش مشرکان صدر اسلام ۲۲۰

- ۲۳۰- بینش منافقان صدر اسلام ۲۲۶
- ۲۳۱- پاسداری از اسلام ۲۲۶
- ۲۳۲- پذیرش اسلام ۲۲۸
- ۲۳۳- پرسش از مسلمانان صدر اسلام ۲۲۸
- ۲۳۴- پرسش مردم صدر اسلام ۲۲۹
- ۲۳۵- پرسش مشرکان صدر اسلام ۲۳۰
- ۲۳۶- پرسشگری مسلمانان صدر اسلام ۲۳۰
- ۲۳۷- پرسشهای مشرکان صدر اسلام ۲۳۰
- ۲۳۸- پناه جویی منافقان صدر اسلام ۲۳۰
- ۲۳۹- پنهانکاری منافقان صدر اسلام ۲۳۲
- ۲۴۰- پیدایش اسلام ۲۳۲
- ۲۴۱- پیروزی اسلام ۲۳۲
- ۲۴۲- پیروزی مشرکان صدر اسلام ۲۳۶
- ۲۴۳- پیشگامان در اسلام ۲۳۶
- ۲۴۴- پیشگویی پیروزی اسلام ۲۳۶
- ۲۴۵- پیمانہ در صدر اسلام ۲۳۷
- ۲۴۶- پیوستگی تعالیم اسلام ۲۳۸
- ۲۴۷- تأثیرپذیری مسلمانان صدر اسلام ۲۳۸
- ۲۴۸- تأثیرپذیری مؤمنان صدر اسلام ۲۳۹
- ۲۴۹- تأیید مسلمانان صدر اسلام ۲۴۰
- ۲۵۰- تاریخ اسلام ۲۴۰
- ۲۵۱- تاریخ صدر اسلام ۲۴۱
- ۲۵۲- تازگی اسلام ۵۱۰
- ۲۵۳- تبعید دشمنان اسلام ۵۱۰
- ۲۵۴- تبلیغ دشمنان اسلام ۵۱۱
- ۲۵۵- تبلیغ علیه اسلام ۵۱۲

- ۲۵۶- تبلیغ مسیحیان علیه اسلام ۵۱۲
- ۲۵۷- تبلیغ مشرکان صدر اسلام ۵۱۴
- ۲۵۸- تبلیغ یهود علیه اسلام ۵۱۴
- ۲۵۹- تجارت مسلمانان صدر اسلام ۵۱۶
- ۲۶۰- تجاوزگری مشرکان صدر اسلام ۵۱۶
- ۲۶۱- تجزیه ناپذیری اسلام ۵۱۶
- ۲۶۲- تحریک دشمنان اسلام ۵۱۷
- ۲۶۳- ترازو در صدر اسلام ۵۱۸
- ۲۶۴- ترس مسلمانان صدر اسلام ۵۱۸
- ۲۶۵- ترک مبارزه با اسلام ۵۱۸
- ۲۶۶- تزلزل در مسلمانان صدر اسلام ۵۲۰
- ۲۶۷- تسلیم به اسلام ۵۲۰
- ۲۶۸- تشبیه اسلام ستیزی کافران ۵۲۱
- ۲۶۹- تشریح تدریجی اسلام ۵۲۲
- ۲۷۰- تشکل منافقان صدر اسلام ۵۲۲
- ۲۷۱- تشویق به اسلام ۵۲۲
- ۲۷۲- تشویق کافران صدر اسلام ۵۲۴
- ۲۷۳- تشویق مسلمانان صدر اسلام ۵۲۴
- ۲۷۴- تظاهر به اسلام ۵۲۴
- ۲۷۵- تظاهر منافقان به اسلام ۵۲۶
- ۲۷۶- تعالیم اجتماعی اسلام ۵۲۹
- ۲۷۷- تعالیم اسلام ۵۳۰
- ۲۷۸- تعالیم فردی اسلام ۵۳۲
- ۲۷۹- تعجب کافران صدر اسلام ۵۳۴
- ۲۸۰- تعداد منافقان صدر اسلام ۵۳۴
- ۲۸۱- تعقل در اسلام ۵۳۴

- ۲۸۲- تفاوت اخروی اسلام ها ۵۳۵
- ۲۸۳- تفاوت اسلام با ایمان ۵۳۶
- ۲۸۴- تفاوت اقتصادی در صدر اسلام ۵۳۶
- ۲۸۵- تکبر کافران صدر اسلام ۵۳۶
- ۲۸۶- تکذیب اسلام ۵۳۸
- ۲۸۷- تکذیبگری کافران صدر اسلام ۵۳۸
- ۲۸۸- تکذیبگری مرفهان صدر اسلام ۵۴۰
- ۲۸۹- تکذیبگری مشرکان صدر اسلام ۵۴۰
- ۲۹۰- تلاش مرفهان صدر اسلام ۵۴۲
- ۲۹۱- تلاش مسلمانان صدر اسلام ۵۴۲
- ۲۹۲- تلاش منافقان صدر اسلام ۵۴۲
- ۲۹۳- تلاوت قرآن بر مردم صدر اسلام ۵۴۲
- ۲۹۴- تمایلات مسلمانان صدر اسلام ۵۴۴
- ۲۹۵- تمدن های قبل از اسلام ۵۴۴
- ۲۹۶- توبه پذیری اسلام ۵۴۴
- ۲۹۷- توجیه گری مشرکان صدر اسلام ۵۴۴
- ۲۹۸- تورات در صدر اسلام ۵۴۶
- ۲۹۹- تورات صدر اسلام ۵۴۸
- ۳۰۰- توصیه به مؤمنان صدر اسلام ۵۴۸
- ۳۰۱- توطئه اشراف صدر اسلام ۵۵۰
- ۳۰۲- توطئه دشمنان اسلام ۵۵۰
- ۳۰۳- توطئه علیه اسلام ۵۵۰
- ۳۰۴- توطئه کافران صدر اسلام ۵۵۴
- ۳۰۵- توطئه مرفهان صدر اسلام ۵۵۶
- ۳۰۶- توطئه مشرکان صدر اسلام ۵۵۶
- ۳۰۷- توطئه منافقان صدر اسلام ۵۵۸

- ۳۰۸- توطئه های دشمنان اسلام ۵۶۰
- ۳۰۹- توطئه های مشرکان صدر اسلام ۵۶۰
- ۳۱۰- توقعات مسلمانان صدر اسلام ۵۶۰
- ۳۱۱- تولیت مسجد الحرام در صدر اسلام ۵۶۲
- ۳۱۲- تهدید دنیاطلبان صدر اسلام ۵۶۲
- ۳۱۳- تهدید کافران صدر اسلام ۵۶۲
- ۳۱۴- تهدید گناهکاران صدر اسلام ۵۶۵
- ۳۱۵- تهدید مسلمانان صدر اسلام ۵۶۶
- ۳۱۶- تهدید مشرکان صدر اسلام ۵۶۶
- ۳۱۷- تهدید منافقان صدر اسلام ۵۷۱
- ۳۱۸- تهدیدهای مشرکان صدر اسلام ۵۷۲
- ۳۱۹- تهمت به اسلام ۵۷۲
- ۳۲۰- تهمتهای مردم صدر اسلام ۵۷۲
- ۳۲۱- تهمتهای مشرکان صدر اسلام ۵۷۳
- ۳۲۲- تهمتهای منافقان صدر اسلام ۵۷۴
- ۳۲۳- ثروت منافقان صدر اسلام ۵۷۶
- ۳۲۴- جاذبه اسلام ۵۷۶
- ۳۲۵- جامعیت اسلام ۵۷۶
- ۳۲۶- جاودانگی اسلام ۵۷۸
- ۳۲۷- جاهلان صدر اسلام ۵۸۰
- ۳۲۸- جبرگرایی مشرکان صدر اسلام ۵۸۰
- ۳۲۹- جرایم قبل از اسلام ۵۸۲
- ۳۳۰- جرم مبارزه با اسلام ۵۸۲
- ۳۳۱- جلسات سزای یهود صدر اسلام ۵۸۲
- ۳۳۲- جنگ افروزی مشرکان صدر اسلام ۵۸۲
- ۳۳۳- جنگ با اسلام ۵۸۴

- ۳۳۴- جنگ دفاعی مسلمانان صدر اسلام - ۵۸۴
- ۳۳۵- جنگ مسلمانان صدر اسلام - ۵۸۴
- ۳۳۶- جوسازی کافران صدر اسلام - ۵۸۶
- ۳۳۷- جهاد در صدر اسلام - ۵۸۶
- ۳۳۸- جهاد دفاعی مسلمانان صدر اسلام - ۵۸۶
- ۳۳۹- جهان شمولی اسلام - ۵۸۶
- ۳۴۰- جهل مردم صدر اسلام - ۵۹۲
- ۳۴۱- جهل مرفهان صدر اسلام - ۵۹۲
- ۳۴۲- جهل مشرکان صدر اسلام - ۵۹۲
- ۳۴۳- جهل یهود صدر اسلام - ۵۹۴
- ۳۴۴- چوب آتش زا در صدر اسلام - ۵۹۴
- ۳۴۵- حاکمیت اسلام - ۵۹۴
- ۳۴۶- حامی اسلام - ۵۹۶
- ۳۴۷- حتمیت پیروزی اسلام - ۵۹۶
- ۳۴۸- حتمیت حمایت از اسلام - ۵۹۶
- ۳۴۹- حتمیت ذلت دشمنان اسلام - ۵۹۶
- ۳۵۰- حتمیت شکست دشمنان اسلام - ۵۹۸
- ۳۵۱- حج در صدر اسلام - ۵۹۸
- ۳۵۲- حج قبل از اسلام - ۵۹۸
- ۳۵۳- حجاب قبل از اسلام - ۶۰۰
- ۳۵۴- حجت‌های دشمنان اسلام - ۶۰۰
- ۳۵۵- حسد مسیحیان صدر اسلام - ۶۰۰
- ۳۵۶- حسد یهود صدر اسلام - ۶۰۰
- ۳۵۷- حفظ قداست اسلام - ۶۰۱
- ۳۵۸- حق ستیزی دشمنان اسلام - ۶۰۲
- ۳۵۹- حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام - ۶۰۲

- ۳۶۰- حق ناپذیری کافران صدر اسلام ۶۰۴
- ۳۶۱- حق ناپذیری مردم صدر اسلام ۶۰۷
- ۳۶۲- حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام ۶۰۸
- ۳۶۳- حقانیت اسلام ۶۱۲
- ۳۶۴- حقیقت اسلام ۶۱۸
- ۳۶۵- حنیف بودن اسلام ۶۲۱
- ۳۶۶- خاتمیت اسلام ۶۲۲
- ۳۶۷- خائنان به اسلام ۶۲۲
- ۳۶۸- خدشناسی مسیحیان صدر اسلام ۶۲۳
- ۳۶۹- خدشناسی مشرکان صدر اسلام ۶۲۴
- ۳۷۰- خدشناسی یهود صدر اسلام ۶۲۴
- ۳۷۱- خرافات در صدر اسلام ۶۲۴
- ۳۷۲- خطاهای قبل از اسلام ۶۲۵
- ۳۷۳- خمر در صدر اسلام ۶۲۶
- ۳۷۴- خواسته مسلمانان صدر اسلام ۶۲۶
- ۳۷۵- خواسته های کافران صدر اسلام ۶۲۸
- ۳۷۶- خواسته های کافران قبل از اسلام ۶۳۰
- ۳۷۷- خواسته های مردم صدر اسلام ۶۳۱
- ۳۷۸- خواسته های مسلمانان صدر اسلام ۶۳۲
- ۳۷۹- خواسته های مشرکان صدر اسلام ۶۳۴
- ۳۸۰- خوش باوری مسلمانان صدر اسلام ۶۳۸
- ۳۸۱- خوشبینی مسلمانان صدر اسلام ۶۴۰
- ۳۸۲- خویشاوندی با مشرکان صدر اسلام ۶۴۰
- ۳۸۳- خیانت به اسلام ۶۴۰
- ۳۸۴- خیریت ۶۴۲
- ۳۸۵- دروغگویی بادیه نشینان صدر اسلام ۶۴۲

- ۳۸۶- دروغ‌گویی منافقان صدر اسلام ۶۴۲
- ۳۸۷- دشمنان اسلام ۶۴۲
- ۳۸۸- دشمنان در صدر اسلام ۶۵۱
- ۳۸۹- دشمنان مسلمانان صدر اسلام ۶۵۲
- ۳۹۰- دشمنان و اسلام ۶۵۲
- ۳۹۱- دشمنی با اسلام ۶۵۲
- ۳۹۲- دشمنی مرفهان صدر اسلام ۶۵۳
- ۳۹۳- دشمنی مشرکان صدر اسلام ۶۵۴
- ۳۹۴- دشمنی منافقان صدر اسلام ۶۵۸
- ۳۹۵- دشمنانهای مرفهان کافران صدر اسلام ۶۵۹
- ۳۹۶- دعوت از دشمنان اسلام ۶۶۰
- ۳۹۷- دعوت از مردم صدر اسلام ۶۶۰
- ۳۹۸- دعوت از مسلمانان صدر اسلام ۶۶۰
- ۳۹۹- دعوت به اسلام ۶۶۱
- ۴۰۰- دعوت‌های اسلام ۶۶۴
- ۴۰۱- دلایل اسلام ۶۶۶
- ۴۰۲- دلایل اعراض بنی اسرائیل از اسلام ۶۶۶
- ۴۰۳- دلایل اعراض یهود از اسلام ۶۶۶
- ۴۰۴- دلایل تبعیت از اسلام ۶۶۶
- ۴۰۵- دلایل حقانیت اسلام ۶۶۸
- ۴۰۶- دلایل قبول اسلام ۶۶۹
- ۴۰۷- دنیاطلبی مسلمانان صدر اسلام ۶۷۰
- ۴۰۸- دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام ۶۷۰
- ۴۰۹- دنیاطلبی یهود صدر اسلام ۶۷۲
- ۴۱۰- دوستی با دشمنان اسلام ۶۷۲
- ۴۱۱- دوستی مؤمنان صدر اسلام ۶۷۲

- ۴۱۲- دین ابراهیم(ع) و اسلام ۶۷۳
- ۴۱۳- دینداری در صدر اسلام ۶۷۶
- ۴۱۴- ذلت دنیوی دشمنان اسلام ۶۷۶
- ۴۱۵- ذلت مشرکان صدر اسلام ۶۷۶
- ۴۱۶- ربا در صدر اسلام ۶۷۷
- ۴۱۷- رد ادعای ایمان بادیه نشینان صدر اسلام ۶۷۸
- ۴۱۸- رسوایی منافقان صدر اسلام ۶۷۸
- ۴۱۹- رسوم جاهلیت در صدر اسلام ۶۷۹
- ۴۲۰- رسوم مشرکان صدر اسلام ۶۸۰
- ۴۲۱- رفاه مسلمانان صدر اسلام ۶۸۰
- ۴۲۲- رفاه منافقان صدر اسلام ۶۸۱
- ۴۲۳- رنجهای مؤمنان صدر اسلام ۶۸۲
- ۴۲۴- روش برخورد دشمنان اسلام ۶۸۲
- ۴۲۵- روش برخورد مخالفان اسلام ۶۸۲
- ۴۲۶- روش برخورد مسلمانان صدر اسلام ۶۸۴
- ۴۲۷- روش برخورد مشرکان صدر اسلام ۶۸۴
- ۴۲۸- روش برخورد منافقان صدر اسلام ۶۸۷
- ۴۲۹- روش تبلیغ اسلام ۶۹۰
- ۴۳۰- روش قضاوت مشرکان صدر اسلام ۶۹۰
- ۴۳۱- روش مبارزه با اسلام ۶۹۰
- ۴۳۲- رهبران ظالم و اسلام ۶۹۲
- ۴۳۳- ریاکاری منافقان صدر اسلام ۶۹۲
- ۴۳۴- زکات در صدر اسلام ۶۹۲
- ۴۳۵- زمینه اسلام اهل کتاب ۶۹۳
- ۴۳۶- زمینه اسلام بنی اسرائیل ۶۹۴
- ۴۳۷- زمینه اسلام مردم صدر اسلام ۶۹۴

- ۴۳۸- زمينه اسلام مشركان صدر اسلام ۶۹۵
- ۴۳۹- زمينه اسلام مشركان مكه ۶۹۶
- ۴۴۰- زمينه تشخيص منافقان صدر اسلام ۶۹۶
- ۴۴۱- زمينه تشيخص مؤمنان صدر اسلام ۶۹۶
- ۴۴۲- زمينه تعقل مردم صدر اسلام ۶۹۷
- ۴۴۳- زمينه تكامل اسلام ۶۹۸
- ۴۴۴- زمينه دفع توطئه منافقان صدر اسلام ۶۹۸
- ۴۴۵- زمينه عزت اسلام ۶۹۸
- ۴۴۶- زمينه قبول اسلام ۶۹۹
- ۴۴۷- زمينه گرايش به اسلام ۷۰۰
- ۴۴۸- زمينه گرايش به دشمنان اسلام ۷۰۲
- ۴۴۹- زن در صدر اسلام ۷۰۲
- ۴۵۰- زنان منافق در صدر اسلام ۷۰۳
- ۴۵۱- زيارت اهل قبور در صدر اسلام ۷۰۴
- ۴۵۲- زيان دشمنان اسلام ۷۰۴
- ۴۵۳- سپاه اسلام ۷۰۴
- ۴۵۴- سختگيري بر مشركان صدر اسلام ۷۰۴
- ۴۵۵- سرزنش توطئه عليه اسلام ۷۰۶
- ۴۵۶- سرزنش كفر به اسلام ۷۰۶
- ۴۵۷- سرزنش مرفهان صدر اسلام ۷۰۶
- ۴۵۸- سرزنش مسلمانان صدر اسلام ۷۰۶
- ۴۵۹- سرزنش مشركان صدر اسلام ۷۱۰
- ۴۶۰- سرزنش منافقان صدر اسلام ۷۱۲
- ۴۶۱- سرزنش مؤمنان صدر اسلام ۷۱۲
- ۴۶۲- سرزنشهاي مردم صدر اسلام ۷۱۴
- ۴۶۳- سرور منافقان صدر اسلام ۷۱۴

- ۴۶۴- سستی در مسلمانان صدر اسلام ۷۱۴
- ۴۶۵- سطحی نگری بادیه نشینان صدر اسلام ۷۱۶
- ۴۶۶- سطحی نگری مردم صدر اسلام ۷۱۶
- ۴۶۷- سطحی نگری مشرکان صدر اسلام ۷۱۶
- ۴۶۸- سعی صفا و مروه در صدر اسلام ۷۱۶
- ۴۶۹- سلام در صدر اسلام ۷۱۸
- ۴۷۰- سنت های صدر اسلام ۷۱۸
- ۴۷۱- سوره در صدر اسلام ۷۱۸
- ۴۷۲- سوره های قرآن در صدر اسلام ۷۲۰
- ۴۷۳- سوگند در صدر اسلام ۷۲۰
- ۴۷۴- سوگند مشرکان صدر اسلام ۷۲۰
- ۴۷۵- سوگند منافقان صدر اسلام ۷۲۰
- ۴۷۶- سوگندهای منافقان صدر اسلام ۷۲۲
- ۴۷۷- سهولت اسلام ۷۲۳
- ۴۷۸- شب نشینیهای مرفهان صدر اسلام ۷۲۸
- ۴۷۹- شدت کیفر کافران صدر اسلام ۷۲۸
- ۴۸۰- شرایط اسلام مشرکان ۷۲۸
- ۴۸۱- شرایط قبول اسلام ۷۳۰
- ۴۸۲- شرایط قبول اسلام کافران ۷۳۰
- ۴۸۳- شرب خمر در صدر اسلام ۷۳۰
- ۴۸۴- شرک در صدر اسلام ۷۳۱
- ۴۸۵- شرک ربوبی مشرکان صدر اسلام ۷۳۲
- ۴۸۶- شرک ستیزی اسلام ۷۳۲
- ۴۸۷- شرک عبادی مشرکان صدر اسلام ۷۳۲
- ۴۸۸- شرک مردم صدر اسلام ۷۳۴
- ۴۸۹- شرک مرفهان صدر اسلام ۷۳۴

- ۴۹۰- شرک مشرکان صدر اسلام ۷۳۴
- ۴۹۱- شفیعیان مشرکان صدر اسلام ۷۳۶
- ۴۹۲- شک بادیه نشینان صدر اسلام ۷۳۶
- ۴۹۳- شک به اسلام ۷۳۶
- ۴۹۴- شک در پیروزی اسلام ۷۳۶
- ۴۹۵- شک در حقانیت اسلام ۷۳۷
- ۴۹۶- شکایت از مردم صدر اسلام ۷۳۸
- ۴۹۷- شکست اسلام ۷۳۸
- ۴۹۸- شکست اسلام ستیزان ۷۳۸
- ۴۹۹- شکست دنیوی دشمنان اسلام ۷۳۸
- ۵۰۰- شکست مبارزه با اسلام ۷۴۰
- ۵۰۱- شکنجه های دشمنان اسلام ۷۴۰
- ۵۰۲- شگفتی اعراض از اسلام ۷۴۰
- ۵۰۳- شهرت اسلام ۷۴۲
- ۵۰۴- صبر در دعوت به اسلام ۷۴۲
- ۵۰۵- صحابه قبل از اسلام ۷۴۲
- ۵۰۶- صداقت مؤمنان صدر اسلام ۷۴۲
- ۵۰۷- ضعف مالی مؤمنان صدر اسلام ۷۴۳
- ۵۰۸- ضعف منافقان صدر اسلام ۷۴۴
- ۵۰۹- طبقات اجتماعی در صدر اسلام ۷۴۴
- ۵۱۰- طبقات اجتماعی صدر اسلام ۷۴۴
- ۵۱۱- طعن بر اسلام ۷۴۶
- ۵۱۲- طغیانگری دشمنان اسلام ۷۴۶
- ۵۱۳- طمع منافقان صدر اسلام ۷۴۷
- ۵۱۴- ظلم ستیزی اسلام ۷۴۸
- ۵۱۵- ظهور حقانیت اسلام ۷۴۸

- ۵۱۶- عاملان صدقات در صدر اسلام ۷۴۸
- ۵۱۷- عجب مسلمانان صدر اسلام ۷۵۰
- ۵۱۸- عجز از درک اسلام ۷۵۰
- ۵۱۹- عجز از فهم اسلام ۷۵۰
- ۵۲۰- عدالتخواهی اسلام ۷۵۱
- ۵۲۱- عذاب اخروی دشمنان اسلام ۷۵۲
- ۵۲۲- عذاب کافران صدر اسلام ۷۵۲
- ۵۲۳- عذرخواهی منافقان صدر اسلام ۷۵۳
- ۵۲۴- عصیان مسلمانان صدر اسلام ۷۵۴
- ۵۲۵- عصیان مشرکان صدر اسلام ۷۵۴
- ۵۲۶- عظمت اسلام ۷۵۶
- ۵۲۷- عقلانیت اسلام ۷۵۶
- ۵۲۸- عقیده کافران صدر اسلام ۷۵۸
- ۵۲۹- عقیده مردم صدر اسلام ۷۶۰
- ۵۳۰- عقیده مسلمانان صدر اسلام ۷۶۲
- ۵۳۱- عقیده مسیحیان صدر اسلام ۷۶۲
- ۵۳۲- عقیده مشرکان صدر اسلام ۷۶۴
- ۵۳۳- عقیده یهود صدر اسلام ۷۷۰
- ۵۳۴- علاقه مندان به اسلام در مکه ۷۷۱
- ۵۳۵- علایق مسلمانان صدر اسلام ۷۷۲
- ۵۳۶- علم دشمنان اسلام ۷۷۳
- ۵۳۷- علم کافران صدر اسلام ۷۷۴
- ۵۳۸- علم مردم صدر اسلام به تاریخ ۷۷۶
- ۵۳۹- علما در صدر اسلام ۷۷۶
- ۵۴۰- علمای دین در صدر اسلام ۷۷۶
- ۵۴۱- علمای دینی در صدر اسلام ۷۷۶

- ۷۷۷ ----- ۵۴۲- علمای دینی صدر اسلام
- ۷۷۸ ----- ۵۴۳- علمای یهود و اسلام
- ۷۷۸ ----- ۵۴۴- عمل اسلام
- ۷۷۸ ----- ۵۴۵- عمل ناپسند مشرکان صدر اسلام
- ۷۸۰ ----- ۵۴۶- عوامل اعراض از اسلام
- ۷۸۰ ----- ۵۴۷- عوامل پیروزی اسلام
- ۷۸۰ ----- ۵۴۸- عوامل پیشرفت اسلام
- ۷۸۰ ----- ۵۴۹- عوامل تحکیم اسلام
- ۷۸۱ ----- ۵۵۰- عوامل تزلزل مسلمانان صدر اسلام
- ۷۸۲ ----- ۵۵۱- عوامل تقویت روحیه دشمنان اسلام
- ۷۸۲ ----- ۵۵۲- عوامل دروغگویی منافقان صدر اسلام
- ۷۸۲ ----- ۵۵۳- عوامل سرور مؤمنان صدر اسلام
- ۷۸۲ ----- ۵۵۴- عوامل گسترش اسلام
- ۷۸۴ ----- ۵۵۵- عوامل مبارزه با اسلام
- ۷۸۴ ----- ۵۵۶- عوامل مؤثر در اسلام اهل مکه
- ۷۸۴ ----- ۵۵۷- عوامل مؤثر در اسلام مردم اطراف مکه
- ۷۸۶ ----- ۵۵۸- عوامل نابودی اسلام
- ۷۸۶ ----- ۵۵۹- عوامل نشر اسلام
- ۷۸۶ ----- ۵۶۰- عوامل نفرت از اسلام
- ۷۸۶ ----- ۵۶۱- عهد منافقان صدر اسلام
- ۷۸۸ ----- ۵۶۲- عهدشکنی منافقان صدر اسلام
- ۷۸۸ ----- ۵۶۳- عیب جویی منافقان صدر اسلام
- ۷۸۸ ----- ۵۶۴- غرامت برای قبول اسلام
- ۷۸۸ ----- ۵۶۵- غضب مؤمنان صدر اسلام
- ۷۸۹ ----- ۵۶۶- غفلت از دشمنان اسلام
- ۷۹۰ ----- ۵۶۷- غفلت مردم صدر اسلام

- ۵۶۸- غفلت مشرکان صدر اسلام ۷۹۰
- ۵۶۹- غلو مرفهان صدر اسلام ۷۹۰
- ۵۷۰- فراموشی مسلمانان صدر اسلام ۷۹۱
- ۵۷۱- فرجام مبارزه با اسلام ۷۹۲
- ۵۷۲- فرجام مشرکان صدر اسلام ۷۹۲
- ۵۷۳- فرجام منافقان صدر اسلام ۷۹۲
- ۵۷۴- فرجام مؤمنان صدر اسلام ۷۹۳
- ۵۷۵- فرزندان منافقان صدر اسلام ۷۹۴
- ۵۷۶- فسق اکثریت مشرکان صدر اسلام ۷۹۴
- ۵۷۷- فسق یهود صدر اسلام ۷۹۴
- ۵۷۸- فضایل مجاهدان صدر اسلام ۷۹۴
- ۵۷۹- فضایل مهاجران صدر اسلام ۷۹۶
- ۵۸۰- فضیلت اسلام ۷۹۶
- ۵۸۱- فطرت اسلام ۷۹۸
- ۵۸۲- فقر مسلمانان صدر اسلام ۷۹۸
- ۵۸۳- فلسفه ادعای ایمان بادیه نشینان صدر اسلام ۸۰۰
- ۵۸۴- قاریان کتب آسمانی در صدر اسلام ۸۰۰
- ۵۸۵- قبول اسلام ۸۰۰
- ۵۸۶- قبول اسلام بادیه نشینان صدر اسلام ۸۰۰
- ۵۸۷- قبول اسلام کافران ۸۰۲
- ۵۸۸- قبول اسلام مشرکان ۸۰۲
- ۵۸۹- قتل مشرکان صدر اسلام ۸۰۲
- ۵۹۰- قداست اسلام ۸۰۲
- ۵۹۱- قدرت کافران صدر اسلام ۸۰۴
- ۵۹۲- قدرت مسلمانان صدر اسلام ۸۰۴
- ۵۹۳- قدرت مؤمنان صدر اسلام ۸۰۵

- ۵۹۴- قدرت نظامی مشرکان صدر اسلام ۸۰۶
- ۵۹۵- قرآن در صدر اسلام ۸۰۶
- ۵۹۶- قصه اسلام جن ۸۱۰
- ۵۹۷- قمار در صدر اسلام ۸۱۰
- ۵۹۸- کافران صدر اسلام ۸۱۲
- ۵۹۹- کافران صدر اسلام و توحید ۸۱۸
- ۶۰۰- کافران صدر اسلام و قرآن ۸۱۸
- ۶۰۱- کافران صدر اسلام و کتب آسمانی ۸۲۰
- ۶۰۲- کافران صدر اسلام و گواهی خدا ۸۲۰
- ۶۰۳- کافران صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۲۰
- ۶۰۴- کافران صدر اسلام و مسلمانان ۸۲۳
- ۶۰۵- کافران صدر اسلام و معجزه ۸۲۴
- ۶۰۶- کافران صدر اسلام هنگام تلاوت قرآن ۸۲۴
- ۶۰۷- کافران قریش و اسلام ۸۲۵
- ۶۰۸- کافران مکه و اسلام ۸۲۶
- ۶۰۹- کافران و اسلام ۸۲۶
- ۶۱۰- کافران و حقانیت اسلام ۸۳۲
- ۶۱۱- کتابت در صدر اسلام ۸۳۲
- ۶۱۲- کشتی بادبانی در صدر اسلام ۸۳۲
- ۶۱۳- کشتی نوح(ع) در صدر اسلام ۸۳۴
- ۶۱۴- کشتی های بادبانی در صدر اسلام ۸۳۴
- ۶۱۵- کشتیرانی در صدر اسلام ۸۳۴
- ۶۱۶- کشتیشان صدر اسلام ۸۳۶
- ۶۱۷- کفر اکثریت مشرکان صدر اسلام ۸۳۶
- ۶۱۸- کفر به اسلام ۸۳۸
- ۶۱۹- کفر مردم صدر اسلام ۸۳۹

- ۸۴۰ ----- ۶۲۰- کفر مشرکان صدر اسلام
- ۸۴۶ ----- ۶۲۱- کفر مکذبان اسلام
- ۸۴۶ ----- ۶۲۲- کفر منافقان صدر اسلام
- ۸۴۸ ----- ۶۲۳- کفر یهود صدر اسلام
- ۸۴۸ ----- ۶۲۴- کفران دشمنان اسلام
- ۸۴۹ ----- ۶۲۵- کم فروشی صدر اسلام
- ۸۵۰ ----- ۶۲۶- کمال اسلام
- ۸۵۰ ----- ۶۲۷- کیفر اخروی مشرکان صدر اسلام
- ۸۵۰ ----- ۶۲۸- کیفر استهزای اسلام
- ۸۵۰ ----- ۶۲۹- کیفر اهانت به اسلام
- ۸۵۲ ----- ۶۳۰- کیفر توطئه علیه اسلام
- ۸۵۲ ----- ۶۳۱- کیفر مکذبان اسلام
- ۸۵۲ ----- ۶۳۲- کینه مشرکان صدر اسلام
- ۸۵۲ ----- ۶۳۳- کینه منافقان صدر اسلام
- ۸۵۴ ----- ۶۳۴- گرایش به اسلام
- ۸۵۴ ----- ۶۳۵- گرایشهای مسلمانان صدر اسلام
- ۸۵۴ ----- ۶۳۶- گسترش اسلام
- ۸۵۸ ----- ۶۳۷- گناه استهزای اسلام
- ۸۵۸ ----- ۶۳۸- گناه مغالطه گران در اسلام
- ۸۵۸ ----- ۶۳۹- گواهان پیروزی اسلام
- ۸۶۰ ----- ۶۴۰- گواهی مردم صدر اسلام
- ۸۶۰ ----- ۶۴۱- لجاجت کافران صدر اسلام
- ۸۶۴ ----- ۶۴۲- لجاجت مردم صدر اسلام
- ۸۶۶ ----- ۶۴۳- لجاجت مشرکان صدر اسلام
- ۸۶۸ ----- ۶۴۴- لجاجت منافقان صدر اسلام
- ۸۶۹ ----- ۶۴۵- لجاجت یهود صدر اسلام

- ۸۷۰ ۶۴۶- مادیگری مشرکان صدر اسلام
- ۸۷۰ ۶۴۷- مال دوستی بادیه نشینان صدر اسلام
- ۸۷۰ ۶۴۸- مالکیت در اسلام
- ۸۷۱ ۶۴۹- مالیات در صدر اسلام
- ۸۷۲ ۶۵۰- مبارزه با اسلام
- ۸۷۷ ۶۵۱- مبارزه با مشرکان صدر اسلام
- ۸۷۸ ۶۵۲- متخلفان از جهاد و اسلام
- ۸۷۸ ۶۵۳- مجادله مشرکان صدر اسلام
- ۸۸۰ ۶۵۴- مجازات اهانت به اسلام
- ۸۸۱ ۶۵۵- مجاهدان صدر اسلام
- ۸۸۲ ۶۵۶- محاصره مشرکان صدر اسلام
- ۸۸۲ ۶۵۷- محافظت از ایمان در اسلام
- ۸۸۲ ۶۵۸- محرومیت اشراف صدر اسلام
- ۸۸۲ ۶۵۹- محرومیت مشرکان صدر اسلام
- ۸۸۴ ۶۶۰- محمد(صلی الله علیه و آله) در صدر اسلام
- ۸۸۴ ۶۶۱- محمد(صلی الله علیه و آله) و اسلام مسیحیان
- ۸۸۵ ۶۶۲- محمد(صلی الله علیه و آله) و اسلام یهود
- ۸۸۶ ۶۶۳- محمد(صلی الله علیه و آله) و مشرکان صدر اسلام
- ۸۸۸ ۶۶۴- مخالفان اسلام
- ۸۸۸ ۶۶۵- مخالفت با اسلام
- ۸۸۸ ۶۶۶- مخالفت مشرکان صدر اسلام
- ۸۸۸ ۶۶۷- مراحل گسترش اسلام
- ۸۸۹ ۶۶۸- مردم صدر اسلام و انجیل
- ۸۹۰ ۶۶۹- مردم صدر اسلام و بعثت
- ۸۹۰ ۶۷۰- مردم صدر اسلام و تاریخ اقوام پیشین
- ۸۹۰ ۶۷۱- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم ثمود

- ۶۷۲- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم عاد ۸۹۱
- ۶۷۳- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم نوح ۸۹۲
- ۶۷۴- مردم صدر اسلام و تورات ۸۹۲
- ۶۷۵- مردم صدر اسلام و رحمانیت خدا ۸۹۳
- ۶۷۶- مردم صدر اسلام و علمای دین ۸۹۴
- ۶۷۷- مردم صدر اسلام و قرآن ۸۹۴
- ۶۷۸- مردم صدر اسلام و قصه انبیا ۸۹۶
- ۶۷۹- مردم صدر اسلام و کتب آسمانی ۸۹۶
- ۶۸۰- مردم صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۹۶
- ۶۸۱- مردم صدر اسلام و نبوت ۸۹۸
- ۶۸۲- مردم صدر اسلام و نبوت بشر ۸۹۸
- ۶۸۳- مرفهان صدر اسلام ۸۹۸
- ۶۸۴- مرفهان صدر اسلام و قرآن ۹۰۰
- ۶۸۵- مرفهان صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۰۰
- ۶۸۶- مرکز اسلام ۹۰۲
- ۶۸۷- مسلمانان در اسلام ۹۰۲
- ۶۸۸- مسلمانان صدر اسلام و بنی اسرائیل ۹۲۴
- ۶۸۹- مسلمانان صدر اسلام و تکلیف ۹۲۴
- ۶۹۰- مسلمانان صدر اسلام و جهاد ۹۲۵
- ۶۹۱- مسلمانان صدر اسلام و رسوم جاهلیت ۹۲۶
- ۶۹۲- مسلمانان صدر اسلام و صدقه نجوا ۹۲۶
- ۶۹۳- مسلمانان صدر اسلام و علمای مسیحیت ۹۲۶
- ۶۹۴- مسلمانان صدر اسلام و علمای یهود ۹۲۸
- ۶۹۵- مسلمانان صدر اسلام و قرآن ۹۲۸
- ۶۹۶- مسلمانان صدر اسلام و قصه افک ۹۲۸
- ۶۹۷- مسلمانان صدر اسلام و قصه نوح(ع) ۹۲۸

- ۶۹۸- مسلمانان صدر اسلام و قصه یوسف(ع) ۹۳۰
- ۶۹۹- مسلمانان صدر اسلام و لهو ۹۳۰
- ۷۰۰- مسلمانان صدر اسلام و مشرکان ۹۳۰
- ۷۰۱- مسلمانان و منافقان صدر اسلام ۹۳۲
- ۷۰۲- مسلمانان هشدار به صدر اسلام ۹۳۲
- ۷۰۳- مسؤولیت مسلمانان صدر اسلام ۹۳۲
- ۷۰۴- مسؤولیت مؤمنان صدر اسلام ۹۳۶
- ۷۰۵- مسیحیان صدر اسلام ۹۳۶
- ۷۰۶- مسیحیان قبل از اسلام ۹۴۲
- ۷۰۷- مسیحیان مؤمن به اسلام ۹۴۲
- ۷۰۸- مسیحیان و اسلام ۹۴۲
- ۷۰۹- مسیحیان و گسترش اسلام ۹۴۴
- ۷۱۰- مسیحیان و مسلمانان صدر اسلام ۹۴۵
- ۷۱۱- مشرکان صدر اسلام ۹۴۶
- ۷۱۲- مشرکان صدر اسلام و توحید عبادی ۹۵۰
- ۷۱۳- مشرکان صدر اسلام و ربوبیت خدا ۹۵۰
- ۷۱۴- مشرکان صدر اسلام و عزت ۹۵۲
- ۷۱۵- مشرکان صدر اسلام و قرآن ۹۵۲
- ۷۱۶- مشرکان صدر اسلام و قربانی مسلمانان ۹۵۶
- ۷۱۷- مشرکان صدر اسلام و قیامت ۹۵۸
- ۷۱۸- مشرکان صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۵۸
- ۷۱۹- مشرکان صدر اسلام و مسلمانان ۹۶۱
- ۷۲۰- مشرکان صدر اسلام و معاد ۹۶۲
- ۷۲۱- مشرکان صدر اسلام و معبودان باطل ۹۶۴
- ۷۲۲- مشرکان صدر اسلام و معجزه ۹۶۴
- ۷۲۳- مشرکان صدر اسلام و مؤمنان ۹۶۴

- ۷۲۴- مشرکان معاهد صدر اسلام ۹۶۵
- ۷۲۵- مشرکان و اسلام ۹۶۶
- ۷۲۶- مشرکان و مسلمانان صدر اسلام ۹۶۶
- ۷۲۷- مشکلات اقتصادی مسلمانان صدر اسلام ۹۶۸
- ۷۲۸- مشکلات مسلمانان صدر اسلام ۹۶۸
- ۷۲۹- معاهدات مسلمانان صدر اسلام ۹۷۰
- ۷۳۰- معاهده با مشرکان صدر اسلام ۹۷۰
- ۷۳۱- معاهده صلح در صدر اسلام ۹۷۰
- ۷۳۲- معاهده مسلمانان صدر اسلام ۹۷۲
- ۷۳۳- معبودان مشرکان صدر اسلام ۹۷۲
- ۷۳۴- مکان معاهده مسلمانان صدر اسلام ۹۷۴
- ۷۳۵- مکذبان اسلام ۹۷۴
- ۷۳۶- مکذبان اسلام در جهنم ۹۷۶
- ۷۳۷- مکر دشمنان اسلام ۹۷۶
- ۷۳۸- مکر مشرکان صدر اسلام ۹۷۶
- ۷۳۹- ملاک قضاوت مشرکان در صدر اسلام ۹۷۶
- ۷۴۰- ممانعت از ایمان به اسلام ۹۷۸
- ۷۴۱- ممانعت از تبلیغ اسلام ۹۷۸
- ۷۴۲- ممانعت از گسترش اسلام ۹۷۸
- ۷۴۳- منافقان صدر اسلام ۹۸۰
- ۷۴۴- منافقان صدر اسلام و اسلام ۹۸۸
- ۷۴۵- منافقان صدر اسلام و جهاد ۹۸۸
- ۷۴۶- منافقان صدر اسلام و صدقات ۹۸۸
- ۷۴۷- منافقان صدر اسلام و قرآن ۹۸۹
- ۷۴۸- منافقان صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۹۰
- ۷۴۹- منافقان صدر اسلام و مسلمانان ۹۹۰

- ۷۵۰- مناققان صدر اسلام و مؤمنان ۹۹۱
- ۷۵۱- مناققان و اسلام ۹۹۲
- ۷۵۲- منت بر مسلمانان صدر اسلام ۹۹۵
- ۷۵۳- منشأ آرامش مسلمانان صدر اسلام ۹۹۶
- ۷۵۴- منشأ اسلام ۹۹۶
- ۷۵۵- منشأ اسلام شناسی محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۹۸
- ۷۵۶- منشأ پیروزی اسلام ۹۹۸
- ۷۵۷- منشأ پیروزی مسلمانان صدر اسلام ۱۰۰۰
- ۷۵۸- منشأ تحولات صدر اسلام ۱۰۰۰
- ۷۵۹- منشأ دشمنی با اسلام ۱۰۰۰
- ۷۶۰- منشأ کینه مناققان صدر اسلام ۱۰۰۱
- ۷۶۱- منشأ گسترش اسلام ۱۰۰۲
- ۷۶۲- منشأ مهلت به کافران صدر اسلام ۱۰۰۲
- ۷۶۳- منشأ نجات مردم صدر اسلام ۱۰۰۴
- ۷۶۴- منشأ اسلام مردم صدر اسلام ۱۰۰۴
- ۷۶۵- منطقی بودن اسلام ۱۰۰۴
- ۷۶۶- منفعت طلبی مشرکان صدر اسلام ۱۰۰۶
- ۷۶۷- موانع اسلام پذیری کافران ۱۰۰۶
- ۷۶۸- موانع اسلام کافران صدر اسلام ۱۰۰۷
- ۷۶۹- موانع اسلام یهود ۱۰۰۸
- ۷۷۰- موانع گرایش به اسلام ۱۰۰۹
- ۷۷۱- موانع گسترش اسلام ۱۰۱۰
- ۷۷۲- موضعگیری مشرکان صدر اسلام ۱۰۱۰
- ۷۷۳- موضعگیری یهود صدر اسلام ۱۰۱۲
- ۷۷۴- موقعیت اجتماعی مناققان صدر اسلام ۱۰۱۲
- ۷۷۵- موقعیت اجتماعی مؤمنان صدر اسلام ۱۰۱۲

- ۱۰۱۳-..... مؤمنان به اسلام -۷۷۶
- ۱۰۱۴-..... مؤمنان صدر اسلام -۷۷۷
- ۱۰۱۶-..... مؤمنان صدر اسلام و بادیه نشینان کافر -۷۷۸
- ۱۰۱۶-..... مؤمنان صدر اسلام و ثروتمندان متخلف -۷۷۹
- ۱۰۱۶-..... مؤمنان و منافقان صدر اسلام -۷۸۰
- ۱۰۱۸-..... مهاجران صدر اسلام -۷۸۱
- ۱۰۱۸-..... مهلت به مشرکان صدر اسلام -۷۸۲
- ۱۰۲۰-..... مهمترین تعالیم اسلام -۷۸۳
- ۱۰۲۰-..... ناخشنودی کافران صدر اسلام -۷۸۴
- ۱۰۲۰-..... ناخشنودی مسلمانان صدر اسلام -۷۸۵
- ۱۰۲۲-..... نسخ بودن اسلام -۷۸۶
- ۱۰۲۲-..... نسخ احکام اسلام -۷۸۷
- ۱۰۲۳-..... نسخه های کتب آسمانی در صدر اسلام -۷۸۸
- ۱۰۲۴-..... نشانه های حقانیت اسلام -۷۸۹
- ۱۰۲۴-..... نشانه های مسلمانان صدر اسلام -۷۹۰
- ۱۰۲۴-..... نشانه های منافقان صدر اسلام -۷۹۱
- ۱۰۲۴-..... نظام کیفری در صدر اسلام -۷۹۲
- ۱۰۲۶-..... نعمت اسلام -۷۹۳
- ۱۰۲۸-..... نعمت اسلام شناسی محمد(صلی الله علیه و آله) -۷۹۴
- ۱۰۲۸-..... نفاق در مسلمانان صدر اسلام -۷۹۵
- ۱۰۲۸-..... نفاق منافقان صدر اسلام -۷۹۶
- ۱۰۳۰-..... نفرین بر دشمنان اسلام -۷۹۷
- ۱۰۳۰-..... نقش اسلام -۷۹۸
- ۱۰۳۴-..... نقش قاریان قرآن صدر اسلام -۷۹۹
- ۱۰۳۴-..... نگرانی مسلمانان صدر اسلام -۸۰۰
- ۱۰۳۷-..... نگرانی منافقان صدر اسلام -۸۰۱

- ۸۰۲- نگرانی مؤمنان صدر اسلام ۱۰۳۸
- ۸۰۳- نماز در صدر اسلام ۱۰۳۸
- ۸۰۴- نماز میت در صدر اسلام ۱۰۳۹
- ۸۰۵- نورانیت اسلام ۱۰۴۰
- ۸۰۶- نیازهای مردم صدر اسلام ۱۰۴۰
- ۸۰۷- وحيانيت اسلام ۱۰۴۰
- ۸۰۸- وضوح حقانيت اسلام ۱۰۴۲
- ۸۰۹- وعده به مسلمانان صدر اسلام ۱۰۴۲
- ۸۱۰- وعده به مؤمنان صدر اسلام ۱۰۴۴
- ۸۱۱- وعده پیروزی اسلام ۱۰۴۴
- ۸۱۲- ویژگی اسلام ۱۰۴۵
- ۸۱۳- ویژگیهای اسلام ۱۰۵۲
- ۸۱۴- ویژگیهای گسترش اسلام ۱۰۶۶
- ۸۱۵- هجرت برای شناخت اسلام ۱۰۶۶
- ۸۱۶- هجرت در صدر اسلام ۱۰۶۶
- ۸۱۷- هجرت مسلمانان صدر اسلام ۱۰۶۸
- ۸۱۸- هدایت ناپذیری کافران صدر اسلام ۱۰۷۰
- ۸۱۹- هدایتگری اسلام ۱۰۷۲
- ۸۲۰- هشدار به دشمنان اسلام ۱۰۷۲
- ۸۲۱- هشدار به مشرکان صدر اسلام ۱۰۷۴
- ۸۲۲- هشدار به مؤمنان صدر اسلام ۱۰۷۴
- ۸۲۳- هماهنگی اسلام با عقل ۱۰۷۵
- ۸۲۴- هماهنگی اسلام با علم ۱۰۷۶
- ۸۲۵- هماهنگی اسلام با عواطف ۱۰۷۶
- ۸۲۶- هماهنگی اسلام و دین ابراهیم(ع) ۱۰۷۶
- ۸۲۷- هماهنگی اسلام و دین نوح(ع) ۱۰۷۶

- ۱۰۷۸ ۸۲۸- هماهنگی اسلام و مسیحیت
- ۱۰۷۸ ۸۲۹- هماهنگی اسلام و یهودیت
- ۱۰۷۸ ۸۳۰- هماهنگی تعالیم اسلام
- ۱۰۷۸ ۸۳۱- همنشینی با استهزاگران اسلام
- ۱۰۸۰ ۸۳۲- یأس از اسلام یهود
- ۱۰۸۱ ۸۳۳- یأس گناهکاران صدر اسلام
- ۱۰۸۲ ۸۳۴- یتیم در صدر اسلام
- ۱۰۸۲ ۸۳۵- یهود صدر اسلام
- ۱۰۹۳ ۸۳۶- یهود صدر اسلام و اسلام
- ۱۰۹۴ ۸۳۷- یهود صدر اسلام و پیامبر موعود
- ۱۰۹۴ ۸۳۸- یهود صدر اسلام و تاریخ
- ۱۰۹۴ ۸۳۹- یهود صدر اسلام و فرجام فرعون
- ۱۰۹۴ ۸۴۰- یهود صدر اسلام و قصه موسی(ع)
- ۱۰۹۶ ۸۴۱- یهود صدر اسلام و کتمان حق
- ۱۰۹۶ ۸۴۲- یهود صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۰۹۶ ۸۴۳- یهود قبل از اسلام
- ۱۰۹۸ ۸۴۴- یهود مؤمن صدر اسلام
- ۱۰۹۸ ۸۴۵- یهود و اسلام
- ۱۱۰۳ ۸۴۶- یهود و گسترش اسلام
- ۱۱۰۴ ۸۴۷- یهود و مسلمانان صدر اسلام
- ۱۱۰۴ ۸۴۸- شکست اسلام ستیزان
- ۱۱۰۴ ۸۴۹- آثار اسلام گریزی
- ۱۱۰۶ درباره مرکز

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 6

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 24 - 1

1 - پابندی به خرافات، عقاید بی اساس و احساس امنیت واهی، عامل رویگردانی اهل کتاب از اسلام

ثم يتولى فريق .. ذلك بانهم قالوا لن تمسنا النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 67 - 10

10 - ابراهیم (ع) بر آیین محمد (صلی الله علیه و آله)

و لکن کان حنیفاً مسلماً

امیرالمؤمنین (ع) درباره «و لکن کان حنیفاً مسلماً» می فرماید: کان علی دین محمد (صلی الله علیه و آله).

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 177، ح 60؛ بحار الانوار، ج 12، ص 11، ح 29.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 72 - 1، 9

1 - تظاهر به پذیرش اسلام و قرآن و سپس کفر به آن دو، از راه های آمیختن حق به باطل توسط اهل کتاب

یا اهل الكتاب لم تلبسون الحقّ بالباطل . . . و طائفه من اهل الكتاب

به نظر می رسد جمله «و قالت طائفه . . .»، پس از «لم تلبسون»، ذکر مصداقی برای تلبیس حق به باطل باشد.

9- هشدار خداوند به مؤمنان، نسبت به تلاش منافقانه اهل کتاب و دشمنان اسلام

و قالت طائفه . . . لعلّهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 73 - 4, 5, 3

3- نگرانی علمای یهود، از افشای توطئه آنان علیه اسلام

و قالت طائفه من اهل الكتاب . . . و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

نهی عالمان یهود از اعتماد به غیر همکیشان، پس از طرح توطئه علیه مسلمانان، بیانگر نگرانی آنان از افشای توطئه می باشد.

4- نهی علمای یهود پیروان خویش را از بازگویی توطئه شان علیه اسلام، مگر در میان همکیشان خود

ص: 1

وقالت طائفه .. امنوا بالذی ... و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم

5- نگرانی علمای یهود، از گرایش پیروانشان به اسلام

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم

(بنابراینکه ایمان، به معنای گرایش باشد).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 99 - 13، 9، 7، 6، 2

2- اخلا لگری اهل کتاب در مسیر پیشرفت اسلام

قل یا اهل الکتاب لم تصدّون عن سبیل اللّٰه

«سبیل اللّٰه» اطلاق بر اسلام شده است. چون منظور از «من امن» که پویندگان «سبیل اللّٰه» هستند همان مسلمانان می باشند.

6- منحرف نشان دادن راه خدا برای بازداشتن مؤمنان از آن، خواسته اهل کتاب

لم تصدّون عن سبیل اللّٰه من امن تبغونها عوجاً

جمله «تبغونها عوجاً»، یعنی شما اهل کتاب خواهان کج نشان دادن راه خدا هستید.

7- منحرف نشان دادن اسلام، از راه های مبارزه اهل یهود با اسلام

لم تصدّون .. تبغونها عوجاً

9- مبارزه عالمان اهل کتاب با اسلام، با علم و آگاهی به حقیقت آن

قل یا اهل الکتاب لم تصدّون عن سبیل اللّٰه .. و انتم شهداء

مقصود از «سبیل اللّٰه»، اسلام است.

13- هشدار خداوند به اهل کتاب، در مورد برنامه های پنهانی آنان علیه اسلام و مؤمنان

قل یا اهل الکتاب .. و ما اللّٰه بغافل عمّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 100 - 7

7 - دشمنی برخی از اهل کتاب (یهود) ، با اسلام و مسلمین

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا فریقاً من الذین اتوا الکتاب یردوکم بعد ایمانکم ک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 16، 19

16 - پذیرش آیین اسلام ، به خیر و صلاح بشر

و لو آمن من اهل الکتاب لکان خیراً لهم

گر چه خیر بودن را برای اهل کتاب ذکر کرده است، ولی اهل کتاب در این جهت، قطعاً خصوصیتی ندارند.

19 - اسلام ، برترین آیین در میان سایر ادیان (دین یهود و نصارا) برای سعادت بشر

و لو آمن من اهل الکتاب لکان خیراً لهم

بنابر اینکه «خیر» برای تفضیل باشد و مُفَضَّل علیه، آیین خود اهل کتاب و مفضَّل، اسلام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 2

3 - آل عمران - 3 - 154 - 27

27 - پندار های جاهلانه نسبت به خداوند ، منشأ تردید در حقیقت اسلام و وعده های خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

يُظَنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ . . . يَقُولُونَ لَوْ كَان لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قَتَلْنَا هَهُنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 26

26 - حاکمیت رهبری واحد ، همراه با پذیرش اصل شورا ، از ویژگی های نظام اسلامی

و شاورهم فی الامر فاذا عزمتم فتوکّل علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 5

5 - مبارزات یهود علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به نام دین و دینداری

ان الله عهد الینا الا نؤمن لرسول حتی یاتینا بقربان

چون یهود مدعی بودند با ایمان نیاوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به عهد الهی وفادار بوده و از دستورات خداوند پیروی کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 12

12 - مبارزه و کارشکنی عالمان اهل کتاب با اسلام به وسیله کتمان حقایق کتب آسمانی

و اذ اخذ الله . . . و لا نکتمونه فنبذوه و رآء ظهورهم

برداشت فوق، بر این مبناست که آنچه کتمان می کردند، بشارت تورات و انجیل به بعثت پیامبر، حقیقت اسلام و قرآن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 6

6 - « اسلام » ، نام دین حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

و هو یدعی الی الإسلام

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که کلمه «اسلام» در آیه شریفه، در معنای لغوی آن به کار نرفته باشد؛ بلکه مقصود از آن دین الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

2- آثار احترام به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 192 - 5

5 - در صورتی که کافران محارب ایمان آورند، نباید بر خطاهای پیشینشان (کشتن مسلمانان، فتنه انگیزی و...) مورد مؤاخذه قرار گیرند.

فَإِنْ أَنْتَهُوا فِإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ص: 3

3- آثار اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 6

6 - ارزش و منزلت انسان در پیشگاه خداوند ، منوط به پذیرش دین اسلام از سوی آنان است .

قل ما يعبؤا بكم ربّي لولا دعاؤكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 35 - 8

8 - اسلام و ایمان ، زمینه ساز برخورداری از آمرزش الهی است .

إنّ المسلمين ... و المؤمنین ... أعدّ الله لهم مغفرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 2,3

2 - عزت طلبان ، باید عزت خود را تنها از خدا خواسته و در اسلام جویا شوند .

من كان يريد العزّه فليله العزّه جميعاً

برداشت یاد شده به این خاطر است که جواب شرط «من كان..» مقدر است. تقدیر آن چنین می تواند باشد: «من كان يريد العزّه فليطلبها من عند الله» یا «فليستجب إلى دعوه الإسلام ففيها العزّه».

3 - اسلام و تعالیم آسمانی ، مایه عزت و سربلندی است .

من كان يريد العزّه فليله العزّه جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 3

3 - ایمان به دین اسلام ، ممکن است دشمنی برخی از مردم ، حتی خویشاوندانی همچون همسر و فرزندان را برانگیزاند .

يأئها الذين ءامنوا إنّ من أزواجكم وأولادكم عدوّا لكم

10 - نقش مثبت و سازنده اسلام ، ایمان ، فرمانبری ، توبه و روزه داری در زندگی مشترک میان زنان و مردان

آن یبده ازوجا خیرا منکن مسلمات .. سئحت

یادآوری اوصاف یاد شده برای زنان شایسته، در خلال نقل ماجرای نزاع میان پیامبر(صلی الله علیه و آله) و همسرانش، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

ص: 4

4- آثار اسلام ستیزی بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 3

3 - شکست و تبعید بنی نضیر و اسلام ستیزان قبل از آنان ، نتیجه تلخ کردار خود ایشان

کمثل الذین . . . ذاقوا وبال أمرهم

در صورتی که «أمرهم» شامل کارها و مواضع یهود بنی نضیر باشد؛ از اضافه «أمر» به «هم» مطلب بالا استفاده می شود.

5- آثار اسلام کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 46 - 3

3 - کافران ، در صورت پذیرش اسلام ، هیچ گرامتی نمی پرداختند و از این بابت تحت فشار نبودند .

فهم من مغرم مقلون

6- آثار اسلام گریزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 10 - 2

2 - دور شدن از آیین اسلام ، جز سختی و مشقت ، دستاوردی نخواهد داشت .

فسنیسره لیسری . . . فسنیسره للعسری

بنابر یک احتمال، مراد از «یسری» در آیات پیشین، شریعت اسلام است. در آن صورت، مصداق «عسری» نقطه مقابل آن؛ یعنی، دور شدن از اسلام خواهد بود.

7- آثار اسلام مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 112 - 5

5- یهود و نصارا، در صورتی که تسلیم خدا شوند (اسلام را بپذیرند) و کارهای نیک انجام دهند، اهل بهشت خواهند بود.

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً.. بلی من أسلم... فله أجره

8- آثار اسلام یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 5

4 - یهودیان در صورت ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن و پرهیز از گناهان (سحر، بی اعتنایی به کتاب های آسمانی و . . .) از پاداش های الهی بهره مند می شدند .

و لو أنهم ءامنوا و اتقوا لمثوبه من عندالله خیر

مراد از ضمیر در «أنهم» به قرینه آیه 99 و 101 یهودیان کافر به پیامبر و قرآن است. قابل ذکر است که جمله «لمثوبه...» جانشین جواب شرط است و آن جواب جمله ای همانند «لأثیبوا» (همانا پاداش داده می شدند) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - یهود و نصارا، در صورتی که تسلیم خدا شوند (اسلام را بپذیرند) و کار های نیک انجام دهند، اهل بهشت خواهند بود .

قالوا لن یدخل الجنة إلا من كان هوداً . . . بلی من أسلم . . . فله أجره

9- آثار اقرار به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - رهایی اهل کتاب (یهود) از ذلت، در گرو گرایش آنان به اسلام و یا بستن پیمان نامه ای با جامعه اسلامی (پذیرش حاکمیت جامعه اسلامی و شرایط ذمه)

ضُربت عليهم الذّله . . . إلا بحبل من الله و حبل من الناس

بنابر اینکه «حبل من الناس»، رابطه و تعهد با جامعه اسلامی باشد؛ به قرینه اینکه در سیاق «حبل من الله» قرار گرفته است.

6 - مسلمانان موظف به رعایت حقوق اهل کتاب (احترام به حقوق آنان)، در صورت گرایش آنان به اسلام و یا پذیرش عهدنامه با جامعه اسلامی

ضُربت عليهم الذّله أين ما تقفوا إلا بحبل من الله و حبل من الناس

بنابر اینکه «ضربت» در مقام تشریح باشد و «الآ»، دو مورد را استثنا کند: گرایش به اسلام؛ و پذیرش پیمان نامه با مسلمین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اظهار ایمان از سوی کنیزان ، مجوز ازدواج با آنان

من فتیاتکم المؤمنات و اللّٰه اعلم بایمانکم

تذکر به علم کامل الهی به ایمان انسانها، پس از مشروط دانستن ازدواج با کنیزان به ایمان، اشاره به این است که برای ازدواج با کنیزان ایمان ظاهری کافی است.

8 - پذیرفته شدن شخص به عنوان مسلمان ، در گرو اظهار ایمان اوست ، نه ایمان واقعی

من فتیاتکم المؤمنات و اللّٰه اعلم بایمانکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 6

6 - حرمت قتل و هر گونه تعرض به دشمن ، در صورت اظهار اسلام

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

مراد از القای اسلام، به قرینه «لست مؤمناً»، اظهار اسلام با گفتن شهادتین و یا سخنی که حاکی از مسلمان شدن است، می باشد.

8 - لزوم پذیرش اسلام افراد ، با کمترین علامت و نشانه دال بر آن *

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

آیه شریفه سلام کردن شخص را علامت مسلمانی او دانسته و لذا تعرض به او را تحریم کرده است. بنابراین هر کردار و گفتاری که نشانه مسلمانی باشد همین حکم را دارد و گوینده آن مسلمان تلقی می شود.

9 - تکفیر اظهارکننده اسلام ، حرام است .

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

بنابر اینکه منظور از القای سلام، اظهار اسلام باشد.

11 - حرمت تعرض و قتل دشمنان در گرو اظهار تسلیم است ، نه ایمان آوردن آنان .

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

بنابراین احتمال که مراد از القای سلام، تسلیم شدن باشد، نه اظهار اسلام و ایمان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 15

15 - « عن جميل قال كان الطيار يقول لي . . . فدخلت انا و هو على ابي عبدالله (ع) فقال الطيار : جعلت فداك أ رأيت ما ندب الله عز و جل إليه المؤمنین من قوله « يا أيها الذین آمنوا » أدخل فی ذلك المنافقون معهم ؟ قال : نعم و الضلال و كل من أقر بالدعوه الظاهره . . . » ;

جميل می گوید: من و طیار وارد بر امام صادق (ع) شدیم، طیار به آن حضرت عرض نمود: فدایت شوم، آیا منافقین مشمول خطاب «یا ایها الذین آمنوا» هستند؟ امام فرمود: بله، حتی گمراهان و هر کس دعوت آشکار اسلام را پذیرفته، داخل این آیه می شود . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 13، 12، 8، 7

7 - دستور آزادی مشرکان (آنانی که به خاطر تخلف از فرمان منع سیر و سیاحت در غیر ماه های حرام اسیر می شدند) در صورت پذیرش توحید و گرایش آنان به اسلام

و خذوهم . . . فإِن تابوا وأقاموا الصلوة ... فخلّوا سبيلهم

8 - فرمان رفع حصر از مشرکان محاصره شده (آنان که به علت نقض فرمان منع رفت و آمد در غیر ماه های حرام محاصره می شدند) در صورت قبول اسلام و ترک شرک

و احصروهم . . . فإِن تابوا ... فخلّوا سبيلهم

12 - آزاد کردن اسیر در صورت توبه و پذیرفتن اسلام ، واجب است .

و خذوهم . . . فإِن تابوا ... فخلّوا سبيلهم

13 - رفع حصر از محاصره شدگان به دست قوای اسلام ، در صورت پذیرفته شدن اسلام از سوی آنان ، واجب است .

و احصروهم . . . فإِن تابوا فخلّوا سبيلهم

ص: 7

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 4,5

4 - جنگیدن با کفار محارب ، پس از گرویدن آنان به اسلام ، ممنوع است .

فإن تابوا .. فإخونكم في الدين

جمله «فإخونكم في الدين» اشاره به این معنا دارد که: کفار محارب با گرویدن به اسلام، برادران دینی مسلمانان محسوب شده و از آن پس، جنگیدن با آنان حرام است.

5 - کفار محارب با گرویدن به اسلام ، برادران دینی مسلمانان محسوب شده و از حقوق و مزایای اجتماعی مساوی برخوردار می شوند .

فإن تابوا .. فإخونكم في الدين

10- آثار اهانت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 10

10 - طعن و توهین به اسلام از سوی کفار معاهد ، لغو اعتبار پیمان صلح و اعلان نبرد با آن را ، مجاز می کند .

وإن نكثوا أيمانهم من بعد عهدهم وطعنوا في دينكم فقتلوا

11- آثار ایمان به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 10

10 - رویکرد تمام عیار به دین اسلام و قبول آن ، عامل نجات و سعادت انسان در قیامت است .

فأقم وجهك للدين .. من قبل أن يأتي يوم لا مرد له من الله

12- آثار ایمان مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 10

10 - ایمان مسلمانان به ربوبیت خدای یگانه ، علت اصلی اخراج ایشان از مکه به وسیله مشرکان *

يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تَتُومِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

ص: 8

13- آثار بخل منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 76 - 7

7 - بخل ورزی منافقان صدر اسلام از پرداخت صدقات ، روی گردانی از تعهد و اعراض از قرار گرفتن در صف صالحان بود .

و منهم من عهد الله . . . و تولوا و هم معرضون

14- آثار بدخواهی برای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 12

12 - آرزوی بلا و بدبختی کردن برای مؤمنان و اسلام ، موجب مبتلا شدن خود فرد به آن است .

یتربص بکم الدوائر عليهم دائره السوء

با الغای خصوصیت از مورد آیه، برداشت فوق به دست می آید.

15- آثار پریشی مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 6

6 - پریشی های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زمینه ساز نزول برخی آیات و تبیین مطالبی برای آنان

ویس - لونک عن الجبال فقل

16- آثار پیروزی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 4

4 - پیروزی مسلمانان عصر بعثت بر مکه و فتح آن ، زمینه ساز مسلمان شدن جمعیت های فراوانی از مردم آن زمان

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا

17- آثار توطئه عليه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 8

8 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، در صورت توطئه عليه اسلام و مسلمانان ، در زمره کافران اند .

ص: 9

الذین کفروا من أهل الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 3

3 - شکست و تبعید بنی نضیر و اسلام ستیزان قبل از آنان ، نتیجه تلخ کردار خود ایشان

کمثل الذین . . ذاقوا وبال أمرهم

در صورتی که «أمرهم» شامل کارها و مواضع یهود بنی نضیر باشد؛ از اضافه «أمر» به «هم» مطلب بالا استفاده می شود.

18- آثار حاکمیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 11

11 - برکت های حاکمیت اسلام ، شامل همه مردم حتی ناباوران و غیر متعهدان به اسلام

و ما تقموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

19- آثار سستی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 20

20 - ضعف و سستی برخی از مسلمانان صدر اسلام در جنگ و جهاد ، موجب آزار دیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردید .

يأئها الذین ءامنوا لم تقولون . . لم تؤذوننی و قد تعلمون انی رسول الله الیکم

سخن در آیات پیشین، درباره کسانی است که شعار جهاد می دهند ولی از شرکت در صفوف مجاهدان سر باز می زنند و یا بر فرض شرکت، ضعف و سستی نشان می دهند. به نظر می رسد مطرح ساختن موضوع آزارهای یهود به موسی(ع)، برای بیان این نکته باشد که ضعف و سستی در جهاد و تخلف از فرمان های پیامبر(صلی الله علیه و آله) در جهاد، موجبات آزار رسول خدا(صلی الله علیه و آله) را فراهم کرده و همان عواقبی را در پی خواهد داشت که برای قوم موسی در پی داشت.

20- آثار شک در حقانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - شك و تردید نسبت به حقانیت اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در عین آگاهی از آن، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

أم ارتابوا

ص: 10

21- آثار عظمت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 14 - 6

6 - ابتهت و هیمنه مسلمانان (پس از غزوه بنی نضیر) ، مانع از اقدام جبهه کفر و نفاق به نبردی رویاروی با آنان

لأنتم أشد رهبة في صدورهم... لا يقتلونكم جميعاً إلا في قرى محصنة

22- آثار عقیده به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 2

2 - حضور مؤمنان واقعی در کارزار بدر ، در مقابل دشمنی به مراتب قویتر ، برخاسته از پایبندی آنان به اسلام ، حتی در دیدگاه منافقان و سست ایمانها

إذ يقول المنافقون... غر هؤلاء دينهم

«غر هؤلاء دينهم» که سخن منافقان و سست ایمانهاست، بیانگر این است که آنان نیز حضور مؤمنان در کارزار بدر برخاسته از اندیشه دینی ایشان می دانستند.

23- آثار قبول اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 112 - 5

5 - یهود و نصارا، در صورتی که تسلیم خدا شوند (اسلام را بپذیرند) و کار های نیک انجام دهند ، اهل بهشت خواهند بود .

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً... بلى من أسلم... فله أجره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 1

1 - اسلام و روحیه تسلیم در برابر پروردگار، صراط مستقیم اوست.

هذا صرط ربك مستقيما قد فصلنا الأيت

«هذا» می تواند اشاره با «للاسلام» در آیه پیشین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 11، 12، 8، 3، 2

2 - به اسیران جنگ بدر اعلام شد در صورت پذیرش اسلام و توحید ، خداوند آنان را از مواهبی بهتر از آنچه از ایشان گرفته شد (فدیة) ، بهره مند خواهد ساخت .

إن يعلم الله في قلوبكم خيرا يؤتكم خيرا مما أخذ منكم

ص: 11

مراد از «خیرا» به دلیل «یغفر لکم» توحید و گرایش به اسلام است. زیرا خداوند گناه شرک را هرگز نخواهد بخشید: **إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ.**

3- به اسیران جنگ بدر نوید داده شد که در صورت پذیرش اسلام و توحید خداوند گناهان گذشته آنها را خواهد بخشید.

إِنَّ يَلْعَمُ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا... يَغْفِرُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

8- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ نوید خداوند به اسیران جنگ بدر (آمزش گناهان ایشان و...) در صورت گرایش به اسلام

قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى

11- کفرپیشگان اگر ایمان آورند، حتی در صورتی که علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) جنگیده باشند، مشمول رحمت و مغفرت الهی خواهند شد.

إِنَّ يَلْعَمُ اللَّهُ... يَغْفِرُ لَكُمْ

12- آمزش گناه ستیزه جویان علیه دین، پس از گرایش آنان به اسلام، جلوه ای از مغفرت و رحمت خدا نسبت به انسانهاست.

و يَغْفِرُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

24- آثار کفر منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 107 - 5

5- کفر درونی منافقان انگیزه ساختن مسجد ضرار

مَسْجِدًا ضَرَارًا وَ كَفْرًا

«کفرًا» می تواند به معنای ترویج کفر نباشد؛ بلکه به این معنا باشد که عمل منافقان و سازندگان مسجد ضرار، نشأت یافته از کفرشان بوده است.

25- آثار گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 41 - 2

2- توجه به گسترش اسلام و توسعه روزافزون آن، دلیلی فراروی کفرپیشگان بر تحقق وعده های الهی (نابودی شرک و پیروزی توحید) به

پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أولم یروا أننا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها

جمله «أولم یروا ..» به منزله دلیلی است بر پدیدار شدن و تحقق یافتن تهدیدهای الهی به مشرکان و وعده های الهی به اهل ایمان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 35

35- سرعت گسترش اسلام، از پیدایش تا استقرار و شکوفایی آن، مایه شگفتی دین شناسان و خشم کافران

ص: 12

کزرع ... يعجب الزرع ليغيظ بهم الكفار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - صف - 61 - 8 - 10، 9

9 - كافرين بنى اسرائيل ، ناخرسند از گسترش اسلام و در تلاش برای نابودی آن

يريدون ليطفوا نور الله ... و لو كره الكفرون

با توجه به آیات پیشین، به دست می آید که از مصادیق مورد نظر در «و لو كره الكافرون»، بنی اسرائیل می باشد.

10 - رشد و شكوفایی اسلام ، امری گران و ناگوار برای كافرين

والله متمم نوره و لو كره الكفرون

26- آثار مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 36 - 4، 5

4 - از دست دادن دارایی ها و بر جای ماندن حسرت و ندامت ، ثمره تلاش برای مبارزه با اسلام

ثم تكون عليهم حسره

5 - حسرت و ندامت كافرين قریش بر نابودی داراییهایشان ، تنها نتیجه پرداخت هزینه مبارزاتی آنان علیه اسلام

ثم تكون عليهم حسره ثم يغلبون

چون هدف كافرين از سرمایه گذاری اموال جلوگیری از گسترش اسلام بوده، معلوم می شود حسرت و ندامت آنان بدان جهت بوده است که اموالشان از دست رفته و به نتیجه مطلوب نرسیده اند. قابل ذکر است که جمله «ثم يغلبون» دلالت می کند که زمان ندامت آنان در دنیاست.

27- آثار مخالفت با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - صف - 61 - 8 - 11

11 - مخالفت با اسلام و قرآن ، کفر است .

یریدون . . . و الله متمّ نوره ولو کره الکفرون

28- آثار هجرت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 10

10 - هجرت مسلمانان از مکه به مدینه ، مایه یاری رساندن به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 13

الذین أخرجوا من دیرهم . . . و ینصرون اللّٰه و رسوله

29- آثار هواپرستی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 32

32- هواپرستی ثروت مندان عصر بعثت ، عامل امتیازخواهی آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و لاتطع من . . . اتبع هویه

30- آرزوی ارتداد مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 3

3 - آرزوی یهود و نصارا برای مرتد ساختن مسلمانان صدر اسلام آرزویی خام و تلاش آنان در این زمینه ، تلاشی ناموفق بود .

وَدّ كثير من أهل الكتب لو يردونكم

به کارگیری فعل ماضی «وَدّ» (دوست داشتند) به جای فعل مضارع (دوست می دارند) اشاره به این نکته دارد که: تلاش آنان بی ثمر است، به گونه ای که باید علاقه و تلاش آنان را سپری شده دانست.

31- آرزوی پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 8

8- آرمان غلبه قوانین حق (دین اسلام) بر سایر ادیان و قوانین جهان ، آرمانی بس بزرگ

أرسل . . . لیظهره علی الدین کلّه

از این که خداوند، غلبه اسلام بر سایر ادیان را به عنوان هدف عالی فرستادن رسول بیان داشته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

32- آرزوی شکست اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- کافران، در آرزوی مرگ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و شکست اسلام به سر می بردند .

قل أرءیتم إن أهلکنی اللّٰه و من معی

مفسران (صاحب مجمع البیان، تفسیر کبیر و ..) نوشته اند: این آیه و آیات مشابه آن (مانند آیه 30 سوره «طور» و آیه 12 سوره

ص: 14

«فتح»)، اشاره به این حقیقت تاریخی دارد که کافران و مشرکان، پیوسته در آرزوی مرگ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و در نتیجه شکست کامل اسلام، به سر می بردند.

33- آزادی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 4

4 - اعطای آزادی رفت و آمد و سیر و سیاحت به مشرکان صدر اسلام، در ظرف مهلت چهار ماهه

فسيحوا في الارض اربعة اشهر

«سَيِّح» و «سیاحت» (مصدر سیحوا) به معنای سیر کردن است و امر در «سیحوا» به معنای اباحه و اعطای آزادی سیر و سیاحت می باشد.

34- آزادی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 2

2 - آزادی منافقان، برای ملاقات با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و گفتوگوی مستقیم با آن حضرت

إذا جاءك المنافقون قالوا

35- آسیب پذیری مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 12 - 4

4 - جامعه اسلامی صدر اسلام، در برابر شایعات آسیب پذیر بود.

إنّ الذين جاءوا بالإفك... لولا إذ سمعتموه ظنّ المؤمنون والمؤمنات بأنفسهم خيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 16 - 1

1 - خداوند ، مسلمانان را به خاطر تأثیرپذیری در برابر شایعه « افک » و عدم موضع گیری مناسب در برابر آن ، نکوهش کرد .

ولولا إذ سمعتموه قلتم .. سبحك هذا بهتن عظيم

ص: 15

36- آگاهی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 3

3 - آگاهی کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرنوشت امتهای پیشین

ألم یروا کم أهلكنا من قبلهم من قرن مکنهم فی الأرض

از اینکه می فرماید «ألم یروا»، معلوم می شود تاریخ گذشتگان در دسترس کافران بوده و از آن اطلاع داشته اند.

37- آگاهی مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 2

2 - اطلاع مردم عصر پیامبر از سرنوشت قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، اصحاب مدین و شهرهای زیر و رو شده پیشینیان (قوم لوط و . .

.)

ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنت

استفهام در «ألم یأتهم» برای توبیخ است. سرزنش منافقان و کافران به خاطر عبرت نگرفتن از سرنوشت پیشینیان، رسای به این حقیقت

است که آنان از سرگذشت پیشینیان آگاهی داشتند.

38- آگاهی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 3

3 - خداوند، مسلمانان را از ایمان نیاوردن بنی اسرائیل و طایفه یهود آگاه ساخت .

أفتطمعون أن یؤمنوا لکم

همزه استفهام در «أفتطمعون» استفهام انکار توبیخی یا تعجیبی است و در هر صورت دلالت بر این دارد که: جامعه یهود و بنی اسرائیل به

اسلام و قرآن ایمان نخواهند آورد.

39- آگاهی یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 4

4 - یهودیان عصر بعثت آگاه به تجاوزگری همدینان یهودی خویش در ایله و سرگذشت شوم آنان

و سنلهم عن القریه التي كانت حاضره البحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 16

8- اطلاع یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرگذشت موسی (ع) و فرعون

فستل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون

40- ابراهیم (ع) و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 10

10 - ابراهیم (ع) بر آیین محمد (صلی الله علیه و آله)

و لكن كان حنيفاً مسلماً

امیرالمؤمنین (ع) درباره «و لكن كان حنيفاً مسلماً» می فرماید: كان على دين محمد (صلی الله علیه و آله).

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 177، ح 60؛ بحار الانوار، ج 12، ص 11، ح 29.

41- ابعاد اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی، اخلاقی، عبادی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی

و لكن البر من ءامن... أولئك هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 35 - 6

6 - اسلام، مجموعه ای است از عقاید، اخلاق و روابط اقتصادی و اجتماعی.

إلا المصلين... و الذين في أموالهم حق... و الذين يصدقون بيوم الدين... و ال

42- اتحاد مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 2

2- احساس اطمینان مشرکان صدر اسلام نسبت به پیروزی جمع متحد خویش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

أم یقولون نحن جمیع منتصر

ص: 17

43- اجتماع مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 9

9 - خداوند علاوه بر ایجاد محبت میان مؤمنان ، آنان را در یک منطقه گرداگرد پیامبر (صلی الله علیه و آله) مجتمع ساخت . *

و ألف بین قلوبهم . . . و لكن الله ألف بینهم

برداشت فوق از مقایسه بین دو جمله «ألف بین قلوبهم» و «ألف بینهم» به دست آمده است. جمله نخست بیانگر تألیف قلوب است و جمله دوم بیانگر تألیف خود مؤمنان است. یعنی آنان را در کنار یکدیگر قرار داد و همگان را گرداگرد پیامبر (صلی الله علیه و آله) مجتمع ساخت.

44- اجتناب از استهزای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 7,8

7 - مسلمانان در همنشینی با کافران و مشرکان بی طرف باید با تذکر آنان را از مغلظه و استهزای در اسلام و قرآن بر حذر دارند. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لكن ذکری لعلهم یتقون

8 - حفظ قداست قرآن و اسلام و بازداشتن دیگران از یاوه سرایی و تخطئه و استهزای آن، وظیفه مسلمانان است.

و ما علی الذین یتقون . . . و لكن ذکری لعلهم یتقون

45- اجتناب از تجزیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 91 - 4

4- لزوم ایمان به مجموعه معارف و آموزه های قرآن و اسلام و پرهیز از هرگونه تجزیه و التقاط در آن

المقتسمین. الذین جعلوا القرآن عصین

46- اختلاف مسلمانان صدر اسلام

2 - تعیین مالک غنایم جنگ و چگونگی تقسیم آن ، مایه اختلاف و مشاجره مسلمانان صدر اسلام

یسئلونک عن الأنفال قل الأنفال لله والرسول . . . و أصلحوا ذات بینکم

با توجه به آیات بعد که سخن از نبرد و مبارزه با دشمن دارد، و نیز شأن نزولهای نقل شده درباره آیه، معلوم می شود مراد از انفال در جمله «یسئلونک عن الأنفال» اموالی بوده که در معرکه نبرد از دشمن به جای مانده و به دست مسلمانان افتاده بود. و توصیه خداوند به ترک مشاجره پس از بیان حکم انفال می رساند که آن اموال به جای مانده منشأ اختلاف مسلمانان بوده است.

47- اخلاک‌گری منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 9

9 - اخلاک‌گری منافقان صدر اسلام ، در بسیج برای جنگ تبوک

لاتتفروا فی الحر

48- ادعاهای مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 2 - 3

3 - وجود برخی از مدعیان بی عمل ، در میان مسلمانان صدر اسلام

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

خطاب «یا ایها الذین آمنوا» قطعاً متوجه همه مؤمنان صدر اسلام نیست؛ بلکه ناظر به برخی از آنان است که نوعی ضعف در ایمانشان وجود داشت. خداوند در این آیه یادآوری می کند که ایمان واقعی، با ادعاهای بدون عمل سازگاری ندارد.

49- ادوات جنگ در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 3

3 - اسب های سواری در عصر بعثت ، کارآمدترین و مهمترین وسیله برای تقویت بنیه نظامی

وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ

عطف «رباط الخیل» بر «قوه» عطف خاص بر عام است و کاربرد چنین عطفی معمولاً برای رساندن اهمیت معطوف و نقش اساسیتر آن نسبت به دیگر مصادیق معطوف علیه است.

50- اذن به مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- صدور اجازه پیکار به مسلمانان صدر اسلام از سوی خداوند، به منظور دفع تهاجم دشمن و رفع تجاوز آنان

أُذِنُ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا

ص: 19

51- اذیت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 96 - 3

3- مسلمانان صدر اسلام (در مکه) از سوی کافران و مشرکان گرفتار فشار های روحی و تنگنا های روانی بودند .

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ

با توجه به نزول این آیات در مکه، جمله «سَيَجْعَلُ . . .» باید وعده ای نزدیک به مسلمانان صدر اسلام باشد. این نوید حکایت از آن دارد که مسلمانان در زمان نزول آیات، در شرایط سختی از نظر روحی و روانی و مقبولیت اجتماعی قرار داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 4

4- مؤمنان صدر اسلام، تحت فشار و آزار مشرکان

أُولَئِكَ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

52- اذیت های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 4

4- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان و دشمنان اسلام، اندوهگین و آزرده بود .

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

53- اذیت های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 9

9- دل های مؤمنان صدر اسلام، جریحه دار و آکنده از رنج و آزار مشرکان

و یشف صدور قوم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 4

4 - مؤمنان صدر اسلام ، تحت فشار و آزار مشرکان

أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 20

3 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر موضع گیری خصمانه و سخنان آزاردهنده مشرکان

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

از این که خداوند با پیامبر از تبلیغات سوء مخالفان دین علیه پیامبرانشان، سخن می گوید مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 6

6 - هجرت مسلمانان از مکه ، تحت فشار دشمن بود ؛ نه به اختیار و دلخواه آنان .

الذين أُخرجوا من ديارهم وأموالهم

54- ارتجاع مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 68 - 6

6 - وابستگی شدید ذهن و اندیشه مردم عصر بعثت به پدران و نیاکان خود

أذا كنا ترابًا وءاباؤنا .. لقد وعدنا هذا نحن وءاباؤنا

تکرار «آباؤنا» در دو آیه و تکیه کافران به پدران و نیاکانشان، می تواند نشانگر مطلب یاد شده باشد.

55- ارتداد در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 54 - 5

5 - ارتداد برخی مسلمانان صدر اسلام ، با پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا

فتري الذين في قلوبهم مرض .. يا ايها الذين ءامنوا من يرتد منكم عن دينه

56- ارتداد منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 4

4 - منافقان صدر اسلام ، گروهی بودند که در آغاز به اسلام ایمان آوردند ولی بعداً به کفر گرویده و مرتد شدند .

لا تعتذروا قد كفرتم بعد إيمانكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 3 - 3

ص: 21

3 - منافقان صدر اسلام، عناصری مرتد بودند (ابتدا ایمان آوردند و سپس کفر ورزیدند).

ذَلِكْ بِأَنَّهُمْ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا

57- ارزش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 7

7 - ایمان، مرتبه ای عالی تر و عمیق تر از اسلام

قُلْ لِمَ تَوَدُّونَ لِكُنْ قَوْلُوا أَسْلَمْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 5 - 11، 9

9 - اسلام، ایمان، فرمانبری، توبه، عبادت، روزه داری [و هجرت] از ارزش های والا و ملاک های برتری در دیدگاه وحی

خَيْرًا مِّنْكَ مَسْلَمَتٍ... سَحْت

برداشت یاد شده، از آن جا است که اوصاف پسندیده یاد شده، اختصاص به زنان ندارد؛ زیرا چنین اوصافی و مشابه آنها، در قرآن برای مردان نیز یاد شده است (مانند سوره احزاب، آیه 35).

11 - دوشیزگی در مقایسه با ارزش های والای زنان (همچون اسلام، ایمان، فرمانبری، توبه و روزه داری زنان) دارای نقش درجه دوم در زندگی مشترک میان زنان و مردان

ثَيِّبٌ وَأَبْكَارًا

یادآوری دو وصف «دوشیزگی» و «بیوه بودن زنان»، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد؛ زیرا مفاد آیه شریفه این است که زنان بهتری با چنین اوصافی، جایگزین شما خواهند شد؛ چه بیوه باشند و چه دوشیزه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 35 - 4

4 - اسلام و تسلیم خدا بودن، از ملاک های برتری و ارزشمندی و جرم و تبه کاری از معیار های پستی و ضد ارزشی برای انسان ها است

أفنجعل المسلمین كالمجرمین

58- ارکان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 8 - 3

3- ایمان به خدا و روز قیامت ، از ارکان اعتقادی دین اسلام

و من الناس من یقول ءامنا بالله و بالیوم الآخر

ص: 22

معمولا کسانی که در صدد نفوذ در میان طایفه و گروهی هستند، پایبندی خویش را به مهمترین اصول آن طایفه ابراز می دارند. بنابراین از دیدگاه همگان، ایمان به خدا و قیامت از مهمترین ارکان اعتقادی اسلام می باشد و آدمی با اظهار ایمان به آن از زمره مسلمانان محسوب می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 3

3 - نماز و زکات، از واجبات دینی اسلام و از ارکان عملی آن است.

و أقيموا الصلوة و آتوا الزکوة

دعوت به اقامه نماز و پرداخت زکات، پس از فراخواندن اهل کتاب به ایمان، بیانگر اهمیت خاص نماز و زکات در میان سایر تکالیف عملی اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 17

17 - ایمان به خدا، پیامبران، و کتاب های آسمانی و تسلیم بودن در برابر خدا، از ارکان دین اسلام است.

قولوا ءامنا بالله .. و نحن له مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 189 - 6

6 - حج عبادتی بسیار ارزشمند و از ارکان عملی دین است.

قل هی موقیت للناس و الحج

شناخت زمان حج به عنوان فایده ای برای جلوه گر ساختن ماه به صورتهای مختلف، گویای عظمت این دستور الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 7 - 7

7 - انفاق، از ارکان عملی دین و دارای اهمیتی خاص در میان سایر تکالیف

ءامنوا بالله .. و أنفقوا

اختصاص به ذکر یافتن تکلیف انفاق - پس از دستور ایمان - از سایر تکالیف بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 1

1 - اسلام، بر پایه ایمان به خدا و ایمان به همه پیامبران استوار است .

و الذین ءامنوا باللّٰه ورسله

جمع آمدن «رسل»، بیانگر آن است که در اسلام، فرق گذاشتن میان پیامبران به این صورت پذیرفته نیست که به برخی از آنان ایمان داشته باشیم و به گروهی دیگر ایمان نداشته باشیم. مسلمان واقعی کسی است که به همه پیامبران الهی، ایمان داشته باشد و همه آن بزرگواران مورد قبول و احترام او باشند.

ص: 23

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 21 - 12

12 - اسلام، بر پایه ایمان به خداوند و همه پیامبران استوار است .

لذین ءامنوا .. ورسله

جمع آمدن «رسل»، بیانگر این است که، فرق گذاشتن میان پیامبران پذیرفته نیست و انسان مسلمان، باید به همه پیامبران الهی ایمان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 13 - 10

10 - اقامه نماز، پرداخت زکات و فرمانبرداری از خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، ارکان عملی اسلام

فأقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه و أطیعوا الله و رسوله

59- ارکان گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 14

14- حرکت فرهنگی، زیربنای تبلیغ دین و گسترش اسلام

ادع إلى سبیل ربک بالحکمه و الموعظه الحسنه و جدلهم بالتی هی أحسن

دعوت به راه خدا (دین) از راه حکمت، موعظه، جدال و مناظره خوب کاری است فرهنگی و چون این آیه در مکه نازل شده بود و هنوز فرمان جنگ و مبارزه سیاسی و نظامی صادر نشده بود، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

60- ازدواج در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 24 - 7

7 - مقررات ازدواج و بهره گیری های جنسی در اسلام، متفاوت با احکام و مقررات سایر ادیان الهی *

وَأَحَلَّ لَكُمْ مَا وَّرَاءَ ذَلِكَ

کلمه «لکم» می تواند اشاره به این معنا باشد که مجموع مقررات بیان شده در این آیه و آیات گذشته، ویژه شما بوده و برای ادیان گذشته به صورتی دیگر مطرح بوده است.

61- اسارت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4

ص: 24

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب: کشتن، اسیر گرفتن، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم و خذوهم و احصروهم و اعدوا

62- استکبار کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 7

7 - کفرپیشگان و تکذیب گران صدر اسلام، مردمانی بودند خودبزرگ بین و استکبار پیشه .

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا .. عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 21 - 3,4

3 - کافران صدر اسلام، مردمی لجوج، مستکبر و حق گریز

بل لجّوا فی عتوّ و نفور

«عتوّ» به معنای استکبار و تجاوز از حد است (قاموس المحيط) و مقصود از «نفور» (رمیدن) گریز از سخن حق می باشد.

4 - روح لجاج، استکبار و حق گریزی، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدر اسلام

و لقد کذب الذین من قبلهم ... بل لجّوا فی عتوّ و نفور

63- استواری اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 8

8 - دین اسلام، دینی است ثابت و بسیار استوار.

دینا قیما

کلمه «قیم» را برخی مصدر «قام» و برخی مخفف قیام گرفته اند. در هر صورت مصدری است به معنای وصف (قائم، ایستاده و پابرجا).

به کارگیری مصدر به جای وصف برای تأکید معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 3

3 - اسلام ، دینی ثابت و استوار است .

فأقم وجهك للدين القيم

«قیم» صیغه مبالغه و به معنای «ثابت و استوار» است.

ص: 25

64- استهزاگران اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 9

9 - استهزای منافقان نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یحذر المنفقون .. قل استهزوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 2

2 - پذیرفته نشدن عذر منافقان استهزاکننده به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کنتم تستهزون. لا تعتذروا قد كفرتم بعد ایمنکم

65- استهزاهای دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 4,6

4- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان و دشمنان اسلام، اندوهگین و آزرده بود.

المستهزءین .. و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند.

المستهزءین .. و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

66- استهزاهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 1 - 4

4- مشرکان صدر اسلام از سر عناد و از روی استهزا، خواهان تحقق زودرس وعده های الهی (عذاب، غلبه اسلام و قیامت) بودند.

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

محتمل است مخاطب «لا تستعجلوه» مشرکانی باشد که خواهان تحقق وعده های الهی بودند، و از آن جایی که معمولاً کسی خواهان پیروزی دشمن و شکست و خذلان خویش نیست، می توان گفت: تعجیل مشرکان برای آمدن عذاب، از سر عناد و تمسخر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 14 - 1

ص: 26

1 - مشرکان صدر اسلام، هر معجزه ملموس و روشنی را به شدت مورد استهزا قرار داده و ایمان نمی آوردند .

و إذا رأوا آية يستسخرون

مقصود از «آیه» معجزه است و متهم کردن آن به سحر از سوی مشرکان (در آیه بعد) مؤید همین مطلب است. گفتنی است «یستسخرون» به معنای «یسخرون» است و آمدن آن با «سین» و «تا» برای مبالغه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 1

1 - درخواست تمسخر آمیز مشرکان عصر بعثت، نسبت به برپایی هر چه زودتر قیامت

یستعجل بها الذین لایؤمنون بها

درخواست برپایی قیامت از سوی کسانی که مؤمن به آن نیستند، نشانگر استهزا آمیز بودن خواسته آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 6, 2

2 - شرک پیشگان صدر اسلام، پیام وحی (قرآن) را جدی نگرفته و با آن برخوردی استهزا آمیز داشتند .

أفبهذا الحدیث أنتم مدهنون

6 - نکوهش مشرکان صدر اسلام از سوی خداوند، به خاطر بی اعتنایی آنان نسبت به قرآن، جدی نگرفتن رهنمود های آن و برخورد استهزا آمیز با آن

أفبهذا الحدیث أنتم مدهنون

استفهام در «أفبهذا الحدیث» توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 5 - 2

2 - صبر در برابر موضع گیری های تکذیب گرانه و استهزا آمیز شرک پیشگان صدر اسلام، توصیه خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

سأل سائل بعذاب واقع .. فاصبر صبراً جميلاً

توصیه به صبر - پس از بیان بعضی از گفته ها و درخواست های کافران - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

67- استهزاهای منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 1

1 - طعن و خرده گیری منافقان صدر اسلام ، از مؤمنانی که از سر میل و رغبت و بیش از مقدار واجب ، انفاق می کردند .

الذین یلمزون المطّوعین من المؤمنین . . . فیسخرون منهم

«لمز» (مصدر یلمزون) به معنای عیب جویی، خرده گیری و طعن است و «سخره» و «سخریه» (مصدر یسخرون) به معنای استهزا و ریشخند می باشد.

ص: 27

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 10

10 - استهزای یهود نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

من الذین هادوا .. یقولون سمعنا و عصینا و اسمع غیر مسمع و راعنا لئلاً بالسنتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 1,2,6,7,13

1 - برخی اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دین اسلام را بازیچه و سرگرمی پنداشته و به تمسخر و استهزاء آن می پرداختند .

لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب من قبلکم

2 - ضرورت پرهیز از روابط دوستانه با آنان که دین اسلام و معارف الهی را به مسخره می گیرند و آن را بازیچه می پندارند .

لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. أولیاء

6 - ترسیم چهره ای مسخره آمیز برای اسلام و ابزار سرگرمی خواندن آن ، شیوه مبارزه تبلیغاتی اهل کتاب علیه مسلمانان

الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب

7 - تمسخر پیروان کتب آسمانی نسبت به اسلام و معارف الهی ، بسیار زشت و به دور از انتظار

الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب

توصیف یهود و نصارا به «الذین اتوا الکتب»، اشاره به این دارد که آنان چون اهل کتاب و آشنا با معارف الهی هستند، نباید با دین اسلام که مجموعه ای از معارف الهی است، مقابله کنند و آن را به تمسخر بگیرند.

13 - پذیرش ولایت و دوستی کافران و تمسخر کنندگان اسلام ، ناسازگار با ایمان و تقوا

و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اهل کتاب و دیگر کافران به دلیل استهزای دین اسلام و احکام و شعایر آن ، @مردمی نادان و بی خرد

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لایعقلون

برداشت فوق بر این مبناست که «لایعقلون» فعلی لازم باشد، یعنی اهل کتاب و کافران، فاقد عقل و اندیشه کافی هستند. اسناد «لایعقلون» به «قوم» که حاکی از بافت خاص اجتماعی آنهاست، این معنی را تأیید می کند.

11 - ترک اندیشه در احکام و شعایر دین اسلام ، ریشه استهزای کافران نسبت به آن

اتخذوها هزواً و لعباً ذلک بانهم قوم لایعقلون

در برداشت فوق «لایعقلون»، فعلی متعدی گرفته شده و مفعول آن محذوف فرض شده است. یعنی لایعقلون الدین و الصلوه و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2,3

2 - استهزا ، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

ص: 28

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

3- استهزا و تبلیغات سوء و مغرضانه سران کفر و شرک علیه اسلام، بسیار شدید و موجب دل آزرده‌گی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

اصبر علی ما یقولون

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی توصیه شده است - با آن که آن حضرت شخصیتی بزرگ و دارای سعه صدر بود - می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

69- استهزای مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 9

9- مسلمانان صدر اسلام، همواره مورد ریشخند و مضحکه سران شرک و کفر

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا... و كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ

70- اسلام اسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 5 - 12

12 - آزاد کردن اسیر در صورت توبه و پذیرفتن اسلام، واجب است.

و خذوهم... فَإِنْ تَابُوا... فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ

71- اسلام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 9

9- جدایی کافران اهل کتاب و مشرکان از حرکت اسلام گرایانه دیگر هم کیشان خود، پس از اتمام حجت بر آنان بود.

و ما تفرّق الذين أوتوا الكتب إلا من بعد ما جاءتهم البئنه

در برداشت یاد شده «الذین أوتوا الكتاب» همان «الذین کفروا» در آیه اول، دانسته شده است؛ با این فرض که مراد از آنان، کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند.

72- اسلام بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 29

1 - منت گذاری بی جای اعراب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به سبب اسلام آوردن خود

یَمْتُونُ عَلَیْكَ أَنْ أَسْلَمُوا

73- اسلام تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 9

9- « عن النبی (صلی الله علیه و آله) إِنَّهُ قَالَ : لَا تَسْبُوا تَبِعًا فَإِنَّهُ كَانَ قَدْ أَسْلَمَ . . . » ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است که فرمود: تَبِعَ را دشنام ندهید؛ زیرا او تسلیم [امر خدا] شده بود. . .».

74- اسلام در انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 5

5- تورات و انجیل ، حاوی شواهد و نشانه هایی بر حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام و معارف اسلام هستند .

من بعد ما بینہ للناس فی الکتب

برخی بر آنند که مراد از «الکتاب» تورات و انجیل و مقصود از «البینات و الهدی» دلایل و رهنمودهایی است که مردم را به حقانیت نبوت و احکام اسلام هدایت می کنند. آیات گذشته - که درباره کتمان حقانیت تغییر قبله بود - مؤید این احتمال است.

75- اسلام در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 5

5- تورات و انجیل ، حاوی شواهد و نشانه هایی بر حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام و معارف اسلام هستند .

من بعد ما بینہ للناس فی الکتب

برخی بر آنند که مراد از «الکتاب» تورات و انجیل و مقصود از «البینات و الهدی» دلایل و رهنمودهایی است که مردم را به حقانیت نبوت

و احکام اسلام هدایت می کنند. آیات گذشته - که درباره کتمان حقانیت تغییر قبله بود - مؤید این احتمال است.

76- اسلام در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 6

ص: 30

6 - وجود حقایقی درباره اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کتب آسمانی گذشته *

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اتوا الكتب لتبيننّه للناس و لا تكتُمونه

از موارد مهمی که می توانست سودی را برای عالمان اهل کتاب تضمین کند (و اشتروا به ثمناً ..)، کتمان حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام است، چرا که هستی خویش را در کتمان آن می دیدند.

77- اسلام در گواهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 95 - 5,6

5 - نظر و گواهی دو مرد مسلمان عادل، مرجع تشخیص همسانی صید با جریمه و کفاره آن

یحکم به ذوا عدل منکم

ضمیر در «به» به «مثل» بر می گردد از کلمه «ذوا» که تشبیه ذو است مرد بودن و دو نفر بودن به دست می آید و از «منکم» مسلمان بودن آنها معلوم می شود.

6 - اعتبار نظر و گواهی دو مرد مسلمان و عادل در تعیین موضوعات

یحکم به ذوا عدل منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 106 - 2,4

2 - ابراز وصیت در حضور دو مرد مسلمان عادل، توصیه ای از جانب خداوند به هر فرد مسلمان

یا ایها الذین ءامنوا شهده بینکم .. حین الوصیه اثنان ذوا عدل منکم

4 - شهادت دو مرد مسلمان عادل، طریقی برای اثبات وصیت و حدود آن

شهده بینکم .. حین الوصیه اثنان ذوا عدل منکم

78- اسلام زید بن حارثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اسلام آوردن زیدبن حارثه، نعمتی اعطایی از جانب خداوند برای وی بود.

وإذ تقول للذي أنعم الله عليه

در این که «مراد از «أنعم الله» چه چیزی است؟»، اختلاف است. مفسران، از مصداق های بارز آن، اسلام آوردن زید را شمرده اند.

79- اسلام ستیزی ابو لهب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 31

3 - تلاش شدید ابولهب، برای انهدام اسلام و رویارویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ

نفرین بر دستان ابولهب، حاکی از دست زدن او به فعالیت هایی در برابر آیین الهی است و نفرین خداوند، نشانگر شدت تلاش های او است. دست ها بدین جهت مطرح شده اند که کارآمدترین اعضا در تلاش اند و سیاق کلام، آن را به دیگر اعضای مفید نیز سرایت می دهد.

4 - ابولهب، در رویارویی با اسلام، ناکام ماند و دستش از رسیدن به مقصود، کوتاه شد.

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّتْ

استفاده از فعل ماضی در دعا و نفرین، برای حتمی دانستن آن است. برخی گفته اند: «تَبَّتْ» نفرین است و «تَبَّتْ» خبر. در این صورت برداشت یاد شده، وضوح بیشتری می یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 1،2

1 - همسر ابولهب (ام جمیل خواهر ابوسفیان)، در مخالفت با اسلام، مانند او بود.

و امرأته

«امرأته» عطف است بر فاعل «سیصلی» و بیانگر اشتراک ابولهب و همسرش در عذاب الهی و موجبات آن است.

2 - همسر ابولهب، در مقابله با اسلام، دنباله رو شوهرش بود.

و امرأته

بیان پیوند زناشویی و وابستگی ام جمیل به ابولهب، با تعبیر «امرأته»، نشانگر مستقل نبودن او در تلاش های ضد اسلامی اش است.

80- اسلام ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 7

7 - آسیب رساندن به جامعه اسلامی، در رأس آرمان ها و اهداف منافقان و کافران

اتخذوا مسجداً ضراراً و كفوياً

برداشت فوق با توجه به این است که در رأس همه اهداف «ضراراً» مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 1

1 - کافران، با استفاده از مثل های باطل و ترسیم غیر واقعی چهره پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مبارزه علیه اسلام برخاسته بودند.

الذین کفروا . . . و لایأتونک بمثل

«مَثَل» هم به معنای «حجت» و «حدیث» (سخنانی در باره اثبات چیزی) و هم به معنای «صفت» (توصیف چیزی) آمده است (قاموس المحيط). مقصود از آن در آیه شریفه، مجموعه سخنانی است که کافران در توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به منظور خدشه

ص: 32

دارکردن چهره منور آن حضرت می گفتند که در آیات فوق از آنها یاد شده است. گفتنی است قید باطل بودن مثل ها، از قرینه مقابله جمله «لایأتونک بمثل» و جمله «إلا جنناک بالحق» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 2

2 - هدف کافران از اتهام سحر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبارزه با اسلام و خاموش کردن نور خدا بود .

فلما جاءهم .. قالوا هذا سحر ... یریدون لیطفؤا نور الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 18 - 2

2 - مبارزه کافران با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با اندیشه شیطانی و سنجیده کاری همراه بود .

إنه کان لأیتنا عنیداً .. إنه فکّر و قدر

81- اسلام ستیزی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 7

7 - آسیب رساندن به جامعه اسلامی ، در رأس آرمان ها و اهداف منافقان و کافران

اتخذوا مسجداً ضراراً و کفراً

برداشت فوق با توجه به این است که در رأس همه اهداف «ضراراً» مطرح شده است.

82- اسلام ستیزی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 2

2 - همگونی زنان و مردان منافق صدر اسلام ، در مواضع ضد اسلامی و برخورد با مسلمانان

المنفقون و المنفقت بعضهم من بعض یأمرون بالمنکر

83- اسلام ستیزی همسر ابو لهب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 1,2

1 - همسر ابولهب (ام جمیل خواهر ابوسفیان) ، در مخالفت با اسلام ، مانند او بود .

و امرأته

ص: 33

«امراته» عطف است بر فاعل «سیصلی» و بیانگر اشتراک ابولهب و همسرش در عذاب الهی و موجبات آن است.

2- همسر ابولهب، در مقابله با اسلام، دنباله رو شوهرش بود.

و امراته

بیان پیوند زناشویی و وابستگی ام جمیل به ابولهب، با تعبیر «امراته»، نشانگر مستقل نبودن او در تلاش های ضد اسلامی اش است.

84- اسلام شناسی در جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 8

8 - هر جامعه و قومی نیاز به اسلام شناس و فقیه و مبلغی برخاسته از میان خودشان دارد.

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقها فی الدین و لینذروا قومهم

85- اسلام کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 11

11 - مبارزات گذشته کافران علیه اسلام، مانع پذیرش آنان در زمره مسلمانان نخواهد شد.

ثم یغلبون و الذین کفروا إلی جهنم یحشرون

86- اسلام محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 20, 21, 24

20 - پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله)، اولین مسلمان در میان امت خویش

قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم

اول می تواند به معنای «اولیت زمانی» و اسلام به معنای مصطلح آن باشد.

21 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، اولین مسلمان در جهان

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم

جمله «أول من أسلم» مطلق و بیانگر این است که اسلام پیامبر(صلی الله علیه و آله) بر اسلام دیگران مقدم بوده است.

24 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، مأمور به حراست و حفاظت کامل از ایمان و اسلام خویش در برابر خطر شرک

قل إني أمرت . . . ولا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 34

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام مواضع عقیدتی خود و پیش گامی اش در پذیرش اسلام

قل . . . وأمرت لأن أكون أول المسلمين

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به پیش گام شدن در پذیرش اسلام، به عنوان نخستین مسلمان، مأمور و موظف شد.

وَأُمرت لأن أكون أول المسلمين

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نخستین مسلمان بود.

أُمرت لأن أكون أول المسلمين

87- اسلام مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 5

5 - مردم پس از فتح مکه، با رضایت و بدون تحمیل، اسلام را پذیرفتند.

یدخلون

88- اسلام مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 22

22- امکان بهره گیری از ثروت توانگران در صورت گرایش آنان به اسلام، نباید دستاویزی برای کنارگیری از تهیدستان مؤمن قرار گیرد.

و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

89- اسلام مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 6

6 - توافق های سطحی با یهود و نصارا، در گرایش آنان به اسلام مؤثر نیست.

ولن ترضى عنك اليهود ولا النصارى حتى تتبع ملتهم

90- اسلام مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 35

9- جدایی کافران اهل کتاب و مشرکان از حرکت اسلام گرایانه دیگر هم کیشان خود، پس از اتمام حجت بر آنان بود.

و ما تفرق الذين أوتوا الكتب إلا من بعد ما جاءتهم البينة

در برداشت یاد شده «الذين أوتوا الكتاب» همان «الذين كفروا» در آیه اول، دانسته شده است؛ با این فرض که مراد از آنان، کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند.

91- اسلام مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 106 - 9

9- عن ابی جعفر (ع) فی قول الله عز و جل : « و آخرون مرجون لامر الله » قال : قوم كانوا مشرکین فقتلوا مثل حمزه و جعفر و اشباههما من المؤمنین ، ثم انهم دخلوا فی الاسلام فوحدوا الله و ترکوا الشرك و لم يعرفوا الايمان بقلوبهم فيكونوا من المؤمنین فتجب لهم الجنة و لم يكونوا على جحودهم فيكفروا فتجب لهم النار ، فهم على تلك الحال اما يعذبهم و اما يتوب عليهم ؛

از امام باقر (ع) درباره سخن خدای عز و جل که می فرماید: «و گروهی دیگر به امر خدا واگذار شده اند» روایت شده: آنان گروهی از مشرکانند که افرادی مثل حمزه و جعفر و امثال آن دو از مؤمنان را کشتند؛ سپس داخل اسلام شدند؛ پس خدا را به یگانگی خواندند و شرک را ترک کردند؛ ولی ایمان قلبی نداشتند تا از مؤمنان باشند و بهشت برای آنان لازم آید و انکار قبلی نبودند تا کافر محسوب شوند و آتش برای آنان لازم آید، پس آنان که در این حال بودند یا خداوند عذابشان می کند یا آنها را می آمرزد».

92- اسلام منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 15

15 - « عن جميل قال كان الطيار يقول لي . . . فدخلت انا و هو على ابی عبدالله (ع) فقال الطيار : جعلت فداك أرايت ما ندب الله عز و جل إليه المؤمنین من قوله « يا أيها الذين آمنوا » أدخل فی ذلك المنافقون معهم ؟ قال : نعم و الضلال و كل من أقر بالدعوه الظاهره . . . ؛

جميل می گوید: من و طیار وارد بر امام صادق (ع) شدیم، طیار به آن حضرت عرض نمود: فدایت شوم، آیا منافقین مشمول خطاب «یا ایها الذین آمنوا» هستند؟ امام فرمود: بله، حتی گمراهان و هر کس دعوت آشکار اسلام را پذیرفته، داخل این آیه می شود. . .».

93- اسلام منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - منافقان صدر اسلام ، گروهی بودند که در آغاز به اسلام ایمان آوردند ولی بعداً به کفر گرویده و مرتد شدند .

ص: 36

لا تعتذروا قد كفرتم بعد إيمانكم

94- اسلام مؤمنان اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 53 - 11

11 - روحيه حق پذيرى ايمان آوردگان از اهل كتاب ، عامل گرويدن آنان به اسلام

قالوا ءامنّا به إنّهُ الحقّ

جمله «إنّهُ الحقّ» به منزله تليل برای «آمنّا به» است؛ يعنى، ما بدان جهت به قرآن ايمان آورديم كه آن را حق يافتيم.

95- اسلام و احياى ارزشها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 157 - 23

23 - دين اسلام احياگر ارزشها و پاكيها و به دور از تكاليف شاق و خرافههاى اسارتبار است .

يحل لهم الطيبات و يحرم ... و يضع عنهم اصرهم و الأغلل التى كانت عليهم

96- اسلام و ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 26 - 5,6

5 - تشابه احكام اسلام با مقررات ادیان گذشته *

و يهدىكم سنن الذين من قبلكم

چون خداوند با بيان احكام اسلام، سنّت صحيح گذشتگان را مى شناساند، معلوم مى شود آن سنتها همانند احكام اسلام بوده است.

6 - لزوم بررسى تطبيقى قوانين و سنن پيشينيان با احكام اسلام *

و يريد الله ليبيّن لكم و يهدىكم سنن الذين من قبلكم

عطف جمله «يهدىكم» بر جمله «يبيّن لكم» و تعلق اراده خداوند به آن دو، بيانگر نوعى ارتباط ميان تبين احكام و بيان سنتهاى پيشينيان

است و به قرینه «یرید الله ان یخفف عنکم» در آیات بعد می توان گفت که ارتباط مورد نظر همان تطبیق و مقایسه آن دو با یکدیگر می باشد.

97- اسلام و اقتصاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 37

7 - توبه - 9 - 67 - 12

12 - اهتمام اسلام به انفاق و تأمین نیاز های معیشتی جامعه

و یقبضون ایدیهم

98- اسلام و امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 87 - 6

6 - رهبانیت و افراط در ترک مواهب دنیا ناسازگار با آیین اسلام

یا ایها الذین ءامنوا لاتحرموا طیبیت ما احل الله لکم

99- اسلام و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 86 - 4

4 - آگاهی و شهادت اهل کتاب ، بر حقانیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و اسلام

وشهدوا انّ الرسول حق

100- اسلام و بردگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 12

12 - نجات بردگان از بردگی ، مورد توجه دین اسلام

او تحریر رقبه

101- اسلام و تعقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 82 - 10

افلا يتدبرون القرآن ولو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافاً كثيراً

ص: 38

102- اسلام و تمدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 9

9 - دوری از تمدن و دانش ، امری نکوهیده در بینش اسلام

الأعراب أشد .. و أجدر ألا يعلموا

103- اسلام و جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 - 13

13 - مناسبات تنگاتنگ میان احکام و قوانین فردی اسلام با مصالح جامعه

فكفرتة اطعام عشرة مسكين .. او تحریر رقبه

104- اسلام و خرافات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 23

23 - دین اسلام احیاگر ارزش ها و پاکی ها و به دور از تکالیف شاق و خرافه های اسارتبار است .

یحل لهم الطیبت و یحرم ... و یضع عنهم إصرهم والأغلال التي كانت علیهم

105- اسلام و خویشاوندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 10

10 - توجه خاص اسلام به روابط خویشاوندی

و أولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض فی كتب الله

106- اسلام و دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 4

4 - آیین ابراهیم ، پایه و اساس دین اسلام

و من یرغب عن مله إبرهیم إلا من سفه نفسه

ص: 39

از آن جا که قرآن مردم را به دین اسلام دعوت می کند و اعراض از دین ابراهیم را نیز جایز نمی شمرد، معلوم می شود: ماهیت هر دو آیین یکی است و آیین ابراهیم اساس و شالوده دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 123 - 4

4- اسلام، آیینی ابراهیمی و مطابق و هماهنگ با معارف و تعالیم حضرت ابراهیم (ع) است.

اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 95 - 3

3 - اسلام، آیین ابراهیمی

فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

به جای پیروی از اسلام، پیروی از آیین ابراهیم را دستور داده است.

107- اسلام و صلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 8

8 - اسلام، آیین صلح طلب

يسئلونك عن الشهر الحرام قتال فيه قل قتال فيه كبير

اسلام، حرمت ماههای حرام را - که پیش از آن مرسوم بود - تأیید کرده است.

108- اسلام و طيبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 23

23 - دین اسلام احیاگر ارزش ها و پاکی ها و به دور از تکالیف شاق و خرافه های اسارتبار است .

يحل لهم الطيبات ويحرم... ويضع عنهم إصرهم والأغلال التي كانت عليهم

109- اسلام و فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 89 - 11

11 - تشریح قوانین و احکام اسلامی در راستای فقرزدایی

ص: 40

فكفرتہ اطعام عشرہ مسکین . . . او كسوتهم

110- اسلام و گناهکاران پشیمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 7

7- باز بودن آغوش اسلام، بر روی خطاکاران نادم و معترف

عسى الله يتوب عليهم إن الله غفور رحيم

111- اسلام و مادیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 2

2- اسلام، آیینی معتدل در توجه به مادیات و معنویات

جعلنكم أمه وسطاً

چون سخن در این بخش از آیات، نظر به یهود و نصارا دارد، می توان گفت: توصیف امت اسلام به امتی معتدل، در قیاس با یهود و نصارا است و از آنجا که یهودیان مردمی دنیاگرا هستند و نصارا تأیید کننده رهبانیت و ترک دنیا می باشند؛ مراد از معتدل بودن امت اسلام، اعتدال در توجه به دنیا و امور معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 19

19 - اهتمام اسلام به امور مادی و معنوی مردم

یتغون فضلاً من ربهم و رضوناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 15

15 - توجه اسلام به نظام تغذیه و سالم سازی آن

حرمت علیکم المیتة . . . و ما اكل السبع الا ما ذکیتم

تفصیل و تبیین موارد خوردنیهای حلال و حرام، نشانه توجه اسلام به نظام تغذیه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 10،24

10 - تغذیه و احکام آن ، مورد توجه و عنایت دین اسلام

اليوم احل لكم الطيبات . . . و طعامكم حل لهم

ص: 41

24 - اهتمام اسلام به رعایت حقوق اقتصادی زنان

إذا ءاتیتموهن اجورهن

112- اسلام و مبانی فرهنگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 9

9 - اهتمام اسلام به تقویت مبانی فرهنگی - دینی جامعه همپای جنگ و جهاد

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوها فی الدین

برداشت فوق به این دلیل است که خداوند پس از ترغیب مکرر مؤمنان به شرکت در جهاد و تحذیر آنان از تخلف، در این آیه طلب ققاهت را ضروری شمرده و طالبان ققاهت را از شرکت در جنگ معاف کرده است.

113- اسلام و معنویات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 2

2 - اسلام، آیینی معتدل در توجه به مادیات و معنویات

جعلنکم أمه وسطاً

چون سخن در این بخش از آیات، نظر به یهود و نصارا دارد، می توان گفت: توصیف امت اسلام به امتی معتدل، در قیاس با یهود و نصارا است و از آنجا که یهودیان مردمی دنیاگرا هستند و نصارا تأیید کننده رهبانیت و ترک دنیا می باشند؛ مراد از معتدل بودن امت اسلام، اعتدال در توجه به دنیا و امور معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 19

19 - اهتمام اسلام به امور مادی و معنوی مردم

یبتغون فضلا من ربهم و رضوناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - اهتمام اسلام به خانواده و سلامت اعتقادی و روانی آن

والمحصنت من المؤمنت والمحصنت من الذين اوتوا الكتب

ص: 42

114- اسلام و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 3

3 - انعطاف پذیری و تناسب با شرایط زمان و مکان ، ویژگی احکام اسلام

فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا

115- اسلام و یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 3,4,5

3 - نگرانی علمای یهود ، از افشای توطئه آنان علیه اسلام

وقالت طائفه من اهل الکتاب . . . و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم

نهی عالمان یهود از اعتماد به غیر همکیشان، پس از طرح توطئه علیه مسلمانان، بیانگر نگرانی آنان از افشای توطئه می باشد.

4 - نهی علمای یهود پیروان خویش را از بازگویی توطئه شان علیه اسلام ، مگر در میان همکیشان خود

وقالت طائفه . . . امنوا بالذی . . . و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم

5 - نگرانی علمای یهود ، از گرایش پیروانشان به اسلام

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم

(بنابراینکه ایمان، به معنای گرایش باشد).

116- اسلام یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 6

6 - توافق های سطحی با یهود و نصارا ، در گرایش آنان به اسلام مؤثر نیست .

و لن ترضی عنک الیهود و لالنصری حتی تتبع ملتهم

117- اشراف صدر اسلام و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9 - رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمه من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

ص: 43

118- اشراف صدر اسلام و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9 - رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمته من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

119- اطمینان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 2

2 - احساس اطمینان مشرکان صدر اسلام نسبت به پیروزی جمع متحد خویش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

أم يقولون نحن جميع منتصر

120- اطمینان مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 9

9 - اطمینان مؤمنان صدر اسلام به سرنوشت نیک خویش و هلاکت و نابودی منافقان

نحن نترصد بكم... بعدذاب من عنده أو بأيدينا فتربصوا إنا معكم متربصون

121- اظهار عقیده به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 4،5

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید اعتقاد خویش را به آیین اسلام به مردم اعلام کند.

قل إني هديني ربي إلى صراط مستقيم دينا قيما

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در اعلام اعتقادش به اسلام باید خداوند را به عنوان راهنمای خویش معرفی کند.

قل إننی هدینی ربی

122- اعتدال اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 2,4

ص: 44

2- اسلام، آیینی معتدل در توجه به مادیات و معنویات

جعلنکم أمه وسطاً

چون سخن در این بخش از آیات، نظر به یهود و نصارا دارد، می توان گفت: توصیف امت اسلام به امتی معتدل، در قیاس با یهود و نصارا است و از آنجا که یهودیان مردمی دنیاگرا هستند و نصارا تأیید کننده رهبانیت و ترک دنیا می باشند؛ مراد از معتدل بودن امت اسلام، اعتدال در توجه به دنیا و امور معنوی است.

4- احکام و آداب اسلام، مبراً از هر گونه افراط و تفریط

جعلنکم أمه وسطاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مانده - 5 - 87 - 6

6- رهبانیت و افراط در ترک مواهب دنیا ناسازگار با آیین اسلام

يايها الذين ءامنوا لاتحرموا طيبات ما احل الله لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 135 - 11

11- اسلام، راه اعتدال است و مسلمانان، رهرو آن و هدایت یافته اند.

فستعلمون من أصحاب الصراط السويّ و من اهتدى

«سوی» بر وزن فعیل به معنای اسم فاعل است؛ یعنی، مستوی و معتدل (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 73 - 3

3- اسلام، شریعتی به دور از کجی و انحراف

و إنك لتدعوهم إلى صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - اسلام، دینی توحیدی و معتدل و فراخوان مردم به اقامه نماز و پرداخت زکات

و ما أمرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مَخْلَصِينَ لَهُ الدِّينَ حَنَفَاءً وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ

مراد از «الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ» - که مرجع ضمیر «أمرُوا» است - ممکن است آن دسته از اهل کتاب باشد که به اسلام کفر ورزیدند. در این مبنای «الَّذِينَ كَفَرُوا» در آیه اول نیز، به همان گروه نظر دارد.

123- اعدام موهنان به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 7

ص: 45

7 - اعدام ، کیفر طعن و توهین به اسلام

و طعنوا فی دینکم فقتلوا

124- اعراب قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 6

6 - قبایل عرب تا پیش از گرایش به اسلام گرفتار دشمنی عمیق و دیرپای نسبت به یکدیگر بودند .

و ألف بین قلوبهم . . . ما ألفت بین قلوبهم

125- اعراض از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 7

7 - روی گردانی از اسلام ، نشانه سفاهت و معلول بی خردی است .

ربنا وابعث فیهم رسولا . . . و من یرغب عن مله إبرهیم إلا من سفه نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 1

1 - رویگردانی مردم از اسلام و تکذیب آن، امری سنگین و ناگوار برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

بأیت اللّٰه یجحدون. و لقد کذبت رسل من قبلک ... و إن کان کبر علیک إعراضهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 32 - 3

3 - ابوجهل ، دین اسلام را تکذیب و از پذیرش تعالیم آن امتناع کرد .

و لکن کذب و تولّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- جدایی کافران اهل کتاب و مشرکان از حرکت اسلام گرایانه دیگر هم کیشان خود، پس از اتمام حجت بر آنان بود.

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتاب إلاّ من بعد ما جاءتهم البیّنه

در برداشت یاد شده «الذین أُوتوا الکتاب» همان «الذین کفروا» در آیه اول، دانسته شده است؛ با این فرض که مراد از آنان، کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند.

ص: 46

126- اعراض از مغالطه گران در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 3

3 - بر کسانی که در همنشینی با مغالطه گران درباره قرآن و اسلام از بحث پرهیز نموده و سعی در بازداشتن دیگران کنند، گناهی نیست.

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری

در این برداشت، «یتقون» به معنای لغوی آن و متعلق آن «خوض» گرفته شده است. علاوه بر این که «ذکری» نیز مفعول مطلق برای فعل محذوف «یذکرونهم» فرض شده است؛ یعنی: «یتقون الخوض و لکن یذکرونهم ذکری».

127- اعراض اکثریت مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 5

5 - بیشتر مردم عصر بعثت، از آیات قرآن، علی رغم وضوح و روشنی مفاهیم آن روی گردان بودند.

کتب فصلت... فأعرض اکثرهم

128- اعراض بنی اسرائیل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 3

3 - خداوند، مسلمانان را از ایمان نیاوردن بنی اسرائیل و طایفه یهود آگاه ساخت.

أفتطمعون أن يؤمنوا لکم

همزه استفهام در «أفتطمعون» استفهام انکار تویبخی یا تعجبی است و در هر صورت دلالت بر این دارد که: جامعه یهود و بنی اسرائیل به اسلام و قرآن ایمان نخواهند آورد.

129- اعراض یهود از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خداوند ، مسلمانان را از ایمان نیاوردن بنی اسرائیل و طایفه یهود آگاه ساخت .

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

همزه استفهام در «أفتطمعون» استفهام انکار توییخی یا تعجیبی است و در هر صورت دلالت بر این دارد که: جامعه یهود و بنی

ص: 47

اسرائیل به اسلام و قرآن ایمان نخواهند آورد.

130- اعلام مواضع اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 4

4- ایام حج ، فرصتی مناسب برای اعلان مواضع اسلام در برابر کفر

و أذن من الله ورسوله إلى الناس يوم الحج الأكبر

131- افتراهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 7

7- شرک پیشگان عصر بعثت ، قرآن را ساخته ذهن پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته و آن حضرت را فردی مفتری (کسی که بر خدا دروغ می بندد) می خواندند .

قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا أو بدله . . . قل ... فمن أظلم ممن ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 37 - 7

7- شباهت و همگونی قرآن با کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .) دستاویز مشرکان صدر اسلام برای زدن برچسب « ساختگی بودن » به آن

و ما كان هذا القرءان أن يفتری من دون الله و لكن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل الک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 38 - 1

1- « ساختگی بودن » از برچسب های شرک پیشگان عصر بعثت به قرآن و در راستای مبارزه آنان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود

و ما كان هذا القرءان أن يفتری . . . أم يقولون افتريه

1- مشرکان عصر بعثت ، قرآن را دروغهایی ساخته و پرداخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه

«إفتراه» به معنای دروغ بافتن است. ضمیر فاعلی در «إفتراه» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برمی گردد.

ص: 48

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه . . . من کان یرید الحیوه الدنیا وزینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

132- افراط مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 2

2 - مخالفت سرسختانه و افراط گرانه مشرکان عصر بعثت، با قرآن

أن کنتم قومًا مسرفین

133- افشای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 13

13 - افشای رفتار های فریبکارانه و کینه قلبی مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان از سوی خداوند

وإن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لآذمه . . . و تأبی قلوبهم

آمدن فعلهای «یظہروا»، «یرغبوا» و «تأبی» به صورت فعل مضارع که دلالت بر حال و آینده می کند، می تواند حاکی از این حقیقت باشد که آیه در صدد افشای رازهای منافقان علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 3

3- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از جلسات سرّی و گفتوگوهای محرمانه مشرکان ستم پیشه آگاه ساخت .

أَسْرُوا النجوى . . قال ربّی يعلم القول فى السماء

134- افشای منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 56 - 5

ص: 49

5- افشای چهره منافقان صدر اسلام و ماهیت پلیدشان از سوی خداوند برای مؤمنان

و يحلفون بالله إنهم لمنكم و ما هم منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 12

12 - افشای چهره منافقان صدر اسلام ، از سوی خداوند

إذا جاءك المنافقون . . . و الله يشهد إنّ المنافقين لكاذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 3 - 4

4 - افشای چهره واقعی عناصر نفاق پیشه صدر اسلام از سوی خداوند

ذلک بأنهم ءامنوا ثم کفروا

135- اقرار به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 7

7 - احکام و مقررات مشروط به ایمان ، تنها مبتنی بر اظهار ایمان است ، نه خصوص ایمان واقعی

من فتیاتکم المؤمنات و الله اعلم بایمانکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 9

9 - اقرار افتخار آمیز ایمان آوردگان از اهل کتاب به اسلام خویش ، پیش از نزول قرآن

إنا کنا من قبله مسلمین

-136

137- اقرار منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 75 - 6

6 - اقرار منافقان صدر اسلام به ناخالصی و صالح نبودن خویش

و منهم من عهد الله... لنكونن من الصالحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 3,5

ص: 50

3 - منافقان در هر بار ملاقات با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، اظهار ایمان کرده و به رسالت الهی آن حضرت شهادت اُکید می دادند .

إذا جاءك المنافقون قالوا نشهد إنك لرسول الله

5 - شهادت صریح و اُکید به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حضور آن حضرت، از شگرد های منافقان برای پنهان نگه داشتن چهره نفاق خود از آن حضرت

إذا جاءك المنافقون قالوا نشهد إنك لرسول الله

138- اقرار یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 2

2 - یهودیان عصر بعثت، بر ناتوانی خویش از درک معارف اسلام معترف بودند .

وقالوا قلوبنا غلف

کلمه «قالوا» دلالت بر اعتراف دارد.

139- اقلیت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 9، 7

7 - معدودی از مشرکان می دانستند که خداوند توان آوردن معجزه درخواستی آنان را دارد.

ولكن أكثرهم لا يعلمون

9 - اقلیتی از مشرکان به فلسفه نازل نشدن معجزات ویژه درخواستی خویش آگاه بودند.

وقالوا لولا نزل عليه آية... و لكن أكثرهم لا يعلمون

140- اکثریت کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - اکثر کافران عصر بعثت ، ناآگاه به ضرورت تقوا برای متولیان مسجدالحرام

إن أولیاءه إلا المتقون و لكن أكثرهم لا یعلمون

مفعول «لا یعلمون» حقایقی است که آیه مورد بحث بدان پرداخته است ؛ از جمله ضرورت تقوا برای والیان مسجدالحرام و نیز استحقاق عذاب برای سدکنندگان مسجدالحرام بر روی مؤمنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 8

ص: 51

8- رسوخ روحیه حق ناپذیری ، در بیشتر کفرپیشگان صدراسلام

و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به فرعون و قوم وی (قبطیان) بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 5

5- رسوخ روحیه حق ناپذیری ، در بیشتر کفرپیشگان صدراسلام

و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم ابراهیم بازمی گردد؛ اما در عین حال این آیه تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 71 - 4

4 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان اندک او را در برابر مخالفت اکثریت کافران و مشرکان صدر اسلام ، تسلی خاطر و دلداری داد .

و لقد ضلّ قبلهم اکثر الأولین

مفسران برآنند که یادآوری گمراهی اکثریت امت های گذشته، در شرایطی که پیامبر(صلی الله علیه و آله) و گروندگانِ اندک به آن حضرت در شرایط سخت مکه قرار داشتند و با مخالفت های بیشتر کافران و مشرکان رو به رو بودند، به منظور دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و گروندگان به ایشان است.

141- اکثریت مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 6 - 7

7- اکثر مردم عصر بعثت ، در پیروزی رومیان حتی در صورت وعده خداوند به یاری آنان ، دچار تردید بودند .

وعد الله .. و لکن اکثر الناس لا یعلمون

حرف «ال» در «الناس» برای عهد است و - به قرینه آیات بعد که ویژگی های اقتصادی قریش را بیان می کند - به مکیان عصر بعثت اشاره

دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 59 - 4

4 - بیشتر مردم صدر اسلام با وجود شواهد و دلایل اثباتگر قیامت ، به این حقیقت ایمان نیاوردند .

إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَهُ .. وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

ص: 52

142- اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 8

8 - نقض شدن پیمان عدم تعرض ، از سوی اکثریت مشرکان صدر اسلام

الذین عهدتم من المشركين

مقصود از «الذین عهدتم» - به دلیل آیات 4 و 7 - مشرکان معاهدی هستند که ملتزم به رعایت پیمانهای صلح نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 1

1 - نقض شدن پیمان عدم تعرض از سوی اکثریت مشرکان صدر اسلام

کیف یكون للمشرکین عهد

مراد از مشرکان در جمله «کیف یكون للمشرکین عهد» - به قرینه «إلا الذین عهدتم عند المسجد الحرام» - مشرکان معاهدی هستند که بر پیمان خود با مسلمانان پایبند نماندند. ذیل آیه بعد (و اکثرهم فاسقون) بیانگر نقض پیمان از سوی اکثریت آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 15

15 - اکثریت مشرکان صدر اسلام بر پیمان عدم تعرض خود با مسلمانان پایبند نمانده و آن را نقض کردند .

و اکثرهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 3

3- بیشتر مشرکان صدر اسلام ، علاوه بر انکار عملی نعمت های الهی ، به زبان نیز کفر میورزیدند .

يعرفون نعمت الله ثمّ ينكرونها و اکثرهم الكفرون

انکار و ناسپاسی نعمتهای الهی یا با زبان است و یا با عمل. جمله «ثمّ ينكرونها» می تواند گویای کفران عملی و جمله «و اکثرهم

الکافرون» بیانگر ناسپاسی با زبان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری ، در بیشتر مشرکان صدر اسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم نوح بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 71 - 4

4 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان اندک او را در برابر مخالفت اکثریت کافران و مشرکان صدر اسلام ، تسلی خاطر و

دلداری داد

ص: 53

و لقد ضلّ قبلهم أكثر الأولين

مفسران برآند که یادآوری گمراهی اکثریت امت های گذشته، در شرایطی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گروندگان اندک به آن حضرت در شرایط سخت مکه قرار داشتند و با مخالفت های بیشتر کافران و مشرکان رو به رو بودند، به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گروندگان به ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 19

19 - گرایش مشرکان صدر اسلام به شرک ، برخاسته از جهل و ناآگاهی اکثریت آنان بود .

بل أكثرهم لایعلمون

143- اکمال اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 23

23 - ولایت و امامت ، مکمل اسلام

الیوم اکملت لکم دینکم

144- امامت نماز جمعه در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 3

3 - اقامه نماز جمعه ، در صدر اسلام و به امامت حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوا تجره . . . و ترکوک قائماً

145- امتنان بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - منت گذاری بی جای اعراب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به سبب اسلام آوردن خود

یمنتون علیک آن أسلموا

ص: 54

146- امتیاز طلبی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 32

32- هواپرستی ثروت مندان عصر بعثت ، عامل امتیازخواهی آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و لاتطع من ... اتبع هویه

147- امداد به دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 7

7 - کمک به دشمنان اسلام علیه مسلمانان ، از موارد نقض پیمان از سوی مشرکان معاهد صدر اسلام بود .

إلا الذین عهدتم من المشرکین ... و لم یظہروا علیکم أحداً

148- امداد به مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 25

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب ، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره إن اللہ علی کل شیء قدیر

در برداشت فوق، جمله «إن اللہ...» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملا-حظه شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سرناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

149- امکانات کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 10

10 - غرور و اعتماد نابجای کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اقتدار و تمکن خویش

ألم يروا كم أهلكتنا .. مكنهم في الأرض ما لم نمكن لكم

از اینکه می فرماید اقوام قدرتمندتر از شما را هلاک کردیم، معلوم می شود که اینان به قدرت و مکت خویش مغرور بودند.

150- امکانات مادی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 55

4- توانگران ، با اظهار آمادگی برای کمک های مادی ، حضور مؤمنان تهیدست را در پیرامون پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانع نشست با آن حضرت می شمردند .

و اصبر نفسک . . . و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

151- امکانات مادی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 14

14 - رفاه و امکانات مادی مسلمانان ، غیر قابل تحمل برای منافقان صدر اسلام و برانگیزنده آنان به ستیزه جویی و کینه‌ورزی

و ما نقموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

152- امکانات مادی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 3,8

3 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی

فلا تعجبک أموالهم و لا أولدهم

8 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مقایسه با منافقان

فلا تعجبک أموالهم و لا أولدهم

وجود زمینه غبطه خوردن نسبت به امکانات رفاهی و برخورداریهای مادی منافقان، نشان دهنده ضعف اقتصادی و محرومیت‌های مادی مؤمنان صدر اسلام در مقایسه با آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذين من قبلكم كانوا أشد منكم قوة .. ألم يأتيهم نبأ الذين من قبلهم قوم نوح ...

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 74 - 10

10 - برخوردارى منافقان صدر اسلام از امكانات ورفاه مادي

و ما تقموا إلا أن أغنيهم الله ورسوله

ص: 56

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 1

1 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی و مفاخر اجتماعی و لاتعجبک أمولهم و أولدهم

153- امکانات مادی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 8

8 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مقایسه با منافقان فلا تعجبک أمولهم و لا أولدهم

وجود زمینه غبطه خوردن نسبت به امکانات رفاهی و برخورداریهای مادی منافقان، نشان دهنده ضعف اقتصادی و محرومیت‌های مادی مؤمنان صدر اسلام در مقایسه با آنان است.

154- امنیت مکه در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 3 - 95 - 3

3 - مکه در عصر بعثت ، شهری امن بوده و ساکنان آن ، باید همواره در امنیت باشند .

وهذا البلد الامین

توصیف مکه به «امین»، یا به معنای «ذو الأمن» و یا به معنای مفعولی (مأمون فیه) است. این توصیف، علاوه بر بیان وجود امنیت در آن، نشانگر آن است که خداوند، خواهان تداوم یافتن امنیت آن در همه زمان ها است.

155- امیدواری مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 2

2 - مسلمانان صدر اسلام ، به ایمان آوردن بنی اسرائیل دل بسته و بدان امیدوار بودند .

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

برداشت فوق لازمه معنای «أن يؤمنوا لكم» است؛ زیرا تأیید و تصدیق پیروان یک مکتب به معنای تصدیق حقانیت آن مکتب و در نتیجه ایمان آوردن به آن است.

ص: 57

156- انتظار شکست اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 135 - 7

7- کافران صدر اسلام در انتظار شکست و نابودی اسلام بودند .

قل کلّ متربّص فتربّصوا فستعلمون

157- انتظار نابودی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 34 - 3

3- مشرکان ، در انتظار نابودی شریعت پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مرگ وی بودند .

أفأین متّ فهم الخلدون

از لحن آیه استفاده می شود که مشرکان و مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در انتظار مرگ او و یا در صدد کشتن ایشان بودند؛ چنان که در برخی از سوره های مکی قرآن به این مسأله تصریح شده است (أم یقولون شاعر نتربص به ریب المنون).

158- انتظارات مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 4, 3

3 - مؤمنان صدر اسلام در انتظار هلاکت منافقان به عذاب الهی یا به دست اهل ایمان بودند .

و نحن نتربص بکم أن یصیبکم اللّٰه بعذاب من عنده أو یأیدینا

4 - مؤمنان صدر اسلام در انتظار دستور الهی ، برای جنگ با منافقان و از میان برداشتن جریان نفاق

و نحن نتربص بکم . . . بعذاب من عنده أو یأیدینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 37 - 8

8- مؤمنان صدر اسلام، در انتظار غلبه و پیروزی سریع بر کافران بودند.

سأوريكم آيتي فلاتستعجلون

برداشت یاد شده براساس این است که مقصود از «آیات» هلاکت و عذاب دنیوی کافران، و مخاطب «سأوريكم.. فلاتستعجلون» مسلمانان باشند.

159- انجيل در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 58

9- وجود تورات و انجیل تحریف نشده نزد یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

انّ من اهل الكتب لمن يؤمن بالله و ما انزل اليكم و ما انزل اليهم

آنچه از «ما انزل اليهم»، در ذهن مخاطبان عصر بعثت نقش می بندد و تبادر می کند، همان تورات و انجیلی است که در دسترس اهل کتاب بوده است و اگر آنها تحریف شده بود، ایمان به آنها مورد تأیید خداوند قرار نمی گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 66 - 13

13 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

به نظر می رسد مراد از تورات و انجیل در آیه مورد بحث همان تورات و انجیل بوده که در دسترس اهل کتاب قرار داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 7

7 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

حتّی نقیموا التوریه و الانجیل

ترغیب اهل کتاب به «اقامه تورات و انجیل» گویای این است که این کتابهای آسمانی بدون تحریف و دگرگونی در دسترس آنها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 7

7 - ناتوانی تورات و انجیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از رفع اختلافات فکری و عقیدتی بنی اسرائیل

انّ هذا القرءان یقصد علی بنی اسرائیل اکثر الذی هم فیہ یختلفون

اقدام قرآن به حل اختلافات بنی اسرائیل، نشان می دهد که آنچه به عنوان تورات و انجیل در دست آنان بوده، برای تبیین حقایق مورد اختلافشان کافی نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 31

31- تورات و انجیل ، دو کتاب مهم آسمانی و مطرح در عصر نزول قرآن

ذلک مثلهم فی التوریه و مثلهم فی الإنجیل کزرع

160- انذار مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 10، 5

ص: 59

5- پدران و اجداد مردم صدر اسلام، پیش از آن به وسیله پیامبران الهی انذار و اخطار شده بودند.*

لتنذر قومًا ما أنذر آباؤهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که «ما» در «ما أنذر» نافی نه باشد؛ بلکه مصدریه و یا موصوله باشد.

10- «عن أبي بصير عن أبي عبد الله (ع) . . . قال: وسألته عن قول الله «لتنذر قومًا ما أنذر آباؤهم فهم غافلون» قال: لتنذر القوم الذين أنت فيهم كما أنذر آباؤهم فهم غافلون عن الله وعن رسوله وعن وعيده . . .»

ابو بصیر گوید: از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند: «لتنذر قومًا ما أنذر آباؤهم فهم غافلون» سؤال کردم، فرمود: مقصود این است: تا انذار کنی گروهی را که در میان آن ها هستی، همان گونه که پدرانشان انذار شدند که اینان از خدا و از رسول او و از وعیدهای خدا غافل اند. . .»

161- انذار مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 19

19 - خداوند، مسلمانان صدر اسلام را به عواقب و پیامدهای آزارسانی به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هشدار داد.

و إذ قال موسى لقومه . . . والله لا يهدى القوم الفاسقين

با توجه به این که خطاب در این آیات، متوجه مسلمانان است؛ به نظر می رسد یادآوری داستان موسی (ع) و اذیت های بنی اسرائیل نسبت به آن حضرت و پیامدهای ناگوار آن، هشدار به مسلمانان است.

162- انذار نیاکان مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 10، 5

5- پدران و اجداد مردم صدر اسلام، پیش از آن به وسیله پیامبران الهی انذار و اخطار شده بودند.*

لتنذر قومًا ما أنذر آباؤهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که «ما» در «ما أنذر» نافی نه باشد؛ بلکه مصدریه و یا موصوله باشد.

10- «عن أبي بصير عن أبي عبد الله (ع) . . . قال: وسألته عن قول الله «لتنذر قومًا ما أنذر آباؤهم فهم غافلون» قال: لتنذر القوم الذين أنت فيهم كما أنذر آباؤهم فهم غافلون عن الله وعن رسوله وعن وعيده . . .»

ابوبصیر گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند: «لتندر قوماً ما أنذر أبائهم فهم غافلون» سؤال کردم، فرمود: مقصود این است: تا انذار کنی گروهی را که در میان آن ها هستی، همان گونه که پدرانشان انذار شدند که اینان از خدا و از رسول او و از وعیدهای خدا غافل اند...».

163- انزوی اجتماعی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 60

30 - إخبار خداوند ، از رسوایی و فضاحت نهایی منافقان صدر اسلام در جامعه و منزوی شدن آنان

و ما لهم في الأرض من وليّ ولا نصير

با توجه به اینکه آیه، إخبار از آینده است و نیز واژه «فی الأرض» می تواند به همین زندگی دنیوی اشاره داشته باشد، این برداشت به دست می آید.

164- انعطاف پذیری اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 6

6 - اسلام دین آسان و انعطاف پذیر در برابر ناتوانی ها ، دشواری ها و مشکلات گوناگون زندگی

ليس على الضعفاء ولا على المرضى ولا على الذين لا يجدون ما ينفقون حرج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 106 - 12

12- اسلام ، آیینی انعطاف پذیر و منطبق با هر شرایط و تحولات

من كفر .. إلا من أكره ... و لكن من شرح بالكفر صدراً فعليهم غضب من الله

از اینکه خداوند اجازه فرمود که در شرایط اکراه و اجبار گفتار کفرآمیز به زبان آورد به دست می آید که اسلام، آیینی است با هر شرایط و تحولات اجتماعی در زندگی بشر قابل انطباق و انعطاف پذیر است و شرایط و تحولات زندگی بشری را در احکام خویش لحاظ کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 13

13- اسلام دین سهل ، معتدل و انعطاف پذیر در برابر ضرورت ها و نیاز های آدمی

إنما حرم عليكم الميتة .. فمن اضطرّ غير باغ ولا عاد فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- احکام الهی در شریعت اسلام، احکامی انعطاف پذیر است و در صورت مواجه شدن مکلف با عسر و حرج، جای خود را به حکمی دیگر (احکام ثانوی) - که مایه عسر و حرج نباشد - می دهد .

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج

لازمه نفی حرج از دین، این است که اگر مکلف در انجام تکلیفی مواجه با حرج شد، آن تکلیف ساقط گشته و جای خود را به حکم دیگری که مایه حرج نباشد بدهد.

ص: 61

165- انفاق مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 4

4 - انفاق و کمک های مالی مؤمنان ، به یاران نیازمند پیامبر (صلی الله علیه و آله)

هم الذین یقولون لاتنفقوا علی من عند رسول اللّٰه

166- انگیزه های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 3

3 - جلب سود و دفع زیان ، انگیزه شرک پیشگان عصر بعثت در پرستش خدایان پنداری خود

و یعبدون من دون اللّٰه ما لا یضرهم و لا ینفعهم

167- اهانت های منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 3

3 - به کارگیری تعبیرات جسارت آمیز علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاورات منافقان

لیخرجنّ الأعرّ منها الأذلّ

مقصود رئیس منافقان از «أعرّ» خودش و از «أذلّ» رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است. این تعبیر حکایت از آن دارد که منافقان، در جمع خود و در محاورات میان خویش، نسبت به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تعبیرهای گستاخانه و جسارت آمیزی داشتند.

168- اهتمام اسلام به فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 6

6 - اهتمام شدید اسلام ، به رفع گرسنگی در جامعه و تغذیه بینوایان

إِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ . وَلَا يَحِضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمَسْكِينِ

از این که تکلیف تغذیه بینوایان و گرسنگان، در ردیف ایمان به خدا و به عنوان عامل عذاب الهی قرار گرفته است؛ می توان به حقیقت یاد شده پی برد.

ص: 62

169- اهتمام اسلام به کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 4 - 10

10 - نویسندگی هنری مطلوب و مورد ترغیب از آغاز ظهور اسلام

الذی علّم بالقلم

نزول این آیات در نخستین ساعات بعثت، گویای برداشت یاد شده است.

170- اهل کتاب در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 25,26

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره إن اللّٰه علی کل شیء قدیر

در برداشت فوق، جمله «إن اللّٰه ..» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملاحظه شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سر ناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

26 - اهل کتاب با جامعه مسلمانان صدر اسلام برخورد و حشر و نشر نداشتند.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره إن اللّٰه علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 17

17 - حضور قابل توجه اهل کتاب در جامعه عصر بعثت

قل ءامنتم بما أنزل اللّٰه من کتب

برداشت یاد شده با توجه به تأکید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به باورهای مشترک خود با اهل کتاب است که می تواند تلاشی در راستای همسو نمودن آنان با اندیشه اسلامی و بهره مندی از تأثیر و نفوذ آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 8

8 - اهل کتاب زمان رسول خدا، ناشایست برای انتساب تورات و انجیل به آنان *

و ما أنزل من قبل

سیاق عبارت اقتضا می کرد که گفته شود «ما انزل الیکم» نه «ما انزل من قبل»، به نظر می رسد این تغییر برای رساندن این حقیقت است که اهل کتاب به مضامین و احکام تورات و انجیل وفادار نماندند، لذا شایستگی آن را ندارند که کتب آسمانی به آنان انتسابی داشته باشد.

ص: 63

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 61 - 1

1 - گروهی از اهل کتاب در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، به دروغ مدعی ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا يكتُمون

با توجه به آیه 57، 58 که اهل کتاب را استهزا کننده اسلام و نماز معرفی کرده بود، معلوم می شود تنها گروهی از آنان نزد مسلمانان، خود را اهل ایمان قلمداد می کردند. گفتنی است که مراد از «ءامنا» به قرینه آیه 59 ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 62 - 3، 4، 1

1 - حرکت آشکار و بدون پرده پوشی اهل کتاب معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در گناه، تجاوز و حرام خواری

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم والعدون و اكلهم السحت

«تری» (می بینی و مشاهده می کنی) دلالت می کند که اهل کتاب به طور آشکارا و علنی مرتکب آن اعمال ناروا می شدند.

3 - مسابقه و پیشی جستن در ارتکاب گناه، تجاوز و حرام خواری، شیوه بسیاری از اهل کتاب در عصر بعثت

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم والعدون و اكلهم السحت

1 - «يسرعون» (از مصدر) «مسارعه» می تواند به معنای پیشی جستن از یکدیگر باشد. 2 - فعل مضارع «يسرعون» دلالت می کند که ارتکاب این اعمال شیوه آنان بوده و به طور مستمر انجام می داده اند، جمله «كانوا يعملون» نیز دلالت بر این معنا دارد.

4 - رواج رشوه خواری در بین اهل کتاب عصر بعثت

و تری كثيراً منهم يسرعون في .. و اكلهم السحت

راغب در مفردات آورده است که «رشوه را سحت می گویند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 65 - 6

6 - اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مردمی بی ایمان و فاقد تقوا

ولو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 22

22 - بسیاری از اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای اعمال و رفتاری ناپسند

و کثیر منهم ساء ما يعملون

172- اهل کتاب و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 64

2 - آل عمران - 3 - 73 - 4

3 - نگرانی علمای یهود، از افشای توطئه آنان علیه اسلام

وقالت طائفة من اهل الكتاب . . . و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

نهی عالمان یهود از اعتماد به غیر همکیشان، پس از طرح توطئه علیه مسلمانان، بیانگر نگرانی آنان از افشای توطئه می باشد.

4 - نهی علمای یهود پیروان خویش را از بازگویی توطئه شان علیه اسلام، مگر در میان همکیشان خود

وقالت طائفة . . . امنوا بالذی . . . و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 1

1 - دعوت خداوند از تمامی اهل کتاب برای ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش اسلام

يا اهل الكتاب قد جاءكم رسولنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 5, 6, 7, 1

1 - برخی اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دین اسلام را بازیچه و سرگرمی پنداشته و به تمسخر و استهزاء آن می پرداختند .

لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً من الذين اتوا الكتاب من قبلكم

5 - برخی از اهل کتاب همسو با کافران، در رویارویی با اسلام

لا تتخذوا الذين . . . من الذين اتوا الكتاب من قبلكم و الكفار اولياء

6 - ترسیم چهره ای مسخره آمیز برای اسلام و ابزار سرگرمی خواندن آن، شیوه مبارزه تبلیغاتی اهل کتاب علیه مسلمانان

الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً من الذين اتوا الكتاب

7 - تمسخر پیروان کتب آسمانی نسبت به اسلام و معارف الهی، بسیار زشت و به دور از انتظار

الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً من الذين اتوا الكتاب

توصیف یهود و نصارا به «الذین اوتوا الکتب»، اشاره به این دارد که آنان چون اهل کتاب و آشنا با معارف الهی هستند، نباید با دین اسلام که مجموعه ای از معارف الهی است، مقابله کنند و آن را به تمسخر بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 3

3 - مبارزه تبلیغاتی کافران و اهل کتاب علیه اسلام ، با استهزای نماز و اذان و بازیچه خواندن آن

و إذا نادیتم إلی الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 4

4 - تظاهر به اسلام ، شیوه گروهی از اهل کتاب برای فریب مسلمانان و ضربه زدن به اسلام

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و اللّٰه اعلم بما كانوا یکتُمون

جمله «اللّٰه اعلم بما كانوا یکتُمون» با توجه به دشمنی اهل کتاب با مسلمانان، می رساند که آنان در تظاهر به اسلام اهداف پلیدی را تعقیب می کردند و آن از بین بردن اسلام بوده است.

ص: 65

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 5

5 - کفر اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، بهانه مشرکان صدر اسلام برای گریز از ایمان

لتشهدون أن مع الله آلهة أخرى .. الذين آتینهم الكتب يعرفونه

روی اصلی سخن در این آیه با مشرکان و علل ایمان نیاوردن آنان است. مطرح کردن اهل کتاب می تواند برای پاسخگویی به سؤالی باشد که برای مشرکان مطرح بوده و آن اینکه اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق است، چرا اهل کتاب - که آنان نیز دین آسمانی دارند - به او ایمان نیاورده اند.

173- اهل کتاب و مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 26

26 - اهل کتاب با جامعه مسلمانان صدر اسلام برخورد و حشر و نشر نداشتند .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی الله بامرہ إن الله علی کل شیء قدیر

174- اهل مکه در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 13

13 - مردم مکه در صدر اسلام از نسلی غیر از ساکنان قبلی آن سرزمین بودند. *

کما أنشأکم من ذریه قوم ءاخترین

ظاهراً مخاطب «أنشأکم» مردم مکه بوده اند. زیرا مکه محل نزول این آیات بوده است. بنابراین مردم مکه و سرزمینهای مجاور آن از نسل مردمی غیر از ساکنان اصلی آن بوده اند.

175- اهمیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 14

14 - ایمان اهل کتاب به اسلام ، به خیر و صلاح آنان

ولو امن من اهل الكتب لكان خيراً لهم

بنابر اینکه منظور از ایمان، ایمان به اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 66

7 - توبه - 9 - 2 - 13

13 - جنگ با اسلام و مسلمین ، جنگ با خداست .

واعلموا أنكم غير معجزى الله و أن الله مخزى الكفرین

قرار داده شدن مشرکان در برابر خدا - با اینکه آنان با اسلام و مسلمین مبارزه می کردند - نشانگر این حقیقت است که: نبرد با اسلام و اسلامگرایان، جنگ با خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 11

11 - جنگ با اسلام ، جنگ با خداست .

فاعلموا أنكم غير معجزى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 1

1 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، به منظور نجات آنان از آیین شرک و بازگشت به توحید و اسلام ، بود .

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و ءاتوا الزكوة

برداشت فوق از تفریح جمله «إن تابوا ..» بر الغای صلحنامه و اعلام جنگ با مشرکان پیمان شکن (کیف یكون للمشرکین عهد ...) استفاده می شود. قابل ذکر است که «توبه» (مصدر تابوا) به معنای بازگشتن است ؛ یعنی، اگر مشرکان به اسلام و توحید بازگردند و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 6

6 - اسلام و عقیده به توحید ، تنها راه صحیح و عقیده درست برای ره پویان طریق حق و حقیقت

ءأنتم أضللتم عبادی هولاء أم هم ضلّوا السبیل

برداشت فوق از اطلاق واژه «السبیل» (راه) بر راه حق و درستی - که مشرکان از آن دور شده و آن را گم کرده اند - به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - به جا آوردن سپاس و ستایش خدا، به خاطر بقای خط رسالت و اضمحلال جبهه کفر و فرستادن سلام و درود بر رسولان او، رهنمود الهی به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

قل الحمد لله و سلم علی عباده الذین اصطفی

با توجه به این که در آیات پیشین نام چند تن از پیامبران (موسی، داوود، سلیمان، صالح و لوط) و یاد تلاش ها و مبارزات آنان و پیروزی نهایی حق و اضمحلال کافران به میان آمده است، آیه یاد شده می تواند ختامی بر آن مجموعه یادها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - توبه و پیمودن راه خداوند (اسلام) ، دو شرط لازم برای جلب غفران و آمرزش الهی

فاغفر للذین تابوا و اتبعوا سبیلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 36 - 2

2 - اسلام و تسلیم در برابر خداوند ، روح ادیان آسمانی

فما وجدنا فیها غیر بیت من المسلمین

از اطلاق «مسلم» بر ایمان آورندگان به لوط(ع)، استفاده می شود که تنها بر امت پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) «مسلم» اطلاق نشده؛ بلکه این عنوان از آن تمامی پیروان ادیان آسمانی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 3

3 - اسلام ، تنها دین قابل انتساب به خداوند است .

دین الله

176- اهمیت اقرار به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 14

14 - قرار دادن هر شرطی برای آزادی اسیران و رفع حصر از محاصره شدگان به دست قوای اسلام ، غیر از شرط پذیرش اسلام ، ممنوع است .

فإن تابوا . . . فخلوا سبیلهم

آیه شریفه در مقام بیان شرایط آزادی اسیران و رفع حصر از محاصره شدگان است و چون هیچ شرطی جز توبه و اقامه نماز و پرداخت زکات (که همان توبه عملی است) بیان نفرمود، می تواند بیانگر ممنوعیت شرط دیگر باشد.

177- اهمیت ایمان به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 2

2 - یهودیان ، در گستره دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار دارند و موظف به پذیرش اسلام و ایمان به قرآن هستند .

وإذا قیل لهم ءامنوا بما أنزل اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 2

ص: 68

2- لزوم توجه همه جانبه به دین توحیدی (اسلام)

فأقم وجهك للدين القيم

مراد از «إقامه وجه» اقبال و روی آوردن به چیزی با تمام توجه و بدون نظر به جانب دیگر است.

178- اهمیت برتری اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 35 - 12

12- خداوند ، خواهان برتری و قدرت اسلام و مؤمنان و پیراستگی آنان از ضعف و زبونی

فلاتهنوا و تدعوا إلى السلم و أنتم الأعلون

نهی «لاتهنوا و تدعوا إلى السلم»، نشانگر معنای بالا است. به علاوه در صورتی که «أنتم الأعلون» تذکر به برتری و شرافت مؤمنان داشته باشد، در حقیقت این پیام را به امت اسلامی منتقل می کند که: «شما باید پاسدار شرافت و ارجمندی خود باشید».

179- اهمیت پاسداری از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 4

4- ضرورت دفاع از کیان اسلام و مسلمانان ، حکمی مهمتر از حفظ احترام ماه های حرام و حرام بودن جنگ در آن ماهها

الشهر الحرام بالشهر الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 12

12 - پیکار با سران شرک و کفر ، به منظور وادار کردن آنان به رعایت عهد و پیمان و بازداشتن ایشان از ضربه زدن به اسلام و مسلمانان است .

وإن نكثوا أيمانهم... فقتلوا أئمة الكفر... لعلهم ينتهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ملاک وجوب شرکت مسلمانان در پیکار با دشمنان، دفاع از اسلام و سرزمین آن است، نه خصوصیات رهبری جامعه و صلاحیت و عدم صلاحیت وی برای فراخوانی به جنگ.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

به کارگیری فعل مجهول (قيل) و عدم ذکر نام و خصوصیات کسی که فرمان جهاد را صادر می کند، مفید برداشت فوق است.

ص: 69

180- اهمیت تبلیغ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 1

1 - عدم جواز شرکت تمام افراد جامعه در جهاد و خالی گذاشتن مراکز دینی و تبلیغات اسلامی و بقیه پست ها و مسؤولیتها

و ما كان المؤمنون لينفروا كافة

مراد از «نفر» - به اقتضای سیاق آیات - بسیج برای جهاد می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 11

11 - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام ، به صرف روی گردانی مردم از آن

فإن تولّوا .. و ما على الرسول إلاّ البلق المبین

181- اهمیت تعلیم اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 7، 2

2 - لزوم پذیرش پناهندگی کفار محاربی که به منظور آشنایی با معارف اسلام ، درخواست پناهندگی می کنند .

وإن أحد من المشركين استجارك فأجره حتى يسمع كلم الله

7 - تضمین امنیت کفار محاربی که به منظور آشنایی با اسلام و معارف آن ، پناهنده شوند و بازگرداندن آنان به مراکز امنشان - پس از

دریافت معارف - لازم است .

وإن أحد من المشركين استجارك .. ثم أبلغه مأمنه

182- اهمیت دعوت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 4

4- فراخوانی انسان ها به اسلام ، علت و فلسفه توجه و عنایت خداوند به آنان است .

قل ما یعبئنا بکم ربّی لولا دعاؤکم

183- اهمیت دین اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 14

14 - « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) أنه قال : [في قول الله عز و جل] « إهدنا الصراط المستقيم » دين الله الذي نزل به جبرئيل (ع

ص: 70

علی محمد (صلی الله علیه و آله) . . . ؛

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که [درباره سخن خدای عز و جل] «إهدنا الصراط المستقیم» فرمود: [مراد از صراط مستقیم] دین خداست که جبرئیل آن را بر محمد (صلی الله علیه و آله) نازل کرده است. . .».

184- اهمیت شناخت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 3

3- لزوم هجرت گروهی از هر جامعه، به سوی مراکز علمی، برای کسب شناخت اسلام و تفقه در دین

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوهوا فی الدین

185- اهمیت قبول اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 11

11 - مبارزات گذشته کافران علیه اسلام، مانع پذیرش آنان در زمره مسلمانان نخواهد شد.

ثم یغلبون و الذین کفروا إلی جهنم یحشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 8

8- لزوم تسلیم شدن در برابر خدا و پذیرش اسلام و توحید و الهی بودن قرآن

فإلّم یستجیبوا لکم . . . فهل أنتم مسلمون

استفهام در جمله «فهل أنتم . . .» استفهامی است که به داعی امر و ترغیب ایراد شده است؛ یعنی: فاسلموا . . .

186- اهمیت گرایش به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 10

10 - هدف و فلسفه اصلی جنگ و مبارزه با کفار و مشرکان ، گرایش دادن آنان به سوی اسلام است نه نابود کردن آنان .

فاقتلوا المشركين . . . فإن تابوا . . . فخلّوا سيئهم

ص: 71

187- اهمیت گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 11

11 - بهره گیری از تمام شیوه های ممکن (کشتن ، اسیر کردن ، محاصره نمودن و کمین زدن) به منظور وادار کردن جوامع غیر مسلمان به پذیرش آیین اسلام ، در پی اتمام حجت و دادن فرصت کافی به آنان ، بلا مانع است .

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين .. فإن تابوا ... فخلوا سبيلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 9

9 - هدف و فلسفه اصلی جنگ و مبارزه با کفار و مشرکان ، آوردن ایشان به دامن اسلام است و نه نابودی آنان .

فاقتلوا المشركين .. وإن أحد من المشركين استجارك ... حتى يسمع كلم الله ثم أبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 123 - 2

2 - استراتژی جهاد اسلامی ، گسترش بخشیدن به اسلام در سرزمین های کفر به صورت گام به گام و پیاپی و اولویت دادن دشمنان نزدیکتر و همجوار

قتلوا الذين يلونكم من الكفار

فرمان خدا به درگیری با کافران همجوار همواره به قوت خویش باقی است. یعنی با تسخیر یک سرزمین کفر و تبدیل آن به سرزمین اسلام باز هم خطاب آیه متوجه مؤمنان است. و باید با کفاری که اکنون همجوار شده اند درگیر شوند.

188- اهمیت مسجد الحرام در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 5

5 - انعقاد پیمان صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان در کنار مسجد الحرام

إلا الذين عهدتم عند المسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 4 - 9، 1

1 - ایمان به قرآن و معارف و احکام نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از صفات متقین است .

هدی للمتقین . . . الذین یؤمنون بما انزل إلیک

9 - هر انسانی - چه از اهل کتاب و چه از غیر ایشان - در صورتی که به ارکان اعتقادی و عملی دین اسلام پایبند باشد ، از زمره

ص: 72

تقواییشان است .

الذین یؤمنون بالغیب . . . و ما انزل من قبلک

روشن است که مجموعه صفات یاد شده در آیه سه و چهار، ویژگیهای متقین است. بنابراین تکرار «الذین» به منظور تقسیم اهل تقوا به دو گروه نیست، بلکه - چنان که برخی از مفسران گفته اند - تکرار «الذین» اشاره به این است که دارندگان این صفات، تقوا پیشه هستند؛ چه پیش از آن به دیگر کتابهای آسمانی مؤمن بوده باشند، همانند: یهود و نصارا؛ یا چنین نباشند مانند: اعراب جاهلی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 8

8 - پذیرش اسلام و ایمان به قرآن، از فرمان های تورات و انجیل به پیروان خویش

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم و أنتم تتلون الکتب

جمله «تُسُونُ أَنْفُسَكُمْ» را می توان به قرینه آیات پیشین - که سخن از دعوت به ایمان بود - در ارتباط با ایمان به قرآن دانست. بر این اساس آیه اشاره به این معنا دارد که: شما عالمان اهل کتاب مردم را به نیکبها دعوت می کنید؛ ولی وظیفه خویش را که ایمان به قرآن است، فراموش می کنید؛ سپس با جمله «وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكُتُبَ» بیان می دارد که: آنان از این وظیفه مطلع بودند؛ یعنی، در کتابهای آسمانی، این حقیقت وجود داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 11

11 - عده بسیار اندکی از یهودیان، معارف اسلام را باور کرده، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان می آوردند . *

فقلیلا ما یؤمنون

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «قلیلا» حال برای فاعل «یؤمنون» باشد؛ یعنی: «فما یؤمنون منهم إلا نفر قلیل؛ پس ایمان نمی آورند از یهود مگر افرادی معدود». (اقتباس از مجمع البیان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 28

28 - گرفتاری یهود به لعنت الهی، موجب دوری آنان از ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

لعنهم الله بکفرهم فلا یؤمنون الا قلیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 12

12 - مؤمنان با ایمان خویش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیین الهی سپاسگزار نعمت هدایت هستند.

أهؤلاء من الله عليهم... أليس الله بأعلم بالشكرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 14

14 - تحکیم بنیانهای عقیدتی مردم به قرآن و اسلام در پرتو تقویت ایمان آنان به آخرت میسر است.

ص: 73

و الذين يؤمنون بالأخره يؤمنون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 4

4 - ترغیب اسیران جنگ بدر به ایمان و گرایش به اسلام

يأیها النبى قل لمن فى أیدیکم من الأسرى إن یعلم الله فى قلوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 10

10 - خداوند ، با توجه دادن مشرکان به الهی بودن قرآن ، آنان را به پذیرش اسلام و قرآن دعوت کرد .

فإلّم يستجیبوا لکم فاعلموا . . . فهل أنتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 7

7 - ادای تکالیف الهی و پایبندی به تعالیم اسلام ، نشانه ایمان راستین است .

ذلک لتؤمنوا بالله ورسوله

190- ایمان مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 23

23 - ایمان اغلب مسلمانان صدر اسلام ، در آغاز ، ایمانی سطحی و ظاهری بود و سپس عمیق و ریشه دار شد . *

و لا تقولوا لمن القى الیکم السلام لست مؤمنا . . . کذلک کنتم من قبل

بنابر اینکه «کذلک»، اشاره به «القى الیکم السلام» باشد. یعنی شما مؤمنان واقعی و رزمنده نیز در ابتدا ایمانتان سطحی و تنها اظهار اسلام بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار، همراهی کردند .

لقد تاب الله على النبي و المهجرين و الانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت ویژه قرار داده است.

ص: 74

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 10 - 7

7 - مسلمانان صدر اسلام ، به خاطر ایمان شان ، مورد آزار و اذیت قرار می گرفتند .

و من الناس من يقول ءامنا بالله فإذا أؤذى في الله جعل فتنه الناس كعذاب الله

191- ایمان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 1

1 - اظهارات انکار آمیز مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن ، به رغم باور قلبی آنان به آسمانی بودن آن

أبهذا الحديث أنتم مدهنون

«إدهان» (مصدر «مدهنون») به دو معنا آمده است: الف) اظهار کردن بر خلاف آنچه در دل است؛ ب) به شوخی گرفتن چیزی و برخورد استهزا آمیز کردن با آن. برداشت یاد شده براساس معنای اول است.

192- بدخواهی برای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 14

14 - آگاهی عمیق خداوند به همه امور بدگویی های آشکار و نهان و نیز به بدخواهی های درونی منافقان نسبت به اسلام و مؤمنان

و من الأعراب . . . يترصص بكم الدوائر ... والله سميع علم

کلمه «سمیع» بیانگر بدگوییهای منافقان و واژه «علیم» بیانگر آرزوی قلبی آنها نسبت به اسلام و مسلمین است.

193- بدعتگذاری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، شرک خویش و پدرانشان و بدعتهای دیگر را به مشیت خدا و رضایت او می پنداشتند.

سيقول الذين أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 150 - 2

2 - مشركان صدر اسلام تحريمها و بدعتهاى نارواى خود را به خداوند نسبت مى دادند.

قل هلم شهداءكم الذين يشهدون أن الله حرم هذا

ص: 75

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 10

10- مشرکان قبل از اسلام نیز همچون مشرکان صدر اسلام، مباح ها را بی جهت تحریم می کردند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاءاباؤنا و للاحرّم

194- برادری در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 1

1 - خداوند از انصار و مهاجران نخستین خواست تا کسانی را که در آینده ایمان می آورند و هجرت می کنند و به جهاد می پردازند، از خود بدانند و حقوق ولایت را درباره آنان رعایت کنند .

والذین ءامنوا من بعد و هاجروا و جهدوا معکم فأولئک منکم

مخاطبان آیه، انصار و مهاجران نخستین هستند. مضاف إليه کلمه «بعد»، کلمه «ایمانکم» و یا «الهجره الاولى» است. جمله «فأولئک منکم» اشاره به این دارد که تمام قوانین و حقایقی که درباره انصار و مهاجران نخستین بیان شده درباره آنان نیز عیناً وجود دارد.

195- برخورد مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 24

24 - ترس، منشأ اعتراض گروهی از مسلمانان صدر اسلام به حکم جهاد

یخشون الناس . . . وقالوا ربنا لم کتبت علینا القتال

196- برکات اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 11

11 - برکت های حاکمیت اسلام، شامل همه مردم حتی ناباوران و غیر متعهدان به اسلام

و ما تقموا إلا أن أغنيهم الله ورسوله من فضله

197- بشارت استقبال از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 76

1 - وارد شدن فوج فوج مردم به دین اسلام ، نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا

198- بشارت اسلام قبایل عرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد که فتح مکه را درک خواهد کرد و استقبال قبایل عرب را از اسلام ، به چشم خود خواهد دید .

و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا

199- بشارت به پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - نوید خداوند به ظهور و پیشرفت و پیروزی قریب الوقوع اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علم رغم استهزای کافران صدر اسلام

فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به یستهزءون

مراد از «یأتیهم أنبؤا ما كانوا» می تواند تحقق اموری مانند پیروزی اسلام باشد که کفار آن را به مسخره گرفته و تکذیب می کردند.

200- بشارت به مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نوید خدا به مسلمانان صدر اسلام به امداد های غیبی و شکست ذلت بار شرک پیشگان پیمان شکن

واعلموا... أن الله مخزی الکفرین

تهدید مشرکان پیمان شکن صدر اسلام به شکست و خواری در واقع نویدی بود به مسلمانان به اینکه در صورت شروع جنگ، خداوند آنان

را با امدادهای غیبی خود کمک فرموده و پیروز خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 41

41- نوید الهی به مؤمنان صدر اسلام ، نسبت به پیروزی شگفت آور و روزافزون آنان

كزِرعٍ أُخْرِجَ شَطَهٌ فَازَرَهُ .. لِیَغِیْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

ص: 77

این آیات، در طلیعه پیروزی های مسلمانان نازل شده و بشارت پیروزی های فزون تر را به مسلمانان داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ بشارت خداوند (قریب الوقوع بودن فتح مکه) ، به مسلمانان مشتاق و منتظر

و أُخْرَى تَحِبُّونَهَا... وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

201- بشارت به مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 7

7 - خداوند مؤمنان صدر اسلام را به پیروزی قطعی بر مشرکان ، در صورت درگیر شدن با آنان ، نوید داد .

قَتْلُوهُمْ يَعْذِبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ... وَ يَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ

202- بشارت پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 14

14- نوید خداوند به نابودی جوامع کفرپیشه و شرکورز و پیروزی اسلام و توسعه قلمرو سرزمین های اسلامی

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا

برخی از مفسران برآنند که مقصود از کاستن زمین و اهل آن - به قرینه این که این آیات در باره کافران و منکران قرآن است - کاستن از تعداد کافران و افزایش نفرات مسلمانان است. ضمیر غایب در «أفلا یرون» و همزه استفهامی انکاری در «أفهم الغالبون» می تواند مؤید همین برداشت باشد.

203- بشارت حاکمیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 18 - 4

4 - نوید خداوند به امت اسلامی در برخورداری از حکومت ، اقتصاد شکوفا و شرافت ، در پرتو تعالیم قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و لقد آتینا بنی اسرائیل . . . ثم جعلناک علی شریعه من الأمر

واژه «الأمر» در این آیه همانند واژه «الأمر» در آیه قبل می تواند نظر به کتاب، حکومت، نبوت، رزق پاکیزه و فضیلت اجتماعی داشته باشد. در این صورت تعبیر «جعلناک علی شریعه من الأمر»، نوید به بهره مندی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امتش از آن مواهب خواهد بود.

ص: 78

204- بشارت شکست دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 4

4- خداوند ، مسلمانان صدراسلام را به پیروزی حتمی و شکست جبهه دشمن ، نوید داد .

كتب الله لأغلبن أنا ورسلي

205- بشارت گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 14

14- نوید خداوند به نابودی جوامع کفرپیشه و شرکورز و پیروزی اسلام و توسعه قلمرو سرزمین های اسلامی

أفلا یرون أنا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها

برخی از مفسران برآنند که مقصود از کاستن زمین و اهل آن - به قرینه این که این آیات در باره کافران و منکران قرآن است - کاستن از تعداد کافران و افزایش نفرات مسلمانان است. ضمیر غایب در «أفلا یرون» و همزه استفهامی انکاری در «أفهم الغالبون» می تواند مؤید همین برداشت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 10

10- نوید الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در شرایط سخت رسالت ، درباره جهانی شدن پیام و قوانین مکتب آن حضرت

هو الذی أرسل رسوله بالهدی . . . لیظهره

با توجه به این که آیه شریفه در شرایطی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده که مشرکان مکه، مانع ورود مسلمانان به مسجد الحرام بودند؛ برداشت بالا قابل استفاده است.

206- بعد اجتماعی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی ، اخلاقی ، عبادی ، اقتصادی ، اجتماعی و نظامی

ولكن البر من ءامن .. أولئك هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 14

ص: 79

14 - اسلام ، دربردارنده تکالیف عبادی ، اجتماعی و اقتصادی است نه محدود در یک بُعد .

و المؤمنون ... يأمرن بالمعروف ... و یقیمون الصلوٰه و یؤتون الزکوٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 35 - 6

6 - اسلام ، مجموعه ای است از عقاید ، اخلاق و روابط اقتصادی و اجتماعی .

إلا المصلّین ... و الذین فی أموالهم حقّ ... و الذین یصدّقون بیوم الدین ... و ال

207- بعد اخلاقی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی ، اخلاقی ، عبادی ، اقتصادی ، اجتماعی و نظامی

و لكن البر من ءامن ... أولئک هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 35 - 6

6 - اسلام ، مجموعه ای است از عقاید ، اخلاق و روابط اقتصادی و اجتماعی .

إلا المصلّین ... و الذین فی أموالهم حقّ ... و الذین یصدّقون بیوم الدین ... و ال

208- بعد اقتصادی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی ، اخلاقی ، عبادی ، اقتصادی ، اجتماعی و نظامی

و لكن البر من ءامن ... أولئک هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 3

3 - توجه اسلام به نیاز های اقتصادی جامعه اسلامی و تأمین آنها

إنما الصدقات للفقراء . . . و ابن السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 14

ص: 80

14 - اسلام، دربردارنده تکالیف عبادی، اجتماعی و اقتصادی است نه محدود در یک بُعد.

و المؤمنون... يأمرن بالمعروف... و یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 35 - 6

6 - اسلام، مجموعه ای است از عقاید، اخلاق و روابط اقتصادی و اجتماعی.

إلا المصلّین... و الذین فی أموالهم حقّ... و الذین یصدّقون بیوم الدین... و ال

209 - بعد عبادی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی، اخلاقی، عبادی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی

و لكن البر من ءامن... أولئک هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 14

14 - اسلام، دربردارنده تکالیف عبادی، اجتماعی و اقتصادی است نه محدود در یک بُعد.

و المؤمنون... يأمرن بالمعروف... و یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

210 - بعد عقیدتی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی، اخلاقی، عبادی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی

و لكن البر من ءامن... أولئک هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اسلام، مجموعه ای است از عقاید، اخلاق و روابط اقتصادی و اجتماعی.

إلّا المصلّين... والذین فی أموالهم حقّ... والذین یصدّقون بیوم الدین... وال

ص: 81

211- بعد نظامی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی ، اخلاقی ، عبادی ، اقتصادی ، اجتماعی و نظامی

و لكن البر من ءامن .. أولئك هم الممتون

212- بنی اسرائیل صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 7

7 - بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) آگاه به عهد و پیمانی که خداوند با آنان داشت .

أوفوا بعهدی أوف بعهدکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 6،8

6 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، حقانیت قرآن را به خوبی شناخته و به حرمت کتمان آن آگاه بودند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق و أنتم تعلمون

فعل «تعلمون» می تواند فعلی متعدی لحاظ شود. بر این مبنا مفعول آن مطالبی است که در آیه مطرح شده است، از جمله حرمت کتمان حق و اینکه چه چیز حق است و چه چیز باطل. گفتنی است که از مصداقهای مورد نظر برای «الحق» - به قرینه آیه قبل - «حقانیت قرآن» است.

8 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، با تحریف در کتاب های آسمانی خویش ، در صدد کتمان بشارت ها و نشانه های حقانیت قرآن بودند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

برخی برآنند که مراد از «الباطل» تحریفهای لفظی و معنوی است که عالمان بنی اسرائیل در کتابهای آسمانی خویش ایجاد می کردند تا نشانه های حقانیت قرآن و اسلام از آن آشکار نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - بنی اسرائیل عصر بعثت، ویژگی ها و خصوصیات روحی اسلاف و گذشتگان خویش را دارا بودند.

إذ قلتم یموسیٰ لن نصبر علیٰ طعام وحد

نسبت دادن کردارها و گفتارهای گذشتگان بنی اسرائیل به بنی اسرائیل عصر بعثت و گفتن «إذ قلتم» به جای «إذ قالوا» گویای این است که: بنی اسرائیل عصرهای بعد در روحيات و رفتارهای اجتماعی، همسان گذشتگان خود بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 11

ص: 82

11 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، همسان با اسلاف گذشتگان خویش در برخورد با کتاب های آسمانی و احکام دین

ثم تولیتم

نسبت دادن رفتار پیشینیان بنی اسرائیل به موجودین عصر بعثت و عصرهای پس از آن (ثم تولیتم)، بیانگر اتحاد و اشتراک آنان در خصلتها و ویژگیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 1

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم اقررتم ... ثم اتم هؤلاء تقتلون انفسکم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم اتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابه‌های آیه نظیر خطابه‌های گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 24

24 - هشدار خداوند به بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نسبت به تکرار رفتار پیشینیان خویش (نقض میثاق - تکذیب و قتل انبیا)

لقد اخذنا میثق بنی اسرئیل ... و الله بصیر بما تعملون

فعل مضارع «یعملون» - علی رغم ماضی آوردن فعل های گذشته «حسبوا»، «عموا و صموا» - ، می رساند که جمله «و الله بصیر ...» ناظر بر بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 11

11 - بنی اسرائیل با انحراف های خویش ، آینده ناگوار و شومی را برای خود ترسیم نمودند .

لبس ما قدمت لهم انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - روابط ولايی و دوستانه بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با کافران

ما اتخذوهم أولياء

9 - بسیاری از بنی اسرائیل در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) فاسق و شکننده حدود و حریم دین خویش بودند .

و لکن كثيراً منهم فسقون

12 - تعهد گروهی از بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حدود الهی و قوانین دین

و لکن كثيراً منهم فسقون

ص: 83

213- بنی اسرائیل و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 17 - 11

11 - ارائه نشانه های روشن درباره قرآن و اسلام و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از سوی خداوند به بنی اسرائیل

و ءاتینهم بینه من الأمر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «الأمر» اشاره به مسأله حقانیت دین اسلام و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد؛ که آیات پیشین اساساً درباره آن بود و در آیات بعد نیز مورد توجه قرار گرفته است.

214- بهانه جویی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 3

3 - کفرپیشگان عصر بعثت - علی رغم نزول پی در پی آیات و سوره های قرآن - خواستار نزول معجزه ای دیگر بودند .

و يقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 32 - 2

2 - دسته جمعی و به یکباره نازل نشدن آیات قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دلیل وحی نبودن آن در دیدگاه کافران صدر اسلام

وقال الذین كفروا لولا نزل علیه القرآن جمله وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 47 - 2

2 - روزی رسان بودن خداوند برای بشر ، بهانه و دستاویز کافران صدر اسلام برای خودداری از انفاق به مستمندان و گرسنگان

و إذا قيل لهم أنفقوا مما رزقكم الله قال الذین كفروا للذین ءامنوا أنطعم من لوی

استفهام در «أنطعم» استفهام انکاری است؛ یعنی، «لانطعم من لو شاء الله لأطعمهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 48 - 3

3 - مشخص نبودن زمان برپایی قیامت ، دستاویز کافران صدراسلام برای انکار آن

و یقولون متی هذا الوعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 4 - 3

3 - انسان بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخاستن ایشان از میان توده های مردم ، مانع ایمان آوردن کافران صدراسلام بود .

و عجبوا أن جاءهم منذر منهم وقال الكفرون هذا سحر کذاب

ص: 84

215- بهانه جویی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 4

4- توانگران ، با اظهار آمادگی برای کمک های مادی ، حضور مؤمنان تهیدست را در پیرامون پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانع نشست با آن حضرت می شمردند .

و اصبر نفسک . . . و لاتعد عیناک عنهم ترید زینة الحیوة الدنیا

216- بهانه جویی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 5

5 - کفر اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، بهانه مشرکان صدر اسلام برای گریز از ایمان

لتشهدون أن مع الله ءالهة أخرى . . . الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه

روی اصلی سخن در این آیه با مشرکان و علل ایمان نیاوردن آنان است. مطرح کردن اهل کتاب می تواند برای پاسخگویی به سؤالی باشد که برای مشرکان مطرح بوده و آن اینکه اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق است، چرا اهل کتاب - که آنان نیز دین آسمانی دارند - به او ایمان نیاورده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 8، 7، 2

2 - شرک پیشگان عصر بعثت ، مردمانی بهانه جو

و یقولون لو لا أنزل علیه ءایه من ربه

درخواست نزول معجزه از سوی مشرکان - علی رغم نزول مستمر آیات قرآن - در واقع نوعی بهانه جویی برای فرار از پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

7 - وعده نزول معجزه از سوی خدا به شرک پیشگان بهانه جوی عصر بعثت

و یقولون لو لا أنزل علیه ءایه من ربه فقل إنما الغیب لله فانتظروا

8- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرسش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه ، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود .

و يقولون لولا أنزل عليه آية من ربه .. إني معكم من المنتظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 10، 9

9- در خواست معجزه ، همانند معجزات پیامبران پیشین ، از بهانه های مشرکان برای نپذیرفتن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

ص: 85

و أسروا النجوى الذين ظلموا .. فليأتنا بآيه كما أرسل الأولون

10- مشركان ستم پیشه صدر اسلام ، مردمی لجوج ، حق ناپذیر و بهانه جو بودند .

بل قالوا .. فليأتنا بآيه كما أرسل الأولون

217- بهانه جویی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 43 - 2

2- اجازه گرفتن بهانه جویان (منافقان) از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای شرکت نکردن در جنگ تبوک با اظهار دروغین عجز و ناتوانی خود

لم أذنت لهم حتى يتبين لك

مقصود از «اذن» در آیه فوق - به قرینه آیه قبل (لو استطعنا ..) و شأن نزولها - اذن دادن به کسانی است که از شرکت در جهاد، خود را معذور می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 81 - 11

11- گرمی هوا ، بهانه منافقان صدر اسلام برای تخلف از جنگ و دستاویزی برای تبلیغ و بازداشتن از شرکت دیگران در جهاد

وقالوا لاتنفروا فى الحر

218- بی انضباطی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17- حجرات - 49 - 5 - 2

2- بی انضباطی و وقت شناسی برخی از مسلمانان ، برای ملاقات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ولو أنهم صبروا حتى تخرج إليهم لكان خيراً لهم

219- بی تقوایی یهود صدر اسلام

12 - جامعه یهود در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جامعه ای به دور از تقوا و پرهیزگاری *

و هم لایتقون

برداشت فوق بر این اساس است که متعلق «لایتقون»، الله باشد؛ یعنی یهودیان ترسی از خداوند ندارند و تقوای الهی را رعایت نمی کنند.

ص: 86

13 - بی تقوایی یهودیان عصر بعثت عامل پیمان شکنی آنان

ینقضون عهدهم فی کل مره و هم لایتقون

جمله حالیه «و هم لایتقون» بیانگر ریشه پیمان شکنی یهودیان و به اصطلاح حال معلله است.

220- بی شعوری مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 3

3 - ثروتمندان شرک پیشه و فریفته مال و فرزند در صدر اسلام ، اشخاصی بی شعور و نادان بودند .

أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین . . . بل لایشعرون

221- بی منطقی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 70 - 7

7 - رفاه زدگان کفرپیشه عصر بعثت ، فاقد کمترین عذر قابل پذیرش در انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

حتی اذا أخذنا مترفیهم . . . أفلم یدبروا القول . . . بل جاءهم بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 3

3 - کافران مخالف پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، گروهی باطل گرا ، بی هدف و سرگرم به بازی های زندگی بودند .

فذرهم یخوضوا و یلعبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 49 - 2

2 - کافران پندناپذیر و مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هیچ دلیل و عذر قابل قبولی ، برای روی گردانی از دین و پند های قرآن نداشتند .

فما لهم عن التذکره معرضین

از مفاد «فمالهم» (چیست آنان را)، استفاده می شود که مقصود، نبودن هیچ دلیل و عذری برای کفر و انکار کافران نسبت به قرآن پندآفرین است.

222- بی منطقی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 70 - 7

ص: 87

7- رفاه زدگان کفرپیشه عصر بعثت ، فاقد کمترین عذر قابل پذیرش در انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

حتى اذا اخذنا مترفيهم .. . أفلم يدبروا القول ... بل جاءهم بالحق

223- بی منطقی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 144 - 6

6- تحریم برخی حیوانات از سوی مشرکان صدر اسلام، فاقد هر گونه دلیل و مستند قابل قبول

قل الذکرین حرم .. . نبئونی بعلم ... أم کنتم شهداء

استفهام در آیه برای انکار و یا توییح است و مفاد جملات «نبئونی» و «أم کنتم .. .» نیز نفی وجود دلیل بر مدعاهای مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 150 - 3

3- مشرکان صدر اسلام فاقد هر گونه گواه صادق و معتبر بر حقانیت تحریمهای خویش

قل هلم شهداءکم الذین یشهدون أن الله حرم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 10

10- جبهه ضد توحیدی در صدر اسلام ، متشکل از گروهی جاهل ، بی منطق و پیرو بی چون و چرای شیطان بود .

ومن الناس من یجدل فی الله بغير علم و یتبع کل شیطن مرید

224- بیمار دلان و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 4

4- دین اسلام در بینش منافقان و بیمار دلان ، دینی فریبنده و به دور از واقعنگری

یقول المنفقون .. . غر هؤلاء دینهم

225- بینش کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 8,9

8- کفرورزان عصر بعثت ، برتری وضعیت اقتصادی و اجتماعی خود را نشانه حقانیت عقاید خویش می دانستند .

ص: 88

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

پاسخ کافران به دلایل روشن و آیات الهی، صرفاً تکیه بر مظاهر مادی و نظام اجتماعی خود بوده است و این نشان دهنده تفکر آنان و ارزش هایی است که در نظر آنها، معیار ارجحیت یک مکتب است.

9- کافران عصر بعثت، مشکلات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان را، نشانه نارو بودن عقیده و تفکر آنان می دانستند.

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 47 - 2

2 - کفرپیشگان عصر بعثت، وعده عذاب را دروغ پنداشته و آن را به ریشخند می گرفتند.

و يستعجلونك بالعذاب

از این که تکذیب گران، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) می خواستند وعده خود را عملی سازد و هر چه زودتر عذاب را بر آنان نازل کند، معلوم می شود که آنان تهدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تهدیدی تو خالی می انگاشتند و با درخواست تسریع عذاب، آن را به ریشخند می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 32 - 2

2 - دسته جمعی و به یکباره نازل نشدن آیات قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دلیل وحی نبودن آن در دیدگاه کافران صدر اسلام

وقال الذين كفروا لولا نزل عليه القرآن جمله وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 67 - 1

1 - تبدیل ذرات خاک به بدن انسانی زنده، امری شگفت و باور نکردنی در نظر کافران عصر پیامبر

وقال الذين كفروا أءذا كُتِّبًا تَرْبًا .. أئنَّا لمخرجون

کافران می دیدند که پیکر مرده انسان در خاک پوسیده و پس از روزگاری تبدیل به ذرات خاک می شود. پذیرش این مطلب (تبدیل دوباره ذرات و عناصر خاکی به بدن انسانی زنده) برای آنان غیر قابل باور بود و از آن اظهار شگفتی می کردند.

1 - کافران ، اظهارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) را درباره تجدید حیات انسان ها پس از مرگ ، افترای او بر خدا می دانستند .

وقال الذین کفروا هل ندلّکم علی رجل ینبئکم .. أفتری علی الله کذبًا

2 - کافران ، در اظهار نظرشان درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تبلیغ آن حضرت از معاد ، مردد بودند و نظری ثابت و قطعی نداشتند .

رجل ینبئکم إذا مرّتم کلّ ممزّق إنکم لفی خلق جدید . أفتری علی الله کذبًا أم ب

«أم» حرف عطف و برای تردید است؛ یعنی، طبق نظر کافران پیامبر(صلی الله علیه و آله) یا می داند که معاد، شدنی نیست و در عین حال از آن خبر می دهد - که افترا به خدا است - و یا از آن خبر ندارد و سخنی جنون آمیز بر زبان جاری می سازد.

8 - کافران صدراسلام ، عقیده به روزی رسانی خدا برای انسان ها را باطل دانسته و مؤمنان را در گمراهی محض می پنداشتند .

قال الذين كفروا للذين ءامنوا أنطعم من لو يشاء الله أطعمه إن أنتم إلا في ضلل م

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «إن أنتم إلا في ضلال مبين» دنباله گفتار کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 2 - 2

2- از نگاه کافران عصر نزول ، مقام رسالت شایسته موجودی آسمانی و فرابشری است .

بل عجبوا أن جاءهم منذر منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 51 - 2

2 - تکذیب و انکار معاد ، از سوی کافران صدراسلام

ثم إنكم أيها الضالون المكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 4

4 - مشرکان و کافران صدراسلام ، منکر برپایی قیامت بوده و آن را دروغ می پنداشتند .

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 24 - 4

4 - قرآن ، کلامی پرجاذبه و اثرگذار ، حتی در نظر کافران حق ناپذیر عصر نزول

فقال إن هذا إلا سحر يؤثر

اطلاق «سحر» به قرآن ، می تواند به این جهت باشد که همان گونه که سحر بسیار تأثیرگذار است ، قرآن نیز چنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- اصرار و تأکید فراوان کافران حق ناپذیر و مستکبر صدر اسلام، بر الهی نبودن قرآن و منشأ بشری داشتن آن

و استکبر . فقال إن هذا إلا سحر یؤثر . إن هذا إلا قول البشر

226- بینش مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 13، 7

7- مردم عصر بعثت، پیامبری فردی از افراد بشر را امری بعید می شمردند .

ص: 90

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك و جعلنا لهم أزواجاً و ذرية

13- توانایی به ارائه هر گونه معجزه و در هر زمان ، از شرایط پیامبری در دیدگاه ناصواب مردم عصر بعثت

و لقد أرسلنا رسلاً .. و ما كان لرسول أن يأتي بأية إلا بإذن الله لكل أجل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 6 - 4

4- ارضای غرایز جنسی حتی از راه آمیزش با همسر و یا کنیز خود ، مورد ملامت در بینش برخی از مردم عصر بعثت

فإنهم غير ملومين

تعبیر «غیر ملومین» (نکوهیده نیستند)، می تواند تعریض به اندیشه رهبانانی باشد که هرگونه ارضای غرایز جنسی را، منافی با مقامات معنوی می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 30 - 4

4- ارضای غرایز جنسی ، حتی از راه آمیزش با همسر و یا کنیز خود ، مورد ملامت در بینش برخی از مردم عصر بعثت

فإنهم غير ملومين

تعبیر «غیر ملومین» (نکوهیده نیستند)، می تواند تعریضی باشد به اندیشه رهبانان که هرگونه ارضای غرایز جنسی را، منافی با مقامات معنوی می پنداشتند.

227- بینش مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 1

1 - مال و فرزند بسیار ، نشانه لطف و مهر خداوند در دیدگاه شرک پیشگان مرفه صدر اسلام

أیحسبون .. من مال و بنین . نسارع لهم فی الخیرت

228- بینش مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 2

2 - دورنمای مشقت آمیز و به دور از منافع مادی جنگ تبوک ، در نظر برخی از مسلمانان صدر اسلام ، عامل امتناع آنان از حضور در جنگ

لو كان عرضاً قريباً و سفراً قاصداً لا تبعوك و لكن بعدت عليهم الشقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 91

2- گمان برخی از مسلمانان صدر اسلام به وجوب بسیج همه مردم برای شرکت در جنگ

ما کان المؤمنون لینفروا کافه

آیه شریفه - چنان که در برخی شأن نزولها آمده - در مقام دفع ذهنیت اشخاصی است که می پنداشتند همه مسلمانان بی استثنا باید در جنگ شرکت کنند.

229- بینش مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، شرک خویش و پدرانشان و بدعتهای دیگر را به مشیت خدا و رضایت او می پنداشتند.

سیقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 9

9 - شرک پیشگان عصر بعثت، انسان را فاقد شایستگی برای دست یافتن به مقام قرب خدا و بار یافتن به پیشگاه او می انگاشتند.

و یعبدون من دون الله... و یقولون هؤلاء شفیعونا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 1

1- مشرکان عصر بعثت، قرآن را ساخته و پرداخته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند.

أم یقولون افتریه

در اینکه مقصود از ضمیر در «یقولون» چه کسانی هستند، دو نظر ابراز شده است: برخی بر آنند که مقصود، مشرکان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند و گروهی دیگر از مفسران، مراد از آن را کفرپیشگان قوم نوح می دانند. برداشت فوق براساس نظر اول است. گفتنی است که براین اساس، مخاطب کلمه «قل» پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ضمیر مفعولی در «إفتره» به قرآن و یا خصوص داستان نوح (ع) باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 2

2- مشرکان عصر بعثت ، عزت و اعتبار خود را در پرستش معبودان ساختگی خود می دانستند .

لیکونوا لهم عَزًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 16

16- مشرکان صدر اسلام ، پیروی از سحر را با عقل و خرد ناسازگار می دیدند .

ص: 92

أفتأتون السحر و أنتم تبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 8

8- آگاهی مشرکان در عصر بعثت ، از ماهیت معجزه و فرق آن با سحر و خواب های پریشان و شعر

بل قالوا أضغث أحلم بل افتريه بل هو شاعر

مشرکان در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابتدا سخن او را سحر، یا شعر و یا خواب های آشفته می دانستند. سپس برای اثبات رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ایشان خواستار معجزه شدند. این می رساند که آنان از معجزه و فرق آن با سحر و شعر و... آگاه بودند و به آن اعتراف داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 9

9- بازیچه انگاشتن نظام خلقت و بعثت پیامبران ، از سوی مشرکان عصر پیامبر

و ما خلقنا السماء.. لعین... و لكم الویل ممّا تصفون

مخاطب «لکم» و «تصفون» مشرکانند و به قرینه آیات پیشین، مقصود از توصیف عقیده نادرست مشرکان در باره آفرینش جهان و نسبت ناروای سرگرمی گرفتن آفرینش به خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 3

3 - ثروت و فرزندان ذکور ، دو ملاک برای ارزیابی موقعیت انسان در پیشگاه خدا در دیدگاه مشرکان عصر بعثت

أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 1

1 - مال و فرزندان بسیار ، نشانه لطف و مهر خداوند در دیدگاه شرک پیشگان مرفه صدر اسلام

أیحسبون... من مال و بنین. نسارع لهم فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام ، منکر نزول ملائکه بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند .

وقال الذين لا يرجون لقاءنا لولا أنزل علينا الملائكة

از این که مشرکان، اعتراض می کردند که چرا فرشتگان وحی به طور مستقیم بر خود آنان فرود نمی آید؟ می توان به دست آورد که آنان، در صدد این بودند که اصل نزول فرشیه وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را زیر سؤال ببرند و آن را انکار کنند. گفتنی است: آیه 7 سوره «حجر» مؤید همین برداشت است (لو ما تأتينا بالملائكة إن كنت من الصادقين).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 93

1 - مشرکان صدر اسلام، معجزات الهی را سحری آشکار و بی تردید می دانستند .

وقالوا إن هذا إلا سحر مبين

مشارالیه «هذا» هم می تواند معجزه باشد - که در آیه قبل از آن به «آیه» یاد شده است - و هم می تواند قرآن کریم باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - برتری پسر بر دختر در دیدگاه مشرکان صدر اسلام

الرَّبِّكَ الْبَنَاتِ وَ لَهُمُ الْبَنُونَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته تاریخی است که مشرکان، فرزند پسر را بر دختر ترجیح می دادند؛ ولی در عین حال معتقد بودند که خداوند دختر را برگزیده است. از این رو خداوند چنین طرز تفکری را محکوم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مشرکان عصر بعثت، فرشتگان را موجوداتی شبیه خداوند در رحمت می دانستند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

با توجه به کلمه «رحمان» و «مثلاً»، مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- انسان در نگاه مشرکان عصر بعثت، موجودی صرفاً مادی و جسمانی است .

أءذا متنا و كُنَّا ترابًا ذلک رجع بعید

تعبیر «كُنَّا ترابًا» می رساند که توجه کافران، بیشتر به متلاشی شدن اجزای بدن در خاک بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 36 - 3

3 - احترام و موقعیت موسی (ع) ، نزد مشرکان صدراسلام

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی

تویخ شدن مردم عصر نزول به خاطر توجه نکردن به پیام آسمانی موسی(ع)، نشانگر آن است که آن حضرت در میان آنان موقعیت ویژه ای داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 37 - 5

5 - احترام و موقعیت حضرت ابراهیم (ع) ، نزد مشرکان صدراسلام

أم لم ینبأ .. وإبرهیم الذی وفی

ص: 94

توییح شدن مردم عصر نزول، به خاطر توجه نکردن به پیام آسمانی ابراهیم(ع)، نشانگر آن است که آن حضرت در میان آنان موقعیت ویژه ای داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 4

4 - مشرکان و کافران صدر اسلام، منکر برپایی قیامت بوده و آن را دروغ می پنداشتند .

و يقولون متی هذا الوعد إن كنتم صدقین

230- بینش منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 11

11 - ترجیح داشتن ترک پیکار (همنشینی با افراد عاجز و ناتوان) بر عزت جهاد و همراهی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نظر منافقان توانگر و ثروتمند

و قالوا ذرنا نكن مع القعدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 5

5 - سردمدار منافقین (عبدالله بن اُبی) ، خود را عزیز و پیروزمند و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را ذلیل و شکست خورده می پنداشت .

ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

231- پاسداری از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 24

24 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، مأمور به حراست و حفاظت کامل از ایمان و اسلام خویش در برابر خطر شرک

قل إني أمرت .. . ولا تكونن من المشركين

3 - بر کسانی که در همنشینی با مغالطه گران درباره قرآن و اسلام از بحث پرهیز نموده و سعی در بازداشتن دیگران کنند، گناهی نیست.

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری

در این برداشت، «یتقون» به معنای لغوی آن و متعلق آن «خوض» گرفته شده است. علاوه بر این که «ذکری» نیز مفعول مطلق

برای فعل محذوف «یذکرونهم» فرض شده است؛ یعنی: «یتقون الخوض و لکن یذکرونهم ذکری».

232- پذیرش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 85 - 11، 12، 9، 7، 2

2- برگزیدن دینی غیر از اسلام، مورد پذیرش خداوند نیست.

و من یتبع غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه

7- توجه به بهره مندی مسلمانان در آخرت و زیان دیگران، انگیزه ای برای پذیرش اسلام

و من یتبع . . . و هو فی الاخره من الخاسرین

9- پذیرش آیینی غیر از اسلام، موجب زیان و خسران در آخرت

و من یتبع غیر الاسلام دیناً . . . و هو فی الاخره من الخاسرین

11- تسلیم در برابر خدا و انتخاب دین اسلام، نتیجه دوراندیشی انسان

و من یتبع غیر الاسلام . . . و هو فی الاخره من الخاسرین

12- پذیرفته نبودن اسلام بدون ایمان

و من یتبع غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: هو الاسلام الذی فیہ الایمان.

الجوامع الفقهیه چاپ سنگی، ص 47، باب الاسلام و الایمان؛ بحار الانوار، ج 68، ص 291، ح 50.

233- پرسش از مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 48 - 1

1 - کافران صدر اسلام، از مسلمانان درباره برپایی قیامت سؤال می کردند.

قال الذين كفروا... ويقولون متى هذا الوعد

بیشتر مفسران بر آنند که مقصود از «وعد»، برپایی قیامت است.

234- پرسش مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 187 - 12

12 - مردم عصر بعثت به گمان آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از زمان تحقق قیامت ، با سؤال های مکرر خواهان افشای آن بودند .

یسئلونک کأنک حفی عنها

ص: 96

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 3

3 - تعدادی از مردم صدر اسلام در باره سرنوشت کوه ها در هنگامه رستاخیز ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) توضیح می خواستند .

ویس - لونک عن الجبال

235- پرسش مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 8

8 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرسش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه ، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود .

و يقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه .. إني معكم من المنتظرين

236- پرسشگری مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 10

10 - وجود روحیه تحقیق و بررسی بین مسلمانان صدر اسلام

ویس - لونک

237- پرسشهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 2

2 - قیامت و زمان برپایی آن ، مورد پرسش مشرکان عصر بعثت

إليه یردّ علم الساعه

238- پناه جویی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 57 - 4

4 - منافقان صدر اسلام ، در صدد پناهندگی به بیگانگان ، فرار به نقاط دور افتاده و زندگی در مخفیگاه ها بودند .

ص: 97

لو يجدون ملجئاً أو مغرماً أو مدخلاً لولوا إليه

کلمات «ملجأ»، «مغارات» و «مدخلاً» می تواند ناظر به مطلب فوق باشد.

239- پنهانکاری منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 5

5 - شهادت صریح و اکید به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حضور آن حضرت ، از شگرد های منافقان برای پنهان نگه داشتن چهره نفاق خود از آن حضرت

إذا جاءك المنافقون قالوا نشهد إنك لرسول الله

240- پیدایش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 35

35- سرعت گسترش اسلام ، از پیدایش تا استقرار و شکوفایی آن ، مایه شگفتی دین شناسان و خشم کافران

كزراع... يعجب الزراع ليغيظ بهم الكفار

241- پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 6

6 - ناتوانی یهود و نصارا از مغلوب ساختن و نابود کردن اسلام ، در پرتو تبلیغات بی امان خویش

يريدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم و يأبى الله إلا أن يتم نوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 7,8

7 - تاریخ بشریت ، در آینده ، شاهد شکست تمامی ادیان و پیروزی و حاکمیت دین اسلام خواهد بود .

هو الذی أرسل رسوله . . لیظهره علی الدین کله

خداوند در آیه فوق از پیروزی قطعی اسلام بر تمام ادیان جهان، خبر داده و پیشگویی کرد و چون چنین چیزی در دوران رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) اتفاق نیفتاد به دست می آید که این پیروزی مربوط به آینده تاریخ بشریت است.

8 - تعلق اراده الهی در غلبه یافتن دین حق (اسلام) بر دیگر ادیان جهان، علی رغم کراهت مشرکان

و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون

ص: 98

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 16

16 - پیروزی پیایی اسلام بر کفر ، نمودی از قدرت الهی بر تحقق اراده خویش و نصرت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الله على كل شيء قدير . . . فقد نصره الله ... و جعل كلمه الذين كفروا السفلى و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 1 - 2

1- صدور فرمان پیروزی اسلام و توحید و خذلان شرک و مشرکان از جانب خداوند

أتى أمر الله فلا تستعجلوه سبحانه و تعالى عما يشركون

برداشت فوق، بر این اساس است که «أمر» به معنای فرمان باشد؛ اما اینکه فرمان در باره چه چیزی است، ذیل آیه (سبحانه و تعالی عما يشركون) می تواند قرینه باشد بر اینکه آن امر در باره شرک و شکست و خذلان آن و پیروزی توحید است.

2- مسلمانان صدر اسلام ، خواهان تحقق زودرس وعده خدا در مورد غلبه اسلام و توحید بودند .

أتى أمر الله فلا تستعجلوه

در مورد مخاطب «لا تستعجلوه» دو احتمال وجود دارد: اول آنکه تعجیل از جانب مسلمانان صورت می گرفته و دیگر آنکه مشرکان خواهان شتاب در تحقق وعده های الهی (عذاب، یا غلبه توحید، یا قیامت) بودند. برداشت فوق بر مبنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 34 - 5

5- پیشگویی قرآن از پیروزی اسلام و مرگ سران شرک و کفر ، قبل از وفات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفأین متّ فهم الخلدون

همزه در «أفأین» استفهام انکاری و متضمن معنای نفی است. بنابراین پیام اصلی آیه چنین می شود: نه چنین است که او (پیامبر) صلی الله علیه و آله «بمیرد و شما زنده باشید و به مدت طولانی بمانید؛ بلکه حقیقت عکس این است، او می ماند و شما ای سران کفر پیش از او خواهید مرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پیروزی اسلام را به مشرکان و کافران حق ناپذیر یادآور شد و شکستشان را به آنان هشدار داد .

وإن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون» پیروزی اسلام و شکست جبهه شرک و کفر باشد. گفتمنی است که جمله «أن الأرض یرثها عبادی الصالحون» در آیه 105 مؤید همین دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 11

11 - پیشگویی قرآن به شکست جبهه کفر و شرک و پیروزی فراگیر و گسترده جبهه توحید و اسلام در عصر بعثت

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت لیستخلفنهم فی الأرض و لیمکنن لهم

ص: 99

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 6

6- محمد (صلی الله علیه و آله) ، دارای رسالت جهانی و پیروز بر همه مکاتب و ادیان

لیظهره علی الدین کله . . . محمد رسول الله

از این که خداوند، پس از وعده به غلبه اسلام بر تمامی ادیان نام شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مطرح ساخته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

242- پیروزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 2

2 - احساس اطمینان مشرکان صدر اسلام نسبت به پیروزی جمع متحد خویش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

أم یقولون نحن جمیع منتصر

243- پیشگامان در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مواضع عقیدتی خود و پیش گامی اش در پذیرش اسلام

قل . . . وأمرت لأن أكون أول المسلمين

244- پیشگویی پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 14

14 - تاریخ آینده بشر ، شاهد شکست تمامی ادیان و پیروزی و حاکمیت دین اسلام خواهد بود .

هو الذی أرسل رسوله . . . لیظهره علی الدین کله

245- پیمانہ در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 3 - 4

4 - پیمانہ و ترازو، دو ابزار معتبر برای سنجش کالا و مرسوم در عصر بعثت

ص: 100

و إذا كالوهم أو وزنوهم

246- پیوستگی تعالیم اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 91 - 3

3- اسلام و معارف و آموزه های قرآن ، مجموعه ای به هم پیوسته ، مرتبط و غیر قابل تفکیک و التقاط

المقتسمین. الذین جعلوا القرآن عضین

247- تأثیر پذیری مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 3

3 - برخی از مسلمانان صدر اسلام تحت تأثیر سنتهای جاهلی و اجتماعی عصر خود بودند.

و ما لکم ألا تأکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 8

8 - توطئه « افک » چنان تأثیر عمیقی داشت که مسلمانان را به خود مشغول کرده و تنها موضوع سخن هر مجلس و محفل گشته بود .

لمسکم فی ما أفضتم فیه

مطلب یاد شده از به کارگیری واژه «افاضه» - که به معنای سخن گفتن بسیار درباره موضوعی و انتشار آن است - استفاده می شود. گفتنی است که خطاب در «مسکم» و «أفضتم» به عموم مسلمانان است و این نشان می دهد که شایعه «افک»، در میان همه مسلمانان مدینه پیچیده بود و آنان را به خود مشغول کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 15 - 4

4 - تأثیر پذیری مسلمانان عصر بعثت در برابر شایعه ها

إذ تَلَقُّونَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ

248- تَأْثِيرُ پَذِيرِي مُؤْمِنَانِ صَدْرِ اسْلَامِ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - توبہ - 9 - 47 - 7

ص: 101

7 - تأثیر پذیری برخی از مؤمنان صدر اسلام از منافقان فتنه انگیز

یغونکم الفتنه و فیکم سمعون لهم

«سَمَاع» به کسی گفته می شود که تحت تأثیر دیگری بوده از او بشدت حرف شنوی داشته باشد. قابل ذکر است که برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «سَمَاعون» کسانی باشند که خود منافق نبودند؛ ولی تحت تأثیر آنان بوده و از آنان حرف شنوی داشتند.

249- تأیید مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 18

18 - وعده تأیید و امداد ، از سوی خداوند به مؤمنان صدر اسلام در قبال دشمنانشان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ . . . فَأَيُّدْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبِ

250- تاریخ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 124 - 3، 2، 1

1 - وعده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مؤمنان پیکارگر بدر و یا رزمندگان احد ، به امداد الهی با فرستادن سه هزار فرشته

اذ تقول للمؤمنين ان يكفيكم ان يمدكم ربكم بثلثة الاف من الملائكة منزلين

برخی مفسران «اذ تقول» را بدل از «اذ همت» گرفته اند و عقیده دارند که وعده امداد با ملائکه، درباره جنگ احد است. برخی دیگر «اذ تقول» را متعلق به «و لقد نصرکم الله ببدر» گرفته اند و این وعده را، در جنگ بدر دانسته اند.

2 - تقویت روحیه پیکارگران بدر و أحد ، ز سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

اذ تقول للمؤمنين ان يكفيكم ان يمدكم ربكم

3 - خداوند ، سه هزار فرشته را برای یاری رزمندگان بدر فر فرستاد .

ان يكفيكم ان يمدكم ربكم بثلثة الاف من الملائكة منزلين

«اذ تقول . . .» یعنی یادآور زمانی را که به مؤمنین وعده امداد الهی را می دادی؛ اگر این وعده تحقق پیدا نکرده بود یادآوری آن لغو بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 1,2

1 - تأیید حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تأیید پیروان او ، انتظار مسلمانان عصر بعثت از یهودیان آن دوران

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

ص: 102

طمع به معنای کشش نفس به چیزی دلخواه است (مفردات راغب). طمع به معنای امید و رغبت است (لسان العرب). ایمان در «آن یؤمنوا» به قرینه متعلق آن (لکم) به معنای تصدیق و تأیید کردن است. بنابراین «أفتطمعون...»؛ یعنی، آیا انتظار دارید شما را - بر آن راهی که انتخاب کرده اید - تأیید کنند؟

2- مسلمانان صدر اسلام، به ایمان آوردن بنی اسرائیل دل بسته و بدان امیدوار بودند .

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

برداشت فوق لازمه معنای «آن یؤمنوا لكم» است؛ زیرا تأیید و تصدیق پیروان یک مکتب به معنای تصدیق حقانیت آن مکتب و در نتیجه ایمان آوردن به آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 1,4,6,7,8

1 - عوام، یهود در حضور مسلمانان به حقانیت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و انطباق نشانه های پیامبر موعود، بر آن حضرت اعتراف می کردند .

و إذا لقوا الذين ءامنوا قالوا ءامننا .. قالوا أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

جمله «أتحدثونهم...»؛ چرا حقایقی که خدا در اختیار شما نهاده به مسلمانان باز می گوید؟» دلالت بر این دارد که مراد از «آمننا» بیان ویژگیهای پیامبر موعود در تورات و تطبیق آن با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است. بنابراین «آمننا»؛ یعنی، ما تصدیق می کنیم که محمد (صلی الله علیه و آله) همان پیامبر موعود است و ویژگیهای بیان شده بر او تطبیق می کند.

4 - یهودیان عصر بعثت دارای جلسات سرّی و مخفیانه برای توطئه چینی علیه اسلام

و إذا خلا بعضهم إلى بعض

6 - ناتوانی مسلمانان از احتجاج علیه یهود در پیشگاه خدا، توجیه عالمان یهود برای بازداری مردم خویش از بازگویی و نشر صفات پیامبر موعود

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم ليحاجوكم به عند ربكم

7 - یهودیان عصر بعثت در تلاش برای کتمان حقانیت اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

8 - پیشوایان یهود، بازگویی صفات پیامبر موعود و اعتراف به حقانیت او را، نشانه بی خردی بازگو کننده می شمردند .

أتحدثونهم .. أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 2

2- یهودیان ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به نداشتن دلیل و برهانی روشن بر حقانیت رسالتش متهم می کردند .

و لقد أنزلنا إليك آیت بینت

معمولا بیان جمله با تأکید حکایت از آن دارد که مخاطبان، مضمون آن جمله را مورد تردید قرار داده یا انکار می کنند و از آن جا که جمله «و لقد أنزلنا ..» با حرف لام - که حاکی از قسم مقدر است - و نیز با حرف «قد» تأکید شده معلوم می شود که یهودیان مخاطب آیه، مضمون جمله فوق را مورد تردید و یا انکار قرار می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 1

ص: 103

1 - کلمه « راعنا » دستاویز یهودیان برای اهانت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استهزای آن حضرت

لا تقولوا رعنا و قولوا انظرنا

مسلمانان در ضمن سخن گفتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) گاهی از آن حضرت تقاضا می کردند که مهلت دهد تا سخنان پیشین وی را درک کنند. برای درخواست مهلت، کلمه «راعنا» (فرصتمان ده) را به کار می بردند. یهودیان با اندک تحریفی در این کلمه، معنایی ناروا از آن قصد کردند و در خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کار می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 1

1 - برخی از مسلمانان صدر اسلام در صدد درخواست تغییر و تبدیل بعضی از احکام اسلام بودند .

أم تریدون أن تسئلوا رسولکم

کلمه «سؤال» و مشتقات آن، هرگاه با واسطه حرف جر [همانند «عن»] به مفعول دوم متعدی گردد، به معنای پرسش کردن و در غیر این صورت به معنای درخواست کردن می باشد. از آن جا که در آیه شریفه مفعول دوم ذکر نشده، هر دو معنا محتمل است؛ بر این احتمال که «أن تسئلوا» به معنای درخواست باشد، مورد تقاضا به قرینه آیه قبل، نسخ برخی احکام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 3,4,5,12,13,25,26

3 - آرزوی یهود و نصارا برای مرتد ساختن مسلمانان صدر اسلام آرزویی خام و تلاش آنان در این زمینه ، تلاشی ناموفق بود .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ

به کارگیری فعل ماضی «وَدَّ» (دوست داشتند) به جای فعل مضارع (دوست می دارند) اشاره به این نکته دارد که: تلاش آنان بی ثمر است، به گونه ای که باید علاقه و تلاش آنان را سپری شده دانست.

4 - یهودیان و نصارای عصر بعثت ، بر ایمان مسلمانان رشک برده به آنان حسادت میورزیدند .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

مقصود از «اهل الكتاب» به دلیل «وقالوا لن يدخل...» در آیه 111، یهود و نصاراست.

5 - حسادت یهود و نصارا ، منشأ علاقه و تلاش آنها بر بازگرداندن اهل ایمان از اسلام بود .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

«حسدًا» مفعولٌ له برای «وَدَّ كَثِيرًا ..» می باشد؛ یعنی، علاقه و تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان، به علت حسادت ایشان بود.

12 - یهود و نصارا با بهانه قرار دادن نسخ ادیان و نسخ برخی از آیات قرآن، در صدد ایجاد شبهه در اذهان مسلمانان بودند .

ما ننسخ من آیه .. أم تریدون أن تسئلوا رسولکم ... وَدَّ کثیر من أهل الکتب

بیان تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان پس از مطرح ساختن پرسشها و درخواستهای نابه جا درباره نسخ و بیان اثر سوء آن در خواستها (تبدیل شدن ایمان به کفر)، گویای این است که: اهل کتاب در صدد بودند مسلمانان را درباره نسخ به شبهه اندازند و آنان را در ایمانشان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دچار تردید کنند.

13 - یهود و نصارا ترغیب کننده مسلمانان به پرسش ها و درخواست های نابه جا از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم تریدون أن تسئلوا .. وَدَّ کثیر من أهل الکتب لو یردونکم

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره إن اللّٰه علی کل شیء قَدیر

در برداشت فوق، جمله «إن الله...» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملا حظہ شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سر ناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

26 - اهل کتاب با جامعه مسلمانان صدر اسلام برخورد و حشر و نشر نداشتند .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره إن اللہ علی کل شیء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 19، 2، 1

1 - کفر پیشگان عصر بعثت، مسلمانان را از حضور در مساجد باز می داشتند و در صدد تخریب آنها بودند .

و من أظلم ممن منع مسجد اللہ... و سعی فی خرابها

فعل «منع» نیازمند دو مفعول است: یک مفعول آن «مساجد اللہ» است و مفعول دیگر «المسلمین» می باشد که به خاطر وضوحش بیان نشده است؛ یعنی: «منع المسلمین مساجد اللہ» ماضی آوردن فعل «منع» حکایت از آن دارد که: ممانعت از ورود مسلمانان به مساجد تحقق یافته بوده؛ یعنی، آیه شریفه ضمن بیان ناروا بودن ممانعت از ورود به مساجد، اشاره دارد به قضایای بازداری از ورود مسلمانان صدر اسلام، به مسجد الحرام و... .

2 - ترک پرستش و یاد خدا، انگیزه کفرپیشگان دربازداری مسلمانان از ورود به مساجد و تلاش برای تخریب آنها

و من أظلم ممن منع مسجد اللہ أن یذکر فیها اسمہ و سعی فی خرابها

«أن یذکر» به تقدیر «لا»ی نافیه، مفعولٌ له برای «منع» است؛ یعنی، از ورود به مساجد جلوگیری می کردند تا نام خدا در آنها برده نشود.

19 - سرکوبی کفرپیشگان مسلط بر مساجد عصر بعثت و گرفتار شدنشان به خواری و ذلت، از اخبار غیبی قرآن و از نوید های خدا به مسلمانان

لهم فی الدنیا خزی

چنانچه گذشت، آیه شریفه اشاره به قضایای صدر اسلام و بازداری مسلمانان از ورود به مسجد الحرام و مانند آن دارد . با توجه به این حقیقت، جمله «لهم فی الدنیا خزی» نویدی است به مسلمانان که کفرپیشگان مانع از ورود به مساجد، به خواری و ذلت گرفتار خواهند شد، که به مناسبت مورد، مقصود از خواری و ذلت، کوتاه شدن دست آنان از مساجد اسلامی و سیطره مسلمانان بر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 2

2 - توافق و اتحاد یهود و نصارای عصر بعثت علیه مسلمانان ، علی رغم اختلافات شدید ایشان با یکدیگر

وقالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

هدف از «لَفَّ اجمالی» در آیه و بیان دو جمله در یک کلام، رساندن اتحاد و توافق یهود و نصارا علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 1

1 - محاجه و گفتگوی اهل کتاب با مسلمانان صدر اسلام درباره خداوند

قل أتحاجوننا فی الله

آیات قبل و بعد گویای این است که: مراد از محاجه یهود و نصارا درباره خداوند، محاجه درباره اسلام و بعثت پیامبر بوده است؛

ص: 105

البته به گونه ای که به محاجه درباره خداوند و شؤون او باز می گشته است. همانند این ادعا که محمد(صلی الله علیه و آله) از نژاد عرب است و پیامبران باید از نژاد بنی اسرائیل باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 1,2

1 - بیت المقدس در برهه ای از عصر بعثت ، قبله مسلمانان بود .

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها

اکثر مفسران برآند که مراد از «قبلتهم . . .» بیت المقدس است.

2 - قبله نخستین مسلمانان (بیت المقدس) ، به فرمان خداوند به جانب کعبه تغییر یافت .

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها . . . یهدی من یشاء

جمله «یهدی من یشاء» قرینه بر این است که: تغییر قبله به فرمان خداوند بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 8,11,22

8 - بیت المقدس ، قبله مسلمانان در برهه ای از عصر بعثت

و ما جعلنا القبلة التي كنت عليها

مراد از «القبلة» بیت المقدس است. قابل ذکر است که «کان» در «التي كنت عليها» می تواند به معنای حال باشد؛ یعنی، قبله ای که بر آن هستی. بر این مبنا نزول آیه مورد بحث قبل از تغییر قبله خواهد بود و می تواند «کان» در جمله فوق به معنای گذشته باشد. در این صورت، زمان نزول آیه مورد بحث پس از تغییر قبله خواهد بود. از آن جا که فرمان تغییر قبله در آیه بعد مطرح شده، به نظر می رسد احتمال نخست پسندیده تر باشد.

11 - قبله بودن بیت المقدس برای اهل اسلام ، امری دشوار و ناپذیرفتنی برای گروهی از مسلمانان

وإن كانت لكبيره إلا على الذين هدى الله

22 - تغییر قبله امری دشوار و ناپذیرفتنی برای گروهی از مسلمانان

وإن كانت لكبيره إلا على الذين هدى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 20

20 - موضعگیری یهود و نصارا درباره تغییر قبله ، علی رغم آگاهی آنها به حقانیت آن

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما يعملون

جمله «و ما الله ..» - که به تهدید اهل کتاب اشاره دارد - بیانگر موضعگیری اهل کتاب در برابر تغییر به حق قبله و مخالفت ایشان با حکم الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 6,7

6 - تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام ، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

ص: 106

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفتهای اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده است.

7 - یهود و نصارای عصر بعثت ، در تلاشی پی گیر ، برای اثبات حقانیت قبله خویش و ناحق جلوه دادن تغییر آن به کعبه

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 17

17 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، حادثه ای مهم و سرنوشت ساز در تاریخ اسلام

و من حیث خرجت فول وجهک شطر المسجد الحرام .. و لعلکم تهتدون

نزول آیات متعدد درباره تغییر و تعیین قبله؛ مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تکرار فرمان «فولّ ..» (در آیات 144، 149 و 150) و نیز مخاطب قرار دادن مسلمانان و تکرار جمله «فولوا و جوهکم شطره» (در دو آیه 144 و 150) بیانگر اهمیت خاص و با ارزش بودن تغییر و تعیین قبله است و اهداف اساسی بیان شده برای آن، حکایت از سرنوشت ساز بودن آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 6

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 4

4 - مشرکان مکه ، مسلمانان صدر اسلام را از مکه اخراج و آنان را به هجرت وادار کردند .

و أخرجوهم من حیث أخرجوكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 196 - 25

25 - وجود زمینه های مخالفت با احکام حج در میان مسلمانان صدر اسلام

و اتمّوا الحج . . . و اتقوا الله و اعلموا انّ الله شديد العقاب

تهدید شدید اللحن الهی پس از بیان احکام حج، نمایانگر زمینه هایی در مخالفت با احکام حج و یا عمل نکردن به آن احکام، از سوی برخی مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 198 - 2

2 - ممنوعیت فعالیت های اقتصادی در حج ، پندار غلط برخی از مسلمانان صدر اسلام

لیس علیکم جناح ان تبتغوا فضلا

ص: 107

برخی از مسلمانان، خرید و فروش را در حج گناه می‌شمردند که با این آیه، این تصوّر دفع شد. (مجمع البیان).

مجمع البیان، ج 2، ص 527؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 201، ح 2.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 13

13 - افشای چهره برخی منافقان برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سوی خداوند

و من الناس . . . و هو الّدُّ الخصام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 17، 3

3 - داعیه اصلاح طلبی منافقان هنگام برخورد با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، و تلاش آنان در جهت فساد پس از بازگشت از محضر او *

و من الناس من يعجبك . . . و اذا تولى سعى فى الأرض

بنابراینکه «اذا تولى»، به معنای بازگشت باشد.

17 - آخنس بن شریق، دشمن و منافق و مفسد و متکبر و نصیحت ناپذیر

و من الناس . . . و اذا تولى

برخی مفسّرین برآنند که آیه مزبور درباره فردی به نام اخنس بن شریق نازل شده است که برخوردی منافقانه داشت. (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 14

14 - امیرالمؤمنین (ع)، با خفتن در بستر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش خطر برای خود، سلامت پیامبر و رضایت خداوند را خرید.

و من الناس من یشرى نفسه

امام باقر (ع): و اما قوله «و من الناس من یشرى نفسه ابتغاء مرضات الله و الله رءوف بالعباد» فانها نزلت فى علی بن ابیطالب (ع) حين بذل

نفسه لله و لرسوله ليله اضطجع على فراش رسول الله (صلى الله عليه و آله) لما طلبته كفار قریش

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 101، ح 292؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 206، ح 7.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 10

10 - فقر مؤمنان صدر اسلام، و تمرکز ثروت ها در جبهه کفر *

زین للذین کفروا... و یسخرون... و الله یرزق

تزرین دنیا نزد کافران، تمسخر مؤمنان توسط آنان، وعده الهی به برتری مؤمنان در قیامت و برخورداری آنان از نعمتهای بی حساب، دلایل استناد این برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 108

16 - اقدام برخی از مسلمین (عبدالله بن جحش و همراهان او) به جنگ با کفارِ مکه در ماه حرام

یستلونک عن الشهر الحرام قتال فيه قل قتال فيه کبیر

در شأن نزول آیه آمده که عبدالله بن جحش و همراهان او در ماه رجب به گروهی از کفار که دارای مال التجاره بودند، حمله بردند و آنان را کشته و یا اسیر کردند. (مجمع البیان و دیگر تفاسیر.)

37 - تبعید و بیرون راندن اهل مسجدالحرام (پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان)، از سوی مشرکان مکه

و المسجد الحرام و اخراج اهله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 218 - 10,12

10 - آموزش گناه مجاهدانی از صدر اسلام که در ماه حرام با کفار جنگیدند. (عبدالله بن جحش و همراهان او)

ان الذین امنوا و الذین هاجروا

به دلیل شأن نزول، از مصادیق اولی آیه، عبدالله بن جحش و یاران او هستند که پس از هجرت از مدینه به سوی نخله، با دشمن درگیر شدند و آنان را کشتند و یا اسیر کردند.

12 - عبدالله بن جحش و همراهان او، از زُمره مؤمنان و مهاجرانِ مجاهد در راه خدا

ان الذین امنوا و الذین هاجروا و جاهدوا فی سبیل الله

مفسّرین، عبدالله بن جحش و همراهان او را - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور شدند تا به محلی به نام نخله هجرت کنند و اخبار و اطلاعاتی از دشمن برای آن حضرت بفرستند - مورد نزول آیه می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 13

13 - رواج شرابخواری و قماربازی در عصر بعثت

یستلونک عن الخمر و المیسر قل فیهما اثم کبیر و منافع للناس

فعل مضارع «یستلونک»، دلالت بر تکرار سؤال دارد و تکرار سؤال، بیانگر رواج مورد سؤال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 4

4 - ایتم و کیفیت معاشرت با آنان ، از مسائل مورد ابتلا در صدر اسلام

و یسئلونک عن الیتامی قل اصلاح لهم خیر

فعل مضارع «یسئلونک» دلالت بر استمرار و تکرار سؤال دارد و تکرار سؤال، نشانگر ابتلای جامعه به مورد سؤال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 273 - 14

14 - اصحاب صفّه ، تنگدستانِ خویشانِ دار محصور شده در راه خدا

للفقراء الذین احصروا

امام باقر(ع) نزلت الآیه فی اصحاب الصفه.

ص: 109

گفتنی است که اصحاب صّفه، تنگدستانی عقیف و خویشان دار بودند که انجام وظایف الهی (جهاد و نبرد و ..) آنان را از کسب معاش بازداشته بود. رفتار و منش آنان به گونه ای بود که ناآشنایان نه تنها به فقر آنان پی نمی بردند؛ بلکه آنان را غنی و مالدار می پنداشتند.

مجمع البیان، ج 2، ص 666.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 13 -

1,2,4,5,6,7,11,13,15

1 - جنگ بدر ، شاهد روشن صدق وعده های الهی در مورد شکست کافران

قد کان لکم ایه فی فئتين التقتا

بنا به گفته مفسرین، آیه فوق مربوط به جنگ بدر است. گفتنی است که در شأن نزول آیه، اختلافی نیست.

2 - جبهه گیری یهود در برابر مسلمانان ، علی رغم مشاهده پیروزی معجزه آسای آنان در جنگ بدر

قل للذین كفروا .. قد کان لکم ایه فی فئتين التقتا

بنابراینکه مقصود از «الذین كفروا»، یهود باشند؛ چنانچه در شأن نزول آن بیان شده است.

4 - رویارویی مجاهدان در راه خدا و کافران ، در بدر

فئه تقاتل فی سبیل اللّٰه و اخری کافره

5 - مشرکین در جنگ بدر ، نیروهای رزمنده مسلمان را دو چندان می دیدند .

یرونهم مثلهم رأی العین

بنابراینکه ضمیر فاعلی در «یرون»، به کفار برگردد و ضمیر «هم» در هر دو مورد، به مسلمین برگردد.

6 - مسلمین در جنگ بدر - در حالی که دشمن حدود سه برابر ایشان بود - آنان را دو برابر نیروهای خویش می دیدند .

یرونهم مثلهم رأی العین

بنابراینکه ضمیر فاعلی به مسلمین برگردد و ضمیر «هم» در «یرونهم» به کافران و ضمیر «هم» در «مثلهم» به مسلمین. و سه برابر بودن

کافران از شأن نزول استفاده شده است (مجمع البیان).

7 - کافران در جنگ بدر ، نیرو های رزمنده مسلمان را دو برابر نیرو های خودشان می دیدند .

یرونهم مثلیهم رأی العین

بنابراینکه ضمیر فاعلی در «یرون» به مشرکین برگردد و ضمیر مفعولی «هم» به مسلمین و ضمیر مجرور «هم» در «مثلیهم» به مشرکین برگردانده شود.

11 - نقش تعیین کننده امداد غیبی در پیروزی حق بر باطل

یرونهم مثلیهم رأی العین و الله یؤید بنصره من یشاء

13 - جلوه غیر واقعی تعداد نیرو ها در جنگ بدر ، امدادی از سوی خداوند برای مؤمنان

یرونهم مثلیهم رأی العین و الله یؤید بنصره من یشاء

15 - پیروزی جنگجویان راه خدا ، در جنگ بدر بر کافران ، در پرتو مشیت الهی

قد کان . . . و الله یؤید بنصره من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 1

ص: 110

1 - مجادله عالمان اهل کتاب با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم آگاهی آنان به حقیقت

من بعد ما جاءهم العلم .. فان حاجوک فقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 18

18 - رضایت کفار عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کشتار انبیا توسط گذشتگان، علت تهدید آنان به عذاب الهی *

و یقتلون التّیین .. فیشرهم بعذاب الیم

تهدید بازماندگان قاتلان انبیا به عذاب در صورتی صحیح است که آنان به اعمال گذشتگان خویش راضی باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 14، 12، 11، 10، 6

6 - عدم قبول حکمیت تورات از سوی برخی عالمان یهود، به دنبال ارائه پیشنهاد آن از جانب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتاب .. هم معرضون

برداشت فوق بر اساس شأن نزولی است که درباره آیه مورد بحث نقل شده است. (مجمع البیان).

10 - برخی از عالمان اهل کتاب، حکمیت و حاکمیت کتاب خدا را پذیرفتند.

ثم یتولی فریق منهم

پذیرفتن گروهی با دلالت مفهومی، اشاره به پذیرش گروهی دیگر دارد.

11 - پذیرش حقایق اسلام از سوی برخی از عالمان اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ثم یتولی فریق منهم

12 - وجود موضعگیری های متضاد در میان عالمان اهل کتاب در برابر دعوت به حکمیت کتاب آسمانی

ثم یتولی فریق منهم

14 - داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان یهودیان بر اساس تورات، و عدم پذیرش حکم تورات توسط برخی از آنان

یدعون الی کتاب الله لیحکم بینهم ثم یتولی فریق منهم

در شأن نزول آیه آمده است، پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره زن و مردی از یهود که مرتکب زنا شده بودند؛ به استناد تورات، حکم به رجم آنان نمود که سبب خشم یهودیان گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 26 - 11

11 - امیدبخشی خداوند به مسلمانان در مورد آینده ای توأم با اقتدار ، علی رغم شرایط دشوار آنان در جنگ خندق

قل اللهم مالك الملك

در شأن نزول آیه آمده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هنگام حفر خندق در نبرد احزاب فرمود: اُمَّت اسلام کاخهای شاهان حیره، ایران، روم و یمن را فتح خواهند کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 20، 9، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت نمودن نصارا به مباحله ، پس از اقامه برهان برای آنان

ص: 111

انّ مثل عیسی . . . فمن حاجک ... فقل تعالوا ... ثم نبتهل

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور دعوت نصارا به مباحله، با شرکت دادن زنان و فرزندان طرفین در آن

فمن حاجک . . . فقل تعالوا ندع ابنا و ابناکم و نساءنا و نساءکم

20- دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یهود برای مباحله

فقل تعالوا ندع ابنا و ابناکم

تفسیر المیزان از ابن جریر نقل می کند، آنگاه که آیه «فمن حاجک فیه . . .» نازل شد؛ پیامبر (صلی الله علیه و آله) یهود را برای مباحله دعوت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 63 - 1

1- پیشگویی خداوند به اینکه نصارای نجران، دعوت به مباحله را نمی پذیرند . *

فقل تعالوا ندع . . . فان تولّوا فانّ الله علیکم بالمفسدین

ظاهراً جمله «فان تولّوا . . .»، اشاره به این است که مسیحیان، دعوت به مباحله را نمی پذیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 69 - 7

7- بی اثر بودن تلاش اهل کتاب، برای گمراه کردن مؤمنان صدر اسلام

و ما یضلّون الاّ انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 72 - 7، 3، 1

1- تظاهر به پذیرش اسلام و قرآن و سپس کفر به آن دو، از راه های آمیختن حق به باطل توسط اهل کتاب

یا اهل الکتاب لم تلبسون الحقّ بالباطل . . . و طائفه من اهل الکتاب

به نظر می رسد جمله «و قالت طائفه . . .»، پس از «لم تلبسون»، ذکر مصداقی برای تلبیس حق به باطل باشد.

3 - اظهار ایمان در ابتدای روز و کفر در انت های آن ، حيله يهود برای متزلزل ساختن مؤمنان

وقالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

مفسرين طبق شأن نزول، آيه را حمل بر يهوديان کرده اند.

7 - يهود ، آنچه را در اوّل روز بر پيامبر (صلی الله عليه و آله) نازل شده بود (قبله بودن بيت المقدّس) ، پذيرفتند و به آنچه در انت های روز نازل شده بود (قبله بودن كعبه) ، کفر ورزیدند تا مؤمنان را گمراه سازند .

وقالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

برخی از مفسران برآنند که «وجه النهار» و «آخره» متعلق به «انزل» است ؛ و سياق آيه می رساند که مراد از «الذی»، حکمی خاص است ؛ برخی روایات دلالت دارد که آن حکم خاص، تغییر قبله بوده است که پيامبر (صلی الله عليه و آله) در عصرگاهی مأمور شد نماز را به سوی كعبه بخواند و قبله مسلمانان را که تا صبحگاه آن روز، بيت المقدس بوده است تغییر دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 86 - 2

ص: 112

2 - بازگشت عده ای از اسلام به کفر ، در حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کیف یهدی الله قوماً کفروا

شأن نزول و لحن آیه دلالت بر وقوع ارتداد برخی مسلمانان در حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد. (روح المعانی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 95 - 7

7 - یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای اعتقادات شرک آلود

و ما کان من المشرکین

نقی شرک از ابراهیم (ع)، تعریضی به یهودیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 100 - 6

6 - تبانی و تلاش یهودیان برای برانگیختن نزاع های قومی زمان جاهلیت ، میان اهل ایمان (اوس و خزرج)

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا

شاش بن قیس یهودی از وحدت مؤمنان (اوس و خزرج) به خشم آمد و فردی یهودی را مأمور کرد تا فتنه های جاهلیت را میان آنها برانگیزاند. (المیزان، ج 3).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 14, 15

14 - اسلام ، تبدیل کننده دشمنی ها و خصومت های میان دو قبیله اوس و خزرج ، به وحدت و عطوفت و برادری

اذ کنتم اعداءً فالّف بین قلوبکم فاصبحتم بنعمته اخواناً

با توجه به شأن نزولی که در مجمع البیان ذیل آیه آمده است.

15 - اخوت و برادری مسلمانان در سایه اسلام ، پس از تاریخی آکنده از دشمنی و کینه ، برهان خداوند برای فرمان به اعتصام به ریسمان

الهی

و اعتصموا بحبل اللّٰه .. واذكروا نعمت اللّٰه عليكم اذ كنتم اعداءً فالّٰف بين قلوب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 10، 11

10 - مسلمانان در آغاز بعثت پيامبر (صلی الله عليه و آله) ، از بهترين امت ها و مورد ستايش خداوند بودند .

كنتم خير امة اخرجت للناس

به قرينه «كنتم»، آيه فوق بيانگر يك مسأله تاريخي است و آن عبارت است از رفتار و روش مسلمين در آغاز بعثت پيامبر (صلی الله عليه و آله).

11 - اهتمام مسلمانان آغاز بعثت به نظارت همگاني (امر به معروف و نهی از منكر) ، و تداومشان بر ايمان به خداوند

كنتم خير امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف .. و تؤمنون باللّٰه

به قرينه «كنتم»، آيه فوق بيانگر يك مسأله تاريخي است و آن عبارت است از رفتار و روش مسلمين در آغاز بعثت پيامبر (صلی الله عليه و آله).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 113

7 - اهل کتاب (یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، آغازگر پیکاری که فرجامش جز شکست و فرار برای آنان نخواهد بود .

وإن یقتلکم یولّوکم الادیار

چون نسبت قتال به اهل کتاب داده شده، معلوم می شود که آنان آغازگر پیکار خواهند بود.

12 - گروندگان از اهل کتاب (عبدالله بن سلام و یارانش) به اسلام ، مورد سرزنش و آزار سران یهود

لن یضروکم إلا ادی

در شأن نزول آمده است: عبدالله بن سلام و یارانش پس از ایمانشان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد سرزنش رؤسای یهود قرار گرفتند. (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 15

15 - عبدالله بن سلام و گروهی از اهل کتاب ، به اسلام گرویدند و از زمره صالحان گردیدند .

من اهل الکتب امّه قائمه .. و اولئک من الصالحین

در شأن نزول آمده است: چون عبدالله بن سلام و گروهی اسلام آوردند؛ احبار یهود گفتند تنها اشرار ما به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان آوردند. (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 16

16 - دورویی برخی از اهل کتاب با مسلمانان ، در صدر اسلام

قد بدت البغضاء من افواههم و ما تخفی صدورهم اکبر

به قرینه آیات قبل، «دونکم»، اهل کتاب هستند، و از اینکه کینه قلبی خود را پنهان می داشتند، دورویی آنان استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 1،2،5،7،8،18

1 - تمایل دو گروه از رزمندگان احد به سستی و انصراف از شرکت در جنگ

اذ همّت طائفتان منکم ان تفشلا

بیشتر مفسرین برآند که آیه فوق در مورد نبرد احد نازل شده است.

2 - سستی و ترس دو گروه از مسلمانان شرکت کننده در جنگ احد ، مورد ملامت خداوند

اذ همّت طائفتان منکم ان تفشلا و الله وليهما

«فشل» به معنای ضعف به همراه ترس است. (مفردات راغب).

5 - دسیسه منافقان (عبدالله بن ابی سلول) ، برای ایجاد سستی و هراس در مسلمانان ، هنگام روانه شدن آنان به سوی احد

اذ همّت طائفتان منکم ان تفشلا

در مجمع البیان آمده است که عبدالله بن ابی سلول، دو طایفه از مسلمانان (برخی از مهاجر و انصار) را از رویارویی با مشرکان برحذر می داشت.

7 - نبرد احد ، نمونه ای از بی صبری و بی تقوایی دو گروه از مسلمانان و زیان دیدن از توطئه های دشمنان

و ان تصبروا و تقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً .. اذ همّت طائفتان منکم ان تفشلا

ص: 114

8 - یاری خداوند در از بین بردن هراس آن دو گروه از مسلمانان که در جنگ احد ، به سستی مبتلا شدند .

اذ همت طائفتان منکم ان تقشلا و الله ولیهما

جمله «اذ همت» می رساند که قصد سستی داشتند، ولی از این قصد منصرف شدند و به کار جنگ پرداختند. جمله «و الله ولیهما»، ظاهراً بیانگر علت انصراف آنان است.

18 - تمایل بنی حارثه و بنی سلمه به سستی و انصراف از شرکت در جنگ احد

اذ همت طائفتان منکم

امام باقر و امام صادق (ع) درباره «طائفتان» در آیه فوق فرمودند: «و الطائفتان هما بنو سلمه و بنو حارثه حیّان من الانصار».

مجمع البیان، ج 2، ص 824.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 4, 5, 9, 1, 2, 3

1 - یاری و مدد خداوند به مؤمنان ، در جنگ بدر

و لقد نصرکم الله بیدر

2 - مجاهدان جنگ بدر ، نمونه ای از مسلمانان صبور و تقوایسته که خداوند با یاری خویش ، مانع زیان رسانی کافران به آنان گردید .

ان تصبروا و تتقوا لا یضركم کیدهم .. و لقد نصرکم الله بیدر

3 - کمبود نفرات و توانایی نظامی مؤمنان پیکارگر در جنگ بدر ، نسبت به قوای نظامی دشمن

و لقد نصرکم الله بیدر و انتم اذله

کلمه «اذله»، چون جمع قلّه است، اشاره به کمبود و قلت نیروی انسانی مؤمنان دارد. و ماده ذلت (زبونی و ناتوانی) به مناسبت مورد، حاکی از کمبود توانایی نظامی از جهت تدارکات و وسایل جنگی است.

4 - مجاهدان جنگ بدر با نداشتن ساز و برگ کافی در مقابل دشمنان ، توانستند با ایمان و توکل به خدا بر آنان پیروز شوند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون. و لقد نصرکم الله بیدر و انتم اذله

جمله «و لقد نصرکم اللّٰه بیدر»، می تواند نمونه ای باشد از حقیقت بیان شده در آیه قبل؛ یعنی عامل نصرت شما در بدر، توکل شما بر خداوند بود.

5 - پیکارگران احد، به دلیل عدم توکل برخی از آنان به خداوند، علی رغم توانایشان، شکست خوردند. *

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین .. و لقد نصرکم اللّٰه بیدر و انتم اذلّٰه

یادآوری کمبود نیروی نظامی در جنگ بدر، اشاره به توانمندی آنان در مقایسه با جنگ احد است.

9 - سرزنش خداوند به پیکارگران احد که چرا علی رغم مشاهده یاری الهی در جنگ بدر، تصمیم به سستی در کارزار احد گرفتند.

و اذ همّت طائفتان منکم ان تقشلا .. و لقد نصرکم اللّٰه بیدر و انتم اذلّٰه

لحن آیه، حکایت از سرزنش مسلمانانی است که در جنگ احد، تصمیم به سستی و نافرمانی گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 8

8 - وعده الهی به نزول پنجهزار فرشته برای یاری رزمندگان بدر و یا احد و یا حمراء الاسد، در صورت صابر بودن و تقوا داشتن

ص: 115

ان تصبروا و تتقوا .. يمددكم ربكم بخسمة الاف من الملائكة

برخی مفسران به قرینه جمله «یا توکم من فورهم هذا»، آیه مورد بحث را درباره قضیه حمراء الاسد دانسته اند که مشرکان پس از غلبه در احد و انصراف از معرکه، پشیمان شدند و تصمیم بر یورش به مدینه را داشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از دریافت این خبر، مسلمانان را برای رویارویی با آنان فراخواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 127 - 4,5,2,1

1 - هلاکت بخشی از قوای دشمن و خوار شدن بخشی دیگر، از اهداف نصرت الهی به رزمندگان بدر

و لقد نصرکم الله ببدر .. ليقطع طرفاً من الذین کفروا او یکتبهم

برداشت فوق، با عنایت به ملحوظات ذیل است. یکم اینکه: «لیقطع» و «یکتبتهم»، به جمله «و لقد نصرکم الله ببدر» متعلق باشد. دوم اینکه: «قطع» به معنای هلاک کردن باشد، چنانچه در روح المعانی آمده است. سوم اینکه: «او» در «او یکتبتهم»، برای تنويع باشد؛ یعنی عده ای به هلاکت و عده ای دیگر به ذلت و خواری کشانده شدند.

2 - هلاکت و خواری بزرگان سپاه کفر در جنگ بدر *

و لقد نصرکم الله ببدر .. ليقطع طرفاً من الذین کفروا

برخی از مفسرین، «طرفاً» را به معنای اشراف و بزرگان گرفته اند، به استناد اساس اللغه که گفته است: «من اطراف العرب یعنی من اشرافهم».

4 - بازگشت ذلیلانه و ناامیدانه باقیمانده کافران، از اهداف نصرت الهی به رزمندگان بدر

و لقد نصرکم الله ببدر .. ليقطع ... فينقلبوا خائبين

جمله «ینقلبوا ..»، عطف بر «لیقطع» است بنابراین بازگشت ذلیلانه و ناامیدانه کافران، از اهداف پیروزی بدر خواهد بود و به مقتضای «فاء» تفریع، این بازگشت، نتیجه هلاکت و اسارت بخشی از کافران بوده است.

5 - هلاکت و خواری بخشهایی از قوای دشمنان دین، در جنگ بدر، عاملی در تخریب روحیه سایر نیروها

لیقطع طرفاً .. فينقلبوا خائبين

«خائبین» از «خبیبه»، به معنای یأس، ناامیدی و نامرادی، حکایت از اثر روانی در باقیمانده کفار است که به مقتضای «فاء» در «ینقلبوا»، این ناامیدی، نتیجه هلاکت و خواری و اسارت گروه زیادی از دشمنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 3.12

3 - پیروزی مؤمنان پیکارگر بدر ، تنها به دست خدا بود ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لقد نصرکم الله ببدر . . . لیس لک من الامر شیء

اگر «ال» در «الامر» برای جنس باشد، پیروزی در جنگ بدر مصداقی از آن خواهد بود و اگر عهد ذکری باشد، اشاره به پیروزی در آن جنگ است.

12 - سرنوشت کافران محارب بدر ، تنها به دست خداوند بود ، و نه حتی رسول او

و لقد نصرکم الله ببدر . . . ليقطع طرفاً . . . لیس لک من الامر شیء او یتوب علیهم او

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 130 - 4

ص: 116

4 - رواج رباخواری در عصر بعثت و زمان جاهلیت

لا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً

برخی برآنند که «اضعافاً مضاعفه» قید حرمت است؛ یعنی در این آیه، تنها از رباخواری به چندین برابر نهی شده و در مرحله ای دیگر، اصل رباخواری حرام شده است. و حرمت تدریجی، حکایت از رواج و شیوع فراگیر رباخواری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 4

4 - خودباختگی و شکست روحی پیکارگران احد پس از بازگشت از نبرد

اذ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا .. وَ لَاتَهِنُوا وَ لَاتَحْزَنُوا وَ أَنْتُمْ الْآعْلُونَ

اگر چه نهی از چیزی، حکایت از وقوع خارجی آن ندارد، ولی به قرینه آیات بعد (ان یمسسکم قرح ..)، معلوم می شود که نهی از سستی و اندوه، پس از وقوع آن در میان مسلمانان بوده است. و به مقتضای ارتباط این آیه با آیات پیشین که جنگ احد و عوامل شکست آن را گوشزد کرد، به دست می آید که این سستی و اندوه، ناشی از مسائل جنگ احد بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 1,3,19

1 - جراحت و آسیب همگون دو جبهه کفر و ایمان در پیکار اُحد

ان یمسسکم قرح فقد مسّ القوم قرح مثله

3 - برابری آسیب و جراحت های وارده به مؤمنان پیکارگر احد، با آسیب های وارد شده به کافران در جنگ بدر

ان یمسسکم قرح فقد مسّ القوم قرح مثله

برخی برآنند که «ان یمسسکم»، درباره جراحتهای مسلمانان در جنگ احد است و جمله «فقد مسّ القوم»، اشاره به جراحت مشرکان در جنگ بدر دارد.

19 - مؤمنان استوار در نبرد اُحد و دیگر هنگامه های پیکار با کافران، برگزیدگان خداوند برای گواهی بر اعمال مردم

و تلك الايام .. و ليعلم الله الذين امنوا و يتخذ منكم شهداء

ترک لام در «و يتخذ»، اشاره به این معنا دارد که برگزیدن، در پی مشخص شدن مؤمنان واقعی است. یعنی مؤمنان واقعی برای گواه بودن برگزیده می شوند. گفتنی است که در برداشت فوق، متعلق حذف شده «شهداء»، اعمال مردم، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 2

2 - پندار غلط ورود به بهشت بدون جهاد و صبر ، در میان مسلمانان صدر اسلام

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما يعلم الله الذين جاهدوا منكم و يعلم الصابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 143 - 1،2،4،6،7

1 - شهادت طلبی برخی مؤمنان صدر اسلام پس از جنگ بدر و نگرانی و حیرت آنها به هنگام بروز جنگ احد

و لقد كنتم تمنون الموت من قبل ان تلقوه فقد رايتموه و انتم تنظرون

2 - وحشت برخی مؤمنان صدر اسلام از مرگ و شهادت در راه خدا

ص: 117

و لقد . . . فقد رايتموه و انتم تنظرون

4 - عدم موقبيت برخی از مؤمنان صدر اسلام ، در امتحان الهی

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة . . . فقد رايتموه و انتم تنظرون

6 - ناهماهنگی و دوگانگی باور ها و عملکرد برخی از مسلمانان صدر اسلام

و لقد كنتم تمنون الموت . . . فقد رايتموه و انتم تنظرون

7 - پیکار احد ، کارزاری سخت و مجسم کننده مرگ در دیده پیکارگران مسلمان

و لقد كنتم تمنون الموت . . . فقد رايتموه و انتم تنظرون

1 - مفسران برآنند که آیه شریفه درباره نبرد احد نازل شده است. 2 - چون خداوند از رویارویی و درگیر شدن با کافران، به دیدن مرگ تعبیر کرده است، معلوم می شود که کارزاری سخت بوده که ورود به آن، مساوی دیدن مرگ بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 3، 4، 5، 8، 13

3 - پایان پذیری پیام رسولان الهی ، یا با مرگ و یا با شهادت ایشان ، پندار باطل برخی از مسلمانان صدر اسلام

و ما محمد الا رسول . . . افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

4 - تزلزل روحیه برخی از پیکارگران احد ، بر اثر شایعه قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ما محمد الا رسول . . . افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

5 - اتکای افراطی برخی از پیکارگران احد به شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد نکوهش خداوند

افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

8 - خطر واپسگرایی مردم صدر اسلام از مسیر رهبری ، پس از رحلت یا شهادت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ما محمد الا رسول . . . افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

13 - پندار غلط جاودانگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موجب ارتداد و واپسگرایی برخی از مبارزان احد ، و انکار رسالت آن حضرت

پس از شایعه قتل ایشان

افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

مفسران در شأن نزول آیه گفته اند: آنگاه که خبر قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بین مردم شایع شد، برخی از مسلمانان اظهار داشتند که اگر محمّد (صلی الله علیه و آله) پیامبر بود، کشته نمی شد. (مجمع البیان، ذیل آیه.)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 -

3،4،7،10،15،20،22،24

3 - تحقق وعده الهی به نصرت و پیروزی پیکارگران احد ، آنگاه که در آغاز نبرد ، مشرکان را تا آستانه انقراض کشتند .

و لقد صدقکم اللّٰه وعده اذ تحسّونهم باذنه

«اذ تحسّونهم» متعلق به «و لقد صدقکم اللّٰه» است ؛ یعنی بیان زمان تحقق وعده الهی است. و «تحسّونهم» از ماده «حَسَّ» به معنای کشتن تا حد انقراض و نابودی است.

4 - ضربات مرگبار مسلمانان پیکارگر در آغاز جنگ احد بر پیکره مشرکان قریش ، به اذن و اراده الهی

و لقد صدقکم اللّٰه وعده اذ تحسّونهم باذنه

7 - سستی ، اختلاف در کار جنگ و سرپیچی از فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از عوامل شکست مسلمانان در پیکار احد

حتّٰی اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

ص: 118

10 - سستی، تفرقه و سرپیچی برخی پیکارگران احد از فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پس از پیروزی ابتدایی بر دشمنان

حتی اذا فشلتم .. من بعد ما اریکم ما تحبون

گر چه ظاهر خطاب در «فشلتم و تنازعتم .. و عصیتم» به تمامی مسلمانان در جنگ احد است، ولی به قرینه تقسیم آنان در دنباله آیه به دو گروه دنیا طلب و آخرت طلب، معلوم می شود مراد از مخاطبین «فشلتم ...»، گروهی از مسلمانان بوده اند و نه همه آنان.

15 - دستیابی مسلمانان پیکارگر احد بر غنائم جنگی، به دنبال شکست ابتدایی مشرکان قریش

من معد ما اریکم ما تحبون

اگر چه مراد از «ما تحبون» پیروزی بر دشمن است، و لکن در آیه شریفه می تواند لازمه آن، یعنی غنیمت نیز مراد باشد؛ به دلیل «منکم من یرید الدنیا».

20 - جمعی از پیکارگران احد، در پی دنیا و گردآوری غنائم و گروهی دیگر خواهان آخرت بودند.

منکم من یرید الدنیا و منکم من یرید الاخره

22 - شکست پیکارگران احد، آزمایش الهی برای آنان

ثم صرفکم عنهم لیبتلیکم

«صرفکم عنهم» یعنی شما را از تعقیب دشمن درگیر منصرف ساخت و لازمه این انصراف، شکست است.

24 - عفو خداوند از سستی، نزاع و نافرمانی پیکارگران احد

حتی اذا فشلتم .. ولقد عفا عنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 153 -

1,2,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,1

1 - فرار پیکارگران احد از رویارویی با مشرکان قریش، بی آنکه به فکر کسی باشند.

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

کلمه «تصعدون» از «اصعاد»، به معنای دور شدن تا حد پنهان شدن از نظرهاست، و «لا تلون» از ماده «لٹی»، به معنای التفات و میل کردن است. یعنی از معرکه دور شدید و به کسی توجه نمی کردید و تنها به فکر فرار از صحنه بودید.

2- گریز مسلمانان از میدان کارزار احد ، موجب شکست آنان در آن پیکار

ثمَّ صرفکم عنهم .. اذ تصعدون

بنابر اینکه «اذ تصعدون» متعلق به «صرفکم» باشد و کلمه «اذ»، یا برای بیان علت است، یعنی شکست خوردید چون فرار کردید، و یا ظرف زمان است، یعنی شکست خوردید، آنگاه که فرار کردید.

4- تبلور آزمون مسلمانان در شکست احد ، به هنگام فرار آنان از صحنه کارزار

ثمَّ صرفکم عنهم لیبتلیکم .. اذ تصعدون و لا تلون علی احد

بنابر اینکه «اذ تصعدون» متعلق به «لیبتلیکم» باشد، یعنی خداوند شما را از تعقیب دشمن بازداشت تا آزمایشتان کند و این آزمایش به هنگام فرار تبلور یافت و محقق شد.

8- دلهره و ترس و گریز مسلمانان از مهلکه کارزار احد ، موجب بی توجّهی در یاری رسانی به هم‌زمان خویش *

حتّٰی اذا فشتتم .. اذ تصعدون و لا تلون علی احد

9- تلاش پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جلوگیری از گریز مسلمانان در نبرد احد ، و بی اعتنائی آنان در پذیرش دعوت او

و لا تلون علی احد و الرّسول یدعوکم فی اخریکم

جمله «و الرّسول یدعوکم ..» ، حالیه است ؛ یعنی در حالی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) شما را فرامی خواند می گریختید و به هیچ کس

ص: 119

(حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)) توجهی نداشتید.

10 - تلاش مستمر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جلوگیری از شکست مسلمانان در کارزار احد

و الرّسول یدعوکم فی اخیکم

11 - بی اعتنایی به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیکار احد ، موجب شکست مسلمانان در آن کارزار

ثمّ صرفکم . . . و الرّسول یدعوکم فی اخیکم

بنابر اینکه «اذ تصعدون» متعلق به «صرفکم» باشد، آیه مزبور در مقام بیان علت‌های شکست احد است. بنابراین جمله «و لا تلون علی احد و الرّسول ...»، که حاکی از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بی اعتنایی به اوست، نیز بیانگر علتی برای شکست خواهد بود.

12 - گریز مسلمانان از کارزار احد و فاصله گرفتن آنان از رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و الرّسول یدعوکم فی اخیکم

کلمه «فی اخیکم» بیان حالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هنگام دعوت است. یعنی پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنگاه که شما را دعوت می کرد، در آخر شما قرار داشت و این حاکی از دور شدن مسلمانان از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

13 - حضور و مقاومت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در رویارویی با مشرکان قریش ، تا آخرین لحظات کارزار احد

و الرّسول یدعوکم فی اخیکم

14 - اندوه مسلمانان از شکست در کارزار احد و پیروز نشدن بر مشرکان

فانابکم غمّاً بغمّ

جمله «فانابکم»، عطف بر جمله «و لقد عفا عنکم» است و کلمه «باء» در «بغمّ» بدلیّه است، و مراد از «غمّاً» به دلیل کلمه «انابکم» که دلالت بر مرحمت و لطف دارد و نیز به دلیل اینکه پس از عفو واقع شده، غم و اندوهی پسندیده است و این غم پسندیده همان غم پیروزی کافران بر مسلمانان خواهد بود و یا غمّ و اندوه به خاطر پیروی نکردن از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و سست آمدن در رویارویی با دشمن است.

15 - اندوه و حسرت مسلمانان به خاطر از دست دادن غنائم جنگی و جراحاتی که در نبرد احد به آنان رسید .

فانابکم غمّاً بغمّ لکیلا تحزنوا علی ما فاتکم و لا ما اصابکم

مراد از «غمّ» (غم دوم) باید غمی ناپسند باشد؛ چرا که خداوند آن را به غم پسندیده تبدیل کرد و آن را پاداشی بر مسلمانان قرار داد و به قرینه «لکیلا ...»، آن غم ناپسند همان از دست دادن غنائم و جراحات وارد شده بر مسلمانان بوده است.

16 - اندوه و پشیمانی مسلمانان به خاطر بی‌اعتنایی به دستورات پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کارزار احد

فاثابکم غمّا بغمّ

با توجه به توضیح برداشت شماره 14.

17 - تبدیل اندوه از دادن غنائم به اندوه تمرد از فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موهبتی الهی به رزمندگان احد

فاثابکم غمّا بغمّ

کلمه «اثابکم» دلالت بر این معنا دارد که این تبدیل و جایگزینی لطف و موهبتی از جانب خداوند بوده است.

18 - پشیمانی مسلمانان به جهت تخلف از دستورات پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کارزار احد ، نتیجه عفو الهی از گناه آنان

و لقد عفا عنکم . . . فاثابکم غمّا بغمّ

عطف «اثابکم» بر «عفا عنکم» به وسیله «فاء»، دلالت بر ترتب و رابطه علیّت بین آن دو جمله دارد.

1 - فرار پیکارگران احد از رویارویی با مشرکان قریش ، بی‌آنکه به فکر کسی باشند .

اذ تصعدون و لا تلون علی احد

کلمه «تصعدون» از «اصعاد»، به معنای دور شدن تا حد پنهان شدن از نظرهاست، و «لا تلون» از ماده «لٹی»، به معنای التفات و میل کردن است. یعنی از معرکه دور شدید و به کسی توجه نمی‌کردید و تنها به فکر فرار از صحنه بودید.

ص: 120

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 -

1,4,5,6,9,10,11,15,17,21,22,23,24,25,3

1 - فرورستاندن خوابی آرام بخش از سوی خداوند بر پیکارگران احد ، به دنبال اندوههایی که در آن کارزار بر ایشان گذشت .

ثم انزل علیکم من بعد الغمّ امنه نعاساً

«امنه» (آرامش خاطر)، مفعول برای «انزل» است و «نعاساً» به معنای خواب، عطف بیان و یا بدل از «امنه» است.

4 - وضعیّت اندوهگین و پر دلهره و اضطراب مسلمانان پس از کارزار احد

ثم انزل علیکم من بعد الغمّ امنه نعاساً

5 - خواب آرام بخش ، تنها پیکارگران خداجوی نبرد احد را فراگرفت .

ثم انزل .. امنه نعاساً یغشی طائفه منکم

به قرینه «طائفه قد اهتمتهم ..» ، طائفه اول حمل بر کسانی می شود که همّتشان دین و خدا بود.

6 - آنانکه در نبرد احد تنها به فکر خویش بودند (خودگزینان) ، غرق در اضطراب و دلهره و محروم از خواب آسوده و آرام بخش

ثم انزل .. یغشی طائفه منکم و طائفه قد اهتمتهم انفسهم

9 - مسلمانان در پیکار احد متشکل از دو جناح ، خداجویان آخرت طلب و خودگزینان دنیاخواه بودند .

یغشی طائفه منکم و طائفه قد اهتمتهم انفسهم

10 - پندار های جاهلی مسلمانان خودگزین و دنیاطلب احد ، نسبت به خداوند

و طائفه قد اهتمتهم .. یظنون بالله غیر الحقّ ظنّ الجاهلیّه

11 - بینش جاهلی مسلمانان احد نسبت به خداوند ، برانگیزنده حسّ خودگزینی و دنیاطلبی در وجود ایشان

و طائفه قد اهتمتهم .. یظنون بالله غیر الحقّ ظنّ الجاهلیّه

به نظر می رسد جمله «یظنون بالله ..» ، به منزله علّتی باشد برای جمله «و طائفه قد اهتمتهم انفسهم».

15 - تردید برخی از مسلمانان نبرد احد در حقانیت اسلام و وعده رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به پیروزی مسلمانان بر دشمنانشان

و طائفه ... یقولون هل لنا من الامر من شیء

برخی از مسلمانان گمان می کردند چون به اسلام گرویده اند و اسلام دین حق و الهی است، باید همه امور بر طبق خواسته آنان پیش رود؛ ولی آنگاه که شکست خوردند، به تردید افتادند و گفتند گویا اختیار امور به دست ما نیست و در نتیجه اسلام دین حق نیست و وعده های رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بی مورد است.

17 - شکست ها و حوادث ناگوار ، موجب تردید مسلمانان سست اندیشه در مورد حَقّائیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و وعده های خدا به پیروزی آنان

طائفه ... یقولون هل لنا من الامر من شیء

21 - برخورد منافقانه خودمخوران و دنیاطلبان مسلمان با رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و طائفه قد اهتمّهم انفسهم ... یخفون فی انفسهم ما لاییدون لک

22 - انکار حَقّائیت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و نادرست پنداشتن وعده های الهی به پیروزی ، چیزی است که خودگزینان شرکت کننده در نبرد احد از رسول خدا پنهان می داشتند .

و طائفه ... یخفون فی انفسهم ما لاییدون لک

23 - ترس مسلمانان خودگزین و دنیاطلب احد از افشای موضع جاهلانه و شرک آمیزشان در برابر رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و طائفه قد اهتمّهم انفسهم ... یخفون فی انفسهم ما لاییدون لک

24 - تبلیغات سوء ، شک برانگیز و شرک آلوده مسلمانان سست اندیشه احد ، پس از پایان آن کارزار

يقولون لو كان لنا من الامر شيء ما قتلنا ههنا

25 - شهادت برخی از پیکارگران احد و شکست در آن کارزار ، موجب تردید مسلمانان سست اندیشه

يقولون لو كان لنا من الامر شيء ما قتلنا ههنا

3 - خواب از عوامل آرام بخش انسان های اندوهگین و حاضر در کوران مشکلات

ثم انزل عليكم من بعد الغم امنه نعاساً

بنابر اینکه «امنه» مفعول له برای «نعاساً» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 155 - 14، 15، 3، 2، 1

1 - فرار و پشت کردن برخی مسلمانان ، از جبهه پیکار احد

انّ الذين تولّوا منكم يوم التقى الجمعان

2 - حضور مجاهدانی پایمرد و استوار به همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کارزار احد ، تا آخرین لحظه های پیکار

انّ الذين تولّوا منكم يوم التقى الجمعان

بنابر اینکه «من» در «منکم» برای تبعیض باشد، که دلالت می کند گروهی فرار کردند و قهراً گروهی تا آخر جنگ همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) باقی ماندند و به دفاع ادامه دادند.

3 - لغزش (فرار از کارزار) برخی از مجاهدان احد ، بر اثر نفوذ شیطان در ایشان

انّ الذين تولّوا .. انما استزلّهم الشیطان ببعض ما کسبوا

5 - خودخواهی و دنیاپرستی برخی مجاهدان احد ، موجب نفوذ شیطان در آنان و گریزشان از صحنه کارزار

قد اهتمّهم انفسهم .. انّ الذين تولّوا .. انما استزلّهم الشیطان ببعض ما کسبوا

خودمحوری و دنیاطلبی، که معنای جمله «قد اهتمّهم انفسهم» است، می تواند مصداق روشن و مورد نظر از جمله «ببعض ما کسبوا» باشد.

14 - حلم خداوند در برابر نافرمانی و لغزش پیکارگران احد (پشت کردن به میدان کارزار)

انّ الذّين تولّوا . . انّ الله غفور حلیم

15 - فرار عقبه بن عثمان و عثمان بن سعد از رویارویی با دشمن در جنگ احد ، در اثر وسوسه های شیطان

انّ الذّين تولّوا منكم يوم التقى الجمعان انّما استزلّهم الشيطان ببعض ما كسبوا

امام باقر و یا امام صادق (ع) درباره «انّما استزلّهم الشيطان ببعض ما كسبوا . . .» فرمودند: فهو فی عقبه بن عثمان و عثمان بن سعد.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 201، ح 156؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 322، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 3

3 - شکست در پیکار احد ، زمینه ساز هجوم تبلیغاتی کافران و یا منافقان ، علیه اسلام ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

یا ایّها الذّین امنوا لا تکونوا کالذّین کفروا وقالوا لاخوانهم . . ما ماتوا و م

کشته شدن عدّه ای از مسلمانان در جنگ احد باعث شده بود که کافران و یا منافقان، که با حضور در صحنه احد مخالف بودند، ماجرای احد و کشته های فراوان آن را حربه تبلیغاتی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار دهند. آنان می گفتند اگر نظر ما را می پذیرفتند و

ص: 122

همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) خارج نمی شدند، این حوادث ناگوار پیش نمی آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 16، 18، 19

3 - نرمی و مدارای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با مسلمانانی که از دستورات ایشان سرپیچی کردند و از جبهه احد گریختند .

فبما رحمه من الله لنت لهم

نرمی و مدارا غالباً در مورد مخالفت و عصیان است که از مصادیق مورد نظر - به قرینه آیات قبل - عصیانگران نبرد احد می باشند.

16 - عفو از خطاکاران پیکار احد، تکلیف الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاعف عنهم و استغفر لهم

به مقتضای ارتباط این آیه با آیات نبرد احد، از جمله افراد مورد نظر که پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به نادیده گرفتن خطای آنان است، خطاکاران نبرد احد می باشند.

18 - لطف و عنایت خاص خداوند نسبت به پیکارگران نبرد احد

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

19 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) پذیرای نقش مردم در تصمیم گیری های اجتماعی

و شاورهم فی الامر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 7، 9

7 - توکل پیکارگران جنگ بدر بر خدا، موجب یاری خدا و پیروزی آنان در آن نبرد *

ان ینصرکم الله فلا غالب لکم... و علی الله فلیتوکل المؤمنون

خداوند پس از شروع بیان جنگ احد، اشاره ای نیز به مسائل جنگ بدر داشت (و لقد نصرکم الله بدر، آیه 123) بنابراین جمله «ان ینصرکم الله» می تواند اشاره به علت آن پیروزی باشد.

9 - سستی پیکارگران احد در اتکال به خداوند، موجب محرومیت آنان از نصرت الهی و شکست ایشان در آن نبرد .

و ان یخذلکم فمن ذا الذی ینصرکم من بعده و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

وقوع این آیه پس از بیان نبرد احد و شکست مؤمنان، اشاره به علت شکست دارد، یعنی چون در آن نبرد توکل نداشتید، از یاری خدا محروم شدید و در نتیجه شکست خوردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 5

5 - گمان باطل برخی از مسلمانان صدر اسلام مبنی بر خیانت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در غنایم جنگی

و ما کان لنبیّ ان یغلّ

در برخی از شأن نزولهای مربوط به آیه آمده که غنیمتی از غنایم جنگی بدر مفقود شد و عدّه ای چنین پنداشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن را تصاحب کرده است. (مجمع البیان، ذیل آیه.) و از امام صادق (ع) نقل شده است که فرمود: ... الم ینسبوا نبینا محمّداً (صلی الله علیه و آله) ... الم ینسبوه یوم بدر الی أنّه اخذ لنفسه من المغنم قطیفه حمراء حتی اظهره اللّٰه عزّ و جلّ علی القطیفه و برء نبیّه من الخیانه و انزل بذالک فی کتابه «و ما کان لنبیّ ان یغلّ ...».

امالی صدوق، ص 92، مجلس 22، ح 3؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 324، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 14

14 - یادآوری گمراهی مؤمنان پیش از بعثت و هدایتشان در پرتو تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عامل تقویت اراده آنان در تحمّل دشواری های مولود جنگ

اذ تصعدون ولا تلون . . . ولئن قتلتم فی سبیل الله ... لقد منّ الله علی المؤمنی

با توجه به ارتباط این آیه و آیات مربوط به جنگ احد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 1,2,3,4,5,7,12

1 - گلابه برخی مسلمانان از نتایج دردناک نبرد احد و شکست در آن

اولمّا اصابکم مصیبه . . . قلتم ائی هذا

این برداشت را روایت مذکور در فیش شماره 12 تأیید می کند.

2 - ضربه و مصیبت وارده بر کافران در جنگ بدر، دو برابر مصیبتی که بر پیکارگران مؤمن در جنگ احد وارد شد.

اولمّا اصابکم مصیبه قد اصبتم مثلها

بسیاری از مفسران گفته اند که مراد از «اصبتم مثلها» (دو چندان مصیبتی که دیدید، بر کافران وارد کردید) مصیبتی است که مؤمنان در پیکار بدر بر مشرکان تحمیل کردند. این برداشت را روایت مذکور در فیش شماره 12 تأیید می کند.

3 - شکست و مصیبت سنگین مسلمانان در پیکار احد، دور از انتظار ایشان بود.

اولمّا اصابکم مصیبه قد اصبتم مثلها

کلمه «ائی» به معنای «من این» (از کجا و از چه روی) می باشد و «هذا» اشاره به مصیبت است.

4 - یادآوری خاطره پیروزی مسلمانان در پیکار بدر، التیام بخش رنج و آثار روحی دردناک شکست نبرد احد

اولمّا اصابکم مصیبه قد اصبتم مثلها

جمله «قد اصبتم مثلها»، که اشاره به پیروزی بزرگ مسلمانان در بدر است، بدان جهت ایراد شده که با یاد آن خاطره بزرگ، مسلمانان مصیبت احد را در مقایسه با پیروزی بدر کوچک شمرند و در نتیجه، رنج مصیبت احد را نادیده انگارند.

5 - پندار ناصواب برخی پیکارگران احد در تحلیل عوامل شکست آن نبرد

اَئِی هَذَا قَلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ انْفُسِكُمْ

جمله «اَئِی هَذَا» به این مطلب اشاره دارد که گویا مجاهدان احد علت شکست آن نبرد را بیرون از عملکرد خویش می دانستند، که جمله «من عند انفسکم» ریشه صحیح آن را گوشزد می کند.

7 - مسلمانان، به دلیل نافرمانی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فرار از صحنه نبرد، عامل شکست و مصیبت های پیکار احد

اولمّا اصابتکم مصیبه . . . قل هو من عند انفسکم

با توجه به آیات قبل، همانند آیه 152 (اذ تحسّونهم باذنه حتّی اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتهم)، معلوم می شود که نافرمانی و . . . از جمله عوامل شکست آنان بود.

12 - رفع ناراحتی مسلمانان به جهت شهادت هفتاد نفر در جنگ احد، با تذکر به این که آنان در جنگ بدر، هفتاد نفر از دشمنان را کشته و هفتاد نفر را اسیر کردند .

اولمّا اصابتکم مصیبه قد اصبتم مثلها

ص: 124

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: کان المسلمون قد اصابوا بیدر مائه و اربعین رجلا قتلوا سبعین رجلا و اسروا سبعین فلما کان یوم احد اصیب من المسلمین سبعون رجلا قال: فاعتموا بذلك فانزل الله تبارک و تعالی: «اولمّا اصابکم . . . مثلها».

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 205، ح 151؛ نورالثقلین، ج 1، ص 408، ح 426.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 2,6

2 - کارزار احد، صحنه رویارویی و درگیری دو جناح کفر و ایمان

و ما اصابکم یوم التقی الجمعان فباذن الله

6 - مشخص شدن مؤمنان واقعی، از اهداف رخصت خداوند در شکست نبرد احد و مصیبت های وارده در آن

و ما اصابکم . . . و لیعلم المؤمنین

جمله «و لیعلم . . .»، عطف بر جمله ای مقدر است؛ یعنی «و ما اصابکم . . . لیكون کذا و کذا و لیعلم المؤمنین». لذا در برداشت فوق، مشخص شدن مؤمنان، از اهداف شکست آنان در نبرد احد شمرده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 -

1,3,4,9,10,11,12,14,23

1 - مشخص شدن منافقان، از اهداف رخصت خداوند در شکست نبرد احد و مصیبت های وارده در آن

و ما اصابکم . . . و لیعلم الذین نافقوا

3 - حضور منافقانی ناشناخته در میان مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) تا شکست احد

و ما اصابکم یوم التقی الجمعان . . . و لیعلم الذین نافقوا

4 - بی اعتنایی منافقان به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا برخی مسلمانان، برای حضور در پیکار علیه کافران

وقیل لهم تعالوا قاتلوا فی سبیل الله او اذفعا

مراد از منافقان در برداشت فوق، کسانی هستند که نفاق آنان پس از دعوت برای نبرد و پذیرفتن آن مشخص شد.

9 - بهانه جویی منافقان برای سرباز زدن از حضور در میدان احد، با این ادعا که در آن میدان، پیکاری رخ نخواهد داد.

قاتلوا لو نعلم قتالا لا تبغناکم

برخی از مفسران گفته اند مراد از جمله «لو نعلم ..» نفی برخورد نظامی است؛ یعنی ما می دانیم که جنگی رخ نخواهد داد و لذا با شما نمی آییم.

10 - منافقان به انگیزه سرباز زدن از پیکار، مدعی بودند که حضور در میدان احد نوعی انتحار و خودکشی است، نه پیکار و جنگ.

قالوا لو نعلم قتالا لا تبغناکم

برخی برآنند که مراد منافقان از جمله «لو نعلم ..» این معنا بوده که بیرون شدن شما مسلمانان به سوی احد، پیکار و قتال نیست، بلکه خود را به مهلکه انداختن است؛ چرا که نیروی شما در برابر نیروی دشمن هیچ است.

11 - اظهار عدم آشنایی با دانش و مهارت های جنگی، بهانه منافقان برای سرباز زدن از حضور در پیکار احد*

لو نعلم قتالا لا تبغناکم

برداشت فوق احتمال سومی است که در بیان جمله «لو نعلم ..» گفته شده است. یعنی اگر پیکار می دانستیم، شرکت می کردیم، ولی ما با فنون جنگ و مبارزه آشنایی نداریم.

12 - شرکت نکردن منافقان در پیکار احد ، افشاگر چهره و موضع نفاق آلود ایشان

و ليعلم الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا .. لو نعلم قتالاً لا تبغناكم

جمله «و قيل لهم تعالوا ..» توضیحی است برای جمله «و ليعلم الذين نافقوا». یعنی طریقه مشخص کردن منافقان همان شرکت نکردن آنان در نبرد است.

14 - منافقان به دلیل شرکت نکردن در پیکار احد ، دور از مرز ایمان و در آستانه کفر بودند .

هم للكفر يومئذ اقرب منهم للايمان

23 - منافقان احد دارای جنبه های گوناگون نفاق ، و آگاهی مسلمانان تنها به بخشی از آنها

و الله اعلم بما يكتُمون

عالمتر بودن خدا به راز دل منافقان (و الله اعلم ..)، دلالت بر این معنا دارد که آنچه از نفاق منافقان برای مسلمانان بیان شد، تنها بخشی از نفاق آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 168 -

1,2,3,4,5,6,7,8,10,18

1 - تلاش منافقان کناره گرفته از جنگ احد ، در بازداشتن دیگر مسلمانان از حضور در آن کارزار

الَّذِينَ قَالُوا لَأُخَافُهُمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قَتَلُوا

جمله «لو اطاعونا» دلالت بر تلاش منافقان در بازداشتن مسلمانان از نبرد دارد.

2 - ادعای باطل منافقان که اگر جنگاوران احد در آن کارزار شرکت نمی کردند ، به شهادت نمی رسیدند .

لو اطاعونا ما قتلوا .. ان كنتم صادقين

3 - مسرت و خشنودی منافقان از سلامت خویش به دلیل عدم حضورشان در پیکار احد

الَّذِينَ قَالُوا لَأُخَافُهُمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قَتَلُوا

اظهار تأسّف منافقان برای کشته های احد، دلالت بر مسرت و خشنودی از زنده ماندن خودشان دارد.

4 - تلفات سنگین مسلمانان در پیکار احد

و ما اصابکم . . لو اطاعونا ما قتلوا

5 - اظهار حسرت و اندوه منافقان بر کشته شدن بستگان خویش در پیکار احد

الَّذِينَ قَالُوا لَأُخَوِّنَهُمْ وَقَعَدُوا لَوْ اطَاعُونَا مَا قَتَلُوا

گفته شده مراد از «لاخوانهم»، خویشان نسبی است. و جمله «قالوا لآخوانهم» یعنی: «درباره آنها گفتند»؛ نه «به آنها گفتند».

6 - سرزنش شدن منافقان به خاطر ترک حمایت از پیکارگران احد، علی رغم ادعای برادری با آنان

الَّذِينَ قَالُوا لَأُخَوِّنَهُمْ وَقَعَدُوا

جمله «وقعدوا» حالیه است و اشاره دارد به اینکه منافقان با وجود ادعای برادری با مسلمانان از شرکت در جنگ و حمایت آنان سر باز زدند. گفتنی است که «لاخوانهم» در برداشت فوق به معنای برادران دینی گرفته شده است.

7 - اعتراض و انتقاد منافقان از شرکت جستن مسلمانان در پیکار احد

لو اطاعونا ما قتلوا

8 - تبلیغات اخلا لگرا نه منافقان پس از نبرد احد

لو اطاعونا ما قتلوا

10 - آزادی بیان مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در عقاید و موضعگیری های خویش

لو اطاعونا ما قتلوا

ص: 126

18 - ناتوانی منافقان از جلوگیری مرگ مقدر نشانگر باطل بودن پندار آنان در تحلیل عوامل به شهادت رسیدن پیکارگران احد

لو اطاعونا ما قتلوا قل فادرؤا عن انفسكم الموت ان كنتم صادقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 3,5,7,8,12,21

3 - بازسازی مجدد سپاه اسلام توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پس از پراکندگی و شکست در جنگ احد

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

5 - برخی از مجروحان جنگ احد علی رغم پذیرش دعوت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نبردی دیگر ، از احسان و تقوای لازم برخوردار نبودند .

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا .. لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ

«منهم»، حال برای ضمیر «احسنوا» است و کلمه «من»، ظهور در تبعیض دارد ؛ یعنی اجابت کنندگان را به دارندگان تقوا و احسان و فاقدان آن تقسیم می کند.

7 - خطر هجوم مشرکین به مسلمانان ، پس از پایان جنگ احد *

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

زیرا دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای تجهیز نیرو، بیانگر آن است که خطر هجوم مجدد مشرکین وجود داشته است.

8 - سرنوشت ساز بودن آمادگی رزمی و مانور مسلمین بعد از جنگ احد

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

سازماندهی سپاه اسلام پس از مصیبت‌های وارد آمده در جنگ احد و دعوت مجدد حتی از مجروحان برای شرکت در جنگ، حکایت از سرنوشت ساز بودن این آمادگی و بسیج نیرو دارد.

12 - نیاز مبرم پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نیروهای مجاهد برای مقابله با دشمن ، پس از نبرد احد

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

فراخوانی نیروهای مجروح جنگ احد برای نبردی دیگر، چنانچه در شأن نزول آمده است، حکایت از نیاز مبرم به نیروهای مجاهد دارد.

21 - پادشاه بزرگ امیرالمؤمنین (ع) به خاطر احسان و تقوا و اجابت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از مجروح شدن در جنگ

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ .. اجر عظيم

امام صادق (ع): ان رسول الله بعث علياً في عشره «استجابوا لله و الرسول من بعد ما اصابهم القرع» الى «اجر عظيم». انما نزلت في امير المؤمنين (ع).

تفسير عياشي، ج 1، ص 206، ح 153 ; تفسير برهان، ج 1، ص 326، ح 4.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 19، 16، 15، 8، 4، 3

3 - تجمع دوباره مشركان عليه مسلمانان ، پس از جنگ احد

انّ الناس قد جمعوا لكم

وقوع اين آيه پس از بيان جنگ احد و نيز برخي از شأن نزولها مؤيد اين نظر است كه آيه مورد بحث درباره وقايع پس از احد مي باشد.

ص: 127

4- وجود افرادی در میان مسلمانان که در صدد شایعه پراکنی و ترساندن آنها از مشرکان بودند .

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ فَاتَّخِذُوا لَهُمْ

8- اظهار توکل و اعتماد به خداوند ، عکس العمل مؤمنان در برابر شایعه حمله دشمن ، پس از نبرد احد

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ .. . وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

15- امیدواری مؤمنان به نصرت الهی و پیروزی در غزوه حمراءالاسد

وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

اکثر مفسران این آیه و آیات پیشین را درباره غزوه حمراءالاسد می دانند. مشرکان فاتح نبرد احد در راه بازگشت به مکه از اینکه کار مسلمانان را یکسره نکردند، پشیمان شدند و آهنگ هجوم به مدینه را داشتند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از اطلاع، مسلمانان را برای دفاع تا حمراءالاسد حرکت داد. این غزوه به غزوه حمراءالاسد معروف شد.

16- فزونی نیروی دشمن بر نیروی مسلمانان در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا*

وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

از اینکه منافقان برای ارباب مؤمنان کثرت دشمن را به رخ آنان کشیدند (انّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ)، ولی مسلمانان در جواب به فراوانی نیرو اشاره نکردند و تنها اتکال به خداوند را گوشزد کردند، فزونی نیروی دشمن نسبت به نیروهای ایمانی به دست می آید. گفتنی است که آیات مورد بحث در نظر برخی مفسران درباره غزوه حمراءالاسد و در نظر برخی دیگر درباره بدر صغراست.

19- ترساندن مؤمنان از تجمع دشمن پس از جنگ احد ، توسط نعیم بن مسعود

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ

امام باقر و امام صادق (ع) درباره «النَّاسُ» اول در آیه فوق فرمودند: انّه نعیم بن مسعود الاشجعی.

مجمع البیان، ج 2، ص 889؛ تفسیر تبیان، ج 3، ص 52.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 174 -

1,2,3,4,8,11,12,16

1 - بازگشت بدون آسیب مؤمنان از غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا با برخورداری از نعمت و فضل الهی

فانقلبوا بنعمه من الله و فضل لم یمسهم سوء

بنابر اینکه «باء» در «بنعمه»، به معنای مصاحبت، متعلق به محذوف و حال برای فاعل «انقلبوا» باشد. گفتنی است که اکثر مفسران آیات مورد بحث را درباره غزوه حمراءالاسد، و برخی آن آیات را درباره بدر صغرا می دانند.

2 - شمول نعمت و فضل بزرگ الهی بر مؤمنان شرکت کننده در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا، عامل آسیب ندیدن آنان

فانقلبوا بنعمه من الله و فضل لم یمسهم سوء

در برداشت فوق «باء» در «بنعمه»، سببیه و متعلق به «انقلبوا»، گرفته شده است.

3 - اجابت مؤمنان به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای شرکت در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا

الذین استجابوا لله و الرسول .. فانقلبوا بنعمه من الله و فضل

4 - واقع نشدن جنگ میان مؤمنان و مشرکان در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا*

فانقلبوا بنعمه من الله و فضل لم یمسهم سوء

ظاهراً «لم یمسهم سوء»، کنایه از عدم وقوع جنگ است.

8 - کارآمد نبودن تبلیغات سوء و جنگ روانی، در بازداشتن مؤمنان از شرکت در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا

الذین قال لهم الناس .. فانقلبوا بنعمه من الله و فضل

ص: 128

زیرا در عین تبلیغات سوء دشمن، مؤمنان برای شرکت در نبرد حرکت کردند.

11 - مؤمنان مجاهد همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا)، بی اعتنا به تهدید های دشمن و در پی جلب رضایت الهی

انّ النَّاسَ قد جمعوا لكم .. فانقلبوا ... و اتبعوا رضوان الله

12 - تقدیر و تمجید خداوند از مجاهدان شرکت کننده در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا

فانقلبوا بنعمه من الله .. و اتبعوا رضوان الله

16 - دست یافتن مؤمنان مجاهد به منفعت مالی در غزوه بدر صغرا

فانقلبوا بنعمه من الله و فضل

بر اساس شأن نزول نقل شده در تفسیر روح المعانی، مراد از «فضل»، سودی است که مسلمانان با کسب و تجارت در غزوه بدر صغرا به دست آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 10، 14

10 - تأثیر شایعات مشرکان و منافقان بر برخی مسلمانان، به هنگام دعوت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) برای شرکت در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا

الَّذین قال لهم النَّاس انّ النَّاس قد جمعوا لكم .. ذلکم الشَّیطان یخوِّف اولیاءه

چون شیطان و مشرکان و منافقان در صدد ترسانیدن و بازداشتن همه مؤمنان بوده اند (انّ النَّاس قد جمعوا لكم فاشوهم)، ولی از «یخوِّف اولیاءه» استفاده می شود که تنها دوستانش را می ترساند. بنابراین «یخوِّف اولیاءه»، حاکی از فعلیت و تحقق این ترس در عده ای از مؤمنان است.

14 - افشای توطئه ها و تبلیغات سوء دشمنان دین پس از نبرد احد و مقابله با آنها، از سوی خداوند

اتّما ذلکم الشَّیطان یخوِّف اولیاءه فلا تخافوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 1

1 - علاقه وافر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت یافتن مردم و اندوه و تأسف عمیق وی از شتاب برخی از مردم در کفر

و لا يحزنك الذين يسارعون في الكفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 177 - 4

4 - ارتداد گروهی از مؤمنان پس از جریان جنگ احد *

انّ الذين اشتروا الكفر بالايمن لن يضرّوا الله شيئاً

به مقتضای ارتباط این آیه با آیات قبل، مراد از «الَّذِينَ اشْتَرَوْا...»، می تواند آن گروه از مسلمانانی باشد که پس از نبرد احد با تبلیغات سوء و شایعات در تضعیف روحیه مؤمنان می کوشیدند و آنان را از غزوه حمراءالاسد باز می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 8

ص: 129

8 - حضور افراد ناپاک و منافق در میان مسلمانان ، در جریان جنگ احد

ما كان الله ليدر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

برداشت فوق بر اساس ارتباط این آیه با آیات پیشین که درباره نبرد احد بود، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 8،14

8 - تبلیغات سوء یهود علیه احکام و دستورات اسلام (انفاق)

ولا يحسبن الذين... لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنى

14 - یهود ، در صدد قتل پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) *

وقتلهم الانبياء بغير حق

برداشت فوق، توجیهی است برای نسبت دادن قتل انبیا به یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله). یعنی از اینکه کشتن پیامبران به آنان نسبت داده شده، معلوم می گردد که آنان در صدد قتل پیامبرند؛ چرا که وی به منزله همه پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 184 - 1،2،3،4

1 - تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی یهود

فان كذبوك

2 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جهت تکذیب آن حضرت از سوی یهود *

فان كذبوك فقد كذب رسل من قبلك

لحن آیه حکایت از اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به تکذیبش دارد، و برخی جواب شرط را محذوف دانسته اند و چنین گفته اند: ان كذبوك فلا تحزن. از این رو، جمله «فقد كذب» را علت «لا تحزن» گرفته اند.

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جهت تکذیب آن حضرت از سوی یهود

فان كذبوك فقد كذب رسل من قبلك

4- ترغیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند به پایداری در انجام رسالت، علی رغم تکذیب و مخالفت مردم

فان کذبوک فقد کذب رسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 187 - 5

5- گمراهی و ایمان نیاوردن گروهی از مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناشی از کتمان حقایق از سوی عالمان اهل کتاب

و اذ اخذ الله... و لا تکتمونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 195 - 24, 25, 27

24- آوارگی و هجرت برخی مسلمانان صدر اسلام و شکنجه و آزار آنان در راه خدا

فألذین هاجروا و اخرجوا من دیارهم و اودوا فی سبیلی

جمله «فألذین...»، هر چند بیان یک ضابطه کلی است، ولی به قرینه ماضی بودن فعلهای «هاجروا و...»، ناظر به تحقق هجرت،

ص: 130

اخراج و آزار نیز هست.

25 - شرایط دشوار محیط مکه برای مسلمانان صدر اسلام

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَآخَرُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي

چون معمولاً هجرت در صدر اسلام از مکه و اطراف آن صورت می گرفت، مراد از «دیارهم»، مکه و اطراف آن است.

27 - حاکمیت و تسلط کافران بر سرزمین مکه و مسلمانان آن دیار، در صدر اسلام

فَالَّذِينَ... آخَرُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي... وَقَتَلُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 7

7 - فقر و ضعف مسلمانان نسبت به کافران، در برهه ای از عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لَا يَغْرِبُكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 9

9 - وجود تورات و انجیل تحریف نشده نزد یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

أَنَّ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلَ الْيَكْمَ وَ مَا أَنْزَلَ الْيَهُودَ

آنچه از «ما انزل اليهم»، در ذهن مخاطبان عصر بعثت نقش می بندد و تبادر می کند، همان تورات و انجیلی است که در دسترس اهل کتاب بوده است و اگر آنها تحریف شده بود، ایمان به آنها مورد تأیید خداوند قرار نمی گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 10

10 - علمای اهل کتاب، دارای مقام و موقعیتی خاص در صدر اسلام

الْم تَرَى إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيحًا مِنَ الْكُتُبِ... وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضَلُّوا السَّبِيلَ

مراد از «اوتوا نصیباً» عالمان اهل کتاب هستند؛ زیرا علم کتاب در نزد آنهاست. و تصریح خداوند به دشمنی آنان با جمله «اللّه اعلم

باعدائکم»، - در آیه بعد - حاکی از موقعیتی است که عالمان اهل کتاب در نزد مسلمانان داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 55 - 3، 1

1 - ایمان برخی از اهل کتاب (یهود) به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فمنهم من امن به و منهم

بدان احتمال که مراد از «النَّاس» در آیه قبل پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و ضمیر «به» به آن ارجاع شود.

3 - ایمان نیاوردن برخی از اهل کتاب (یهود) به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اخلاص آنان در راه تحقق اسلام

و منهم من صدّ عنه

«صدّ» در برداشت فوق به معنای متعدی آن، یعنی بازداشتن و منع کردن گرفته شده است و لذا از آن به اخلاص تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 131

1 - کندی و سستی برخی مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از شرکت در جهاد

و انّ منکم لمن لیبطنّ

2 - برخی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دیگر مؤمنان را از شرکت در جهاد بازمی داشتند .

و انّ منکم لمن لیبطنّ

راغب در «مفردات»، «لیبطنّ» را فعل متعدی دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - دعای مسلمانان مظلوم و مستضعف مکه به درگاه پروردگار برای رهایی از ستم حاکم بر آنان

و المستضعفین .. الذین یقولون ربّنا اخرجنا من هذه القریه الظّالم اهلها

15 - مسلمانان مستضعف صدر اسلام، خواستار فرمانده و نیروی انسانی از جانب خداوند برای رهایی از ستم کفرپیشگان مکه

واجعل لنا من لدنک ولیّاً واجعل لنا من لدنک نصیراً

18 - استجاب دعای مستضعفان مکه، با صدور فرمان جهاد از سوی خدا برای رهایی آنان

و ما لکم لا تقاتلون .. الذین یقولون ربّنا اخرجنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه، مسلمانان را از درگیری مسلحانه با کافران بازمی داشت .

الم تر الی الذین قیل لهم کفّوا ایدیکم

بنابر آنچه در شأن نزول آمده، نهی از مبارزه مسلحانه در مکه و قبل از هجرت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بوده است.

13 - فرمان جهاد، مایه ترس برخی از مدعیان جهاد و مبارزه در صدر اسلام

فلما كتب عليهم القتال اذا فريق منهم يخشون الناس كخشية الله او اشد خشية

15 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، فزوتتر از ترسِ خدا ترسان، از رویارویی با دشمن هراسناک بودند.

اذا فريق منهم يخشون الناس . . . او اشد خشيةً

اُو در «او اشدّ خشیه» برای تنويع است و اشاره دارد به اینکه مسلمانان هراسناک از نبرد با دشمن، دو گروه بودند.

16 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام به گونه ای که از خدا، ترسان بودند، از رویارویی با دشمن می ترسیدند.

اذا فريق منهم يخشون الناس كخشية الله

در برداشت فوق «كخشية الله» صفت مفعول محذوف گرفته شده است و فاعل «خشیه» ضمیری است که به «فريق» بازمی گردد؛ یعنی يخشون الناس مثل خشيتهم من الله.

17 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، هراسشان از جنگ بیش از ترسشان از خداوند بود.

يخشون الناس كخشية الله او اشدّ خشية

18 - بسیاری از مسلمانان صدر اسلام، تسلیم در برابر حکم جهاد و آماده برای نبرد با دشمن

اذا فريق منهم يخشون الناس

19 - خداترسی و نهراسیدن از دشمن، ویژگی بسیاری از مسلمانان صدر اسلام

اذا فريق منهم يخشون الناس كخشية الله

36 - خداوند ، فراخوان سست عنصراں عصر رسول خدا به دست شستن از شعار های توخالی در زمینه جنگ و جهاد

الم تر الى الذین قیل لهم کفوا ایدیکم

امام صادق (ع) در تفسیر آیه فوق فرمود: یعنی کفوا السنکم.

کافی، ج 2، ص 114، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، 517، ح 407؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 258، ح 197.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 7

7 - معرفی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان عامل شرور ، از روش های ایذایی و تبلیغی منافقان و یهود علیه آن حضرت

ان تصبههم سیئه یقولوا هذه من عندک

برخی از مفسران با توجه به شأن نزول آیه گفته اند که مقصود از ضمیر «تصبههم»، منافقین و یهودیان هستند که حوادثی چون قحطی و خشکسالی را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منتسب می کردند و از این راه علیه او تبلیغ می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 9، 4، 2، 1

1 - اظهار اطاعت کامل در پیشگاه رسول خدا و چاره اندیشی برای مخالفت با وی در جلسات سری ، شیوه گروهی از مسلمانان صدر اسلام

و یقولون طاعه فاذا برزوا من عندک بیّت طائفه منهم غیر الذی تقول

«طاعه» خبر برای مبتدای محذوف می باشد؛ یعنی «امرنا طاعه» (کار ما اطاعت از توست). فعل مضارع «یقولون» و «بییتون» دلالت بر استمرار دارد و حاکی از شیوه آنهاست. «بییتون»، از مصدر «تبییت»، به معنای تدبیر امور است «غیر الذی تقول» به معنای مخالفت امر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

2 - چاره اندیشی گروهی از مسلمانان برای مخالفت و نادیده گرفتن فرمان پیامبر خدا به نبرد با دشمنان دین

یقولون طاعه . . . بیّت طائفه منهم غیر الذی تقول

با توجه به آیات پیشین که درباره جهاد بود، فرمان مورد نظر در این آیه همان دستور جهاد و شرکت در نبرد علیه دشمنان است.

4 - سران گروهی از مسلمانان ضعیف الایمان ، دارای جلساتی سری و شبانه ، به منظور چاره اندیشی برای مخالفت با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

بیت طائفه منهم غیر الذی تقول

ظاهر آیه شریفه این است که تمامی کسانی که اظهار اطاعت می کردند در صدد مخالفت بودند، نه تنها طائفه ای از آنها ؛ بنابراین مراد از طائفه - به مناسبت حکم و موضوع - سران آنها می باشد.

9 - اعراض و بی اعتنایی به مسلمانان توطئه گر و دورو ، توصیه و فرمان خداوند به پیامبر خویش

و یقولون طاعه . . . فاعرض عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 2

2 - افشای اخبار امنیتی از سوی برخی از مسلمانان صدر اسلام

و اذا جاءهم امر من الامن او الخوف اذاعوا به

ص: 133

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 88 - 4

4 - شفاعت و طرفداری برخی از مسلمانان عصر بعثت از منافقان

و من یشفع شفاعه سیئه . . . فما لکم فی المنافقین فتین

«فاء» در «فما لکم» تفریح بر آیه 85 و بیانگر مصداقی از «شفاعه سیئه» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 1, 2, 3

1 - اخبار خداوند به مسلمانان صدر اسلام که در آینده ای نزدیک گروهی از دشمنان، علی رغم پیمان ترک تعرض، به پیمان خویش وفادار نبوده، در هر آشوبی علیه آنان شرکت خواهند کرد.

ستجدون آخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کلما ردوا الی الفتنه ارسوا فی

2 - اخبار خداوند به مسلمانان مبنی بر اینکه در گیر و دار مبارزه و نبرد با دشمنان، گروهی از آنان در صدد کسب امنیت از سوی مسلمانان و از سوی طایفه کافر خویش خواهند شد.

ستجدون آخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم

3 - ترک تعرض به مسلمانان از سوی طوایفی از اعراب در مقابل عدم تعرض مسلمانان به آن طایفه، موضوع قرارداد پیشنهادی نمایندگان آن طایفه.

ستجدون آخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 8

8 - گروهی از مسلمانان در صدر اسلام، از مکه هجرت نکردند و همچنان تحت ستم کافران باقی ماندند.

ان الذین توفیهم الملكة . . . قالوا کنا مستضعفین فی الارض

ابن عباس گوید: گروهی از اهل مکه ایمان آوردند، ولی به علت ترس، از هجرت سر باز زدند و این آیه درباره آنان نازل شد. (روح المعانی، ذیل آیه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 3,4

3 - ترغیب مسلمانان صدر اسلام به هجرت از مکه

و من یهاجر فی سبیل اللّٰه یجد فی الارض مراغماً کثیراً وسعه . . . فقد وقع اجره علی

4 - احتمال سرگردانی و گرفتار شدن به تنگنا ها ، دلیل گروهی از مسلمانان برای ترک هجرت

و من یهاجر . . . یجد فی الارض مراغماً کثیراً وسعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 2,3

2 - ترغیب مجاهدان صدر اسلام به تعقیب لشکریان دشمن ، پس از نبرد احد

ص: 134

گفته شده که آیه پس از نبرد احد نازل شد تا مسلمانان را به تعقیب لشکریان ابوسفیان ترغیب کند (مجمع البیان، ذیل آیه).

3- آسیب ها و صدمات متقابل مجاهدان و کافران در نبرد احد

ان تکنوا تالمون فانهم یالمون

بنابر آنچه در شأن نزول آیه آمده، مراد از آسیبهای متقابل، مسائلی است که در جنگ احد پیش آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 108 - 6

6- برخی از مسلمانان، در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مرتکب سرقت و خیانت شدند و با نقشه و توطئه در صدد متهم کردن دیگران بودند.

و هو معهم اذ یبیتون ما لایرضی من القول

در شأن نزول آمده که طعمه بن ابیرق پس از سرقت با خود اندیشید که کالای مسروقه را به خانه یک یهودی بیندازد و در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) سوگند یاد کند که آن یهودی سرقت کرده و خود از هر خیانتی مبرا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 109 - 3

3- تلاش برخی مسلمانان در صدر اسلام، برای دفاع از خیانتکاران در پیشگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

هأنتم هؤلاء جدلتم عنهم

با توجه به شأن نزول که در مورد ابن ابیرق و دیگران وارد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 5,6,8

5- تلاش بی ثمر برخی از مشرکان برای متقاعد کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در جهت تجویز ادامه بت پرستی به مدت یک سال

و لولا فضل الله... لهتم طائفه منهم ان یضلوك

برخی از مفسران با توجه به شأن نزول گفته اند مراد از «طائفه»، مشرکانی بودند که از پیامبر (صلی الله علیه و آله) تقاضای تجویز بت پرستی تا یک سال را داشتند.

6- فضل و رحمت الهی، مانع تأثیر دسیسه و زمینه سازی های خائن در قضاوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لتحكم بين الناس... و لولا فضل الله عليك و رحمته لهتم طائفه منهم

8- کسانی که در صدد گمراه ساختن و به اشتباه انداختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند، تنها خود را به گمراهی و اشتباه افکندند.

لهتم طائفه منهم ان يضلوك و ما يضلون الا انفسهم و ما يضرونك من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 114 - 1

1 - بسیاری از نجوا های مسلمانان سست ایمان صدر اسلام، فاقد هرگونه خیر و فایده

لا خیر فی کثیر من نجویهم

مراد از ضمیر در «نجویهم» مسلمانانی هستند که در آیات قبل از آنان سخن به میان آمده است.

ص: 135

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 1,30

1 - پرسش و استفتای مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد مسائلی مربوط به زنان

و یستفتونک فی النساء

فعل مضارع «یستفتونک»، دلالت بر استمرار پرسش دارد.

30 - نظر خواهی و استفتای مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره مقدار ارث زنان

و یستفتونک فی النساء

امام باقر (ع) در مورد «و یستفتونک فی النساء» در آیه فوق فرمود: فان نبی الله (صلی الله علیه و آله) سئل عن النساء ما لهن من المیراث؟.

...

تفسیر قمی، ج 1، ص 154؛ نورالثقلین، ج 1، ص 556، ح 594.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 25,27,29,30,34

25 - عداوت و دشمنی مشرکان با مسلمانان در صدر اسلام

و لایجرمنکم شئان قوم

بنابر اینکه «شئان» (بغض و عداوت)، اضافه به فاعل «قوم» شده باشد، نه به مفعول. به قرینه (ان صدوکم) که بیان دشمنی آن قوم است.

27 - خداوند، فراخوان مسلمانان صدر اسلام به پرهیز از تجاوز و تعدی به مشرکان

و لایجرمنکم شئان قوم... ان تعدوا

29 - جلوگیری مشرکان از ورود مسلمانان صدر اسلام به مسجدالحرام

ان صدوکم عن المسجدالحرام

30 - جلوگیری مشرکان از ورود مسلمانان به مسجدالحرام، مایه خشم و کینه مؤمنان نسبت به آنان

و لایجرمنکم شئان قوم ان صدوکم عن المسجدالحرام

34 - انجام عمره و زیارت خانه خدا ، امری مرسوم در نزد مشرکان عصر بعثت

و لاءآمین البیت الحرام . . . و لایجرمنکم شئان قوم ان صدوکم

در شأن نزول آیه آمده است که مشرکان برای عمره و زیارت خانه خدا راهی مکه بودند و مسلمانان خواهان هجوم به آنان شدند، در آن هنگام این آیه نازل شد. (مجمع البیان) جمله «و لایجرمنکم» این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 3 - 16،26

16 - کافران تا آخرین سال های حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از شکست دادن اسلام ناامید شده بودند .

الیوم یش الذین کفروا من دینکم

چون تمام وقایعی که آیه شریفه، می تواند ناظر به آنها باشد - با توجه به شأن نزولها - در آخرین سالهای عمر شریف پیامبر (صلی الله علیه و آله) اتفاق افتاده است.

26 - روز نصب حضرت علی (ع) به امامت و رهبری ، روز یأس دشمنان دین از شکست اسلام

ص: 136

اليوم يئس الذين كفروا .. اليوم اكملت لكم دينكم

سياق و لحن آیه حکایت از آن دارد که بین این دو فراز از آیه (یعنی «اليوم يئس») و «اليوم اكملت»، ارتباط کامل وجود دارد و می رساند که یأس دشمنان، ریشه در اکمال و اتمام دین دارد و این کمال و تمامیت - با توجه به شأن نزول - با نصب حضرت علی (ع) تحقق پذیرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 2,3

2 - تلاش دشمنان اسلام برای تجاوز به حریم جامعه اسلامی در صدر اسلام

اذ هم قوم ان يبسطوا اليكم ايديهم

3 - دفع توطئه ها و تجاوزات دشمنان دین علیه مسلمانان در صدر اسلام ، از سوی خداوند

اذ هم قوم ... فكف ايديهم عنكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 21,22

21 - مراقبت مستمر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اعمال و رفتار یهودیان عصر خویش و آگاهی وی به خیانت های آنان

و لاتزال تطلع علی خائنه منهم

22 - تلاش مستمر اکثریت یهود در عصر بعثت برای خیانت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و لاتزال تطلع علی خائنه منهم

چون آیه فوق در بیان خیانتکاری بنی اسرائیل، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مخاطب قرار داده (و لاتزال تطلع ..) معلوم می شود این خیانت درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان صورت می گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 1,6,13,16,21,22,23

1 - گرایش سریع و تلاش مستمر برخی از مردم به سوی کفر ، دغدغه آفرین برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يأيها الرسول لا يحزنك الذين يسرعون في الكفر

6 - گروهی از منافقان و یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کافرانی شتابگر در جهت کفر

لا یحزنک الذین یسرعون فی الکفر من الذین . . . و من الذین هادوا

«من الذین هادوا» عطف بر «من الذین قالوا» گرفته شده است و «من» در هر دو مورد برای تبعیض می باشد.

13 - رغبت منافقان و یهودیان به شنیدن شایعات و دروغ های بافته شده علیه رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

سمعون للکذب

مخاطب قرار دادن پیامبر (لا یحزنک) و توصیف شتابگران در کفر به گوش سپاران دروغ، می رساند که مراد از «کذب» دروغها و شایعاتی بوده است که علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ساخته شده بود.

16 - یهودیان و منافقان، تنها به انگیزه دروغ بستن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رغبت به شنیدن سخنان او داشتند.

سمعون للکذب

برداشت فوق بر این مبناست که «للكذب» مفعول له برای «سمعون» باشد و به قرینه «لم یأتوک»، منظور شنیدن سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. یعنی سخنان تو را می شنوند تا بر تو دروغ ببندند و شایعه سازی کنند.

ص: 137

21 - عالمان یهود با اعزام گروهی از منافقان و یهودیان به حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جوای حکم وی درباره قضیه مورد اختلاف در بین یهودیان شدند .

سمعون لقوم ءاخرین لم یأتوک

22 - سفارش عالمان یهود به فرستادگان خویش مبنی بر پذیرش حکم پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شرط موافقت آن با حکم تحریف شده آنان

سمعون لقوم ءاخرین لم یأتوک . . ان اوتیتم هذا فخذوه و ان لم توتوه فاحذروا

«هذا» اشاره به حکمی است که عالمان یهود آن را ابراز می داشتند و جمله «یحرفون الکلم» می رساند که حکمی تحریف شده بوده است.

23 - تثبیت حکم تحریف شده به دست عالمان یهود ، هدف آنان از ارجاع داوری به رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

ان اوتیتم هذا فخذوه و ان لم توتوه فاحذروا

ارجاع داوری به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و نپذیرفتن قضاوت آن حضرت در صورت مخالفت حکم وی با اظهارات عالمان یهود، می رساند که هدف آنان از این ارجاع تنها تلاش برای یافتن امضای حکم تحریف شده بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 42 - 14، 2

2 - عالمان یهود در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش سپارنده به شایعات دروغین و راغب به حرمخواری و رشوه گیری

سمعون لقوم ءاخرین . . سمعون للکذب اکلون للسحت

برداشت فوق بر این مبناست که دو صفت یاد شده درباره عالمان یهود باشد. توصیف عوام یهود در آیه قبل به «سمعون للکذب»، این مبنا را تأیید می کند، و «سحت» به معنای مال حرام است و از مصادیق مورد نظر آن، به مناسبت مورد، رشوه می باشد.

14 - نوید خداوند به مصونیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه های یهودیان به خاطر ترک داوری بین آنان

و ان تعرض عنهم فلن یضروک شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 44 - 51

51 - کفرپیشگی برخی از عالمان و سران یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به دلیل خودداری آنان از قضاوت بر اساس تورات

ثم يتولون من بعد ذلك . . . و من لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 49 - 31

31 - بسیاری از اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی شکننده حدود الهی و از زمره فاسقان

و إن كثيراً من الناس لفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 52 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شاهد تلاش آشکار و شتابزده بیمار دلان سست ایمان برای پیوستن به یهود و نصارا

فتري الذين في قلوبهم مرض يسرعون فيهم

کلمه «فيهم»، می رساند که بیمار دلان علاوه بر طرح دوستی با یهود و نصارا، اراده پیوستن به آنها را در سر می پروراندند.

ص: 138

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 1,4,6,8,12

1 - سوگند مؤکد یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذین اقساموا باللّٰه جهد ایمنهم انهم لمعکم

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «هولاء»، اشاره به یهود و نصارا بوده و مخاطب در «لمعکم» همان بیماردلانی باشند که پیوند ولایی با یهود و نصارا داشتند. کلمه «جهد» مفعول مطلق برای «اقسموا» می باشد؛ یعنی سوگند یاد کردند در بالاترین درجه سوگند.

4 - مسلمانان فریب خورده و دلگرم به یاری یهود و نصارا، مورد ملامت مؤمنان راستین پس از فتح و پیروزی

اهولاء الذین اقساموا باللّٰه جهد ایمنهم انهم لمعکم

6 - تعهد مسلمانان سست ایمان بر یاری یهود و نصارا با سوگندهایی مؤکد

اهولاء الذین اقساموا باللّٰه جهد ایمنهم انهم لمعکم

برداشت فوق بر این مبناست که «هولاء» اشاره به بیماردلان و خطاب در «معکم» متوجه یهود و نصارا باشد.

8 - یهودیان و مسیحیان دلگرم به یاری و همگامی مسلمانان سست ایمان، مورد ملامت مؤمنان پس از پیروزی

و یقول الذین ءامنوا هولاء الذین اقساموا .. انهم لمعکم

12 - روابط دوستانه گروهی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با یهود و نصارا، موجب تباهی اعمال نیک گذشته آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 3

3 - پرداخت زکات در حال رکوع نماز، نشانه فرد تعیین شده در بین مسلمانان صدر اسلام برای حکومت و ولایت بر آنان

و یؤتون الزکوة و هم رکعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 1,12

1 - برخی اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دین اسلام را بازیچه و سرگرمی پنداشته و به تمسخر و استهزاء آن می پرداختند .

لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب من قبلکم

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کافران، علی رغم دشمنی آنان با دین

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا الذین .. أولیاء و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین» می رساند که گروهی از مسلمانان با کافران روابط دوستی برقرار کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 58 - 1

1 - استهزای نماز و بازیچه دانستن آن، از سوی برخی اهل کتاب و کافران صدر اسلام

و إذا نادیتم إلی الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

ص: 139

در برداشت فوق ضمیر فاعلی «اتخذوها» به «الذین اوتوا الکتب» و «الکفار» - در آیه قبل - برگردانده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 4 - 1

1 - گروهی از اهل کتاب در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، به دروغ مدعی ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

با توجه به آیه 57، 58 که اهل کتاب را استهزا کننده اسلام و نماز معرفی کرده بود، معلوم می شود تنها گروهی از آنان نزد مسلمانان، خود را اهل ایمان قلمداد می کردند. گفتنی است که مراد از «ءامنا» به قرینه آیه 59 ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی است.

4 - تظاهر به اسلام، شیوه گروهی از اهل کتاب برای فریب مسلمانان و ضربه زدن به اسلام

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

جمله «الله اعلم بما كانوا یکتُمون» با توجه به دشمنی اهل کتاب با مسلمانان، می رساند که آنان در تظاهر به اسلام اهداف پلیدی را تعقیب می کردند و آن از بین بردن اسلام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 17

17 - نزدیک شدن شکارهای وحشی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در عمره حدیبیه جهت آزمایش آنان

لیبلونکم الله بشيء من الصید تناله ایدیکم و رماحکم

امام صادق (ع) در توضیح آیه فوق فرمود: حشرت لرسول (صلی الله علیه و آله) فی عمره الحدیبیه الوحوش حتی نالتها ایدیهم و رماحهم.

کافی، ج 4، ص 396، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 671، ح 357.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 11

11 - نوید خداوند به ظهور و پیشرفت و پیروزی قریب الوقوع اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علم رغم استهزای کافران صدر اسلام

فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

مراد از «يأتيهم أنبؤا ما كانوا» می تواند تحقق اموری مانند پیروزی اسلام باشد که کفار آن را به مسخره گرفته و تکذیب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 4، 2

2 - حق ناپذیری و عناد و لجاجت شدید کافران مکه در عصر بعثت، در برابر وحی و معجزات الهی

و لو نزلنا عليك كتابا .. إن هذا إلا سحر مبين

سوره انعام در مکه نازل شده است و بنابراین طبیعی است که ناظر به مردم آن سامان، خصوصاً مشرکان مکه، باشد.

4 - اتهام سحر، وسیله ای برای مبارزه کافران با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات الهی

لقال الذين كفروا إن هذا إلا سحر مبين

ص: 140

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 8 - 2, 1

1 - مشاهده نزول فرشتگان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درخواست نابجا و بهانه جویانه کافران

و قالوا لو لا أنزل علیه ملک و لو أنزلنا ملکا لقضى الأمر

2 - گریز کفرپیشگان بهانه جواز ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با درخواست معجزاتی غیر عملی

و لو أنزلنا ملکا لقضى الأمر ثم لا ينظرون

حرف «لو» غالباً در مواردی به کار گرفته می شود که شرط، امری غیر عملی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به سؤال از مشرکان درباره اینکه برترین گواهی که می تواند حقانیت او را تأیید کند کیست؟

قل أى شىء أكبر شهادة قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 1

1 - اهل کتاب، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را، همچون فرزندان خویش، می شناختند.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

مرجع ضمیر «یعرفونه»، به قرینه آیه قبل (أوحى إلیّ . . .) پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 26 - 1

1 - کافران صدر اسلام، مردم را از گوش فرادادن به قرآن نهی می کردند.

و هم ینهون عنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان برای دور ساختن برخی مؤمنان از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن حضرت را تحت فشار قرار می دادند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم

2 - حضور طیف خاصی از مؤمنان نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای برخی کافران ناخوشایند بود.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم

سبب نزول نقل شده در ذیل این آیه و نیز لحن آن، گواه چگونگی ترکیب یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فقر آنان و نیز نداشتن موقعیت اقتصادی و شؤون اجتماعی است. و همین امر موجب اعتراض و واکنشهایی از سوی کافران ثروتمند و قدرتمند می گشته است.

5 - حضور مؤمنانی در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) که هر بامداد و شامگاه به درگاه خداوند نیایش خالصانه داشتند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم بالغدوه و العشی یریدون وجهه

23 - کسانی که از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواهان طرد مؤمنان مستمند و ضعیف بودند، ستمگرند.

در صورتی که ال در «الظالمین» عهد باشد، گزینش عنوان ستمگر برای مذکورین در آیه (درخواست کنندگان طرد) تصریح به ستمگر بودن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 5

5 - اشراف مکه در صدر اسلام مؤمنان تهیدست را تحقیر می کردند.

أهؤلاء من الله عليهم من بيننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 22

22 - برخی مردم در صدر اسلام، با وجد علاقه به اسلام، به سبب گناهان و خلافهای گذشته خود امید راه یافتن به جرگه مؤمنان را نداشتند.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم .. أنه من عمل منكم سوءاً بجهله

«إذا جاءك الذين يؤمنون» دلالت دارد که برخی از مردم، که متمایل به اسلام بودند، نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) می آمدند، ولی از عملکرد گذشته خویش بیمناک بودند. آیه شریفه با وعده رحمت و مغفرت به آنان در صدد جذب سریعتر آنان به ایمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 1

1 - پرستش بتها و سازش در اصول اعتقادی، خواسته نابجای مشرکان صدر اسلام از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أتبع أهواءكم قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 9

9 - منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) اصرار داشتند که آن حضرت معجزه دلخواه آنان را سریعاً ارائه کند.

ما عندي ما تستعجلون به

همان گونه که در آیات همین سوره، مانند آیه 8، 37 مطرح شده، از خواسته های منکران، نزول معجزاتی ویژه بوده است. لذا ممکن است مراد از «ما تستعجلون» همین گونه درخواستها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 58 - 1

1 - اگر نزول عذاب در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود، کار آن حضرت با مشرکان زمان خود سریعاً فیصله می یافت.

قل لو أن عندی ما تستعجلون به لقضی الأمر بینی و بینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

ص: 142

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله . . . و نرد علی أعقابنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 105 - 3

3 - فراگیری قرآن از دیگران، اتهام کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ليقولوا درست

لام در «لیقولوا» به معنی عاقبت است. یعنی نهایت سخن منکران در برابر تصریف آیات آن است که می گفتند پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرآن را از دیگران آموخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 3

3 - مشرکان خواهان دریافت معجزه ای، جز آنچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ارائه می نمود، بودند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

بدیهی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) قطعاً معجزاتی را به آنان نمایانده است و با این وصف آنان از سر بهانه جویی معجزات دیگری را طلب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 11

11 - ایمان نیاوردن اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مخالفت آنان با حضرت، امری شبیه افکن در دلهای مردم بوده است.

و الذين آتینهم الكتب يعلمون أنه منزل من ربك بالحق فلا تكونن من الممترین

ظاهراً آیه شریفه در مقام رفع تردیدی است که از ناحیه ایمان نیاوردن اهل کتاب در دلهای برخی ایجاد می گشت. با این بیان که آنان حقانیت قرآن را می دانند، ولی به جهت دیگری آن را انکار می کنند، پس مسلمانان نباید به سبب ایمان نیاوردن آنان به خود شک راه دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 7

7- تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض .. فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 119 - 2,3

2- برخی از مسلمانان صدر اسلام به جهت شبهه های ایجاد شده مشرکان از خوردن ذبیحه با نام خدا خودداری می کردند.

فکلوا مما ذکر اسم الله .. و ما لکم ألا تأکلوا

لحن عتاب گونه آیه چنین می نمایاند که بر اثر تبلیغات کافران و سخنان فریبنده آنان برخی از مسلمانان از خوردن ذبیحه حلال

ص: 143

خودداری می کردند.

3- برخی از مسلمانان صدر اسلام تحت تأثیر سنتهای جاهلی و اجتماعی عصر خود بودند.

و ما لكم ألا تأكلوا مما ذكر اسم الله عليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 15

15 - مشرکان در مورد خوردن ذبیحه و احکام آن در اسلام با مسلمانان صدر اسلام به مجادله می پرداختند.

و لا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه .. إن الشيطان ليوحون إلي ... و إن أطيعمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 7

7- سردمداران مجرم مکه، یکسره در صدد توطئه و مکر علیه مسلمانان صدر اسلام بودند.

و كذلك جعلنا في كل قرية

چون این سوره مبارکه مکی است، تشبیه مذکور در آیه، تشبیه سردمداران مجرم در تمامی نقاط به سردمداران مجرم شهر «مکه» است. لذا بیانگر وضعیت و شرایط آن روزگار می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 4

4 - مسلمانان در جنگ بدر به غنایمی چشمگیر دست یافتند .

يسئلونك عن الأنفال

حساس شدن مسلمانان نسبت به انفال و غنایمی جنگی و پرسش مکرر آنان و بازتاب آن در آیه نشانگر فراوانی غنایمی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 5 - 6,7,9,12

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نبرد با مشرکان مکه از مدینه به سوی بدر حرکت کرد .

أخرجك ربك من بيتك بالحق

با توجه به آیات بعد معلوم می شود مراد از جمله «أخرجك . . .»، خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جنگ بدر بوده است.

2- فرمان خداوند و تقدیر او، عامل حرکت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سوی جنگ بدر

أخرجك ربك من بيتك بالحق

اسناد «أخرجك» به «ربك» می رساند که حرکت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به فرمان و تقدیر الهی بوده است، نه تصمیمی از جانب خود آن حضرت.

6- برخی از مؤمنان از اقدام به جنگ بدر ناخشنود بودند .

أخرجك ربك . . . وإن فريقا من المؤمنين لكرهون

7- برخی از مسلمانان ناخشنود از حکم خداوند درباره انفال و غنایم جنگ بدر

قل الأنفال لله و الرسول . . . كما أخرجك ربك . . . وإن فريقا من المؤمنين لكرهون

«كما» برای تشبیه امر دیگر است و مشبّه به صریحاً در آیه ذکر نشده است. لذا احتمالات مختلفی از سوی مفسران ایراد شده

ص: 144

است و از جمله آنهاست حکم خداوند درباره انفال و غنایم جنگ بدر. بر این مبنا «کما أخرجک ...» چنین معنا می شود: حکم خداوند درباره انفال حکمی حق است؛ همان گونه که فرمان و تقدیر حرکت به سوی جنگ بدر حق بود. بر این اساس جمله «إن فریقا ...» می رساند که همه و یا برخی از مسلمانان از حکم خداوند درباره انفال نیز کراهت خاطر می داشتند.

9- خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مدینه برای مقابله با مشرکان در دامنه احد، حرکتی حق، همانند خروج وی برای جنگ بدر *

کما أخرجک ربک من بیتک بالحق

برخی بر آنند که «کما ..» متعلق به «یجدلونک ...» در آیه بعد است و آن آیه اشاره به قضایای پیش از نبرد احد دارد. بر این اساس «کما أخرجک ...» چنین معنا می شود: گروهی از مسلمانان درباره حرکت به سوی احد، که حرکتی حق بود، به جدال با پیامبر (صلی الله علیه و آله) پرداختند و آن را مصلحت نمی پنداشتند؛ همان گونه که از حرکت به سوی بدر، که حرکتی حق بود، نیز کراهت داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 6 - 5, 4, 3

3- برخی از مؤمنان به سبب مخالفتشان با حرکت به سوی جنگ بدر، مورد سرزنش و توبیخ خداوند قرار گرفتند.

یجدلونک فی الحق بعد ما تبین

4- وحشت شدید برخی از مؤمنان از حضور یافتن در جنگ بدر

کأنما یساقون إلی الموت

5- شرکت در جنگ بدر حرکتی آشکار به سوی مرگ در پندار گروهی از مسلمانان صدر اسلام

کأنما یساقون إلی الموت و هم ینظرون

مفعول «ینظرون» به قرینه فراز قبل، «الموت» است. یعنی «و هم ینظرون الموت». بنابراین جمله حالیه «و هم ...» حکایت از آن دارد که اطمینان برخی از مسلمانان به مرگ آفرینی جنگ بدر به گونه ای بوده که گویا مرگ را با چشم خویش مشاهده می کردند.

6- برخی از مؤمنان مأیوس از پیروزی در جنگ بدر و مطمئن به شکستی مرگ آفرین در آن کارزار

یجدلونک .. كأنما یساقون إلی الموت و هم ینظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 8 - 5, 4, 3, 2, 1

1- مسلمانان صدر اسلام موظف به هجوم به کاروان تجاری مشرکان قریش و یا نبرد با سپاه مسلح آن بودند.

كما أخرجك ربك . . . إذ يعدكم الله إحدى الطائفتين ... و يريد الله أن يحق الحق بك

2 - کاروان تجاری قریش ، فاقد نیروی دفاعی مقاوم

غیر ذات الشوکه

«شوکه» به معنای خار درخت و بوته است و در آیه کنایه از سلاحهای جنگی است. بنابراین «غیر ذات الشوکه» یعنی گروهی نامسلح. و مقصود از آن کاروان تجاری قریش است که به سرکردگی ابوسفیان و همراه با چهل نفر از شام به سوی مکه در حرکت بودند.

3 - سپاه مشرکان مکه مجهز به سلاح های جنگی و دارای برتری نظامی نسبت به مسلمانان

و تودون آن غیر ذات الشوکه تکنون لکم

عدم تمایل مسلمانان به رویارویی با سپاه شرک و نیز جمله «کانما یساقون إلى الموت» در آیه قبل دلالت بر این دارد که مشرکان

ص: 145

در جنگ بدر از نیروی نظامی برتری برخوردار بودند.

4- پیروزی بر سپاه مشرکان قریش و یا تسلط بر کاروان تجاری آنان، وعده خداوند به اهل ایمان

و اذ يعدكم الله إحدى الطائفتين

5- مسلمانان، مشتاق رویارویی با کاروان تجاری قریش و ناخشنود از درگیری با سپاه مسلح آنان

و تودون أن غير ذات الشوكة تكون لكم

8- پیاده شدن حق و ریشه کن شدن بنیان کافران، هدف از فرمان خداوند به نبرد با مشرکان مکه در بدر

و يريد الله أن يحق الحق بكلمته و يقطع دابر الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 2

2- پیروزی مسلمانان در جنگ بدر زیربنای گسترش توحید و نابودی شرک در سراسر جهان

يريد الله أن يحق الحق .. ليحق الحق و يبطل البطل

برداشت فوق بر این اساس است که «لیحق الحق» متعلق به «یرید الله أن یحق الحق» در آیه قبل باشد. بر این مبنا می توان گفت مراد از «الحق» در آیه قبل خصوص پیروزی موعود در پیکار بدر است، و مقصود از «الحق» در آیه مورد بحث مطلق حق. بنابراین «یرید الله أن یحق الحق ...» چنین معنا می شود: خداوند با تقدیر پیروزی در جنگ بدر خواست حق را همواره به منصفه ظهور رساند و در سراسر جهان استوار سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 4، 3، 2، 1

1 - مشاهده سپاه برتر مشرکان جنگ بدر مایه نگرانی مسلمانان و احساس خطر از سوی آنان برای کیان اسلام

إذ تستغيثون ربكم

واژه «استغاثه» معمولا در موردی به کار می رود که استغاثه کننده در طلب نجات از تنگنایی شدید باشد.

2- مجاهدان بدر پیش از نبرد با نیایش به درگاه خدا از وی استمداد کردند .

إذ تستغيثون ربكم

«غوٲ» به معنای یاری کردن است و استغاثه طلب یاری و امداد است.

3 - خداوند استغاثه مجاهدان بدر را با فرستادن هزاران فرشته اجابت کرد .

فاستجاب لكم أنى ممدكم بألف من الملائكة مردفين

«مردف» به كسى گفته مى شود كه ديگرى را در پى خویش قرار داده باشد. بنابراین «ألف من الملائكة مردفين»، يعنى هزار فرشته كه هر کدام فرشته و يا فرشته هاى را به دنبال خویش داشتند. گفتنى است معنای مذکور مبتنى بر اين است كه مفعول محذوف از «مردفين»، «طائفة اخرى من الملائكة» باشد.

4 - نيايش مجاهدان بدر به درگاه ربوبى و اجابت استغاثه آنان با امداد هاى غيبى ، نعمتى بايسته به ياد داشتن

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

8 - حضور هزار فرشته در جنگ بدر ، كه هر يك فرشته و يا فرشتگانى به دنبال خویش داشتند .

بألف من الملائكة مردفين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 146

1 - مسلمانان تا قبل از هجرت به مدینه مواجه با کمی نیرو و نفرات ، ناتوان و در سلطه دشمنان بودند .

واذكروا إذ أنتم قليل مستضعفون في الأرض

مفرد آوردن کلمه «قلیل»، به جای قلیلون، تأکیدی است بر کمی افراد و نیروهای اهل ایمان. قابل ذکر است که مفسران، آیه مورد بحث را درباره مقایسه موقعیت و وضعیت مسلمانان در مکه و مهاجرت آنان به مدینه دانسته اند.

2 - مسلمانان تا پیش از هجرت به مدینه ، همواره هراسان از گرفتار آمدن به چنگ دشمنان و نابود شدن به دست آنان

تخافون أن يتخطفكم الناس

«تخطف» به معنای گرفتن با سرعت است و در آیه می تواند کنایه از غلبه و نابودی باشد. فعل مضارع «تخافون» حکایت از استمرار این وضعیت دارد.

7 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را پس از هجرت ، از روزی های پاک و پاکیزه بهره مند ساخت .

فاویکم .. و رزقکم من الطیبت

10 - امداد های ویژه الهی ، منشأ پیروزی مسلمانان در جنگ بدر *

و ایدکم بنصره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 3

3 - محبوس ساختن یا کشتن و یا تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از جمله توطئه های کافران مکه علیه آن حضرت

لیشتوک او یقتلوک او یخرجوک و یمکرون

جمله «و یمکرون» بیانگر این است که کافران علاوه بر تصمیم داشتن به قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) و .. برنامه های دیگری نیز علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نظر داشته اند. لذا در برداشت فوق از آن به «از جمله» تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 31 - 2

2 - کافران مکه مدعی توان خویش در آوردن آیات و معارفی چون قرآن

قالوا قد سمعنا لو نشاء لقلنا مثل هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 34 - 1

1 - کفرپیشگان مکه ، مؤمنان را از ورود به مسجدالحرام باز می داشتند .

و ما لهم ألا يعذبهم الله و هم يصدون عن المسجدالحرام

در برداشت فوق مفعول «یصدون»، به مناسبت حکم و موضوع، المؤمنین گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 7

7 - خداوند با خبری غیبی ، شکست کفار قریش را به مسلمانان صدر اسلام بشارت داد .

ثم يغلبون

ص: 147

8 - مسلمانان صدر اسلام نگران توطئه های پنهانی کافرانی که مخاصمات را ترک گفته و حاضر به صلح می شدند .

فَإِنْ أَنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

جواب شرط «انتهاوا» به قرینه «قتلوهم» جمله ای همانند «فلا تقاتلوهم» است ; یعنی اگر کافران دست از فتنه انگیزی برداشتند و راه مسالمت پیش گرفتند با آنان نبرد نکنید. با توجه به این معنا معلوم می شود هدف از بیان آگاهی خداوند به اعمال این گروه از کافران، این است که مسلمانان را از این نگرانی برهاند که شاید صلح جوئی آنان دستاویزی برای توطئه و فتنه ای دیگر باشد.

13 - خداوند به برکت وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسلمانان را در جنگ بدر یاری کرد و آنان را به پیروزی رسانید .

و ما أنزلنا علی عبدنا

با توجه به اینکه آیات 9 تا 12 همین سوره امدادهای الهی را شامل همه پیکارگران بدر دانست و این آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را محط نزول امدادها شمرد، معلوم می شود وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نزول امدادها دخالت فراوانی داشته است.

15 - جنگ بدر ، میدان رویارویی جبهه ایمان و کفر ، صحنه تمایز حق و باطل و ثبوت حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یوم الفرقان یوم التقی الجمعان

ال در «الفرقان» برای عهد است و اشاره به جنگ بدر دارد. و فرقان یعنی چیزی که به وسیله آن بین دو یا چند چیز تمایز داده می شود. خداوند از آن رو جنگ بدر را فرقان نامید که در آن نبرد، علی رغم وجود شرایط پیروزی برای مشرکان، مسلمانان پیروز شدند و این نشانه ای بود برای حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین اسلام.

16 - تمایز حق از باطل با امداد های ویژه خداوند در جنگ بدر نمودی از قدرت مطلقه او

یوم الفرقان یوم التقی الجمعان و الله علی کل شیء قدیر

برداشت فوق بر این مبناست که جمله «و الله ..» ناظر به «یوم الفرقان» بودن جنگ بدر باشد.

18 - یاری رسیدن به مسلمانان در جنگ بدر و به پیروزی رساندن آنان نمودی از قدرت مطلقه خداوند

و ما أنزلنا علی عبدنا .. و الله علی کل شیء قدیر

جمله «و الله...» می تواند ناظر به تمام حقایقی باشد که در آیه مورد بحث مطرح شده است که از جمله آنها امدادهای خداوند در جنگ بدر است که «و ما أنزلنا...» دلالت بر آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 -

1,2,3,4,5,6,7,8,10,11,12

1 - سپاه اسلام و سپاه شرک در آستانه جنگ بدر ، هر کدام در سویی از دره واقع در منطقه بدر مستقر شدند .

إذ أنتم بالعدوه

«عُدُوهُ» به معنای کناره و دامنه وادی است و وادی به زمینی که بین دو کوه و دو تپه قرار دارد گفته می شود و هر وادی دارای دو عدوه و کناره است. تکرار کلمه «عدوه» در آیه شریفه حکایت از آن دارد که سپاه اسلام در یک سوی دامنه و سپاه کفر در دامنه دیگر استقرار داشتند.

2 - دره واقع میان دو سپاه ایمان و شرک در جنگ بدر ، دارای دو دامنه متفاوت از جهت بلندی و پستی *

ص: 148

إذ أنتم بالعدوه الدنيا و هم بالعدوه القصوى

«دنيا» به معنای نزدیکتر و «قصوی» به معنای دورتر است. به نظر می‌رسد دوری و نزدیکی آن دو دامنه به نسبت دره و زمین مسطح فیما بین سنجیده شده باشد. یعنی شما در دامنه ای بودید که آن دامنه به زمین مسطح نزدیکتر بود و کافران در دامنه ای مستقر شده بودند که به زمین مسطح دورتر بود. دوری و نزدیکی دامنه ها به نسبت زمین مسطح فیما بین، ملازم با بلندی و پستی آن دو دامنه است.

3 - مسلمانان در جنگ بدر در دامنه پست و کافران در دامنه بلند مستقر شدند .

إذ أنتم بالعدوه الدنيا و هم بالعدوه القصوى

4 - موقعیت ضعیف مسلمانان در جنگ بدر نسبت به موقعیت کفار

إذ أنتم بالعدوه الدنيا و هم بالعدوه القصوى

می‌توان گفت هدف از بیان موقعیت مسلمانان و کفرپیشگان مکه در منطقه بدر یادآوری موقعیت بسیار ضعیف مسلمانان است. جمله «لیهلك من هلك ...» مؤید این معنا می‌باشد. زیرا پیروزی آنگاه دلیل حقانیت مسلمانان می‌شد که شرایط ظاهری، تضمین کننده پیروزی کافران و شکست مسلمانان بود.

5 - قافله تجاری قریش به هنگام استقرار سپاهیان بدر ، در مسیری پایینتر از سپاه اسلام در حرکت بودند .

و الרכب أسفل منکم

کلمه «رکب» جمع راکب و به معنای سواران است و مقصود از آن به گفته اهل تفسیر کاروان تجاری قریش است. تعبیر از کاروان تجاری به «سواران» می‌تواند اشاره به حرکت سریع آنان برای فرار از مسلمانان باشد.

6 - مسیر حرکت قافله تجاری قریش نامعلوم برای مسلمانان و به دور از دسترسی آنان به هنگام حضورشان در منطقه بدر

و الרכب أسفل منکم

نکره آوردن کلمه «أسفل» در مقابل معرفه آوردن «العدوه»، می‌تواند مشعر به برداشت فوق باشد. ناآگاهی مسلمانان به جایگاه قافله، تمهیدی بوده است از جانب خدا برای «لیقضی الله». یعنی اگر مسلمانان از مسیر حرکت تجاری قریش آگاه بودند به سوی آنان می‌شتافتند و در نتیجه جنگ بدر رخ نمی‌داد.

7 - رویارویی دو سپاه بدر در زمانی مشخص ، حتی با برنامه ریزی طرفین ممکن نبود .

و لو تواعدتم لاختلقتم فی المیعد

کلمه «میعاد» می‌تواند اسم زمان به معنای زمان قرار، و می‌تواند اسم مکان به معنای جایگاه قرار باشد. و مراد از «تواعد» وعده مسلمانان با اهل مکه است ؛ یعنی «و لو تواعدتم أنتم و اهل مکه ...» که در برداشت به برنامه ریزی طرفین تعبیر شد.

8 - انتخاب محل استقرار سپاه کفر و ایمان در آستانه جنگ بدر ، حتی با توافق طرفین ممکن نبود .

و لو تواعدتم لاختلقتم فی المیعد

10 - وقوع جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن نبرد ، امری از پیش رقم خورده و تعیین شده

و لکن لیقضی الله امرای کان مفعولا

11 - خداوند به منظور تبیین حقانیت توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جنگ بدر را تحقق بخشید و مسلمانان را به پیروزی رسانید .

لیقضی الله امرای کان مفعولا لیهلک من هلک عن بینة و یحیی من حی عن بینة

12 - وقوع جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن ، علی رغم موقعیت ضعیف آنان ، حادثه ای شایسته و بایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن

إذ أنتم بالعدوه دنیا . . . و لو تواعدتم لاختلقتم فی المیعد

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر، یعنی «اذکروا» باشد. مفسران برآنند که از اهداف شرح موقعیت

جنگ بدر یادآوری ضعف مسلمانان و برتری کافران است که علی رغم آن با پیروزی مسلمانان پایان یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 -

1,3,4,5,8,10,11,13,15

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از جنگ بدر سپاه دشمن را در رؤیاهایی متعدد، اندک دید.

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا

فعل مضارع «یرى» دلالت بر تکرار رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد اندک دیدن سپاه دشمن دارد.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) رؤیای خویش (کمی نفرات دشمن در جنگ بدر) را برای مسلمانان بیان کرد.

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا و لو أریکهم کثیرا لفشلتم

4 - ضعف و ناتوانی سپاه کفر در جنگ بدر، تأویل و تعبیر رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) (کم دیدن نفرات دشمن)

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا

از منابع تاریخی مربوط به جنگ بدر و نیز اینکه هر فرماندهی پیش از اقدام به جنگ همواره در تلاش برای آگاهی به کم و کیف لشکر مقابل است، به دست می آید که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دیگر مسلمانان از تعداد تقریبی نفرات دشمن آگاه بودند. بنابراین رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاکی از سستی و ضعف نیروی دشمن بوده است، نه بیانگر تعداد آنان.

5 - راستی و درستی رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اعتماد مسلمانان بر آن

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا و لو أریکهم کثیرا لفشلتم

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صورتی که کافران بدر را در رؤیای خویش لشکری بزرگ می دید، مسلمانان در تصمیم بر نبرد سست شده و بر سر آن اختلاف می کردند.

و لو أریکهم کثیرا لفشلتم و لتنزعتم فی الأمر

«فی الأمر» متعلق به «لتنزعتم» و نیز «فشلتم» است و «ال» در آن عهدیه و اشاره به جنگ بدر است.

10 - رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) (اندک دیدن نفرات سپاه کفر) عامل وحدت کلمه مسلمانان در ضرورت پیکار با سپاه کفر و حضور رشیدانه آنان در جنگ بدر

إذ يريكمهم الله في منامك قليلا و لو أريكمهم كثيرا لفشلتم و لتنزعتهم

11 - خداوند با امداد های خویش مسلمانان را از فاجعه نزاع و سست شدن در تصمیمشان بر جنگ بدر رهایی بخشید .

و لكن الله سلم

13 - خداوند به دلیل آگاهی بر عوامل اطمینان بخش قلب ها و علمش به زمینه های سستی آفرین ، مشرکان بدر را در رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) اندک نمایان ساخت .

و لكن الله سلم إنه علیم بذات الصدور

15 - رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آستانه جنگ بدر و نتایج درخشان آن ، حادثه ای شایسته و بایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن

إذ يريكمهم الله في منامك قليلا و لو أريكمهم كثيرا لفشلتم و لتنزعتهم

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکروا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 44 - 5، 4، 3، 1

1 - خداوند به هنگام رویارویی و شروع جنگ بدر ، هر یک از دو سپاه ایمان و کفر را در نظر دیگری اندک نمایان ساخت .

ص: 150

و إذ يريكموهم إذالتقيتم في أعينكم قليلا

3- تحقق جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن نبرد، امری از پیش رقم خورده و تقدیر شده

ليقضى الله أمرا كان مفعولا

«أمرأ» به معنای کار است و مراد از آن تحقق جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن نبرد می باشد. فعل «کان» دلالت می کند که ثبوت خبر «مفعولا» برای اسمش (تحقق جنگ بدر) از دیرباز تحقق پیدا کرده بود. و تحقق جنگ بدر از دیرباز، به قرینه «ليقضى»، به معنای تقدیر آن است. بنابراین «ليقضى الله ...» یعنی تا انجام پذیرد کاری که از پیش تقدیر شده بود.

4- وقوع جنگ بدر با فرجام پیروزی مسلمانان در آن نبرد، هدف از تصرف خداوند در دید هر یک از دو سپاه و کم نمایاندن هر یک در نظر دیگری

إذ يريكموهم إذالتقيتم في أعينكم قليلا . . . ليقضى الله أمرا كان مفعولا

5- خداوند تحقق دهنده جنگ بدر و پیروزکننده مسلمانان در آن نبرد

ليقضى الله أمرا كان مفعولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 7

7- جامعه ایمانی در صدر اسلام پس از پیکار بدر برخوردار از ابهت و قوتی چشمگیر، حتی در نظر دشمنان

و تذهب ريحكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 47 - 5, 6, 3, 2

2- کفرپیشگان مکه با سرمستی و خودنمایی، از دیار مکه رهسپار منطقه بدر شدند.

و لا تكونوا كالذين خرجوا من دبرهم بطرا

3- اطمینان کفار مکه به پیروزی خویش هنگام خروج برای جنگ بدر

و لا تكونوا كالذين خرجوا

5- کفرپیشگان مکه در عصر بعثت، همواره در تلاش برای بازداشتن مردم از پیوستن به راه خدا

و یصدون عن سبیل اللّٰه

6 - خروج کافران مکه به سوی بدر ، در راستای تلاششان برای بازدارای مردم از راه خدا

و لا تكونوا کالذین خرجوا من دیرهم . . . و یصدون عن سبیل اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 -

5,6,7,8,9,10,11,13,19

5 - لشکرکشی برای رویارویی با اهل ایمان ، عملی پسندیده در نظر شیطان زده کفرپیشگان مکه

إذین لهم الشیطن أعملهم

از مصادیق مورد نظر برای کلمه «أعملهم»، به قرینه آیات قبل و فرازهای بعد، لشکرکشی کافران مکه برای حضور در جنگ بدر است.

6 - شیطان ، خط دهنده به جبهه کفر در جنگ بدر

و إذین لهم الشیطن أعملهم

ص: 151

7 - سرمستی ، ریاکاری و بازداشتن مردم از راه خدا ، رفتاری نیکو در نظر شیطان زده کافران عصر بعثت *

إذ زين لهم الشيطان أعمالهم

از مصادیق «أعمالهم» به قرینه آیه قبل، سرمستی و ریاکاری ... است.

8 - تجسم شیطان برای کافران مکه ، قبل از جنگ بدر

و إذ زين لهم الشيطان أعمالهم

9 - شیطان با تأکید بر یاری بی دریغ خویش از لشکریان کافر بدر ، آنان را به رویارویی با مسلمانان ترغیب کرد .

إني جار لكم

کلمه «جار» معانی متعددی دارد ؛ از جمله یاور، همساز، هم قسم، شریک و ... (لسان العرب). به نظر می رسد یاور نسبت به دیگر معانی مناسبتر باشد.

10 - شیطان به هنگام رویارویی دو لشکر کفر و ایمان از کارزار بدر عقب نشینی کرد .

فلما تراءت ... نکص علی عقبیه و قال إني بریء منکم

«نکص» به معنای خودداری کردن است و چون با «علی» متعدی شده معنای رجوع در آن تضمین شده است. «عقب» به پاشنه پا گفته می شود ؛ یعنی شیطان از نبرد خودداری کرد و با چرخیدن بر پاشنه های پا عرصه را ترک گفت.

11 - شیطان به هنگام شروع جنگ بدر با اعلان بیزاری از کافران ، عهد خویش (یاری سپاه کفر) را گسست .

فلما تراءت الفتنان ... قال إني بریء منکم

13 - مشاهده فرشتگان الهی برای امداد مسلمانان ، دلیل عقب نشینی شیطان از کارزار بدر و اعلان بیزاری وی از لشکر کفر

نکص علی عقبیه و قال إني بریء منکم إني أری ما لاترون

19 - شکست کافران جنگ بدر نمودی از عقوبت شدید خداوند برای آنان

والله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 13، 5، 3، 2، 1

1 - جبهه ایمان در کارزار بدر، متشکل از مؤمنان متکی بر خدا، عناصری منافق و گروهی سست ایمان

إذ يقول المنافقون و الذين في قلوبهم مرض . . . و من يتوكل على الله

«مرض» به معنای بیماری است و مقصود از آن در اینجا به این دلیل که در مقابل نفاق قرار گرفته، تردید در حقانیت دین است که از آن می توان به ضعف ایمان تعبیر کرد. جمله «و من يتوكل على الله» اشاره به گروه سوم، یعنی مؤمنان حقیقی و راستین، دارد.

2 - حضور مؤمنان واقعی در کارزار بدر، در مقابل دشمنی به مراتب قویتر، برخاسته از پایبندی آنان به اسلام، حتی در دیدگاه منافقان و سست ایمانها

إذ يقول المنافقون . . . غر هؤلاء دينهم

«غر هؤلاء دينهم» که سخن منافقان و سست ایمانهاست، بیانگر این است که آنان نیز حضور مؤمنان در کارزار بدر برخاسته از اندیشه دینی ایشان می دانستند.

3 - منافقان و سست ایمانها، حضور مؤمنان را در جنگ بدر ناشی از فریب خوردگی آنان می پنداشتند.

غر هؤلاء دينهم

«غرور» (مصدر غرّ) به معنای فریب دادن است.

5 - نیروی نظامی مؤمنان در جنگ بدر، نیرویی بس ضعیف و ناتوان در مقایسه با جبهه کفر

ص: 152

يقول المنفقون . . . غر هؤلاء دينهم و من يتوكل على الله

بیان حمایت خداوند از مؤمنان در کارزار بدر با جمله «و من يتوكل . . .» پس از بیان نظریه منافقان و بیماردلان (ضعف قوای نظامی مسلمانان) اندیشه آنان را تأیید می کند. یعنی اظهار نظر منافقان به حسب دید ظاهری صحیح است، ولی آنچه مورد غفلت واقع شده، تأثیر بسزای حمایت الهی از مؤمنان متوکل است. یعنی اگر حمایت الهی نباشد، همان است که منافقان اظهار می دارند.

13 - پیروزی مجاهدان بدر علی رغم ناتوانی آنان حادثه ای عبرت آموز و شایسته بیاد داشتن

و إذ يقول المنفقون . . . و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای «اذکروا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 12

12 - هلاکت و نابودی مشرکان مکه در کارزار بدر، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود.

ذلك بأن الله لم يك مغيرا نعمه أنعمها على قوم حتى يغيروا ما بأنفسهم

«ذلك» علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان مکه نیز داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 6

6 - هلاکت کافران در جنگ بدر کیفری از سوی خداوند به سبب تکذیب آیات الهی و انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كذاب ءال فرعون . . . فأهلكنهم بذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 56 - 1,3,4,7,11,12,13

1 - پیمان های متعدد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با کافران مکه و پیمان شکنی های آنان

الذین عهدت منهم ثم يتقضون عهدهم في كل مره

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) بارها از یهودیان پیمان گرفت و آنان همواره پیمان خویش را شکستند.

الذین عهده منہم ثم ینقضون عہدہم فی کل مرہ

برخی برآند کہ مراد از «الذین عہدت» مشرکان مکہ ہستند، ولی مشہور مفسران گفتہ اند مقصود یہودیانی ہستند کہ در عصر بعثت در اطراف مدینہ سکونت گزیدہ بودند.

4 - یہودیان مدینہ در عصر بعثت نمونہ پست ترین جنبنندگان بہ سبب اصرارشان بر کفر و از میان بردن زمینہ های ایمان در خویش و شکستن پیمانہا

إن شر الدواب عند اللہ الذین کفروا .. الذین عہدت منہم ثم ینقضون عہدہم

7 - خداوند ، پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) را بر روحیہ پیمان شکنی یہودیان عصر خویش آگاہ ساخت .

ثم ینقضون عہدہم فی کل مرہ

بہ کارگیری فعل مضارع «ینقضون» بہ جای فعل ماضی، با اینکہ سیاق آیہ اقتضا می کرد کہ گفتہ شود «ثم نقضوا»، اشارہ بہ این است کہ پیمان شکنی یک حالت مستمر برای یہودیان است.

11 - یہودیان عصر بعثت بی هیچ ترس و پرواہی از پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) و مسلمانان ، پیمانہایشان را نقض می کردند .

ص: 153

و هم لایتقون

برای فعل «یتقون» چندین متعلق می توان لحاظ کرد؛ از جمله ضمیر «ک» که خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و یا کلمه ای همانند «المؤمنین».

12 - جامعه یهود در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جامعه ای به دور از تقوا و پرهیزگاری *

و هم لایتقون

برداشت فوق بر این اساس است که متعلق «لایتقون»، الله باشد؛ یعنی یهودیان ترسی از خداوند ندارند و تقوای الهی را رعایت نمی کنند.

13 - بی تقوایی یهودیان عصر بعثت عامل پیمان شکنی آنان

ینقضون عهدهم فی کل مره و هم لایتقون

جمله حالیه «و هم لایتقون» بیانگر ریشه پیمان شکنی یهودیان و به اصطلاح حال معلله است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 57 - 3، 2

2 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از وقوع نبردی میان مسلمانان و یهودیان پیمان شکن، پیش از واقع شدنش، آگاه ساخت.

فشردهم من خلفهم

«ثقف» مصدر «تتقفن» به معنای دستیابی و تسلط پیدا کردن است. «إما» مرکب از «إن» شرطیه و «ما»ی زاید است. تأکید جمله شرطیه با نون تأکید ثقلیه و «ما»ی زاید حکایت از آن دارد که شرط، یعنی وقوع جنگ و تسلط مسلمانان بر یهودیان، تحقق خواهد یافت. بنابراین معنای جمله شرط چنین خواهد بود: اگر نبردی با یهودیان رخ داد و بر آنان مسلط شدی، که البته چنین خواهد شد ...

3 - خداوند پیش از وقوع نبرد، تسلط مسلمانان بر یهودیان را بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد.

فإما تتقفنهم فی الحرب

برداشت فوق مبتنی بر مطالبی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 10، 8

8 - جامعه ایمانی در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه به دو گروه از دشمنان: دشمنانی شناخته شده و دشمنانی ناشناخته

عدو الله و عدوكم و ءاخرين من دونهم لاتعلمونهم

10 - دشمنان ناشناخته مسلمانان در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای نیروی ضعیفتر نسبت به دشمنان شناخته شده

و ءاخرين من دونهم

برداشت فوق با توجه به کلمه «دون» که به معنای پایین و پست است، استفاده شده. گفتنی است «من» در «من دونهم» بیانیه است. بنابراین «ءاخرين من دونهم» یعنی دشمنان دیگری که از نیرو و توان کمتری برخوردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 62 - 5

5 - مؤمنان صدر اسلام حامیان شایسته و کارآمد برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دارای نقشی بسزا در پیشبرد اسلام

أيدک بنصره و بالمؤمنين

ص: 154

برداشت فوق از عطف کلمه «المؤمنین» به «نصره» استفاده می شود. یعنی نقش مؤمنان به حدی بوده که خداوند آن را شایسته دانسته که در ردیف یاری خویش قرار دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 9، 8، 4، 2، 1

1 - مؤمنان عصر بعثت برخوردار از نعمت الفت و دوستی نسبت به یکدیگر

و ألف بین قلوبهم

2 - خداوند ایجادکننده الفت و محبت میان مؤمنان صدر اسلام

و ألف بین قلوبهم

4 - الفت و محبت عمیق مؤمنان صدر اسلام نسبت به یکدیگر، از عوامل تقویت پایگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

هو الذی أیدک بنصره و بالمؤمنین. و ألف بین قلوبهم

8 - ایجاد الفت و محبت میان مؤمنان عصر بعثت، امری خدایی و غیر قابل دستیابی به وسیله امکانات مادی

و ألف بین قلوبهم لو أنفقت ما فی الأرض جمیعا ما ألفت بین قلوبهم و لكن الله ألفت

9 - خداوند علاوه بر ایجاد محبت میان مؤمنان، آنان را در یک منطقه گردآورد پیامبر (صلی الله علیه و آله) مجتمع ساخت . *

و ألف بین قلوبهم . . . و لكن الله ألفت بینهم

برداشت فوق از مقایسه بین دو جمله «ألف بین قلوبهم» و «ألف بینهم» به دست آمده است. جمله نخست بیانگر تألیف قلوب است و جمله دوم بیانگر تألیف خود مؤمنان است. یعنی آنان را در کنار یکدیگر قرار داد و همگان را گردآورد پیامبر (صلی الله علیه و آله) مجتمع ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 7

7 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام از پیروی پیامبر (صلی الله علیه و آله) سرپیچی می کردند .

و من اتبعک من المؤمنین

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من» در «من المؤمنین» برای تبعیض باشد. بر این مبنا مراد از «المؤمنین» مدعیان ایمان است که

شامل مؤمنان واقعی و غیر واقعی خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 6

6 - مؤمنان صدر اسلام در برهه ای از عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای استعداد و توان پیروز شدن بر لشکری تا ده برابر نفرات ایشان

إن یکن . . . یغلبوا ألفا

چون در آیه بعد تخفیف در حکم جهاد و مقاومت را به تحقق ضعف تعلیل کرده است، معلوم می شود خداوند با توجه به توان و استعداد اهل ایمان بر آنان واجب کرده بود که در مقابل لشکری تا ده برابر خود مقاومت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 5, 6, 7

5 - ضعف ایمان در مسلمانان صدر اسلام موجب ضعف قدرت ایشان در میدان های نبرد

ص: 155

علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابره

از علل توان بسیار برتر مسلمانان در برابر کافران مفهومی است که از «بأنهم قوم لا يفقهون» به دست می آید؛ یعنی ایمان راسخ به معارف دین. بنابراین می توان گفت منشأ بروز ضعف نسبی مسلمانان پس از گذشت برهه ای از صدر اسلام، افت درجه ایمانی آنان بوده است.

6 - جامعه اسلامی صدر اسلام پس از نایل شدن به مراحل عالی ایمان، به تنزل در درجات ایمانی گرایید.

علم أن فيكم ضعفا

7 - گسترش جامعه ایمانی در صدر اسلام و فزونی افراد آن، باعث ضعف نسبی آنان شد. *

علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابره

از مقایسه میان مثالهای مرحله نخست (بیست و صد) با مثالهای بعد (صد و هزار) این نکته معلوم می شود که در زمان حکم اول (لزوم مقاومت یک بر ده) جمعیت مسلمانان فراوان نبوده است. ولی در مرحله بعد و زمان تخفیف حکم جمعیت مسلمانان، افزایش فراوانی داشته است. اشاره به افزایش مسلمانان پس از بیان ضعف نسبی آنان حکایت از آن دارد که افزایش جمعیت از علل بروز ضعف نسبی در جامعه ایمانی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 4

4 - مجاهدان بدر پیش از غلبه کامل بر دشمن، برای دستیابی به منافع مادی، به گرفتن اسیر اقدام کردند.

ما كان لنبی . . . تریدون عرض الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 68 - 1, 2, 4, 5, 6

1 - گرفتن اسیر در کارزار بدر، مقتضی گرفتار شدن مجاهدان آن کارزار به عذابی بزرگ از جانب خداوند

لولا كتب من الله سبق لمسکم فیما أخذتم عذاب عظیم

کلمه «فی» در «فیما أخذتم» سببیه است و «ما» در آن مصدریه. یعنی «بسبب أخذکم». و مراد از آن به دلیل آیه قبل اسیر گرفتن است.

2 - گرفتار نشدن مجاهدان بدر به عذاب الهی در کارزار بدر، امری تقدیر شده از جانب خداوند

لولا كتب من الله سبق لمسکم فیما أخذتم عذاب عظیم

4- وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مجاهدان بدر، مانع نزول عذاب بر آنان شد.

لولا كتب من الله سبق لمسكم فيما أخذتم

از احتمالاتی که درباره «كتب من الله ..» گفته شده، حقیقتی است که در آیه 33 همین سوره آمده است (ما كان الله ليعذبهم وأنت فيهم. یعنی خداوند مردم را تا زمانی که تو در میان آنها هستی عذاب نخواهد کرد.)

5- گرفتن اسیر در جنگ بدر مقتضی شکست مسلمانان در آن نبرد

لولا كتب من الله سبق لمسكم فيما أخذتم عذاب عظيم

برخی برآنند که مراد از «عذاب عظیم» شکست از دشمن در کارزار بدر است و مقصود از «كتب من الله ..» وعده پیروزی است که خداوند پیش از وقوع جنگ بدر مسلمانان را به آن بشارت داد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: اگر وعده الهی به پیروزی شما (رزمندگان بدر) نبود، به سبب گرفتن اسیر پیش از سرکوبی کامل دشمن به شکست سختی گرفتار می شدید. (برگرفته شده از روح المعانی).

ص: 156

6 - تقدیر و قضای الهی بر پیروزی مسلمانان در جنگ بدر ، مانع شکست مسلمانان ، علی رغم تحقق مقتضی آن (گرفتن اسیر پیش از سرکوبی کامل دشمن)

لولا کتب ... عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 4, 3, 1

1 - مسلمانان در کارزار بدر گروهی از دشمن را اسیر کرده و با گرفتن فدیة آنان را آزاد کردند .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى إِنَّ يَعْلَمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ

3 - به اسیران جنگ بدر نوید داده شد که در صورت پذیرش اسلام و توحید خداوند گناهان گذشته آنها را خواهد بخشید .

إِنَّ يَعْلَمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا ... يَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

4 - ترغیب اسیران جنگ بدر به ایمان و گرایش به اسلام

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى إِنَّ يَعْلَمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 71 - 7, 6, 5

5 - خداوند ، اسیران جنگ بدر را به گرفتار شدن دوباره به دست مسلمانان ، در صورت ادامه خیانت ، تهدید کرد .

وإن يريدوا خيانتك

جواب شرط «وإن يريدوا خيانتك ...» در تقدیر است و جمله «فقد خانوا الله ...» جانشین آن شده و دلالت بر آن دارد که جمله با تقدیر آن چنین است: اگر اسیران خیانتی دوباره را در سر می پروراند باکی نداشته باشید و از آزادسازی آنان ابا نکنید. زیرا خداوند خیانتکاران را در سلطه شما قرار خواهد داد ; همان گونه که در جنگ بدر شما را بر آنان مسلط ساخت.

6 - کافران جنگ بدر به سبب خیانتهايشان به خدا و دين او ، مغلوب مجاهدان شده و گروهی از آنان به اسارت درآمدند .

فقد خانوا الله من قبل فأمكن منهم

امکان (مصدر امکان)، به معنای تسلط بخشیدن است. تقریر جمله «امکن منهم» بر «فقد خانوا» به وسیله حرف «فاء» دلالت می کند بر اینکه خیانت کافران به دین خدا موجب شد که خداوند آنان را در سیطره مسلمانان قرار دهد.

7 - اراده خداوند منشأ اصلی تسلط پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اسیران جنگ بدر

فأمكن منهم

ضمیر فاعلی در «امکن» به «الله» برمی گردد. یعنی خداوند شما را بر آنان تسلط بخشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 -

1,2,4,5,7,9,10,11,12,16

1 - خداوند هر یک از مؤمنان مهاجر و انصار را ولیّ دیگری قرار داد و به پشتیبانی همه جانبه از یکدیگر فراخواند .

إن الذین ءامنوا و هاجروا .. أولیاء بعض

جمله «أولئک بعضهم أولیاء بعض» جمله ای خبری است و مراد از آن انشاء و جعل ولایت است.

2 - شرکت در جهاد با مال و جان از سوی مجاهدان و یاری مهاجران از سوی انصار ، شرط برخورداری هر یک از ولایت مقرر شده از جانب خدا

إن الذین ءامنوا و هاجروا .. أولیاء بعض

ص: 157

مشارالیه «أولئك» و مرجع ضمیر در «بعضهم»، «الذین» اول و دوم، با تمام صفاتی که برای آنان ذکر شد، است. یعنی مؤمنان مهاجر - مثلا - اگر جهاد نکنند و یا مؤمنان ساکن در مدینه اگر مهاجران را یاری ندهند از حقوق ولایت برخوردار نیستند.

4 - تصمیم گیری درباره جهاد، مسؤلیت مهاجران و یاری رسانی به مهاجران، وظیفه و مسؤلیت گروه انصار در صدر اسلام

و الذین ءاؤوا و نصرؤا

توصیف مهاجران به اینکه در راه خدا جهاد کنند، در مقابل انصار که به این امر توصیف نشده اند، با اینکه جهاد در راه خدا یک وظیفه ایمانی است، می تواند به این نکته اشاره داشته باشد که در صدر اسلام جهاد و تصمیم گیری درباره آن بر عهده مهاجران بود و انصار باید آنان را در این امر یاری دهند، ولی تصمیم گیرنده نباشند.

5 - مؤمنان عصر بعثت متشکل از سه گروه: مهاجران (مؤمنانی که از مکه و یا اطراف آن به مدینه هجرت کردند)، انصار (مؤمنانی که مهاجران را پناه دادند) و مؤمنان غیر مهاجر

إن الذین ءامنؤا و هاجروا .. و الذین ءاؤوا و نصرؤا ... و الذین ءامنؤا

«ایواء» (مصدر آووا) به معنای منزل دادن و پناه دادن است و مفعول آن ضمیری است محذوف که به «الذین ءامنؤا ..» بر می گردد.

7 - خداوند بین مهاجران و انصار با مؤمنان غیر مهاجر، ولایتی مقرر نداشته و پشتیبانی از ایشان را بر مهاجران و انصار واجب نکرد.

و الذین ءامنؤا و لم یهاجروا ما لکم من ولیتہم من شیء

«ولایت» به معنای حمایت کردن و یاری رساندن است. کلمه «شیء» مبتدا و «من» در آن زایده می باشد. «من» در «من ولایتهم» بیانیه و بیانگر معنای شیء است. کلمه لکم خبر برای «من شیء» می باشد. گفتنی است در برداشت فوق ضمیر در «ولایتهم» مفعول گرفته شده و فاعل آن ضمیری است خطاب به مهاجران انصار. بنابراین معنای جمله چنین می شود: هیچ حق ولایتی برای شما نسبت به ایشان جعل نشده است. یعنی نباید ایشان را یاری کنید.

9 - هجرت مسلمانان در صدر اسلام دارای اهمیتی ویژه

و الذین ءامنؤا و لم یهاجروا ما لکم من ولیتہم من شیء

نهی از یاری رسانی به مؤمنان غیر مهاجر و حکم به قطع ولایت با آنان می تواند اشاره به اهمیت هجرت در صدر اسلام داشته باشد.

10 - هجرت در صدر اسلام دارای اهمیتی برتر نسبت به جهاد در راه خدا

ما لکم من ولیتہم من شیء حتی یهاجروا

با توجه به صدر آیه که بر خورداری از حق ولایت را مشروط به جهاد دانست، معلوم می شود هجرت در جعل ولایت بین مؤمنان کافی نیست. بنابراین ذکر کردن هجرت در این فراز (حتی یهاجروا) و مقید نساختن آن به جهاد این معنا را القا می کند که هجرت در راه خدا در

صدر اسلام اهمیتی برتر از جهاد داشته است.

11 - مؤمنان غیر مهاجر در صورت هجرت ، همسان با دیگر مهاجران در برخورداری از حقوق ولایت و حمایت مقرر شده در میان مؤمنان

ما لکم من ولیتهم من شیء حتی یهاجروا

12 - وجود درگیری بین مؤمنان غیر مهاجر با کافران ، به خاطر دین و دینداری ، تنها موردی است که مهاجران و انصار موظف به یاری غیر مهاجران هستند .

وإن استنصروکم فی الدین فعلیکم النصر

قید «فی الدین» بیانگر این است که اگر کافران به انگیزه مبارزه با اسلام و دینداری غیر مهاجران به آنان هجوم بردند، باید سایر مسلمانان از آنان حمایت کنند و اگر درگیری بدین انگیزه نباشد، حمایت از آنان ضرورت ندارد. قابل ذکر است که «ال» در «النصر» جانشین مضاف إلیه است ؛ یعنی «فعلیکم نصرهم».

ص: 158

16 - مسلمانان عصر بعثت با گروههایی از کافران پیمان عدم تعرض داشته و به آن وفادار بودند .

إلا على قوم بينكم وبينهم ميثق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 74 - 3، 2، 1

1 - مؤمنانی که به مدینه هجرت نموده و در راه خدا جهاد کردند ، مؤمنانی حقیقی و راستین هستند .

و الذين ءامنوا و هاجروا .. أولئك هم المؤمنون حقا

حق، به معنای ثابت بودن و حقیقت داشتن است و «حقا» هم می تواند صفت برای مفعول مطلق محذوف باشد، یعنی (هم المؤمنون ایمانا حقا) و هم می تواند مفعول مطلق برای فعل مقدر (احقه) باشد. به هر تقدیر بیانگر این است که دارندگان صفات یاد شده از ایمان حقیقی و راستین برخوردار هستند.

2 - مؤمنانی که مهاجران را در مدینه پناه دادند و از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران حمایت کرده و دین خدا را یاری دادند ، مؤمنانی حقیقی و راستین هستند .

و الذين ءاؤوا و نصرؤا أولئك هم المؤمنون حقا

3 - مسلمانانی که از هجرت به مدینه سر باز زدند و یا در راه خدا جهاد نکردند و یا مهاجران و دین خدا را یاری ندادند ، از دایره مؤمنان راستین خارج هستند .

و الذين ءامنوا و هاجروا .. أولئك هم المؤمنون حقا

«أولئك» اشاره است به هر یک از «الذین» اول و دوم با ویژگیهایی که در توصیف آنها آمده است. با توجه به این معنا و دلالت ضمیر فصل (هم) بر حصر معلوم می شود کسانی که مجموع صفات یاد شده را نداشته، اگر چه برخی از آنها را دارا باشند مؤمن حقیقی نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 5، 4، 1

1 - خداوند از انصار و مهاجران نخستین خواست تا کسانی را که در آینده ایمان می آورند و هجرت می کنند و به جهاد می پردازند ، از خود بدانند و حقوق ولایت را درباره آنان رعایت کنند .

و الذين ءامنوا من بعد و هاجروا و جهدوا معكم فأولئك منكم

مخاطبان آیه، انصار و مهاجران نخستین هستند. مضاف إليه کلمه «بعد»، کلمه «ایمانکم» و یا «الهجرة الاولى» است. جمله «فأولئك

منکم» اشاره به این دارد که تمام قوانین و حقایقی که درباره انصار و مهاجران نخستین بیان شده درباره آنان نیز عیناً وجود دارد.

4- حق تصمیم‌گیری درباره جهاد از آن مهاجران نخستین بود.

جهدوا معکم

کلمه «معکم» در «جهدوا معکم» (در کنار شما جهاد کنند) می‌تواند ناظر به برداشت فوق باشد. چنانچه مخاطبان «معکم» خصوص مهاجران باشند، برداشت فوق از اتقان بیشتری برخوردار است.

5- مهاجرت به مدینه از وظایف مهم مسلمانان صدر اسلام

و الذین ءامنوا من بعد و هاجروا

مراد از هجرت در این بخش از آیات، کوچ کردن مسلمانان از هر نقطه به مدینه منوره است. تأکید فراوان خداوند بر هجرت بیانگر اهمیت ویژه آن است.

ص: 159

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 6,8

6 - وجود پیمان های صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

الذین عهدتم من المشركين

مقصود از «معاهده» در «عاهدتم» - به قرینه آیه 4 - معاهده صلح و عدم تعرض است.

8 - نقض شدن پیمان عدم تعرض ، از سوی اکثریت مشرکان صدر اسلام

الذین عهدتم من المشركين

مقصود از «الذین عاهدتم» - به دلیل آیات 4 و 7 - مشرکان معاهدی هستند که ملتزم به رعایت پیمانهای صلح نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 15

15 - از امام باقر (ع) روایت شده است که فرمود: «خطب علی (ع) الناس... فقال: ... من كانت له مده فهو إلى مدته و من لم یکن له مده فمدته أربعة أشهر و كان خطب یوم النحر...»؛

علی (ع) [هنگام اعلام براءت] برای مردم سخنرانی کرد. .. و فرمود: ... هر کس برای او مدت تعیین شده تا همان مدت، و کسی که برای او مدت تعیین نشده تا چهار ماه مهلت دارد و این سخنرانی روز عید قربان بود ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 3,6

3 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت ، روز ابلاغ پیام براءت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عموم مردم حاضر در مراسم حج

و أذن من الله و رسوله إلى الناس یوم الحج الأكبر

بر اساس نظر مفسران، سال نهم هجرت، سال اعلام براءت است و بر پایه روایاتی که از ائمه معصومین (ع) رسیده است، روز حج اکبر، دهم ذیحجه است.

6 - دهم ذیحجه سال نهم هجرت ، آغاز قطع کامل روابط مسلمانان با مشرکان و تحریم همه جانبه آنان از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يوم الحج الأكبر أن الله برىء من المشركين ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 3, 1

1 - وجود پیمان های عدم تعرض میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

إلا الذين عهدتم من المشركين

3 - پایبندی جمعی از مشرکان معاهد صدر اسلام بر عمل به تمام مواد و شرایط پیمان خود با مسلمانان

ثم لم ينقصوكم شيئاً

«نقص» و «نقصان» (مصدر ينقصون) به معنای کم کردن و کاستن از چیزی است. منظور از نکاستن برخی مشرکان معاهد از پیمان خود با مسلمین این است که: آنان در عمل به تمام مواد و شرایط پیمان، هیچ گونه کوتاهی نکردند.

ص: 160

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 8, 6, 5, 1

1 - هلال ماه صفر سال دهم هجرت ، آغاز اجرای فرمان کشتن و منع عبور و مرور مشرکان و سلب آزادی سیر و سیاحت از آنان

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين

توصیف «الأشهر» به «الحرم» حاکی از این است که: منظور از «أربعة أشهر» در آیه دوّم (فسیحوا فی الأرض أربعة أشهر) ماههای حرام سال ؛ یعنی، رجب، ذیقعد، ذیحجه و محرّم است. بر این مبنا «ال» در «الأشهر» برای عهد حضوری می باشد ؛ یعنی هنگامی که این سه ماه حرام - که اکنون با اعلام پیام برائت در روز حج اکبر مصادف شده است - پایان یافت، مشرکان را بکشید. گفتنی است که پایان آن سه ماه، مساوی با آغاز ماه صفر سال دهم هجرت بود.

5 - کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره نمودن و کمین زدن ، شیوه های بیان شده از سوی خداوند برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام ، در سراسر جزیره العرب

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم . . . واقعدوا لهم كل مرصد

6 - فرمان کمین کردن در تمامی کمینگاه ها برای ضربه زدن به رهگذران مشرک صدر اسلام

واقعدوا لهم كل مرصد

8 - فرمان رفع حصر از مشرکان محاصره شده (آنان که به علت نقض فرمان منع رفت و آمد در غیر ماه های حرام محاصره می شدند) در صورت قبول اسلام و ترک شرک

واحصروهم . . . فإن تابوا . . . فخلوا سبيلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 11

11 - مشرکان صدر اسلام ، مردمانی نادان و گرفتار جهل بودند .

ذلک بأنهم قوم لا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 6, 5, 3, 1

1 - نقض شدن پیمان عدم تعرض از سوی اکثریت مشرکان صدر اسلام

مراد از مشرکان در جمله «کیف یكون للمشرکین عهد» - به قرینه «إلا الذین عاهدتم عند المسجد الحرام» - مشرکان معاهدی هستند که بر پیمان خود با مسلمانان پایبند نماندند. ذیل آیه بعد (و اکثرهم فاسقون) بیانگر نقض پیمان از سوی اکثریت آنان است.

3 - وجود ناخرسندی میان مسلمانان صدر اسلام، نسبت به لغو اعتبار پیمان عدم تعرض از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تردید و دودلی آنان در پیکار با مشرکان

کیف یكون للمشرکین عهد عند الله و عند رسوله

کلمه «کیف» در «کیف یكون للمشرکین عهد» - که برای استفهام انکاری است - مفید برداشت فوق است.

5 - انعقاد پیمان صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان در کنار مسجدالحرام

إلا الذین عاهدتم عند المسجد الحرام

6 - وجود پیمان های صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

إلا الذين عهدتم عند المسجد الحرام

7 - عموم مشرکانی که در کنار مسجد الحرام با مسلمانان پیمان عدم تعرض بسته بودند ، بر پیمان خویش پایبند نماندند .

إلا الذين عهدتم عند المسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 9 - 10 - 11، 12، 15، 16، 1

1 - وجود ناخرسندی میان مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به لغو اعتبار پیمان عدم تعرض و تردید و دودلی آنان در پیکار با مشرکان پیمان شکن

کیف و إن يظهروا علیکم

کلمه «کیف» - که برای استفهام انکاری است - مفید برداشت فوق است.

11 - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

12 - رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

کیف یكون للمشرکین عهد ... کیف ... یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

15 - اکثریت مشرکان صدر اسلام بر پیمان عدم تعرض خود با مسلمانان پایبند نمانده و آن را نقض کردند .

و اکثرهم فسقون

16 - اکثریت مشرکان صدر اسلام ، مردمی فاسق و بیرون از مسیر حق بودند .

و اکثرهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 11، 12، 3

3 - دشمنی و کینه توزی سخت مشرکان صدر اسلام نسبت به مؤمنان

«إل» به معنای قرابت و خویشاوندی و «ذمه» به معنای عهد و پیمان است؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی، نه رعایت حق خویشاوندی می کنند و نه بر عهد و میثاق خود با وی پایبند می مانند و این بیانگر دشمنی و کینه شدید مشرکان نسبت به مؤمنان است.

11 - مشرکان صدر اسلام، آغازگر جنگ با مسلمانان بودند .

أولئك هم المعتدون

قصر در جمله «أولئك هم المعتدون» - که ضمیر فصل «هم» مفید آن می باشد - قصر قلب است؛ یعنی، این مشرکانند که به حقوق مسلمانان تعدی نموده و جنگ را با آنان آغاز کردند نه مسلمانان. قابل ذکر است که در «آیه 13» به این معنا تصریح شده است.

12 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، جنگ دفاعی بود نه ابتدایی .

و أولئك هم المعتدون

از این آیه شریفه و آیات پیش استفاده می شود که: خداوند به منظور دفاع از حقوق مسلمانان و کوتاه شدن دست دشمن از تجاوز

به حقوق ایشان، معاهده صلح با مشرکان را لغو و مسلمانان را به جنگ و نبرد با آنان فراخواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 2, 1

1 - انعقاد پیمان صلح، میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان عصر بعثت

و إن نكثوا أيمانهم من بعد عهدهم

2 - شرک پیشگان عصر بعثت، بر پیمان صلح خود با مسلمانان، سوگند وفاداری یاد کرده بودند.

و إن نكثوا أيمانهم من بعد عهدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 3, 4, 6

3 - وجود پیمان صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

قوماً نكثوا أيمانهم

4 - نقض پیمان تعرض از سوی مشرکان معاهد صدر اسلام

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم

6 - مشرکان، در راستای خاموش کردن آوای توحید، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند.

و همّوا بإخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 7, 9

7 - خداوند مؤمنان صدر اسلام را به پیروزی قطعی بر مشرکان، در صورت درگیر شدن با آنان، نوید داد.

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم... و ينصرکم عليهم

9 - دل های مؤمنان صدر اسلام، جریحه دار و آکنده از رنج و آزار مشرکان

و یشف صدور قوم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 1

1 - دل های مؤمنان صدر اسلام نسبت به مشرکان پیمان شکن ، آکنده از خشم بود .

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . و يشف صدور قوم مؤمنين . و يذهب غيظ قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 7

7 - وجود برخی افراد سست ایمان و مرتبط با بیگانگان ، در میان مسلمانان صدر اسلام

و لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 163

7 - نگرانی برخی از مسلمانان صدر اسلام، از قطع روابط خویشاوندی، کساد تجارت و از دست دادن خانه های دلپسندشان بر اثر ممنوع شدن از برقراری روابط با کافران

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا... قُلْ إِنْ كَانَ ءَابَاؤُكُمْ وِءَابَاؤُكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 25 - 1,2,4,6,7,10

1 - نصرت و امداد های غیبی الهی، عامل اصلی پیروزی مسلمانان صدر اسلام در بسیاری از عرصه های کارزار

لقد نصرکم اللّٰه فی مواطن کثیره

2 - جنگ حنین از عرصه های به یاد ماندنی نصرت خدا و دخالت نیرو های غیبی برای تقویت سپاه اسلام و شکستن مقاومت جبهه دشمن

لقد نصرکم اللّٰه فی مواطن کثیره و یوم حنین

با اینکه «مواطن کثیره» شامل جنگ «حنین» نیز می شود، ذکر جداگانه آن بویژه با تعبیر «یوم حنین» (روز حنین)، بیانگر برداشت فوق است.

4 - مسلمانان، در جنگ حنین حضوری گسترده داشتند.

و یوم حنین إذ أعجبتکم کثرتکم

6 - کثرت نفرات مسلمانان در جنگ حنین، کارساز نبود.

و یوم حنین إذ أعجبتکم کثرتکم فلم تغن عنکم شیئاً

7 - تنگ شدن عرصه بر مسلمانان در جنگ حنین، علی رغم کثرت غرور آفرین آنان

إذ أعجبتکم کثرتکم... و ضاقت علیکم الأرض بما رحبت

10 - فرار مسلمانان در جنگ حنین پس از قرار گرفتن در تنگنای نبرد، علی رغم کثرت غرور آفرینشان

و ضاقت علیکم الأرض بما رحبت ثم ولیتم مدبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نزول آرامش روحی از جانب خداوند بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در جنگ حنین، پس از فرار مسلمانان

ثم وليتم مدبرين. ثم انزل الله سكينة على رسوله و على المؤمنين

2 - نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ حنین از فرار مسلمانان و شکست جبهه اسلام

ثم وليتم مدبرين. ثم انزل الله سكينة على رسوله

4 - نزول آرامش روحی از سوی خداوند بر مؤمنان در جنگ حنین و محرومیت منافقان از آن

ثم انزل الله سكينة على رسوله و على المؤمنين

با توجه به اینکه در فراز قبل، مؤمنان به وسیله ضمیر «کم» مخاطب قرار گرفتند و در این آیه به جای آن ضمیر، کلمه «مؤمنین» آمده، می توان به برداشت فوق دست یافت.

5 - امداد الهی به مؤمنان در جنگ حنین به وسیله دسته هایی از نیرو های غیبی

و انزل جنوداً لم تروها

9 - جبهه کفر در کارزار حنین، در پی فرود آمدن نیرو های غیبی و نزول آرامش روحی بر مؤمنان از سوی خداوند، گرفتار

شکستی سخت و عذاب آور گردید .

ثم أنزل الله سكينته . . . و أنزل جنوداً لم تروها و عذب الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 4,5,8,9,12,23

4 - اعلان ممنوعیت ورود مشرکان به مسجدالحرام در سال نهم هجرت

فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا

آیات سوره براءت - بنابر گفته مفسران - در مراسم حج سال نهم هجرت بر مشرکان خوانده شد.

5 - سال نهم هجری ، سال قدرت مسلمانان و استیلاي آنان بر اداره مسجدالحرام

فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا

اینکه مسلمانان در سال نهم هجری مکلف به این تکلیف الهی شدند - با اینکه اصل پلیدی مشرکان در گذشته نیز بوده است - نشان می دهد که در گذشته، اجرای آن میسر نبوده است.

8 - نگرانی برخی از مسلمانان ، از مختل شدن نظام اقتصادی خود در نتیجه قطع رفت و آمد مشرکان به مکه

فلا يقربوا المسجد الحرام . . . و إن خفتم عيله فسوف يغنيكم الله من فضله

9 - آمدن مشرکان به مکه در مراسم سالانه حج ، دارای ثمرات اقتصادی برای مکیان (از جمله مسلمانان) بود .

و إن خفتم عيله فسوف يغنيكم الله من فضله

12 - وعده خداوند به جبران خسارت های مادی مؤمنان صدر اسلام ، که در نتیجه قطع رابطه با مشرکان متوجه آنان می شد .

إنما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام . . . و إن خفتم عيله فسوف يغنيكم الله

23 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است : « لا یدخل المسجد الحرام مشرک بعد عامی هذا أبداً إلا أهل العهد و خدمکم ;

از این سال هیچ مشرکی نباید داخل مسجدالحرام شود، مگر کسانی که با مسلمانان عهد بسته اند یا خدمتکار شما مسلمانان هستند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خوشبینی مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به پیشوایان دینی یهود و نصارا

يأبها الذين ءامنوا إن كثيراً من الأخبار و الرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل

افشای چهره عالمان دینی یهود و نصارا برای مسلمانان (یا ابها الذین آمنوا) - که متضمن هشدار به ایشان است - بیانگر این حقیقت است که: مسلمانان از ماهیت خطر پیشوایان دینی اهل کتاب آگاهی نداشتند بلکه بر عکس به آنان خوشبین بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - بروز نوعی سستی میان گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، برای رفتن به جنگ تبوک

يأبها الذين ءامنوا ما لكم إذا قيل لكم انفروا .. أثأقلتم إلى الأرض

این بخش از آیات، چنانکه برخی از مفسران گفته اند، مربوط به جنگ تبوک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - تضمین پیروزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در جنگ تبوک) از سوی خداوند، علی رغم احتمال کوتاهی دیگران در یاری رساندن به آن حضرت

إلا تنصروه فقد نصره الله

6 - همسفری تنها یک نفر با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هنگام خروج از مکه به سوی غار ثور

إذ أخرجهم الذين كفروا ثاني اثنين إذ هما في الغار

«ال» در «الغار» برای عهد است و اشاره به غار ثور دارد.

8 - سلطه کافران بر سرزمین مکه و ضعف و قلت مسلمانان، به هنگام هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذ أخرجهم الذين كفروا ثاني اثنين

9 - نگرانی فرد همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ابوبکر) به هنگام هجرت از مکه به مدینه و دلداری رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به وی

إذ يقول لصاحبه لا تحزن إن الله معنا

12 - نصرت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به وسیله آرامش بخشیدن به آن حضرت (در غار) و نیز تأیید او با سپاه غیبی (فرشتگان)

فقد نصره الله... فأنزل الله سكينة عليه و أيده بجنود لم تروها

21 - از امام صادق (ع) روایت شده است: «سمعت ابا جعفر (ع) يقول: إن رسول الله (صلی الله علیه و آله) اقبل يقول لأبي بكر في الغار: اسكن فإن الله معنا...»؛

شنیدم که حضرت باقر (ع) می فرمود: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در غار رو کرد به ابوبکر و فرمود: آرام باش؛ زیرا حتماً خدا با ماست».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دورنمای مشقت آمیز و به دور از منافع مادی جنگ تبوک، در نظر برخی از مسلمانان صدر اسلام، عامل امتناع آنان از حضور در جنگ

لو كان عرضاً قريباً و سفرأ قاصداً لا تبعوك و لكن بعدت عليهم الشقه

3 - پیمودن مسافت مدینه تا تبوک به دلیل دوری راه ، برای برخی افراد (منافقان) دشوار می نمود .

و لكن بعدت عليهم الشقه

«شقه» به معنای سختی و مشقت و کنایه از مسافت است؛ یعنی، به نظر آنان (منافقان) راه میان مدینه و تبوک راهی طولانی و پیمودن آن طاقت فرساست.

11 - متخلفان از جنگ تبوک (منافقان) ، به تخلف خویش و سوگند های دروغینشان ، در جهت هلاکت خود گام برداشتند .

سیحلفون بالله .. یهلکون أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 43 - 2، 1

1 - عتاب محبت آمیز خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پی اجازه دادن آن حضرت به برخی از مسلمانان (منافقان) برای شرکت نکردن در جنگ تبوک ، به مجرد اظهار ناتوانی آنان

عفا الله عنک لم اذنت لهم

2 - اجازه گرفتن بهانه جویان (منافقان) از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای شرکت نکردن در جنگ تبوک با اظهار دروغین عجز و ناتوانی خود

ص: 166

لم أذنت لهم حتى يتبين لك

مقصود از «اذن» در آیه فوق - به قرینه آیه قبل (لو استطعنا ..) و شأن نزولها - اذن دادن به کسانی است که از شرکت در جهاد، خود را معذور می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 44 - 2

2 - متخلفان از جنگ تبوک ، گروهی بی ایمان بودند .

عفا الله عنك لم أذنت لهم .. لا يستنذك الذين يؤمنون بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 45 - 1

1 - تنها مردمان بی ایمان (منافقان) ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) اجازه ترک جهاد می طلبیدند .

إنما يستنذك الذين لا يؤمنون بالله و اليوم الآخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 46 - 1

1 - متخلفان از جنگ تبوک (منافقان) برخوردار از امکانات لازم برای شرکت در جنگ

و لو أرادوا الخروج لأعدوا له عدة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 47 - 7,8

7 - تأثیر پذیری برخی از مؤمنان صدر اسلام از منافقان فتنه انگیز

يبغونكم الفتنه و فيكم سمعون لهم

«سماع» به کسی گفته می شود که تحت تأثیر دیگری بوده از او بشدت حرف شنوی داشته باشد. قابل ذکر است که برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «سماعون» کسانی باشند که خود منافق نبودند؛ ولی تحت تأثیر آنان بوده و از آنان حرف شنوی داشتند.

8 - منافقان ، دارای جاسوسانی در میان رزمندگان جنگ تبوک

وفیکم سمعون لهم

«سَمَاع» می تواند کنایه از جاسوس باشد؛ یعنی، در میان شما کسانی هستند که به نفع منافقان خبرچینی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 8، 5، 1

1 - فتنه انگیزی و کارشکنی همیشگی منافقان ، علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام در جبهه های نبرد

لقد ابتغوا الفتنة من قبل

5 - منافقان ، تلاش تخریب گرانه خود را تا مرحله غلبه حق و پیروزی قطعی جبهه اسلام ، ادامه می دهند .

لقد ابتغوا الفتنة .. حتى جاء الحق و ظهر أمر الله و هم كرهون

ص: 167

8 - پیروزی و موفقیت اسلام و مسلمانان ، ناخوشایند و غیر قابل تحمل برای منافقان

حتی جاء الحق و ظهر أمر الله و هم کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 1

1 - اذن طلبی برخی منافقان برای نرفتن به جنگ تبوک ، به بهانه گرفتار شدن به فتنه و گناه

و منهم من يقول ائذن لی و لاتقتنی

در شأن نزول آیه آورده اند که: یکی از منافقان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) گفت: «یا رسول الله ائذن لی و لاتقتنی بینات الأصغر فإنی أخاف أن أفتنن بهن»؛ یعنی، ای رسول خدا! به من اذن بده تا در جنگ شرکت نکنم... چون، می ترسم مفتون دخترکان رومی گردم و به گناه بیفتم. (مجمع البیان، ذیل آیه)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 50 - 1,3

1 - پیروزی و موفقیت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، برای متخلفان از جنگ (منافقان) اندوه بار بود .

إن تصبک حسنه تسوهم

3 - وجود فراز و نشیب و شکست و پیروزی در جنگ های پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان با جبهه کفر

إن تصبک حسنه تسوهم و إن تصبک مصیبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 8

8 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مقایسه با منافقان

فلا تعجبک أموالهم و لا أولادهم

وجود زمینه غبطه خوردن نسبت به امکانات رفاهی و برخورداریهای مادی منافقان، نشان دهنده ضعف اقتصادی و محرومیت های مادی مؤمنان صدر اسلام در مقایسه با آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مؤمنان ، شاهد برخی نشانه های کفر و نفاق در زندگی منافقان صدر اسلام

و يحلفون بالله انهم لمنكم

بدیهی است که مؤمنان راستین چون در مظان اتهام نیستند، نیازمند سوگند نمی باشند و آنچه منافقان را به سوگند واداشته، نشانه هایی است که سبب متهم شدن آنان می شد.

9 - مؤمنان در مدینه ، برخوردار از قدرت و شوکت بسیار در مقایسه با منافقان

و يحلفون بالله انهم لمنكم . . . و لكنهم قوم يفرقون

بیم منافقان و تلاش آنان برای مؤمن جلوه دادن خود، نشانه ای از قدرت و شوکت مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - منافقان (پس از جنگ تبوک)، در صورت یافتن پناهگاه یا غار و یا روزنی در زمین، حاضر به گریختن سریع از جامعه اسلامی بودند.

لو یجدون ملجئاً أو مغرتاً أو مدخلاً لؤلوا إلیه

«ملجأ» به معنای پناهگاه است و «مغارات» جمع «مغاره» یعنی شکافهای کوه و «مدخل» به روزنه و منفذی گفته می شود که بتوان در آن پنهان شد.

2 - عدم امکان گریز از جامعه اسلامی برای منافقان صدر اسلام، عامل رو آوردن آنان به سوگند دروغ برای مؤمن جلوه دادن خود

و یحلفون بالله إنهم لمنکم . . . لو یجدون ملجئاً . . . لؤلوا إلیه

4 - منافقان صدر اسلام، در صدد پناهندگی به بیگانگان، فرار به نقاط دور افتاده و زندگی در مخفیگاه ها بودند .

لو یجدون ملجئاً أو مغرتاً أو مدخلاً لؤلوا إلیه

کلمات «ملجأ»، «مغارات» و «مدخلاً» می تواند ناظر به مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - طعن و خرده گیری برخی از منافقان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نحوه تقسیم صدقات

و منهم من یلمزک فی الصدقت

«لَمَزَ» (مصدر یلمز) به معنای غر زدن و خرده گرفتن است.

3 - برخورد گستاخانه و بی ادبانه برخی از منافقان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و منهم من یلمزک فی الصدقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - وجود کارگزارانی در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جمع آوری صدقات

إنما الصدقات للفقراء . . . و العملین علیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مورد آزار و اذیت مستمر برخی از منافقان

و منهم الذین یؤذون النبی

«من» در «منهم» برای تبعیض و فعل مضارع «یؤذون» مفید استمرار است ؛ یعنی، برخی از منافقان پیوسته پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را مورد اذیت قرار داده و باعث رنجش خاطر آن حضرت می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 65 - 3

3 - موقعیت ضعیف منافقان توطئه گر صدر اسلام ، در مقایسه با قدرت مسلمانان

و لئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض و نلعب

ص: 169

توجیه‌گری منافقان - که نوعی عقب‌نشینی است - بیانگر ضعف توان آنان در مقایسه با قدرت مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 4

4 - منافقان صدر اسلام، گروهی بودند که در آغاز به اسلام ایمان آوردند ولی بعداً به کفر گرویده و مرتد شدند.

لا تعذروا قد كفرتم بعد ایمنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 1, 2

1 - وجود زنان منافق، در میان منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المنفقون و المنفقت

2 - همگونی زنان و مردان منافق صدر اسلام، در مواضع ضد اسلامی و برخورد با مسلمانان

المنفقون و المنفقت بعضهم من بعض یأمرون بالمنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 5

5 - وجود زنان منافق در میان منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وعد الله المنافقین و المنفقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 7, 8, 13

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ینالوا

8 - شکست منافقان در توطئه علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عدم دستیابی آنان به هدف های شومشان

و هموا بما لم ینالوا

13 - توطئه های منافقان علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، انتقام جویی آنان از مسلمانان دست یافته به امکانات مادی، در پرتو تفضلات خدا و رسول

و ما نغموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «أغناهم» به مسلمانان برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 78 - 5

5 - تلاش منافقان صدر اسلام، در مخفی نگهداشتن طرح ها و نقشه های خائنانه خویش، علیه اسلام و مسلمانان

ألم يعلموا أن الله يعلم سرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 170

1 - طعن و خرده گیری منافقان صدر اسلام، از مؤمنانی که از سر میل و رغبت و بیش از مقدار واجب، انفاق می کردند.

الذین یلمزون المطوعین من المؤمنین... فیسخرون منهم

«لمز» (مصدر یلمزون) به معنای عیب جویی، خرده گیری و طعن است و «سخره» و «سخریه» (مصدر یسخرون) به معنای استهزا و ریشخند می باشد.

5 - تمسخر و ریشخند منافقان صدر اسلام نسبت به مؤمنان ایثارگر تهیدست

و الذین لایجدون إلا جهدهم فیسخرون منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 9، 2، 1

1 - تخلف منافقان از شرکت در جنگ تبوک

فرح المخلفون بمقعدهم خلف رسول الله

این بخش از آیات مربوط به جنگ تبوک و تخلف منافقان از شرکت در آن است.

2 - خوشحالی و احساس موفقیت منافقان از شرکت نکردن در جنگ تبوک

فرح المخلفون بمقعدهم خلف رسول الله

9 - اخلا لگری منافقان صدر اسلام، در بسیج برای جنگ تبوک

لا تفرؤا فی الحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 14، 6، 2

2 - شرکت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ تبوک و خروج آن حضرت از مدینه همراه مجاهدان

فإن رجعت الله

6 - گروهی از منافقان متخلف از جنگ تبوک، ریاکارانه در صدد جبران پیامد خسارتبار ترک جهاد و رسوایی گذشته خویش

فإن رجعت إلى طائفه منهم فاستئذنوك

14 - وقوع اولین تخلف منافقان از جهاد در جنگ تبوک *

رضیتم بالعود أول مرّه

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که تخلف منافقان در جنگ تبوک، اولین تخلف آنان بوده و «أول مرّه» ناظر به این معنا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 5

5 - رخصت خواستن منافقان توانگر از پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای شرکت نکردن در جنگ، به مجرد فرمان الهی به جهاد

أن ءامنوا باللّٰه و جهدوا مع رسولہ استئذنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 90 - 1, 2

ص: 171

1 - اذن خواستن گروهی از بادیه نشینان معذور برای مشارکت نکردن در جنگ

و جاء المعذرون من الأعراب ليؤذن لهم

«اعراب» اسم جمع و به معنای بادیه نشینان است. «معذرون» می تواند اسم فاعل از «باب تفعیل» باشد؛ یعنی، کسانی که از شرکت در جهاد کوتاهی می کنند و به دروغ نشان می دهند که عذر دارند و می تواند اسم فاعل از «باب افتعال» باشد که در اصل «معذرون» بوده و تائید باب افتعال، به جهت قرب مخرج با ذال، قلب به ذال شده و در آن ادغام گشته است؛ یعنی، کسانی که دارای عذر موجهند. برداشت فوق بر پایه احتمال دوم است.

2 - بسیج عمومی همه مسلمان ها برای شرکت در جنگ تبوک

و جاء المعذرون من الأعراب

از آن جایی که حتی بادیه نشینان برای عذرخواهی نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمدند، بسیج عمومی و وجوب جهاد بر همگان استفاده می شود. گفتنی است که این بخش از آیات - چنانکه مفسران گفته اند - درباره جنگ تبوک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 92 - 3,4,6,7

3 - آمدن گروهی از مؤمنان تهیدست ، نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دریافت ساز و برگ جنگ و شرکت در جهاد

الذین إذا أتوك لتحملهم قلت لا أجد ما أحملكم عليه

4 - محدودیت امکانات پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ تبوک ، برای تأمین ساز و برگ رزمندگان داوطلب

قلت لا أجد ما أحملكم عليه

6 - محروم شدن برخی از رزمندگان داوطلب ، از شرکت در جنگ تبوک ، به خاطر نداشتن امکانات رزمی (مرکب و ...) علی رغم اشتیاق شدید آنان به جهاد

تولوا وأعينهم تقيض من الدمع حزناً ألا يجدوا ما ينفقون

7 - اندوه و گریه شدید مؤمنان تهیدست ، به خاطر ناتوانی از شرکت در جنگ تبوک و محروم شدن از فیض جهاد

و أعينهم تقيض من الدمع حزناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 14

14 - تحکیم بیشتر پایه های حاکمیت دین در جزیره العرب ، در پرتو جهاد و پیروزی مؤمنان در جنگ تبوک

يعتذرون اليكم اذا رجعتم اليهم

با توجه به اینکه این آیات در زمینه جنگ تبوک است که به پیروزی مسلمانان انجامید و از اینکه خداوند می فرماید پس از بازگشت از این جنگ پیروز، متخلفان به عذرخواهی روی خواهند آورد می توان گفت که این نبود مگر به خاطر ذلت و ضعفی که در خود احساس می کردند و قدرتی که در مؤمنان می دیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 4، 2، 1

1 - سوگند دروغ منافقان متخلف از جنگ تبوک ، به منظور گذشت کردن مؤمنان از تخلف آنان و متعرض نشدن به آنها

سيحلفون بالله لكم اذا انقلبتم اليهم لتعرضوا عنهم

2 - قرار گرفتن متخلفان از جنگ تبوک (منافقان) در موضع ضعف و ذلت ، پس از بازگشت پیروزمندانه مؤمنان از جهاد

ص: 172

سيحلفون بالله لكم إذا انقلبتم

4- متخلفان از جنگ تبوک (منافقان) در معرض انتقاد و حمله و تعرض مؤمنان بازگشته از جهاد قرار داشتند .

سيحلفون بالله .. لتعرضوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 96 - 3

3- ناخشنودی مؤمنان مجاهد از متخلفان جنگ تبوک (منافقان)

يحلّفون لكم لترضوا عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 97 - 15

15- مردم جزیره العرب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دو گروه شهرنشین و بادیه نشین بودند .

الأعراب أشدّ كفراً ونفاقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 107 - 1,3

1- اقدام منافقان به ساختن مسجدی برای هدف های زیانبار و کفرآمیز و تفرقه افکن میان مؤمنان

اتخذوا مسجداً ضراراً و كفراً و تفریقاً بین المؤمنین

3- به کارگیری خانه خدا علیه دین خدا ، توسط منافقان

و الذین اتخذوا مسجداً .. إرساداً لمن حارب الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 117 - 2

2- جنگ تبوک ، دارای شرایطی دشوار و پرمشقت .

اتبعوه فی ساعه العسره

مراد از «ساعه العسره» - به قرینه فرازهای قبل و بعد - می تواند غزوه تبوک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9 - رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمه من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 4, 3, 1

1- مشرکان عصر بعثت ، به منظور مخفی ماندن سخنانشان از خداوند ، سر به گریبان فرو می بردند و با نجوا ، توطئه های طرح شده علیه پیامبر را مبادله می کردند .

ص: 173

ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه

از معانی «ثنی» (مصدر یثنون) تا کردن و خم نمودن است. «إستخفاء» به معنای مخفی ساختن خویش است و ضمیر در «منه» به «الله» باز می گردد. چون غرض مشرکان از خم کردن سینه ها (سر در گریبان کردن) پنهان ساختن خویش از خدا بوده است، معلوم می شود در آن حال علیه پیامبر سخن می گفتند و توطئه های خویش را مبادله می کردند.

3- مشرکان مکه در عصر بعثت، دارای جلسات مخفی برای توطئه چینی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم مايسرون وما يعلنون

«إستغشی ثیابه» یعنی با جامه هایش خود را مخفی ساخت تا دیده نشود (لسان العرب) «حين» متعلق به «يعلم» است و لذا جمله «ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم...» می رساند که مشرکان در همان هنگامی که خود را مخفی و مستور می کردند مسایلی را مطرح می کردند برخی از آنها را پنهان می داشتند (ما یسرّون) و برخی را آشکار می نمودند (و ما یعلنون) این معنا گویای آن است که مراد از «یستغشون ثیابهم...» این است که مشرکان برای توطئه علیه پیامبر جلسات مخفی تشکیل می دادند نه مجرد پنهان ساختن خویش.

4- مشرکان مکه، دارای مواضع علنی و آشکار علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه های سری و محرمانه علیه آن حضرت

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم مايسرون وما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 12 - 9

9- پیشنهاد های نابه جای مشرکان و معجزه های درخواستی آنان، موجب دلتنگی و ناراحتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شد.

و ضائق به صدرک أن یقولوا لولا أنزل علیه کنز أو جاء معه ملک

برداشت فوق، بر این اساس است که: ضمیر در «به» به «أن یقولوا...» برگردد و به تعبیری دیگر «أن یقولوا...» بدل برای ضمیر در «به» باشد؛ یعنی: و ضائق صدرک بأن یقولوا....

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 5

5- شرایط مکه برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان صدر اسلام، شرایطی دشوار و دین داری امری مشکل و نیازمند استقامت و پایداری بوده است.

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 3

3- تبلیغات سوء کفرپیشگان عصر بعثت و جوسازی های آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 11

11- کفرپیشگان مکه و حوالی آن در عصر بعثت به مصیبت‌هایی سخت و کوبنده گرفتار بودند .

ولا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعه أو تحلّ قريئاً من دارهم

ص: 174

«قرع» به معنای زدن و کوبیدن چیزی به چیزی دیگر است و «قارعه» به معنای کوبنده می باشد. این کلمه صفت برای موصوفی محذوف مانند «مصیبه» است. ضمیر در «تحلل» نیز به «قارعه» باز می گردد و سیاق جمله «لایزال...» حکایت از قضیه خارجی دارد. بنابراین «الذین كفروا» اشاره به کافرانی خاص دارد که بنابر گفته مفسران، مقصود کافران مکه هستند و بر این اساس مراد از «دار» مکه و مقصود از «قریباً من دارهم» حوالی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 3

3- یهود و نصارا، در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به گروههایی با گرایش های مختلف، تقسیم شده بودند.

والذین آتینهم الکتب یفرحون... و من الأحزاب من ینکر بعضه

«حزب» - چنان چه از «لسان العرب» استفاده می شود - به مردمی که دارای اندیشه و رفتاری مشابهند گفته می شود. «ال» در «الأحزاب» عهد ذکری و اشاره به «الذین...» (یهود و نصارا) دارد. بنابراین آنان در عصر بعثت به چند حزب که هر یک عقاید و گرایشهای متفاوتی داشتند، تقسیم شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 3

3- برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از همسر و فرزند (داشتن زندگانی عادی و بشری) مورد طعن و ایراد مخالفان آن حضرت بود.

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك و جعلنا لهم أزواجاً و ذریه

لحن آیه شریفه گویای این است که حقایق مطرح شده در آن، پاسخ به اشکالها و ایرادهای مطرح شده از ناحیه مردم عصر بعثت است. جمله «و لقد أرسلنا...» اشاره به این معنا دارد که مردم آن عصر، بعثت بشر را از ناحیه خدا پذیرا نبودند و جمله «جعلنا...» گویای آن است که آنان زندگانی عادی و داشتن زن و فرزند را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نمی پسندیدند و جمله «ما کان...» بیانگر پندار آنان درباره لزوم توانایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر ارائه هر نوع معجزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 2

2- کفرپیشگان عصر بعثت، رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار می کردند.

و یقول الذین كفروا لست مرسلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه ، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند .

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرةً وأحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدلوا .. و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 6 - 3,4,1

ص: 175

1- خطاب استهزاگرانه و بی ادبانه کافران مکه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هنگام سخن گفتن با آن حضرت

وقالوا یاٰیها الذی نزل علیه الذکر

از اینکه کفار، در مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جای خطاب مستقیم با اسم و عنوان، با عنوان موصول و غایب آن حضرت را صدا می زدند و نیز از اینکه به او نسبتی می دادند که خود آن را قبول نداشتند، حاکی از نکته فوق است.

3- کافران مکه ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خاطر ادعای نزول وحی بر خود ، فردی مجنون و دیوانه می دانستند .

وقالوا یاٰیها الذی نزل علیه الذکر إنک لمجنون

شواهد تاریخی گواهند که قبل از ادعای نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنان چنین تهمتی را به آن حضرت نسبت نمی دادند، پس این تهمت به خاطر نکته یاد شده است.

4- کافران مکه ، نزول وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را ، ادعایی بیش نمی دانستند .

قالوا یاٰیها الذی نزل علیه الذکر

ذکر نکردن منشأ نزول ذکر و مجهول آوردن فعل «نزل» و نیز با استهزا بیان کردن آن، می تواند به منظور یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 7 - 2، 1

1- کافران مکه ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار آوردن فرشتگان برای تصدیق نبوت آن حضرت بودند .

قالوا .. لو ما تأتینا بالملئکه إن كنت من الصدقین

«لو ما» مانند «هلا» و «لولا» برای تخصیض است.

2- کافران مکه ، دلیل صداقت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در ادعای نزول وحی ، آمدن ملائکه برای تصدیق او می دانستند .

لو ما تأتینا بالملئکه إن كنت من الصدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 8 - 4

4- درخواست نزول ملائکه ، جهت اثبات حقایق ادعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی کافران مکه ، بهانه ای بیش نبود .

لو ما تأتينا بالملئكة ... ما ننزل الملئكة إلا بالحق

قید «إلّا بالحق» می تواند احترازی باشد؛ یعنی، نزول فرشتگان تنها در صورت وجود مصلحت و حکمت تحقق پذیر است، در حالی که در تقاضای کفار چنین مصلحتی نیست. مضافاً به اینکه «إذا منظرین» نیز دلالت می کند بر اینکه آنان، حتی پس از آمدن ملائکه هم حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نمی پذیرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 13

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه تحت فشار و اذیت و آزار مخالفان خود بود .

فاصفح الصفح الجمیل

توصیه خداوند به گذشت به دلیل وجود اذیت و آزار است که آیه 95 همین سوره (إنا كفيناك المستهزئين) مؤید این حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 90 - 1, 2

ص: 176

1- التقاطیون و تجزیه کنندگان قرآن در صدر اسلام، دچار عذاب الهی شدند .

كما أنزلنا علی المقتسمین

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که لفظ عذاب در جمله «أنا النذیر ..» در آیه قبل، در تقدیر باشد و مفعول فعل «أنزلنا» ضمیر محذوفی باشد که به عذاب بر می گردد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: همان گونه که عذاب را بر «مقتسمین» نازل کردیم. گفتنی است «المقتسم» به معنای کسی است که چیزی را به چند جزء تقسیم کند و مراد از آن - به قرینه آیه بعد (الذین جعلوا القرآن عضین) - تجزیه کنندگان قرآن هستند که برخی از معارف آن را پذیرفته و برخی را انکار کردند.

2- پیدایش گروهی التقاطی و تجزیه کننده قرآن، پس از نزول قرآن و ظهور اسلام

كما أنزلنا علی المقتسمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 2,6,7

2- دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت (دوران مکه) با برخی مخفی کاری ها، رازداری ها و تقیه همراه بود .

فاصدع بما تؤمر

لازمه آشکار کردن دعوت، مخفی داشتن آن است هر چند در برهه ای از زمان و در بخشی از دعوت باشد.

6- «عن عبيدالله بن علي الحلبي قال : سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : مكث رسول الله (صلى الله عليه و آله) بمكة بعد ما جاءه الوحي عن الله تبارك و تعالی ثلاث عشرة سنة منها ثلاث سنين مختفياً خائفاً لا يظهر ، حتى أمره الله عزّ و حلّ أن يصدع بما أمره به ، فأظهر حينئذ الدعوه ;

عبيدالله بن علي الحلبي گفت: از امام صادق(ع) شنیدم که فرمود: پس از آنکه از جانب خداوند بر رسول خدا(صلی الله علیه و آله) وحی نازل شد، مدت سیزده سال در مکه ماند که سه سال آن را پنهان و خائف بود [و در اجتماعات] ظاهر نمی شد تا اینکه خدا به آن حضرت فرمان داد که آنچه را به او امر کرده است آشکار کند؛ از آن هنگام دعوتش را آشکار کرد».

7- «عن محمد بن علي الحلبي عن أبي عبد الله (ع) قال : إكتم رسول الله (صلى الله عليه و آله) بمكة مختفياً خائفاً خمس سنين ليس يظهر أمره . . . ثم أمره الله عزّ و حلّ أن يصدع بما أمر به فظهر رسول الله (صلى الله عليه و آله) و أظهر أمره ;

محمد بن علي الحلبي از امام صادق(ع) روایت کرده است که فرمود: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به مدت پنج سال در مکه رسالت خود را پنهان می داشت. آن حضرت پنهان و ترسان بود و مأموریت خود را آشکار نمی کرد ... سپس خداوند عزّ و حلّ او را فرمان داد تا مأموریت خود را علنی سازد؛ پس آن حضرت آشکار شد و رسالت خود را علنی کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نیمه نخست رسالت (دوران مکه) مورد تمسخر مشرکان و مواجهه با مخالفت ها و آزار شدید روحی آنان بود .

و أعرض عن المشركين. إنا كفيئنا المستهزئين

7- « عن أبان بن عثمان الأحمر رفعه قال : المستهزئون برسول الله (صلی الله علیه و آله) خمسہ ، الوليد بن المغيرة المخزومي و العاص بن وائل السهمي و الأسود بن عبد يغوث زهري و الأسود بن مطلب و الحارث بن الطلائه الثقفي ;

در مرفوعه ابان بن عثمان احمر آمده است که [معصوم(ع)] فرمود: استهزا کنندگان به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) پنج نفر بودند: 1- ولید بن مغیره مخزومی، 2- عاص بن وائل سهمی، 3- اسود بن عبدیغوث زهری، 4- اسود بن مطلب، 5- حارث بن طلائه الثقفی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- عده ای از مسلمانان صدراسلام برای رهایی از ظلم و ستم مشرکان مکه، از آن شهر هجرت کردند.

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

به دلیل اینکه سوره نحل در مکه نازل شده است، احتمال دارد مراد از «الذین هاجروا» مسلمانانی باشد که از مکه هجرت کرده و به حبشه یا مدینه رفتند.

3- مسلمانان در مکه، مورد ظلم و ستم مشرکان بودند.

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

4- محل هجرت مسلمانان مهاجر از مکه (به مدینه یا حبشه) جایگاهی شایسته و مناسب برای آنان

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا لنبوئتهم فی الدنيا حسنه

5- شهر مکه، قبل از هجرت برای مسلمانان، شایسته و مناسب زندگی نبود

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا لنبوئتهم فی الدنيا حسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- حضور افرادی آگاه، عالم و مطلع از وضعیت انبیای الهی، در شهر مکه در صدراسلام

فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- نسخ و تغییر برخی از پیام های الهی، دستاویزی برای مشرکان در مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و متهم کردن او به دروغ گویی

و إذا بدلنا آیه مکان آیه... قالوا إنما أنت مفتّر

8- وجود برخی از افراد آگاه و مغرض، در میان مشرکان و تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل أكثرهم لایعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 106 - 4

4- برخی از مسلمانان صدراسلام (مانند عماریاسر) به خاطر فشارهای شدید کافران - علی رغم ایمان باطنی خود - الفاظ کفرآمیز بر زبان جاری کردند .

من كفر بالله من بعد ايمنه إلا من أكره وقلبه مطمئن بالإيمان

طبق شأن نزولی که درباره آیه آمده است، قضیه مربوط به عماریاسر است که از شدت شکنجه، سخنان کفرآمیز بر زبان جاری کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 4

4- هجرت برخی از مسلمانان صدراسلام (به حبشه) ، پس از تحمل رنج و شکنجه دشمنان

لذین هاجروا من بعد ما فتنوا

یکی از معانی «فتنه» آزار و شکنجه می باشد (مفردات راغب) و برداشت فوق مبتنی بر این معناست.

ص: 178

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 4

4- کافران ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به هنگام تلاوت آیات قرآن بر مردم ، مورد آزار و اذیت قرار می دادند و برای آن حضرت ایجاد مزاحمت می کردند .

و إذا قرأت القرآن

طبق شأن نزولهایی که وارد شده است (مجمع البیان، ذیل آیه) و نیز ظاهر آیه «جعلنا بینک و بین الذین» جعل حجاب به خاطر این بود که کافران نشنوند تا پیامبر (صلی الله علیه و آله) را اذیت نمایند و برای آن حضرت، مزاحمت ایجاد کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 6

6- مشرکان ، به هنگام طرح وحدانیت پروردگار از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اساس آیات قرآن ، با نفرت بسیار از آن حضرت روی برمی گرداندند .

و إذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا على أذبرهم نفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 3,9

3- کافران ، به منظور خنثی کردن سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نجوا و گفت و گوی سرّی می پرداختند .

نحن أعلم بما يستمعون به .. و إذ هم نحوی إذ يقول

«إذ هم نحوی» و إذ يقول الظالمون» بدل «إذ يستمعون إليك» است. با توجه به این نکته، معنای آیه چنین می شود: ما آگاهترین هستیم به غرض کافران در گوش فرا دادن به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که تهمت زدن [سحرزدگی] به اوست - و آگاه هستیم از نجوا و گفت و گوی آنان. چنین بیانی حکایت از آن دارد که غرض آنها از گوش دادن، تمهید و آماده شدن برای خنثی سازی سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

9- کافران از طریق اعلام سحرشدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد ایجاد بدبینی در پیروان ، نسبت به آن حضرت بودند .

إذ يقول الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مخاطب «إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً» مؤمنین باشد و کافران با تهمت «مسحور» به

پیامبر(صلی الله علیه و آله) - که بر شخص خارج شده از حد اعتدال بر اثر سحرزدگی اطلاق می شود - می خواستند در آنان نسبت به آن حضرت، بدبینی ایجاد کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 5

5- مؤمنان از برخورد های ناروا و غیر منطقی مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بسیار خشمگین بودند .

و قل لعبادی يقولوا التی هی أحسن

در شأن نزول آیه آمده است: مؤمنان، وقتی مشاهده می کردند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از جانب مشرکان مورد آزار و اذیت قرار می گیرد، از آن حضرت اجازه جهاد و برخورد می خواستند که این آیه نازل شد (مجمع البیان).

ص: 179

1- تلاش پیگیر مشرکان ، برای به انعطاف کشاندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بخشی از مواضع رسالتی خویش

وإن كادوا ليفتنونك عن الذی أوحینا إليك

«فتن» در اصل به معنای داخل کردن طلا در آتش به منظور به دست آوردن خالصی آن است. این واژه به معنای افتادن شخص در بلا و سختی استعمال شده است. بنابراین، معنای عبارت چنین می شود: آنان نزدیک بود تو را به وضعیتی مبتلا کنند تا از آنچه برای ات وحی می شود تو را باز دارند.

3- روی آوردن مشرکان به ترفند های فریبنده برای واداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اتخاذ روش های غیر الهی

وإن كادوا ليفتنونك عن الذی أوحینا إليك

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مراد از «الذی أوحینا إليك» روشها و دستوراتی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود طبق آنها عمل کند.

4- تلاش های کافران برای ترغیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عقب نشینی و یا عدول از مواضع اصولی خویش ، ناکام ماند و شکست خورد .

وإن كادوا ليفتنونك

تعبیر «نزدیک بود تو را به فتنه اندازند» حکایت می کند که آنان، موفق به این کار نشدند و شکست خوردند.

1- توطئه و تلاش تحریک آمیز مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به منظور فراهم آوردن زمینه تبعید آن حضرت از مکه

وإن كادوا لیستفزّونك من الأرض لیخرجوك

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «كادوا» و «یستفزّوا» - به قرینه آیات قبل - مشرکان مکه و «ال» در «الأرض» عهد و مراد از آن سرزمین مکه باشد. گفتنی است که «فَرَّ» ریشه «یستفزّون» به معنای حرکت دادن است.

2- حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه ، برای مشرکان غیر قابل تحمل بود .

وإن كادوا لیستفزّونك من الأرض لیخرجوك

3- روی آوری مشرکان به اعمال خصمانه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در عین تلاش برای عدول دادن آن حضرت از مواضع اصولی و وحیانی خویش

وإن کادوا لیفتنونک . . . و إن کادوا لیستفزونک

7- توطئه مشرکان برای اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه ، عقیم ماند و به ثمر نرسید .

وإن کادوا لیستفزونک من الأرض لیخرجوک منها و إذا لایلبثون خلفک إلاّ قلیلاً

از تعبیر «وإن کادوا لیستفزونک» (نزدیک بود تو را اخراج کنند) به دست می آید که آنان، نتوانستند هدف خویش را در اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه عملی سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 1,2,3,4,5

1- ایجاد چشمه ای پر آب و جوشان در مکه توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان ، پیش شرط آنان در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قالوا لن نؤمن لک حتی تقجر لنا من الأرض ینبوعاً

2- ایجاد چشمه ای جوشان برای مشرکان مکه ، معجزه درخواستی (اقتراحی) آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 180

وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ينبوعاً

3- مشرکان مکه ، با درخواست معجزه ، درصدد بهانه جویی و دستیابی به منافع خویش بودند نه کشف حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ولقد صرفنا للناس في هذا القرآن من كل مثل فأبى أكثر الناس إلا كفوراً . و قا

از اینکه مشرکان برای شناخت حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) راههای گوناگون موجود را رها کرده و ایمان خود را منحصر به برآوردن پیشنهاد های محدودی، کردند که بیشتر منافع مادی اشان را تأمین می کرد، مطلب فوق قابل استفاده است.

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

ولقد صرفنا .. من كل مثل فأبى ... وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ي

5- مشرکان مکه ، قرآن را علی رغم بی مانندی اش ، معجزه نمی دانستند .

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ .. وقالوا لن نؤمن لك

از اینکه خداوند، پس از توصیف قرآن به معجزه و بی مانند بودن، درخواست معجزه حسی آنان را نقل می کند، می تواند به نکته فوق اشعار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 1,3,4

1- برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از باغستانی بزرگ با درخت های خرما و انگور و جاری ساختن نهر های آب فراوان در لابه لای آنها ، پیش شرط مشرکان مکه برای ایمان آوردن به آن حضرت

وقالوا لن نؤمن لك حتى .. أو تكون لك جنة من نخيل و عنب

3- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

ولقد صرفنا .. من كل مثل فأبى ... وقالوا لن نؤمن لك حتى ... تكون لك جنة من

نکته یاد شده با این احتمال در آیه قابل استفاده است که: آنان ایجاد باغی با صفات یاد شده را به وسیله معجزه درخواست کرده باشند.

4- ایجاد باغ بزرگ خرما و انگور با نهر های آب جاری ، معجزه درخواستی (اقتراحی) مشرکان مکه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لن نؤمن لك حتى .. تكون لك جنة من نخيل و عنب

1- فرود آوردن قطعاتی از آسمان ، از معجزات اقتراحی و مورد درخواست مشرکان مکه از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أو تسقط السماء .. علينا كسفاً

«كَسَفٌ» جمع «كَسَفٌ» به معنای قطعه است (لسان العرب).

2- فرود آوردن قطعاتی از آسمان بر مشرکان مکه ، پیش شرط آنان در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا لن نؤمن لك .. أو تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

3- تهدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مشرکان مکه ، در امکان نزول عذاب با سقوط قطعاتی از آسمان بر سر آنان

أو تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

5- سرسختی و لجاجت مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم بر حق او

لن نؤمن لك حتى .. تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

6- مشرکان مکه ، خواهان حضور یافتن خدا و ملائکه نزد آنان ، برای گواهی دادن به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أوتأتى بالله و الملكة قبلاً

«قبلاً» به معنای «مقابله» (رو در رو شدن) آمده است و در این آیه، می تواند به منظور افاده مطلب فوق باشد.

7- مشرکان مکه ، ایمان خود را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط به آوردن خدا و فرشتگان ، به صورتی قابل مشاهده کردند .

قالوا لن نؤمن لك حتى .. أوتأتى بالله و الملكة قبلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «قبلاً» به معنای مشاهده رو در رو باشد.

8- آوردن خداوند و ملائکه به صورت دسته دسته در نزد مشرکان مکه ، معجزه درخواستی (اقتراحی) آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لن نؤمن لك حتى .. أوتأتى بالله و الملكة قبلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «قبلاً» جمع «قبيله» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 1,2,4,5,6

1- ایجاد خانه ای از طلا برای خود ، معجزه مورد درخواست (معجزه اقتراحی) مشرکان مکه ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أویكون لك بيت من زخرف

به قرینه سیاق آیات که در آنها معجزه های درخواستی مشرکان مطرح شده است مراد از «أویكون لك بيت من زخرف» ایجاد خانه ای طلایی از طریق معجزه است.

2- مشرکان مکه ، ایمان خود را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط به ایجاد خانه ای از طلا به صورت معجزه آسا کردند .

قالوا لن نؤمن لك حتى .. أویكون لك بيت من زخرف

4- مشرکان مکه ، علی رغم مشاهده آیات گوناگون الهی ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست معجزه حسی کردند .

و لقد صرّفنا .. من كلّ مثل فآبی ... و قالوا لن نؤمن لك حتى ... یكون لك بيت من

5- صعود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آسمان و آوردن دستخطی قابل خواندن و گواه بر صعود واقعی خویش ، معجزه درخواستی مشرکان مکه از آن حضرت

أوترقی فی السماء و لن نؤمن لرقیبك حتى تنزل علینا کتباً نقرؤه

6- صعود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آسمان و آوردن نامه ای برای حقانیت خویش ، پیش شرط مشرکان مکه برای ایمان آوردن به آن حضرت

وقالوا لن نؤمن لك حتى .. أو ترقى في السماء ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 3

3- تنها دستاویز مشرکان مکه برای ایمان نیاوردن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، بشر بودن آن حضرت بود .

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 6,7

6- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود .

وقالوا لن نؤمن لك ... ولقد آتينا موسى ... فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مس

7- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال کفر مشرکان مکه به معجزه آن حضرت (قرآن)

ص: 182

وقالوا لن نؤمن لك .. ولقد آتينا موسى تسع آيات بينت ... فقال له فرعون إني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 13 - 4

4- اطلاعات مردم عصر بعثت از اصحاب كهف و سرگذشت آنان ، اطلاعات غير واقعي و آميخته با خرافات بود .

نحن نقصّ عليك نبأهم بالحقّ

قيد «بالحقّ» تعريضي است كه به ناقلان سرگذشت اصحاب كهف و بيان كننده اين كه نقل آنان، آميخته به اموري غير واقعي و خرافي است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 34، 4، 3، 1، 2

1- پيامبر (صلى الله عليه و آله) در ابلاغ پيام الهى به مردم ، با مؤمنانى تهيدست و دنياگرايانى رفاه مند ، مواجه بود .

و اصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم .. و لاتطع من اغفلنا قلبه

از تعبير «تريد زينه الحياه الدنيا» استفاده مى شود كه در آيه، دو گروه، با دو مشخصه، ياد شده اند: نخست، مؤمنان خالصى كه از زينت دنيا بى بهره بودند و گروه دوم، كسانى كه زينت دنيايى داشتند.

2- پيامبر (صلى الله عليه و آله) با تهيدستان مؤمن ، معاشرت داشت .

و اصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم

واژه «اصبر» چنان چه داراى مفعول باشد، امر به حبس كردن و تثبيت است. اين تعبير و نيز جمله «لاتعد عيناك عنهم» اين نكته را مى رساند كه شيوه پيامبر (صلى الله عليه و آله) در برخورد با تهيدستان، شيوه اى مطلوب بوده و خداوند، او را به پايدارى بر آن و ترك انصراف از ديدار آنان ترغيب مى كند.

3- رفاه مندان عصر بعثت ، براى منصرف ساختن پيامبر (صلى الله عليه و آله) از معاشرت با تهيدستان مؤمن ، تلاش مى كردند .

و اصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم .. و لاتطع من اغفلنا قلبه

4- توانگران ، با اظهار آمادگى براى كمك هاى مادى ، حضور مؤمنان تهيدست را در پيرامون پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، مانع نشست با آن حضرت مى شمردند .

و اصبر نفسك .. و لاتعد عيناك عنهم تريد زينه الحيوه الدنيا

34- رفاه مندان عصر بعثت ، همواره ، امور خویش را در سطحی فراتر از حدّ شایسته آن ، وانمود می کردند .

و کان أمره فرطًا

«فرط» - آن گونه که قاموس گفته است - به معنای «ظلم و اعتداء» است و نیز به کاری گفته می شود که برخورد با آن، فراتر از حدودش باشد. فعل «کان» دلالت بر دیرینه بودن خصلت یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 83 - 4، 1

1- مردم زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن حضرت ، درباره ذوالقرنین ، پرسش هایی را مطرح ساخته بودند .

و یسئلونک عن ذی القرنین

«قرن» به معنای «شاخ» است. گفته اند وجه تسمیه «ذوالقرنین» آن بوده که وی، دورشته گیسوان بافته، همانند دو شاخ داشته و یا این که بر کلاه او دو شاخ قرار داشته است. البته «قرن» به معنای مدّت زمانی متمادی که مردم در آن زیست می کنند

ص: 183

نیز آمده و لذا برخی نیز وجه تسمیه را دوران طولانی حاکمیت ذوالقرنین دانسته اند.

4- پرسش‌های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، زمینه نزول برخی آیات و تبیین مطالبی برای مردم بود.

و یسلونک عن ذی القرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 3,4,5,6,9

3- مسلمانان عصر بعثت، گرفتار مشکلات اقتصادی و اجتماعی و سختی معیشت بودند.

أیّ الفریقین خیر مقاماً و أحسن ندیاً

مراد از «فریقین» به قرینه صدر آیه، مؤمنان و کافران است. کافران در پاسخ به مؤمنان دو چیز را مایه افتخار و برتری و حقانیت خود می دانستند: یکی وصف «خیر مقاماً» و دیگری «أحسن ندیاً»، از این دو توصیف، آشکار شود که مؤمنان از نظر ظاهری، در نقطه مقابل این دو وضعیت قرار داشتند.

4- در آغاز بعثت، کافران مکه از وضعیت اقتصادی و اجتماعی بهتری نسبت به مسلمانان برخوردار بودند.

أیّ الفریقین خیر مقاماً و أحسن ندیاً

«مقام» اسم مکان و مشتق شده از قیام است که در معنای مجازی موقعیت اجتماعی به کار رفته است و «خیر مقاماً» کنایه از بهتر بودن وضعیت اقتصادی می باشد. «ندی» به معنای جلیس و مجلس است (مفردات راغب). افتخار کافران به بهتر بودن مجلس و هم نشینان خویش، کنایه از بهتر بودن وضعیت سیاسی و نظام اجتماعی آنان است.

5- کاران در عصر بعثت، برای تصمیم در باره امور خود، مجلس مشورتی داشتند.

و أحسن ندیاً

برای «ندی» (ریشه اشتقاقی «ندی») چندین معنا ذکر شده است، از قبیل: جود و بخشش، باران، گیاه، برآوردن آواز، مجالست و.. (لسان العرب). آنچه از این معانی متناسب با آیه و قرائن دیگر است، آن است که «ندی» به معنای مجلس و مکان گفت و گو و از «ندی» به معنای مجالست مشتق شده باشد؛ زیرا افتخار به موارد دیگر در برابر مسلمانان - که نوعاً تهیدست و بدون قدرت بودند - چندان مناسب به نظر نمی رسد.

6- کافران عصر بعثت، فریفته وضعیت بهتر اقتصادی و هم نشینان به ظاهر آراسته خویش بودند.

أیّ الفریقین خیر مقاماً و أحسن ندیاً

افتخار به محفل، در حقیقت افتخار به حاضران در آن است و مراد از اهل محفل به قرینه «من هو. .. أضعف جنداً» - در آیات بعد - هم فکران و یاوران کافران است.

9- کافران عصر بعثت، مشکلات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان را، نشانه نارو بودن عقیده و تفکر آنان می دانستند.

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 77 - 3

3- وضعیت بهتر اقتصادی و معیشتی کافران عصر بعثت، زمینه ساز گرایش عده ای از مردم به کفر بود.

كُفِرَ بآئِنَّا وَقَالَ لَأُتَيْنَنَّ مَالًا

بینش مطرح شده در این آیه، از اندیشه ای سرچشمه می گیرد که در آیات پیشین با جمله «قال الذین كفروا. .. أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا» به آن اشاره شده بود.

ص: 184

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 96 - 3

3- مسلمانان صدراسلام (در مکه) از سوی کافران و مشرکان گرفتار فشار های روحی و تنگنا های روانی بودند .

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ

با توجه به نزول این آیات در مکه، جمله «سَيَجْعَلُ . . .» باید وعده ای نزدیک به مسلمانان صدراسلام باشد. این نوید حکایت از آن دارد که مسلمانان در زمان نزول آیات، در شرایط سختی از نظر روحی و روانی و مقبولیت اجتماعی قرار داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی لجوج و سرسخت بودند .

و تنذر به قومًا لَدَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 3

3 - تعدادی از مردم صدراسلام در باره سرنوشت کوه ها در هنگامه رستاخیز، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) توضیح می خواستند .

و يس - لَوْنِكُ عَنِ الْجِبَالِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 1

1 - کافران، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را با گفته های خویش، مورد آزار و فشار روحی قرار می دادند .

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

توصیه خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر صبر در برابر گفته های کافران، حکایت از آزردهی آن حضرت در برابر گفته های آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برخی از زنان و مردان کافر عصر بعثت (در مکه) از امکانات و ثروت چشمگیری برخوردار بودند .

و لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

ضمیر «منهم» به کافران بازمی‌گردد که در آیات پیشین مورد بحث قرار گرفته بودند و از آنجایی که سوره «طه» در مکه نازل شده است، مراد کفار مکه است. «ازواج» یا به معنای مردان و زنانی است که تشکیل خانواده داده اند و یا به معنای «اصناف» است. «من» در «منهم» برای تبعیض است.

4 - مسلمانان صدر اسلام، بر اثر مشاهده رفاه کافران، در خطر توجه به زر و زیور دنیا بودند .

و لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

این آیه گرچه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی ممکن است مراد از آن، تربیت مسلمانان باشد و در صورتی که شخص آن حضرت مراد باشد، این خطر برای دیگر مسلمانان قوی تر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 185

3- کافران عصر بعثت، علی رغم روشن بودن اعجاز قرآن و هماهنگی آن با دیگر کتاب های آسمانی، آن را نادیده گرفتند و معجزه بودن آن را انکار می کردند.

لولا یأتیناب--ایه من ربّه أولم تأتھم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- کافران صدر اسلام در انتظار شکست و نابودی اسلام بودند.

قل کلّ متربّص فتربّصوا فستعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- مشرکان در عصر بعثت، مردمی سنت گرا و کهنه پرست بودند.

ما یأتیھم من ذکر من ربّھم محدث

مخالفت مشرکان با پیام های جدید الهی، نشانگر سنت پرستی و کهنه گرایی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- برپایی جلسات سری و گفتگوهای مشورتی، از سوی مشرکان ستمگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسرّوا النجوی الذین ظلموا

6- مشرکان ستم پیشه، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسرّوا النجوی الذین ظلموا

«أسرّوا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوی» به معنای گفتگوهای پنهانی و مفعول برای «أسرّوا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران (مسلمانان) است.

7- توطئه چینی گروهی خاص از مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دعوت او

و أسرّوا النجوى الذين ظلموا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «الذين ظلموا» قید احترازی باشد؛ یعنی، آن دسته از مشرکانی که ستم پیشه اند و خوی تجاوزگری دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 4

4- هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت وگو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أسرّوا النجوى الذين ظلموا .. قال ربّی یعلم القول فی السماء والأرض

تذکر به مشرکان نجواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشدارى است به آنان در باره سرانجام شوم توطئه هایشان.

ص: 186

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 11، 7، 1

1- خواب آشفته دانستن قرآن، از تبلیغات سوء مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل قالوا أضغث أحلم

«أضغاث» (جمع «ضغث») به معنای دسته ها و مختلط ها و «أحلام» (جمع «حلم») به معنای خواب ها است. این تعبیر (أضغاث أحلام) به خواب های آشفته و پراکنده اطلاق می شود.

7- مشرکان، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواهان معجزه ای همانند معجزات پیامبران پیشین بودند.

فلیأتنا بآیه كما أرسل الأولون

11- استفاده مشرکان ستم پیشه از تمامی شیوه های ممکن تبلیغی، سیاسی و فرهنگی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أسروا النجوى.. هل هذا إلا بشر... بل قالوا أضغث أحلم بل افتريه بل هو شاعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 9

9- ایمان نیاوردن و حق ناپذیری مشرکان ستم پیشه، فلسفه و دلیل ردّ شدن پیشنهاد آنان مبنی بر ارائه معجزه از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلیأتنا بآیه... أفهم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 5، 6، 2، 1

1- کافران و مشرکان مکه، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند.

وإذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلهزوا

2- تمسخر و استهزا، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکه با شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

وإذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلهزوا

حرف نفی «إن» و حرف استثنا «إلا» پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن «هزواً» به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد تحقیر مداوم کافران مکه قرار می گرفت .

و إذا رءاك .. أهدا الذی یذکر ءالہتکم

همزه استفهامیه در «أهدا..» برای تعجب است و اسم اشاره «هذا» - به قرینه استهزا - در تحقیر استعمال گردیده است.

6- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از شیوه های سران شرک و کفر در برخورد با آن حضرت

أهدا الذی یذکر ءالہتکم

از این که کفار مکه، مردم را مخاطب خود قرار داده و «آلہتکم» گفته اند و نه «آلہتنا» استفاده می شود که آنان از احساسات و عقاید مردم علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 187

5- کافران لجوج و مشرکان حق ناپذیر ، دارای توطئه ها و نقشه های نهانی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإن تولّوا .. و يعلم ماتکتمون

ذکر «ماتکتمون» (آن چه را پوشیده می دارید) می تواند اشاره به توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه با اوج عناد و روی گردانی مشرکان و کافران بود .

قل ربّ احکم بالحقّ

از این که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) - با آن که پیامبری بسیار مهربان و صبور بود - متوسل به دعا علیه مشرکان و کافران شده است، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- جبهه ضد توحیدی در صدر اسلام ، متشکل از گروهی جاهل ، بی منطق و پیرو بی چون و چرای شیطان بود .

ومن الناس من یجدل فی الله بغیر علم و یتبع کلّ شیطن مرید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تکبر و خودبزرگ بینی ، منشأ مخالفت و ستیزه جویی سردمداران شرک با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الناس من یجدل فی الله بغیر علم .. ثانی عطفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - وجود برخی از عناصر مذذب و هرهری مذهب در جمع مسلمانان صدر اسلام

و من الناس من يعبد الله على حرف فإن أصابه خير اطمأن به وإن أصابته فتنة انقلب

«حرف» به معنای طرف و کنار است. «علی حرف» متعلق به عامل مقدر و حال از ضمیر مستتر در «يعبد» است. یعنی، «و من الناس من يعبد الله حال کونه علی طرف من الدین». آیه فوق، خبر از عناصری از اهل شرک می دهد که همراه با اضطراب، تشویش، دودلی و تردید وارد جبهه توحید و یکتاپرستی (اسلام) می شدند. آنان مانند کسی هستند که در کنار معرکه چشم به راه می نشیند؛ اگر دید جنگجویان دارند پیروز می شوند، وارد معرکه می شوند؛ اما اگر احساس کرد که آنها شکست می خورند، فرار می کند. عناصر فوق نیز اگر به مال و منالی دست می یافتند، شادمان می شدند و پا بر جا می ماندند؛ اما اگر اتفاقاً مواجه با ناملایمات و سختی ها می شدند، از جبهه توحیدی روی بر می تافتند و به آیین سابقشان (شرک) باز می گشتند.

7 - ارتداد برخی از مسلمانان سست ایمان صدر اسلام و بازگشت دوباره آنان به آیین شرک ، به خاطر گرفتار شدن به بعضی از ناکامی های دنیوی

و من الناس من يعبد الله على حرف . . . انقلب على وجهه

ص: 188

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 3

3 - مشرکان عصر بعثت ، چیزهایی را می پرستیدند که برای آنان نه نفعی داشت و نه ضرری .

يدعوا من دون الله ما لا يضره و ما لا ينفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 16، 3

3 - ممانعت کفرپیشگان صدراسلام از برگزار شدن مراسم عبادت خدا و زیارت مسجدالحرام توسط مسلمانان

إنّ الذين كفروا و يصدون عن سبيل الله و المسجد الحرام

«صد» (مصدر «يصدون») به معنای منع و بازداشتن است. مفعول «يصدون» محذوف و به تقدیر «يصدون الذين آمنوا» می باشد.

16 - «عن علی (ع) ان رسول الله صلى الله عليه و آله نهى أهل مكّه أن يؤجروا دورهم ، و أن يعلّقوا عليها أبواباً ، و قال : « سواء العاكف فيه و الباد » ؛

از حضرت علی(ع) روایت شده است که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) اهل مکه را از اجاره دادن خانه ها و گذاشتن درب برای آنها نهی کرد و فرمود: «سواء العاكف فيه و الباد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 16

16 - مشرکان عصر بعثت ، دارای بت های متعدد .

فاجتنبوا الرجس من الأوثان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 9

9 - شرک پیشگان حق ستیز عصر بعثت ، مردمانی خیانت کار و ناسپاس بودند .

إنّ الله يدفع عن الذين ءامنوا إنّ الله لا يحبّ كلّ خوّان كفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 39 - 4

4 - مسلمانان صدراسلام، مورد ستم و تهاجم مستمر و پی در پی دشمنان کافر

أذن للذين يقاتلون بأنهم ظلموا

به کارگیری فعل مضارع (یقاتلون) نشان می دهد که مسلمانان صدراسلام، به طور مستمر و پیاپی، مورد تهاجم و تجاوز قرار می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 1،7

1 - اخراج ظالمانه مسلمانان صدراسلام از زادگاهشان (مکه) ، تنها به جرم اعتقاد آنان به یگانگی خدا

ص: 189

بأنهم ظلموا .. الذين أخرجوا من ديارهم بغير حق

«الذين أخرجوا» بدل از «الذين يقاتلون» و به تقدیر اذن القتال للذين أخرجوا. «.. می باشد. «دیار» جمع «دار» است و «دار»؛ یعنی، خانه و جایی که انسان در آن جا سکونت دارد. بنابراین معنای جمله یاد شده چنین می شود: به کسانی که به ناحق از خانه و کاشانه خود بیرون رانده شدند، رخصت پیکار داده شد.

7- فعالیت مسلمانان صدراسلام پیش از هجرت ، محدود به مسائل فرهنگی و تبلیغی

إلا أن يقولوا ربنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 1

1 - مشرکان صدراسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار و او را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن يكذبوك فقد كذبت قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 1

1 - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت ، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دعوت خویش

و الذين سعوا في آياتنا معجزين أولئك أصحاب الجحيم

«سعی» (مصدر «سعوا») به معنای تلاش کردن است و «فی آیاتنا» به تقدیر «فی ابطال آیاتنا» می باشد. «معجزه» (مصدر «معجزین») اگر از «عَجَز» (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است و اگر از «عَجَز» (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت «معجزین» حال برای فاعل «سعوا» است و مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن می تواند «معجزینا» و یا «معجزین رسولنا» باشد. «جحیم» نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 5

5- مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدراسلام ، مردمانی بودند بیمار دل ، قسی القلب و ستم پیشه .

ليجعل ما يلقي الشيطان ... وإن الظلمين لفي شقاق بعيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بردباری و خویشتن داری مؤمنان و مهاجران ، در برابر فشارها و آزارهای مشرکان و پرهیز از انتقام گیری ، امری مهم ، سرنوشت ساز و مورد توصیه مؤکد خداوند (در اوایل هجرت از مکه به مدینه)

و الذین هاجروا .. و إنّ الله لعليم حلیم . ذلک

«ذلک» خبر برای مبتدای محذوف و اشاره است به توصیه خدا به مؤمنان و مهاجران صدراسلام مبنی بر این که در برابر فشارها و آزارهای مشرکان، خویشتن داری کنند و بردباری را از دست ندهند. گفتنی است که در چنین مواردی معمولاً از کلمه «هذا» استفاده می کنند. بنابراین به کارگیری «ذلک» - که برای اشاره به دور است - بیانگر اهمیت خویشتن داری در برابر آزارهای مشرکان صدراسلام در آن مقطع خاص می باشد؛ مقطعی که ظاهراً هنوز مؤمنان از نیروی کافی برای برخورد قهرآمیز با دشمن،

برخوردار نبودند.

2 - مقابله به مثل یکی از مؤمنان صدراسلام، در پی عقوبتی که از سوی مشرکان بر او رفته بود.

و من عاقب بمثل ما عوقب به

از ظاهر آیه، چنین استفاده می شود که یکی از مؤمنان، در پی عقوبتی که از سوی مشرکان بر او رفته بود، دست به انتقام زد و مقابله به مثل کرد. سپس دویاره از سوی آنها مورد تجاوز و ستم قرار گرفت. خداوند در پی این تجاوز، به او وعده اکید داد که او را یاری خواهد کرد تا انتقام خود را بگیرد. اما در عین حال، با تذکر به این حقیقت که خداوند بخشنده و غفور است، توصیه نمود که اگر که از آن تجاوز درگذرد و متجاوز را مورد عفو و آمرزش قرار دهد، مناسب تر و پسندیده تر خواهد بود.

3 - تجاوز دوباره مشرکان به مسلمانانی که با آنان، مقابله به مثل کرده بودند (یعنی نظیر عقوبتی که بر آنها رفته بود، به آنان عقوبت رسانده بودند).

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغی علیه

4 - خداوند، به مسلمان مورد ستم، وعده قطعی داد که او را نصرت و یاری خواهد داد تا انتقام خود را از ستمگران بازستاند.

و من عاقب .. ثم بغی علیه لینصرته الله

6 - خداوند به فرد مسلمان مورد تجاوز مشرکان، توصیه کرد که در گرفتن انتقام، از دشمنانش در گذرد و آنان را مورد آمرزش قرار دهد.

و من عاقب .. لینصرته الله إن الله لعفو غفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 4

4 - مراسم قربانی مسلمانان، مورد اعتراض ستیزه جویانه مشرکان صدراسلام

لكل أمة جعلنا منسكاً هم ناسكوه فلا ينزعنك في الأمر

«نزع» (مصدر «ینازعون») به معنای مخاصمه و ستیزه جویی است. ضمیر فاعل در «لاینازعنک» به مشرکان بازمی گردد و «ال» در «فی الأمر»، عوض از مضاف الیه و به تقدیر «فی أمر المنسک» می باشد؛ یعنی، مشرکان در مسأله قربانی، نباید با تو به ستیزه جویی برخیزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 4,5

4 - فراخوانده شدن مردم صدراسلام به توحید و تلاوت شدن آیات قرآن بر آنان از سوی مؤمنان

وإذا تتلى عليهم آيتنا .. بالذين يتلون عليهم آيتنا

5 - خشمگین شدن کافران صدر اسلام و ظهور آثار کینه و نفرت در چهره آنان ، به هنگام شنیدن آیات قرآن و معارف توحیدی آن

وإذا تتلى عليهم آيتنا بيّنت تعرف في وجوه الذين كفروا المنكر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 4

4 - عدم تأثیر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مشرکان متعصب و متحجر

فذرهم في غمرتهم حتى حين

ص: 191

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 5

5- رویارویی و مخالفت قشر مرفّه صدراسلام ، با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعصب و جمود آنان بر شرک‌ورزی شان

فذرهم فی غمرتهم حتّی حین . أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 75 - 4

4- ابتلای کافران مکه به گرفتاری و سختی ، از رخداد های دوران پیش از هجرت

و لو رحمناهم و کشفنا ما بهم من ضرّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 4

4- صبر در برابر بدرفتاری های مشرکان و وانهادن کیفر آنان به خدا ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقطع پیش از هجرت

ادفع بالتی هی أحسن السیئه نحن أعلم بما یصفون

برداشت فوق، با توجه به مکی بودن سوره مؤمنون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 9

9- مسلمانان صدراسلام ، همواره مورد ریشخند و مضحکه سران شرک و کفر

فأتخذتموهم سخریاً . . . و کنتم منهم تضحکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 8, 5, 4, 3, 2, 1

1- هم دستی و تشکل تنی چند از مردمان عصر بعثت ، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخی از

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ

«عصبه» در لغت به معنای گروهی متشکل و پشتیبان هم است که از ده نفر تا چهل نفر باشند. آمدن فعل «مجیء» به صورت جمع نیز، مؤید این است که تهمت زندگان به شکل دسته جمعی، به کار تهمت و شایعه سازی می پرداختند. گفتنی است آیه شریفه - براساس تاریخ و شأن نزول آن - در باره خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده است که مورد اتهام تنی چند از بدخواهان قرار گرفته بودند.

2 - هم دستی و تشکل تنی چند از منافقان عصر بعثت، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ

بیشتر مفسران بر این باورند که گروه بهتان زننده (عصبه منکم) از منافقان بودند.

3 - منافقان در عصر بعثت، دارای جمعیتی هم دست و متشکل برای توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ

4 - منافقان عصر بعثت، با ظاهر سازی و نفوذ در میان صفوف مسلمانان، پنهان و ناشناخته بودند.

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ

برداشت یاد شده، از تعبیر «منکم» (از میان شما) ولحن افشاگرانه آیه شریفه، استفاده شده است.

5- انتشار وسیع ماجرای «افک»، در میان مسلمانان صدر اسلام

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

6- احساس خطر و نگرانی شدید مسلمانان در پی انتشار شایعه «افک» در میان جامعه

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

8- توطئه «افک»، در نهایت با افشا شدن نیت و انگیزه بدخواهان و برملا شدن چهره کریه آنان، به نفع مسلمانان به پایان رسید.

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 13 - 5

5- توطئه گران علیه خاندان پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در قضیه افک)، از اقامه حتی یک شاهد هم ناتوان بودند.

فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ

«ال» در «الشهداء» عهد ذکری است که اشاره به «أربعة شهداء» دارد نفی «الشهداء» به وسیله «لم» در (لم یأتوا) بیانگر این نکته است که آنان هیچ شاهی بر ادعای خود نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 2،8

2- مسلمانان صدر اسلام، به خاطر بی مبالاتی و خوش باوری در توطئه «افک»، در معرض گرفتار شدن به عذابی سخت از سوی خدا قرار داشتند.

و لولا فضل الله عليكم... لمسکم فی ما أفضتم فيه عذاب عظیم

8- توطئه «افک» چنان تأثیر عمیقی داشت که مسلمانان را به خود مشغول کرده و تنها موضوع سخن هر مجلس و محفل گشته بود.

لمسکم فی ما أفضتم فيه

مطلب یاد شده از به کارگیری واژه «افاضه» - که به معنای سخن گفتن بسیار درباره موضوعی و انتشار آن است - استفاده می شود. گفتنی است که خطاب در «مسکم» و «أفضتم» به عموم مسلمانان است و این نشان می دهد که شایعه «افک»، در میان همه مسلمانان مدینه

پیچیده بود و آنان را به خود مشغول کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 15 - 2، 1

1 - مسلمانان عصر بعثت ، پذیرای شایعه های ناروای بدخواهان علیه خاندان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منتشر کننده آنها ، بدون توجه به پیامد های ناروا و درستی و نادرستی آنها

إِذ تَلَقُّونَهُ بِالْأَسْتَكْمِ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ

2 - ماجرای « افک » ، علی رغم این که مستقیماً هتک حریم پیامبر (صلی الله علیه و آله) محسوب می شد ، مردم آن را ساده انگاشته و خوش باورانه به دامن زدن و گسترش آن پرداختند .

إِذ تَلَقُّونَهُ بِالْأَسْتَكْمِ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسِبُونَهُ هَيِّئًا

ص: 193

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 19 - 11، 12

11 - وجود افرادی بدخواه و خواستار اشاعه فحشا و بدنامی اهل ایمان در جامعه نوپای صدراسلام

إِنَّ الَّذِينَ يَحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَحْشَةُ فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

12 - بدخواهان جامعه نوپای صدراسلام، افرادی ظاهرالصلاح و ناشناخته برای مردم مسلمان بودند .

إِنَّ الَّذِينَ يَحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَحْشَةُ فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا . . . وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

جمله «والله يعلم و أنتم لاتعلمون» می تواند به تقدیر «والله يعلمهم و أنتم لاتعلمونهم؛ خدا آنان را می شناسد و شما آنان را نمی شناسید» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 7

7 - شهر مدینه در صدراسلام، مامن و پناهگاه مهاجران مسلمان بود .

و لَا يَأْتِلُ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا . . . وَالْمُهَاجِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 47 - 1، 2

1 - منافقان صدراسلام، مدعی ایمان به خدا و رسول بودند .

و يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ

به گفته مفسران، آیه شریفه و چند آیه بعد، درباره منافقان است و این را موضوعات طرح شده در این آیات و آهنگ و شأن نزول آنها، تأیید می کند.

2 - منافقان صدراسلام، مدعی اطاعت و فرمان بری از خدا و رسول بودند .

و يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دسته ای از منافقان صدراسلام ، هنگام فراخوانده شدن برای داوری رسول خدا (صلی الله علیه و آله) میان آنان ، از پذیرش آن خودداری می کردند .

وإذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق منهم معرضون

2 - منافقان صدراسلام ، دو دسته بودند : گروهی به صراحت از فرمان های خدا و رسول او سرپیچی می کردند و دسته ای چنین نبودند .

ويقولون .. واطعنا ثم يتولّی فريق منهم ... وإذا دعوا إلى الله ورسوله ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - منافقان صدراسلام ، تنها در صورتی که داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نفع آنان بود ، به آن تن می دادند .

وإن يكن لهم الحقّ يأتوا إليه مذعنين

«اذعان» به معنای «انقیاد» و «مذعنین» به معنای «منقادین» (فرمان برداران و اطاعت کنندگان) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 50 - 5,6,3,1

1 - منافقان صدراسلام ، به بیمار دلی مبتلا بودند .

أفی قلوبهم مرض

همزه در «أفی» برای استفهام است؛ ولی متضمن معنای تقریر می باشد که برای سرزنش بیشتر منافقان آمده است.

3 - منافقان صدراسلام ، نسبت به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و درستی اسلام ، در شک و تردید به سر می بردند .

أم ارتابوا

«أم» در «أم ارتابوا» منقطعه و به معنای «بل» (اضراب) است.

5 - منافقان صدراسلام ، نسبت به عادلانه بودن احکام الهی و داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در شک و تردید به سر می بردند .

أم يخافون أن يحيف الله عليهم ورسوله

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «بل» در «بل أولئك..» برای اضراب انتقالی باشد نه ابطالی.

6 - منافقان صدراسلام ، با علم به این که احکام و فرمان های خدا و رسول او ، به دور از ظلم و احجاف بود ، به آنها تن در نمی دادند .

أم يخافون أن يحيف الله عليهم ورسوله

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که «بل» در «بل أولئك..» برای اضراب ابطالی باشد؛ یعنی، منافقان این گونه نبودند که گمان کنند که خدا و رسول او، به آنان ظلم می کنند؛ بلکه می دانستند که خدا و رسولش، عادلانه حکم می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 2,4,1

1 - منافقان صدراسلام ، برای اثبات آمادگیشان جهت جهاد کردن ، با سخت ترین سوگند ها ، به خدا سوگند یاد می کردند .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

مقصود از خروج در جمله «لیخرجن» طبق نظر مفسران و شأن نزول آن، خروج از شهر و دیار خویش و حرکت برای جهاد است.

2 - منافقان صدراسلام، برای پوشش چهره کریه و مزورانه خود و فرار از فریضه جهاد، از سوگند به خدا استفاده می کردند.

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

4 - تلاش گسترده منافقان صدراسلام برای اثبات حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به سوی خویش

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

سوگند مؤکد، دلیل بر وجود چنین تلاشی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 17، 11

11 - پیشگویی قرآن به شکست جبهه کفر و شرک و پیروزی فراگیر و گسترده جبهه توحید و اسلام در عصر بعثت

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت لیستخلفنّهم فی الأرض و لیمکننّ لهم

17 - زندگی مؤمنان نیکوکار صدراسلام در بیشترین دوران بعثت، همراه با ترس و ناامنی از سوی دشمنان بود.

ص: 195

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و ليبدلنهم من بعد خوفهم أمناً

مقصود از خوف و ناامنی در آیه شریفه - به قرینه وعده جایگزین شدن آنان به جای کافران حاکم - ناامنی و ترسی است که از ناحیه کافران و دشمنان به وجود آمده بود و چون این آیات، در سال های پایانی دوران بعثت نازل گردیده بود، می رساند که مؤمنان، بیشترین دوران بعثت را به حالت ترس و اضطراب گذرانده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 6

6 - برخی از منافقان صدراسلام ، برای شانه خالی کردن از مسؤولیت حل و فصل مسائل اجتماعی ، در پناه دیگران و مخفیانه از محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گریختند .

قد يعلم الله الذين يتسللون منكم لوذاً

«تسلل» به معنای خروج پنهانی است و «لوذا» به معنای پنهان شدن در پشت سر کسی و در پناه او فرار کردن است. «لوذاً» نیز حال برای فاعل «یتسللون» می باشد. گفتنی است که آیه شریفه با توجه به مضمون آن - به ویژه جمله «فلیحذر الذین یخالفون عن امره» - و نیز مطابق بعضی از شأن نزول ها، درباره منافقان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 30 - 1

1 - شکوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پیشگاه خداوند از مردم عصر خویش (کافران شهر مکه) ، به خاطر متروک و مهجور ساختن قرآن کریم

و قال الرسول یربّ إن قومی اتّخذوا هذا القرآن مهجوراً

در این که شکوائیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این دنیا است و یا در آخرت؟ دو نظریه میان مفسران وجود دارد. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه اول است که مطابق نظر بیشتر مفسران می باشد. گفتنی است واژه «مهجور» به معنای متروک و رها شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 41 - 2، 1

1 - مشرکان ، همواره به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را به مسخره می گرفتند .

و إذا رأوک إن یتّخذونک إلاّ هزواً

2 - مشرکان همواره ، به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ایشان را تحقیر می کردند .

و إذا رأوك .. أهدا الذي بعث الله رسولا

اسم اشاره «هذا» در تحقیر استعمال شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری ، در بیشتر مشرکان صدر اسلام

إنّ في ذلك لآية و ما كان أكثرهم مؤمنين

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم نوح بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

ص: 196

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 12

12 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری در بیشتر شرک پیشگان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به عادیان بازمی گردد؛ اما در عین حال به شرک پیشگان صدراسلام نیز اشاره ای دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 10

10 - رسوخ روحیه کفرورزی و پندناپذیری ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به ثمودیان بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 7

7 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم لوط بازمی گردد؛ اما در عین حال اشاره به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 8

8 - رسوخ روحیه کفر و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به مردم ایکه بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - وجود عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در محیط جاهلی عصر بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أولم یکن لهم ءایه أن یعلمه علمؤا بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - جبهه مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، متشکل از گروهی مرفه و برخوردار از نعمت

أفرءیت إن متّعنهم سنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - اتهام مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر ابداع قرآن با وهم و خیال خویش

و الشعراء يتبعهم الغاؤون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 6

6 - هشدار خداوند به اشرار قریش در قبال توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فانظر كيف كان عقبه مكرهم انا دمّرهم

با توجه به این که سوره نمل در مکه نازل شده، می توان گفت که آیه فوق از یک سو پیام دار حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تقویت روحیه مؤمنان است و از سوی دیگر هشدارى به سران مشرک مکه است که از سرنوشت ثمودیان عبرت بگیرند و از توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست بردارند و یا به فکر توطئه علیه او نیفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 68 - 6

6 - وابستگی شدید ذهن و اندیشه مردم عصر بعثت به پدران و نیاکان خود

أءذا كُتِّبَ ترَبًّا وءاباؤنا .. لقد وعدنا هذا نحن وءاباؤنا

تکرار «آباؤنا» در دو آیه و تکیه کافران به پدران و نیاکانشان، می تواند نشانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 4,5

4 - مکر و توطئه گسترده و مستمر کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون

به کارگیری فعل مضارع (یمکرون)، بیانگر استمرار مکر و حيله کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

5 - دلتنگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه های دشمنان علیه رسالت آن حضرت

و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 10،11،12

10 - موضع گیری خصمانه کافران صدراسلام علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع) و متهم ساختن آنان به ساحری

قالوا سحران تظهرا

11 - قرآن و تورات ، دو جادوی پشتیبان یکدیگر ، در ادعای کافران صدراسلام

قالوا سحران تظهرا

12 - اقدام حق ستیزان صدراسلام به انکار صریح قرآن و تورات و تأکید بر کفر خویش نسبت به آن دو

وقالوا إنا بكلّ كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 4

ص: 198

4 - مؤمنان صدر اسلام ، تحت فشار و آزار مشرکان

أُولَئِكَ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 1,2,8,20,21

1 - اقدام مشرکان به طرح یکی دیگر از بهانه های خویش در ردّ دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَقَالُوا إِن تَتَّبِعِ الْهَدَىٰ مَعَكَ نَتَّخِطُّفَ مِنْ أَرْضِنَا

در آیات پیشین یکی از بهانه جویی های مشرکان مطرح شد (چرا قرآن همانند تورات یکباره نازل نشده است). در این آیه نیز به یکی دیگر از بهانه تراشی های آنان اشاره شده است.

2 - ترس ربوده شدن از سرزمین مکه به وسیله مشرکان عرب (کوچ اجباری و از دست دادن ملک و خانه و اموال) ، بهانه شرک پیشگان مکه در نپذیرفتن دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَقَالُوا إِن تَتَّبِعِ الْهَدَىٰ مَعَكَ نَتَّخِطُّفَ مِنْ أَرْضِنَا

8 - رد شدن ادعای مشرکان مکه (ربوده شدن آنان در صورت گرویدن به آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)) از سوی خداوند

وَقَالُوا... نَتَّخِطُّفَ مِنْ أَرْضِنَا أَوْلَمْ نَمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا مَأْمِنًا

20 - بیشتر مردم مکه در عصر بعثت ، گرفتار جهل و ناآگاهی نسبت به تعلق اراده الهی بر تضمین امنیت آن مکان مقدس و تأمین روزی ساکنان آن بودند .

أَوْلَمْ نَمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا مَأْمِنًا... وَ لَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

21 - جهل بیشتر مشرکان مکه به خاستگاه الهی امنیت و رفاه اقتصادی آن شهر ، عامل روی گردانی آنان از پذیرش هدایت الهی (اسلام) بود .

وَقَالُوا إِن تَتَّبِعِ الْهَدَىٰ... وَ لَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 5

5 - غرور و سرمستی ، ریشه بهانه جویی های مشرکان عصر بعثت

و کم أهلكنا من قريه بطرت معيشتها

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره بهانه جویی های مشرکان مکه است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 2

2- دفاع از حریم قرآن و پیروی از تعالیم آن ، عامل هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادِّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ

این که خداوند پیش از وعده به بازگشت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مکه، مسأله وجود عمل به تعالیم قرآن را مطرح ساخته است؛ می تواند به علّت هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه به مدینه اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 1

ص: 199

1 - کفرپیشگان صدراسلام ، در صدد بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از انجام رسالت خویش بودند .

و لا یصدّٰتک عن ءایة اللّٰه بعد إذ أنزلت إلیک

«صدّ» (مصدر «لا یصدّٰتک») به معنای بازداشتن است و ضمیر فاعل در «لا یصدّٰتک» به کافران بازمی گردد؛ یعنی، مبدا کافران تو را از ابلاغ آیات خدا به مردم بازدارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 10 - 7، 1

1 - در میان مؤمنان صدراسلام ، افرادی با ایمان سست وجود داشتند .

و من الناس من یقول ءامنّا باللّٰه فإذا أوذی فی اللّٰه جعل فتنه الناس کعذاب اللّٰه

7 - مسلمانان صدراسلام ، به خاطر ایمان شان ، مورد آزار و اذیت قرار می گرفتند .

و من الناس من یقول ءامنّا باللّٰه فإذا أوذی فی اللّٰه جعل فتنه الناس کعذاب اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 12 - 5، 1

1 - اغواگران کافر ، برای مرتد ساختن مسلمانان ، در تلاش بودند .

وقال الذین کفروا للذین ءامنوا اتّبعوا سبیلنا و لنحمل خطیکم

برعهده گرفتن بار خطای مسلمانان، از سوی کافران، با بیان فعل امر (لنحمل خطایکم) هنگام دعوت از آنان برای تبعیت از خط و راه کافران، حکایت از نوعی برخورد اغواگرانه دارد.

5 - مسلمانان در مکه ، هم مورد آزار و اذیت جسمی بودند و هم در معرض تبلیغات منفی کافران قرار داشتند .

و من الناس من یقول ءامنّا باللّٰه فإذا أوذی فی اللّٰه .. وقال الذین کفروا... اتّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 60 - 5

5 - مسلمانان مکه ، در صورت هجرت از مکه ، نگران معاش خود بودند .

إِنَّ أَرْضِي وَسِعَهُ . . . وَكَأَيُّنَ مِنْ دَابَّةٍ لَاتَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ

این که خداوند پس از توصیه به هجرت برای حفظ ارزش دینی، رازقیت خود را مطرح می کند و یادآوری می کند که خیلی از جنبنندگان، قادر به تأمین روزی خود نیستند، احتمال دارد درصدد دفع توهم و پرسشی باشد که مسلمانان، آن را در ذهن خود داشته اند. برداشت بالا براساس احتمال یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 2 - 1

1 - شکست رومیان (دولت بیزانس) در نبرد با ایرانیان در عصر بعثت

غلبت الروم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 3 - 1

ص: 200

1 - نبرد میان ایران و روم، در نزدیکی منطقه حجاز (نواحی شام) بوده است.

غلبت الروم فی أدنی الأرض

جبهه درگیر با رومیان مسیحی، به قول تاریخ نویسان، مجوسیان ایران بوده اند؛ الف و لام در «الأرض» برای عهد است و به قرینه «الروم» به سرزمین رومیان اشاره دارد. ذکر «أدنی الأرض» و اهتمام به تعیین مکان نبرد، این احتمال را تقویت می کند که مراد از «أدنی الأرض» نزدیک ترین بخش روم به سرزمین عرب (حجاز) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 4 - 5,6,8

5 - قرآن از برانگیخته شدن احساسات شادمانه مؤمنان صدر اسلام در روز پیروزی رومیان بر ایرانیان، خبر داده است.

و هم من بعد غلبهم سیغلبون... و یومئذ یفرح المؤمنون

6 - پیروزی رومیان بر ایرانیان، عامل سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد.

و یومئذ یفرح المؤمنون

8 - شکست و پیروزی روم، امری سرنوشت ساز برای مؤمنان و مشرکان عصر بعثت بوده است.

و یومئذ یفرح المؤمنون

بیان شکست رومیان مسیحی در برابر ایرانیان و نیز پیشگویی شکست ایرانیان از رومیان و سرور و فرح مؤمنان از پیروزی رومیان، حکایت از این می کند که چنین تحولاتی برای گروه های یاد شده، مهم و سرنوشت ساز بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 9 - 2

2 - مورد هجوم قرار گرفتن مسلمانان در مدینه از سوی لشکر دشمن در غزوه احزاب

اذکروا نعمه الله علیکم إذ جاءکم جنود

مفسران بر این نکته اتفاق نظر دارند که این آیه، درباره غزوه احزاب نازل شده است. مراد از «جنود» گروه های مشرک و یهودیان اند که در یک تصمیم جمعی، متحد شدند و جهت درهم کوبیدن مسلمانان، به مدینه هجوم بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- یهود بنی نضیر و بنی قریظه و غطفان ، با مشرکان مکه ، علیه مسلمانان ، ائتلاف کردند .

إذ جاءوكم من فوقكم و من أسفل منكم

طبق شواهد تاریخی، غزوه احزاب، با ائتلاف یهودیان بنی نضیر و بنی قریظه و غطفان و مشرکان مکه به وجود آمد. «من فوقکم» اشاره به یهودیانی دارد که از بخش شرقی مدینه هجوم آوردند و «من أسفل منکم» اشاره به مشرکانی دارد که از بخش غربی مدینه به آن دیار هجوم آورده بودند.

11 - ایام هجوم احزاب متحد به مدینه ، روزهایی بس سخت و نگران کننده برای مسلمانان بود .

إذ جاءوكم . . . و إذ زاغت الأبصر و بلغت القلوب الحناجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - غیر از چهره های منافق ، افراد بیمار دل نیز در مدینه عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) وجود داشتند .

وإذ يقول المنافقون و الذين في قلوبهم مرض

«و الذين في قلوبهم مرض» می تواند عطف جمله ای مستقل بر اسم باشد. در نتیجه، افزون بر منافقان، گروه دیگری هم بودند که به دلیل داشتن نوعی بیمار دلی و ضعف اعتقاد، در صف و جبهه منافقان عمل می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 26 - 10

10 - گروهی از یهود بنی قریظه ، به دست مسلمانان ، به قتل رسیدند .

فريقًا تقتلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 11

11 - در عصر پیامبر افرادی بودند که مزاحم زنان مسلمان مدینه می شدند .

ذلک أدنی أن يعرفن فلا يؤذین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 60 - 9, 5, 3, 2

2 - منافقان ، در مدینه ، فعال بودند و زنان مسلمان را مورد تعرض و مزاحمت قرار می دادند .

لئن لم ینته المنافقون . . . لنغرینک

3 - افرادی ضعیف الایمان و بیمار دل ، در مدینه بودند که متعرض زنان مؤمن می شدند .

لئن لم ینته . . . و الذين في قلوبهم مرض ... لنغرینک بهم

5 - در مدینه ، در عصر پیامبر ، افرادی شایعه پراکن وجود داشت .

لئن لم ینته . . . المرجفون

«رَجَفَ» (مصدر ثلاثی مجرد «مرجفون») به معنای «اضطراب شدید» است (مفردات راغب). در آیه، به تناسب معنای لغوی، منظور از

آن کسانی اند که با پخش سخنان بیهوده، آرامش مردم را سلب می کردند.

9- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در مدینه، حاکمیت مقتدرانه داشت.

لئن لم ينته المنافقون .. لنغريتك بهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 4

4- رفتار کافران با شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردی تحقیرآمیز و در حد شخصیتی فاقد شهرت و موقعیت

هل ندلكم على رجل ينبتكم إذا مزقتم كل ممزق

ذکر نکردن شخصیت حقوقی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رسول خدا و یا نگفتن نام آن حضرت و آوردن عنوانی نکره، حکایت از موضوع یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 202

1 - کافران ، اظهارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) را درباره تجدید حیات انسان ها پس از مرگ ، افترای او بر خدا می دانستند .

وقال الذین کفروا هل ندلکم علی رجل ینبئکم .. أفتری علی الله کذبًا

2 - کافران ، در اظهار نظرشان درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تبلیغ آن حضرت از معاد ، مردد بودند و نظری ثابت و قطعی نداشتند .

رجل ینبئکم إذا مرّتم کلّ ممزّق إنکم لفی خلق جدید . أفتری علی الله کذبًا أم ب

«أم» حرف عطف و برای تردید است؛ یعنی، طبق نظر کافران پیامبر(صلی الله علیه و آله) یا می داند که معاد، شدنی نیست و در عین حال از آن خبر می دهد - که افترا به خدا است - و یا از آن خبر ندارد و سخنی جنون آمیز بر زبان جاری می سازد.

3 - اظهار تعجب کافران از اظهارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره تحقق قطعی معاد

ینبئکم إذا مرّتم کلّ ممزّق إنکم لفی خلق جدید . أفتری علی الله

همزه «أفتری» برای استفهام تعجیبی است و حکایت از اظهار شگفتی کافران از اظهار نظر پیامبر(صلی الله علیه و آله) درباره معاد می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - تهدید شدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر تن در ندادن به تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا تتلی علیهم آیتنا بینت قالوا ما هذا إلاّ رجل .. و کذب الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - هشدار دادن به مردم از عذابی که در پیش رو دارند ، در نگاه مردم مکه سخن جنون آمیز تلقی می شد .

ثمّ تفکروا ما بصاحبکم من جنة إن هو إلاّ نذیر لکم بین یدی عذاب شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان صدراسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و او را به دروغ گویی متهم کردند .

وإن یکذبوک

3 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر تکذیب شدنش از سوی کافران و مشرکان لجوج در صدراسلام

وإن یکذبوک فقد کذبت رسل من قبلک

از آهنگ آیه شریفه استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر تکذیب شدنش اندوهگین بود. از این رو برخی از مفسران جواب شرط «إن یکذبوک» را محذوف و چنین دانسته اند: «إن یکذبوک فلاتحزن و اصبر اذ قد کذب رسل من قبلک».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 3، 1

1 - مشرکان صدراسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و آن حضرت را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن یکذبوک

3 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر تکذیب شدنش از سوی کافران و مشرکان لجوج صدراسلام

وإن یکذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم

ص: 203

از آهنگ آیه شریفه، به دست می آید که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر تکذیب شدنش اندهگین بود. از این رو برخی از مفسران جواب شرط (إن یکذبوک) را محذوف دانسته اند؛ یعنی، «إن یکذبوک فلا تحزن و اصبر إذ قد کذب الذین من قبلهم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در بحث و گفت و گو با مشرکان، از آنان خواستار ارائه دلیل عقلی و نقلی روشن بر اثبات درستی عقاید خویش

قل أرءیتم شركاءکم الذین تدعون من دون اللّٰه أرؤنی ماذا خلقوا من الأرض . . . أم ءات

«أرءیتم» به معنای «أخبرونی» (به من خبر دهید) است و «ماذا» اسم استفهام می باشد و این سؤال عقلی درباره نقش معبودها در جهان است «أم» نیز برای استفهام بوده و در آن از مشرکان خواسته شده که نوشته ای از سوی خداوند - که حاکی از حقانیت عقاید آنان باشد - ارائه دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 3

3 - دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، با حيله ها و مکر های مخالفان روبه رو بود .

فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورا . . . و مکر السّیّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 2

2 - بیشتر سران کفر و شرک در صدر اسلام، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 1

1 - بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، به گونه ای بودند که انذار و اخطار پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان کارساز نبوده و ایمان نمی آوردند .

لقد حقّ القول علی اکثرهم . . . و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

1 - کافران صدر اسلام ، نسبت به هشدار های الهی مبنی بر پرهیز از گناه و رفتاری که موجب مجازات الهی در دنیا (عذاب استیصال) و در آخرت می شود ، بی اعتنایی کرده و گوش فرامی دادند .

و إذا قيل لهم اتقوا ما بين أيديكم و ما خلفكم

بیشتر مفسران بر آنند که مقصود از «ما بین ایدیکم» (آنچه در پیش روی شما است) گناهانی است که موجب مجازات های الهی در دنیا (همچون غرق شدن) می شود و مقصود از «ما خلفکم» (آنچه پشت سر شما است) گناهانی است که بعداً موجب مجازات الهی در آخرت می گردد. گفتنی است که تعبیر به «پشت سر» از آن رو است که هنوز نیامده و گویی پشت سر انسان در حرکت است. جواب «إذا»، به قرینه ذیل آیه بعد (کانوا عنها معرضین) «أعرضوا» است.

2 - کافران صدراسلام ، مردمی لجوج و پندناپذیر بودند .

و إذا قيل لهم اتقوا ما بين أيديكم و ما خلفكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 47 - 4، 1

1 - کافران برخوردار از ثروت در صدراسلام ، از انفاق به مستمندان و گرسنگان خودداری می کردند .

و إذا قيل لهم أنفقوا مما رزقكم الله قال الذين كفروا للذين آمنوا أنطعم

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته به دست می آید: 1- همزه در «أنطعم» برای استفهام انکاری است؛ 2- آیه شریفه در مکه نازل شده و مربوط به کافران صدراسلام است.

4 - کافران صدراسلام ، منکر رازقیت خدا برای بشر بودند و عقیده به آن را به مسخره می گرفتند .

و إذا قيل لهم أنفقوا مما رزقكم الله قال الذين كفروا للذين آمنوا أنطعم من لوی

برداشت یاد شده از آن جا است که کافران، جمله «من لو شاء الله أطعمه» (اگر خدا می خواست او را می خورانید) را از سر استهزا و تمسخر می گفتند و به آن باور نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 48 - 2

2 - کافران صدراسلام ، منکر برپایی قیامت بوده و عقیده به آن را مورد استهزا قرار می دادند .

و يقولون متى هذا الوعد

استفهام در «متی هذا الوعد» - برابر نظر بیشتر مفسران - برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 76 - 2، 3، 6

2 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، در برابر سخنان ناروا و تهمت های غم انگیز مخالفان دعوتش ، مورد تسلی خاطر و دلجویی خداوند قرار گرفت .

فلا یحزنک قولهم

3 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، با سخنان ناروا و تهمت های غم انگیز دشمنان رسالتش روبه رو بود .

فلا یحزنک قولهم

6 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، با توطئه های پنهانی دشمنان رسالتش روبه رو بود .

نعلم ما یسرّون و ما یعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 4 - 3

3 - مردم در صدر اسلام، مردمی سخت پایبند به آیین شرک و انعطاف ناپذیر در برابر سخن حق و مستدل

و الصفت - ت صفاً .. إنّ إلهکم لوحد

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آغاز سوره مبارکه بر اثبات توحید سوگند متعدد یاد کرده است. این در حالی است که خداوند پیش از آن، دلایل و شواهد کافی بر اثبات این حقیقت در قرآن کریم ارائه فرموده بود.

ص: 205

1 - اتهام جنون و شاعر بودن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه مشرکان و کافران در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یقولون أننا لتاركوا الهتنا لشاعر مجنون

آمدن فعل «یقولون» به صیغه مضارع، حکایت از استمرار این سخن دارد.

4 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان اندک او را در برابر مخالفت اکثریت کافران و مشرکان صدر اسلام ، تسلی خاطر و دلداری داد .

و لقد ضلّ قبلهم أكثر الأولین

مفسران برآنند که یادآوری گمراهی اکثریت امت های گذشته، در شرایطی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گروندگان اندک به آن حضرت در شرایط سخت مکه قرار داشتند و با مخالفت های بیشتر کافران و مشرکان رو به رو بودند، به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گروندگان به ایشان است.

5 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله «وإن كانوا ليقولون . لو أنّ عندنا ذكراً من الأولین . لکتّآ عباد الله المخلصین» فهم كفّار قریش كانوا یقولون : قاتل الله اليهود و النصری کیف کذبوا أنبیاءهم ! أما و الله لو كان عندنا ذكراً من الأولین لکتّآ عباد الله المخلصین یقول الله : « فکفروا به » حین جاءهم محمد (صلی الله علیه و آله) . . . ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «وإن كانوا ليقولون لو أنّ عندنا ذكراً من الأولین لکتّآ عباد الله المخلصین» روایت شده که فرمود: آنان کفار قریش بودند که می گفتند: نفرین بر یهود و نصارا! چگونه پیامبران خود را تکذیب کردند. به خدا قسم! اگر یکی از کتاب های آسمانی پیشینیان نزد ما بود، به آنها ایمان می آوردیم و از بندگان خالص خدا می شدیم؛ اما هنگامی که حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) بر آنان مبعوث شد به آن حضرت کفر ورزیدند».

1 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، خواهان مشاهده عذاب الهی بودند .

أفبعذابنا يستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 177 - 1

1 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، به نزول عذاب فراگیر و غافل گیرانه تهدید شدند .

فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرين

«ساحت» به فضای باز اطراف محله می گویند و در آیه شریفه، کنایه از شمول و فراگیری عذاب الهی بر همه افراد است. نزول

ص: 206

عذاب در بامداد (صبح) استعاره تمثیلیه است که عذاب الهی، به دشمنی تشبیه شده است که در شب حرکت می کند و صبح گاهان غافل گیرانه یورش می برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 1

1 - روبه رو شدن قرآن و پیامبر اسلام، با مخالفت کافران سرکش، متکبر، ستیزه جو و حق ناپذیر

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

«عزت» در اصل به معنای رفعت و سرافرازی است؛ ولی هرگاه احساس عزت برخاسته از عوامل ناصواب (مانند غرور و خودپسندی) باشد، این واژه در معنای غرور و تکبر به کار می رود. در آیه شریفه نیز در همین معنا به کار رفته است. «شقاق» به معنای مخالفت است و مقصود از آن در این آیه، مخالفت با پیامبر اسلام و قرآن است. گفتنی است تکبیر «عزت» و «شقاق» دلالت بر شدت آن دو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 4 - 3,6

3 - انسان بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخاستن ایشان از میان توده های مردم، مانع ایمان آوردن کافران صدر اسلام بود.

و عجبوا أن جاءهم منذر منهم وقال الكفرون هذا سحر کذاب

6 - کافران، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) را ساحر و بسیار دروغگو می دانستند.

و قال الكفرون هذا سحر کذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 1,2,4,6,7

1 - رفتن سران شرک و کفر از حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحریک دیگران به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت

و انطلق الملائم منهم أن امشوا

«انطلاق» به معنای انصراف و رفتن و «ملائم» به معنای سران و دانه درشتان جامعه است. «أن» در «أن امشوا» تفسیری و متضمن معنای قول است؛ یعنی، «انطلقوا و قالوا امشوا...». مفسران گفته اند: آیه شریفه درباره کسانی نازل شده که در مجلس ابوطالب و با حضور پیامبر اسلام شرکت داشتند؛ ولی پس از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، آن مجلس را ترک کردند و دیگران را به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت تحریک نمودند.

2- سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند .

و اصبروا علی ءالہتکم

«صبر بر آلہہ» کنایہ از پایداری بر پرستش معبودہا و ادامہ آن است.

4- سران و رہبران جامعہ شرک ، رہبری مردم را بر ضد رسول اکرم (صلی اللہ علیہ و آلہ) در دست داشتند .

و انطلق المأمنہم أن امشوا و اصبروا علی ءالہتکم

6- سران شرک و کفر ، ہدف و انگیزہ پیامبراسلام (صلی اللہ علیہ و آلہ) از دعوت بہ یکتاپرستی را ، دستیابی بہ ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أجعل الألہہ إلہًا وحدًا . . . إنّ هذا لشیء یراد

برداشت یاد شدہ، براساس این دیدگاہ است کہ «هذا» اشارہ بہ یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبراسلام) باشد

ص: 207

و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبراسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتا پرست را به عهده می گرفت.

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و انطلق الملائمهم أن امشوا و اصبروا علی ءالهتکم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 5

5 - سران شرک و کفر در عصر بعثت، رهبری فکری و عقیدتی مردم را در دست داشتند .

و انطلق الملائم .. ما سمعنا بهذا فی المله الآخره إن هذا إلا اختلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 3,4

3 - سران کفر و شرک، گروهی متشکل، همسو و متحد در برابر پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

برداشت یاد شده، از تعبیر «جند» و «أحزاب» به دست می آید.

4 - بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 5

5 - سران کفر و شرک در صدراسلام، به کیفر و عذاب استیصال تهدید شدند .

إن کلّ الکذب الرسل فحقّ عقاب

این آیه و آیات گذشته - که سرگذشت هلاکت بار اقوام بزرگ و مقتدر پیشین را یادآور شده - در واقع در جهت تهدید کافران و مشرکان مکه است که رهبری جریان مخالف با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را در دست داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 1

1 - تهدید سران کفر و شرک عصر بعثت ، به عذاب ناگهانی (بانگ سهمگین) از سوی خداوند

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

«ینظر» (از مصدر «نظر») به معنای «انتظار» است و مقصود از «صیحه» عذاب استیصال می باشد که ممکن است به صورت صاعقه و بانگ سهمگین باشد. آمدن کلمه «واحد» نیز برای اشاره به ناگهانی و یکباره بودن نزول عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 208

2 - استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

3 - استهزا و تبلیغات سوء و مغرضانه سران کفر و شرک علیه اسلام، بسیار شدید و موجب دل آزرده‌گی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

اصبر علی ما یقولون

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی توصیه شده است - با آن که آن حضرت شخصیتی بزرگ و دارای سعه صدر بود - می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 14,9

9 - مشرکان، پیامبر اسلام را از مبارزه با معبودهایشان برحذر داشته و از قهر آنان می ترساندند.

و یخوفونک بالذین من دونه

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که مقصود از «الذین من دونه» معبودهای مشرکان باشد؛ چنان که بسیاری مفسران گفته اند: بت پرستان مکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از خشم و غضب بت ها برحذر می داشتند.

14 - هدایت کردن مشرکان و کافران در صدر اسلام (نیمه نخست رسالت)، عملی مشکل و ناامیدانه بود.

و من یضلل الله فما له من هاد

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیه در مکه نازل گردیده بود و در آن زمان مشرکان دست از مواضع شرک آلود خود برنمی داشتند. از این رو آیه شریفه درصدد بیان این حقیقت است که ایمان آوردن آنان، بسیار مشکل و مأیوسانه است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید بیش از این، غم آنها را بخورد و خود را به زحمت بیاندازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 3

3 - ناامیدی و یأس پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از ایمان آوردن کفرپیشگان در نیمه نخست رسالت

قل يقوم اعمالوا على مكاتكم انى عمل فسوف تعلمون

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از ایمان آوردن مردم مکه ناامید بود. از این رو آنان را به خودشان وانهاده و به آنان فرمود: هر چه از دستتان برمی آید، انجام دهید و بر مواضع نادرست خود باقی بمانید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 12، 15

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای حل اختلاف خود با مشرکان حق گریز، از خداوند کمک خواسته و او را به داوری طلبید.

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

جمله «أنت تحکم..» برای انشای دعا است که در قالب جمله خبری آمده است.

15 - یأس پیامبر (صلی الله علیه و آله) از هدایت مشرکان و کافران، در نیمه نخست رسالت (دوره مکه)

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

درخواست داوری خداوند - که به معنای دخالت خداوند با شکست مشرکان در دنیا و یا کیفر دادن در آخرت است - می تواند

ص: 209

گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 1

1 - درخواست تهدیدآمیز و آمرانه مشرکان از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به عبادت معبودهایی جز الله

قل أغير الله تأمرؤتی أعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 7

7 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به هنگام بعثت ، با مخالفت قدرت های سیاسی و اقتصادی عصر خویش - مانند اشراف مکه - روبه رو بود .

فلا یغریک تقلبهم فی البلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 21 - 11

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار خویش بود .

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثارًا فی الأرض فأخذهم الله بذنوبهم

نکوهش شدن مخالفان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، بیانگر این نکته است که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنها به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 51 - 7

7 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت در صدر اسلام ، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران

إنا لننصر رسلنا و الذین ءامنوا

یادآوری یاری شدن پیامبران و مؤمنان طرفدار آنان در تاریخ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانی که در مکه (وقت نزول این آیات)

در اقلیت و تحت فشار و شکنجه دشمنان بودند؛ بیانگر حقیقت یاد شده است. گفتنی است توصیه شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در چهار آیه بعد، تأییدکننده همین مطلب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 5

5 - بیشتر مردم عصر بعثت، از آیات قرآن، علی رغم وضوح و روشنی مفاهیم آن روی گردان بودند.

کتب فصلت ... فأعرض أكثرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 4,5

4 - بیشتر مردم عصر بعثت، مصمم به تأثیرناپذیری از کلام وحی و پیام قرآن

فأعرض أكثرهم ... وقالوا ... فاعمل إننا عملون

ص: 210

تعبیرهای سه گانه در آیه («أَكْتَه»، «وقر» و «حجاب») تأکید و تصمیم آنان را به نفوذناپذیری در برابر قرآن می رساند.

5- تلاش وحی ناباوران ، برای مایوس ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از دعوت آنان به اسلام

وقالوا .. فاعمل إنا عملون

از مانع تراشی های مشرکان و تأکیده های مکرر آنها مبنی بر نرسیدن دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آنان و نیز تأکیدشان بر پابندی به کیش خویش، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 3

3- انفاق و رسیدگی به نیازمندان (پرداخت زکات) ، از احکام تشریح شده در اوایل بعثت

الذین لا یؤتون الزکوه

با توجه به نزول آیات در اوایل بعثت، مطلب بالا برداشت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 9،13

9- مشرکان عصر بعثت ، معتقد به شریکان و همسانانی چند برای خداوند

و تجعلون له أنداداً

واژه «أنداد» جمع «ند» و به معنی همانندها و نظیرها است.

13- مشرکان عصر بعثت ، معتقد به خالقیت خدا و منکر ربوبیت مطلقه وی بودند .

قل أنتم لتکفرون بالذی خلق .. ذلک رب العلمین

تعبیر «تجعلون له أنداداً» نشان می دهد که مشرکان اصل وجود خدا و خالقیت او را قبول داشته اند ولی برای او شریک در آفرینش و ربوبیت قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 7

7 - امیدواری کافران مکه ، به پیروزی خود بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از طریق ایجاد هیاهو و فضای ناآرام

وقال الذين كفروا لاتسمعوا .. و الغوا فيه لعلكم تغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 6

6 - وجود گرایش های خورشیدپرستی و ماه پرستی ، در میان مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لاتسجدوا للشمس ولا للقمر

مطلب بالا با توجه به این نکته است که نهی در موردی معنا دارد که زمینه ارتکاب منهی عنه وجود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 1

1 - موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ص: 211

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 53 - 1

1 - هشدار خداوند به کفار مکه ، مبنی بر پیروزی نزدیک مسلمانان بر آنان

سنریهم آیتنا فی الآفاق و فی أنفسهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مراد از ضمیر «هم» - به قرینه آیه قبل (ثم کفرتم) - کفار مکه بوده و مقصود از «آفاق» نواحی زمین و از «أنفس» مردم سرزمین جزیره العرب باشد. بنابر این جمله «سنریهم آیتنا فی الآفاق و فی أنفسهم» می تواند اشاره به پیروزی مسلمانان بر کافران داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 32 - 4

4 - وجود کشتی های کوه پیکر و استفاده از آنها در عصر نزول قرآن

و من آیته الجوار فی البحر کالاعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 4

4 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر تمسخر و استهزای مشرکان

و کم أرسلنا .. و ما یأتیهم من نبیّ إلا کانوا به یستهزءون

خداوند با بیان شیوه همیشگی کافران در برابر انبیا، در حقیقت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را مورد تفقید و دلجویی قرار داد تا آن حضرت از مخالفت و حرکت های تمسخرآمیز منکران رسالت، نگران نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 1, 2

1 - اعتقاد و اقرار مشرکان عصرت بعثت ، به عزت و دانایی آفریدگار هستی

و لئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزیز العلیم

2 - مشرکان مکہ ، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند ، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان .

و لئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 5

5 - توطئه های مخفیانه مشرکان مکہ ، علیه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم يحسبون أنا لانسمع سرهم و نجويهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 212

5- جنگ بدر ، میدان انتقام الهی از مشرکان و ضربه ای سخت و شکننده بر جبهه شرک *

یوم نبطش البطشه الكبرى إنا منتقمون

طبق نظر مفسران، ممکن است این آیه نظر به جنگ بدر داشته باشد. این در صورتی است که عذاب ذکر شده در آیات پیشین را عذاب دنیوی بدانیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مسلمانان در مکه ، مواجه با حرکت های ایدایی و خصمانه مشرکان و در اندیشه مقابله با آنان

قل للذین ءامنوا یغفروا للذین لا یرجون آیام الله

فرمان الهی به غفران و چشم پوشی، از دو واقعیت تاریخی خبر می دهد: 1- حرکت های ایدایی مشرکان مکه; 2- راه یافتن اندیشه انتقام و مقابله به مثل در ذهن مؤمنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- موضع تکبر آمیز و مستکبرانه مشرکان مکه در برابر قرآن

و استکبرتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تسلیت و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در شرایط سخت و دشوار مکه

إِنَّ الذین قالوا ربّنا الله ثمّ استقموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- همدلی مشرکان مکه ، در خالی ساختن سرزمین مکه ، از وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

قریتک الّتی أخرجتک

نسبت دادن «إخراج» به قریه، می تواند از آن جهت باشد که همه مردم شهر و یا بیشتر آنان، بر اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) مصمم و همدل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 10

10- مشرکان مکه ، سرخوش از بیرون راندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرزمین خویش

قریتک الّتی أخرجتک . . . زین له سوء عمله

مورد «سوء عمله» در آیه شریفه، همان اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرزمین مکه است.

ص: 213

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 1

1- حضور برخی از کافران، در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای استماع وحی و سخنان آن حضرت

و منهم من یستمع إلیک

ضمیر «منهم» به کافران بازمی‌گردد که در آیات پیشین نامشان به میان آمده است (والذین کفروا یتمتعون).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 26 - 5

5- برخی از عناصر سست ایمان صدر اسلام، دارای روابط پنهانی با کافران

قالوا للذین کرهوا ما نزل اللّٰه سنطیعکم فی بعض الأمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 1 - 4

4- تسلیم شدن مشرکان در برابر مسلمانان و پذیرش صلح در حدیبیه، فتحی بزرگ برای جبهه اسلام*

إِنَّا فَتَحْنَا لَکَ فَتْحًا مُّبِینًا

اهمیت صلح حدیبیه، از آن رو است که مشرکان تا آن روز، جز به نابودی مسلمانان نمی‌اندیشیدند؛ اما با صلح حدیبیه، آنان در حقیقت مجموعه مسلمانان را به عنوان گروهی قدرتمند، رسماً پذیرفتند و این در صحنه سیاسی، فتحی بزرگ برای مسلمانان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 1, 2, 4, 6, 9

1 - صلح حدیبیه، مایه شوکت اسلام و فروختن کینه‌ها و خصومت‌های مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لیغفر لک اللّٰه ما تقدّم من ذنبک و ما تأخّر

با توجه به این که در این آیات، غفران مترتب بر فتح شده است، می‌توان پی برد که مراد از «غفران» و «ذنب» معنای رایج آن نیست؛ زیرا ربطی میان صلح حدیبیه و بخشش گناهان دیده نمی‌شود. بر این اساس معنای دیگری این جا مراد است و آن این که بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را در نظر دشمنانش گنه‌کار و متهم می‌نمود؛ ولی در پرتو صلح حدیبیه، زمینه نشر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

علیه و آله) و بازشناخت شخصیت، اوصاف و خصال کریمانه آن حضرت فراهم آمد.

2 - صلح حدیبیه ، کاهش دهنده کینه مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در زمینه های مورد اختلاف آنان ، قبل از هجرت و پس از آن *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا . لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا تَأَخَّرَ

منظور از «ما تقدّم» و «ما تأخّر»، امور قبل از هجرت و پس از آن است.

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از نگاه مشرکان ، فردی گنه کار و برهم زننده نظم اجتماعی شرک

لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا تَأَخَّرَ

«ذنبک» به معنای اتهام ها و گناهانی است که مشرکان، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) برمی شمردند؛ زیرا با بعثت آن حضرت، حرمت بت ها درهم ریخت، نظم جاهلی جامعه شرک - با ایمان آوردن طبقات مختلف اجتماعی - بر هم خورد و این همه اموری بود که از نظر مشرکان، جرم و گناه پیامبر (صلی الله علیه و آله) تلقی می شد.

6 - صلح حدیبیه ، پایانی بر خصومتورزی بی امان مشرکان علیه اسلام و نعمتی والا برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا .. وَ يَتَمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ

اهمیت صلح حدیبیه و اطلاق «فتح مبین» بر آن، از آن جهت است که این صلح، مقطع جدیدی در روابط و نگرش مشرکان نسبت به اسلام و مسلمانان به وجود آورد و چه بسا نعمت شمردن آن نیز بر این پایه بوده است.

9- صلح با مشرکان، در شرایط سخت و دشوار مکه، نعمتی بزرگ و راه گشای حرکت های سرنوشت ساز بعدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

فتحننا لك فتحًا .. وَ يَتَمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَ يَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

با توجه به این که صلح حدیبیه، در شرایط دشوار صورت گرفته است؛ احتمال می رود که نعمت شمرده شدن آن، از این جهت بوده که فرصتی برای تجدید قوا پدید آورده و راه را به سوی حرکت های مهم بعدی گشوده است (و یهدیک صراطاً مستقیماً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 3 - 3

3- فتح مکه، پیروزی بزرگ و بدون شکست پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پرتو امداد های الهی *

وَ يَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا

آرمان فتح مکه و مقهور ساختن مشرکان لجوج آن، از بالاترین آرزوها و اهداف مسلمانان به شمار می رفت. با توجه به این نکته احتمال می رود که نوید الهی به نصرت بدون شکست، نوید به تحقق همین آرمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 4 - 3

3- مؤمنان، قبل از صلح حدیبیه، دارای شرایطی بحرانی و اضطراب روحی *

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ

نزول آرامش، زمانی صادق است که قبل از آن، اضطراب و ناآرامی وجود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 3

3- بیعت مجدد مسلمانان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در شرایط بحرانی قبل از صلح حدیبیه

إِنَّ الَّذِينَ يَبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ

از قرینه های موجود در آیه شریفه، استفاده می شود که بیعت مورد نظر، بیعت خاصی بوده است و از تعبیر «فمن نکث..» بحرانی بودن آن شرایط استفاده می شود و شأن نزول نیز مؤید این دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 14، 13، 4، 2، 1

1 - تخلف برخی از اعراب بادیه نشین در سفر منتهی به صلح حدیبیه، از همراهی و یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله)

سیقول لك المخلفون من الأعراب

با توجه به این که آیات پیشین درباره «فتح مبین» (صلح حدیبیه) بود؛ استفاده می شود که تخلف این گروه از اعراب، در رابطه با همین سفر است که به صلح حدیبیه منتهی گشت.

2 - پیش بینی آیات وحی، از عذرخواهی و اظهار پشیمانی بادیه نشینانی که از همراهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) تخلف کرده بودند.

سیقول لك المخلفون من الأعراب

ص: 215

4 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مؤمنان ، برای شرکت در سفر مکه (قبل از صلح حدیبیه)

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ

از واژه «مخلفون» و عذر تراشی های آنان، استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای این سفر، دعوت همگانی کرده است.

13 - عذر بادیه نشینان برای توجیه غیبت خویش از سفر حدیبیه ، بهانه ای واهی و مخالف نیت درونی آنان

سَيَقُولُ .. فَاَسْتَغْفِرُ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

برداشت بالا- با توجه به این نکته است که تعبیر «يقولون..» در رابطه با «شغلتنا أموالنا و أهلونا» باشد؛ یعنی، اعراب در این که گرفتاری مالی و خانوادگی را عذر آورده اند؛ دروغ می گویند و مشکل آنان چیز دیگری است.

14 - سفر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سوی مکه (قبل از صلح حدیبیه) ، سفری مخاطره آمیز و نگران کننده برای برخی مسلمانان

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ .. يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ

عذرآوری «مخلفون» و رد عذر آنان از سوی خداوند، می رساند که عامل اصلی آنان از ترک سفر، نگرانی از سرنوشت آن بوده است. قرینه های تاریخی و نیز آیه بعد، مؤید این نکته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 12 - 3، 2

2 - سفر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به سوی مکه قبل از حدیبیه ، بدون همراهی خانواده هایشان *

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ

تعبیر «إلى أهليهم»، این احتمال را تقویت می کند که خانواده سپاه اسلام در مدینه باقی مانده و در سفر همراهشان نبوده اند.

3 - ترس از مرگ ، عامل اصلی تخلف اعراب از همراهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در سفر حدیبیه

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 9

9 - نبرد مسلمانان پس از جنگ خیبر ، با مشرکان بود و نه اهل کتاب . *

در صورتی که «یسلمون» به معنای اسلام آوردن باشد؛ از محدود شدن فرجام دشمنان به کشته شدن یا اسلام آوردن، مطلب بالا استفاده می شود؛ زیرا در مورد اهل کتاب راه سومی به عنوان تسلیم و پرداخت «جزیه» نیز مطرح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 17 - 3

3 - افراد مریض و ناتوان از شرکت در سفر حدیبیه ، نگران از عدم حضور خود و همراهی نکردن مسلمانان در آن سفر *

لیس علی الأعمی حرج و لا علی الأعرج حرج و لا علی المریض حرج

توییح شدید متخلفان از سفر حدیبیه در آیات گذشته و استثنای معذوران در این آیه؛ بیانگر آن است که مؤمنان معذور، نگران آن بوده اند که مشمول توییح خداوند باشند. خداوند در این آیه، به رفع این نگرانی آنان پرداخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 2

ص: 216

2 - پدید آمدن شرایطی حساس و نیازمند اخذ بیعتی ویژه از مسلمانان ، در جریان حدیبیه

لقد رضی الله عن المؤمنین إذ یبایعونک تحت الشجره

ایمان نخستین، خود بیعتی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. حال از این که دوباره از مؤمنان بیعت گرفته شد، ویژه و حساس بودن شرایط استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 6

6 - شرایط مادی مسلمانان در مقطع زمانی صلح حدیبیه ، همراه با تنگنا و نیازمند تقویت *

وعدکم الله مغنم کثیره تأخذونها فعجل لکم هذه

از این که خداوند وعده غنیمت داده و بر مؤمنان به خاطر دستیابی نزدیکشان به بخشی از آن غنایم، امتنان کرده است؛ می توان استفاده کرد که این غنایم، نقش مؤثری در حیات مادی مسلمانان داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 1, 2

1 - وعده خداوند به مؤمنان ، در دستیابی آنان به غنایمی ، علاوه بر غنایم خیبر

و آخری لم تقدروا علیها

با توجه به این که آیه قبل در زمینه غنایم خیبر بوده؛ واژه «آخری» در مقایسه با غنایم خیبر به کار رفته است.

2 - اخبار خداوند ، از دستیابی مسلمانان به پیروزی های بزرگ و فراتر از توان به کار گرفته شده از سوی آنان در فتح خیبر

و آخری لم تقدروا علیها

با توجه به این که آیات شریفه، در محدوده صلح حدیبیه و جنگ خیبر نازل شده است؛ تعبیر «لم تقدروا» می رساند که مؤمنان غنایمی در پیش دارند که اکنون توان دستیابی به آن را ندارند؛ یعنی، به دست آوردن آن غنایم، نیازمند توانی بیش از این است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 22 - 1

1 - اطمینان بخشی خداوند به مؤمنان ، در ناتوانی کافران از غلبه بر ایشان ، پس از فتح خیبر و صلح حدیبیه

و لو قتلکم الذین کفروا لوّلوا الأدبر

برداشت بالا بر این اساس است که «لوقاتلکم...» نظر به آینده داشته باشد؛ یعنی، شما در آینده، همواره پیروز خواهید بود و هر که با شما بجنگد، منهزم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 2,3,4,6

2 - منت نهادن خداوند بر مؤمنان، به خاطر مصون ماندن از گزند مشرکان، با وجود حضور در قلب سرزمین آنان

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم... ببطن مکه

مراد از «بطن مکه» محل صلح حدیبیه است که سرزمینی نزدیک به مکه می باشد.

3 - مصون ماندن مؤمنان از گزند اهل مکه در جریان حدیبیه، نمودی از سنت الهی در یاری اهل ایمان

سنّه الله... و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم ببطن مکه

ص: 217

4- درگیر نشدن مؤمنان و مکیان با یکدیگر در « عمره القضا » ، نعمتی مهم برای اهل ایمان *

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم بیطن مکه

برداشت بالا- بدان احتمال است که تعبیر «بیطن مکه» اشاره به «عمره القضا» داشته باشد که مسلمانان پس از پیروزی حدیبیه براساس قرارداد، سال بعد به شهر مکه وارد شدند و با آرامش کامل، مناسک عمره را به جا آوردند.

6- رخ دادن درگیری هایی منتهی به پیروزی مؤمنان بر مکیان ، قبل از انعقاد صلح حدیبیه *

من بعد أن أظفرکم علیهم

در صورتی که مراد از «بطن مکه» سرزمین حدیبیه باشد؛ احتمال می رود که تعبیر «من بعد أن أظفر» بیانگر درگیری های محدودی باشد که قبل از انعقاد صلح حدیبیه، میان کافران و مؤمنان صورت گرفت و به پیروزی مؤمنان منتهی گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 1,2,4,5,8,9,10,12,14,15

1- مذمت خداوند از کفر مشرکان ، و جلوگیری آنان از ورود مؤمنان به مسجدالحرام و قربانی کردن

هم الذین کفروا و صدّوکم عن المسجدالحرام و الهدی معکوفاً

2- تن دادن مکیان به صلح ، با همه کفر و عناد خویش نسبت به مؤمنان ، نمودی از اراده و تدبیر نافذ خداوند

و هو الذی کفّ . . . هم الذین کفروا

علی رغم کفر و ستیز مشرکان با اسلام، به تدبیر الهی زمینه ای پدید آمد که آنان به صلح تن دادند و شرشان از سر مسلمانان دفع گردید.

4- باز داشتن مؤمنان از ورود به مسجدالحرام ، گناهی بزرگ و کفرآمیز

هم الذین کفروا و صدّوکم عن المسجدالحرام

از این که خداوند، ممانعت از ورود مؤمنان به مسجدالحرام را به عنوان دومین جرم مهم مشرکان یاد کرده و آن را در کنار کفر آنان متذکر شده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

5- امتنان الهی بر شرکت کنندگان در « عمره القضا » ، با یادآوری ممانعت مکیان از ایشان در سفر حدیبیه *

هم الذین کفروا و صدّوکم عن المسجدالحرام و الهدی معکوفاً

برداشت بالا بدان احتمال است که آیه شریفه خطاب به مؤمنانی باشد که در سال هفتم هجری (یک سال پس از صلح حدیبیه) برای انجام

عمره وارد مسجدالحرام شدند. در چنین شرایطی خداوند، موقعیت دشوار گذشته را به یاد ایشان آورد تا نعمت ها را از یاد نبرند.

8- وجود زنان و مردانی مؤمن - اما ناشناخته - در میان کافران مکه ، قبل از حدیبیه

و لولا رجال مؤمنون و نساء مؤمنت لم تعلموهم

9- بی اطلاعی مهاجران و انصار ، از وجود مردان و زنانی مؤمن در میان مکیان ؛ قبل از صلح حدیبیه

و لولا رجال مؤمنون و نساء مؤمنت لم تعلموهم

10- مؤمنان مکه قبل از صلح حدیبیه ، دارای شرایطی دشوار و ناگزیر از تقیه شدید

رجال مؤمنون و نساء مؤمنت لم تعلموهم

آگاهی نداشتن مؤمنان مدینه از مؤمنان مکه، از آن جهت بوده است که مؤمنان مکه در آن محیط، قادر به ابراز ایمان نبوده و شدیداً تقیه می کردند.

12- پی بردن مسلمانان ، پس از حدیبیه به وجود عناصری مؤمن ؛ اما مخفی در قلب محیط شرک (مکه)

و لولا رجال مؤمنون . . . لم تعلموهم

ص: 218

تعبیر «لم تعلموهم»، بیانگر عدم اطلاع قبلی مسلمانان از وجود مؤمنانی در مکه است و نفس همین تعبیر، تذکری به مسلمانان نسبت به وجود مؤمنان ناشناخته در مکه است.

14- آسیب دیدن مؤمنان ناشناخته شهر مکه، در صورت وقوع جنگ میان مسلمانان و مکیان در حدیبیه

و لولا رجال مؤمنون... آن تطوهم

15- تدبیر صلح حدیبیه از جانب خداوند، به منظور حفظ جان مؤمنان ناشناخته مکه

و لولا رجال مؤمنون... آن تطوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 1

1 - تعصّب جاهلی و غرور مشرکان مکه، مایه بستن راه مسجدالحرام بر مؤمنان در حدیبیه

هم الذين كفروا و صدّوكم عن المسجد الحرام... إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحميّه

«إذ» ظرف برای «صدّوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 5

5- منتهی شدن سفر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صلح حدیبیه و عدم ورود به مسجدالحرام، زمینه ساز تردید برخی در رؤیای آن حضرت *

لقد صدق الله

تأکید خداوند بر راستی رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، حکایت از آن دارد که برخی در درستی آن رؤیا تردید کرده، یا زمینه این تردید را داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 46، 41، 36

36- جامعه اسلامی در عصر بعثت، جامعه ای مستحکم، مستقل و خلاق

كز ع أخرج شطه فآزره فآستغلظ فآستوى على سوقه

خداوند، در مقام توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت، اوصافی را که برای آنان یاد کرده است. این اوصاف عبارت است از: «استغلاظ» (استحکام)، «استوی علی سوقه» (استقلال) و «یعجب الزّراع» (زاینده‌گی و خلاقیت).

41- نوید الهی به مؤمنان صدر اسلام، نسبت به پیروزی شگفت آور و روزافزون آنان

كزّرع أخرج شطه فازه .. لیغیظ بهم الكفّار

این آیات، در طلوع پیروزی های مسلمانان نازل شده و بشارت پیروزی های فزون تر را به مسلمانان داده است.

46- وجود برخی از افراد ناخالص، در میان همراهان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

الذین ءامنوا و عملوا الصلحت منهم

در صورتی که «من» در «منهم» برای تبعیض باشد؛ احتمال می رود که قید «منهم» تعریض به کسانی باشد که منافقانه، همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند و یا در آینده منحرف خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 2 - 6

ص: 219

6 - بلند سخن گفتن و مشاجره برخی از مسلمانان ، با یکدیگر در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

لا ترفعوا أصواتكم .. و لاتجهروا له بالقول كجهر بعضكم لبعض

برداشت بالا با استفاده از شأن نزول است که نشان می دهد، برخی از افراد در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مشاجره برخاسته و آیه شریفه در رد عمل آنان نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 4 - 1

1 - اقدام برخی افراد به صدا زدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از ورای اتاق ها با لحنی بی ادبانه

إنّ الذین ینادونک .. أكثرهم لایعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 5 - 2

2 - بی انضباطی و وقت شناسی برخی از مسلمانان ، برای ملاقات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لو أنّهم صبروا حتّى تخرج إلیهم لکان خیراً لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 6 - 10

10 - جامعه صدر اسلام در معرض خطر ، از ناحیه گزارش های برخی از افراد فاسق

إن جاءکم فاسق .. أن تصیبوا قومًا بجهله

با توجه به شأن نزول هایی که مفسران ذکر کرده اند، هشدار خداوند در آیه شریفه، هنگامی صورت گرفت که نشانه های خطر یاد شده در جامعه به نوعی رخ نموده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 4

4 - اقدام نکوهیده برخی از مسلمانان ، به تحمیل آرای شخصی خود بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

لو يطيعكم في كثير من الأمر لعنتم

برداشت بالا بدان احتمال است که نکوهش مستفاد از آیه، نظر به جریان هایی داشته باشد که قبلاً صورت گرفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 2

2- برخی از بادیه نشینان ، مدعی ایمان به امید برخورداری از امتیازات آن *

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا

با توجه به این که اعراب، خود را مؤمن معرفی کرده اند، ولی قرآن سخن آنان را رد کرده است؛ این احتمال جان می گیرد که اظهار ایمان اعراب، به خاطر آن بوده است که از امتیازات ویژه مؤمنان برخوردار شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 220

1 - منت گذاری بی جای اعراب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به سبب اسلام آوردن خود

یَمْتُونُ عَلَیْكَ أَنْ أَسْلَمُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 2

2 - احساس اطمینان مشرکان صدر اسلام نسبت به پیروزی جمع متحد خویش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

أَمْ یَقُولُونَ نَحْنُ جَمِیعٌ مُّنتَصِرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 45 - 3

3 - اخبار خداوند ، از شکست قریب الوقوع جماعت شرک پیشه در جنگ بدر

سِیْهَمُ الْجَمْعِ وَ یَوْلُونَ الدَّبْرَ

با توجه به تطبیق این آیه بر جنگ بدر - در آرای مفسران - و با توجه به این که آیات یاد شده مکی است و جنگ بدر نخستین مرحله انهزام مشرکان بوده است؛ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 11، 12، 4

4 - بروز روحیه ثروت اندوزی و کوتاهی در امر انفاق ، در میان مسلمانان صدر اسلام پس از فتح مکه

و مَا لَكُمْ أَلَّا تَتَفَقَّوْا فِی سَبِيلِ اللَّهِ

آیه شریفه - چنان که از عبارت های آن استفاده می شود - پس از فتح مکه نازل شده است. توییح مسلمانان از سوی خداوند، به خاطر کوتاهی آنان در امر انفاق، نشان می دهد که آنان، پس از استقرار اسلام در جزیره العرب و آسوده خاطر شدن، گرفتار نوعی مال دوستی و ثروت اندوزی شدند.

11 - تفاوت وضع مسلمانان صدر اسلام از نظر عِدّه و عُدّه (نفرات و امکانات) ، در مقطع پیش از فتح مکه و مقطع بعد از آن

لَا یَسْتَوِی مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَتْلٍ . . . مَنْ الذِّینَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقْتَلُوا

12 - شرایط مسلمانان صدر اسلام تا پیش از فتح مکه ، بسی سخت تر از شرایط آنان پس از آن بوده است .

لايستوى منكم من أنفق من قبل الفتح و قتل . . من الذين أنفقوا من بعد و قتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 4

4 - وجود نیرومند جریان نفاق ، در میان زنان و مردان مسلمان ، در عصر نزول قرآن و بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

يوم يقول المنفقون و المنفقت . . انظرونا نقتبس من نوركم

تصریح قرآن به نام مردان و زنان منافق، نشان دهنده وجود آنان در میان مسلمانان صدر اسلام است. تعبیر «ألم نكن معكم» در آیه بعد، بیانگر نفوذ آنان در میان صفوف مسلمین به صورت یک جریان گسترده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 221

5 - منافقان ، به هنگام وارد شدن بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از روی اهانت به جای تحیتی که خداوند به آن فرمان داده بود ، تحیت دیگری به آن حضرت می گفتند .

و إذا جاءوك حيّوك بما لم يحيك به الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 3,5,6,18

3 - تبعید بنی نضیر ، نخستین اخراج دسته جمعی یهودیان از مدینه

أخرج الذين كفروا... لأول الحشر

«حشر»، عبارت است از بیرون راندن دسته جمعی عده ای از مردم از محل سکونت شان.

5 - غزوه بنی نضیر ، اولین برخورد گروهی یهودیان مدینه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان *

أخرج الذين كفروا... لأول الحشر

از تعبیر «أول الحشر» می توان استفاده کرد که «غزوه بنی نضیر»، اولین دسته بندی گروهی یهودیان مدینه، علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

6 - نخستین بسیج دفاعی مسلمانان در برابر یهودیان ، منتهی به شکست و تبعید یهود بنی نضیر شد .

هو الذي أخرج الذين كفروا... لأول الحشر

«حشر»، به معنای بیرون آوردن جماعت از مقر و گسیل داشتن آنان به جنگ نیز می باشد. بنابراین معنا «الحشر» در آیه شریفه، نظر به تجمع مسلمانان در برابر توطئه های بنی نضیر دارد.

18 - اقدام یهود بنی نضیر ، به تخریب خانه های خویش

يخربون بيوتهم بأيديهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 5 - 1

1 - اقدام مسلمانان ، به قطع برخی نخل های سبز و بارور یهود بنی نضیر

«لینه» به معنای نخل برافراشته و بارور است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 2،3،9

2- برجای ماندن اموال و امکانات بنی نضیر ، پس از تبعید آنان از مدینه

و ما أفاء الله على رسوله منهم

3- دستیابی مسلمانان به غنائم و امکانات بنی نضیر ، بدون جنگ و درگیری

و ما أفاء الله على رسوله منهم فما أوجفتم عليه من خيل و لا ركاب

9- چشمداشت برخی از مسلمانان ، به داشتن سهمی در غنائم به دست آمده از بنی نضیر *

و ما أفاء الله على رسوله منهم فما أوجفتم عليه . . . و لكن الله يسلم رسوله

بیان این نکته که شما مسلمانان، اسب تازی در این جنگ نداشتید و این خدا بود که این پیروزی را فراهم ساخت، می تواند پاسخی

برای انتظارات مسلمین در تقسیم غنایم میانشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 14، 7، 4

4 - وضع اقتصادی مهاجران ، دشوارتر از انصار به هنگام غزوه بنی نضیر

للفقراء المهاجرین

از اختصاص به ذکر یافتن فقرای مهاجر، دشواری فزون تر وضع اقتصادی آنان استفاده می شود.

7 - ناگزیری مسلمانان به ترک اموال و خانه های خویش و اقدام به هجرت و رهایی از ستم مشرکان

أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ

از ماده «إخراج» و نیز مجهول آمدن فعل «أُخْرِجُوا»، اضطرار و ناگزیری استفاده می شود.

14 - وجود عناصری ناخالص ، در میان مهاجران صدر اسلام *

المهاجرین الذین .. یبتغون فضلاً من اللّٰه و رضواناً و ینصرون اللّٰه و رسوله أوّل-

برداشت یادشده بدان احتمال است که فعل های «یبتغون..» و «ینصرون...» قیدهای احترازی باشد؛ نه توضیحی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 8، 4، 3، 2

2 - برخورداری برخی از انصار ، از غنایم بنی نضیر

و الذین تبوءوا الدار

در صورتی که «والذین تبوءوا..» عطف بر «المهاجرین» باشد، از آیه استفاده می شود که علاوه بر مهاجران؛ برخی از انصار نیز سهمی از غنایم بنی نضیر بردند.

3 - «انصار» ، بنیانگذار جامعه ایمانی در مدینه قبل از هجرت

و الذین تبوءوا الدار و الإیمن من قبلهم

«تبوءوا» - چنانچه مفردات و المیزان اشاره کرده اند - به معنای مهیا ساختن و آماده کردن است. در این صورت «تبوءوا الدار و الإیمان»

کنایه از فراهم سازی محیط اجتماعی و دینی و «من قبلهم» به حذف مضاف و تقدیر «من قبل هجرتهم» است.

4- استقبال انصار از مهاجران ، با ایمان و امکانات خویش

و الذین تبوءوا الدار و الایمن من قبلهم

چنانچه «تبوءوا الدار» به معنای مهیا ساختن منزل باشد، آماده کردن آن از سوی انصار، می تواند به هدف استقبال از مهاجران صورت گرفته باشد.

8- انصار ، مورد ستایش به سبب ایثار بر مهاجران ، حتی در شرایط احتیاج و نیاز خویش

و لایجدون فی صدورهم . . . و لو کان بهم خصاصه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 11 - 3

1- وجود گروهی منافق ، در میان مسلمانان صدر اسلام

ألم تر إلی الذین نافقوا

3- روابط خائنه منافقان مدینه ، با کافران اهل کتاب (یهود بنی نضیر)

ص: 223

الذین نافقوا یقولون لإخونهم الذین کفروا من أهل الکتب لئن أخرجتم لنخرجنّ معکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 12 - 3,7

3 - موضع مسلمانان در مقطع غزوه بنی نضیر ، موضعی برتر نسبت به یهود

لئن أخرجتم . . . و إن قوتلتم ... لئن أخرجوا ... و لئن قوتلوا

در این آیات، همواره از موضع آسیب پذیر یهود، سخن به میان آمده است؛ زیرا مسأله اخراج و جنگ نه از سوی ایشان بلکه علیه آنان یاد شده است. پس معلوم می شود که آنها در موضعی نبوده اند که بخواهند اقدام به جنگ کنند.

7 - ترسیم شرایط امیدبخش آینده ، برای مسلمانان مدینه از سوی خداوند

والله یشهد إنهم لکذبون . . . لیولنّ الأذبر ثمّ لا ینصرون

لحن آیه شریفه، نویدبخش مؤمنان، در مقابله با توطئه های یهود و منافقان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 14 - 13,6,7,2

2 - کافران (یهود) ، پس از غزوه بنی نضیر ، ناتوان از مقابله رویارو در میدان نبرد با مؤمنان *

لا یقتلونکم جمیعاً إلاّ فی قرّی محصّنه

این آیات، پس از آیات غزوه بنی نضیر، آمده است؛ از این رو می تواند ناظر به برنامه های آینده یهود باشد هر چند آنان در گذشته نیز قدرت رویارویی مستقیم نداشته اند. روشن است که در این احتمال، ضمیر فاعل «یقاتلون» تنها به یهودیان بازگردد؛ نه آنان و منافقان (چنان که در برداشت قبل آمده است).

3 - وجود زمینه های نگرانی برای مسلمانان از همدستی جامعه یهود علیه آنان (پس از غزوه بنی نضیر)

لا یقتلونکم جمیعاً إلاّ فی قرّی محصّنه

از این که خداوند، همدستی کافران در نبرد و رویارویی با مؤمنان را نفی کرده است؛ چنین احتمال می رود که نگرانی هایی در میان مسلمانان وجود داشته است.

6 - آبهت و هیمنه مسلمانان (پس از غزوه بنی نضیر) ، مانع از اقدام جبهه کفر و نفاق به نبردی رویاروی با آنان

لأنتم أشد رهبة في صدورهم... لا يقتلونكم جميعاً إلا في قرى محصنة

7- وجود برخورد های پراکنده و انفرادی، میان یهودیان تبعیدی و مسلمانان *

لا يقتلونكم جميعاً إلا في قرى محصنة

ذکر واژه «جمعاً»، می تواند از آن جهت باشد که یهودیان اخراجی از مدینه، فقط در نبردهای جمعی از برخورد مستقیم با مسلمانان پرهیز می کردند؛ ولی ممکن است آنان برخوردهای انفرادی مستقیم داشته باشند.

13- فروپاشی اتحاد منافقان و یهودیان، پس از غزوه بنی نضیر، به رغم ظاهر متحد آنان *

تحسبهم جميعاً و قلوبهم شتى

احتمال می رود که جملات آیه شریفه، حکایت از آینده داشته باشد؛ بدین معنا که از تحولات پس از غزوه بنی نضیر خبر می دهد و از آن جمله در هم ریختن اتحاد میان منافقان و یهود قبل از غزوه بنی نضیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 3, 2, 1

ص: 224

1 - رفتار و سرنوشت مشابه و همگون یهود بنی نضیر ، با یهودیان تبعیدی بنی قینقاع

کمثل الذین من قبلهم قریباً

مراد از «الذین من قبلهم قریباً» می تواند یهود بنی قینقاع باشد. برخی از مفسران نیز بر همین عقیده اند.

2 - فرجام یهود بنی نضیر در موضع گیری علیه اسلام ، منتهی به شکست آنان ، همچون فرجام مشرکان مکه در بدر *

کمثل الذین من قبلهم قریباً

برخی بر آنند که مراد از «الذین من قبلهم قریباً»، مشرکان مکه در بدر است.

3 - شکست و تبعید بنی نضیر و اسلام ستیزان قبل از آنان ، نتیجه تلخ کردار خود ایشان

کمثل الذین . . . ذاقوا وبال أمرهم

در صورتی که «أمرهم» شامل کارها و مواضع یهود بنی نضیر باشد؛ از اضافه «أمر» به «هم» مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 2

2 - نقش منافقان مدینه ، در وسوسه گری و تحریک یهود بنی نضیر علیه اسلام

ألم تر إلى الذین نافقوا یقولون لإخونهم . . . کمثل الشیطن إذ قال للإنسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 17، 13

13 - اقدام حاطب ابن ابی بلتعنه به ارتباط مخفیانه با مشرکان ، در آستانه آمادگی مسلمانان برای فتح مکه

لا تتخذوا . . . إن کنتم خرجتم جهداً فی سبیلی

با توجه به شأن نزول آیه، عبارت «إن کنتم خرجتم . . .» نظر به آمادگی مسلمانان برای فتح مکه دارد.

17 - اقدام برخی از مهاجران ، به برقراری رابطه سرّی و دوستانه با مشرکان مکه

تسرون إلیهم بالموّده

با توجه به شأن نزول آیه شریفه، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 8 - 7

7 - وجود عناصری غیر معاند با مسلمانان ، در میان کافران عصر پیامبر

لاينهيكم الله عن الذين لم يقتلوكم في الدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 10 - 2,4

2 - عدم شمول « عهدنامه حدیبیه » نسبت به بازگرداندن زنان مؤمن مهاجر ، به اهل مکه

يأئها الذين ءامنوا إذا جاءكم المؤمنت

از شأن نزول استفاده می شود که آیه شریفه، به مضمون پیمان حدیبیه نظر دارد. طبق این پیمان مؤمنان مدینه ملزم بودند تا کسانی که پس از آن تاریخ، از مکه به مدینه هجرت می کنند، به مکیان عودت دهند.

4 - اقدام برخی از زنان مؤمن ، به هجرت از مکه به سوی مدینه ، پس از پیمان حدیبیه

ص: 225

آیه شریفه - بر اساس شأن نزول - پس از هجرت برخی از زنان مکه به مدینه، نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 27، 8، 6، 3

3 - ملاقات های مستقیم و بیواسطه زنان صدر اسلام، با شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا جاءك المؤمنت بیایعنک

6 - پرهیز از کمترین شرک به خداوند، نخستین موضوع بیعت زنان مؤمن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

علی أن لا یشرکن بالله شیئاً

8 - پرهیز از دزدی، زنا و فرزندکشی (سقط جنین و...)، از جمله مواد مورد بیعت زنان مؤمن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لا یسرقن و لا یزنین و لا یقتلن أولدهنّ

27 - « عن أبي عبد الله (ع) قال: لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ مَكَةَ بَايَعَ الرَّجَالَ ثُمَّ جَاءَ النِّسَاءَ يَبَايِعُهُنَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ « يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يَبَايِعُكَ... فَبَايِعِهِنَّ »... فَقَالَتْ أُمُّ حَكِيمٍ: «... يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ نَبَايِعُكَ؟ قَالَ: إِنِّي لَا أُصَافِحُ النِّسَاءَ فَدَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ ثُمَّ أَخْرَجَ هَا فَقَالَ أَدْخُلِي أَيْدِيكِ فِي هَذِهِ الْمَاءِ فَهِيَ الْبَيْعَةُ »

از امام صادق (ع) روایت شده است: هنگامی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) مکه را فتح کرد، مردان با آن حضرت بیعت کردند. سپس زنان آمدند تا بیعت کنند. خدای عزوجل این آیه را نازل فرمود (یا ایها النبئی إذا جائک المؤمنات... فبایعهن...) زنی به نام ام حکیم گفت: ... ای رسول خدا! چگونه بیعت کنیم؟ حضرت فرمود: من با زنان مصافحه نمی کنم و قدحی از آب خواست و دست خود را در آب فرو برد و بیرون آورد و فرمود: دست های خود را در این آب فرو برید و همین بیعت است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 4

4 - روابط دوستانه برخی از مسلمانان صدر اسلام با یهودیان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

چنان که در بعضی شأن نزول ها آمده است، آیه شریفه ناظر به جریان خارجی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - وجود برخی از مدعیان بی عمل ، در میان مسلمانان صدراسلام

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

خطاب «یا ایها الذین آمنوا» قطعاً متوجه همه مؤمنان صدراسلام نیست؛ بلکه ناظر به برخی از آنان است که نوعی ضعف در ایمانشان وجود داشت. خداوند در این آیه یادآوری می کند که ایمان واقعی، با ادعاهای بدون عمل سازگاری ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضعف و سستی برخی از مسلمانان صدراسلام در جنگ و جهاد ، موجب آزار دیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردید .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ .. لِمَ تُوذَوْنَ و قد تعلمون أنّي رسول الله إليكم

سخن در آیات پیشین، درباره کسانی است که شعار جهاد می دهند ولی از شرکت در صفوف مجاهدان سر باز می زنند و یا بر فرض شرکت، ضعف و سستی نشان می دهند. به نظر می رسد مطرح ساختن موضوع آزارهای یهود به موسی(ع)، برای بیان این نکته باشد که ضعف و سستی در جهاد و تخلف از فرمان های پیامبر(صلی الله علیه و آله) در جهاد، موجبات آزار رسول خدا(صلی الله علیه و آله) را فراهم کرده و همان عواقبی را در پی خواهد داشت که برای قوم موسی در پی داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 1,3

1 - مسلمانان صدر اسلام، با مشاهده بساط داد و ستد و یا لهو و سرگرمی، جذب آن می شدند و مصلاً را ترک و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در حال ایراد خطبه های نماز جمعه، رها می کردند.

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

3 - اقامه نماز جمعه، در صدر اسلام و به امامت حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوا تجره . . . و تركوك قائماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 1,3

1 - وجود عناصر منافق، در میان مسلمانان صدر اسلام

إذا جاءك المنافقون

3 - منافقان در هر بار ملاقات با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، اظهار ایمان کرده و به رسالت الهی آن حضرت شهادت آکید می دادند.

إذا جاءك المنافقون قالوا نشهد إنك لرسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 1,2,3,4

1 - توطئه منافقان، به منظور پراکندن اصحاب و یاران نزدیک پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از اطراف آن حضرت

هم الذين يقولون لا تنفقوا على من عند رسول الله حتى ينفضوا

2 - تلاش منافقان، برای جلوگیری از انفاق مردم به اصحاب و یاران پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

هم الذين يقولون لا تنفقوا على من عند رسول الله

3- وجود مشکل مالی و اقتصادی ، در میان اصحاب و یاران نزدیک پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

لا تنفقوا على من عند رسول الله

4- انفاق و کمک های مالی مؤمنان ، به یاران نیازمند پیامبر (صلی الله علیه و آله)

هم الذين يقولون لا تنفقوا على من عند رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 2، 1

1 - منافقان ، در جنگ « بنی المصطلق » سوگند یاد کردند پس از بازگشت به مدینه ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از آن شهر اخراج کنند .

يقولون لئن رجعنا إلى المدينة ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

«لام» در «لئن رجعنا» توطئه برای قسم و «ليخرجنّ الأعزّ..» جواب قسم است. طبق نظر مفسران، سخن یاد شده را رئیس

ص: 227

منافقان (عبداللہ بن ابی) در غزوہ بنی المصطلق گفته بود.

2 - منافقان ، در صدد براندازی حکومت پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ)

يقولون لئن رجعنا إلى المدينة ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 15

15 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله : « إنَّ من أزواجكم وأولادكم عدوّاً لكم فاحذروهم » و ذلك إنّ الرجل كان إذا أراد الهجرة إلى رسول الله (صلی اللہ علیہ و آلہ) تعلق به ابنه و امرأته و قالوا : نَشُدُّكَ اللهُ أن تذهب عنّا و تدعنا فنضيع بعدك فمنهم من يطيع أهله فيقيم فحذّروهم الله أبناءهم و نساءهم و نهاهم عن طاعتهم . . . »

از امام باقر (ع) درباره سخن خداوند: «إنّ من أزواجكم و أولادكم عدوّاً لكم فاحذروهم» روایت شده است: [در صدر اسلام گاهی] مردی که قصد هجرت به سوی رسول خدا (صلی اللہ علیہ و آلہ) را داشت، فرزند و همسرش دامان او را می گرفتند و می گفتند: تو را به خدا قسم می دهیم که از نزد ما نروی و ما را بی کس نگذاری که ما بعد از تو از بین خواهیم رفت. برخی از آنان مطیع اهل و عیال خود می شدند و [نزد آنان] می ماندند. از این رو خداوند آنان را از فرزندان و همسرانشان بر حذر داشته و آنان را از پیروی آنها نهی فرموده است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 15

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 4 - 15, 14

14 - پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، مورد حمایت و پشتیبانی جبرائیل ، صالح ترین مؤمنان (علی (ع)) و فرشتگان قرار داشت .

و جبریل و صلح المؤمنین و الملائكة بعد ذلك ظهير

مقصود از «صالح المؤمنین» - برابر نظر بسیاری از مفسران و روایات وارده از عامّه و خاصّه - امیر المؤمنین علی (ع) است (مجمع البیان، ذیل آیه).

15 - پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، در برابر ضدیت و خیانت برخی از همسرانش ، مورد حمایت و پشتیبانی خداوند ، جبرائیل ، صالح مؤمنان (علی (ع)) و فرشتگان قرار داشت .

وإن تظهدا عليه فإنّ الله هو موليه . . . و الملائكة بعد ذلك ظهير

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در نیمه دوم بعثت و به هنگام استقرار نظام اسلامی در مدینه، مأمور سختگیری و برخورد بدون مسامحه و گذشت با کافران و منافقان

جهد الکفار و المنفقین و اغلظ علیهم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که نزول این دسته از آیات، در دورانی بوده است که نیمی از بعثت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سپری شده و نظام اجتماعی اسلام در مدینه تشکیل یافته بود.

6 - پدید آمدن جریان نفاق و گروه منافقان در میان مسلمانان، هنگام تشکیل نظام اسلامی در مدینه الرسول

جهد الكفّار و المنفقين و اغلظ عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - ملك - 67 - 25 - 4

4 - مشركان و كافران صدر اسلام ، منكر برپايي قيامت بوده و آن را دروغ مي پنداشتند .

و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - قلم - 68 - 14 - 3

3 - كافران تكذيب گر ، در صدر اسلام از قشر ثروتمند و پرفرزند و نفرات بودند .

ان كان ذا مال و بنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - حاقه - 69 - 41 - 4

4 - اتهام شعر به قرآن و شاعري به پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، از سوي كافران و مشركان در آغاز رسالت

و ما هو بقول شاعر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - معارج - 70 - 1 - 1

1 - گروهی از كافران عصر بعثت ، خواستار شتاب در نزول عذاب الهی در دنیا

سأل سائل بعذاب واقع

به گفته مفسران، سؤال در این آیه، به معنای طلب و دعا است؛ از این رو بهوسيله «با» متعدی شده است؛ یعنی، «دعا داع بعذاب واقع».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - معارج - 70 - 36 - 1

1 - تجمّع سريع و شتابزده كافران در اطراف پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، به هنگام تلاوت وحی برای مردم

فمالِ الذین کفروا قبلک مهطعین

«اهطاع» (مصدر «مهطعین») به معنای گردن کشیدن و به سرعت راه رفتن و نیز به معنای گردن کشیدن برای خیر گرفتن آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 37 - 1

1 - اجتماع کافران در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از هر سو و در قالب دسته های پراکنده بود.

مهطعین . عن الیمین و عن الشمال عزیزین

«عزین» (جمع «عزه») به معنای گروه های پراکنده است 0 و «یمین و شمال» در این آیه، کنایه از احاطه همه جانبه است.

ص: 229

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 3

3 - کافران مخالف پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، گروهی باطل گرا، بی هدف و سرگرم به بازی های زندگی بودند .

فذرهم یخوضوا و یلعبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 5, 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در دوره نخست رسالت خویش، با گفته های نابجا و تبلیغات سوء دشمنان روبه رو بود .

و اصبر علی ما یقولون

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله نخست بعثت (در مکه)، از هرگونه تعرض به دشمنان بدگو (پاسخ گفتن به بدگویی های آنان و مقابله به مثل) منع شد .

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

آیه بعد (ذرنی و المکذبین..) شاهد این است که این «هجر»، به معنای عدم تعرض و مقابله به مثل نکردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 49 - 1

1 - کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدر اسلام، مردمی پندناپذیر و لجوج بودند .

فما لهم عن التذکره معرضین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 50 - 3

3 - کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از شنودن کلام بیداربخش و پندآموز قرآن به شدت نفرت داشتند .

عن التذکره معرضین . کأنهم حمر مستنفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مسلمانی نابینا، پس از ورود خود به مجلس وعظ و ارشاد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با ترش رویی و روی گردانی یکی از حاضران مواجه شد .

عبس و تولی . أن جاءه الأعمی

2 - عبدالله بن أمّ مکتوم، نابینای مسلمانی که گرفتار ترش رویی و اعراض یکی از حاضران مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) شد .

أن جاءه الأعمی

برخی از مفسران، نام شخصی را که «أعمی» بود و آیه شریفه درباره حضور او نازل شده، «عمرو» و اکثریت «عبدالله» نوشته اند؛ ولی همگان بر این اتفاق دارند که او فرزند نابینای «ام مکتوم» بود. در شأن نزول آیه شریفه آمده است که وی در حال ورود به مجلسی که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در آن حضور داشت، مورد اسائه ادب فردی از بنی امیه - که گفته می شود عثمان بن عفان بوده است - قرار گرفت.

ص: 230

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 3 - 5

5 - اعتراض کننده به حضور ابن ام مکتوم در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله)، فردی ناآشنا به صفات نفسانی او و ناتوان از شناخت صالحان

أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى . وَ مَیْدَرِیْکَ لَعْلَهُ یَرْکَبُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 6 - 2,5

2 - فرد خشمگین از حضور ابن ام مکتوم در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تمام توجه خود را معطوف کسی ساخته بود که خود را از فراگیری آموزه های آن مجلس بی نیاز می دانست .

أَمَّا مِنْ اسْتَعْنَى . فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى

5 - عثمان بن عفان، از حاضران مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ماجرای ابن ام مکتوم و ارشاد کننده کافران مکه در عصر بعثت *

أَمَّا مِنْ اسْتَعْنَى . فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى

در شأن نزول آیه شریفه از تفسیر قمی نقل شده که فرد مورد نظر از ضمیر خطاب در «أَنْتَ لَهُ تَصَدَّى»، عثمان بوده است. او در صدد مسلمان ساختن حاضران مجلس - که از چهره های برجسته قریش بودند - برآمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 9 - 2

2 - خداترسی و حالت خشیت، برانگیزاننده ابن ام مکتوم برای حضور در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

وَأَمَّا مِنْ جَاءَكَ یَسْعَى . وَ هُوَ یَخْشَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 10 - 1

1 - فرد خشمگین از حضور ابن ام مکتوم در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از او اعراض کرده، خود را به گفتوگو با دیگری سرگرم ساخت .

«تلّهی» در اصل «تتلّهی» بوده و حذف «تاء» از باب تفعّل در این موارد شایع است. این کلمه از ریشه «لهو» است و راغب در مفردات «لهو» را به معنای چیزی دانسته است که انسان را از آنچه باید مقصد او قرار گیرد و برای او اهمیت دارد، باز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 12 - 4

4 - اشراف حاضر در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ماجرای ابن ام مکتوم، بر اثر بی رغبتی خود، از آموختن و به خاطر سپردن معارف قرآن محروم بودند.

فمن شاء ذکره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 231

4 - مشاهده کمال عقلانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی معاشران آن حضرت ، دلیلی کافی بر مردود بودن ادعای جنون درباره او است .

و ما صاحبکم بمجنون

عنوان «صاحبکم» گویای مردود بودن اتهام جنون است؛ زیرا مصاحبت روز مَرّه کسانی که به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تهمت جنون می زدند، با آن حضرت، مایه شناخت وضعیت فکری آن بزرگوار بوده و دستاویزی برای نسبت جنون باقی نمی گذارد.

7 - جنون آمیز خواندن رفتار و گفتار پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از شیوه های مبارزه مخالفان با آن حضرت در صدر اسلام

و ما صاحبکم بمجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برخی از مردم عصر بعثت ، قرآن را کلامی القا شده از سوی شیطان می پنداشتند .

و ما هو بقول شیطن

5 - ادعای ارتباط پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شیطان و دریافت قرآن از او ، از ترفند های تبلیغاتی دشمنان اسلام در عصر بعثت

و ما هو بقول شیطن رجیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - رواج کم فروشی در میان عصر بعثت

ویل للمطففین

5 - « عن أبي جعفر (ع) [فی قوله تعالی « ویل للمطففین »] قال : نزلت علی نبیّ الله (صلی الله علیه و آله) حین قدم المدینه و هم یومئذ اسوأ الناس کیلاً فأحسنوا کیل ;

از امام باقر (ع) [درباره قول خدای تعالی «ویل للمطففین»] روایت شده است که فرمود: هنگامی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) وارد مدینه شد، این آیه بر آن حضرت نازل گشت؛ در حالی که در آن زمان مردم مدینه در پیمانه کردن از همه بدتر بودند (یعنی در وزن اجناس خیانت می نمودند) و پس از نزول این آیه، پیمانه کردن را نیکو انجام دادند»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 3 - 4

4 - پیمانہ و ترازو، دو ابزار معتبر برای سنجش کالا و مرسوم در عصر بعثت

و إذا كالوهم أو وزنوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 10، 11

10 - برخی از مردان و زنان مؤمن در عصر بعثت، به جهت ایمان خود، گرفتار شکنجه کافران شدند.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

قید «ثم لم يتوبوا» - که ترغیب به توبه است - با شأن نزول هایی که درباره ارتباط آیه به مؤمنان صدر اسلام نقل شده، سازگارتر است؛ زیرا در مورد گذشتگان ترغیب به توبه وجهی ندارد؛ هر چند که اصل موضوع درباره آنان نیز صادق است.

ص: 232

11 - کافران صدر اسلام ، مردمی سنگدل بودند که حتی بر زنان مؤمن نیز رحم نکردند .

فتنوا المؤمنین و المؤمنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 2 - 3،6

3 - مردم مکه ، حرمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را پاس نداشته ، به ساحت آن حضرت اسائه ادب می کردند .

و أنت حلّ بهذا البلد

«حِلّ» نقطه مقابل «حرمت» است؛ اطلاق آن بر امور حلال، از باب توصیف به مصدر است (مصباح). حلال شمرده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به این معنا است که آن حضرت را از حقوق اجتماعی خود در مکه محروم کرده و او را همسان دیگر ساکنان مکه، گرامی نمی داشتند.

6 - تجویز آزار رسانی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی ساکنان مکه ، هتک حرمت آن سرزمین و اقدامی شگفت انگیز است .

لا أقسم بهذا البلد . و أنت حلّ بهذا البلد

جمله «و أنت حلّ» - در سومین معنای «حِلّ» (حلال شمردن نقض حریم پیامبر (صلی الله علیه و آله) - بیانگر نمونه ای برای آیات بعد است که انسان را با رنج و زحمت، همراه خوانده است. خداوند با بیان آزار رسانی مردم مکه، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ابراز تعجب از رفتار آنان، رسول اکرم را برای شکیبایی و مقاومت در برابر آزارهای آنان، آماده می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 9

9 - تأخیر وحی در برهه ای از دوران نزول قرآن ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نگران ساخته ، در معرض زخم زبان دشمن قرار داد .

ما ودّعك ربّك و ما قلی

لحن آیه شریفه و همراه بودن آن با سوگندهای خداوند، بیانگر اضطراب و رنجیدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در صدد آرامش بخشیدن و تسلاهی خاطر دادن به آن حضرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 6 - 1،2

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از آغاز تولّد یتیم بود .

ألم یجدک یتیمًا فاوی

استفهام «ألم یجدک یتیمًا» مطلق است و به زمان خاصی اختصاص نیافته است و کسی که خداوند او را به طور مطلق یتیم می یابد، باید از آغاز تولد با فوت پدر مواجه باشد. فعل «آوی» نیز قرینه است بر این که یتیمی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در دورانی بود که شخص به سرپرست نیازمند است. بنابراین آن حضرت، از آغاز تولد یتیم بوده است.

2 - یتیمی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، او را به داشتن سرپرست نیازمند کرده بود .

ألم یجدک یتیمًا فاوی

حرف «فاء» برای عطف مسبب بر سبب است و دلالت دارد که آنچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نیازمند سرپرست کرده بود، یتیمی آن حضرت بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 233

4 - نماز در عصر بعثت ، مورد تهاجم مخالفان اسلام

أرءیت الذی ینهی

جمله «لئن لم ینته» - در آیات بعد - قرینه بر وقوع این مزاحمت، به هنگام نزول آیات این سوره است که با اوایل بعثت هم زمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 1 - 1

1 - گروهی از مدعیان اسلام در عصر بعثت ، جزای اخروی را دروغ دانسته ، آن را تکذیب می کردند .

الذی یکذب بالذین

«دین»، به معنای جزا است و در معانی «عادت»، «عبادت»، «حساب»، «طاعت»، «سیرت» و «ملت» نیز به کار می رود (قاموس). آیات بعد - که درباره نمازگزاران و ریاکاران سخن می گوید - قرینه بر اراده معنای «جزا» و «حساب» است. از کلمات «مصلین» و نظایر آن - که جمع آمده است - استفاده می شود که مراد از «الذی» در این آیه، جنس است؛ هرچند در شأن نزول ها بر افرادی نظیر ولید و ابوسفیان، تطبیق داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 1

1 - یکی از دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را نسل بریده و آینده او را خالی از ذکر خیر خواند .

إنّ شانئک هو الأبتّر

«شانئک»؛ یعنی، کسی که با تو بغض و دشمنی دارد (تاج العروس). بیشتر مفسران، او را پدر عمرو عاص دانسته اند که پس از فوت پسران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را «ابتّر» خواند. «ابتّر» به معنای کسی است که از او به خیر و نیکی یاد نشود. «بتر» (ریشه «ابتّر») در بریدن دم به کار می رود و به همین جهت شخصی را که نسل او قطع شده است، «ابتّر» گویند (مفردات)؛ زیرا نسلی که نام نیک او را زنده نگه دارد، وجود ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 1 - 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور مخاطب ساختن کافران و ابلاغ آشکار مواضع خویش

قل یاٰیها الکفرون

2 - گروهی از کافران در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بی خیر از موضع قاطع آن حضرت در برابر کفر و امیدوار به تنزل او در برابر شرک

قل یاٰیها الکفرون

ادامه سوره، قرینه است بر این که مراد از «الکافرون»، همه کافران نیستند؛ بلکه تنها آن گروه مخاطب اند که امیدی به ایمان آنان نمی رفت. سخن گفتن با آنان در این باره - که پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهل سازش نیست - بیانگر آن است که آنان تسامح و تساهل را برای آن حضرت، امکان پذیر می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 1,6

ص: 234

1 - برخی از کافرانِ عصر بعثت ، مدعی آمادگی برای عبادت خداوند ، در صورت اظهار آمادگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای عبادت معبود های آنان

و لا اَنتم عبدون ما اَعبد

خبر دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سر سختی کافران - پس از نفی کوتاه آمدن خود - بیانگر آن است که کافران در صورت سازش پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود را برای عبادت خداوند آماده می خواندند.

6 - کافران ، خود را در اقدام به خداپرستی - در صورت سازش پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان - پیش قدم معرفی کرده و زمان پیوستن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آنان را ، پس از مرحله پیوستن خود به پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده بودند .

لا اَعبد ما تعبدون . و لا اَنتم عبدون ما اَعبد

در آیه قبل ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) عبادت آینده خود از معبودهای مشرکان را منتفی دانست؛ ولی در این آیه ، عبادت کنونی مشرکان از خداوند را نفی کرد. می توان گفت: اختلاف دو تعبیر - که از فعلی بودن آیه قبل و اسمی بودن این آیه استفاده می شود - ناظر به ترتیبی است که مشرکان برای توافق با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پیشنهاد کرده بودند. آنان گفته بودند: یک سال ما بنده خدای تو می شویم؛ مشروط به این که سال بعد تو خدایان ما را پذیرا باشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 5 - 1

1 - برخی از کافران عصر بعثت ، آمادگی خود را برای عبادت خداوند به صورتی مشروط ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) عرضه کردند .

و لا اَنتم عبدون ما اَعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 3,5,6

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در گفتگو با کافران ، ناامیدی خود را از ایمان آنان ابراز کرد و آنها را از مشرک شدن خویش ، مأیوس ساخت .

لکم دینکم ولی دین

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دعوت برخی کافران را به ترک شرک و بت پرستی ، بی ثمر دانست و آنها را به حال خود رها ساخت .

لکم دینکم

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از ناامیدی از ایمان کافران، از آنان خواست برای پایبندی او به دین خود، مشکل آفرین نباشند.

ولی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 4,5

4- پیروزی مسلمانان عصر بعثت بر مکه و فتح آن، زمینه ساز مسلمان شدن جمعیت های فراوانی از مردم آن زمان

إذا جاء نصر الله والفتح . ورأيت الناس يدخلون في دين الله أفواجا

5- مردم پس از فتح مکه، با رضایت و بدون تحمیل، اسلام را پذیرفتند.

یدخلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 4 - 1

ص: 235

1 - زنانی ، در عصر بعثت با گره زدن و افشاندن ترشحات دهان بر گره ها ، مردم را جادو می کردند .

النَّفَثُ - ثت فی العقد

فعل «نَفَثَ»، زمانی گفته می شود که شخص ترشحاتی از دهان بیرون افکند (مصباح) و «نَفَثٌ» شبیه دمیدن و کمتر از آب دهان افکندن است (صحاح). حرف «ال» در «النَّفَاثَاتُ»، گرچه برای تعریف جنس است؛ ولی در مقایسه با «غاسق» و «حاسد» - که نکره آورده شده است - ممکن است به معروف بودن کسانی که «نَفَاثَةٌ» (افسون گر) بودند، نظر داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 7

7 - تلاش شدید فردی حسود ، برای رساندن شرّ به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من شرّ حاسد إذا حسد

چنانچه آمدن «حاسد»، برای بیان شدت حسدی باشد که از فرد حسود سر زده بود، ناشناخته بودن او از آیه استفاده نمی شود؛ مؤید این احتمال شأن نزول آیه شریفه است که در آن آمده: آن فرد «لَبِيد بن أَعْصَم» نام داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 6 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مواجه با وسوسه گرانی از جن و انس که مردم را درباره ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت خداوند به تردید می افکندند .

قل أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ . ملك الناس . إله الناس . من شرّ الوسواس ... من الجنّة والن

در برداشت یاد شده، مجموع سوره با این نگاه تفسیر شده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در مسیر ابلاغ یکتایی خداوند در ربوبیت، فرمان روایی و الوهیت، با عده ای از جن و انس مواجه شده بود که در سینه های مردم وسوسه ایجاد کرده، هدایت آنان را بر آن حضرت دشوار می ساختند؛ خداوند، آن حضرت را در پناه خود قرار داده و او را به این پناهنده شدن فرا خوانده است تا وسوسه گران و اغواگران مردم را، از سر راه او بردارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 12 - 6,7

6 - تهدید شدن یهود به هزیمت و شکست ، پس از پیروزی مسلمین در جنگ بدر

قل للذین کفروا ستغلبون

در شأن نزول آیه آمده است که آیه شریفه بعد از جنگ بدر - آنگاه که رسول خدا از آن جنگ به طرف بنی قینقاع بازمی گشتند - نازل شده است.

7 - خبر غیبی قرآن از شکست قریب الوقوع یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل للذین کفروا ستغلبون

بنابراینکه منظور از «الذین کفروا»، یهودیان باشند؛ چنانچه در شأن نزول آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 11، 12

1 - خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صبحگاهان از میان خانواده خویش ، برای برپا نمودن پایگاه های جنگی برای مؤمنان ، در مصاف با

ص: 236

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین مقاعد للقتال

11 - اختلاف نظر مسلمانان در تعیین محل جنگ احد *

و اذ غدوت .. و الله سمیع علیم

یادآوری شنوایی خداوند نسبت به گفتار و دانایی او نسبت به کردار و اندیشه ها پس از بیان خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مدینه برای آماده سازی محلّ دفاع، حکایت از بگو مگوها و اندیشه های مخالف نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره محل برخورد با دشمن دارد.

12 - شرکت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ احد ، به عنوان فرماندهی عملیات نظامی

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین مقاعد للقتال

امام صادق (ع): سبب نزول هذه الآية ان قريشا خرجت من مكة تريد حرب رسول الله (صلی الله علیه و آله) فخرج يبعي موضعاً للقتال.

تفسیر قمی، ج 1، ص 110؛ نورالثقلین، ج 1، ص 384، ح 336.

252- تازگی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 23

23 - ادعای تازگی و پیشینه نداشتن معارف اسلام ، از بهانه های مشرکان مکه

شرع لكم .. کبر علی المشرکین ما تدعوهم إليه

با توجه به این که آیات پیشین در مورد مشرکان بوده است، ذکر سابقه معارف توحیدی در شرایعت های پیشین؛ می تواند ناظر به این نکته باشد که مشرکان مکه به بهانه تازگی معارف اسلامی تلاش در انکار آن داشتند.

253- تبعید دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 10

10 - تبعید ستیزکنندگان با دین و حاکمیت اسلام ، نمونه ای از کیفر الهی است .

هو الذی أخرج الذین کفروا .. و من یشاقّ اللّٰهَ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

254- تبلیغ دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 5

5 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، موجب از میان رفتن سوژه تبلیغاتی مخالفان بر ضد اسلام و مسلمانان شد .

فول وجهک شطر المسجد الحرام .. لئلا یكون للناس علیکم حجه

ص: 237

255- تبلیغ علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 10، 9

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا

10 - تلاش تبلیغاتی اهل کتاب علیه اسلام و مسلمانان ، حتی در دیدگاه خودشان نیز ریشه مکتبی و دینی نداشت . *

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ .. . مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من عند أنفسهم» متعلق به «وَدَّ كَثِيرًا» باشد؛ یعنی، اهل کتاب از پیش خود و نه از روی احساس مسؤولیت دینی، در صدد بازگرداندن مسلمانان از اسلام بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 6

6 - تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام ، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفت های اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 2

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا ، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

256- تبلیغ مسیحیان علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام ، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه

ص: 238

های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفتهای اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده است.

257- تبلیغ مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 37 - 10

10 - تبلیغات مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم آگاهی به قدرت الهی و فلسفه نازل نشدن معجزات درخواستی

و قالوا لولا نزل علیه آیه من ربه قل إن الله قادر .. و لكن أكثرهم لا یعلمون

اگر مشرکان اعتقاد به قدرت خدا نداشتند، جمله «قل إن الله قادر» ادعایی محض بود. بر این اساس آنان قدرت خداند را بر نزول هرگونه معجزه قبول داشتند. گذشته از اینکه اقلیتی از آنان به تصریح آیه به علت عدم نزول معجزات مورد درخواست خود نیز آگاه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله .. و نرد علی أعقابنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 2

2 - برخی از مسلمانان صدر اسلام به جهت شبهه های ایجاد شده مشرکان از خوردن ذبیحه با نام خدا خودداری می کردند.

فكلوا مما ذكر اسم الله .. و ما لكم ألا تأكلوا

لحن عتاب گونه آیه چنین می نمایاند که بر اثر تبلیغات کافران و سخنان فریبنده آنان برخی از مسلمانان از خوردن ذبیحه حلال خودداری می کردند.

258- تبلیغ یهود علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 6

6 - تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام ، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفتهای اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده

ص: 239

است.

259- تجارت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 2

2- نکوهش مسلمانان صدر اسلام از سوی خداوند ، به خاطر ترک مصللاً برای داد و ستد و یا تماشای لهو و رها کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حال ایراد خطبه های نماز جمعه

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

260- تجاوزگری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، مردمانی تجاوز پیشه بودند .

و أولئك هم المعتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 3

3 - تجاوز دو باره مشرکان به مسلمانانی که با آنان ، مقابله به مثل کرده بودند (یعنی نظیر عقوبتی که بر آنها رفته بود ، به آنان عقوبت رسانده بودند) .

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغى عليه

261- تجزیه ناپذیری اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 91 - 3

3- اسلام و معارف و آموزه های قرآن ، مجموعه ای به هم پیوسته ، مرتبط و غیر قابل تفکیک و التقاط

المقتسمين. الذين جعلوا القرءان عَضِين

262- تحريك دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 240

6 - همسر ابولهب ، زنی سخن چین و آتش بیار نزاع های مردم و تحریک کننده آنان به مخالفت با اسلام بود .

حَمَّالَةُ الْحَطْبِ

از آن جا که ابولهب، فردی ثروتمند و متشخص بود، ممکن است گفته شود که: توصیف همسر او به «حَمَّالَةُ الْحَطْبِ»، به معنای کنایه آن است که دعواها را شعلهور می ساخت.

263- ترازو در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 3 - 4

4 - پیمانہ و ترازو، دو ابزار معتبر برای سنجش کالا و مرسوم در عصر بعثت

و إذا كالوهم أو وزنوهم

264- ترس مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 12، 13

12 - مسلمانان صدر اسلام، از نبرد با شرک پیشگان پیمان شکن، در هراس بودند .

أتخشونهم

13 - خداوند، مسلمانان صدر اسلام را به خاطر هراسشان از سطوت دشمن و خودداری از نبرد با آنان ملامت کرد .

أتخشونهم

265- ترک مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 1، 2

1 - خداوند، کافران ستیزه گر عصر بعثت را به ترک مبارزه علیه اسلام و مسلمانان فراخواند .

قل للذین کفروا ان ینتھوا یغفر لھم

انتھاء بہ معنای پذیرش نہی است ؛ یعنی انجام ندادن کاری بر اثر نہی شدن از آن. بنابراین با توجہ بہ اینکہ متعلق «ینتھوا» شرارتھای کافران علیہ مسلمانان است، جملہ «ان ینتھوا» دلالت می کند کہ خداوند کافران را از تعرض بہ مسلمانان نہی کردہ است.

2- بہ کافران ستیزہ گر عصر بعثت ابلاغ شد در صورت ترک مخاصمہ علیہ اسلام، از خطاھای گذشتہ آنها چشمپوشی خواہد شد.

قل للذین کفروا ان ینتھوا یغفر لھم ما قد سلف

ص: 241

درباره متعلق «إن ینتھوا» دو نظر ابراز شده است: یکی کفر و دیگری اعمالی که در آیه 36 مطرح شد؛ یعنی سرمایه گذاریها و شرارت‌های علیه اسلام. جمله «إن یعودوا» نظر دوم را تقویت می‌کند. گفتنی است بر این مبنا مراد از «یغفر لهم ...» انتقام نگرفتن از شرارت‌های گذشته کافران است.

266- تزلزل در مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 3

3 - وجود ناخرسندی میان مسلمانان صدر اسلام، نسبت به لغو اعتبار پیمان عدم تعرض از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تردید و دودلی آنان در پیکار با مشرکان

کیف یكون للمشرکین عهد عند الله و عند رسوله

کلمه «کیف» در «کیف یكون للمشرکین عهد» - که برای استفهام انکاری است - مفید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 1

1 - وجود ناخرسندی میان مسلمانان صدر اسلام، نسبت به لغو اعتبار پیمان عدم تعرض و تردید و دودلی آنان در پیکار با مشرکان پیمان شکن

کیف و إن یظہروا علیکم

کلمه «کیف» - که برای استفهام انکاری است - مفید برداشت فوق است.

267- تسلیم به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 208 - 1

1 - لزوم تسلیم همه جانبه و همگانی مؤمنان، در برابر اسلام و مقررات آن

یا ایها الذین امنوا ادخلوا فی السلم کافه

جمله «و لا تتبعوا خطوات الشیطان»، قرینه می‌شود که مراد از «سلم»، تبعیت و تسلیم در برابر اسلام و مقررات خداوند است؛ نه فقط صلح بین افراد.

268- تشبیه اسلام ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 5

5 - تلاش های گسترده کافران علیه اسلام ، به مثابه پفی ناچیز در مقابل نوری عظیم و درخشان

ص: 242

یریدون لیطفوا نور الله بأفوههم

269- تشریح تدریجی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 31

31 - نزول و بیان تدریجی دین اسلام و احکام و قوانین آن

الیوم اکملت لکم دینکم

کلمه «اکمال» شاهد بر این است که قسمتی از دین قبلا آمده بود و سپس تکمیل شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 4 - 8

8 - خداوند احکام اسلام را به صورت تدریجی بیان و ابلاغ کرده است .

یسئلونک ماذا احل لهم قل

270- تشکل منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 3

3 - منافقان در عصر بعثت ، دارای جمعیتی هم دست و متشکل برای توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

إنّ الذین جاءو بالإفک عصبه منکم

271- تشویق به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 5

5 - رساندن پیام الهی به اسیران جنگی و ترغیب آنان به اسلام از وظایف رهبران الهی

یأیها النبی قل لمن فی أیدیکم من الأسری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 7

7 - توصیه و تشویق الهی به عموم مشرکان عهدشکن ، مبنی بر توبه و بازگشت به اسلام در ظرف چهار ماه مهلت داده شده به آنان

فسیحوا فی الأرض أربعه أشهر . . . و أذن من الله . . . فإن تبتم فهو خیر لکم

ص: 243

272- تشویق کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 62 - 5

5- ترغیب کافران صدر اسلام از سوی خداوند به توجه و تأمل در نشأه نخستین (جهان فعلی)، برای هموار شدن راه پذیرش مسأله معاد

و لقد علمتم النشأه الأولى فلولا تذکرون

واژه «لولا» در «لولا تذکرون»، برای تحضیض و ترغیب می باشد.

273- تشویق مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 13 - 1

1- تشویق و تشجیع مسلمانان صدر اسلام به جنگ با مشرکان پیمان شکن و توطئه گر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم و همّوا بإخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 4 - 5

5- تشویق و ترغیب مؤمنان صدر اسلام از سوی خداوند، به جهاد و پیکار در راه او

إنّ الله يحبّ الذين يقتلون في سبيله

274- تظاهر به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 61 - 6,7,4

4- تظاهر به اسلام، شیوه گروهی از اهل کتاب برای فریب مسلمانان و ضربه زدن به اسلام

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا يكتُمون

جمله «الله اعلم بما كانوا يكتُمون» با توجه به دشمنی اهل کتاب با مسلمانان، می رساند که آنان در تظاهر به اسلام اهداف پلیدی را

تعقیب می کردند و آن از بین بردن اسلام بوده است.

6- ضرورت هشجاری مؤمنان در برابر اهل کتاب به هنگام تظاهر آنان به اسلام

و إذا جاءكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

7- خداوند داناتر از خود اهل کتاب به اسرار پلید آنان در تظاهر به اسلام

و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

«اعلم» به معنای داناتر است. و چون هیچکس جز اهل کتاب به نیات پلیدشان آگاهی نداشت، بنابراین مفضل علیه کلمه «اعلم»

ص: 244

خود اهل کتاب هستند؛ یعنی «اللّه اعلم من انفسهم بما كانوا یکتُمون».

تظاهر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 11، 12

11 - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

12 - رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

کیف یكون للمشرکین عهد ... کیف ... یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

275- تظاهر منافقان به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 9 - 2، 3

2 - ضربه زدن به اهل ایمان و توطئه علیه آنان ، از اهداف منافقان در اظهار ایمان

یخدعون اللّٰه و الذّٰین ءامنوا

«خدع» به معنای پنهان کردن امری و اظهار کردن امری دیگر است به منظور ضربه زدن و ایجاد ناگواری.

3 - منافقان با اظهار ایمان ، در پی نیرنگ زدن به خدا و فریب دادن اهل ایمان هستند .

و من الناس من یقول ءامنا .. یخدعون اللّٰه و الذّٰین ءامنوا

جمله «و ما یخدعون إلا أنفسهم» می رساند که: منافقان به خدا و اهل ایمان نیرنگ نزدند و نخواهند زد. بنابراین «یخدعون اللّٰه ...»؛ یعنی آنان در صدد نیرنگ زدن هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 7، 8، 1

1 - منافقان ، به هنگام حضورشان در میان مؤمنان ، تظاهر به ایمان کرده و خود را مسلمان جلوه می دهند .

و إذا لقوا الذين آمنوا قالوا آمنا

7 - صحنه گردانان نفاق در عصر بعثت ، نگران تمایل پیروانشان به اسلام بودند .

قالوا إنا معكم إنما نحن مستهزءون

حصر در جمله «إنما . . .» حصر اضافی و از نوع «حصر قلب» است. کاربرد این گونه حصر در موردی است که گوینده در صدد بر طرف کردن توهمی باشد که مخاطب به آن می اندیشد. این توهم در جمله «إنما نحن . . .» گرایش منافقان پیرو، به اسلام است.

8 - اعمال و رفتار اسلام گونه منافقان ، هرگز برخاسته از کمترین گرایش آنان به دین نیست .

قالوا إنا معكم إنما نحن مستهزءون

ص: 245

حصر در جمله «إنما نحن...» گویای برداشت فوق است؛ یعنی: کارهای ما در رابطه با ایمان و مؤمنان جز استهزاء، چیزی دیگری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 16 - 7

7 - منافقان با تظاهر به اسلام، در هدف های خویش (کسب منافع و ضربه زدن به اسلام)، موفقیتی به دست نخواهند آورد.

و ما کانوا مهتدین

برداشت فوق بر این اساس است، که متعلق «مهتدین» اهداف منافقان باشد؛ یعنی: و ما کانوا مهتدین الی مقاصدهم. آیات بعدی، این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 17 - 3,4,1

1 - حالت منافقان در اظهار ایمان، به کسی می ماند که برای رهایی از ظلمت، آتشی ناپایدار و گذرا برافروزد.

مثلهم کمثل الذی استوقد ناراً فلماً أضاءت ما حوله ذهب الله بنورهم

«استیقاد» (مصدر استوقد) به معنای آتش افروختن است. «لما» حرف شرط است و جواب آن محذوف می باشد و جمله «ذهب الله...» بیانگر آن جواب است؛ یعنی: آن گاه که آتش اطراف او را روشن کرد، خاموش شود و او در تاریکی بماند.

2 - منافقان در سایه اظهار ایمان، در تلاش برای منفعت جویی و رهایی یافتن از مشکلات اجتماعی هستند.

مثلهم کمثل الذی استوقد ناراً... ذهب الله بنورهم

از اینکه منافقان به کسی که در تاریکی آتش ناپایداری می افروزد تشبیه شده اند این معنا به دست می آید که: کافر در جامعه ایمانی با مشکلات اجتماعی روبروست و خود را ناچار می بیند که تظاهر به ایمان کند تا از مشکلات برهد؛ ولی دیری نمی پاید که خداوند او را رسوا می کند.

3 - دستاورد منافقان با تظاهر به ایمان، منفعتی گذرا، ناپایدار و محدود است.

فلماً أضاءت ما حوله ذهب الله بنورهم

4 - خداوند محدود کننده فرصت منافقان برای سوء استفاده آنان از تظاهر به ایمان

ذهب الله بنورهم

276- تعالیم اجتماعی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 13

13 - اسلام در بردارنده احکام فردی و اجتماعی

یقیمون الصلوه و مما رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 9

ص: 246

9 - اسلام در بردارنده احکام فردی و اجتماعی و تنظیم روابط فرد با خدا و جامعه

و أقاموا الصلوة و أنفقوا ممّا رزقنهم سرّاً و علانیه

فریضه نماز، حکمی فردی و گویای ارتباط میان فرد با خدا است و فریضه انفاق، حکمی اجتماعی و حاکی از رابطه فرد با جامعه است.

277- تعالیم اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 5,7

5 - اسلام دینی جامع و خواهان سعادت آدمیان در دنیا و آخرت

من كان یرید ثواب الدنیا فعند الله ثواب الدنیا و الآخره

7 - جمع بین دنیا و آخرت و دستیابی به سعادت هر دو جهان امری ممکن در دیدگاه اسلام و قرآن

فعند الله ثواب الدنیا و الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 10

10 - اسلام، آیینی حکیمانه و وارسته از احکام و تعالیم بیهوده و مسخره آمیز

لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. اولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 163 - 4

4 - توحید در عبادت و ایمان به یکتایی خدا در ربوبیت، آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن صلاتی .. لله رب العلمین. لا شریک له و بذلک أمرت

در آیه 161 بیان شد که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به راهی راست و دینی استوار هدایت کرد. آیه مورد بحث بیان می کند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به توحید عبادی و ربوبی مأمور بود. بنابراین آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)، توحید در عبادت و ایمان به یکتایی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 5

5- سیاست اسلام بر تحکیم پیوند خویشاوندی و رفع مشکلات موجود میان خویشاوندان است .

إن الله يأمر . . . و إيتای ذی القربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 94 - 2

2- اهتمام اسلام به پایبند ساختن مردم ، نسبت به سوگند ها و پیمان های خویش

و لاتنقضوا الأیمن بعد توکیدها . . . و لاتتخذوا أیمنکم دخلاً بینکم فتزلّ قدم بعد

ص: 247

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 15

15 - ایمان به پیامبران پیشین و کتاب های آسمانی آنان ، بخشی از باور های دین اسلام

و قل ءامنت بما أنزل الله من كتب

از این که پیامبر(صلی الله علیه و آله) مأمور بود به کتاب های آسمانی پیشین ایمان آورد و با توجه به اسوه بودن آن حضرت، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 24 - 3

3 - وجود احکام اقتصادی و واجب مالی - جدا از فریضه زکات و خمس و پیش از آن - در شریعت اسلام

و الذین فی أموالهم حق معلوم

برداشت یاد شده، به جهت این نکته است که بنا به گفته همه مفسران، این آیه پیش از فریضه زکات و خمس نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 18 - 7

7 - اعتبار مالکیت شخصی در اسلام

ماله

278- تعالیم فردی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 13

13 - اسلام در بردارنده احکام فردی و اجتماعی

یقیمون الصلوه و مما رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- اسلام در بردانده احکام فردی و اجتماعی و تنظیم روابط فرد با خدا و جامعه

و أقاموا الصلوة و أنفقوا ممّا رزقنهم سرّاً و علانیه

فريضة نماز، حکمی فردی و گویای ارتباط میان فرد با خدا است و فريضة انفاق، حکمی اجتماعی و حاکی از رابطه فرد با جامعه است.

ص: 248

279- تعجب کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 67 - 1

1 - تبدیل ذرات خاک به بدن انسانی زنده ، امری شگفت و باور نکردنی در نظر کافران عصر پیامبر

و قال الذین کفروا ءءذا کتآ ترآبآ . . . أئنآ لمخرجون

کافران می دیدند که پیکر مرده انسان در خاک پوسیده و پس از روزگاری تبدیل به ذرات خاک می شود. پذیرش این مطلب (تبدیل دوباره ذرات و عناصر خاکی به بدن انسانی زنده) برای آنان غیر قابل باور بود و از آن اظهار شگفتی می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 8 - 3

3 - اظهار تعجب کافران از اظهارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره تحقق قطعی معاد

ینبئکم إذا مرّقتم کلّ مرّقتکم لفی خلق جدید . أفتری علی الله

همزه «افتری» برای استفهام تعجیبی است و حکایت از اظهار شگفتی کافران از اظهار نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره معاد می کند.

280- تعداد منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه . . . ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

281- تعقل در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 24 - 3

3- «قرآن» کتاب معرفت و شناخت، و «اسلام» دین عقل و اندیشه

أفلا يتدبرون القرآن

282- تفاوت اخروی اسلام ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 163 - 6

6- درجات و جایگاه های متفاوت انسان ها در آخرت، نتیجه عملکرد آنان در دنیا

ص: 249

هم درجات عند الله و الله بصير بما يعملون

283- تفاوت اسلام با ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 6,7

6 - وجود تفاوت واقعی میان « اسلام » و « ایمان »

قل لم تؤمنوا و لكن قولوا أسلمنا

7 - ایمان ، مرتبه ای عالی تر و عمیق تر از اسلام

قل لم تؤمنوا و لكن قولوا أسلمنا

284- تفاوت اقتصادی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 3

3 - سطح زندگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، با کافران مکه ، تفاوت قابل ملاحظه ای داشت .

و لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

285- تکبر کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 10

10 - غرور و اعتماد نابجای کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اقتدار و تمکن خویش

ألم یروا کم أهلکنا . . . مکنهم فی الأرض ما لم نمکن لکم

از اینکه می فرماید اقوام قدرتمندتر از شما را هلاک کردیم، معلوم می شود که اینان به قدرت و مکتب خویش مغرور بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 8

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا . . . وکانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 2

ص: 250

2 - سرکشی، تکبر، ستیزه جویی و حق ناپذیری، از اوصاف کافران صدر اسلام

بل الذین کفروا فی عزه و شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 6

6 - کافران، خود را در اقدام به خداپرستی - در صورت سازش پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان - پیش قدم معرفی کرده و زمان پیوستن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آنان را، پس از مرحله پیوستن خود به پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده بودند.

لا أعبد ما تعبدون . و لا أنتم عبدون ما أعبد

در آیه قبل، پیامبر (صلی الله علیه و آله) عبادت آینده خود از معبودهای مشرکان را منتفی دانست؛ ولی در این آیه، عبادت کنونی مشرکان از خداوند را نفی کرد. می توان گفت: اختلاف دو تعبیر - که از فعلی بودن آیه قبل و اسمی بودن این آیه استفاده می شود - ناظر به ترتیبی است که مشرکان برای توافق با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پیشنهاد کرده بودند. آنان گفته بودند: یک سال ما بنده خدای تو می شویم؛ مشروط به این که سال بعد تو خدایان ما را پذیرا باشی.

286- تکذیب اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 1

1 - رویگردانی مردم از اسلام و تکذیب آن، امری سنگین و ناگوار برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

بأیت الله یجحدون. و لقد کذبت رسل من قبلك ... و إن کان کبر علیک إعراضهم

287- تکذیبگری کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 3

3 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر تکذیب شدنش از سوی کافران و مشرکان لجوج صدر اسلام

و إن یکذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم

از آهنگ آیه شریفه، به دست می آید که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر تکذیب شدنش اندهگین بود. از این رو برخی از مفسران جواب شرط (إن یکذبوک) را محذوف دانسته اند؛ یعنی، «إن یکذبوک فلا تحزن و اصبر إذ قد کذب الذین من قبلهم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 2

2- تکذیب پیامبران از سوی امت های حق ستیز ، دارای دیرینه در تاریخ ؛ و نه پدیده ای نو و مخصوص کافران عصر بعثت

كذّبت قبلهم قوم نوح

ص: 251

288- تکذیبگری مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 4

4 - تکذیب گران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از قشر مرقّه و صاحبان زر و زور بودند .

و المکذّبین أُولی النعمه

289- تکذیبگری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 3, 1

1 - مشرکان صدر اسلام، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و آن حضرت را به دروغ گویی متهم می کردند .

و إن یکذّبوک

3 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر تکذیب شدنش از سوی کافران و مشرکان لجوج صدر اسلام

و إن یکذّبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم

از آهنگ آیه شریفه، به دست می آید که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر تکذیب شدنش اندهگین بود. از این رو برخی از مفسران

جواب شرط (إن یکذّبوک) را محذوف دانسته اند؛ یعنی، «إن یکذّبوک فلا تحزن و اصبر إذ قد کذب الذین من قبلهم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 82 - 2, 1

1 - موضع گیری تکذیب گرانه در برابر قرآن، تنها بهره مشرکان حق ستیز صدر اسلام

و تجعلون رزقکم أنکم تکذّبون

«رزق» در معانی عطا، نصیب و طعام به کار می رود (مفردات راغب). مفسران «رزق» را در این آیه به معنای نصیب گرفته اند.

2 - شرک پیشگان صدر اسلام، به جای سپاس گزاری خداوند به خاطر فرستادن قرآن، بر تکذیب آن پافشاری کردند .

و تجعلون رزقکم أنکم تکذّبون

برخی از مفسران بر آنند که «رزق»، به معنای عطا است و آیه شریفه نیز به تقدیر «و تجعلون شکر رزقکم..» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 86 - 2

2- شرک پیشگان صدر اسلام، منکر هر گونه کیفر و پاداش پس از مرگ

فلولا ان کنتم غیر مدینین

خطاب در آیه شریفه متوجه کسانی است که مرگ را پایان زندگی دانسته و درباره کیفر و پاداش پس از مرگ، موضع انکار آمیز داشتند.

ص: 252

290- تلاش مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 3

3- رفاه مندان عصر بعثت ، برای منصرف ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از معاشرت با تهیدستان مؤمن ، تلاش می کردند .

و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربهم . . . و لاتطع من أغفلنا قلبه

291- تلاش مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 5

5- تلاش برخی از مسلمانان ، برای واداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پذیرش خبر « ولید » *

و اعلموا أنّ فیکم رسول اللّٰه لو یطیعکم . . . لعنتم

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل و بنابر این که مراد از فاسق در آیه قبل ولید بن عقبه باشد، برداشت بالا به دست می آید.

292- تلاش منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 78 - 5

5- تلاش منافقان صدر اسلام ، در مخفی نگهداشتن طرح ها و نقشه های خائنانه خویش ، علیه اسلام و مسلمانان

ألم یعلموا أنّ اللّٰه یعلم سرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 2

2- تلاش منافقان ، برای جلوگیری از انفاق مردم به اصحاب و یاران پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

هم الذین یقولون لاتنفقوا علی من عند رسول اللّٰه

293- تلاوت قرآن بر مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 4

4- فراخوانده شدن مردم صدر اسلام به توحید و تلاوت شدن آیات قرآن بر آنان از سوی مؤمنان

و إذا تتلى عليهم آيتنا .. بالذین يتلون عليهم آيتنا

ص: 253

294- تمایلات مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 6 - 1

1 - گروهی از مسلمانان در صدد بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حرکت به سوی جنگ بدر، علی رغم وضوح حقانیت آن

یجدلونک فی الحق بعد ما تبین

در وجه ترکیبی «یجدلونک» چند نظر ایراد شده است؛ از جمله اینکه «یجدلونک» حال برای فاعل «لکرهاون» و یا همانند «إن فریقا» حال برای مفعول «أخرجک» باشد. بر این دو مبنا، آیه مورد بحث توضیحی درباره قضایای پیش از جنگ بدر است. گفتنی است جدال به معنای منازعه برای غلبه بر اندیشه و رأی طرف مقابل است.

295- تمدن های قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 7

7 - ظهور بسیاری از تمدنهای قدرتمند، پیش از ظهور اسلام در پهنه زمین

ألم یروا کم أهلکنا من قبلهم من قرن مکنهم فی الأرض

«قرن» به معنی امت و گروهی از مردم است که در یک زمان قرار دارند. و «مکناهم» از «تمکین» و به معنی تمکن دادن است. «قرن متمکن» کنایه از مردمی قدرتمند و پربهره از مواهب است که از آن در برداشت فوق به «تمدنها» تعبیر شده است.

296- توبه پذیری اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 7

7 - باز بودن آغوش اسلام، بر روی خطاکاران نادم و معترف

عسی الله یتوب علیهم إن الله غفور رحیم

297- توجیه گری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مشركان صدر اسلام با تمسك به فرهنگ نياكان خود به توجیه عقاید و اعمال خویش می پرداختند.

ما أشركنا ولا ءاباؤنا

ص: 254

مشرکان با مطرح کردن شرک پدران خویش در صدد درست کردن تاریخچه ای برای عقاید خویش و توجیه آن بودند.

298- تورات در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 4

4 - مصونیت تورات از تحریف تا عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

مصدق لما معهم

مراد از «ما معهم» (آنچه همراه ایشان است) توراتی است که در اختیار یهودیان عصر بعثت بوده و قرآن همان را تصدیق و تأیید کرده است. بنابراین تورات تا آن زمان از تحریف مصون بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 43 - 4

4 - وجود تورات ، به صورت اصلی و تحریف نشده ، در نزد یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و عندهم التوریه

مذمت یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر اعراض از تورات، حکایت از صحت توراتی دارد که در نزد آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 13

13 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

به نظر می رسد مراد از تورات و انجیل در آیه مورد بحث همان تورات و انجیل بوده که در دسترس اهل کتاب قرار داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 7

7 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

حتّی تَقیموا التوریه و الانجیل

ترغیب اهل کتاب به «اقامه تورات و انجیل» گویای این است که این کتابهای آسمانی بدون تحریف و دگرگونی در دسترس آنها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 10

10 - تورات به صورت ورقهایی مکتوب در عصر بعثت موجود بوده است.

الکتب الذی جاء به موسی نورا و هدی للناس تجعلونه قراطیس

«قراطیس»، جمع «قرطاس»، به معنی چیزی است که بر آن نوشته هایی را ثبت می کنند که از جنس کاغذ و یا پوست و

ص: 255

استخوان و یا چیزهای دیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 7

7- ناتوانی تورات و انجیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از رفع اختلافات فکری و عقیدتی بنی اسرائیل

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

اقدام قرآن به حل اختلافات بنی اسرائیل، نشان می دهد که آنچه به عنوان تورات و انجیل در دست آنان بوده، برای تبیین حقایق مورد اختلافشان کافی نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 31

31- تورات و انجیل، دو کتاب مهم آسمانی و مطرح در عصر نزول قرآن

ذَلِكُمْ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ

299- تورات صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 9

9- وجود تورات و انجیل تحریف نشده نزد یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

أَنَّ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لِمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلَ الْيَكْمَ وَ مَا أَنْزَلَ الْيَهُودَ

آنچه از «ما انزل الیهم»، در ذهن مخاطبان عصر بعثت نقش می بندد و تبادر می کند، همان تورات و انجیلی است که در دسترس اهل کتاب بوده است و اگر آنها تحریف شده بود، ایمان به آنها مورد تأیید خداوند قرار نمی گرفت.

300- توصیه به مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 7

7 - صبر و شکیبایی در برابر آزارهای روحی کافران، توصیه خداوند به مؤمنان صدر اسلام

فَاتَّخِذْ مَوْهَمَ سَخِرِيًّا... وَ كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ . اِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا

ذکر فرجام خوش مؤمنان شکیبا در قیامت و اعلام رستگاری قطعی آنان، نشانگر تشویقی است از سوی خداوند به مؤمنان صدر اسلام؛ که در برابر آزارهای کافران مقاومت کنند و بدانند که خداوند آنان را فراموش نخواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 3,4

ص: 256

3 - توصیه خداوند به مؤمنان ، برای جبران کمبود ها و نیاز های اقتصادی اصحاب نیازمند پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جهت خنثی کردن توطئه منافقان در انفاق به آنان

لاتنفقوا علی من عند رسول اللّٰه . . . و أنفقوا من ما رزقناکم

4 - تقویت بنیه حکومتی جامعه اسلامی به وسیله انفاق ، سفارش خدا به مؤمنان صدر اسلام

يقولون لئن رجعنا إلى المدينة . . . و أنفقوا من ما رزقناکم

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل که در مورد منافقان و جلوگیری آنان از انفاق در راستای براندازی حکومت اسلامی و .. است؛ برداشت یاد شده استفاده می شود.

301- توطئه اشراف صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9 - رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمته من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

302- توطئه دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 4

4 - دفع توطئه های دشمنان اسلام ، از نعمت های خداوند بر مؤمنان

اذکروا نعمت اللّٰه علیکم اذ هم . . . فكف ایدیهم عنکم

جمله «اذ . . . فكف» بیان «نعمت» است.

303- توطئه علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 3

3 - منافقان صدر اسلام ، دارای جلسات سری با رؤسای خویش برای طرح توطئه علیه اسلام و مسلمین

و إذا خلوا إلى شيطانهم

«خلاً به و إليه» به معنای با او خلوت کرده است. برخی گفته اند: خلاً آن گاه که به «الی» متعدی شود متضمن معنای رفتن نیز می باشد. بر این مبنا «و إذا خلوا...»؛ یعنی: «و اذا ذهبوا الى شياطينهم خالين بهم؛ آن گاه که به سوی رؤسای خود روند و با آنان خلوت کنند.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 257

1 - بقره - 2 - 76 - 4

4 - یهودیان عصر بعثت دارای جلسات سری و مخفیانه برای توطئه چینی علیه اسلام

و إذا خلا بعضهم إلى بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 9

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا في كل قرية .. و ما يمكرون إلا بأنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 4

4 - کافران همواره در حال برنامه ریزی و توطئه علیه اسلام و بنیاد های دین

إذ يمكر بك .. و يمكرون

جمله «إذ يمكر ..» گزارشی از مکرهای گذشته کافران دارد و جمله «یمكرون» خبر از توطئه گریهای آینده آنان می دهد. بیان این خبر با فعل مضارع حاکی از استمرار این توطئه گریهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 13، 8، 7

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ينالوا

8 - شکست منافقان در توطئه علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عدم دستیابی آنان به هدف های شومشان

و هموا بما لم ينالوا

13 - توطئه های منافقان علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، انتقام جویی آنان از مسلمانان دست یافته به امکانات مادی، در پرتو

تفضلات خدا و رسول

و ما نقموا إلا أن أغنيهم الله ورسوله من فضله

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «أغناهم» به مسلمانان برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 9

9- بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) محتوای نجوای توطئه آمیز مشرکان و دستاویز آنان علیه اسلام و قرآن

وأسرّوا النجوى الذين ظلموا هل هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 4

4- هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت وگو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أسرّوا النجوى الذين ظلموا... قال ربّی يعلم القول فى السماء والأرض

ص: 258

تذکر به مشرکان نجواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشدار است به آنان در باره سرانجام شوم توطئه هایشان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 3

3 - منافقان در عصر بعثت، دارای جمعیتی هم دست و متشکل برای توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 9، 2

2 - اتحاد و همدستی منافقان با یهودیان علیه اسلام و مسلمین

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

دوستی میان منافقان و یهودیان - که مورد غضب خدا هستند - جنبه عاطفی نداشت؛ بلکه سیاسی و عقیدتی بوده است.

9 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره پدیده نفاق و ترفند های منافقان علیه اسلام و مسلمانان

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

استفهام در «ألم تر» تعجبی است؛ ولی چون خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، می تواند در بردارنده هشدار و بیدار باش به آن حضرت نیز باشد. بدین صورت که مبادا مسلمانان از ترفند های منافقان و همدستی آنان با یهودیان، غفلت ورزند و ندانند که از کجا ضربه می خورند.

304- توطئه کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 7

7 - خداوند با بیان نظارت خویش بر اعمال کافران دست کشیده از مبارزه علیه اسلام، مسلمانان صدر اسلام را از غافلگیر شدن در توطئه های آنان ایمنی بخشید.

فَإِنْ أَنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

5- کافران لجوج و مشرکان حق ناپذیر ، دارای توطئه ها و نقشه های نهانی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإن تولّوا... و يعلم ماتکتمون

ذکر «ماتکتمون» (آن چه را پوشیده می دارید) می تواند اشاره به توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان داشته باشد.

ص: 259

305- توطئه مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9- رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقتنا الناس رحمة من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

306- توطئه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 6

6- مشرکان، در راستای خاموش کردن آوای توحید، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند.

و هموا باخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 5 - 1

1- مشرکان عصر بعثت، به منظور مخفی ماندن سخنانشان از خداوند، سر به گریبان فرو می بردند و با نجوا، توطئه های طرح شده علیه پیامبر را مبادله می کردند.

ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه

از معانی «ثَنَى» (مصدر يثنون) تا کردن و خم نمودن است. «إستخفاء» به معنای مخفی ساختن خویش است و ضمیر در «منه» به «الله» باز می گردد. چون غرض مشرکان از خم کردن سینه ها (سر در گریبان کردن) پنهان ساختن خویش از خدا بوده است، معلوم می شود در آن حال علیه پیامبر سخن می گفتند و توطئه های خویش را مبادله می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 9، 7، 6

6- مشرکان ستم پیشه، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَأَسْرُوا النجوى الذين ظلموا

«أَسْرُوا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوى» به معنای گفتوگوهای پنهانی و مفعول برای «أَسْرُوا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران (مسلمانان) است.

7- توطئه چینی گروهی خاص از مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دعوت او

وَأَسْرُوا النجوى الذين ظلموا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «الذين ظلموا» قید احترازی باشد؛ یعنی، آن دسته از مشرکانی که ستم پیشه اند و خوی تجاوزگری دارند.

9- بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) محتوای نجوای توطئه آمیز مشرکان و دستاویز آنان علیه اسلام و قرآن

وَأَسْرُوا النجوى الذين ظلموا هل هذا إلا بشر مثلكم

ص: 260

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 5

5- کافران لجوج و مشرکان حق ناپذیر ، دارای توطئه ها و نقشه های نهانی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإن تولوا .. و يعلم ماتکتمون

ذکر «ماتکتمون» (آن چه را پوشیده می دارید) می تواند اشاره به توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 1

1 - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت ، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دعوت خویش

و الذین سعوا فی آیتنا معجزین أولئک أصحاب الجحیم

«سعی» (مصدر «سعوا») به معنای تلاش کردن است و «فی آیاتنا» به تقدیر «فی ابطال آیاتنا» می باشد. «معاجزه» (مصدر «معجزین») اگر از «عَجَزَ» (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است و اگر از «عَجَزَ» (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت «معجزین» حال برای فاعل «سعوا» است و مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن می تواند «معجزینا» و یا «معجزین رسولنا» باشد. «جحیم» نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

307- توطئه منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 48 - 2

2- تلاش منافقان در جهت وارونه جلوه دادن امور ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قلبوا لک الأمور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 2,3

2- هم دستی و تشکل تنی چند از منافقان عصر بعثت ، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنّ الذین جاءو بالإفک عصبه منکم

بیشتر مفسران بر این باورند که گروه بهتان زننده (عصبه منکم) از منافقان بودند.

3 - منافقان در عصر بعثت ، دارای جمعیتی هم دست و متشکل برای توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 1

1 - توطئه منافقان ، به منظور پراکندن اصحاب و یاران نزدیک پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از اطراف آن حضرت

ص: 261

هم الذين يقولون لا تتفقوا على من عند رسول الله حتى يفضوا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - منافقون - 63 - 8 - 2

2 - منافقان ، در صدد براندازی حکومت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يقولون لئن رجعنا إلى المدينة ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

308- توطئه های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - تكوير - 81 - 25 - 5

5 - ادعای ارتباط پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شیطان و دریافت قرآن از او ، از ترفند های تبلیغاتی دشمنان اسلام در عصر بعثت

و ما هو بقول شیطن رجيم

309- توطئه های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 3 - 4

4- برپایی جلسات سرّی و گفتگو های مشورتی ، از سوی مشرکان ستمگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسروا النجوى الذين ظلموا

310- توقعات مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 75 - 1

1 - تأیید حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تأیید پیروان او ، انتظار مسلمانان عصر بعثت از یهودیان آن دوران

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

طمع به معنای کشش نفس به چیزی دلخواه است (مفردات راغب). طمع به معنای امید و رغبت است (لسان العرب). ایمان در «أن

يؤمنوا» به قرينه متعلق آن (لكم) به معنای تصدیق و تأیید کردن است. بنابراین «أفنتمعون...»؛ یعنی، آیا انتظار دارید شما را - بر آن راهی که انتخاب کرده اید - تأیید کنند؟

ص: 262

311- تولیت مسجد الحرام در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 6

6 - تولیت مسجد الحرام (تعمیر و رسیدگی به امور آن) در صدر اسلام - تا پیش از فتح مکه - در دست مشرکان کفر پیشه بوده است .

ما كان للمشركين أن يعمرُوا مسجد الله شهدين على أنفسهم بالكفر

312- تهدید دنیا طلبان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 28 - 3

3 - تهدید شدن گنه پیشگان و کافران دنیاگرا در صدر اسلام ، به هلاکت و جایگزین شدن مردمی دیگر ، از سوی خداوند

وإذا شئنا بدلنا أمثلهم تبديلاً

313- تهدید کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 13

13 - تهدید مشرکان کفر پیشه صدر اسلام به عذاب دردناک جهنم

بشر الذين كفروا بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 5

5- خداوند ، مشرکان و کفر پیشگان عصر بعثت را به عذاب های شدید دنیوی تهدید کرد .

و كذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى و هي ظلمه إن أخذهُ أليم شديد

برداشت فوق ، از مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در «کذلک أخذ ربک» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- شکستونابودی کفرپیشگان و پیروزی اهل ایمان ، از تهدید های خداوند به کافران و از وعده های او به مؤمنان عصر بعثت

حتی یأتی وعد الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 177 - 1

ص: 263

1 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، به نزول عذاب فراگیر و غافل گیرانه تهدید شدند .

فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرين

«ساحت» به فضای باز اطراف محله می گویند و در آیه شریفه، کنایه از شمول و فراگیری عذاب الهی بر همه افراد است. نزول عذاب در بامداد (صبح) استعاره تمثیلیه است که عذاب الهی، به دشمنی تشبیه شده است که در شب حرکت می کند و صبح گاهان غافل گیرانه یورش می برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 4

4 - تهدید شدن کافران صدر اسلام به هلاکت و نابودی ، از سوی خداوند

و لقد أهلكنا أشياءكم فهل من مدكر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 17 - 2

2 - تهدید خداوند به دچار کردن کافران تکذیب گر صدر اسلام ، به سرنوشت شوم و هلاکت بار باغداران یمنی

إنا بلونهم كما بلونا أصحاب الجنة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 33 - 6

6 - تهدید شدن کافران صدر اسلام ، به نابودی اموال و درایی های شان

كذلك العذاب .. لو كانوا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 28 - 3

3 - تهدید شدن گنه پیشگان و کافران دنیاگرا در صدر اسلام ، به هلاکت و جایگزین شدن مردمی دیگر ، از سوی خداوند

وإذا شئنا بدلنا أمثلهم تبديلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 12 - 3

3 - کافران عصر بعثت ، مورد تهدید شدید خداوند به مقابله ای سریع و برخوردی سخت با آنان

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ

لسان العرب از ابن سیده نقل می کند که «بطش» به معنای هجوم سریع است.

314- تهدید گناهکاران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 264

3 - تهدید شدن گنه پیشگان و کافران دنیاگرا در صدر اسلام، به هلاکت و جایگزین شدن مردمی دیگر، از سوی خداوند

وإذا شئنا بدلنا أمثالهم تبديلاً

315- تهدید مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 39 - 1

1 - خداوند، مسلمانان صدر اسلام را، در صورت امتناع ورزیدن از شرکت در جنگ و جهاد، تهدید به عذابی دردناک کرد.

إلا تنفروا يعذبكم عذاباً أليماً

316- تهدید مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 13

13 - تهدید مشرکان کفرپیشه صدر اسلام به عذاب دردناک جهنم

بشر الذين كفروا بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 6

6 - تهدید مشرکان معاهد صدر اسلام به لغو پیمان عدم تعرض مسلمانان با آنان در صورت مشاهده کمترین کوتاهی در عمل به مواد آن و

مشاهده هر گونه کمک به دشمنان اسلام

ثم لم ينقصوكم شيئاً و لم يظهروا عليكم أحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 9

9 - خداوند، مشرکان بهانه جوی عصر بعثت را به کفری سخت و قریب الوقوع تهدید کرد.

و يقولون لولا أنزل عليه آية من ربه .. فانتظروا

امر در «انتظروا» می تواند برای تهدید (تهدید به عذاب) و به کارگیری ماده «انتظار» بیانگر قریب الوقوع بودن عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 8

8 - تهدید شرک پیشگان عصر بعثت به عذاب استیصال

بل کذبوا .. فانظر كيف كان عقبه الظلمين

ص: 265

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 60 - 4

4 - خداوند ، مشرکان صدر اسلام رابه خاطر افترا بستن و تحریم حلال ها ، به کیفر سخت قیامت تهدید کرد .

فجعلتم منه حراماً و حلالاً .. و ما ظن الذین یفترون علی الله الکذب یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 13

13 - خداوند ، مشرکان عصر بعثت و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به عذاب و کیفر تهدید کرد .

فما أغنت عنهم ءالهمتهم .. لما جاء أمر ربک

خطاب کردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (لما جاء أمر ربک) و (ذلک من أنباء القرى نقصه علیک) در بیان نتیجه گیری از سرگذشت اقوام پیشین، حاوی این نکته است که: مشرکان عصر پیامبر نیز در خطر گرفتار شدن به آن گونه عذابها بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 5

5 - خداوند ، مشرکان و کفرپیشگان عصر بعثت را به عذاب های شدید دنیوی تهدید کرد .

و کذلک أخذ ربک إذا أخذ القرى و هی ظلمه إن أخذہ ألیم شدید

برداشت فوق، از مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در «کذلک أخذ ربک» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 128 - 3

3 - هلاکت اقوام گذشته با عذاب الهی ، نمونه هایی بارز از جدی بودن تهدید های خداوند و راهنمای کافی برای مشرکان عصر بعثت

أفلم یهد لهم کم أهلکنا قبلهم من القرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 93 - 3

3 - تهدید مشرکان عصر بعثت به عذاب دنیوی از سوی خداوند

قل ربِّ إِمَّا تَرَيِّنِي مَا يُوْعَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 5 - 2

2 - مشرکان صدر اسلام ، مورد تهدید خداوند به کیفر های سخت دنیایی

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ

قید «فی الآخره» در ذیل آیه، نشانگر آن است که مراد از «سوء العذاب» عذاب دنیوی و تقدیر آن چنین است: «أُولَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا سُوءُ الْعَذَابِ».

ص: 266

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 11

11 - تهدید شرک پیشگان هدایت ناپذیر صدر اسلام از سوی خداوند ، به مؤاخذه و کیفر اخروی

ثم هو يوم القيمة من المحضرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 5

5 - تهدید مشرکان حق ناپذیر صدر اسلام از سوی خداوند ، به هلاکت و عذاب همچون کافران پیشین

اولم يسيروا في الأرض فينظروا . . . و كانوا أشدّ منهم قوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 3

3 - مشرکان مخالف قرآن در صدر اسلام ، به کیفر و عذاب الهی تهدید شدند .

فكفروا به فسوف يعلمون

جمله «فسوف يعلمون» جمله ای است تهدید آمیز علیه مشرکان مخالف قرآن. در این که این تهدید مربوط به چه مسأله ای است و متعلق علم در (یعلمون) چیست، دو دیدگاه وجود دارد: 1- عذاب استیصال، 2- پی آمدهای ناگوار اجتماعی و فردی کفر و شکست خوردن جبهه کفر در آینده نزدیک. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 177 - 1

1 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، به نزول عذاب فراگیر و غافل گیرانه تهدید شدند .

فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرين

«ساحت» به فضای باز اطراف محله می گویند و در آیه شریفه، کنایه از شمول و فراگیری عذاب الهی بر همه افراد است. نزول عذاب در بامداد (صبح) استعاره تمثیلیه است که عذاب الهی، به دشمنی تشبیه شده است که در شب حرکت می کند و صبح گاهان غافل گیرانه یورش می برد.

317- تهدید منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 23

23 - تهدید اکید خداوند بر کیفر سخت دنیوی و اخروی منافقان صدر اسلام ، در صورت امتناع آنان از توبه و پافشاری بر مواضع کفر آمیز توطئه گرانه خود

فإن يتوبوا .. . وإن يتولوا يعذبهم الله عذاباً أليماً في الدنيا والآخرة

ص: 267

318- تهدیدهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 7

7 - تهدید مشرکان عصر بعثت ، به موضع گیری در برابر عملکرد و تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاعمل إننا عملون

بنابه گفته مفسران ترکیب «فاعمل إننا عملون» نوعی تهدید را می رساند.

319- تهمت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 21

21 - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربك هو أعلم بالمعتدين

کاربرد فعل تفضیل «أعلم» و تأکید و حصر آن با «إن» و ضمیر فصل «هو» در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پابندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

320- تهمتهای مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 1

1 - هم دستی و تشکل تنی چند از مردمان عصر بعثت ، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخی از مؤمنان

إن الذين جاءوا بالإفك عصبة منكم

«عصبه» در لغت به معنای گروهی متشکل و پشتیبان هم است که از ده نفر تا چهل نفر باشند. آمدن فعل «مجیء» به صورت جمع نیز، مؤید این است که تهمت زندگان به شکل دسته جمعی، به کار تهمت و شایعه سازی می پرداختند. گفتنی است آیه شریفه - براساس تاریخ و شأن نزول آن - در باره خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده است که مورد اتهام تنی چند از بدخواهان قرار گرفته بودند.

321- تهمتهای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 8

ص: 268

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، قرآن را ساخته و پرداخته ذهن حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا ات بقراءان غیر هذا أو بدله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار و او را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن یکذبوک فقد کذبت قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و او را به دروغ گویی متهم کردند .

وإن یکذبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و آن حضرت را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن یکذبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 15 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، معجزات الهی را سحری آشکار و بی تردید می دانستند .

وقالوا إن هذا إلا سحر مبین

مشار الیه «هذا» هم می تواند معجزه باشد - که در آیه قبل از آن به «آیه» یاد شده است - و هم می تواند قرآن کریم باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

2- هم دستی و تشکل تنی چند از منافقان عصر بعثت ، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ

بیشتر مفسران بر این باورند که گروه بهتان زننده (عصبه منکم) از منافقان بودند.

ص: 269

323- ثروت منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 1

1 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی و مفاخر اجتماعی

و لاتعجبک أمولهم و أولدهم

324- جاذبه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 7

7 - باز بودن آغوش اسلام، بر روی خطاکاران نادم و معترف

عسی الله یتوب علیهم إن الله غفور رحیم

325- جامعیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی، اخلاقی، عبادی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی

ولکن البر من ءامن . . . أولئک هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 208 - 6

6 - دین اسلام، جامع همه معارف و دستورات مورد نیاز بشر

ادخلوا فی السلم کافه

در صورتی که «کافه»، حال از «السلم» باشد؛ یعنی تسلیم همه جانبه اسلام بودن؛ و این مستلزم آن است که اسلام به تمام نیازها، پاسخگو باشد.

5 - قرآن و اسلام پاسخگوی همه نیازهای هدایتی بشر و حجت تامه پروردگار است.

و تمت کلمت ربک

لازمه تمام بودن قرآن و در نتیجه اسلام، توان پاسخگویی به همه نیازهاست؛ به گونه ای که به بیرون از خود نیازی نداشته باشد؛ همان گونه که راغب می گوید: «تمام... انتهائه إلی حد لا یحتاج إلی شیء خارج عنه».

ص: 270

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 14

14 - اسلام ، دربردارنده تکالیف عبادی ، اجتماعی و اقتصادی است نه محدود در یک بُعد .

و المؤمنون ... يأمرون بالمعروف ... و یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 9 - 29 - 35

9 - اسلام در بردارنده احکام فردی و اجتماعی و تنظیم روابط فرد با خدا و جامعه

و أقاموا الصلوه و أنفقوا ممّا رزقنهم سرّاً و علانیه

فریضه نماز، حکمی فردی و گویای ارتباط میان فرد با خدا است و فریضه انفاق، حکمی اجتماعی و حاکی از رابطه فرد با جامعه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 5 - 39 - 55 - 5

5 - قرآن ، کامل ترین کتاب آسمانی و اسلام جامع ترین دین الهی

و اتّبعوا أحسن ما أنزل إليکم من ربّکم

در برداشت یاد شده، برتر بودن قرآن در مقایسه با دیگر کتاب های آسمانی و به لحاظ کمال و جامعیت سنجیده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 1 - 11 - 60

1 - پیش بینی قوانین اسلامی ، نسبت به حقوق مردان مؤمنی که به حکم اسلام ، همسر کافر خود را رها کرده اند .

و إن فاتکم شیء من أزوجکم

326- جاودانگی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 18

18 - اراده خداوند بر حیات جاودانه و فروغ پیوسته اسلام، در پرتو حضور مؤمنان با صلابت و سرافراز

فسوف يأتي الله يقوم.. اعزه على الكفرين يجهدون في سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 32 - 9

9 - قرآن و اسلام، كتاب و آيينی جاودان و ماندگار

و يلى الله إلا أن يتم نوره

ص: 271

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 51 - 4

4 - رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، رسالتی جهانی و مکتب اسلام ، مکتبی جاودانه

و لو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 15

15 - اسلام ، دین پاینده و جاودان ، برای همیشه تاریخ است .

ذلک الدین القیم

«قیم» صیغه مبالغه، به معنای «ثابت و استوار» است. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 8، 4

4 - تلاش برای خاموش کردن نور اسلام ، تلاشی مذبوحانه و بی فرجام است .

یریدون لیطفوا نور الله . . . و الله متمّ نوره

8 - قرآن و اسلام ، کتاب و آیینی جاودان

و الله متمّ نوره

327- جاهلان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 10

10- جبهه ضد توحیدی در صدر اسلام ، متشکل از گروهی جاهل ، بی منطق و پیروبی چون و چرای شیطان بود .

ومن الناس من یجدل فی الله بغير علم و یتبع کلّ شیطن مرید

328- جبرگرای مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 6

6 - امتهای پیشین نیز مانند مشرکان صدر اسلام با دستاویز قرار دادن جبر، پیامبران را تکذیب می کردند.

كذلك كذب الذين من قبلهم

ص: 272

329- جرایم قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 192 - 5

5 - در صورتی که کافران محارب ایمان آورند ، نباید بر خطا های پیشینشان (کشتن مسلمانان ، فتنه انگیزی و . . .) مورد مؤاخذه قرار گیرند .

فإن انتهوا فإن الله غفور رحيم

330- جرم مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 4

4 - مؤاخذه کفار به جرم مبارزه با اسلام ، پیش از ارائه معارف الهی قرآن به آنان و تمام شدن حجت بر ایشان ، ممنوع است .

وخذوهم واحصروهم . . . وإن أحد من المشركين استجارك فأجره حتى يسمع كلم الله

331- جلسات سرّی یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 4

4 - یهودیان عصر بعثت دارای جلسات سرّی و مخفیانه برای توطئه چینی علیه اسلام

وإذا خلا بعضهم إلى بعض

332- جنگ افروزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 11

11 - مشرکان صدر اسلام ، آغازگر جنگ با مسلمانان بودند .

أولئك هم المعتدون

قصر در جمله «أولئك هم المعتدون» - که ضمیر فصل «هم» مفید آن می باشد - قصر قلب است ; یعنی، این مشرکانند که به حقوق مسلمانان تعدی نموده و جنگ را با آنان آغاز کردند نه مسلمانان. قابل ذکر است که در «آیه 13» به این معنا تصریح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 8

8 - مشرکان صدر اسلام، آغازگر جنگ با مسلمانان

ص: 273

و هم بدءوكم أول مره

333- جنگ با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 13

13 - جنگ با اسلام و مسلمین ، جنگ با خداست .

و اعلموا أنکم غیر معجزی اللہ و أن اللہ مخزی الکفرین

قرار داده شدن مشرکان در برابر خدا - با اینکه آنان با اسلام و مسلمین مبارزه می کردند - نشانگر این حقیقت است که: نبرد با اسلام و اسلامگرایان، جنگ با خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 11

11 - جنگ با اسلام ، جنگ با خداست .

فاعلموا أنکم غیر معجزی اللہ

334- جنگ دفاعی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 12

12 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، جنگ دفاعی بود نه ابتدایی .

و أولئک هم المعتدون

از این آیه شریفه و آیات پیش استفاده می شود که: خداوند به منظور دفاع از حقوق مسلمانان و کوتاه شدن دست دشمن از تجاوز به حقوق ایشان، معاهده صلح با مشرکان را لغو و مسلمانان را به جنگ و نبرد با آنان فراخواند.

335- جنگ مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، به منظور نجات آنان از آیین شرک و بازگشت به توحید و اسلام، بود.

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و ءاتوا الزكوة

برداشت فوق از تفریع جمله «إن تابوا ...» بر الغای صلحنامه و اعلام جنگ با مشرکان پیمان شکن (کیف یكون للمشرکین عهد ...) استفاده می شود. قابل ذکر است که «توبه» (مصدر تابوا) به معنای بازگشتن است؛ یعنی، اگر مشرکان به اسلام و توحید بازگردند و ...

ص: 274

336- جوسازی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 3

3- تبلیغات سوء کفرپیشگان عصر بعثت و جوسازی های آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

337- جهاد در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 92 - 2

2 - تهیه تدارکات و ساز و برگ جنگ در صدر اسلام ، بر عهده خود مجاهدان بود .

قلت لا أجد ما أحملكم عليه

338- جهاد دفاعی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 39 - 5

5 - صدور اجازه پیکار به مسلمانان صدر اسلام از سوی خداوند ، به منظور دفع تهاجم دشمن و رفع تجاوز آنان

أذن للذين يقاتلون بأنهم ظلموا

339- جهان شمولی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 193 - 4

4 - هدف از تشریح جهاد و مبارزه در اسلام ، گسترش و جهانی شدن دین الهی و بر طرف شدن فتنه است .

و قتلوهم حتی لا تكون فتنه و يكون الدين لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 20 - 7

7- فراگیری دعوت اسلام نسبت به همگان (اهل کتاب و دیگران)

وقل للذین اوتوا الكتاب و الامّین

ص: 275

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 85 - 4

4 - اسلام ، دین واحد جهانی

و من یتبع غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 3

3 - اسلام ، دین جهانی

کنتم خیر أمة أخرجت للناس

کلمه «لنّاس»، شامل همه افراد (چه گذشته و چه آینده، چه عرب و چه عجم) می شود؛ و این، همان جهانی بودن اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 138 - 2

2 - همه مردم در پهنه گیتی و در همه ادوار ، مخاطب تعالیم روشنگر قرآن

هذا بیان للنّاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 174 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرستاده ای از جانب خداوند برای تمامی انسانها

یا ایها الناس قد جاءکم برهن من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 11

11 - گستره دین اسلام و حکومت و ولایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فراگیر پیروان دیگر ادیان آسمانی

فاحکم بینهم بما أنزل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 4

4 - گستره حکومت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دیانت اسلام فراگیر همه مردمان و پیروان دیگر ادیان آسمانی

و إن احکم بینهم بما أنزل الله

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «بینهم» به قرینه آیات گذشته به اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 15

15 - محمد (صلی الله علیه و آله) خاتم پیامبران و رسالتش جهانشمول و فراگیر تا نهایت تاریخ است.

ص: 276

و أوحى إليّ هذا القرآن لأنذركم به و من بلغ

جهانشمولی رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاتمیت آن از عموم «من بلغ» که شامل تمامی افراد در همه عصرها می شود، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 2

2 - اسلام ، آیینی برای همه مردم

إني رسول الله إليكم جميعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 104 - 4

4- اسلام و تعالیم قرآن جهانی است و محدود به زمان ، مکان و طایفه ای نیست .

إن هو إلا ذكر للعلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 107 - 4

4- اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جهانی و برای همه انسان ها و نه اختصاص یافته به گروهی خاص است .

و ما أرسلنك إلا رحمة للعلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 1 - 12

12 - قرآن ، کتابی جهانی و اسلام ، آیینی همگانی

ليكون للعلمين نذيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 51 - 4

4- رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، رسالتی جهانی و مکتب اسلام، مکتبی جاودانه

و لو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 10، 9

9- اسلام، دین جهانی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، رسالتی همگانی است.

أرسل رسوله . . . لیظهره علی الدین کلّه

10- نوید الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در شرایط سخت رسالت، درباره جهانی شدن پیام و قوانین مکتب آن حضرت

هو الذی أرسل رسوله بالهدی . . . لیظهره

با توجه به این که آیه شریفه در شرایطی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده که مشرکان مکه، مانع ورود مسلمانان به مسجد الحرام

بودند؛

ص: 277

برداشت بالا قابل استفاده است.

340- جهل مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 9

9- مردم عصر بعثت خداوند را به اسم و وصف «الرحمان» نمی شناختند و بدان کفر میورزیدند .

و هم یکفرون بالرحمن

بسیاری از مفسران برآنند که مراد از کفر مردم عصر بعثت به «الرحمان» عدم آشنایی آنان با این اسم برای خداوند است ؛ یعنی، خداوند را با این اسم و وصف نمی شناختند و آن گاه که قرآن خداوند را به اسم «الرحمان» توصیف کرد، انکار کردند و گفتند «رحمان» دیگر کیست و چه خدایی است؟

341- جهل مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 3

3 - ثروتمندان شرک پیشه و فریفته مال و فرزند در صدراسلام ، اشخاصی بی شعور و نادان بودند .

أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین . . . بل لایشعرون

342- جهل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 11

11 - مشرکان صدر اسلام ، مردمانی نادان و گرفتار جهل بودند .

ذلک بأنهم قوم لا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 3

3 - ثروتمندان شرک پیشه و فریفته مال و فرزند در صدر اسلام ، اشخاصی بی شعور و نادان بودند .

أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین . . . بل لایشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 1

1 - کافران و مشرکان صدر اسلام ، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی ، انکار می کردند ; نه از روی جهل و ناآشنایی به آن .

ص: 278

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

«جحد» (مصدر «يجحدون») به معنای انكار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از انكار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

343- جهل یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 18

18 - تورات دربردارنده حقایق و معارفی بود که نه یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر آن آگاهی داشتند و نه پدران آنها.

و علمتم ما لم تعلموا أنتم و لا آباؤکم

344- چوب آتش زا در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 71 - 1

1 - استفاده مردم صدر اسلام، از نوعی چوب با خاصیت سنگ چخماق، برای روشن کردن آتش

أفرءیتم النار التي تورون

مردم در گذشته، برای روشن کردن آتش از سنگ چخماق و یا از چوب آتش زنه استفاده می کردند استفاده از چوب آتش زنه، به این ترتیب بود که دو چوب را - که یکی بالا - و دیگری پایین قرار می گرفت - به هم می ساییدند تا آتش از آن بیرون بیاید. چوب بالایی را «زند» و چوب پایینی را «زنده» می گفتند. «ایراء» (مصدر «تورون») به همین عمل گفته می شود.

345- حاکمیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 10

10 - شکست کافران عصر بعثت و حاکمیت دین اسلام بر سرزمین آنان، نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و تمت کلمت ربک

هدف از مخاطب قرار دادن پیامبر (ربک) در بیان پیروزی مستضعفان بنی اسرائیل و نابودی مستکبران، مژده پیروزی اسلام و مسلمانان و

نابودی کفر و کفرپیشگان مستکبر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 7

7 - تاریخ بشریت ، در آینده ، شاهد شکست تمامی ادیان و پیروزی و حاکمیت دین اسلام خواهد بود .

هو الذی أرسل رسوله . . . لیظهره علی الدین کله

ص: 279

خداوند در آیه فوق از پیروزی قطعی اسلام بر تمام ادیان جهان، خبر داده و پیشگویی کرد و چون چنین چیزی در دوران رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) اتفاق نیفتاد به دست می آید که این پیروزی مربوط به آینده تاریخ بشریت است.

346- حامی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 3

3 - حمایت های جدی و مکرر خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، در برابر سرسختی و حق ستیزی دشمنان

أم أبرموا أمراً فإنا مبرمون

347- حتمیت پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 11

11- تحقق وعده خداوند، به ورود پیروزمندانه مسلمانان به مکه، گواه تحقق پذیری وعده او در غلبه اسلام بر تمامی ادیان *

لتدخلن المسجد الحرام ... هو الذی أرسل رسوله ... لیظهره علی الدین کله

خداوند در آیه قبل، به مؤمنان وعده داد که با ایمنی وارد مکه خواهند شد و این وعده تحقق یافت. حال در این آیه، نوید داده است که اسلام نه بر مشرکان مکه؛ بلکه بر تمامی ادیان غلبه خواهد کرد و این وعده، همانند وعده پیشین تحقق پذیر خواهد بود.

348- حتمیت حمایت از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 3

3 - پشتیبانی همه جانبه از دین اسلام و فروزان نگه داشتن نور آن، وعده قطعی و حتمی خداوند

والله متمّ نوره

349- حتمیت ذلت دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ .. أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ

ص: 280

350- حتمیت شکست دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ .. أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَى

351- حج در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 189 - 11

11 - مسلمانان صدر اسلام بر اساس سنت عصر جاهلی ، به هنگام حج از راه های متعارف به خانه ها وارد نمی شدند .

ولیس البر بأن تأتوا البيوت من ظهورها

از اینکه مسلمانان مورد خطاب قرار گرفته اند، معلوم می شود: گروهی از آنان تا پیش از نازل شدن آیه شریفه، به این سنت پایبند بوده اند.

352- حج قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 17

17 - « قال الحلبي : سئل ابو عبد الله (ع) عن البيت أكان يحج قبل أن يبعث النبي (صلى الله عليه و آله) ؟ قال : نعم و تصديقه في القرآن ... و إذ يرفع ابراهيم القواعد من البيت و اسماعيل ... »

حلبی گوید از امام صادق (ع) سؤال شد: آیا حج قبل از بعثت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیز بوده است؟ حضرت فرمود: آری و شاهد آن در قرآن است که خدا می فرماید: به یاد آورید آن هنگام که ابراهیم و اسماعیل (ع) پایه های خانه کعبه را بالا می بردند ... »

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 22

22 - « قال الحلبي : سئل أبو عبد الله عن البيت أكان يحج قبل أن يبعث النبي (صلى الله عليه و آله) قال : نعم و تصديقه في القرآن قول

شعیب حین قال لموسی حیث تزوج « علی أن تأجرنی ثمانی حجج » و لم یقل ثمانی سنین . . . ؛

حلبی گوید: از امام صادق (ع) سؤال شد که آیا قبل از بعثت پیامبر اسلام حج بیت الله الحرام وجود داشت؟ امام صادق (ع) فرمود: آری و شاهد آن در قرآن، کلام شعیب (ع) است که به هنگام تزویج موسی (ع) به وی گفت: [یکی از دختران را به تو تزویج می کنم] که هشت حج اجیر من باشی و نگفت هشت سال...».

ص: 281

353- حجاب قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 5

5- نوعی حجاب و پوشش ، پیش از فرمان به رعایت کامل حجاب ، برای زنان وجود داشته است .

یدنین علیهنّ من جلیبهنّ

شناخته بودن «جلباب» و اضافه آن به ضمیر «هنّ» اشعار به وجود آن می کند.

354- حجت‌های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 4

4- ادامه داشتن بیت المقدس به عنوان قبله ، موجب برخورداری مخالفان اسلام از دلیل و حجت بر علیه پیامبر و مسلمانان

فول وجهک . . . فولوا وجوهکم شطره لئلا یکون للناس علیکم حجه

355- حسد مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 4

4- یهودیان و نصاری عصر بعثت ، بر ایمان مسلمانان رشک برده به آنان حسادت میورزیدند .

وَدّ کثیر من أهل الکتب لو یردونکم من بعد ایمنکم کفاراً حسداً

مقصود از «اهل الکتب» به دلیل «وقالوا لن یدخل . . .» در آیه 111، یهود و نصراست.

356- حسد یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 4

4- یهودیان و نصاری عصر بعثت ، بر ایمان مسلمانان رشک برده به آنان حسادت میورزیدند .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

مقصود از «اهل الكتاب» به دليل «وقالوا لن يدخل . . .» در آيه 111، يهود و نصارا است.

357- حفظ قداست اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 282

8 - حفظ قداست قرآن و اسلام و بازداشتن دیگران از یاوه سرایی و تخطئه و استهزای آن، وظیفه مسلمانان است.

و ما علی الذین یتقون . . . و لکن ذکری لعلهم یتقون

358- حق ستیزی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

ترتیب به ریب المنون . . . أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

359- حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 14، 11

11- بیشتر مشرکان صدر اسلام، ناآگاه و جاهل به حق بودند .

بل أكثرهم لایعلمون الحقّ

14- گروه بسیاری از مشرکان در صدر اسلام - علی رغم شناخت حق - مردمی حق گریز بودند .

بل أكثرهم لایعلمون الحقّ

واژه «أكثر» افعال التفضیل است و نقطه مقابل آن، کثیر می باشد - نه قلیل - و بدین جهت گروه بسیار استفاده شده است؛ یعنی، هر چند مشرکان دانا و حق گریز، در مقایسه با نادانان کمتر بودند؛ ولی خود جمعیتی چشم گیر و بسیار بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 12

12 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری در بیشتر شرک پیشگان صدر اسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به عادیان بازمی‌گردد؛ اما در عین حال به شرک‌پیشگان صدراسلام نیز اشاره ای دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 10

10 - رسوخ روحیه کفرورزی و پندناپذیری ، در اکثریت شرک‌پیشگان صدراسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به ثمودیان بازمی‌گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

ص: 283

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 7

7- رسوخ روحیه کفرورزی و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم لوط بازمی گردد؛ اما در عین حال اشاره به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

360- حق ناپذیری کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت ، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی لجوج و سرسخت بودند .

و تنذر به قومًا لَدَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 8

8- رسوخ روحیه حق ناپذیری ، در بیشتر کفرپیشگان صدراسلام

و ما كان أكثرهم مؤمنين

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به فرعون و قوم وی (قبطیان) بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 5

5- رسوخ روحیه حق ناپذیری ، در بیشتر کفرپیشگان صدراسلام

و ما كان أكثرهم مؤمنين

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم ابراهیم بازمی گردد؛ اما در عین حال این آیه تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 46 - 2

2- کافران صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و ما تأتيهم من آية . . . إلا كانوا عنها معرضين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 2

2- سرکشی، تکبر، ستیزه جویی و حق ناپذیری، از اوصاف کافران صدر اسلام

بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

ص: 284

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 2

2 - کافران و مشرکان صدراسلام، مردمی لجوج، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 76 - 5

5 - مشرکان و کافران صدراسلام، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

وإنه لقسم لو تعلمون عظیم

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 21 - 3,4

3 - کافران صدراسلام، مردمی لجوج، مستکبر و حق گریز

بل لجّوا فی عتوّ و نفور

«عتوّ» به معنای استکبار و تجاوز از حد است (قاموس المحيط) و مقصود از «نفور» (رمیدن) گریز از سخن حق می باشد.

4 - روح لجاج، استکبار و حق گریزی، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدراسلام

و لقد کذب الذین من قبلهم... بل لجّوا فی عتوّ و نفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 1 - 3

3 - کافران مخالف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، گروهی لجوج و حق ناپذیر

سأل سائل بعذاب واقع

مفسران بر این عقیده اند که کافران، این سخن را از سر لجاجت بر زبان می آوردند؛ چنان که در آیه 32 از سوره «انفال» از آنان چنین یاد

شده است: «وإذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجاره من السماء أو ائتنا بعذاب أليم».

361- حق ناپذیری مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 4 - 3

3- مردم در صدر اسلام، مردمی سخت پایبند به آیین شرک و انعطاف ناپذیر در برابر سخن حق و مستدل

و الصفت - ت صفاً . . . إنَّ إلهكم لوحد

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آغاز سوره مبارکه بر اثبات توحید سوگند متعدد یاد کرده است. این در حالی است که خداوند پیش از آن، دلایل و شواهد کافی بر اثبات این حقیقت در قرآن کریم ارائه فرموده بود.

ص: 285

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 4

4 - بیشتر مردم عصر بعثت ، مصمم به تأثیرناپذیری از کلام وحی و پیام قرآن

فأعرض أكثرهم . . . وقالوا... فاعمل إيتنا عملون

تعبیرهای سه گانه در آیه («أَكْثَهُ»، «وَقَر» و «حِجَاب») تأکید و تصمیم آنان را به نفوذناپذیری در برابر قرآن می رساند.

362- حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت ، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی لجوج و سرسخت بودند .

و تنذر به قومًا لَدَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 10

10- مشرکان ستم پیشه صدراسلام ، مردمی لجوج ، حق ناپذیر و بهانه جو بودند .

بل قالوا . . . فليأتنا بآيه كما أرسل الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 4

4 - عدم تأثیر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مشرکان متعصب و متحجر

فذرهم في غمرتهم حتى حين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری ، در بیشتر مشرکان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم نوح بازمی‌گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 13

13 - توبیخ مشرکان مکه از سوی خداوند، به خاطر انحراف آنان از حق و نادیده گرفتن دلایل روشن توحید

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ . . . أَعْلَهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مخاطبان نخستین آیه، مشرکان مکه بوده‌اند. گفتنی است که واژه «عدول» (مصدر

ص: 286

«یعدلون») به معنای میل و انحراف است؛ یعنی، «بل هم قوم عادتهم العدول عن طریق الحق و الإنحراف عنها».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 10

10 - مشرکان بهانه جو و حق گریز صدر اسلام، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت های دنیوی

و قالوا إن تتبع الهدی معك .. کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 13 - 3

3 - لجاجت و حق ناپذیری، از اوصاف مشرکان صدر اسلام

و إذا ذكروا لا یذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 14 - 2، 1

1 - مشرکان صدر اسلام، هر معجزه ملموس و روشنی را به شدت مورد استهزا قرار داده و ایمان نمی آوردند .

و إذا رأوا آیه یستسخرون

مقصود از «آیه» معجزه است و متهم کردن آن به سحر از سوی مشرکان (در آیه بعد) مؤید همین مطلب است. گفتنی است «یستسخرون» به معنای «یستسخرون» است و آمدن آن با «سین» و «تا» برای مبالغه می باشد.

2 - مشرکان صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و إذا رأوا آیه یستسخرون

تمسخر معجزه الهی - که امری ملموس و روشن می باشد - گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 2، 2

2 - کافران و مشرکان صدر اسلام، مردمی لجوج، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بايت الله يجحدون

2- كافران و مشركان صدراسلام، مردمی لجوج، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بايت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 76 - 5

5- مشركان و كافران صدراسلام، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

وإنه لقسم لو تعلمون عظیم

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

ص: 287

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 14

14 - حقانیت اسلام ، حتی در نظر یهودیان و مسیحیان امری روشن و تردیدناپذیر بود .

من بعد ما تبین لهم الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 2،4

2 - معارف و احکام ارائه شده به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، سراسر حق است .

إنا أرسلناك بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «باء» در «بالحق» به معنای «مع» و حال برای ضمیر (ک) باشد. بر این مبنا مقصود از «الحق» احکام و معارفی است که پیامبر به ابلاغ آنها مأمور بود. بنابراین جمله «إنا أرسلناك بالحق»؛ یعنی، ای پیامبر! تو را همراه با احکام و معارفی که سراسر حق، است به سوی مردم فرستادیم.

4 - اتمام حجت خداوند بر حقانیت اسلام و رسالت پیامبر

قد بیّنا الآيات لقوم یوقنون. إنا أرسلناك بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 3

3 - کسانی که حقانیت اسلام را می پوشانند و راه شرک را بهتر از آن می نمایانند ، مورد لعن الهی هستند .

الم تر الى الذين ... یقولون هؤلاء اهدى من الذين امنوا سیبلا. اولئك الذين لعنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 22

22 - پیروزی مسلمانان ، مایه پشیمانی بیمار دلان سست ایمان عصر بعثت از شک و تردید نسبت به حقانیت اسلام

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ... فَيَصْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرَوْا فِي أَنْفُسِهِمْ نَدْمِينَ

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «ما اسروا فی انفسهم»، تردید مسلمانان سست ایمان نسبت به حقانیت اسلام باشد. «فی قلوبهم مرض»، این احتمال را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 14

14 - نگاه به دین اسلام با دیدی منطقی و عقلی ، مایه اطمینان به حقانیت ، شایستگی و بایستگی آن

اتخذوها هزواً ولعباً .. ذلك بانهم قوم لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 6

6 - شریعت اسلام ، تنها دین حق و مورد پذیرش خداوند

ص: 288

و لا یدینون دین الحق

مقصود از دین حق در «لا یدینون دین الحق» دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 4,5,6

4 - اسلام، تنها دین حق و مورد قبول خدا

هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

5 - آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همراه با هدایت (قرآن) و دین حق (اسلام) در راستای تکمیل نور الهی و تحقق اراده خداست

و یأیی الله إلا أن یتیم نوره .. هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

6 - حق، پایه و محور احکام و قوانین دین اسلام

هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 2

2- دین اسلام و راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق، و هر جریانی به جز آن باطل و نابود شونده است.

و قل جاء الحقّ و زهق البطل

به دلیل مکی بودن سوره - چنان که مفسران نیز گفته اند - احتمال دارد مراد از حق دین اسلام و شریعت محمدی و مراد از باطل عقاید موجود در آن عصر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 5

5 - شریعت و راه و رسم پیامبر (صلی الله علیه و آله)، حقی آشکار و انکارناپذیر

إنّک علی الحقّ المبین

بر حق بودن حضرت رسول(صلی الله علیه و آله) نظر به دو بعد دارد: حقانیت رسالت او و حقانیت راه او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 10

10 - تنها دین اسلام از میان دیگر ادیان الهی ، حق بوده و سزاوار پیروی کردن است .

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

از این که پیروان ادیان الهی پیشین (اهل کتاب) با آمدن دین اسلام، این دین را حق دانستند و دست از دین گذشته خود برداشته و تسلیم دین اسلام گشتند؛ می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 37 - 2

2 - آنچه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به عنوان دین به مردم ارائه فرموده ، صددرصد حق است .

بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ

ص: 289

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 14

14 - استمرار و گسترش دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آموزه های قرآن ، با توجه به سنت خداوند بر محو باطل ، نشان دهنده حقانیت اسلام و قرآن است .

أم يقولون افتري على الله . . . و يمح الله البطل و يحق الحق بكلمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 12

12- حق و حقیقت ، منحصر در معارف نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

و هو الحق من ربهم

از تقدیم «هو» بر «الحق» انحصار و از الف و لام «الحق» استغراق و تمامیت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 3

3- حق ، پایه و محور احکام و قوانین دین اسلام

أرسل رسوله بالهدى و دین الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 10 - 25

25 - احکام اسلام ، دارای ملاک های واقعی و انسانی ؛ نه صرفاً در جهت منافع پیروان خود

و سنلوا ما أنفقتم و ليسئلوا ما أنفقوا

با این که قبلاً لزوم پراخت مخارج مردان کافر در «آتوهم ما أنفقوا» بیان شده، تکرار آن در «و ليسئلوا ما أنفقوا» و نیز طرح حقوق متقابل مؤمن و کافر در مسأله مورد نظر، بیانگر مطلب یاد شده، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - اسلام، تنها دین حق و مورد قبول خداوند

هو الذی أرسل رسوله... و دین الحق

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آورنده دین حق از سوی خداوند

أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینہ - 98 - 1 - 13

13 - برخی از اهل کتاب و مشرکان، پس از مشاهده برهان حقانیت اسلام، با کفرورزی به آن، راه خویش را از دیگر هم کیشان خویش جدا کردند.

ص: 290

لم يكن الذين كفروا من أهل الكتب والمشركين منافقين حتى تأتيهم البينة

این برداشت، بر چهار نکته استوار است: 1. مراد از «الذین کفروا» کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند؛ 2. حرف «من» در «من أهل الكتاب والمشركين» برای تبعیض است؛ 3. تعبیر «منافقین» ناظر به جدا شدن کافران، از دیگر اهل کتاب و مشرکانی است که به اسلام گرویده اند؛ 4. آیه شریفه در مقام توبیخ کسانی است که به رغم پیدایش «بینه»، خود را از صف عموم گروندگان به اسلام جدا کرده اند.

364- حقیقت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 106 - 11

11- اسلام و کفر، تنها به زبان و گفتار نیست.

من كفر بالله من بعد إيمنه إلا من أكره و قلبه مطمئن بالإيمان و لكن من شرح با

از آن جایی که خداوند کسانی که به زبان کافر شوند ولی قلباً مؤمن باشند را، از زمره کافران نشمرده و بلکه آنان را مؤمن دانسته است، مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 123 - 4

4- اسلام، آیینی ابراهیمی و مطابق و هماهنگ با معارف و تعالیم حضرت ابراهیم (ع) است.

اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 17

17 - تسلیم بودن در برابر خدا، روح شریعت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

هو سمّیکم المسلمین من قبل و فی هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 4

4- تسلیم در برابر خداوند ، روح اسلام و سایر ادیان توحیدی

أُمرت لأن أكون أول المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 33 - 4

4- حقیقت مسلمانی ، تلاش در جهت گسترش عقیده توحیدی و عمل به صلاح و نیکی است .

و من أحسن قولاً .. وقال إني من المسلمين

ص: 291

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 13 - 21

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 21, 8

8 - «ایمان»، ره یافتن دین در قلب و باور آدمی و «اسلام» صرف تسلیم و ترک مخاصمه با دین است.

و لکن قولوا أسلمنا و لمّا یدخل الإیمان فی قلوبکم

از مقابله اسلام با ایمان و این که برای ایمان تعبیر «فی قلوبکم» آمده است؛ استفاده می شود که اسلام - برخلاف ایمان - نشانگر نفوذ دین در قلب نیست.

21 - «عن حمران بن أعین عن أبي جعفر (ع) قال سمعته يقول: الايمان ما استقرّ في القلب و افضى به إلى الله عزّوجلّ و صدّقه العمل بالطاعة لله و التسليم لأمره و الإسلام ما ظهر من قول او فعل . . . قال الله عزّوجلّ «قالت الأعراب ءأمنا قل لم تؤمنوا و لکن قولوا أسلمنا و لمّا یدخل الإیمان فی قلوبکم . . .»

حمران بن اعین می گوید: از امام باقر(ع) شنیدم که می فرمود: ایمان عقیده ای است که در قلب قرار دارد و انسان بهوسیله آن به قرب خدای عزّوجلّ می رسد و عمل به طاعت خدا و تسلیم امر او، آن را تصدیق می کند. اسلام عقیده ای است که در گفتار و کردار انسان ظاهر می شود [اگرچه در قلب نباشد] خدای عزّوجلّ فرمود: «قالت الأعراب أمنا قل لم تؤمنوا و لکن قولوا أسلمنا...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 15 - 2

2 - ایمان آمیخته به شک، داخل در مقوله اسلام و نه ایمان واقعی *

و لکن قولوا أسلمنا . . . إنّما المؤمنون الذین ... ثمّ لم یرتابوا

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل، می توان نتیجه گرفت که خداوند از آن جهت اعراب یاد شده را مؤمن ندانسته و تنها مسلمان شمرده است که آنان، هنوز نسبت به خدا و رسول او در شک بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 35 - 6

6 - اسلام، مجموعه ای است از عقاید، اخلاق و روابط اقتصادی و اجتماعی.

إلا المصلين . . . و الذين فى أموالهم حقّ . . . و الذين يصدّقون بيوم الدين . . . و ال

365- حنيف بودن اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 105 - 4

4- اسلام، دين حنيف و تنها راه مستقيم و بى انحراف براى بشریت است .

أقم وجهك للدين حنيفاً

ص: 292

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 5

5 - اسلام ، دینی استوار و به دور از هرگونه انحراف و نادرستی است .

للدین حنیفاً .. ذلك الدين القيم

بنابراین که «حنیفاً» حال برای «الدین» باشد، دلالت بر نکته یاد شده می کند.

366- خاتمیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 115 - 2

2 - اسلام آخرین دین آسمانی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) خاتم انبیا و قرآن آخرین کتاب آسمانی است.

و تمت کلمت ربک صدقا و عدلا

لازمه تمام بودن قرآن در طول زمان این است که قرآن آخرین کتاب آسمانی و محتوای آن اسلام نیز آخرین دین باشد.

367- خائنان به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 9

9 - توییح منافقان ، به خاطر حرکت های خیانت آمیز علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) با وجود برخورداری از تفضلات خدا و رسولش

و ما نقموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 5

5- مخالفت اهل کتاب با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مخالفتی خائنانه و نه از روی جهل و بی خبری *

إنّ الذین کفروا و .. من بعد ما تبین لهم الهدی

می توان گفت: مراد از «الذین کفروا..» به قرینه «تبیّن لهم الهدی» اهل کتاب است.

368- خدائناسی مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود ، نصارا و مشرکان عصر بعثت ، درباره خداوند

وقال الذین لایعلمون لولا یکلمنا الله .. کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم

ص: 293

369- خدائشناسی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود ، نصارا و مشرکان عصر بعثت ، درباره خداوند

و قال الذین لایعلمون لولا یکلمنا الله . . . کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 2

2 - باورداشت مشرکان صدر اسلام ، به اصل وجود خدا و مقدس و محترم بودن او

و أقسموا بالله جهد أیمانهم

برداشت یاد شده از سوگند مشرکان به «الله» استفاده می شود.

370- خدائشناسی یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود ، نصارا و مشرکان عصر بعثت ، درباره خداوند

و قال الذین لایعلمون لولا یکلمنا الله . . . کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم

371- خرافات در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 13 - 4

4- اطلاعات مردم عصر بعثت از اصحاب کهف و سرگذشت آنان ، اطلاعات غیر واقعی و آمیخته با خرافات بود .

نحن نقصّ علیک نبأهم بالحقّ

قید «بالحقّ» تعریضی است که به ناقلان سرگذشت اصحاب کهف و بیان کننده این که نقل آنان، آمیخته به اموری غیر واقعی و خرافی

است.

372- خطاهای قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 294

1 - بقره - 2 - 192 - 5

5 - در صورتی که کافران محارب ایمان آورند، نباید بر خطاهای پیشینشان (کشتن مسلمانان، فتنه انگیزی و...) مورد مؤاخذه قرار گیرند.

فإن انتهوا فإن الله غفور رحيم

373- خمر در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 13

13 - رواج شرابخواری و قماربازی در عصر بعثت

یسئلونک عن الخمر و المیسر قل فیہما اثم کبیر و منافع للناس

فعل مضارع «یسئلونک»، دلالت بر تکرار سؤال دارد و تکرار سؤال، بیانگر رواج مورد سؤال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 10

10 - رواج شراب خورای، قمار بازی و گرایش به مظاهر شرک در عصر بعثت

یا ایها الذین ءامنوا انما الخمر... رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 67 - 4

4 - تهیه شراب از خرما و انگور، در صدر اسلام رواج داشت.

و من ثمرت النخیل و الأعب تّخذون منه سکراً

374 - خواسته مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 2,3

2- برخی از مسلمانان صدر اسلام خواستار نبرد با کفار، قبل از تشریح جهاد و مبارزه مسلحانه

الم تر الى الذين قيل لهم كفوا ايديكم .. فلما كتب عليهم القتال

از جمله «فلما كتب» به دست می آید که مراد از «کفوا»، خودداری از نبرد و جنگ مسلحانه است.

3- برخی از مسلمانان صدر اسلام خواهان نبرد با کافران، پیش از فراهم آمدن زمینه های آن

الم تر الى الذين قيل لهم كفوا ايديكم

جمله «فلما كتب ..»، چنانچه گذشت، می تواند به معنای تشریح جهاد باشد، و می تواند به معنی فراهم آمدن زمینه جهاد و پیش آمدن شرایط آن باشد؛ یعنی آنگاه که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسلمانان را به سوی جهاد فراخواند ...

ص: 295

375- خواسته های کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 8 - 1

1 - مشاهده نزول فرشتگان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درخواست نابجا و بهانه جویانه کافران

و قالوا لو لا أنزل علیه ملک و لو أنزلنا ملکاً لقضى الأمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 3

3 - کفر پیشگان عصر بعثت - علی رغم نزول پی در پی آیات و سوره های قرآن - خواستار نزول معجزه ای دیگر بودند .

و يقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 7 - 7، 2

2- کافران همواره خواستار معجزه ای جز قرآن برای باور به حقیقت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يقول الذين كفروا لولا أنزل علیه آیه من ربه

به کارگیری فعل مضارع (يقول) به جای فعل ماضی (قال) برای رساندن این معناست که کافران سخن مذکور را نه تنها در گذشته مدعی شده اند که در آینده نیز خواهند گفت و بر آن اصرار خواهند ورزید.

7- ارائه معجزه درخواستی کفر پیشگان خارج از مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

لولا أنزل علیه آیه من ربه إنما أنت منذر

جمله «إنما أنت منذر» حاکی از حصر است و حصر در آن اضافی و در قیاس با ارائه معجزه است. بنابراین آن جمله حاوی دو معناست:

1- تو انداز دهنده ای ؛ 2- ارائه معجزه کار تو نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 2

2- کافران خواستار معجزه ای - جز قرآن - برای باور به حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش توحید

و يقول الذین کفروا لولا أنزل علیه آیه من ربه

جمله «إن الله یضل من یشاء و یرید . . .» قرینه بر این است که کافران مشاهده معجزه از پیامبر (صلی الله علیه و آله) را برای هدایت شدن و پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که سرلوحه آن توحید است - می خواستند؛ یعنی، می گفتند: اگر معجزه ای ارائه کنی، رسالت تو را می پذیریم و به توحید می گرویم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 3

3- مشرکان و کفار ، معجزات متعددی را از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) درخواست کردند .

ص: 296

و ما منعنا . . . إلا أن كذب بها الأولون

از اینکه خداوند با صراحت تمام به مشرکان می گوید: «ما هر چه معجزه برای پیشینیان فرستادیم، آنها را تکذیب کردند و این مانع ارسال معجزه شد» نشان می دهد که مشرکان صدراسلام، درخواستهای متعدد و مکرری برای معجزه داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 176 - 1

1 - مشرکان و کافران صدراسلام، خواهان مشاهده عذاب الهی بودند .

أفبعذابنا يستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 7

7 - کافران عصر بعثت، درخواست کننده عذاب الهی، از سر استهزا و ناباوری

للدین ظلموا ذنوباً . . . فلا يستعجلون

نهی الهی (فلايستعجلون) می رساند که کافران، ناباورانه تقاضاکننده نزول عذاب بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 1 - 1

1 - گروهی از کافران عصر بعثت، خواستار شتاب در نزول عذاب الهی در دنیا

سأل سائل بعذاب واقع

به گفته مفسران، سؤال در این آیه، به معنای طلب و دعا است؛ از این رو بهوسيله «با» متعدی شده است؛ یعنی، «دعا داع بعذاب واقع».

376- خواسته های کافران قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 6

6- کافران عصر های پیش از اسلام، در انتظار آمدن فرشتگان و یا نزول امر ویژه ای از سوی خداوند جهت تأیید حقانیت کتاب آسمانی

خود بودند .

وإذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

377- خواسته های مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 1

ص: 297

1 - بسیاری از مردمان عصر بعثت ، خواستار داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اساس قوانین جاهلی

افحکم الجهلیه بیغون

378- خواسته های مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 1,4

1 - برخی از مسلمانان صدر اسلام در صدد درخواست تغییر و تبدیل بعضی از احکام اسلام بودند .

أم تریدون أن تسئلوا رسولکم

کلمه «سؤال» و مشتقات آن، هرگاه با واسطه حرف جر [همانند «عن»] به مفعول دوم متعدی گردد، به معنای پرسش کردن و در غیر این صورت به معنای درخواست کردن می باشد. از آن جا که در آیه شریفه مفعول دوم ذکر نشده، هر دو معنا محتمل است؛ بر این احتمال که «أن تسئلوا» به معنای درخواست باشد، مورد تقاضا به قرینه آیه قبل، نسخ برخی احکام است.

4 - مسلمانانی که در صدد درخواست نسخ و تبدیل برخی از احکام بودند ، مورد نکوهش شدید خداوند قرار گرفتند .

أم تریدون أن تسئلوا رسولکم

در اینکه مخاطب «أن تسئلوا» مسلمانان هستند یا اهل کتاب، دو نظر ابراز شده است. «کما سئل موسی» تأیید کننده این نظر است که مخاطب مسلمانان هستند و گرنه در عبارت بعد گفته می شد: «کما سألتم موسی». جمله «أم تریدون» (آیا می خواهید) دلالت می کند که درخواست یا پرسش، انجام نشده بود و لذا در برداشت گفته شد: «در صدد درخواست ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 13

13 - یهود و نصارا ترغیب کننده مسلمانان به پرسش ها و درخواست های نابه جا از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم تریدون أن تسئلوا .. و دّ کثیر من أهل الکتب لو یردونکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 8

8- مؤمنان عصر بعثت ، خواهان ظهور معجزه ای برای گرایش پیدا کردن کافران به اسلام و قرآن بودند .

أفلم يأتس الذين ءامنوا أن لو یشاء الله لهدی الناس جمیعاً

اعتراض خداوند به مؤمنان با جمله «أفلم یأتس الذین ءامنوا» و بیان این حقیقت که امر هدایت و ضلالت به دست خداوند است نه وابسته به اراده معجزه، می رساند که مؤمنان خواهان آن بودند که معجزات درخواستی کافران تحقق یابد، شاید که آنان هدایت شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 1 - 2

2- مسلمانان صدر اسلام، خواهان تحقق زودرس وعده خدا در مورد غلبه اسلام و توحید بودند .

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

ص: 298

در مورد مخاطب «لا تستعجلوه» دو احتمال وجود دارد: اول آنکه تعجیل از جانب مسلمانان صورت می گرفته و دیگر آنکه مشرکان خواهان شتاب در تحقق وعده های الهی (عذاب، یا غلبه توحید، یا قیامت) بودند. برداشت فوق بر مبنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 1

1- مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در اشتیاق نزول سوره ای که تعیین کننده تکلیف آنان در قبال دشمنان باشد.

و يقول الذين ءامنوا لولا نزلت سوره

محتوای «فإذا أنزلت سوره محكمه و ذكر فيها القتال» قرینه ای است بر این که سوره مورد انتظار مؤمنان، در زمینه تعیین تکلیف آنان با کافران بوده است.

379- خواسته های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 1

1 - پرستش بتها و سازش در اصول اعتقادی، خواسته نابجای مشرکان صدر اسلام از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أتبع أهواءكم قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 7

7 - مشرکان و منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، خواهان تحقق زودرس وعده های آن حضرت در مورد نزول عذاب بودند.

و كذبتم به به ما عندی ما تستعجلون به

در آیات متعددی، مانند آیه 6، 9 و 11 سوره انعام، به کافران وعده عذاب و کیفر دنیوی داده شده است. لذا ممکن است مراد از «ما تستعجلون» نزول عذاب باشد که کافران از سر انکار و تمسخر خواهان نزول سریع آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 3

3 - مشرکان خواهان دریافت معجزه ای، جز آنچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ارائه می نمود، بودند.

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن جاءتهم آية

بدیهی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) قطعاً معجزاتی را به آنان نمایانده است و با این وصف آنان از سر بهانه جویی معجزات دیگری را طلب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 9، 7

7 - مشرکان ، در راستای مخالفت با قرآن ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیشنهاد می کردند : برای آنان به جای قرآن ، کتاب دیگری را - که موافق خواسته ها و تمایلاتشان باشد - بخواند .

ص: 299

و إذا تتلى عليهم آياتنا .. قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان غير هذا

9- تبدیل و برگرداندن محتوای قرآن به موضوعاتی باب طبع - با حفظ نظام و ساختار ظاهری آن - یکی دیگر از پیشنهاد های مشرکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در راستای مخالفت با قرآن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين لا يرجون لقاءنا .. أو بدله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 48 - 4

4- مشرکان ، با تمسخر و استهزا ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان خواستار تعیین زمان وقوع عذاب استیصال و تسریع در آن بودند .

و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 50 - 4

4- مشرکان ، خواستار تسریع نزول عذاب استیصال بودند .

ان اتيكم عذابه .. ماذا يستعجل منه المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 51 - 6,7

6- مشرکان ، پیش از نزول عذاب ، بطور مستمر خواستار تسریع آن بودند .

اثم اذا ما وقع .. وقد كنتم به تستعجلون

7- مشرکان ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، از خداوند خواستار رفع آن خواهند شد .

اثم اذا ما وقع ءامنتم به ءالنن وقد كنتم به تستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 1 - 4

4- مشرکان صدراسلام از سر عناد و از روی استهزا، خواهان تحقق زودرس وعده های الهی (عذاب، غلبه اسلام و قیامت) بودند.

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

محتمل است مخاطب «لا تستعجلوه» مشرکانی باشد که خواهان تحقق وعده های الهی بودند، و از آن جایی که معمولاً کسی خواهان پیروزی دشمن و شکست و خذلان خویش نیست، می توان گفت: تعجیل مشرکان برای آمدن عذاب، از سر عناد و تمسخر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 3,4

3- مشرکان و کفار، معجزات متعددی را از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) درخواست کردند.

و ما منعنا .. إلا أن کذب بها الأولون

از اینکه خداوند با صراحت تمام به مشرکان می گوید: «ما هر چه معجزه برای پیشینیان فرستادیم، آنها را تکذیب کردند و این مانع ارسال معجزه شد» نشان می دهد که مشرکان صدراسلام، درخواستهای متعدد و مکرری برای معجزه داشته اند.

ص: 300

4- خداوند ، به درخواست های متعدد معجزه از سوی مشرکان بهانه جوی عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) پاسخ منفی داد .

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 7

7- مشرکان ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواهان معجزه ای همانند معجزات پیامبران پیشین بودند .

فلیأتنا بایه کما أرسل الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 1

1 - منکران ملاقات با خدا (معاد) ، در صدر اسلام ، معترضانه خواستار نزول ملائکه بر خویش و رؤیت آنها بودند .

وقال الذین لایرجون لقاءنا لولا أنزل علینا الملائکه

«رجاء» در لغت به معنای امید است؛ ولی در جمله «لایرجون لقاءنا» کنایه از انکار قیامت و روبه رو شدن با جزای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 176 - 1

1 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، خواهان مشاهده عذاب الهی بودند .

أفبعذابنا یستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 1

1 - درخواست تمسخرآمیز مشرکان عصر بعثت ، نسبت به برپایی هر چه زودتر قیامت

یستعجل بها الذین لایؤمنون بها

درخواست برپایی قیامت از سوی کسانی که مؤمن به آن نیستند، نشانگر استهزاآمیز بودن خواسته آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 2

2 - مسلمانان صدر اسلام ، به خاطر بی مبالاتی و خوش باوری در توطئه « افک » ، در معرض گرفتار شدن به عذابی سخت از سوی خدا قرار داشتند .

و لولا فضل الله عليكم . . . لمسکم فی ما أفضتم فيه عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 15 - 2

ص: 301

2- ماجرای « افک » ، علی رغم این که مستقیماً هتک حریم پیامبر (صلی الله علیه و آله) محسوب می شد ، مردم آن را ساده انگاشته و خوش باورانه به دامن زدن و گسترش آن پرداختند .

إذ تلقونه بألسنتكم و تقولون بأفواهكم ما ليس به علم و تحسبونه هيناً

381- خوشبینی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 8 - 12

12- رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

كيف يكون للمشركين عهد ... كيف ... يرضونكم بأفواههم و تأبى قلوبهم

382- خویشاوندی با مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 8 - 8

8- وجود پیوند های قرابت و خویشاوندی میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

وإن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا و لازمه

383- خیانت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 141 - 8

8- منافقان ، خائن به جبهه اسلام و مؤمنان و خوش خدمت به کافراند .

قالوا ألم نستحوذ عليكم و نمنعكم من المؤمنين

«استحوذ» به معنای غلبه و استیلا است و مراد از جمله «و ان كان للكافرين .. الم نستحوذ» - با توجه به سیاق آیه - این است که منافقان پس از پیروزی کافران به آنان می گویند: در هنگامه جنگ ما بر شما استیلا داشتیم ولی شما را نکشتیم، بر این اساس جمله «نمنعكم من المؤمنين» به این معنا خواهد بود که بین شما و اهل ایمان حائل شدیم و نگذاشتیم آنان نیز به شما دسترسی پیدا کنند، تا پیروزی برای شما حاصل شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 3

3 - دلپستگی به مال و فرزند، زمینه ابتلای انسان به انحراف از دین و خیانت به آن

لاتخونوا الله .. و اعلموا انما أموالکم و اولدکم فتنه

ص: 302

384- خیریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 9

9 - اسلام، مایه خیر و سعادت انسانهاست.

فإن تبتم فهو خیر لکم

385- دروغگویی بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 17 - 10

10 - تأکید خداوند، بر عدم صداقت اعراب بدوی در ادعای ایمان

بل الله یمنّ علیکم أن هدیکم للإیمان إن کنتم صدقین

تعبیر «إن کنتم صدقین» در حقیقت ایمان اعراب را زیر سؤال برده است؛ یعنی، شما صادق نیستید و چنان که قبلاً یادآور شدیم، شما تنها تسلیم شده اید؛ ولی ایمان نیاورده اید. بر فرض که واقعاً ایمان آورده باشید، شایسته این است که خدا بر شما منت نهد؛ نه شما بر او.

386- دروغگویی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 56 - 1

1 - سوگند دروغ منافقان صدر اسلام به خداوند، برای اثبات ایمان خویش و همراهی خود با مؤمنان

و یحلفون بالله إنهم لمنکم

387- دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 5

5 - همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان، امری شگفت و به دور از انتظار

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین أن ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و . . . دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

ص: 303

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 5

5 - یهود و نصارا، در تلاش برای تضعیف روحیه مسلمانان و بازسازی مردم از گرایش به اسلام

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 3

3 - ممانعت از ورود مسلمانان به مساجد و تلاش برای تخریب آنها، از روش های مبارزاتی کفرپیشگان علیه اسلام و مسلمین

و من أظلم ممن منع مسجد الله أن يذكر فيها اسمه و سعی فی خرابها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 4

4 - یهود و نصارا، در صورت نپذیرفتن معارف ابلاغ شده به آنان (ایمان به قرآن، ایمان به همه پیامبران و...) از دشمنان و ستیزه جویان با اسلام و مسلمانان، تلقی خواهند شد.

فإن ءامنوا... فقد اهتدوا وإن تولوا فإنما هم فی شقاق

«شقاق» به معنای دشمنی و مخالفت کردن است. حرف «فی» می رساند که دشمنی و مخالفت یهود و نصارا با اسلام، سراسر وجود آنان را فرا گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 3

3 - یهود و نصارا - علی رغم داشتن اختلاف های اساسی با یکدیگر - بر ضد اسلام و مسلمانان همسو و هم آوا هستند.

أم تقولون إن ابراهيم... كانوا هوداً أو نصری

روشن است که یهودیان اظهار نمی داشتند که ابراهیم و... نصرانی بودند و همچنین نصارا نمی گفتند که ابراهیم و... یهودی بودند. بنابراین آوردن «لفّ اجمالی» و بیان نکردن عقیده هر کدام به صورت تفصیلی، حاوی این نکته است که: آنان - علی رغم اختلافاتشان - بر ضد اسلام و مسلمین هم آوا و همسو هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 9،14

9 - دشمنی بیگانگان با اسلام و جامعه ایمانی ، آشکار از لابلای گفتار ایشان

قد بدت البغضاء من افواههم

14 - افشاگری عداوت های قلبی بیگانگان (کفار) با اسلام و اهل ایمان ، از سوی خداوند

و ما تخفی صدورهم اکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 12

ص: 304

12 - افشاگری کینه و خشم شدید دشمنان اسلام (اهل کتاب) با مؤمنان ، از جانب خداوند

و اذا خلوا عضوا عليكم الأنامل من الغيظ

اخبار از کارهای پنهانی کافران، همان افشاگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 9 - 6

6 - دشمنان اسلام و کافران حق ستیز در صورت تسلط بر مسلمانان هرگز بر پیمان و پیوند دوستی و خویشاوندی پایبند نخواهند بود .

كيف و إن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا و لاذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 2,3,4,7

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا ، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم

3 - احبار (عالمان یهود) و راهبان (عالمان نصارا) سردمداران مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا احبارهم و رهبنهم أرباباً . . . یریدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «هم» در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفوههم» به احبار و راهبان بازگردد، که در این صورت آیه شریفه بیانگر یکی از مصداقهای «اتخذوا احبارهم و رهبنهم أرباباً» خواهد بود؛ بدین معنا که احبار و راهبان علیه قرآن و اسلام سخنان نادرست می گفتند و یهود و نصارا از آنان تبعیت کورکورانه و اطاعت محض داشتند.

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا احبارهم و رهبنهم أرباباً . . . یریدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم

7 - اسلام ، همواره در معرض کینه و عداوت یهود و نصارا

یریدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم

با توجه به اینکه جمله «یریدون . . .» مفید استمرار است برداشت فوق استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 12

12 - مشرکان در صدد محو اسلام و نابودی عموم مسلمانان بوده اند .

كما يقتلونکم کافه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 5

5 - منافقان ، تلاش تخریب گرانه خود را تا مرحله غلبه حق و پیروزی قطعی جبهه اسلام ، ادامه می دهند .

لقد ابتغوا الفتنة . . . حتی جاء الحق و ظهر أمر الله و هم کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 305

7 - توبه - 9 - 57 - 3

3 - دشمنی سخت منافقان با اسلام و نفرت شدید آنان از جامعه اسلامی

لو یجدون ملجئاً أو مغرتاً أو مدخلاً لولوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 7

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ینالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند.

وقالوا أسطیر الاؤلین... مال هذا الرسول یا کل الطعام... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لک الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 2

2 - مشرکان مکه، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان.

ولئن سألتهم... ليقولنّ خلقهنّ العزیز العلیم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مشرکان صدر اسلام ، اصلی ترین دشمن اسلام بودند .

ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

با این که غیر از مشرکان، پیروان ادیان دیگر نیز از پیشرفت اسلام ناخرسند بوده و با آن خصومت داشتند؛ اختصاص به ذکر یافتن مشرکان در آیه شریفه، نشان دهنده مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 3

3 - تلاش شدید ابولهب ، برای انهدام اسلام و رویارویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تبت يدا ابي لهب

نفرین بر دستان ابولهب، حاکی از دست زدن او به فعالیت هایی در برابر آیین الهی است و نفرین خداوند، نشانگر شدت تلاش های

ص: 306

او است. دست‌ها بدین جهت مطرح شده‌اند که کارآمدترین اعضا در تلاش‌اند و سیاق کلام، آن را به دیگر اعضای مفید نیز سرایت می‌دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 1

1 - همسر ابولهب (ام جمیل خواهر ابوسفیان)، در مخالفت با اسلام، مانند او بود.

و امرأته

«امرأته» عطف است بر فاعل «سیصلی» و بیانگر اشتراک ابولهب و همسرش در عذاب الهی و موجبات آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 17

17 - امید کفار و دشمنان اسلام به شکست اسلام، تا پیش از نزول آیه «الیوم ینس الذین کفروا»

الیوم ینس الذین کفروا من دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 24

24 - تحریکات پشت پرده عالمان یهود علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

سمعون لقوم ءاخیرین لم یأتوک . . . ان اوتیتم هذا فخذوه و ان لم توتوه فاحذروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 9

9 - همکاری و روابط دوستانه یهود و نصارا، @ در جهت مقابله با اسلام *

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری ءولیاء بعضهم ءولیاء بعض

با توجه به اینکه یهود و نصارا نسبت به یکدیگر دشمنی و کینه دارند، معلوم می‌شود دوستی آنها با یکدیگر که از جمله «بعضهم . . .» استفاده می‌گردد، در جهت مقابله با اسلام است.

388- دشمنان در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 8

8 - جامعه ایمانی در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه به دو گروه از دشمنان : دشمنانی شناخته شده و دشمنانی ناشناخته

عدو الله و عدوكم وءاخرين من دونهم لاتعلمونهم

ص: 307

389- دشمنان مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 10

10 - دشمنان ناشناخته مسلمانان در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای نیروی ضعیفتر نسبت به دشمنان شناخته شده

و آخرین من دونهم

برداشت فوق با توجه به کلمه «دون» که به معنای پایین و پست است، استفاده شده. گفتنی است «من» در «من دونهم» بیانیه است. بنابراین «آخرین من دونهم» یعنی دشمنان دیگری که از نیرو و توان کمتری برخوردارند.

390- دشمنان و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 26

26 - روز نصب حضرت علی (ع) به امامت و رهبری ، روز یأس دشمنان دین از شکست اسلام

اليوم یس الذین کفروا .. اليوم اکملت لکم دینکم

سیاق و لحن آیه حکایت از آن دارد که بین این دو فراز از آیه (یعنی «اليوم یس» و «اليوم اکملت»)، ارتباط کامل وجود دارد و می رساند که یأس دشمنان، ریشه در اکمال و اتمام دین دارد و این کمال و تمامیت - با توجه به شأن نزول - با نصب حضرت علی (ع) تحقق پذیرفته است.

391- دشمنی با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 15

15 - جهل ، گردن فرازی و حق ناپذیری ، از ریشه های دشمنی و مخالفت با اسلام و اهل ایمان

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود .. و انهم لایستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 5

5- مخالفت اهل کتاب با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفتی خائنانه و نه از روی جهل و بی خبری *

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى

می توان گفت: مراد از «الذین کفروا..» به قرینه «تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى» اهل کتاب است.

392- دشمنی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 308

5- رویارویی و مخالفت قشر مرفّه صدر اسلام، با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعصب و جمود آنان بر شرک‌ورزی شان

فذرهم فی غمرتهم حتی حین . أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

393- دشمنی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 9

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتی إذا جاءوک یجدلونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 9 - 5

5 - دشمنی و کینه توزی شدید مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان

کیف و إن یظهورا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 1,3

1 - شرک پیشگان صدر اسلام، درباره هیچ مؤمنی به رعایت حق خویشاوندی، ملتزم نبودند.

لایرغبون فی مؤمن إلاّ

«رُقبه» و «رُقبان» (مصدر یرقبون) به معنای حفظ و نگهداری و «إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی است. قابل ذکر است که لفظ «مؤمن»

و «إلّ» هر دو نکره در سیاق نفی و مفید عمومند؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی حرمت قرابت و خویشاوندی را نگه نمی دارند.

3 - دشمنی و کینه توزی سخت مشرکان صدر اسلام نسبت به مؤمنان

لایرغبون فی مؤمن إلاّ و لاذمه

«إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی و «ذمه» به معنای عهد و پیمان است؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی، نه رعایت حق خویشاوندی

می کنند و نه بر عهد و میثاق خود با وی پایبند می مانند و این بیانگر دشمنی و کینه شدید مشرکان نسبت به مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 6

6 - مشرکان ، در راستای خاموش کردن آوای توحید ، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند .

و همّوا بإخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 309

4- مشرکان صدر اسلام از سر عناد و از روی استهزا، خواهان تحقق زودرس وعده های الهی (عذاب، غلبه اسلام و قیامت) بودند.

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

محتمل است مخاطب «لا تستعجلوه» مشرکانی باشد که خواهان تحقق وعده های الهی بودند، و از آن جایی که معمولاً کسی خواهان پیروزی دشمن و شکست و خذلان خویش نیست، می توان گفت: تعجیل مشرکان برای آمدن عذاب، از سر عناد و تمسخر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 2، 1

1- مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من یجدل فی الله بغیر علم

«جدال و مجادله» (مصدر «یجدل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان به منظور جلوگیری از نفوذ آن فکر، به مبارزه با آن حضرت پرداختند و علیه آن اندیشه، جدال خصمانه کردند.

2- سرزنش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان درباره خدا

و من الناس من یجدل فی الله بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 2

2 - مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من یجدل فی الله بغیر علم

«جدال و مجادله» (مصدر «یجدل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان برای جلوگیری از نفوذ آن در افکار و اندیشه های مردم، با آن به مبارزه برخاستند و در ردّ و انکار آن به بحث و جدل خصمانه روی آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 3

3 - تعصب کورکورانه و جاهلانه مشرکان صدر اسلام نسبت به مرام شرک، و خشم و کینه آنان نسبت به معارف الهی قرآن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت تعرف في وجوه الذين كفروا المنكر

«منکر» (مرادف «انکار») مصدر میمی و به معنای ناخرسندی و کراهت است؛ یعنی، هر گاه آیات روشن ما بر آنان تلاوت شود، آثار کراهت و ناخشنودی را در چهره کافران تشخیص می دهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت ها و الطاف ویژه خداوند در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

ص: 310

با توجه به بیان سرگذشت صالح(ع) و ثمودیان و فرجام هلاکت بار آنان در آیات پیشین و تعریض آیه قبل به حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام، در این آیه خطاب را متوجه پیامبر(صلی الله علیه و آله) نموده و می فرماید: ای پیامبر! تواز این بابت نگران نباش؛ زیرا ما با قدرت قاهر و شکست ناپذیر خود، دشمنانت را سرکوب خواهیم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران و مشرکان لجوج

وإن يكذبوك فقد كذب الذين من قبلهم جاءتهم رسلهم

یادآوری تکذیب پیامبران گذشته برای پیامبر اسلام، می تواند به منظور دلداری به ایشان و نیز توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 2

2- حق پوشی، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی، ویژگی مشرکان عصر نزول

إن الذين كفروا وصدّوا عن سبيل الله و شاقوا الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 12

12 - مشرکان صدر اسلام، اصلی ترین دشمن اسلام بودند.

ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

با این که غیر از مشرکان، پیروان ادیان دیگر نیز از پیشرفت اسلام ناخرسند بوده و با آن خصومت داشتند؛ اختصاص به ذکر یافتن مشرکان در آیه شریفه، نشان دهنده مطلب یاد شده است.

394- دشمنی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 4

4 - بغض و کینه عمیق منافقان، نسبت به شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

تعبير «أذلّ» در مورد رسول خدا(صلی الله علیه و آله)، حکایت از دشمنی شدید منافقان نسبت به آن حضرت دارد.

395- دشنامهای مرفهان کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 311

3 - بدگویی و یاوه سرایی کافران مرفه ، علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محفل های شبانه شان

سمرًا تهجرون

«سمر» (مصدر «سامر»); یعنی، گفت وگو و تشکیل محفل شبانه. «سامر» اسم جمع است مانند: «حاج»، «حاضر» و «حامل». «سامراً» حال دیگر برای ضمیر فاعل «تنکصون» است. «تهجرون» - به تقدیر تهجرون به - مشتق از «هَجْر» (بدگویی) و یا «هَجْر» (هزیان و یاوه گویی) است. جمله «تهجرون» (فعل و فاعل) در محل نصب و نعت برای «سامراً» می باشد؛ یعنی، «در حالی که در محافل شبانه، درباره آن بدگویی می کردید».

396- دعوت از دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 7

7 - جنگ با دشمنان پیمان شکن و دعوت آنان به توبه و بازگشت به دامن اسلام ، دستوری برخاسته از علم و حکمت خداوند

قتلوهم .. و يتوب الله على من يشاء و الله عليم حكيم

397- دعوت از مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 4

4 - فراخوانده شدن مردم صدر اسلام به توحید و تلاوت شدن آیات قرآن بر آنان از سوی مؤمنان

و إذا تتلى عليهم آيتنا .. بالذين يتلون عليهم آيتنا

398- دعوت از مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 4

4 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مؤمنان ، برای شرکت در سفر مکه (قبل از صلح حدیبیه)

سيقول لك المخلفون من الأعراب

از واژه «مخْلَفُون» و عذرتراشی های آنان، استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای این سفر، دعوت همگانی کرده است.

399- دعوت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 312

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، یهودیان را به پذیرش اسلام و ایمان آوردن به قرآن فرا می خواند .

و إذا قیل لهم ءامنوا بما أنزل اللّٰه

فاعل «قیل» به قرینه «قل فلم تقتلون» (در ذیل آیه) پیامبر است؛ یعنی: و إذا قلت لهم ..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 23

23 - وعده و تضمین اجر و پاداش ، از روش های قرآن برای دعوت مردم به اسلام و ایمان به قرآن

اولئك لهم اجرهم عند ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب برای پذیرش اسلام و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يا اهل الكتاب قد جاءكم رسولنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 28

28 - عن أبيّ بن كعب قال: أتى رسول الله (صلی الله علیه و آله) بأسارى فقال لهم: هل دعيتم إلى الإسلام؟ قالوا: لا. فخلى سبيلهم، ثم قرأ «و أوحى إلّی هذا القرآن لأنذرکم به و من بلغ» ثم قال: خلوا سبيلهم حتى یأتوا مآمنهم من أجل أنهم لم یدعوا.

أبی بن کعب گوید: اسیرانی را نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آوردند، حضرت به آنان فرمود: آیا تاکنون به اسلام دعوت شده اید؟ گفتند نه، پس آنان را آزاد کرد و آیه «و أوحى إلّی ..» را تلاوت کرد. و سپس فرمود: آنان را آزاد کنید تا به جایگاه امن خویش بروند، زیرا ایشان هنوز به اسلام دعوت نشده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 3,4,7

3 - تذکر خداوند به باز بودن راه بازگشت به اسلام ، برای مشرکان پیمان شکن

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . و يتوب الله على من يشاء

4- خداوند ، فراخوان کفار و مشرکان به توبه (ترک آیین شرک و پذیرش اسلام)

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . و يتوب الله على من يشاء

7- جنگ با دشمنان پیمان شکن و دعوت آنان به توبه و بازگشت به دامن اسلام ، دستوری برخاسته از علم و حکمت خداوند

قتلوهم . . . و يتوب الله على من يشاء و الله علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 10

10- خداوند ، با توجه دادن مشرکان به الهی بودن قرآن ، آنان را به پذیرش اسلام و قرآن دعوت کرد .

فإلّم يستجيبوا لكم فاعلموا . . . فهل أنتم مسلمون

ص: 313

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 1

1 - خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویکرد تمام عیار به دین اسلام

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا

احتمال دارد «ال» در «الدین» عهد بوده و مراد از آن، اسلام باشد. لازم به گفتن است که مراد از «إقامة وجه» اقبال و روی آوردن به چیزی با تمام توجه و بدون نظر به چیز دیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 1

1 - خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویکرد تمام عیار به اسلام

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ

«ال» در «الدین» ممکن است عهد و مراد از آن اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 3

3 - دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، با حيله ها و مکر های مخالفان روبه رو بود .

فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا نَفُورًا. . . وَ مَكْرَ السَّيِّئِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 2 - 1

1 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر قیام برای انجام رسالت و دعوت مردم به اسلام

قم

400- دعوت‌های اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - اسلام، دینی توحیدی و معتدل و فراخوان مردم به اقامه نماز و پرداخت زکات

و ما أمرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مَخْلَصِينَ لَهُ الدِّينَ حَنَفَاءُ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ

مراد از «الذین أُوتوا الكتاب» - که مرجع ضمیر «أمرُوا» است - ممکن است آن دسته از اهل کتاب باشد که به اسلام کفر ورزیدند. در این مبنای «الذین کفروا» در آیه اول نیز، به همان گروه نظر دارد.

ص: 314

401- دلایل اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 15

15 - اسلام ، مبتنی بر دلیل روشن و واضح

أولم تأتهم بيته ما في الصحف الأولى

402- دلایل اعراض بنی اسرائیل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 10

10 - تبیین علل ایمان نیاوردن جامعه یهود و بنی اسرائیل به اسلام ، از اهداف تشریح سرگذشت آنان در قرآن

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

آیه مورد بحث نتیجه است برای حقایق تاریخی مربوطه به بنی اسرائیل و خصوصاً یهود؛ یعنی، آنان پس از مشاهده معجزه های فراوان و برخوردار شدن از نعمتهای الهی کفر ورزیدند؛ به گوساله پرستی گرایش پیدا کردند و نسبت جهل و استهزا به موسی (ع) دادند. بنابراین انتظار ایمان آوردن به قرآن از آنان انتظاری نا به جاست.

403- دلایل اعراض یهود از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 10

10 - تبیین علل ایمان نیاوردن جامعه یهود و بنی اسرائیل به اسلام ، از اهداف تشریح سرگذشت آنان در قرآن

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

آیه مورد بحث نتیجه است برای حقایق تاریخی مربوطه به بنی اسرائیل و خصوصاً یهود؛ یعنی، آنان پس از مشاهده معجزه های فراوان و برخوردار شدن از نعمتهای الهی کفر ورزیدند؛ به گوساله پرستی گرایش پیدا کردند و نسبت جهل و استهزا به موسی (ع) دادند. بنابراین انتظار ایمان آوردن به قرآن از آنان انتظاری نا به جاست.

404- دلایل تبعیت از اسلام

3 - الهی بودن قرآن و احکام اسلام، دلیل لزوم پیروی از آن است .

اتبعوا ما أنزل الله

مراد از «ما» در «ما أنزل الله» قرآن و احکام دین است. توصیف آنها به اینکه از ناحیه خداست - پس از فرمان به پیروی از آنها (اتبعوا) - به علت و دلیل لزوم پیروی اشاره دارد.

ص: 315

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 5,6

5 - تورات و انجیل ، حاوی شواهد و نشانه هایی بر حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام و معارف اسلام هستند .

من بعد ما بينه للناس في الكتب

برخی بر آنند که مراد از «الکتاب» تورات و انجیل و مقصود از «البينات و الهدی» دلایل و رهنمودهایی است که مردم را به حقانیت نبوت و احکام اسلام هدایت می کنند. آیات گذشته - که درباره کتمان حقانیت تغییر قبله بود - مؤید این احتمال است.

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذين يكتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بينه للناس في الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 14

14 - حقانیت اسلام ، متکی بر برهان و دلایل روشن

ليهلك من هلك عن بينه و يحيى من حى عن بينه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 11

11 - ارائه نشانه های روشن درباره قرآن و اسلام و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از سوی خداوند به بنی اسرائیل

و ءاتينهم بينت من الأمر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «الأمر» اشاره به مسأله حقانیت دین اسلام و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد؛ که آیات پیشین اساساً درباره آن بود و در آیات بعد نیز مورد توجه قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 7

7- فتح مکه ، نشانه حقانیت اسلام و حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در دیدگاه مردم عصر بعثت

إذا جاء نصر الله . . . يدخلون في دين الله أفواجًا

406- دلایل قبول اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 14 - 9

9- ناتوانی همگان ، از آوردن همانند برای قرآن ، دلیل لزوم پذیرش اسلام و تسلیم شدن در برابر خداست .

ص: 316

فَالْمِ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ .. فهل أنتم مسلمون

برداشت فوق، با توجه به حرف «فاء» که جمله «هل أنتم ..» را بر «فالمِ يستجيبوا ...» تفریع کرده است، استفاده می شود.

407- دنیاطلبی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 1

1 - مسلمانان صدر اسلام، با مشاهده بساط داد و ستد و یا لهو و سرگرمی، جذب آن می شدند و مصلاً را ترک و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در حال ایراد خطبه های نماز جمعه، رها می کردند.

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

408- دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 4,5,6

4 - مشرکان صدر اسلام، مردمانی دنیاطلب بودند.

اشتروا بأيت الله ثمناً قليلاً

5 - دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام، عامل مبارزه آنان با اسلام و قرآن

اشتروا بأيت الله ثمناً قليلاً

6 - شرک پیشگان صدر اسلام، به خاطر تأمین و حفظ منافع مادی خود، مردم را از گرویدن به اسلام و سلوک راه خدا باز می داشتند.

اشتروا بأيت الله ثمناً قليلاً فصدوا عن سبيله

آیه فوق - به قرینه آیات قبل درباره مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می

کردند .

أم يقولون افتريه . . من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 317

2 - مشرکان صدر اسلام، مردمی سخت غافل و به دور از تعالیم بلند وحی و سرگرم به زندگی پست دنیایی

و إذا ذكروا لا يذكرون

پندناپذیری مشرکان، یا به سبب غفلت شدید آنان از معارف بلند الهی بود و یا به این دلیل بود که آنان - علی رغم شناخت تعالیم وحی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

409- دنیاطلبی یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 103 - 5

5 - یهودیان عصر بعثت، به دلیل وابستگی به دنیا و فسق پیشگی زمینه های ایمان و تقوا را از دست داده بودند.

لبس ما شروا به أنفسهم .. و لو أنهم ءامنوا و اتقوا لمتوبه من عند الله خیر

به کارگیری «لو» امتناعیه در جمله «لو أنهم ...» می نمایاند که: ایمان آوردن یهود و پرهیز از گناهانی همانند سحر، امری مشکل یا ممتنع بوده است. آیات پیشین - که سخن از دل بستگی شدید یهود به دنیا و فاسق بودن آنان داشت - می تواند بیانگر علت به وجود آمدن این روحیه در ایشان باشد.

410- دوستی با دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 4

4 - ایجاد پیوند دوستی و موالات با کفار و دشمنان اسلام، نشانه وجود روحیه ستم پیشگی است.

إن استحبوا الكفر على الإيمان و من يتولهم منكم فأولئك هم الظالمون

411- دوستی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 1

1 - مؤمنان عصر بعثت برخوردار از نعمت الفت و دوستی نسبت به یکدیگر

وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ

412- دین ابراهیم (ع) و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 318

8 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از ابراهیم (ع) و ابراهیم (ع) از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین و سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله) همان دین و سنت ابراهیم (ع)

ذریه بعضها من بعض

رسول الله (صلی الله علیه و آله): .. لآئی من ابراهیم و ابراهیم منی، دینه دینی و سنته سنتی و انا افضل منه، و فضلی من فضله و فضله من فضلی و تصدیق قولی قول ربی «ذریه بعضها من بعض».

محاسن برقی، ج 1، ص 152؛ ح 74؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 169، ح 33.

دین اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 15

15 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: «ان الحنیفه هی الاسلام»؛

[آیین حنیف، همان آیین اسلام است].

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 3

3 - دین اسلام، «سبیل الله» است.

لم تصدّون عن سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 34

34 - اسلام، نام رسمی دین خاتم پیامبران

ورضیت لکم الاسلام دیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 9

9 - آیین اسلام، آیین ابراهیم است.

دینا قیما مله ابرهیم

«مله ابراهیم» بدل برای «دینا قیما» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 2 - 110 - 3

3 - اسلام، تنها دین قابل انتساب به خداوند است.

دین الله

ص: 319

413- دینداری در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 5

5- شرایط مکه برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان صدر اسلام ، شرایطی دشوار و دین داری امری مشکل و نیازمند استقامت و پایداری بوده است .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

414- ذلت دنیوی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 5

5 - اسلام ستیزان (بنی نضیر و . . .) ، علاوه بر شکست و ذلت دنیوی ، دارای عذاب دردناک اخروی اند .

ذاقوا وبال أمرهم و لهم عذاب أليم

415- ذلت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 12، 9

9 - تهدید خداوند به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، به شکست خفت بار و خوارکننده در صورت تسلیم نشدن و پای فشردن بر شرک و کفر

و اعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه و أن اللّٰه مخزی الکفرین

«اخزاء» (مصدر مخزی) به معنای خوار و خفیف کردن است. به کارگیری اسم فاعل به جای فعل در جمله «و أن اللّٰه مخزی الکفرین» بیانگر سنت قطعی خداوند درباره شکست کفر و کفرپیشگان بوده و تهدیدی برای مشرکان پیمان شکن می باشد.

12 - نوید خدا به مسلمانان صدر اسلام به امداد های غیبی و شکست ذلت بار شرک پیشگان پیمان شکن

و اعلموا . . . أن اللّٰه مخزی الکفرین

تهدید مشرکان پیمان شکن صدر اسلام به شکست و خواری در واقع نویدی بود به مسلمانان به اینکه در صورت شروع جنگ، خداوند آنان

را با امدادهای غیبی خود کمک فرموده و پیروز خواهد کرد.

416- ربا در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 320

5 - وجود مؤمنان رباخوار در صدر اسلام

يا ايها الذين امنوا اتقوا الله و ذروا ما بقى من الربوا

توصیه خداوند به مؤمنان در مورد رهاسازی بهره های ربوی، بیانگر وقوع ربا و رباخواری در بین مسلمانان صدر اسلام است که از بقایای عادات عصر جاهلی بوده است.

417- رد ادعای ایمان بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 9 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور رد ادعای ایمان بادیه نشینان ، در عین پذیرش اسلام آنان

قل لم تؤمنوا و لكن قولوا أسلمنا

9 - رد ادعای ایمان اعراب از سوی خداوند ، نمودی از علم او به ژرفای قلب آدمیان

إنّ الله علیهم خبیر . قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا و لكن قولوا أسلمنا

با توجه به ارتباط این آیه با ذیل آیه قبل، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 15 - 7

7 - وجود شک و دل بستگی به مال و جان در میان اعراب ، دلیل رد ادعای ایمان آنان از سوی خداوند

قل لم تؤمنوا .. إنّما المؤمنون ... ثمّ لم یرتابوا و جهدوا بأموالهم و أنفسهم

418- رسوایی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 30

30 - اخبار خداوند ، از رسوایی و فضاحت نهایی منافقان صدر اسلام در جامعه و منزوی شدن آنان

و ما لهم فى الأرض من ولّى ولانصير

با توجه به اینکه آیه، إخبار از آینده است و نیز واژه «فى الأرض» می تواند به همین زندگی دنیوی اشاره داشته باشد، این برداشت به دست می آید.

419- رسوم جاهلیت در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 32 - 7

ص: 321

7- برخی از تحریمهای ساختگی دوران جاهلی همچنان در افکار مسلمانان صدر اسلام به جا مانده بود و در میان آنان رواج داشت.

قل من حرم زینه الله التي أخرج لعباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 21

21- برخی از سنت های جاهلی ، به قدری در جامعه صدراسلام رخنه و نفوذ داشت که شکستن آن ، نیاز به اقدام عملی پیامبر (صلی الله علیه و آله) با پشتیبانی خداوند داشت .

فلما قضی زید منها وطراً زوّجناها لکی لایکون علی المؤمنین حرج فی أزواج أذعیانهم

420- رسوم مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 34

34 - انجام عمره و زیارت خانه خدا ، امری مرسوم در نزد مشرکان عصر بعثت

و لاء آمین البیت الحرام . . . و لایجرمنکم شئنا قوم ان صدوکم

در شأن نزول آیه آمده است که مشرکان برای عمره و زیارت خانه خدا راهی مکه بودند و مسلمانان خواهان هجوم به آنان شدند، در آن هنگام این آیه نازل شد. (مجمع البیان) جمله «و لایجرمنکم» این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 7

7 - مشرکان ، دارای موسم سالانه برای آمدن به مسجدالحرام

فلا یقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا

تعبیر به «عامهم» - که عام را به مشرکان اسناد داده - مشعر به این معناست.

421- رفاه مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - رفاه و امکانات مادی مسلمانان ، غیر قابل تحمل برای منافقان صدر اسلام و برانگیزنده آنان به ستیزه جویی و کینه‌ورزی

و ما نقموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

422- رفاه منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 322

7 - توبه - 9 - 74 - 10

10 - برخورداری منافقان صدر اسلام از امکانات و رفاه مادی

و ما نقموا إلا أن أغنيهم الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 7

7 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقایسه با منافقان

و لاتعجبک أموالهم و أولدهم

تعجب از امکانات رفاهی و مفاخر اجتماعی منافقان، نشان از ضعف مالی و امکانات مؤمنان در مقایسه با آنان دارد.

423- رنجهای مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 9

9 - دل های مؤمنان صدر اسلام، جریحه دار و آکنده از رنج و آزار مشرکان

و یشف صدور قوم مؤمنین

424- روش برخورد دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 7

7 - تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض .. فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

425- روش برخورد مخالفان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نماز در عصر بعثت ، مورد تهاجم مخالفان اسلام

أرءیت الذی ینهی

جمله «لئن لم ینته» - در آیات بعد - قرینه بر وقوع این مزاحمت، به هنگام نزول آیات این سوره است که با اوایل بعثت هم زمان بوده است.

ص: 323

426- روش برخورد مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 2 - 1,2

1 - مسلمانان نابینا، پس از ورود خود به مجلس وعظ و ارشاد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با ترش رویی و روی گردانی یکی از حاضران مواجه شد.

عبس و تولی . آن جاءه الأعمی

2- عبدالله بن أمّ مکتوم، نابینای مسلمانان که گرفتار ترش رویی و اعراض یکی از حاضران مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) شد.

آن جاءه الأعمی

برخی از مفسران، نام شخصی را که «أعمی» بود و آیه شریفه درباره حضور او نازل شده، «عمرو» و اکثریت «عبدالله» نوشته اند؛ ولی همگان بر این اتفاق دارند که او فرزند نابینای «ام مکتوم» بود. در شأن نزول آیه شریفه آمده است که وی در حال ورود به مجلسی که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در آن حضور داشت، مورد اسائه ادب فردی از بنی امیه - که گفته می شود عثمان بن عفان بوده است - قرار گرفت.

427- روش برخورد مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 11,12

11 - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند.

یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

12 - رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود.

کیف یکون للمشرکین عهد... کیف... یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 1

1 - واکنش مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن کریم ، واکنشی تحقیرآمیز بود .

و يقولون لو لا أنزل عليه آية من ربه

کلمه «آیه»، به قرینه مقام، به معنای معجزه است ؛ یعنی، مشرکان می گویند: چرا بر محمد(صلی الله علیه و آله) از سوی خدایش معجزه نازل نشده. مفهوم این سخن آن است که: ما قرآن را به عنوان آیت و نشانه ای الهی برای صدق ادعای پیامبر(صلی الله علیه و آله) قبول نداریم و این در واقع تحقیر شأن قرآن و استخفاف به امر کتاب خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 324

4 - مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برخوردی لجوجانه داشتند .

أفأنت تهدي العمى و لو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 9

9 - مشرکان ، پیامبر اسلام را از مبارزه با معبودهایشان برحذر داشته و از قهر آنان می ترساندند .

و يخوفونك بالذين من دونه

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که مقصود از «الذین من دونه» معبودهای مشرکان باشد؛ چنان که بسیاری مفسران گفته اند: بت پرستان مکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از خشم و غضب بت ها برحذر می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 1

1 - موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 4,5

4 - همگونی برخورد های مشرکان عصر بعثت با کافران عصر موسی ، در مورد کتاب آسمانی

و لو جعلنه قرءاناً .. و لقد آتینا ... فاختلف فيه

5 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر کفرورزی های مشرکان عصر بعثت نسبت به قرآن

و لقد آتینا موسی الکتب فاختلف فيه

ذکر اختلاف قوم موسی در پذیرش تورات، به قرینه عبارت های قبلی (ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك)، می تواند برای تسلی خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 49 - 1,6

1 - منافقان صدر اسلام ، تنها در صورتی که داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نفع آنان بود ، به آن تن می دادند .

وإن یکن لهم الحقّ یأتوا إلیه مذعنین

«اذعان» به معنای «انقیاد» و «مذعنین» به معنای «منقادین» (فرمان برداران و اطاعت کنندگان) است.

6 - منافقان ، تنها در چارچوب منافع خویش به دین روی می آورند و در برابر فرمان های خدا و رسول او ، مطیع و منقاد می شوند .

وإذا دعوا إلی اللّٰه ورسوله لیحکم بینهم إذا فریق منهم معرضون 0 وإن یکن لهم الح

ص: 325

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 4, 2, 1

1 - منافقان صدراسلام ، برای اثبات آمادگیشان جهت جهاد کردن ، با سخت ترین سوگند ها ، به خدا سوگند یاد می کردند .

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

مقصود از خروج در جمله «لیخرجنّ» طبق نظر مفسران و شأن نزول آن، خروج از شهر و دیار خویش و حرکت برای جهاد است.

2 - منافقان صدراسلام ، برای پوشش چهره کربه و مزورانه خود و فرار از فریضه جهاد ، از سوگند به خدا استفاده می کردند .

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

4 - تلاش گسترده منافقان صدراسلام برای اثبات حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به سوی خویش

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

سوگند مؤکد، دلیل بر وجود چنین تلاشی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 6

6 - برخی از منافقان صدراسلام ، برای شانه خالی کردن از مسؤولیت حل و فصل مسائل اجتماعی ، در پناه دیگران و مخفیانه از محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گریختند .

قد یعلم الله الذین یتسلّلون منکم لوادًا

«تسلّل» به معنای خروج پنهانی است و «لواد» به معنای پنهان شدن در پشت سر کسی و در پناه او فرار کردن است. «لوادًا» نیز حال برای فاعل «یتسلّلون» می باشد. گفتنی است که آیه شریفه با توجه به مضمون آن - به ویژه جمله «فلیحذر الذین یخالفون عن أمره» - و نیز مطابق بعضی از شأن نزول ها، درباره منافقان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 9

9 - منافقان ، اعتقاد نداشتن به رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را در بین خودشان ، علنی اعلام می کردند .

و يقولون في أنفسهم لولا يعذبنا الله بما نقول

مفسران عبارت «يقولون في أنفسهم» را دو صورت معنا کرده اند: الف) در دل خودشان می گویند؛ ب) در میان خودشان (با خودشان) می گویند. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 5

5 - شهادت صریح و اکید به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حضور آن حضرت ، از شگرد های منافقان برای پنهان نگه داشتن چهره نفاق خود از آن حضرت

إذا جاءك المنافقون قالوا نشهد إناك لرسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 3

ص: 326

3 - به کارگیری تعبیرات جسارت آمیز علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاورات منافقان

ليُخْرِجَنَّ الْأَعَزَّ مِنْهَا الْأَذْلَّ

مقصود رئیس منافقان از «أعزّ» خودش و از «أذلّ» رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است. این تعبیر حکایت از آن دارد که منافقان، در جمع خود و در محاورات میان خویش، نسبت به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تعبیرهای گستاخانه و جسارت آمیزی داشتند.

429- روش تبلیغ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 13

13 - بهره گیری از عواطف خویشاوندی برای ترغیب مشرکان مکه به گرویدن به اسلام

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج ملّه أبیکم إبرهیم

430- روش قضاوت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 3

3 - داوری مشرکان صدر اسلام، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود.

أم یقولون نحن جمیع منتصر

اتکای مشرکان بر جمعیت خویش، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

431- روش مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 9

9 - ادعای عدم نزول وحی، به دروغ مدعی نبوت شدن و ادعای آوردن مانند برای قرآن، از روشهای مخالفان برای مبارزه با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

ما أنزل الله علی بشر .. افتتری علی الله کذبا أو قال أوحی إلیّ ... سأُنزل مثل ما

4- توبیخ و سرزنش به جهت اعتقادات دینی ، از روش های کافران در مبارزه با اسلام

يقول أءنك لمن المصدّقين

فعل مضارع «يقول» - که بر استمرار دلالت دارد - گویای این حقیقت است که توبیخ و سرزنش کردن، کار همیشگی کافران در برخورد با مؤمنان است.

ص: 327

432- رهبران ظالم و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 9

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا في كل قرية... و ما يمكرون إلا بأنفسهم

433- ریاکاری منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 6

6 - گروهی از منافقان متخلف از جنگ تبوک ، ریاکارانه در صدد جبران پیامد خسارتبار ترک جهاد و رسوایی گذشته خویش

فإن رجعت الله إلى طائفة منهم فاستذنوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 5

5 - شهادت صریح و اکید به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حضور آن حضرت ، از شگرد های منافقان برای پنهان نگه داشتن
چهره نفاق خود از آن حضرت

إذا جاءك المنافقون قالوا نشهد إنك لرسول الله

434- زکات در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 4

4 - وجود مالیات و انفاق های مالی واجب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرماً و يتربص بكم الدوائر

جمله «تربص بكم الدوائر» دلالت می کند که بادیه نشینان در انتظار فرصتی برای شانه خالی کردن از انفاق هستند، بنابراین خود را در

پرداخت آن مجبور می دیدند.

435-زمینه اسلام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 328

5- اهل کتاب، دارای زمینه مناسب برای پذیرش اسلام و قرآن اند.

و كذلك أنزلنا إليك الكتب فالذین ءاتینهم الكتب یؤمنون به

تفریح «الذین آتیناهم..» بر فراز پیش با «فاء»، به معنای آن است که صاحبان کتاب آسمانی، به دلیل برخورداری از کتاب آسمانی و در نتیجه، آگاهی از محتوای قرآن، از طریق کتاب هاشان، دارای زمینه مساعدتری برای پذیرش قرآن اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 1 - 4

4- بهره گیری قرآن، از باورهای ارزشی و راستین اهل کتاب، در گرایش دادن آنان به اسلام*

و الطّور

با توجه به این که کوه طور، در باور اهل کتاب (یهود و نصارا) محل نزول وحی و سرزمین مقدس بوده است و این باور از نظر قرآن به جا بوده است؛ با سوگند خوردن به آن، قلب اهل کتاب را مجذوب پیام قرآن می ساخته است.

436- زمینه اسلام بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 9

9- بنی اسرائیل، در صورت یادآوری نعمت های گران سنگ الهی و بررسی علت های فضیلتشان در اعصار گذشته، زمینه های ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در خویش، شکوفا خواهند کرد.

و من ینکفر به فأولئک هم الخسرون. ینی اسرائیل اذکروا نعمتی

به نظر می رسد توصیه به یادآوری نعمتهای خدادادی، پس از بیان خطر کفرورزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، ارائه رهنمودی باشد برای ایجاد زمینه ایمان.

437- زمینه اسلام مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 4

4- پیروزی مسلمانان عصر بعثت بر مکه و فتح آن ، زمینه ساز مسلمان شدن جمعیت های فراوانی از مردم آن زمان

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا

438- زمینه اسلام مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 48 - 4

ص: 329

4- تأخیر در عذابِ شرک پیشگان عصر بعثت، فرصتی بود تا شاید آنان بیدار شوند و به اسلام بگردند.

و يستعجلونك بالعذاب... و كآئن من قرية أمليت لها

439- زمینه اسلام مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 13

13 - بهره گیری از عواطف خویشاوندی برای ترغیب مشرکان مکه به گرویدن به اسلام

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج مله أبیکم ابرهیم

440- زمینه تشخیص منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 6

6- جنگ تبوک، از عوامل متمایز شدن صف مجاهدان و مؤمنان راستین از صف منافقان

رضوا بأن یکونوا مع الخوالف... لکن الرسول... جهدوا

«جاهدوا» (به صورت فعل ماضی) به عنوان گزارش از جنگی است که مسلمانان پشت سر گذاشته اند که مفسران آن را جنگ تبوک دانسته اند و خداوند، پس از این جنگ است که چهره منافقان را افشا می کند.

441- زمینه تشخیص مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 6

6- جنگ تبوک، از عوامل متمایز شدن صف مجاهدان و مؤمنان راستین از صف منافقان

رضوا بأن یکونوا مع الخوالف... لکن الرسول... جهدوا

«جاهدوا» (به صورت فعل ماضی) به عنوان گزارش از جنگی است که مسلمانان پشت سر گذاشته اند که مفسران آن را جنگ تبوک دانسته اند و خداوند، پس از این جنگ است که چهره منافقان را افشا می کند.

442- زمینه تعقل مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 6

6 - فصاحت قرآن ، موجب جلب توجه اعراب عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و واداشتن آنان به اندیشه و تعقل

ص: 330

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

443- زمینه تکامل اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 1 - 4

4 - برخورد شدید خداوند با فیل داران مهاجم ، جلوه ربوبیت او و فراهم آوردن زمینه رشد برای آیین اسلام بود .

رَبِّكَ

اضافه «رَبِّ» به ضمیر در خطاب به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، بیانگر این است که نابودی اصحاب فیل، آن حضرت را در مسیر رسالت الهی اش، از تربیت و تدبیر الهی برخوردار کرده است.

444- زمینه دفع توطئه منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 3

3 - توصیه خداوند به مؤمنان ، برای جبران کمبود ها و نیاز های اقتصادی اصحاب نیازمند پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جهت خنثی کردن توطئه منافقان در انفاق به آنان

لَاتَتَفَقَّهُوا عَلَىٰ مِنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ . . . وَأَنْفَقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ

445- زمینه عزت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 1

1 - صلح حدیبیه ، مایه شوکت اسلام و فروختن کینه ها و خصومت های مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا تَأَخَّرَ

با توجه به این که در این آیات، غفران مترتب بر فتح شده است، می توان پی برد که مراد از «غفران» و «ذنب» معنای رایج آن نیست؛ زیرا ربطی میان صلح حدیبیه و بخشش گناهان دیده نمی شود. بر این اساس معنای دیگری این جا مراد است و آن این که بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را در نظر دشمنانش گنه کار و متهم می نمود؛ ولی در پرتو صلح حدیبیه، زمینه نشر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بازساخت شخصیت، اوصاف و خصال کریمانه آن حضرت فراهم آمد.

446- زمينه قبول اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 331

6 - اعتقاد به آیین ابراهیم ، مستلزم پذیرش اسلام است .

ربنا وابعث فيهم رسولا .. و من يرغب عن ملة ابراهيم الا من سفه نفسه

جمله «ربنا وابعث ..» - که اشاره به بعثت پیامبر اسلام دارد - بیانگر اصلی از اصول آیین ابراهیم است. بنابراین باور به آیین ابراهیم، در پی دارنده باور به حقانیت دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 18

18 - « روى أنّ النبىّ (صلى الله عليه وآله) قرأ « أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربّه » فقال إنّ النور إذا وقع فى القلب إنفسح له و انشرح ، قالوا : يا رسول الله فهل لذلك علامه يعرف بها ؟ قال : التجافى عن دارالغرور و الإنابه إلى دار الخلود و الإستعداد للموت قبل نزول الموت ؛

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده است که آن حضرت آیه «أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربّه» را تلاوت کرد و آن گاه فرمود: هنگامی که نور وارد قلب می شود، قلب برای اسلام باز و گشاده می گردد. گفتند: ای رسول خدا! آیا علامتی برای آن هست که به وسیله آن شناخته شود؟ فرمود: علامت آن پهلو تهی کردن از خانه غرور و بازگشت به خانه جاویدان و آماده شدن برای مرگ قبل از آمدن آن است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 6

6 - اعتقاد واقعی به خداوند و پایبندی به ارزش ها ، مستلزم پذیرش قوانینی است که از سوی خداوند بر پیامبر (صلى الله عليه وآله) نازل شده است .

و الذین ءامنوا .. و ءامنوا بما نزل على محمد

قید «و آمنوا بما نزل ..» - به عنوان سومین حلقه در پی «آمنوا» و «عملوا الصالحات» - می تواند بیانگر این برهان باشد که اگر کسی معتقد به خداوند است باید به قوانین و دستورات او - که به وسیله پیامبران ابلاغ می شود - نیز مؤمن باشد و بدون آن، در حقیقت به خدا ایمان ندارد و پایبند ارزش ها نیست.

447- زمینه گرایش به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- گرایش به دین اسلام، در گرو وجود سعه صدر و روح پذیرش حق در انسان است.

أفمن شرح الله صدره للإسلام

ص: 332

448- زمینه گرایش به دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 26 - 6

6- بیماردلان و منافقان گریزان از تکالیف دینی ، دارای زمینه گرایش به دشمنان اسلام

و ذکر فيها القتال رأیت الذین فی قلوبهم مرض.. قالوا للذین کرهوا... سنطیعکم

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین، می توان نتیجه گرفت که میان بیماردلی و گریز از تکالیف دشوار و تمایل به دشمنان اسلام، ارتباطی تنگاتنگ وجود دارد.

449- زن در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 10، 3، 2، 1

1 - پرسش و استفتای مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد مسائلی مربوط به زنان

و یستفتونک فی النساء

فعل مضارع «یستفتونک»، دلالت بر استمرار پرسش دارد.

2 - حقوق زن ، مورد بحث و گفتگوی مسلمانان صدر اسلام

و یستفتونک فی النساء قل الله یتیکم فیهنّ

از سؤال مکرر، که فعل مضارع دلالت بر آن دارد و صیغه جمع، که دلالت بر تعدد سؤال کنندگان دارد، می توان فهمید که حقوق زنان مورد بحث و گفتگوی مسلمانان بوده است.

3 - تشریح احکامی در مورد زنان ، زمینه مطرح شدن سؤلهایی از سوی مسلمانان صدر اسلام در مورد آنان *

و یستفتونک فی النساء... و ما یتلی علیکم فی الکتب فی یتمی النساء

10 - تجاوز به حقوق زنان یتیم ، در عصر بعثت

فی یتمی النساء التی لا تؤتونهن ما کتب لهن

450- زنان منافق در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 1,2

1 - وجود زنان منافق ، در میان منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المنفقون و المنفقت

2 - همگونی زنان و مردان منافق صدر اسلام ، در مواضع ضد اسلامی و برخورد با مسلمانان

المنفقون و المنفقت بعضهم من بعض يأمرن بالمنكر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 333

7 - توبه - 9 - 68 - 5

5 - وجود زنان منافق در میان منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وعد الله المنافقين و المنفقت

451- زیارت اهل قبور در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 5

5 - وجود سنت نماز و دعا برای میت مسلمان و رفتن بر سر قبر وی در زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

452- زیان دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 5

5 - خسارت و پی آمد سوء مکر و حيله مخالفان دين اسلام ، دامنگير خود آنان خواهد گشت .

فلما جاءهم نذير ما زادهم إلا نفورا. . . و مكر السيي و لا يحيق المكر السيي

453- سپاه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 26 - 7

7 - سپاه اسلام ، همواره مستظهر و پشتگرم به نصرت و امداد های الهی

لقد نصرکم الله فی مواطن کثیره . . . و أنزل جنوداً لم تروها

454- سختگیری بر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 5

5 - کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره نمودن و کمین زدن ، شیوه های بیان شده از سوی خداوند برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام ، در سراسر جزیره العرب

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم . . . واقعدوا لهم كل مرصد

ص: 334

455- سرزنش توطئه علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 15 - 1

1 - برقراری رابطه دوستی و همدستی با دیگر پیروان ادیان علیه اسلام و مسلمین ، کاری زشت و در پی دارنده عذاب سخت الهی

الذین تولّوا قوماً .. لهم عذاباً شديداً إنهم ساء ما كانوا يعملون

456- سرزنش کفر به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 5

5- سرزنش اهل کتاب از سوی خداوند ، به خاطر امتناع از ایمان ، علی رغم آشکار شدن حقانیت اسلام بر ایشان *

إنّ الذین ارتدّوا علی أدبرهم .. الشیطن سوّل لهم

برداشت بالا بدان احتمال است که مراد از «الذین ارتدّوا. ..» اهل کتاب باشند؛ زیرا آنان با برخورداری از کتاب آسمانی و وعده های الهی به بعثت رسول خاتم (صلی الله علیه و آله) و عالمان به کتاب، نزدیک ترین گروه و سزاوارترین آنان به شناخت حقانیت اسلام و قرآن بوده اند.

457- سرزنش مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 2

2 - نکوهش شرک پیشگان مرفه صدر اسلام ، به خاطر پندار غلط آنان در ارزیابی موقعیت خویش در نزد خداوند

أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

458- سرزنش مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 119 - 4

4- نکوهش خداوند از برخی مسلمانان صدر اسلام به سبب تحریم خوردن گوشت حیوانی که با نام خدا ذبح شده است.

و ما لکم الا تأکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 13 - 13

13 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به خاطر هراسشان از سطوت دشمن و خودداری از نبرد با آنان ملامت کرد .

ص: 335

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 12 - 1

1 - خداوند ، مسلمانان را به خاطر بدگمانی به همسر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موضع گیری تردیدآمیز نسبت به شایعه « افک » و رد نکردن صریح آن ، مورد سرزنش قرار داد .

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 16 - 1

1 - خداوند ، مسلمانان را به خاطر تأثیر پذیری در برابر شایعه « افک » و عدم موضع گیری مناسب در برابر آن ، نکوهش کرد .

و لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ .. سُبْحٰنَكَ هٰذَا بَهْتَنَ عَظِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 4

4 - اقدام نکوهیده برخی از مسلمانان ، به تحمیل آرای شخصی خود بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

لَوْ يَطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنْتُمْ

برداشت بالا بدان احتمال است که نکوهش مستفاد از آیه، نظر به جریان هایی داشته باشد که قبلاً صورت گرفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 13 - 4

4 - نکوهش مسلمانان از سوی خداوند ، به خاطر صرف نظر کردن از ملاقات های محرمانه با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امتناع ورزیدن از پرداخت صدقه نجوا

ءَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تَقَدَّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ صَدَقْتُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - خداوند ، آن دسته از مؤمنان صدراسلام را که به گفته های خود عمل نمی کردند ، مورد سرزنش و نکوهش قرار داد .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 2

2 - نکوهش مسلمانان صدراسلام از سوی خداوند ، به خاطر ترک مصلاً برای داد و ستد و یا تماشای لهو و رها کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حال ایراد خطبه های نماز جمعه

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

ص: 336

459- سرزنش مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 2

2- سرزنش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان درباره خدا

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 1

1 - نکوهش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان در باره او

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 2

2 - نکوهش شرک پیشگان مرفه صدر اسلام، به خاطر پندار غلط آنان در ارزیابی موقعیت خویش در نزد خداوند

أیحسبون أنّهم نمدّهم به من مال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 31 - 2

2 - کافران و مشرکان صدر اسلام، به دلیل عبرت نگرفتن از سرنوشت هلاکت بار کافران پیش از خود، مورد سرزنش خدا قرار گرفتند.

ألم یروا کم أهلكنا قبلهم من القرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 10

10- مشرکان عرب، مورد توبیخ و سرزنش الهی به خاطر نیندیشیدن در کتاب آسمانی نازل شده به لغت ایشان

و إذ لم یهتدوا به .. هذا کتب مصدق لساناً عربیاً

لحن آیه شریفه، توبیخی است؛ زیرا مخاطب این استدلال کسانی اند که می گفتند: «لو كان خيراً ما سبقونا إليه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، به خاطر اعتقادشان به دختر داشتن خداوند - به رغم امتیاز و برتری پسر در نزد ایشان - مورد توبیخ و سرزنش

الهی

أَلْكُمْ الذَّكْرَ وَلَهُ الْأُنْثَى

ص: 337

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 6

6 - نکوهش مشرکان صدراسلام از سوی خداوند ، به خاطر بی اعتنایی آنان نسبت به قرآن ، جدی نگرفتن رهنمود های آن و برخورد استهزاآمیز با آن

أفبهذا الحديث أنتم مدهنون

استفهام در «أفبهذا الحديث» توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 8 - 3

3 - نکوهش مشرکان صدراسلام از سوی خداوند ، به خاطر موضع گیری مخالفت آمیزشان در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سرباز زدن از پذیرش ایمان به خدا

و ما لكم لا تؤمنون بالله و الرسول يدعوكم لتؤمنوا برسكم

460- سرزنش منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 9

9 - توبیخ منافقان ، به خاطر حرکت های خیانت آمیز علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) با وجود برخورداری از تفضلات خدا و رسولش

و ما تقموا إلا أن أغنيهم الله و رسوله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 126 - 1

1 - ملامت خداوند نسبت به منافقان صدر اسلام ، به خاطر به خود نیامدن و متنبه نشدن از آزمون ها و ابتلائات الهی

أولا يرون أنهم يفتنون في كل عام

461- سرزنش مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 6 - 3

3 - برخی از مؤمنان به سبب مخالفتشان با حرکت به سوی جنگ بدر ، مورد سرزنش و توبیخ خداوند قرار گرفتند .

يجدلونك فى الحق بعد ما تبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 5

ص: 338

5- مؤمنان بی تفاوت، که دل هایشان با یاد خدا و تلاوت آیات او نرم و خاشع نمی شود، مورد نکوهش خدا هستند.

ألم يأن للذين ءامنوا أن تخشع قلوبهم لذكر الله و ما نزل من الحق

استفهام در «ألم يأن...» برای توبيخ و نکوهش است.

462- سرزنشهای مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 30 - 4

4- ارضای غرایز جنسی، حتی از راه آمیزش با همسر و یا کنیز خود، مورد ملامت در بینش برخی از مردم عصر بعثت

فإنهم غير ملومين

تعبیر «غیر ملومین» (نکوهیده نیستند)، می تواند تعریضی باشد به اندیشه رهبانان که هرگونه ارضای غرایز جنسی را، منافی با مقامات معنوی می پنداشتند.

463- سرور منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 81 - 2

2- خوشحالی و احساس موفقیت منافقان از شرکت نکردن در جنگ تبوک

فرح المخلفون بمقعدهم خلف رسول الله

464- سستی در مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 16 - 7

7- وجود برخی افراد سست ایمان و مرتبط با بیگانگان، در میان مسلمانان صدر اسلام

و لم يتخذوا من دون الله و لا رسوله و لا المؤمنین وليجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بروز نوعی سستی میان گروهی از مسلمانان صدر اسلام، برای رفتن به جنگ تبوک

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا .. ائْتَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ

این بخش از آیات، چنانکه برخی از مفسران گفته اند، مربوط به جنگ تبوک است.

ص: 339

465- سطحی نگری بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 3

3 - شناخت سطحی و صوری برخی از بادیه نشینان صدر اسلام ، از ایمان و دین داری

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا و لكن قولوا أسلمنا

احتمال می رود که ادعای بادیه نشینان، نه از آن جهت بوده که به امتیازی دست یابند؛ بلکه واقعاً قادر نبودند که فرق اسلام و ایمان را تشخیص دهند و گمان می کردند که صرف تسلیم در برابر نیروی مسلمانان، ایمان به شمار می رود.

466- سطحی نگری مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 7 - 7

7 - تردید در پیروزی رومیان پس از شکست آنان ، برخاسته از سطحی نگری و بی توجهی مردمان عصر بعثت به حقایق نهان زندگی دنیا است .

سیغلبون ... يعلمون ظهراً من الحیوه الدنيا

نکته یاد شده بر این اساس است که «ال» در «الناس» عهد باشد و مراد از آن، مردمی باشند که درباره وعده خداوند به پیروزی رومیان شکست خورده تردید داشتند.

467- سطحی نگری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 3

3 - داوری مشرکان صدر اسلام ، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود .

أم یقولون نحن جمیع منتصر

اتکای مشرکان بر جمیعت خویش، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

468- سعی صفا و مروه در صدر اسلام

6 - برخی از مسلمانان صدر اسلام، از انجام سعی میان صفا و مروه، اکراه داشته و آن را از مناسک حج نمی پنداشتند.

فمن حج البيت أو اعتمر فلا جناح عليه أن يطوف بهما

نفی اشکال از سعی میان صفا و مروه با جمله «فلا جناح . . .» گویای این است که: مسلمانان از انجام آن عمل اکراه داشته و منشأ آن - چنانچه در شأن نزول آمده - وجود بتهایی بود که مشرکان در صفا و مروه بین آن دو نصب کرده بودند.

ص: 340

469- سلام در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 7

7 - سلام کردن ، علامت مسلمانی در صدر اسلام *

و لا تقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمنا

برخی برآند که مراد از القای سلام، همان گفتن «سلام علیکم» می باشد. زیرا این گونه تحیت، در آن زمان مخصوص جامعه اسلامی بود.

470- سنت های صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 5

5 - وجود سنت نماز و دعا برای میت مسلمان و رفتن بر سر قبر وی در زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

471- سوره در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 7

7 - واژه «سوره» و استعمال آن در بخشی از آیات قرآن ، اصطلاحی آشنا و شناخته شده در عصر وحی

يحذر المنفقون أن تنزل عليهم سوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 1

1 - «سوره» عنوانی انتخاب شده از سوی خداوند و شناخته شده در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا أنزلت سوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- «سوره» عنوانی آشنا، برای مؤمنان عصر نزول

لولا نزلت سوره فاذا أنزلت سوره

از این که مؤمنان درخواست نزول «سوره» ای را داشتند؛ معلوم می شود که آنان با این عنوان آشنا بوده اند و عنوان «سوره» در

ص: 341

عصرهای پس از نزول جعل نشده است.

472- سوره های قرآن در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 7

7- واژه «سوره» و استعمال آن در بخشی از آیات قرآن، اصطلاحی آشنا و شناخته شده در عصر وحی

یحذر المنفقون أن تنزل عليهم سوره

473- سوگند در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 2 - 5

5- وجود سنت سوگند بر ترک برخی از حلال ها و مباحات در میان مردم صدر اسلام و پیش از آن

قد فرض الله لكم تحله أيمنكم

474- سوگند مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 2

2- شرک پیشگان عصر بعثت، بر پیمان صلح خود با مسلمانان، سوگند وفاداری یاد کرده بودند.

وإن نكثوا أيمانهم من بعد عهدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 5

5- شرک پیشگان صدر اسلام، بر پیمان خود با مسلمانان سوگند وفاداری یاد کرده بودند.

قوماً نكثوا أيمانهم

475- سوگند منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 56 - 1

1 - سوگند دروغ منافقان صدر اسلام به خداوند ، برای اثبات ایمان خویش و همراهی خود با مؤمنان

ص: 342

و يحلفون بالله إنهم لمنكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 1

1 - سوگند دروغ منافقان متخلف از جنگ تبوک ، به منظور گذشت کردن مؤمنان از تخلف آنان و متعرض نشدن به آنها

سيحلفون بالله لكم إذا انقلبتم إليهم لتعرضوا عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 11

11 - تمسک منافقان به سوگند دروغ برای اثبات حسن نیت خویش در ساختن مسجد (مسجد ضرار)

و ليحلفن إن أردنا إلا الحسنى

476- سوگندهای منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 1,2

1 - منافقان صدراسلام ، برای اثبات آمادگیشان جهت جهاد کردن ، با سخت ترین سوگند ها ، به خدا سوگند یاد می کردند .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

مقصود از خروج در جمله «ليخرجنّ» طبق نظر مفسران و شأن نزول آن، خروج از شهر و دیار خویش و حرکت برای جهاد است.

2 - منافقان صدراسلام ، برای پوشش چهره کریه و مزورانه خود و فرار از فریضه جهاد ، از سوگند به خدا استفاده می کردند .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 1

1 - منافقان ، در جنگ « بنی المصطلق » سوگند یاد کردند پس از بازگشت به مدینه ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از آن شهر اخراج کنند .

يقولون لئن رجعنا إلى المدينة ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

«لام» در «لئن رجعنا» توطئه برای قسم و «ليخرجنّ الأعزّ..» جواب قسم است. طبق نظر مفسران، سخن یاد شده را رئیس منافقان (عبدالله بن اُبی) در غزوه بنی المصطلق گفته بود.

477- سهولت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 280 - 3

3 - آسان گیری دین ، در احکام و حقوق

ص: 343

و ان كان ذو عسره فنظرة الى ميسره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 46

46 - اسلام ، دینی آسان و احکام آن ، قابل انطباق با شرایط گوناگون زندگی

فمن اضطر فی مخمصة غیر متجانف لاثم فإنّ الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 20, 21, 23

20 - برداشتن تکالیف شاق ، گسستن زنجیر های جهل و خرافه و زدودن بدعت های دینی از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت خویش

و یضع عنهم إصرهم و الأغلل التي كانت علیهم

«إصر» به معنای عهد و پیمان سنگین و نیز به هر چیز دشوار و طاقت شکن گفته می شود. در آیه شریفه بدین مناسبت که در مقام بین تشریح احکام از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، مراد از آن تکالیف مشقتباری است که امتهای گذشته بدانها پایبند بوده اند. غلّ (مفرد اغلال) به معنای طوق و زنجیری است که به گردن و یا دستها بسته می شود و مراد از آن جهل و خرافه و بدعت و مانند اینهاست.

21 - رها ساختن مردم (یهود، نصارا و...) از تکالیف شاق و زنجیر های خرافات ، از نشانه های موجود در تورات و انجیل برای شناسایی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الذی یجدونه... یضع عنهم إصرهم و الأغلل التي كانت علیهم

23 - دین اسلام احیاگر ارزش ها و پاکی ها و به دور از تکالیف شاق و خرافه های اسارتبار است .

یحل لهم الطیبت و یحرم... و یضع عنهم إصرهم و الأغلل التي كانت علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 6

6 - اسلام دین آسان و انعطاف پذیر در برابر ناتوانی ها ، دشواری ها و مشکلات گوناگون زندگی

لیس علی الضعفاء و لا علی المرضى و لا علی الذین لا یجدون ما ینفقون حرج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 13

13- اسلام دین سهل ، معتدل و انعطاف پذیر در برابر ضرورت ها و نیاز های آدمی

إنما حرّم علیکم المیتة .. فمن اضطرّ غیر باغ و لاعاد فإن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 5

5 - احکام شریعت اسلام ، تکالیفی آسان و پیراسته از هر گونه عسر و حرج

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج

ص: 344

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 62 - 3

3 - اسلام، دینی سهل و آسان و به دور از تکالیف طاقت فرسا و حرج آفرین

و لا تكلف نفسا إلا وسعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 6

6 - اسلام، دینی است آسان و بدون هیچ سختی و مشقت برای پیروانش.

ليس على الأعمى حرج ولا على الأعرج حرج ولا على المريض حرج ولا على أنفككم

«حرج» در اصل به معنای «ضیق» (سختی و مشقت) است. برداشت فوق مبتنی بر همین معنای اصلی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 18

18 - تکالیف عبادی اسلام، آسان و در توان بشر و به دور از مشقت و مشکل طاقت فرسا

فاقرءوا ما تيسر منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 8 - 5، 2، 1

1 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) وعده داد که او را به برنامه و شریعتی ساده راهنمایی کرده و بر انجام دادن آن آماده و توانا سازد

و نيسرك لليسرى

«یسری» وصف برای موصوفی محذوف از قبیل «الطریقه» یا «الشریعه» و به معنای سهل تر و آسان تر است. اسناد فعل «نيسر» به ضمیر خطاب - با آن که در این موارد طبیعی آن است که تعبیر «آسان کردن یسری برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)» به کار رود؛ نه «آسان ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای یسری» بیانگر آن است که خداوند وعده ایجاد تحولات درونی در شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) را، به آن حضرت داده است که با سهولت پذیرای برنامه الهی گردد.

2- اسلام، آسان ترین شریعت و به دور از تکالیف دشوار و مشقت بار

و نیسّرک لیسری

به قرینه «فذکر» در آیه بعد - که تذکر به انسان ها را بر این آیه تقریع کرده است - مراد از «یسری» همان آیین اسلام است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور یاد آوری آن به مردم شده است.

5- فراهم ساختن شریعتی ساده برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از جلوه های ربوبیت خداوند است .

سبّح اسم ربّک . . . و نیسّرک لیسری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 7 - 4

4- اسلام، آسان ترین شریعت و به دور از تکالیف دشوار و مشقت بار

فسنیسّره لیسری

ص: 345

آیات بعد - که سخن از «هدایت» به میان آورده - با این احتمال سازگار است که مراد از «یسری»، طریق هدایت باشد. در این صورت مصداق مورد نظر از آن «آیین اسلام» خواهد بود. توصیف آن به «آسان»، به اعتبار سهل بودن برنامه های آن و یا منتهی شدن به فرجامی راحت و به دور از سختی ها است. برداشت یاد شده، ناظر به احتمال اول است.

478- شب نشینیهای مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 67 - 3

3 - بدگویی و یاوه سرایی کافران مرفه ، علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محفل های شبانه شان

سمرًا تهجرون

«سمر» (مصدر «سامر»); یعنی، گفت وگو و تشکیل محفل شبانه. «سامر» اسم جمع است مانند: «حاج»، «حاضر» و «حامل». «سامراً» حال دیگر برای ضمیر فاعل «تنکصون» است. «تهجرون» - به تقدیر تهجرون به - مشتق از «هجر» (بدگویی) و یا «هجر» (هزیان و یاوه گوئی) است. جمله «تهجرون» (فعل و فاعل) در محل نصب و نعت برای «سامراً» می باشد؛ یعنی، «در حالی که در محافل شبانه، درباره آن بدگویی می کردید».

479- شدت کیفر کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 12 - 3

3 - کافران عصر بعثت ، مورد تهدید شدید خداوند به مقابله ای سریع و برخوردی سخت با آنان

إنّ بطش ربّك لشديد

لسان العرب از ابن سیده نقل می کند که «بطش» به معنای هجوم سریع است.

480- شرایط اسلام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 9

9 - اقامه نماز و پرداخت زکات ، شرط پذیرش اسلام مشرکان و کافران

فإن تابوا وأقاموا الصلوة وءاتوا الزكوة فخلّوا سبيلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 169 - 1

1 - مشرکان ، مدعی پذیرش آیین توحیدی و بندگی خالصانه خدای یکتا ، در صورت برخوردار بودن از کتاب آسمانی

لو أنّ عندنا ذكراً من الأولين . لكنّا عباد الله المخلصين

ص: 346

481- شرایط قبول اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 2 - 5

5- اسلام آوردن ، تنها پیش از نزول عذاب و مواجه شدن با مرگ پذیرفتنی است .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین

482- شرایط قبول اسلام کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 9

9- اقامه نماز و پرداخت زکات ، شرط پذیرش اسلام مشرکان و کافران

فإن تابوا وأقاموا الصلوة وءاتوا الزکوة فخلّوا سبیلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 6

6- پذیرش اسلام کفار ، مشروط به اقامه نماز و پرداخت زکات است .

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و ءاتوا الزکوة فإخونکم فی الدین

483- شرب خمر در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 1

1 - برخی از مسلمانان عصر بعثت - تا پیش از نزول آیه « انما الخمر . . . » - به شرابخواری و قماربازی مبتلا بودند .

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا

فعل ماضی «طعموا» دلالت بر این دارد که برخی از مسلمانان پیش از نزول این بخش از آیات، از شراب خواری و قماربازی پرهیز نداشتند.

484- شرک در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 10

ص: 347

10 - رواج شراب خورای ، قمار بازی و گرایش به مظاهر شرک در عصر بعثت

يايها الذين ءامنوا انما الخمر . . . رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه

485- شرک ربوبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 18 - 8

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند .

و يعبدون من دون الله . . . و يقولون هؤلاء شفيعونا عند الله

486- شرک ستیزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 115 - 4

4- مبارزه گسترده اسلام با شرک و حرکت های شرک آلود

حرّم عليكم . . . ما أهلّ لغير الله به

برداشت فوق، به خاطر این است که خداوند حتی خوردن گوشتی را که نام غیر خدا بر آن برده شود، تحریم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 13

13 - شرک ستیزی ، از مشخصه های بارز و اصلی اسلام

ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

487- شرک عبادی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 104 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام ، معبود های متعددی را می پرستیدند .

فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 7

7- تقلید از گذشتگان و پیروی از سنت پیشینیان ، وادار کننده مشرکان عصر بعثت به پرستش معبود های دروغین

ما يعبدون إلا كما يعبد ءاباؤهم من قبل

ص: 348

در برداشت فوق «کما» برای تعلیل گرفته شده است. بنابراین مفاد «ما یعبدون...» چنین می شود: تنها دلیل گرایش مشرکان به بت پرستی ، این است که پدرانشان بت پرست بودند.

488- شرک مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 4 - 3

3- مردم در صدر اسلام ، مردمی سخت پایبند به آیین شرک و انعطاف ناپذیر در برابر سخن حق و مستدل

و الصفّت-ت صفاً . . . إنّ إلهکم لوحد

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آغاز سوره مبارکه بر اثبات توحید سوگند متعدد یاد کرده است. این در حالی است که خداوند پیش از آن، دلایل و شواهد کافی بر اثبات این حقیقت در قرآن کریم ارائه فرموده بود.

489- شرک مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 5

5- رویارویی و مخالفت قشر مرفّه صدر اسلام ، با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعصب و جمود آنان بر شرکورزی شان

فذرهم فی غمرتهم حتّی حین . أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

490- شرک مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، شرک خویش و پدرانشان و بدعتهای دیگر را به مشیت خدا و رضایت او می پنداشتند.

سیقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 2

2 - مشركان عصر بعثت ، به ربوبيت و پروردگارى خدايان متعدد معتقد بودند و آنها را مى پرستيدند .

و يعبدون من دون الله . . . و يقولون هؤلاء شفيعونا

ص: 349

491- شفیعان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 7

7- مشرکان عصر بعثت، معبودان پنداری خود را واسطه هایی برای شفاعت و پا در میانی، میان انسان ها و خدا می انگاشتند.

و یعبدون من دون الله... و یقولون هؤلاء شفیعونا عند الله

492- شک بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 15 - 7

7- وجود شک و دل بستگی به مال و جان در میان اعراب، دلیل رد ادعای ایمان آنان از سوی خداوند

قل لم تؤمنوا... إنما المؤمنون... ثم لم یرتابوا و جهدوا بأموالهم و أنفسهم

493- شک به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 27

27- پندار های جاهلانه نسبت به خداوند، منشأ تردید در حقایق اسلام و وعده های خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

یظنون بالله غیر الحق... یقولون لو کان لنا من الامر شیء ما قتلنا ههنا

494- شک در پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 9

9- رخداد صلح حدیبیه، پاسخی قاطع به بدگمانی منافقان و مشرکان درباره موفقیت های اسلام*

إنا فتحنا لک فتحاً مبیناً. لیغفر لک... و یعدّب المنفقین و... الظالمین باللّ

چنانچه «و یعدّب...» عطف بر «لیغفر لک...» باشد؛ آیه شریفه می تواند بیانگر این مطلب باشد که منافقان و مشرکان، به سرنوشت اسلام

بدگمان بودند و می پنداشتند که خداوند از مؤمنان حمایت نخواهد کرد؛ ولی صلح پیروزمند حدیبیه، نادرستی پندار آنان را اثبات کرد.

495- شک در حقانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 350

3 - منافقان صدر اسلام، نسبت به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و درستی اسلام، در شک و تردید به سر می بردند.

أم ارتابوا

«أم» در «أم ارتابوا» منقطعه و به معنای «بل» (اضراب) است.

496- شکایت از مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 30 - 2

2 - شکوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پیشگاه خداوند در قیامت، از مردم عصر خویش به خاطر متروک و مهجور ساختن قرآن

وقال الرسول یربّ انّ قومی اتّخذوا هذا القرآن مهجورًا

497- شکست اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 52 - 18

18 - تخطئه پندار بیمار دلان سست ایمان درباره بی ثباتی و شکست اسلام از سوی خداوند

فعسى الله ان یأتی بالفتح او امر من عنده

498- شکست اسلام ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 4

4 - تلاش برای خاموش کردن نور اسلام، تلاشی مذبحخانه و بی فرجام است.

یریدون لیطفوا نور الله .. و الله متمّ نوره

499- شکست دنیوی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اسلام ستیزان (بنی نضیر و . . .)، علاوه بر شکست و ذلت دنیوی، دارای عذاب دردناک اخروی اند.

ذاقوا وبال أمرهم و لهم عذاب أليم

ص: 351

500- شکست مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 10

10 - هر گونه تدبیر و تلاش در راستای مبارزه با اسلام ، مغلوب اراده خداوند بوده و محکوم به شکست است .

یریدون أن یطفئوا نور الله . . . و یأبی الله . . . و لو کره الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 7

7 - هر گونه تدبیر و تلاش در راستای مبارزه با اسلام و قرآن ، مغلوب اراده خداوند و محکوم به شکست است .

یریدون لیطفؤا . . . و الله متم نوره

501- شکنجه های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 3

3- آزار و شکنجه دشمنان اسلام نسبت به مؤمنان ، زمینه آزمایش ایمان آنان

إلا من أکره و قلبه مطمئن بالإیمان . . . ثم إن ربک للذین هاجروا من بعد ما فتن

در واژه «فتنوا» - که در این آیه در معنای امتحان و آزمایش به کار رفته است - معنای رنج و عذاب نهفته است؛ چه اینکه ریشه این فعل به معنای گداختن طلا برای خالص ساختن آن است (مفردات راغب). گفتنی است آیه 106 - که درباره شکنجه و آزار شدن مسلمانان و حکم تقیه است تأیید کننده همین برداشت است.

502- شگفتی اعراض از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و محروم ساختن خویش از توحید ، اعتدال ، نماز و زکات ، شگفت آور است .

لم يكن الذين كفروا .. منفكين ... وما أمروا إلا ليعبدوا الله ... حنفاء وى

چنانچه جمله «و ما أمروا ..»، ناظر به اوامر اسلامی باشد، مفاد آیه - با توجه به ارتباط آن با آغاز سوره - این می شود که مگر اسلام، چه اوامری دارد که کافران، همچنان از مرام خود منفک نشده و به این دین روی نمی آورند؟! این دین که سراسر توحید و نماز و زکات است، چه فرمان نادرستی در آن است که آنان از پذیرش این دین، امتناع میورزند?!.

ص: 352

503- شهرت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 3

3- اسلام، نام دین حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و شناخته شده در دوران نخستین رسالت

أفمن شرح الله صدره للإسلام

گفتنی است که شناخته شده بودن نام اسلام در صدر اسلام، با توجه به مکی بودن سوره و آیه مورد بحث است.

504- صبر در دعوت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 126 - 7

7- منفعت برتر و خیر مؤمنان به هنگام دعوت به اسلام، در صبر و عدم تعجیل در انتقام از دشمنان و مقابله به مثل با آنان است.

ادع إلى سبيل ربك... وإن عاقبتم فعاقبوا... ولئن صبرتم لهو خير للصبرين

505- صحابه قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 112 - 7

7- صحابه پیامبر پیش از ایمانشان به آن حضرت، مردمی مشرک بودند و با گرایش به توحید از شرک توبه کردند.

و من تاب معك

506- صداقت مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- بقره - 2 - 13 - 2

2- صداقت توده های مردم در ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیین اسلام

ءامنوا كما ءامن الناس

507- ضعف مالی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 7

7 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقایسه با منافقان

ص: 353

و لاتعجبک أمولهم و أولدهم

تعجب از امکانات رفاهی و مفاخر اجتماعی منافقان، نشان از ضعف مالی و امکانات مؤمنان در مقایسه با آنان دارد.

508- ضعف منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 65 - 3

3- موقعیت ضعیف منافقان توطئه گر صدر اسلام ، در مقایسه با قدرت مسلمانان

و لئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض و نلعب

توجیه گری منافقان - که نوعی عقب نشینی است - بیانگر ضعف توان آنان در مقایسه با قدرت مسلمانان است.

509- طبقات اجتماعی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 3، 1

1 - برخی از زنان و مردان کافر عصر بعثت (در مکه) از امکانات و ثروت چشمگیری برخوردار بودند .

و لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

ضمیر «منهم» به کافران بازمی گردد که در آیات پیشین مورد بحث قرار گرفته بودند و از آنجایی که سوره «طه» در مکه نازل شده است، مراد کفار مکه است. «ازواج» یا به معنای مردان و زنانی است که تشکیل خانواده داده اند و یا به معنای «اصناف» است. «من» در «منهم» برای تبعیض است.

3 - سطح زندگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، با کافران مکه ، تفاوت قابل ملاحظه ای داشت .

و لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

510- طبقات اجتماعی صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 2 - 15

15 - مردم مکه در واکنش به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) دو دسته بودند : مؤمن و کافر .

أن أُنذِر الناس و بشر الذين آمنوا .. قال الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 1

1 - منافقان صدر اسلام ، قشری مرفه و برخوردار از امکانات (اموال و اولاد)

لن تغنى عنهم أموالهم ولا أولدهم من الله شيئاً

ص: 354

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 14 - 3

3 - کافران تکذیب گر ، در صدر اسلام از قشر ثروتمند و پرفرزند و نفرات بودند .

آن کان ذا مال و بنین

511- طعن بر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 23، 22، 14، 13

13 - تشبیه وحی و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هیاهوی چوپان ها ، طعن یهود بر دین اسلام

راعنا لیباً بالسنتهم و طعنأ فی الدین

هدف شوم یهودیان از چوپان خواندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند تشبیه دعوت و سخنان او به هیاهوی چوپانها باشد.

14 - به کارگیری کلمات دو پهلو و چند معنی ، شیوه برخی از یهودیان برای استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و طعن بر اسلام

واسمع غیر مسمع . . . راعنا لیباً بالسنتهم و طعنأ فی الدین

کلمه «مسمع»، از مصدر اسماع، دارای دو معنای متضاد است: یکی شنیدن و فهمیدن و دیگری دشنام دادن و ناسزا گفتن. و جمله راعنا با اندکی انحراف زبان می تواند معنای «چوپان ما» را به ذهن شنونده القا کند.

22 - تحریفگری ، استهزا و طعن یهود نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از کفر آنان

من الذین هادوا یحرّفون . . . سمعنا و عصینا ... لعنهم الله بکفرهم

23 - تحریفگری ، استهزا و طعن به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از کفر

یحرّفون الکلم . . . لعنهم الله بکفرهم

512- طغیانگری دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3- آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

ترتیب به ریب المنون . . . أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

513- طمع منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 60 - 5

5- چشمداشت منافقان صدر اسلام به دریافت صدقات، با وجود عدم استحقاق آنان

ص: 355

و منهم من يلمزك في الصدقت فإن أعطوا منها رضوا .. إنما الصدقت للفقراء ... وابن

514- ظلم ستیزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 8

8- اسلام، آیین ظلم ستیز و تعالیم قرآن در جهت زدودن ظلم و سیه کاری از چهره جامعه است.

ما یأتیهم من ذکر من ربهم محدث إلا استمعوه و هم یلعبون.. و أسروا النجوى الذین

توطئه و مخالفت گروه ستم پیشه با پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن، بیانگر این نکته است که اسلام در جهت زدودن ظلم از جامعه و قطع منافع ظالمانه طبقه استثمارگر است؛ وگرنه چه دلیلی داشت که تنها این قشر به مخالفت با اسلام برخیزند.

515- ظهور حقانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 3 - 11

11- اخبار خداوند به آشکار شدن حقانیت اسلام، برای کافران صدر اسلام در آینده

ربما یوّد الذین کفروا .. فسوف یعلمون

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مفعول و متعلق علم در «یعلمون» حقانیت اسلام باشد که مورد انکار آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 135 - 9

9- حقانیت اسلام و وعده های الهی، برای همیشه مخفی نمی ماند و در آینده نزدیک برای همگان روشن خواهد شد.

فترّبصوا فستعلمون من أصحاب الصراط السویّ

516- عاملان صدقات در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 8

8- وجود کارگزارانی در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جمع آوری صدقات

إنما الصدقات للفقراء... والعملین علیها

ص: 356

517- عجب مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 25 - 5

5 - حضور گسترده مسلمانان در جنگ حنین ، مایه اعجاب و غرورشان شده بود .

و یوم حنین إذ أعجبکم کثرتکم

518- عجز از درک اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 8

8 - برخی کافران ناتوان از درک دین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ارزش آن و نالایق برای استفاده از آن

ولی دین

519- عجز از فهم اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 1, 2

1 - دل و قلب یهودیان عصر بعثت ، ناتوان از درک معارف اسلام بود .

وقالوا قلوبنا غلف بل لعنهم الله بکفرهم فقلیلا

«غلف» جمع اغلف است و «اغلف» به چیزی گفته می شود که دارای پوشش باشد. بنابراین «قلوبنا غلف»؛ یعنی، قلبهای ما دارای پوشش و حجاب است. منظور یهودیان را به دو گونه می توان تفسیر کرد: 1- قلب ما حجاب دارد و لذا توان درک معارف اسلام را ندارد پس ای پیامبر! چه انتظار داری که پیامهای تو را پذیرا باشیم پیش از آنکه آنها را دریابیم. 2- قلب ما حجاب دارد و به گونه ای نیست که هر سخنی را بپذیرد؛ بلکه فقط آنچه که حقیقت دارد در می یابد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

2 - یهودیان عصر بعثت ، بر ناتوانی خویش از درک معارف اسلام معترف بودند .

وقالوا قلوبنا غلف

کلمه «قالوا» دلالت بر اعتراف دارد.

520- عدالتخواهی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 40 - 9

9- قوانین جزایی اسلام ، برخوردار از روح عدالت و تعادل

و جزؤا سیئه . . . و أصلح فأجره علی الله

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که از یک سو به حقّ مظلوم توجه گشته و به او اجازه مقابله به مثل داده شده است. از

ص: 357

سوی دیگر برای اصلاح خطاکار اصل عفو و اغماض مورد تمجید قرار گرفته است.

521- عذاب اخروی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 5

5- اسلام ستیزان (بنی نضیر و . . .) ، علاوه بر شکست و ذلت دنیوی ، دارای عذاب دردناک اخروی اند .

ذاقوا وبال أمرهم و لهم عذاب أليم

522- عذاب کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 13

13 - تهدید مشرکان کفرپیشه صدر اسلام به عذاب دردناک جهنم

بشر الذین کفروا بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 14

14- گرفتار آمدن مشرکان و کافران حق ناپذیر صدر اسلام به عذاب ، وعده پیشین الهی به آنان

ماتوعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 176 - 3

3 - خداوند ، به مشرکان و کافران صدر اسلام وعده عذاب داد .

أفبعذابنا يستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 1 - 2

2- وعده خداوند ، به عذاب شدن کافرانِ حق ناپذیر در عصر بعثت

سأل سائل بعذاب واقع

523- عذر خواهی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 358

1 - عذرخواهی منافقان صدر اسلام از عملکرد ناشایست خود، پس از افشای اسرار خائنانه شان

لا تعتذروا قد كفرتم بعد إيمانكم

524- عصیان مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 7

7 - بسیاری از مسلمانان صدر اسلام به حرمت آمیزش در شب های ماه رمضان اعتنا نکرده و نافرمانی می کردند .

علم الله أنكم كنتم تختانون أنفسكم

بدیهی است که همه مسلمانان مرتکب خلاف نشدند. بنابراین، مخاطب قرار دادن همه آنان با جمله «کنتم تختانون...» گویای این است که تعداد متخلفان اندک نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 7

7 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام از پیروی پیامبر (صلی الله علیه و آله) سرپیچی می کردند .

و من اتبعك من المؤمنین

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من» در «من المؤمنین» برای تبعیض باشد. بر این مبنا مراد از «المؤمنین» مدعیان ایمان است که شامل مؤمنان واقعی و غیر واقعی خواهد شد.

525- عصیان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 1

1 - برخی از مشرکان با اینکه از نزدیک، ناظر اعمال و رفتار پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودند، از تبعیت او سر باز زده، تکذیب می کردند .

و منهم من ينظر إليك . . . و لو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 2،7

2 - مشرکان صدراسلام ، از سجده در برابر خدای رحمان ، امتناع می کردند .

و إذا قيل لهم اسجدوا للرحمن قالوا وما الرحمن

7 - مشرکان صدراسلام ، به دلیل این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنان را به سجده در برابر خدای رحمان فرمان داد ، از سجده امتناع کردند .

قالوا وما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

ص: 359

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «ما» در «لما تأمرنا» مصدریه و «لام» تعلیلیه باشد؛ یعنی، آیا به خاطر فرمان تو ما سجده کنیم؟ هرگز چنین نخواهیم کرد! گفتنی است همزه در «أنسجد» استفهامیه و برای انکار و امتناع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 8 - 3، 2

2- سرپیچی مشرکان صدراسلام، از پذیرش دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آوردن به یگانگی خداوند

و ما لکم لاتؤمنون باللّٰه و الرسول یدعوکم لتؤمنوا برّبکم

خطاب در آیه شریفه، متوجه کافران شرک پیشه صدراسلام است.

3- نکوهش مشرکان صدراسلام از سوی خداوند، به خاطر موضع گیری مخالفت آمیزشان در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سرباز زدن از پذیرش ایمان به خدا

و ما لکم لاتؤمنون باللّٰه و الرسول یدعوکم لتؤمنوا برّبکم

526- عظمت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 4 - 8، 7

7- اسلام، دین بزرگ الهی *

إِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ

8- «عن أبي جعفر (ع) في قول الله عز وجل: «إِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ» قال: هو الإسلام وروى أَنَّ الْخُلُقَ الْعَظِيمُ هُوَ الدِّينُ الْعَظِيمُ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خدای عزوجل: (إِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ) روایت شده که فرمود: آن (خلق عظیم) اسلام است. و نیز روایت شده است که خلق عظیم [همان] دین عظیم است».

527- عقلانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 14 - 26

26- دعوت و آیین پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله)، مبتنی بر عقل و وحی

قل أغیر اللہ اتخذ ولیا . . . قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم

جمله استفهامی صدر آیه دعوت به حکم عقل است و جمله «إنی أمرت» بر پیروی از وحی تکیه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 9

9 - سخنان ، اندیشه ها و عقاید اسلامی و قرآنی ، سازگار با طبع آدمی و موافق با عقل و فطرت او است .

ص: 360

إليه يصعد الكلم الطيب

«طیب» به معنای چیزی است که مطابق با طبع انسان و لذت بخش باشد؛ مثل غذای مطلوب و لذیذ. بنابراین کلام طیب؛ یعنی، سخنی که عقل و فطرت آدمی آن را پسندیده و برای او لذت بخش و دل نشین باشد. گفتنی است که مقصود از آن در این آیه، تعالیم آسمانی و وحی الهی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 5

5 - اسلام، دین متکی بر معرفت و برهان و دلیل

أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 24 - 3

3- «قرآن» کتاب معرفت و شناخت، و «اسلام» دین عقل و اندیشه

أفلا يتدبرون القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 7

7 - تعالیم اسلام و ادیان الهی، مطابق با عقل است.

لو كنا نسمع أو نعقل

از این که کافران می گویند: اگر گوش شنوایی داشتیم و تعقل می کردیم، از دوزخیان نبودیم؛ می توان استفاده کرد که تعالیم دین، مطابق با عقل بشر بوده و عقل راهنمای به آنها است.

528- عقیده کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 3

3- کافران عصر بعثت نیز به حرمت و قداست ماه های حرام و ممنوعیت جنگ در آنها معتقد بودند.

الشهر الحرام بالشهر الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 7

7- کفرپیشگان عصر بعثت به خداوند اعتقاد داشته و شهادت او را پذیرا بودند .

قل کفی بالله شهیداً بینی و بینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 361

7 - مشرکان صدر اسلام ، معتقد بودند که تنها فرشتگان می توانند واسطه میان خدا و بشر باشند و نه انسان .

قالوا .. لولا أنزل إليه ملك فيكون معه نذيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 48 - 2،5

2 - کافران صدر اسلام ، منکر برپایی قیامت بوده و عقیده به آن را مورد استهزا قرار می دادند .

و يقولون متى هذا الوعد

استفهام در «متی هذا الوعد» - برابر نظر بیشتر مفسران - برای تهکم و استهزا است.

5 - کافران صدر اسلام ، مؤمنان را دروغگو دانسته و عقیده آنان به برپایی قیامت را بی اساس می پنداشتند .

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 81 - 7

7 - مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند .

أوليس الذي خلق السموت والأرض بقدر على أن يخلق مثلهم

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

529- عقیده مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 7،19

7 - برخی از مردم عصر بعثت ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به امور غیبی آگاه می پنداشتند .

لو كنت أعلم الغيب لاستكثرت من الخير

19 - برخی از مردم عصر بعثت پیامبری و نبوت را مستلزم آگاهی به امور غیبی می پنداشتند .

لو كنت أعلم الغيب لاستكثرت من الخير . . . إن أنا إلا نذير

حصر در جمله «إن أنا . . .» ناظر به پندارهایی است که مردم درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشتند که از جمله آنها عالم بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به امور غیبی است. جمله «إن أنا . . .» بیان می دارد که او تنها نذیر و بشیر است ; یعنی عالم به غیب بودن، لازمه پیامبری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 6

6 - وجود گرایش های خورشیدپرستی و ماه پرستی ، در میان مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لاتسجدوا للشمس ولا للقمر

ص: 362

مطلب بالا با توجه به این نکته است که نهی در موردی معنا دارد که زمینه ارتکاب منهی عنه وجود داشته باشد.

530- عقیده مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 6

6 - خیر ها را از جانب خدا دانستن و شر ها را از ناحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) پنداشتن ، اندیشه برخی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ان تصبهم حسنه یقولوا هذه من عندالله و ان تصبهم سیئه یقولوا هذه من عندک

ظاهراً مراد از ضمیر در «تصبهم» مسلمانان ضعیف الایمان هستند. آنها می پنداشتند مشکلاتی که پس از مسلمان شدنشان به آنها روی آورده، از ناحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 7

7 - مسلمانان صدر اسلام ، کاستن از نماز را ، هر چند به هنگام سفر و ترس از دشمن ، گناه می پنداشتند .

و إذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتکم الذین

«الاجناح» و «فلیس علیکم جناح»، غالباً در مواردی به کار می رود که پندار جرم و گناه بر انجام و یا ترک کاری وجود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 6 - 5

5 - شرکت در جنگ بدر حرکتی آشکار به سوی مرگ در پندار گروهی از مسلمانان صدر اسلام

کأنما یساقون إلی الموت و هم ینظرون

مفعول «ینظرون» به قرینه فراز قبل، «الموت» است. یعنی «و هم ینظرون الموت». بنابراین جمله حالیه «و هم ...» حکایت از آن دارد که اطمینان برخی از مسلمانان به مرگ آفرینی جنگ بدر به گونه ای بوده که گویا مرگ را با چشم خویش مشاهده می کردند.

531- عقیده مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - ضعف بینش و شناخت یهود، نصارا و مشرکان عصر بعثت، درباره خداوند

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله .. كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 363

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود.

و لئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن - آرا، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

532- عقیده مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود، نصارا و مشرکان عصر بعثت، درباره خداوند

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله .. كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 2,7,8

2 - مشرکان عصر بعثت، به ربوبیت و پروردگاری خدایان متعدد معتقد بودند و آنها را می پرستیدند.

و يعبدون من دون الله .. و يقولون هؤلاء شفَعُونَا

7 - مشرکان عصر بعثت، معبودان پنداری خود را واسطه هایی برای شفاعت و پا در میانی، میان انسان ها و خدا می انگاشتند.

و يعبدون من دون الله .. و يقولون هؤلاء شفَعُونَا عند الله

8 - شرک پیشگان عصر بعثت، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند.

و يعبدون من دون الله .. و يقولون هؤلاء شفَعُونَا عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 4,8,9,12

4 - شرک پیشگان عصر بعثت با وجود اعتقادشان به رازقیت و روزی بخشی خدا، ربوبیت بی شریک او را باور نداشتند.

قل من يرزقكم من السماء والأرض .. فسيقولون الله

ضمير فاعلی در «سقولون» به مشرکان بر می گردد.

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، در عین اینکه به مالکیت و حاکمیت خدا بر قوا و حواس آدمی اعتقاد داشتند ، منکر ربوبیت او بودند .

أمن يملك السمع والأبصر .. فسيقولون الله

9 - شرک پیشگان عرب جاهلی با وجود اینکه خدا را پدید آورنده جانداران از موجودات بی جان و موجودات بی جان را از جانداران می دانستند ، منکر ربوبیت و پروردگاری او بودند .

و من يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي .. فسيقولون الله

12 - مشرکان عرب جاهلی با وجود اعتقادشان به اینکه تدبیر امور جهان در دست خداست ، منکر ربوبیت و پروردگاری بی همتای او بودند .

ص: 364

و من يدبر الأمر فسيقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 23

23- مشرکان عصر بعثت معتقد به وجود خداوند

أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 3 - 16 - 8

8- مشرکان صدر اسلام، خداوند را خالق آسمان ها و زمین می دانستند .

أتى أمر الله .. سبحانه وتعالى عما يشركون ... خلق السموت والأرض بالحق تعالى

«تعالی عما یشرکون» مربوط به «بالحق» است و نه «خلق السماوات و ..» بنابراین، از آیه استفاده می شود که مشرکان درباره اصل خلقت عالم حرفی نداشته اند، بلکه درباره حقانیت و پوچی آن توهماتى داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 5 - 18 - 2

2- مشرکان عصر بعثت و نیاکان شان، به فرزند داشتن خداوند معتقد بودند .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم ولا لأبائهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 70 - 3

3- باور داشت و اعتقاد مشرکان صدر اسلام، به احاطه علمى خدا بر سراسر هستى

ألم تعلم أن الله يعلم ما فى السماء والأرض

استفهام تقریرى در «ألم تعلم» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مشركان صدر اسلام ، منكر رحمانيت خدا بودند .

وإذا قيل لهم اسجدوا للرحمن قالوا وما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - فاطر - 35 - 42 - 2

2 - باورداشت مشركان صدر اسلام ، به اصل وجود خدا و مقدس و محترم بودن او

و أقسموا بالله جهد أيمانهم

برداشت ياد شده از سوگند مشركان به «الله» استفاده مي شود.

ص: 365

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 3

3 - مشرکان صدر اسلام ، معتقد به چند معبود بودند .

و اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 81 - 7

7 - مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند .

أُولَئِكَ الَّذِينَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدْرِ عَلِيِّ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 13، 9

9 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به شریکان و همسانانی چند برای خداوند

و تجعلون له أنداداً

واژه «أنداد» جمع «ند» و به معنی همانندها و نظیرها است.

13 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به خالقیت خدا و منکر ربوبیت مطلقه وی بودند .

قُلْ أَنتُمْ لَكُمْ عُقُوبٌ بِالَّذِي خَلَقَ .. . ذَلِكُمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ

تعبیر «تجعلون له أنداداً» نشان می دهد که مشرکان اصل وجود خدا و خالقیت او را قبول داشته اند ولی برای او شریک در آفرینش و ربوبیت قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 1

1 - اعتقاد و اقرار مشرکان عصرت بعثت ، به عزت و دانایی آفریدگار هستی

و لئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، به خاطر اعتقادشان به دختر داشتن خداوند - به رغم امتیاز و برتری پسر در نزد ایشان - مورد توبیخ و سرزنش

الهی

ألكم الذکر وله الأُنثی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 3

ص: 366

3- تذکر خداوند به مشرکان صدر اسلام، نسبت به تجدید نظر در مواضع هلاکت بار خویش

و لقد أهلكنا أشياعكم فهل من مذكر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 5

5- عقیده به شفاعت معبود ها و یکسان بودن سرنوشت مجرمان (مشرکان) با مسلمانان، عقیده ای منحصر به مشرکان عصر بعثت و فاقد شاهد و تصدیق کننده ای از میان عقلای عالم

أم لهم شركاء فليأتوا بشركائهم إن كانوا صدقین

533- عقیده یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود، نصارا و مشرکان عصر بعثت، درباره خداوند

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله .. كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 6

6 - گفتار یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر نازل نشدن وحی بر بشر، در تناقض با عقیده آنان در مورد نبوت موسی (ع) و نزول وحی بر آن حضرت بود.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء قل من أنزل الكتب الذي جاء به موسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 5

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود.

ولئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن - آرا، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

534- علاقه مندان به اسلام در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 10 - 14

14 - وجود عناصر علاقمند به اسلام در مکه که با احساس رفع خطر، اعلام اسلام می کردند و با احساس سختی و دشواری، بی

ص: 367

تابی می نمودند .

و من الناس من يقول ءامناً بالله فإذا أؤذى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله و

با توجه به مکی بودن سوره عنکبوت و قدرت فائق نداشتن پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، رفتاری که از برخی مردم مکه بیان شده، می تواند نشانه علاقه مندی آنان به اسلام باشد.

535- علایق مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 5

5 - مسلمانان ، مشتاق رویارویی با کاروان تجاری قریش و ناخشنود از درگیری با سپاه مسلح آنان

و تودون أن غیر ذات الشوکه تکون لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 8، 5

5 - مسلمانان صدراسلام ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

و أُخرى تحبونها نصر من الله و فتح قريب

8 - مسلمانان صدراسلام ، مشتاق فتح مکه و در انتظار نصرت و امداد های الهی

و أُخرى تحبونها نصر من الله و فتح قريب

مفسران، برآند که آیه شریفه ناظر به فتح مکه و قریب الوقوع بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 6 - 6

6 - علاقه شدید برخی از مسلمانان عصر بعثت ، به ارشاد کافران سرشناس مکه و مسلمان ساختن آنان

فأنت له تصدّی

براساس شأن نزول این آیات، افراد معروفی از قریش (نظیر ابوجهل) در مجلسی که ابن ام مکتوم وارد شد، حضور داشتند و تعبیر «من

استغنی» در مورد آنان نازل شده است.

536- علم دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 7 - 3

3- خداوند ، در تأکید بر آگاهی دشمنان اسلام از خوی ناسپاسی خویش ، به اسبان تیز پای مجاهدان ، سوگند یاد کرده است .

و العدیت . . . وإِنَّهٗ عَلٰی ذٰلِكَ لَشَهِيدٌ

ص: 368

537- علم کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 128 - 5

5 - کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از هلاکت بسیاری از امت های گذشته آگاه بوده و با آثار باستانی به جای مانده از آنان آشنا بودند .

أفلم یهد لهم کم أهلكنا .. یمشون فی مسکنهم

جمله «یمشون...» حال برای «هم» است که به قرینه سیاق آیه، مراد مشرکان صدر اسلام می باشد. عبور آنان به دیار عاد، ثمود، لوط و ... - که مفاد جمله «یمشون...» است - زمینه ساز آگاهی آنان به حوادث مرگ بار پیشینیان بوده است. توبیخ مستفاد از همزه استفهام نیز، فرع بر آگاهی آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 9

9 - کافران عصر بعثت، از محتوای کتاب های آسمانی پیشین آگاه بودند .

أولم تأتہم بینه ما فی الصحف الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 68 - 2

2 - کافران عصر بعثت، مطلع از وجود مسأله ای به عنوان قیامت و معاد در میان نسل های پیشین

لقد وعدنا هذا نحن وءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 15 - 3

3 - آگاهی کافران صدر اسلام، از وجود ادیان الهی در گذشته تاریخ

إذا تتلی علیہ ءایتنا قال أسطیر الأولین

از این که کافران، قرآن را اسطوره ای از اساطیر پیشینیان دانسته اند، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

6 - آشنایی کافران صدر اسلام ، با داستان باغداران یمنی

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا

تهدید شدن کافران، به دچار شدن به سرنوشت اصحاب الجنّه» - به عنوان نمونه عینی از عملی شدن تهدید خداوند - بیانگر این حقیقت است که آنان، از این داستان کم و بیش با خبر بودند؛ و گرنه این تهدید فایده نمی بخشید.

ص: 369

538- علم مردم صدر اسلام به تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 9 - 2

2- آشنایی مردم عصر بعثت با سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

استفهام در «ألم يأتكم» استفهام تقریری است؛ بنابراین معنای جمله آیا خبر آنان به شما نرسیده بود، چنین می شود: قطعاً خبر آنان به شما رسیده بود.

539- علما در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 43 - 16

16- حضور افرادی آگاه ، عالم و مطلع از وضعیت انبیای الهی ، در شهر مکه در صدر اسلام

فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

540- علمای دین در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 94 - 4

4- وجود عالمان دین و قاریان کتاب های آسمانی در عهد نزول قرآن

فإن كنت فی شک مما أنزلنا إلیک فسئل الذين یقرءون الکتب من قبلک

541- علمای دینی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- شعراء - 26 - 197 - 6

6- وجود عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در محیط جاهلی عصر بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أولم يكن لهم آية أن يعلمه علموا بنى إسرائيل

542- علمای دینی صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 13

ص: 370

13- عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی ، دارای منزلت و جایگاه اجتماعی نزد مشرکان مکه

فسلوا أهل الذکر

ارجاع مشرکان به عالمان دینی و آگاهان به تاریخ انبیا، بیانگر این نکته است که این عالمان، از جایگاهی خاص در میان مشرکان برخوردار بودند و سخنان این قشر نزد آنان مورد پذیرش بود.

543- علمای یهود و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 14

14 - عالمان یهود ، دارای نقش بسزا در بازسازی مردم خویش از ایمان آوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم وقد كان فريق منهم

جمله «وقد كان ..» می تواند دلیل قطع امید از ایمان آوردن عالمان یهود باشد و می تواند علت قطع امید از ایمان آوردن عامه یهود باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است؛ یعنی، یهودیان ایمان نمی آورند؛ زیرا عالمانشان به خاطر تحریفگر بودن، اجازه نخواهند داد حقایق - همان گونه که هست - به دست مردم برسد و زمینه های ایمان در آنان شکوفا شود.

544- عمل اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 163 - 5,7,8

5 - بینایی کامل خداوند بر رفتار و کردار انسانها

و الله بصیر بما یعملون

7 - هشدار خداوند به مردم نسبت به اعمال و رفتارشان

و الله بصیر بما یعملون

8 - توجه به بینایی گسترده خداوند بر اعمال و رفتار آدمی ، برانگیزنده وی به جلب رضایت خداوند و پرهیز از موجبات خشم او

افمن اتبع رضوان الله کمن بآء بسخط من الله .. و الله بصیر بما یعملون

545- عمل ناپسند مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7-9-9- توبه

7- مشرکان صدر اسلام، مردمانی نابکار و بدکردار

إنهم ساء ما كانوا يعملون

ص: 371

546- عوامل اعراض از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 21

21 - جهل بیشتر مشرکان مکه به خاستگاه الهی امنیت و رفاه اقتصادی آن شهر ، عامل روی گردانی آنان از پذیرش هدایت الهی (اسلام) بود .

وقالوا إن نتبع الهدى . . . ولكن أكثرهم لا يعلمون

547- عوامل پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 7

7- وجود رهبری ، نظام هدایت گری و قوانین بایسته ، راز پیروزی نهایی اسلام بر سایر ادیان

بالحدی و دین الحق لیظهره علی الدین کلّه

548- عوامل پیشرفت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 121 - 8

8 - سنت الهی در پیشبرد هدف های مکتب حق (اسلام) ، در پرتو ایثار و تلاش خود مؤمنان است .

ذلک بأنهم لایصیبهم ظما . . . و لاینفقون نفقه . . . و لایقطعون وادیاً إلا کتب لهم

از تشویق و ترغیب مؤمنان به انفاق و جهاد، چنین استفاده می شود که نتیجه عمل آنها، پیشبرد هدفهای مکتب است و اگر نیازی به تلاش مؤمنان نبود، ترغیب و تشویق آنان به این مهم تا بدین پایه ضرورتی نداشت.

549- عوامل تحکیم اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 12

12 - تأثیر عمیق جنگ بدر در تحکیم پایه های توحید و آیین اسلام و شکست شرک و کفر

و یرید الله أن یحق الحق بکلمته و یقطع دابر الکفرین

550- عوامل نزل مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 372

7 - توبه - 9 - 117 - 7

7 - تنگنا های جنگ تبوک ، مایه تزلزل قلب برخی از مسلمانان شده بود .

فی ساعه العسره من بعد ما کاد یزیغ قلوب فریق منهم

551- عوامل تقویت روحیه دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 11 - 5

5 - منافقان ، مایه امید و تقویت روحیه کافران در نبرد با اسلام

الذین نافقوا یقولون لإخونهم . . . لئن أُخرجتم

اظهار همکاری منافقان با کافران، خود نوعی تقویت روحیه کافران است.

552- عوامل دروغگویی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 57 - 2

2 - عدم امکان گریز از جامعه اسلامی برای منافقان صدر اسلام ، عامل رو آوردن آنان به سوگند دروغ برای مؤمن جلوه دادن خود

و یحلفون بالله إنهم لمنکم . . . لو یجدون ملجئاً . . . لولوا إلیه

553- عوامل سرور مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 124 - 10

10 - افزایش ایمان مؤمنان و بروز شادمانی در چهره آنان ، با نزول و شنیدن آیه های قرآن

فأما الذین ءامنوا فزادتهم إیمناً و هم یتبشرون

554- عوامل گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مؤمنان صدر اسلام حامیان شایسته و کارآمد برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دارای نقشی بسزا در پیشبرد اسلام

أیدک بنصره و بالمؤمنین

برداشت فوق از عطف کلمه «المؤمنین» به «نصره» استفاده می شود. یعنی نقش مؤمنان به حدی بوده که خداوند آن را شایسته

ص: 373

دانسته که در ردیف یاری خویش قرار دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 4

4 - مؤمنان پیرو پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای نقشی مؤثر و بسزا برای پیشبرد رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

برداشت فوق بر این اساس است که «من اتبعک» عطف بر «الله» باشد؛ یعنی خدا و مؤمنان فرمانبر برای تو کافی هستند. بر این مبنا نقش مؤثر مؤمنان برای پیشبرد اسلام به دست می آید.

555- عوامل مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 5

5 - دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام، عامل مبارزه آنان با اسلام و قرآن

اشترُوا بآیت الله ثمنًا قليلا

556- عوامل مؤثر در اسلام اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 14

14 - فصاحت قرآن، عاملی مؤثر در اسلام مردم مکه و نواحی آن

أوحینا إلیک قرءاناً عربیاً لتنذر أمّ القرى

برداشت یاد شده بر این پایه است که «عربیاً» به معنای فصاحت و روشنی قرآن بوده و «لتنذر» تعلیل برای نزول قرآن با وصف فصاحت باشد.

557- عوامل مؤثر در اسلام مردم اطراف مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - فصاحت قرآن ، عاملی مؤثر در اسلام مردم مکه و نواحی آن

أوحینا إلیک قرءاناً عربیاً لتنذرُ أمَّ القرى

برداشت یاد شده بر این پایه است که «عربیاً» به معنای فصاحت و روشنی قرآن بوده و «لتنذر» تعلیل برای نزول قرآن با وصف فصاحت باشد.

ص: 374

558- عوامل نابودی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 41 - 3

3 - پندار مشرکان عصر بعثت ، خاموش شدن فروغ دین و آیین نبوی ، با رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَأَمَّا نَذِهِبْنَ بَكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ

آیه شریفه، گویا در پاسخ توهم مشرکان است که می پنداشتند با رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تمامی مسائل خاتمه خواهد یافت.

559- عوامل نشر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 6

6 - مدارا ، خوش خلقی و مهربانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مردم ، از عوامل گرایش آنان به جانب آن حضرت

و لو كنت فظًا غليظ القلب لانفضوا من حولك

560- عوامل نفرت از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 1

1 - استکبار و حيله گری مشرکان ، دو عامل تنفر و دوری آنان از گرایش به اسلام و دین الهی

فلما جاءهم نذير ما زادهم إلا نفورًا . استكبارًا في الأرض و مكر السيي

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» مفعول لأجله بوده و «مکر السيي» نیز بر آن عطف شده باشد.

561- عهد منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 75 - 1

1 - پیمان بستن برخی از منافقان صدر اسلام با خدا مبنی بر پرداخت زکات و صدقه و قرار گرفتن در صف صالحان ، در صورت

برخورداری از مال و فضل الهی

و منهم من عهد الله... ولنكونن من الصالحین

ص: 375

562- عهدشکنی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 76 - 7

7 - بخل ورزی منافقان صدر اسلام از پرداخت صدقات، روی گردانی از تعهد و اعراض از قرار گرفتن در صف صالحان بود.

و منهم من عهد الله... و تولوا و هم معرضون

563- عیب جویی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 1

1 - طعن و خرده گیری منافقان صدر اسلام، از مؤمنانی که از سر میل و رغبت و بیش از مقدار واجب، انفاق می کردند.

الذين يلمزون المطوعين من المؤمنين... فيسخرون منهم

«لمز» (مصدر يلمزون) به معنای عیب جویی، خرده گیری و طعن است و «سخره» و «سخریه» (مصدر يسخرون) به معنای استهزا و ریشخند می باشد.

564- غرامت برای قبول اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 46 - 3

3 - کافران، در صورت پذیرش اسلام، هیچ غرامتی نمی پرداختند و از این بابت تحت فشار نبودند.

فهم من مغرم مقلون

565- غضب مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 1

1 - دل های مؤمنان صدر اسلام نسبت به مشرکان پیمان شکن، آکنده از خشم بود.

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . ويشف صدور قوم مؤمنين. ويذهب غيظ قلوبهم

566- غفلت از دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 11

ص: 376

11 - بی توجهی به عمق عداوت کافران با اسلام و مسلمانان ، زمینه ساز برقراری روابط دوستانه با آنان

لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ . . . يَخْرُجُونَ ... أَنْ تُوْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

بیان ابعاد مختلف عداوت کافران با مسلمانان، به عنوان دلیل ممنوعیت ارتباط دوستانه با آنان، بیانگر مطلب بالا است.

567- غفلت مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 6 - 10

10 - « عن أبي بصير عن أبي عبد الله (ع) . . . قال : و سألته عن قول الله « لتندر قوماً ما أنذر أبأؤهم فهم غافلون » قال : لتندر القوم الذين أنت فيهم كما أنذر أبأؤهم فهم غافلون عن الله و عن رسوله و عن وعيده . . . »

ابوبصیر گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند: «لتندر قوماً ما أنذر أبأؤهم فهم غافلون» سؤال کردم، فرمود: مقصود این است: تا انذار کنی گروهی را که در میان آن ها هستی، همان گونه که پدرانشان انذار شدند که اینان از خدا و از رسول او و از وعیدهای خدا غافل اند. . .».

568- غفلت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 155 - 2

2 - مشرکان صدر اسلام ، مردمی غافل و پندناپذیر بودند .

أفلاتذکرون

569- غلو مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 34

34- رفاه مندان عصر بعثت ، همواره ، امور خویش را در سطحی فراتر از حدّ شایسته آن ، وانمود می کردند .

و كان أمره فرطاً

«فرط» - آن گونه که قاموس گفته است - به معنای «ظلم و اعتداء» است و نیز به کاری گفته می شود که برخورد با آن، فراتر از حدودش

باشد. فعل «کان» دلالت بر دیرینه بودن خصلت یاد شده دارد.

570- فراموشی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 377

16 - دستوری اعتنایی به مغالطه گران درباره آیات، در معرض فراموشی از سوی مسلمانان صدر اسلام

وإما ينسینک الشیطن فلا تقعد بعد الذکری

571- فرجام مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 8

8 - شکست نهایی، سرنوشت محتوم کفرپیشگان ستیزه گر علیه اسلام و راه خدا

ثم یغلبون

572- فرجام مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام (مجرمان)، برای اثبات یکسانی سرنوشت خویش با مسلمانان، از ارائه شاهد و هم فکری از میان عقلای عالم ناتوان بودند.

أم لهم شركاء فلیأتوا بشرکائهم إن كانوا صدقین

573- فرجام منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 30

30 - إخبار خداوند، از رسوایی و فضاخت نهایی منافقان صدر اسلام در جامعه و منزوی شدن آنان

و ما لهم فی الأرض من ولیّ ولا نصیر

با توجه به اینکه آیه، إخبار از آینده است و نیز واژه «فی الأرض» می تواند به همین زندگی دنیوی اشاره داشته باشد، این برداشت به دست می آید.

574- فرجام مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 9

9 - اطمینان مؤمنان صدر اسلام به سرنوشت نیک خویش و هلاکت و نابودی منافقان

ص: 378

نحن نتريص بكم . . . بعذاب من عنده أو بأيدينا فتريصوا إنا معكم متريصون

575- فرزندان منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 1

1 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی و مفاخر اجتماعی و لاتعجبک اموالهم و اولدهم

576- فسق اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 16

16 - اکثریت مشرکان صدر اسلام ، مردمی فاسق و بیرون از مسیر حق بودند .

و اکثرهم فسقون

577- فسق یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 103 - 5

5 - یهودیان عصر بعثت ، به دلیل وابستگی به دنیا و فسق پیشگی زمینه های ایمان و تقوا را از دست داده بودند .

لبس ما شروا به انفسهم . . . و لو أنهم ءامنوا و اتقوا لمتوبه من عند الله خیر

به کارگیری «لو» امتناعیه در جمله «لو أنهم . . .» می نمایاند که: ایمان آوردن یهود و پرهیز از گناهانی همانند سحر، امری مشکل یا ممتنع بوده است. آیات پیشین - که سخن از دل بستگی شدید یهود به دنیا و فاسق بودن آنان داشت - می تواند بیانگر علت به وجود آمدن این روحیه در ایشان باشد.

578- فضایل مجاهدان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تقدیر و تمجید خداوند از مؤمنان مهاجر و مجاهد صدر اسلام

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. أعظم درجه عند الله

ص: 379

579- فضایل مهاجران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 20 - 1

1 - تقدیر و تمجید خداوند از مؤمنان مهاجر و مجاهد صدر اسلام

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. أعظم درجه عند الله

580- فضیلت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 3

3- مجموعه تعالیم اسلام، براساس رحمت و مهربانی ویژه خداوند به انسان است.

و ما أرسلنک إلاّ رحمه للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 12

12 - اسلام، تنها دین مورد پسند خدا و متناسب و سودمند برای انسان ها

و لیمکننّ لهم دینهم الذی ارتضی لهم

گفتنی است سودمند بودن دین اسلام برای بشر، از لام «لهم» - که برای انتفاع است - به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 9

9 - اسلام، برترین عقیده و بهترین سخن در باب دین

الذین یستمعون القول فیّتبعون أحسنه

مقصود از سخن در آیه شریفه و گزینش بهترین سخنان، آن سخنی است که درباره مسائل دینی است. بنابراین مصداق اصلی و مورد نظر بهترین سخن، مکتب اسلام خواهد بود که دین منتخب قرآن است.

9- اسلام علاوه بر معارف و احکام شریعت های پیشین ، دربردارنده آموزه هایی فزون تر

شرع لکم . . . و الذی أوحینا إلیک و ما وصّینا به إبرهیم

توصیه در جایی به کار می رود که امور بسیار مهم و اساسی مورد نظر باشد. بنابراین تغییر تعبیر از توصیه به وحی در مورد اسلام، نشان دهنده آن است که اسلام علاوه بر امور توصیه شده، امور دیگری را نیز در بر دارد.

ص: 380

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 24 - 3

3- «قرآن» کتاب معرفت و شناخت، و «اسلام» دین عقل و اندیشه

أفلا يتدبرون القرآن

581- فطريت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 6,25

6 - اسلام، دینی هماهنگ با فطرت و سرشت انسان ها است .

للدین حنیفاً فطرت الله الّتی فطر الناس علیها

بنابراین که نصب «فطرت» به خاطر بدلیت آن از «حنیف» و «حنیفاً» حال برای «الدین» باشند، نکته بالا قابل استفاده است.

25 - «عن عبدالله بن سنان، عن أبي عبدالله (ع) قال: سألته عن قول الله عزوجل: «فطرت الله الّتی فطر الناس علیها» ما تلك الفطره؟ قال: هی الإسلام...»

عبدالله بن سنان گوید: از امام صادق(ع) پرسیدم: «فطرتی را که خدا می فرماید: «فطرت الله الّتی فطر الناس علیها» چیست؟ فرمود: آن فطرت، همان اسلام است (یعنی، تسلیم در برابر خدا)».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 9

9 - سخنان، اندیشه ها و عقاید اسلامی و قرآنی، سازگار با طبع آدمی و موافق با عقل و فطرت او است .

إلیه یصعد الکلم الطیب

«طیب» به معنای چیزی است که مطابق با طبع انسان و لذت بخش باشد؛ مثل غذای مطلوب و لذیذ. بنابراین کلام طیب؛ یعنی، سخنی که عقل و فطرت آدمی آن را پسندیده و برای او لذت بخش و دل نشین باشد. گفتنی است که مقصود از آن در این آیه، تعالیم آسمانی و وحی الهی می باشد.

582- فقر مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 92 - 5

5 - توان مالی بسیار پایین مسلمانان در صدر اسلام

ولا على الذين إذا أتوك لتحملهم قلت لا أجد ما أحملكم عليه

ص: 381

583- فلسفه ادعای ایمان بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 2

2- برخی از بادیه نشینان، مدعی ایمان به امید برخورداری از امتیازات آن *

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا

با توجه به این که اعراب، خود را مؤمن معرفی کرده اند، ولی قرآن سخن آنان را رد کرده است؛ این احتمال جان می گیرد که اظهار ایمان اعراب، به خاطر آن بوده است که از امتیازات ویژه مؤمنان برخوردار شوند.

584- قاریان کتب آسمانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 4

4- وجود عالمان دین و قاریان کتاب های آسمانی در عهد نزول قرآن

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسئل الذين يقرءون الكتب من قبلك

585- قبول اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 256 - 3

3- غیر مسلمانان را نباید مجبور به پذیرش اسلام کرد.

لا اکراه فی الدّین

بنابراینکه «لا اکراه» در مقام تشریح باشد؛ یعنی تحمیل عقاید و اوامر و نواهی دین بر کسانی که خارج از اسلام هستند، جایز نیست.

586- قبول اسلام بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور رد ادعای ایمان بادیه نشینان ، در عین پذیرش اسلام آنان

قل لم تؤمنوا و لکن قولوا أسلمنا

ص: 382

587- قبول اسلام کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 6

6 - پذیرش توبه مشرکان و کفار و قبول اسلام آنان از سوی خداوند ، برخاسته از علم و حکمت اوست .

و يتوب الله على من يشاء والله عليم حكيم

588- قبول اسلام مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 6

6 - پذیرش توبه مشرکان و کفار و قبول اسلام آنان از سوی خداوند ، برخاسته از علم و حکمت اوست .

و يتوب الله على من يشاء والله عليم حكيم

589- قتل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب : کشتن ، اسیر گرفتن ، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم وخذوهم واحصروهم واقعدوا

590- قداست اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 8,9

8 - جواز ایجاد روابط با اهل کتاب در صورتی که مقدسات اسلام و معارف الهی را محترم شمرده و قداست آن را محفوظ دارند . *

لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً

جمله «الذین اتخذوا» اشاره به علت تحریم ایجاد روابط با اهل کتاب دارد، بنابراین در صورتی که آنان دین اسلام را محترم بشمارند، ایجاد روابط با آنان جایز است.

9 - حفظ قداست و احترام اسلام ، اصلی ضروری در روابط با بیگانگان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوءًا وَّلَعِبًا .. أَوْلِيَاءَ

ص: 383

591- قدرت کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 10

10 - غرور و اعتماد نابجای کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اقتدار و تمکن خویش

ألم یروا کم أهلکنا .. مکنهم فی الأرض ما لم نمکن لکم

از اینکه می فرماید اقوام قدرتمندتر از شما را هلاک کردیم، معلوم می شود که اینان به قدرت و مکتب خویش مغرور بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 2

2- جوامع و تمدن های بسیاری در طول تاریخ، با وجود قدرت و امکانات بسیار و موقعیت برتر نسبت به کافران عصر بعثت، به هلاکت رسیده و نابود شدند.

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أحسن أثـثا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 8

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود.

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا .. و كانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

592- قدرت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 6

6 - خداوند، مسلمانان صدر اسلام را در مدینه با امداد های خویش توانا و قدرتمند ساخت.

تخافون أن یتخطفکم الناس فأویکم و أیدکم بنصره

«تأیید» به معنای تقویت کردن و قدرتمند ساختن است.

593- قدرت مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 6

6 - مؤمنان صدر اسلام در برهه ای از عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای استعداد و توان پیروز شدن بر لشکری تا ده برابر نفرات ایشان

إن یکن... یغلبوا ألفا

چون در آیه بعد تخفیف در حکم جهاد و مقاومت را به تحقق ضعف تعلیل کرده است، معلوم می شود خداوند با توجه به توان و

ص: 384

استعداد اهل ایمان بر آنان واجب کرده بود که در مقابل لشکری تاده برابر خود مقاومت کنند.

594- قدرت نظامی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام ، از توان رزمی بالایی برخوردار بودند .

أتخشونهم

595- قرآن در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 5

5 - قرآن به صورت کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابِ

اطلاق «کتاب» (نوشته) بر قرآن، حاکی از این است که قرآن به صورت کتاب و نوشته بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل می شد و یا در آن عصر آن را می نوشتند و به صورت کتاب در می آوردند؛ و گرنه اطلاق کتاب بر آن صحیح نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 7

7 - قرآن پس از نزول و در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به نگارش یافته بر اوراق و تدوین شده به شکل کتاب

و ما يتلى عليكم في الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 136 - 5

5 - قرآن در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نوشته شده بر سطوح و تدوین یافته به صورت کتاب

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَيَّ رَسُولَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 5

5 - قرآن در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صورت کتاب بوده است .

وقد نزل علیکم فی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 385

14 - قرآن ، به صورت کتاب و نوشته در عهد پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 48 - 4

4 - قرآن ، به صورت مکتوب و جمع آوری شده در عهد پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و انزلنا إلیک الکتب

اطلاق «کتاب» (نوشته) بر قرآن حاکی از آن است که در زمان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به صورت مکتوب بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 1

1 - قرآن در عصر نزول، حتی در مکه، به عنوان «کتاب» شناخته شده بود.

و هذا کتب أنزل نه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 8

8 - قرآن در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به بخشهایی به نام «سوره» تقسیم بندی شده بود .

فأتوا بعشر سور مثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 32 - 3

3 - قرآن ، نامی شناخته شده در عصر نزول برای مجموعه آیات نازل شده

لولا نزل علیه القراءان جمله وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- قرآن، در همان عصر نزول، به « کتاب » مشهور بود.

تنزیل الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 6 - 22

22 - قرآن کریم، حتی قبل از نزول همه آیات آن، کتاب نامیده می شده است.

کان ذلک فی الکتب مسطوراً

در صورتی که مراد از «الکتاب» قرآن باشد، اطلاق کتاب بر آن، در این سوره - که بی شک آخرین سوره نازل شده بر پیامبر(صلی الله علیه و آله) نیست - نکته یاد شده را می رساند.

ص: 386

596- قصه اسلام جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 29 - 7

7- بازگشت جنیان مؤمن ، به سوی قومشان با پیام انذار و هدايت

ولوا إلى قومهم منذرين

597- قمار در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 13

13 - رواج شرابخواری و قماربازی در عصر بعثت

يسئلونك عن الخمر و الميسر قل فيهما اثم كبير و منافع للناس

فعل مضارع «يسئلونك»، دلالت بر تکرار سؤال دارد و تکرار سؤال، بیانگر رواج مورد سؤال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 10

10 - رواج شراب خواری ، قمار بازی و گرایش به مظاهر شرک در عصر بعثت

يايها الذين ءامنوا انما الخمر . . . رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 17

17 - شراب خواری و قماربازی برخی مسلمانان صدر اسلام حتی پس از تحریم آن

فهل انتم متهون

بيان رسای آیات مورد بحث در تحریم شراب و قمار و تذييل آن با جمله ای مذمت آمیز همراه با تردید نسبت به پرهیز مسلمانان از آن (آیا دست از قمار بازی و شرابخواری می کشید)، می رساند که تحریم قمار و شراب قبلا اعلام شده ولی برخی از مسلمانان شاید به توهم

تصریح نداشتن آن آیات در تحریم، همچنان به شرابخواری و قماربازی ادامه می دادند گفتنی است که شأن نزول های نقل شده درباره این آیات برداشت فوق را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 1

1 - برخی از مسلمانان عصر بعثت - تا پیش از نزول آیه « انما الخمر . . . » - به شرابخواری و قماربازی مبتلا بودند .

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا

ص: 387

فعل ماضی «طعموا» دلالت بر این دارد که برخی از مسلمانان پیش از نزول این بخش از آیات، از شراب خواری و قماربازی پرهیز نداشتند.

598- کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 6 - 5

5 - برخی از مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله ای از کفر بودند که انذار های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان تأثیری نمی بخشید .

إن الذین کفروا سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لا یؤمنون

برخی برآنند که مراد از «الذین کفروا» گروهی از کفرپیشگان مکه است؛ یعنی آیه شریفه بیان یک قضیه خارجی است و حکایت از آن ندارد که در کافر زمینه ایمان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 2، 1

1 - کافران صدر اسلام ، برخوردار از شوکت ظاهری و بهره های دنیوی

لا یغزتک تقلب الذین کفروا فی البلاد

2 - کافران عصر بعثت ، بهره مند از سود های فراوان تجاری و نفوذ سیاسی ، بر اثر گشت و گذار در شهر ها و سرزمین های مختلف

لا یغزتک تقلب الذین کفروا فی البلاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 103 - 12، 13

12 - بیشتر کفرپیشگان عصر بعثت احکام رایج درباره بحیره ، سائبه ، وصیله و حام ، را احکامی الهی می پنداشتند .

ما جعل الله من بحیره . . . یفترون علی الله الکذب و اکثرهم لا یعقلون

13 - تنها اندکی از کفرپیشگان عصر بعثت - علی رغم طرفداری از احکام رایج درباره بحیره ، سائبه ، وصیله و حامی - آگاه به بدعت بودن آن احکام و نبود آنها در ادیان الهی

ولكن الذين كفروا يفترون على الله الكذب و اكثرهم لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 104 - 19

19 - كافران عصر بعثت ، وارثان مردمی نادان و گمراه

قالوا حسبنا .. او لو كان ءاباؤهم لا يعلمون شيئاً ولا يهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 4 - 1

ص: 388

1 - رویگردانی از هر آیت خداوند، شیوه کافران عصر بعثت

و ما تأتيهم من آية من آيات ربهم إلا كانوا عنها معرضين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 11

11 - نوید خداوند به ظهور و پیشرفت و پیروزی قریب الوقوع اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علم رغم استهزای کافران صدر اسلام

فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

مراد از «یأتیهم أنبؤا ما كانوا» می تواند تحقق اموری مانند پیروزی اسلام باشد که کفار آن را به مسخره گرفته و تکذیب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 8 - 4, 2

2 - گریز کفرپیشگان بهانه جو از ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با درخواست معجزاتی غیر عملی

و لو أنزلنا ملكا لقضى الأمر ثم لا ينظرون

حرف «لو» غالباً در مواردی به کار گرفته می شود که شرط، امری غیر عملی باشد.

4 - کفرپیشگان حتی با نزول کتابی ملموس بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ایمان نمی آورند و خواهان نزول فرشتگان می شوند.

و لو نزلنا عليك كتابا في قرطاس فلمسوه بأيديهم لقال... وقالوا لو لا أنزل عليه م

بر اساس این احتمال که «قالوا» بر جواب «لو» در آیه قبل عطف شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 9 - 3

3 - گریز کفرپیشگان بهانه جو از ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با درخواست معجزاتی غیر عملی

و لو جعلناه ملكا لجعلناه رجلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 5

5 - استهزای کفار نسبت به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، با درخواست نزول کتاب ملاموس و مشاهده فرشتگان

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه . . . و لقد استهزیء برسول من قبلک

یادآوری استهزا شدن انبیای گذشته برای تسلی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پس از بیان بهانه جویبها و توقعات بیجای کافران چنین می نماید که همین بهانه جویبها، از مصادیق استهزاگری کافران در مورد رسولان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 184 - 1

1 - کفرپیشگان عصر بعثت، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به سبب دعوت به توحید و معاد، فردی مجنون می پنداشتند .

أولم یتفکروا ما بصاحبهم من جنه

«جنه» به معنای دیوانگی است. به دلیل آیات بعد که مسأله قیامت و توحید مطرح شده است، می توان گفت این دو مسأله در

ص: 389

بین معارف الهی بیشترین نقش را در متهم کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) به جنون داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 7, 8, 1

1 - خداوند ، کافران ستیزه گر عصر بعثت را به ترک مبارزه علیه اسلام و مسلمانان فراخواند .

قل للذین کفروا إن ینتھوا یغفر لهم

انتھاء به معنای پذیرش نھی است ؛ یعنی انجام ندادن کاری بر اثر نھی شدن از آن. بنابراین با توجه به اینکه متعلق «ینتھوا» شرارتهای کافران علیه مسلمانان است، جمله «ان ینتھوا» دلالت می کند که خداوند کافران را از تعرض به مسلمانان نھی کرده است.

2 - به کافران ستیزه گر عصر بعثت ابلاغ شد در صورت ترک مخاصمه علیه اسلام ، از خطاهای گذشته آنها چشمپوشی خواهد شد .

قل للذین کفروا إن ینتھوا یغفر لهم ما قد سلف

درباره متعلق «ان ینتھوا» دو نظر ابراز شده است: یکی کفر و دیگری اعمالی که در آیه 36 مطرح شد ؛ یعنی سرمایه گذاریها و شرارتهای علیه اسلام. جمله «ان یعودوا» نظر دوم را تقویت می کند. گفتنی است بر این مبنا مراد از «یغفر لهم ...» انتقام نگرفتن از شرارتهای گذشته کافران است.

7 - خداوند ، کافران عصر بعثت را در صورت از سرگیری شرارت ها به سرکوبی و نابودی تهدید کرد .

وإن یعودوا فقد مضت سنت الأولین

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند مأموریت یافت تا سنت الهی را در سرکوبی حق ستیزان به کافران عصر خویش ابلاغ کند .

قل للذین کفروا .. و إن یعودوا فقد مضت سنت الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 47 - 5

5 - کفرپیشگان مکه در عصر بعثت ، همواره در تلاش برای بازداشتن مردم از پیوستن به راه خدا

و یصدون عن سبیل اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - وجود منافقان و کافرانی نیرومندتر از منافقان و کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان امت های پیشین

كانوا أشد منكم قوه و أكثر أمولا و أولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 1

1 - تحریم گوش فرادادن به قرآن ، از سوی کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذين كفروا لا تسمعوا لهذا القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 390

7- وجود عناصری غیر معاند با مسلمانان ، در میان کافران عصر پیامبر

لا ینهیکم اللہ عن الذین لم یقتلوکم فی الدین

599- کافران صدر اسلام و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 2

2- کافران خواستار معجزه ای - جز قرآن - برای باور به حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش توحید

و یقول الذین کفروا لولا أنزل علیه آیه من ربه

جمله «إن الله یضل من یشاء و یرحم من یرحم» قرینه بر این است که کافران مشاهده معجزه از پیامبر (صلی الله علیه و آله) را برای هدایت شدن و پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که سرلوحه آن توحید است - می خواستند ؛ یعنی ، می گفتند: اگر معجزه ای ارائه کنی ، رسالت تو را می پذیریم و به توحید می گرویم.

600- کافران صدر اسلام و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 26 - 1، 2

1 - کافران صدر اسلام ، مردم را از گوش فرادادن به قرآن نهی می کردند.

و هم ینھون عنہ

2 - پرهیز کافران مکه در صدر اسلام از گوش فرادادن به قرآن و سخنان آسمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ینھون عنہ

«نأی» به معنی دور شدن است و «ینھون عنہ» یعنی مشرکان از قرآن و وحی دوری می گزینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 105 - 4

4 - مشرکان و کافران عصر بعثت، به والایی آیات قرآنی و محتوای بلند آن اعتراف داشتند.

و ليقولوا درست

زیرا اگر آیات در نظر مشرکان کم اهمیت بود، برای رد آیات به کم اهمیتی آن اشاره می کردند و نه به فراگیری آن از دیگران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 5 - 6

6 - کافران، در عصر بعثت منکر هر گونه نوآوری در قرآن بودند .

وقالوا أسطيرا الأولين اکتبها فهی تملی علیه بکره و أصیلاً

ص: 391

این که کافران، قرآن را افسانه های پیشینیان می شمردند، حاکی از آن است که آنان نه تنها منکر اصالت قرآن بودند؛ بلکه آن را فاقد هر گونه نوآوری نیز می دانستند.

601- کافران صدر اسلام و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 9

9- کافران عصر بعثت، از محتوای کتاب های آسمانی پیشین آگاه بودند.

أولم تأتهم بيته ما في الصحف الأولى

602- کافران صدر اسلام و گواهی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 7

7- کفرپیشگان عصر بعثت به خداوند اعتقاد داشته و شهادت او را پذیرا بودند.

قل كفى بالله شهيداً بيني وبينكم

603- کافران صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 7 - 1,2,3

1- کفرپیشگان عصر بعثت، مدعی نبود معجزه و آیتی بر حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

2- کافران همواره خواستار معجزه ای جز قرآن برای باور به حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

به کارگیری فعل مضارع (يقول) به جای فعل ماضی (قال) برای رساندن این معناست که کافران سخن مذکور را نه تنها در گذشته مدعی شده اند که در آینده نیز خواهند گفت و بر آن اصرار خواهند ورزید.

3- تبلیغات سوء کفرپیشگان و جوسازی های آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لولا أنزل علیه آیه من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 3، 2، 1

1- کفرپیشگان عصر بعثت ، مدعی نبود معجزه و آیتی بر حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقول الذين كفروا لولا أنزل علیه آیه من ربه

ص: 392

2- کافران خواستار معجزه ای - جز قرآن - برای باور به حقیقت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش توحید

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

جمله «إن الله يضل من يشاء و يهدى . . .» قرینه بر این است که کافران مشاهده معجزه از پیامبر (صلی الله علیه و آله) را برای هدایت شدن و پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که سرلوحه آن توحید است - می خواستند؛ یعنی، می گفتند: اگر معجزه ای ارائه کنی، رسالت تو را می پذیریم و به توحید می گرویم.

3- تبلیغات سوء کفرپیشگان عصر بعثت و جوسازی های آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقول الذين كفروا لولا أنزل عليه آية من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 2

2- کفرپیشگان عصر بعثت، رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار می کردند .

و يقول الذين كفروا لست مرسلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 69 - 1

1 - انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی کافران و رفاه زدگان

أم لم يعرفوا رسولهم فهم له منكرون

همان طوری که در ذیل آیه قبل آمده، این بخش از آیات، در ردّ اتهاماتی است از سوی کافران نسبت به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) وارد می شد.

خداوند با ارائه دلایل گوناگون، همه آنها را بی اساس خوانده و تهمت زندگان را سخت مورد سرزنش قرار داده است. آیه فوق نیز، ظاهراً مربوط به تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نسبت دروغ گویی به ساحت آن حضرت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 8 - 3

3 - اظهار تعجب کافران از اظهارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره تحقق قطعی معاد

يَنْبئكم إذا مَرَّتم كلَّ ممزَّق إنكم لفي خلق جديد . أفتري على الله

همزه «أفتري» برای استفهام تعجیبی است و حکایت از اظهار شگفتی کافران از اظهار نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره معاد می کند.

604- کافران صدر اسلام و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 1

1 - کفر پیشگان عصر بعثت ، مسلمانان را از حضور در مساجد باز می داشتند و در صدد تخریب آنها بودند .

و من أظلم ممن منع مسجد الله . . . و سعی فی خرابها

فعل «منع» نیازمند دو مفعول است: یک مفعول آن «مساجد الله» است و مفعول دیگر «المسلمین» می باشد که به خاطر وضوحش بیان نشده است؛ یعنی: «منع المسلمین مساجد الله» ماضی آوردن فعل «منع» حکایت از آن دارد که: ممانعت از ورود

ص: 393

مسلمانان به مساجد تحقق یافته بوده؛ یعنی، آیه شریفه ضمن بیان ناروا بودن ممانعت از ورود به مساجد، اشاره دارد به قضایای بازداری از ورود مسلمانان صدر اسلام، به مسجد الحرام و ..

605- کافران صدر اسلام و معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 7 - 1

1- کفرپیشگان عصر بعثت، مدعی نبود معجزه و آیتی بر حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و يقول الذین کفروا لولا أنزل علیه آیه من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 2

2- کافران خواستار معجزه ای - جز قرآن - برای باور به حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش توحید

و يقول الذین کفروا لولا أنزل علیه آیه من ربه

جمله «إن الله یضل من یشاء و یرهدی ..» قرینه بر این است که کافران مشاهده معجزه از پیامبر (صلی الله علیه و آله) را برای هدایت شدن و پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که سرلوحه آن توحید است - می خواستند؛ یعنی، می گفتند: اگر معجزه ای ارائه کنی، رسالت تو را می پذیریم و به توحید می گرویم.

606- کافران صدر اسلام هنگام تلاوت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 5,6

5 - خشمگین شدن کافران صدر اسلام و ظهور آثار کینه و نفرت در چهره آنان، به هنگام شنیدن آیات قرآن و معارف توحیدی آن

و إذا تتلی علیهم آیتنا بینت تعرف فی وجوه الذین کفروا المنکر

6 - بر افروختگی مشرکان با شنیدن آیات قرآن و خشم حاصل از آن، به حدی بود که آنان را در آستانه حمله و تهاجم به کسانی قرار می داد که آیات قرآن را بر آنها تلاوت می کردند.

یکادون یسطون بالذین یتلون علیهم آیتنا

«سَطُو» (مصدر «یسطون») به معنای تهاجم و حمله است؛ یعنی، چیزی نمانده که مشرکان با کسانی که آیات ما را بر آنان می خوانند گلاویز شوند.

607- کافران قریش و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 2،5

ص: 394

2 - خداوند مسلمانان را از سرمایه گذاری های کلان کافران قریش برای هجوم به مسلمانان و جلوگیری از گسترش اسلام آگاه ساخت .

فسینفقونها ثم تكون عليهم حسره ثم يغلبون

جمع مضاف «امولهم» دلالت بر عموم دارد ؛ یعنی تمامی داراییهایشان و این اشاره به پرداخت هزینه های فراوان است. گفتنی است توجه به سیاق آیه مورد بحث و آیات قبل این سخن مفسران را تأیید می کند که آیه شریفه درباره کفار قریش نازل شده است.

5 - حسرت و ندامت کافران قریش بر نابودی داراییهایشان ، تنها نتیجه پرداخت هزینه مبارزاتی آنان علیه اسلام

ثم تكون عليهم حسره ثم يغلبون

چون هدف کافران از سرمایه گذاری اموال جلوگیری از گسترش اسلام بوده، معلوم می شود حسرت و ندامت آنان بدان جهت بوده است که اموالشان از دست رفته و به نتیجه مطلوب نرسیده اند. قابل ذکر است که جمله «ثم يغلبون» دلالت می کند که زمان ندامت آنان در دنیاست.

608- کافران مکه و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 33 - 7

7 - پیشگویی قرآن از گرایش کافران مکه به اسلام و پذیرش توحید

و ما كان الله معذبهم وهم يستغفرون

609- کافران و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 17، 16

16 - کافران تا آخرین سال های حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از شکست دادن اسلام ناامید شده بودند .

اليوم يئس الذين كفروا من دينكم

چون تمام وقایعی که آیه شریفه، می تواند ناظر به آنها باشد - با توجه به شأن نزولها - در آخرین سالهای عمر شریف پیامبر(صلی الله علیه و آله) اتفاق افتاده است.

17 - امید کفار و دشمنان اسلام به شکست اسلام ، تا پیش از نزول آیه «اليوم يئس الذين كفروا»

اليوم يئس الذين كفروا من دينكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 57 - 5

5 - برخی از اهل کتاب همسو با کافران ، در رویارویی با اسلام

لاتتخذوا الذين ... من الذين اتوا الكتب من قبلکم و الکفار اولياء

ص: 395

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 3

3 - مبارزه تبلیغاتی کافران و اهل کتاب علیه اسلام ، با استهزای نماز و اذان و بازیچه خواندن آن

و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 4

4 - کافران همواره در حال برنامه ریزی و توطئه علیه اسلام و بنیاد های دین

إذ يمكرون بك . . . و يمكرون

جمله «إذ يمكرون . . .» گزارشی از مکرهای گذشته کافران دارد و جمله «یمكرون» خبر از توطئه گریهای آینده آنان می دهد. بیان این خبر با فعل مضارع حاکی از استمرار این توطئه گریهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 8، 11، 3، 1

1 - جوامع کفرپیشه همواره مهیای صرف دارایی های خویش برای جلوگیری از گسترش اسلام

إن الذين كفروا ينفقون أموالهم ليصدوا

انفاق مال به معنای مصرف کردن دارایی و هزینه کردن آن است و مراد از «ینفقون»، به قرینه «سینفقونها»، که اخبار از تحقق سرمایه گذاری است، بیان حالت کافران می باشد. یعنی کافران برای جلوگیری از انتشار اسلام آماده سرمایه گذاری هستند و از انفاق مال دریغی ندارند.

3 - تلاش کافران و صرف هزینه های کلان برای جلوگیری از گسترش اسلام ، بی اثر است .

ثم تكون عليهم حسرة

8 - شکست نهایی ، سرنوشت محتوم کفرپیشگان ستیزه گر علیه اسلام و راه خدا

ثم يغلبون

11 - مبارزات گذشته کافران علیه اسلام ، مانع پذیرش آنان در زمره مسلمانان نخواهد شد .

ثم يغلبون و الذين كفروا إلى جهنم يحشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 1

1 - خداوند ، کافران ستیزه گر عصر بعثت را به ترک مبارزه علیه اسلام و مسلمانان فراخواند .

قل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم

انتهاه به معنای پذیرش نهی است ؛ یعنی انجام ندادن کاری بر اثر نهی شدن از آن. بنابراین با توجه به اینکه متعلق «ینتهوا» شرارتهای کافران علیه مسلمانان است، جمله «ان ینتهوا» دلالت می کند که خداوند کافران را از تعرض به مسلمانان نهی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 396

6 - لزوم ترک مبارزه با کافران در صورت دست برداشتن از فتنه انگیزی علیه اسلام و ایجاد مزاحمت برای گسترش دین خدا

فَإِنْ أَنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

متعلق «انتهاوا» به قرینه فراهای پیشین، فتنه انگیزی و جلوگیری از حاکمیت یافتن دین الهی است.

7 - خداوند با بیان نظارت خویش بر اعمال کافران دست کشیده از مبارزه علیه اسلام، مسلمانان صدر اسلام را از غافلگیر شدن در توطئه های آنان ایمنی بخشید.

فَإِنْ أَنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 8

8- مؤمنان عصر بعثت، خواهان ظهور معجزه ای برای گرایش پیدا کردن کافران به اسلام و قرآن بودند.

أَفَلَمْ يَأْتِئْسَ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا

اعتراض خداوند به مؤمنان با جمله «أَفَلَمْ يَأْتِئْسَ الَّذِينَ ءَامَنُوا» و بیان این حقیقت که امر هدایت و ضلالت به دست خداوند است نه وابسته به ارائه معجزه، می رساند که مؤمنان خواهان آن بودند که معجزات درخواستی کافران تحقق یابد، شاید که آنان هدایت شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 2 - 3,1

1- آرزو و علاقه فراوان کافران به مسلمان بودن، آن گاه که فرصت اسلام آوردن را از دست بدهند.

رَبِّمَا يُوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ

مراد از «یوَدُّ» به قرینه فعل ماضی «کانوا» مطلق دوست داشتن نیست، بلکه به معنای تمنا و آرزوست. و «رَبِّمَا» در آیه به معنای تکثیر استعمال شده است.

3- آرزوی کافران برای پذیرش اسلام، بسیار کم است.*

رَبِّمَا يُوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «رَبِّمَا» - همان گونه که رایج است - در قَلْتُ و «یُوَدُّ» در همان معنای خودش (یحبّ) استعمال شود.

آیه بعد (ذرهم يأكلوا ويتمتعوا...) قرینه و تأییدی است بر برداشت فوق.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 7

7- پاسخ کافران عصر بعثت، در برابر آیات روشن و دلایل کافی توحید و اسلام، بیان وضعیت بهتر اقتصادی و اجتماعی خود نسبت به مؤمنان بود.

قال الذين كفروا للذين آمنوا .. أئى الفريقين خير مقامًا وأحسن نديًا

لام در «للذين آمنوا» ممکن است برای تبلیغ باشد. در این صورت مؤمنان مخاطب کافران خواهند بود. همچنین می تواند برای تعلیل بوده و مراد این باشد که کافران، به خاطر مؤمنان و در باره آنان، پرسش یادشده را مطرح کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 397

19 - قلم - 68 - 36 - 2

2 - قضاوت کافران درباره اسلام و مسلمانان ، قضاوتی بی اساس و بدون پایه عقلانی و منطقی است .

ما لکم کیف تحکمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 2

2 - کافرانی که در ادعا ، آماده سازش بودند ، زمینه پذیرش دین پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نداشتند .

ولی دین

610- کافران و حقانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 11

11- اخبار خداوند به آشکار شدن حقانیت اسلام ، برای کافران صدر اسلام در آینده

ربما یوّد الذین کفروا .. فسوف یعلمون

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مفعول و متعلق علم در «یعلمون» حقانیت اسلام باشد که مورد انکار آنان بود.

611- کتابت در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 15

15 - وجود کتاب و صنعت کتابت در عصر بعثت

یکتبون الکتب بأیدیهم

612- کشتی بادبانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 7

7 - کشتی های بادبانی مورد استفاده در عصر بعثت برای سفر های دریایی ، آسیب پذیر در برابر طوفان و امواج دریا

حتى إذا كنتم فى الفلك . . . جاءتها ریح عاصف و جاءهم الموج من كل مكان و ظنوا أنهم

ص: 398

613- کشتی نوح(ع) در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 2

2- برجای ماندن بقایای کشتی نوح ، تا عصر نزول قرآن *

و لقد ترکنها آیه

در صورتی که «ترکنا» به معنای برجای نهادن آثار و بقایا باشد - و نه صرفاً به معنای باقی گذاشتن خاطره و یاد کشتی نوح - از قید «هل من مذکر» مطلب بالا استفاده می شود.

614- کشتی های بادبانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 33 - 5

5- آشنایی مردم عصر بعثت ، با کشتی های بزرگ بادی

و من آیته .. ان یشأ یسکن الریح فیظللن رواکد

طرح کشتی های غول پیکر به عنوان آیات الهی، نشانگر این مطلب است که مردم عصر بعثت با این پدیده آشنا بودند.

615- کشتیرانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 4

4- استفاده از کشتی های بادبانی برای سفر های دریایی در عصر بعثت

حتی إذا کنتم فی الفلک و جرین بهم بربح طیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 32 - 4

4- وجود کشتی های کوه پیکر و استفاده از آنها در عصر نزول قرآن

و من آیتہ الجوار فی البحر کالأعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 24 - 4

4 - استفاده از کشتی های عظیم ، امری آشنا برای عرب عصر نزول

و له الجوار المنشات فی البحر کالأعلم

ص: 399

616- کشیشان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 10

10 - گروهی از مسیحیان ، کشیشان و راهبان عصر بعثت ، پذیرای اسلام در پی شنیدن قرآن .

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول . . . يقولون ربنا ءامنا

617- کفر اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 12

12 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری در بیشتر شرک پیشگان صدراسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به عادیان بازمی گردد؛ اما در عین حال به شرک پیشگان صدراسلام نیز اشاره ای دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 10

10 - رسوخ روحیه کفرورزی و پندناپذیری ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به ثمودیان بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 7

7 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم لوط بازمی گردد؛ اما در عین حال اشاره به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 8

8 - رسوخ روحیه کفر و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدر اسلام

و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به مردم ایکه باز می گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

ص: 400

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 3,7

3 - پذیرفتن معارف اسلام ، پس از آگاهی به آنها ، نشانه حق ناپذیری و ستیزه جویی است .

قولوا ءامنوا بالله .. فان ءامنوا ... و ان تولوا فانما هم فی شقاق

7 - ایمان نیاوردن یهود و نصارا به قرآن و معارف اسلام ، از سر ستیزه جویی و دشمنی است .

و ان تولوا فانما هم فی شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 5

5 - کفر اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، بهانه مشرکان صدر اسلام برای گریز از ایمان

لتشهدون ان مع الله ءالهه اخرى .. الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه

روی اصلی سخن در این آیه با مشرکان و علل ایمان نیاوردن آنان است. مطرح کردن اهل کتاب می تواند برای پاسخگویی به سؤالی باشد که برای مشرکان مطرح بوده و آن اینکه اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق است، چرا اهل کتاب - که آنان نیز دین آسمانی دارند - به او ایمان نیاورده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 6 - 3

3 - کفر و پذیرفتن عمدی آیین اسلام ، نشانه جنون و بی خردی است و ایمان و هدایت ، نشانه خردورزی است .

بأیّکم المفتون

برداشت یاد شده، از آن جا است که به کافران، جنون نسبت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 13

13 - برخی از اهل کتاب و مشرکان ، پس از مشاهده برهان حقانیت اسلام ، با کفرورزی به آن ، راه خویش را از دیگر هم کیشان خویش جدا کردند .

لم یکن الذین کفروا من أهل الکتاب و المشرکین منفکین حتی تأتیهم البینه

این برداشت، بر چهار نکته استوار است: 1. مراد از «الذین کفروا» کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند؛ 2. حرف «من» در «من أهل الکتاب و المشرکین» برای تبعیض است؛ 3. تعبیر «منفکین» ناظر به جدا شدن کافران، از دیگر اهل کتاب و مشرکانی است که به اسلام گرویده اند؛ 4. آیه شریفه در مقام توبیخ کسانی است که به رغم پیدایش «بینه»، خود را از صف عموم گروندگان به اسلام جدا کرده اند.

619- کفر مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 401

6- امتی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سوی آنان مبعوث شد ، به خداوند رحمان کفر ورزیدند .

و هم یکفرون بالرحمن

9- مردم عصر بعثت خداوند را به اسم و وصف «الرحمان» نمی شناختند و بدان کفر میورزیدند .

و هم یکفرون بالرحمن

بسیاری از مفسران برآنند که مراد از کفر مردم عصر بعثت به «الرحمان» عدم آشنایی آنان با این اسم برای خداوند است ؛ یعنی، خداوند را با این اسم و وصف نمی شناختند و آن گاه که قرآن خداوند را به اسم «الرحمان» توصیف کرد، انکار کردند و گفتند «رحمان» دیگر کیست و چه خدایی است؟

620- کفر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 2

2 - شرک پیشگان عصر بعثت ، منکر ربوبیت خدا بودند .

قال الکفرون إن هذا لسحر مبین. إن ربکم الله

به کارگیری حرف تأکید (إن) و اسمیه بودن جمله «إن ربکم الله» بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 2

2 - شرک پیشگان عصر بعثت ، منکر روز بازپسین بودند .

إن الذین لا یرجون لقاءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 4، 8، 9، 12

4 - شرک پیشگان عصر بعثت با وجود اعتقادشان به رازقیت و روزی بخشی خدا ، ربوبیت بی شریک او را باور نداشتند .

قل من يرزقكم من السماء والأرض .. فسيقولون الله

ضمير فاعلی در «سقولون» به مشرکان بر می گردد.

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، در عین اینکه به مالکیت و حاکمیت خدا بر قوا و حواس آدمی اعتقاد داشتند ، منکر ربوبیت او بودند .

أمن يملك السمع والأبصر .. فسيقولون الله

9 - شرک پیشگان عرب جاهلی با وجود اینکه خدا را پدید آورنده جانداران از موجودات بی جان و موجودات بی جان را از جانداران می دانستند ، منکر ربوبیت و پروردگاری او بودند .

و من يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي .. فسيقولون الله

12 - مشرکان عرب جاهلی با وجود اعتقادشان به اینکه تدبیر امور جهان در دست خداست ، منکر ربوبیت و پروردگاری بی همتای او بودند .

ص: 402

و من يدبر الأمر فسيقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 4

4- امتناع مشرکان عصر بعثت از اقرار به ربوبیت خدا بر تمام هستی علی رغم مشاهده نقش او در جهان آفرینش

قل من رب السموت و الأرض قل الله

از اینکه خداوند خود به پرسشی که از مشرکان کرده (من رب السموت) پاسخ می دهد (قل الله) معلوم می شود آنان از اعتراف و اقرار به ربوبیت خداوند خودداری می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 83 - 2,3

2- بیشتر مشرکان صدر اسلام، با وجود آگاهی از نعمت های الهی، راه ناسپاسی پیمودند و کافر شدند.

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها و أكثرهم الكفرون

3- بیشتر مشرکان صدر اسلام، علاوه بر انکار عملی نعمت های الهی، به زبان نیز کفر میورزیدند.

يعرفون نعمت الله ثم ينكرونها و أكثرهم الكفرون

انکار و ناسپاسی نعمتهای الهی یا با زبان است و یا با عمل. جمله «ثم ينكرونها» می تواند گویای کفران عملی و جمله «و أكثرهم الكافرون» بیانگر ناسپاسی با زبان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 5

5- پیشگویی قرآن، مبنی بر ایمان نیاوردن برخی از مشرکان صدر اسلام، حتی پس از نزول معجزات درخواستی آنان

ماء امنة قبلهم .. أفهم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8- رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری ، در بیشتر مشرکان صدراسلام

إن فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم نوح بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 5 - 5

5 - موضع گیری ناباورانه مشرکان صدراسلام ، درباره وعده قیامت

إنّما توعدون لصادق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 27 - 3

ص: 403

3 - بی اعتقادی مشرکان صدر اسلام ، نسبت به جهان واپسین

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمَوْنَ الْمَلَأَكَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد أهلكنا أشياعكم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «اشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 8 - 2,3

2 - سرپیچی مشرکان صدر اسلام ، از پذیرش دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آوردن به یگانگی خداوند

و ما لكم لا تؤمنون بالله و الرسول يدعوكم لتؤمنوا برّبكم

خطاب در آیه شریفه، متوجه کافران شرک پیشه صدر اسلام است.

3 - نکوهش مشرکان صدر اسلام از سوی خداوند ، به خاطر موضع گیری مخالفت آمیزشان در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و

سرباز زدن از پذیرش ایمان به خدا

و ما لكم لا تؤمنون بالله و الرسول يدعوكم لتؤمنوا برّبكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 5,8

5 - همسویی اهل کتاب ، با مشرکان در عصر بعثت ، در امتناع از پذیرش اسلام

الذین كفروا من أهل الكتب و المشركين

8 - گروهی از یهود و نصارا و مشرکان در عصر بعثت ، اسلام را نپذیرفته و خود را همچنان در انتظار دستیابی به برهان آشکار قلمداد می

کردند .

لم يكن الذين كفروا من أهل الكتب والمشركين منافقين حتى تأتاهم البينة

حرف «من»، ممکن است برای تبعیض باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور افشای سرسختی مشرکان در ترک پرستش خداوند ؛ حتی در فرض محال تن دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پرستش معبود های آنان

و لا أنتم عبدون ما أعبد

ص: 404

621- کفر مکذبان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 4

4 - منکران اسلام - چه از اهل کتاب باشند و چه مشرک - کافراند .

الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین

حرف «من» برای تبیین است و مصداق «الذین کفروا» را، اهل کتاب و مشرکان معرفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 4

4 - منکران اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - کافراند .

إنّ الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین

622- کفر منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 6

6 - گروهی از منافقان و یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کافرانی شتابگر در جهت کفر

لایحزنک الذین یسرعون فی الکفر من الذین . . . و من الذین هادوا

«من الذین هادوا» عطف بر «من الذین قالوا» گرفته شده است و «من» در هر دو مورد برای تبعیض می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 56 - 2

2 - مؤمنان، شاهد برخی نشانه های کفر و نفاق در زندگی منافقان صدر اسلام

و یحلفون بالله إنهم لمنکم

بدیهی است که مؤمنان راستین چون در مظان اتهام نیستند، نیازمند سوگند نمی باشند و آنچه منافقان را به سوگند واداشته، نشانه هایی است

که سبب متهم شدن آنان می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 4

4 - ثبوت کفر منافقان صدر اسلام ، با اظهار کردن کلمات کفرآمیز

و لقد قالوا کلمه الکفر و کفروا بعد إسلامهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 11

11 - حکم صریح خداوند به کفر منافقان متخلف از جنگ تبوک

ص: 405

إنهم كفروا بالله ورسوله

623- کفر یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 6

6- گروهی از منافقان و یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کافرانی شتابگر در جهت کفر

لا یحزنک الذین یسرعون فی الکفر من الذین . . . و من الذین هادوا

«من الذین هادوا» عطف بر «من الذین قالوا» گرفته شده است و «من» در هر دو مورد برای تبعیض می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 1 - 98

8- گروهی از یهود و نصارا و مشرکان در عصر بعثت، اسلام را نپذیرفته و خود را همچنان در انتظار دستیابی به برهان آشکار قلمداد می کردند.

لم یکن الذین کفروا من أهل الکتب و المشرکین منفکین حتی تأتیهم البینه

حرف «من»، ممکن است برای تبعیض باشد.

624- کفران دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 3,4

3- دشمنان اسلام، ناسپاس در برابر نعمت اسلام و مظاهر ربوبیت خداوند

إنّ الإنسان لربّه لکنود

4- ناسپاسی دشمنان اسلام در برابر ربوبیت خداوند، دلیل هجوم مجاهدان به صفوف آنان است.

و العدیت . . . إنّ الإنسان لربّه لکنود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - انکار آگاهانه نعمت های خداوند ، از سوی دشمنان اسلام ، دلیل رویارویی سپاه مجاهدان با صفوف آنان است .

والعدیت . . . إنّ الإنسن لربّه لکنود . و ائّه علی ذلک لشهید

625- کم فروشی صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 406

4- رواج کم فروشی در میان عصر بعثت

ویل للمطففین

626- کمال اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 3 - 32

32 - دین اسلام ، شریعتی کامل و مورد رضایت خداوند

اليوم اكملت لكم دينكم ورضيت لكم الاسلام ديناً

627- کیفر اخروی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 60 - 4

4 - خداوند ، مشرکان صدر اسلام رابه خاطر افترا بستن و تحریم حلال ها ، به کیفر سخت قیامت تهدید کرد .

فجعلتم منه حراماً و حلالاً .. و ما ظن الذين يفترون على الله الكذب يوم القيمة

628- کیفر استهزای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 15 - 2

2 - استهزای منافقان از سوی خدا ، کیفر تمسخر آنان نسبت به اسلام و جامعه ایمانی است .

إنما نحن مستهزءون. الله يستهزئ

آیه مورد بحث، بیانگر سزا و کیفر منافقان استهزا کننده است.

629- کیفر اهانت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 12 - 9، 7

7- اعدام، کیفر طعن و توهین به اسلام

و طعنوا فی دینکم فقتلوا

9- مسلمانان صدر اسلام، موظف بودند در صورت مشاهده طعن و توهین به دین الهی از سوی معاهدان مشرک، با ایشان به پیکار

ص: 407

برخیزند .

وإن نكثوا أيمانهم . . . و طعنوا في دينكم فقتلوا أئمة الكفر

630- کيفر توطئه عليه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 3 - 8

8 - تبعيد ، حکمی الهی در مورد توطئه گران علیه دین و حاکمیت اسلام

هو الذي أخرج . . . كتب الله عليهم الجلاء

631- کيفر مکذبان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - بینه - 98 - 6 - 1

1 - کافران به اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - به آتش جهنم ، گرفتار خواهند شد .

إن الذين كفروا من أهل الكتب و المشركين في نار جهنم

632- کينه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 8 - 13

13 - افشای رفتار های فریبکارانه و کینه قلبی مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان از سوی خداوند

وإن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا و لازمه . . . و تأبى قلوبهم

آمدن فعلهای «یظهروا»، «یرقبوا» و «تأبى» به صورت فعل مضارع که دلالت بر حال و آینده می کند، می تواند حاکی از این حقیقت باشد که آیه در صدد افشای رازهای منافقان علیه مسلمانان است.

633- کينه منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4- بغض و کینه عمیق منافقان ، نسبت به شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليُخرجنَّ الأعزَّ منها الأذلَّ

تعبیر «أذلّ» در مورد رسول خدا(صلی الله علیه و آله)، حکایت از دشمنی شدید منافقان نسبت به آن حضرت دارد.

ص: 408

634- گرایش به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 21

21- رهایی مردم از جاهلیت و گرایش آنان به اسلام، از نعمت های بزرگ الهی

كذلك كنتم من قبل فمّن اللّٰه علیكم

«منت» به معنای نعمت بزرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 6

6- گرایش مسیحیان عصر بعثت به اسلام، برخاسته از آگاهی آنان بر حقانیت قرآن

تری اعینهم تفیض من الدمع مما عرفوا من الحق

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الحق» قرآن باشد.

635- گرایشهای مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 28 - 2

2- مسلمانان صدر اسلام از جمله کسانی اند که پیش از هدایت شدن به خدا گرایش داشته و از او گریزان نبودند .

و یهدی إلیه من أناب. الذین ءامنوا و تطمئن قلوبهم بذكر الله

«الذین ءامنوا» عطف بیان برای «من أناب» و تبیین کننده آن با ارائه مصداق است ؛ یعنی ، کسانی که ایمان آورده اند، همانانند که به سوی خدا انابه می کردند ، از این رو مشیت الهی بر هدایت آنان تعلق گرفت.

636- گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 3

3 - ذلت و خواری یهودیان با مسلط ساختن مردمی بر آنان ، پرتوی از ربوبیت خدا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در راستای تقویت و گسترش آیین وی

و إذ تأذن ربک

برداشت فوق از کلمه «رب» و اضافه شدن آن به ضمیری که برای خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کار رفته، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 409

4 - خداوند خواهان نابودی کفر و گسترش توحید و معارف اسلام، علی رغم ناخشنودی مشرکان مجرم و تلاش های پیگیر آنان

ليحق الحق... ولو كره المجرمون

کراهت مجرمان کنایه از تلاشهای پیگیر آنان برای مقابله با حق است. زیرا مجرد کراهت نفسانی مجرمان، بدون مبارزه عملی و تلاش پیگیر، مسأله ای نیست که در آیه به آن پرداخته شود. گفتنی است با توجه به مورد آیه، توحید و معارف اسلام از مصادیق مورد نظر کلمه «الحق» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - گسترش جامعه ایمانی در صدر اسلام و فزونی افراد آن، باعث ضعف نسبی آنان شد . *

علم أن فيكم ضعفا فإن يکن منکم مائه صابره

از مقایسه میان مثالهای مرحله نخست (بیست و صد) با مثالهای بعد (صد و هزار) این نکته معلوم می شود که در زمان حکم اول (لزوم مقاومت یک بر ده) جمعیت مسلمانان فراوان نبوده است. ولی در مرحله بعد و زمان تخفیف حکم جمعیت مسلمانان، افزایش فراوانی داشته است. اشاره به افزایش مسلمانان پس از بیان ضعف نسبی آنان حکایت از آن دارد که افزایش جمعیت از علل بروز ضعف نسبی در جامعه ایمانی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - اراده خدا بر گسترش اسلام و تعالیم قرآن در سراسر گیتی

و یأیی اللّٰه إلا أن یتم نوره

گمراهی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران صدر اسلام، مردمی گمراه و ره نیافته

ثمّ إنکم ایّها الضالّون المکذّبون

خطاب در آیه شریفه، متوجه کافران صدر اسلام است.

گمراهی مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 12

12- مردم در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در انواع ظلمت ها بسر می بردند .

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

ص: 410

گمراهی نیاکان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 71 - 1

1 - بیشتر پدران و اجداد کافران و مشرکان صدر اسلام، همچون خودشان در گمراهی به سر می بردند.

و لقد ضلّ قبلهم أكثر الأولین

637- گناه استهزای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 2

2 - بیهوده سخن راندن و مغالطه گری و استهزا در مورد قرآن و اسلام گناهی بزرگ است.

فلا تقعد بعد الذکری مع القوم الظلمین. و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

ظالم خواندن خوض کنندگان در آیات و تأکید بر تحریم همنشینی مسلمانان با آنان و همچنین جمله «من حسابهم»، مجموعاً بیانگر بزرگی گناه خوض در آیات است.

638- گناه مغالطه گران در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 2

2 - بیهوده سخن راندن و مغالطه گری و استهزا در مورد قرآن و اسلام گناهی بزرگ است.

فلا تقعد بعد الذکری مع القوم الظلمین. و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

ظالم خواندن خوض کنندگان در آیات و تأکید بر تحریم همنشینی مسلمانان با آنان و همچنین جمله «من حسابهم»، مجموعاً بیانگر بزرگی گناه خوض در آیات است.

639- گواهان پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- خداوند ، والاترين گواه بر حقانيت رسالت پيامبر (صلى الله عليه و آله) و غلبه اسلام بر ساير اديان

هو الذى أرسل رسوله . . . ليظهره على الدين كله و كفى بالله شهيداً

تعبير «كفى بالله شهيداً» محتوای این آیه را تأکید کرده است.

ص: 411

640- گواهی مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 13

13- آگاهان به تورات و انجیل در عصر بعثت بر حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) شهادت می دادند .

و کفی بالله شهیداً... و من عنده علم الکتاب

641- لجاجت کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت ، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی لجوج و سرسخت بودند .

و تنذر به قومًا لداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 3

3- کافران عصر بعثت ، علی رغم روشن بودن اعجاز قرآن و هماهنگی آن با دیگر کتاب های آسمانی ، آن را نادیده گرفتند و معجزه بودن آن را انکار می کردند .

لولا یأتیناب--ایه من ربّه أولم تأتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 3

3 - اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر تکذیب شدنش از سوی کافران و مشرکان لجوج در صدر اسلام

و إن یکذبوک فقد کذبت رسل من قبلک

از آهنگ آیه شریفه استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر تکذیب شدنش اندوهگین بود. از این رو برخی از مفسران جواب شرط «إن یکذبوک» را محذوف و چنین دانسته اند: «إن یکذبوک فلاتحزن و اصبر اذ قد کذب رسل من قبلک».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 45 - 2

2 - کافران صدر اسلام ، مردمی لجوج و پندناپذیر بودند .

و إذا قیل لهم اتقوا ما بین یدیکم و ما خلفکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 46 - 2

2 - کافران صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و ما تأتيهم من آیه . . . إلا كانوا عنها معرضین

ص: 412

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 2, 1

1 - کافران و مشرکان صدراسلام ، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی ، انکار می کردند ؛ نه از روی جهل و ناآشنایی به آن .

كذلك يُوَفِّكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ

«جحد» (مصدر «يجحدون») به معنای انکار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از انکار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

2 - کافران و مشرکان صدراسلام ، مردمی لجوج ، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يُوَفِّكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 76 - 5

5 - مشرکان و کافران صدراسلام ، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 21 - 4, 3

3 - کافران صدراسلام ، مردمی لجوج ، مستکبر و حق گریز

بَل لِّجَوَابِ عَتُوِّ وَنُفُورِ

«عتو» به معنای استکبار و تجاوز از حد است (قاموس المحيط) و مقصود از «نفور» (رمیدن) گریز از سخن حق می باشد.

4 - روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدراسلام

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ... بَل لِّجَوَابِ عَتُوِّ وَنُفُورِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کافران مخالف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، گروهی لجوج و حق ناپذیر

سأل سائل بعداب واقع

مفسران بر این عقیده اند که کافران، این سخن را از سر لجاجت بر زبان می آوردند؛ چنان که در آیه 32 از سوره «انفال» از آنان چنین یاد شده است: «و إذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجاره من السماء أو ائتنا بعذاب أليم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عذاب شدن کافران لجوج عصر بعثت، امری قطعی از سوی خداوند و غیر قابل دفع از سوی کسی

للكفرین لیس له دافع

«للكافرين» خبر مقدم برای «لیس» و «دافع» اسم آن است. «لام» در «له» برای تقویت و ضمیر «له» مفعول مقدم برای

«دافع» است؛ یعنی، «لیس للكافرين دافع يدفع العذاب عنهم»، (برای کافران کسی وجود ندارد که عذاب موعود را از آنان دفع کند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 25 - 2

2- اصرار و تأکید فراوان کافران حق ناپذیر و مستکبر صدر اسلام، بر الهی نبودن قرآن و منشأ بشری داشتن آن

و استکبر . فقال إن هذا إلا سحر يؤثر . إن هذا إلا قول البشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 49 - 1

1 - کافران مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدر اسلام، مردمی پندناپذیر و لجوج بودند .

فما لهم عن التذکره معرضین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 2

2 - کافرانی که خود را در صورت مماشات پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آماده عبادت خداوند می خواندند، هرگز به آن تن نداده و معبود

پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نمی پرستیدند .

ولا أنتم عبدون ما أعبد

642- لجاجت مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 4 - 3

3- مردم در صدر اسلام، مردمی سخت پایبند به آیین شرک و انعطاف ناپذیر در برابر سخن حق و مستدل

و الصفّت-ت صفاً . .. إنّ إلهکم لوحد

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آغاز سوره مبارکه بر اثبات توحید سوگند متعدد یاد کرده است. این در حالی است که

خداوند پیش از آن، دلایل و شواهد کافی بر اثبات این حقیقت در قرآن کریم ارائه فرموده بود.

4- بیشتر مردم عصر بعثت ، مصمم به تأثیرناپذیری از کلام وحی و پیام قرآن

فأعرض أكثرهم . . . وقالوا... فاعمل إنا عملون

تعبیرهای سه گانه در آیه («أكثه»، «وقر» و «حجاب») تأکید و تصمیم آنان را به نفوذناپذیری در برابر قرآن می رساند.

643- لجاجت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 8,9

8 - مشرکان به هنگام حضور در نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سر لجاج و انکار به مجادله درباره قرآن و رسالت آن حضرت می پرداختند.

حتی إذا جاءوك یجدلونک یقول الذین کفروا

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتی إذا جاءوك یجدلونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 11

11 - مخالفت مشرکان با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن کریم، برخاسته از روح لجاجت و گردنکشی آنان

و إذا تتلی علیهم آیاتنا بینت قال الذین لا یرجون لقاءنا ائت بقرءان غیر هذا أو بد

با توجه به اینکه آیات الهی، آشکار و واضح بود و در عین حال مشرکان از پذیرش آن امتناع ورزیدند، برداشت فوق استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 1

1 - برخی مشرکان، با اینکه آسمانی بودن قرآن را باور داشتند، به تکذیب آن برمی خاستند.

بل کذبوا... و منهم من یؤمن به

این برداشت مبتنی بر این است که: ضمیر «هم» - با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - به تکذیب کنندگان قرآن برگردد و از «یؤمن» زمان حال اراده شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 4

4 - مشرکان ، در برخورد با سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای موضعی لجوجانه بودند .

أفأنت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 4

4 - مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برخوردی لجوجانه داشتند .

أفأنت تهدی العمی و لو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 76 - 5

5 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

وإنه لقسم لو تعلمون عظیم

ص: 415

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 1

1 - اظهارات انکارآمیز مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن، به رغم باور قلبی آنان به آسمانی بودن آن

أفبهذا الحديث أتم مدهنون

«إدهان» (مصدر «مدهنون») به دو معنا آمده است: الف) اظهار کردن بر خلاف آنچه در دل است؛ ب) به شوخی گرفتن چیزی و برخورد استهزاآمیز کردن با آن. برداشت یاد شده براساس معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 82 - 2

2 - شرک پیشگان صدر اسلام، به جای سپاس‌گزاری خداوند به خاطر فرستادن قرآن، بر تکذیب آن پافشاری کردند.

و تجعلون رزقكم أنكم تكذبون

برخی از مفسران بر آنند که «رزق»، به معنای عطا است و آیه شریفه نیز به تقدیر «و تجعلون شکر رزقکم...» می‌باشد.

644- لجاجت منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 126 - 5

5 - منافقان صدر اسلام، علی‌رغم امتحانات مکرر الهی، متنبه نگشته و توبه نمی‌کردند.

أولا يرون أنهم يفتنون... ثم لا يتوبون ولا هم يذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 50 - 6

6 - منافقان صدر اسلام، با علم به این که احکام و فرمان‌های خدا و رسول او، به دور از ظلم و احجاف بود، به آنها تن در نمی‌دادند.

أم يخافون أن يحيف الله عليهم ورسوله

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که «بل» در «بَلْ أُولَئِكَ..» برای اضرار ابطالی باشد؛ یعنی، منافقان این گونه نبودند که گمان کنند که خدا و رسول او، به آنان ظلم می کنند؛ بلکه می دانستند که خدا و رسولش، عادلانه حکم می کنند.

645- لجاجت یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 5

ص: 416

5 - یهودیان صدر اسلام در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) موضعی غیر منطقی و لجوجانه داشتند.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء

جمالات بعدی این آیه قرینه نزول این آیه در شأن یهود است. و چون یهود، گرچه ظاهراً، معتقد به نبوت موسی (ع) و دیگر انبیای الهی بودند، ادعای عدم نزول وحی بر هیچیک از افراد بشر باید از سر مکابره و عناد باشد.

646- مادیگری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 3

3 - داوری مشرکان صدر اسلام، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود.

أم يقولون نحن جميع منتصر

اتکای مشرکان بر جمعیت خویش، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

647- مال دوستی بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 15 - 7

7 - وجود شک و دلبستگی به مال و جان در میان اعراب، دلیل رد ادعای ایمان آنان از سوی خداوند

قل لم تؤمنوا .. إنما المؤمنون ... ثم لم يرتابوا و جهدوا بأموالهم و أنفسهم

648- مالکیت در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 3

3 - حق مالکیت انسان بر دام ها (شتر، گاو و گوسفند) و بهره برداری از آنها، از حقوق پذیرفته شده در اسلام

لأنعمکم

«أنعام» (جمع «نعم») به شتر، گاو و گوسفند گفته می شود. کلمه «نعم» به شتر اختصاص دارد؛ زیرا بزرگ ترین نعمت نزد عرب است

(مفردات راغب). اضافه شدن «أنعام» به ضمیر «کم»، حاکی از حق تصرف و مالکیت انسان بر دام ها است.

649- مالیات در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 4

ص: 417

4- وجود مالیات و انفاق های مالی واجب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرمًا و يترّص بكم الدوائر

جمله «ترّص بكم الدوائر» دلالت می کند که بادیه نشینان در انتظار فرصتی برای شانه خالی کردن از انفاق هستند، بنابراین خود را در پرداخت آن مجبور می دیدند.

650- مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 3

3 - ممانعت از ورود مسلمانان به مساجد و تلاش برای تخریب آنها ، از روش های مبارزاتی کفرپیشگان علیه اسلام و مسلمین

و من أظلم ممن منع مسجد الله أن يذكر فيها اسمه و سعی فی خرابها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 9

9 - همکاری و روابط دوستانه یهود و نصارا ، @در جهت مقابله با اسلام *

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

با توجه به اینکه یهود و نصارا نسبت به یکدیگر دشمنی و کینه دارند، معلوم می شود دوستی آنها با یکدیگر که از جمله «بعضهم . . .» استفاده می گردد، در جهت مقابله به اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 6

6 - ترسیم چهره ای مسخره آمیز برای اسلام و ابزار سرگرمی خواندن آن ، شیوه مبارزه تبلیغاتی اهل کتاب علیه مسلمانان

الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 3

3 - مبارزه تبلیغاتی کافران و اهل کتاب علیه اسلام ، با استهزای نماز و اذان و بازیچه خواندن آن

و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 11

11 - مبارزات گذشته کافران علیه اسلام ، مانع پذیرش آنان در زمره مسلمانان نخواهد شد .

ثم يغلبون و الذين كفروا إلى جهنم يحشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 418

4- آنانکه دارایی های خویش را برای مبارزه علیه اسلام هزینه کنند ، از ناپاکان و زیانکاران هستند .

فسينفقونها .. و الذين كفروا إلى جهنم يحشرون. ليميز الله الخبيث من الطيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- گرفتار شدن به سرنوشت شوم پیشینیان ، تهدید الهی نسبت به کافران ستیزه گر علیه اسلام

وإن يعودوا فقد مضت سنت الأولین

جواب شرط «إن يعودوا ..» حذف شده و جمله «فقد مضت ...» جانشین آن می باشد و تقدیر کلام چنین است: «وإن يعودوا فانتقمنا

منهم كما انتقمنا من الأولین ...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- لزوم ترک مبارزه با کافران در صورت دست برداشتن از فتنه انگیزی علیه اسلام و ایجاد مزاحمت برای گسترش دین خدا

فإن انتهوا فإن الله بما يعملون بصير

متعلق «انتهوا» به قرینه فرازهای پیشین، فتنه انگیزی و جلوگیری از حاکمیت یافتن دین الهی است.

7- خداوند با بیان نظارت خویش بر اعمال کافران دست کشیده از مبارزه علیه اسلام ، مسلمانان صدر اسلام را از غافلگیر شدن در توطئه

های آنان ایمنی بخشید .

فإن انتهوا فإن الله بما يعملون بصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- کافرانی که با مسلمانان پیمان عدم تعرض دارند ، هر چند به انگیزه مبارزه با اسلام به غیر مهاجران هجوم برند ، مهاجران و انصار

موظف به یاری آنان نیستند .

فعلیکم النصر إلا علی قوم بینکم و بینهم میثق

مراد از میثاق به قرینه مقام، پیمان عدم تعرض و متارکه جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 4

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً... یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 3

3- ناتوانی و درماندگی کافران و مشرکان مکه ، در مبارزه با اسلام و منطق پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وإذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلهزواً

ص: 419

از این که کافران و مشرکان، به گونه ای مستمر به استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پرداختند، برمی آید که آنان در توسل به منطق و دلیل و برهان ناتوان بودند و هیچ راهی جز این نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 3

3 - شکست کافران و مشرکان در پیکار با اسلام و مسلمانان ، جلوه عذاب الهی

من یأتیه عذاب یخزیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 51 - 7

7 - ترور شخصیت (همچون پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، از ترفند های کافران برای مبارزه با تعالیم اسلام و قرآن

لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَقَوْلُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ

این که کافران، به جای مبارزه با تعالیم قرآن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را متهم به جنون کردند؛ بیانگر این نکته است که آنان درصدد بودند با این کار، به هدف خود (نابودی دین) نائل شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 5

5 - مبارزات یهود علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به نام دین و دینداری

إِنَّ اللَّهَ عٰهَدَ إِلَيْنَا آلا نؤمنَ لِرسولِ حتّٰی یاتینا بقربان

چون یهود مدعی بودند با ایمان نیاوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به عهد الهی وفادار بوده و از دستورات خداوند پیروی کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 12

12 - مبارزه و کارشکنی عالمان اهل کتاب با اسلام به وسیله کتمان حقایق کتب آسمانی

و اذ اخذ الله... و لا تکتمونه فنبذوه و رآء ظهورهم

برداشت فوق، بر این مبناست که آنچه کتمان می کردند، بشارت تورات و انجیل به بعثت پیامبر، حقانیت اسلام و قرآن باشد.

651- مبارزه با مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4,6

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب: کشتن، اسیر گرفتن، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم وخذوهم واحصروهم واقعدوا

6 - فرمان کمین کردن در تمامی کمینگاه ها برای ضربه زدن به رهگذران مشرک صدر اسلام

ص: 420

واقعدوا لهم كل مرصد

652- متخلفان از جهاد و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 50 - 2

2- بهانه جویان متخلف از جنگ ، آرزومند عدم موفقیت سپاه اسلام و نگران از پیروزی آنان .

إن تصبک حسنه تسؤهم

653- مجادله مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 8,9

8 - مشرکان به هنگام حضور در نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سر لجاج و انکار به مجادله درباره قرآن و رسالت آن حضرت می پرداختند.

حتى إذا جاءوك یجدلونک یقول الذین کفروا

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتى إذا جاءوك یجدلونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 15

15 - مشرکان در مورد خوردن ذبیحه و احکام آن در اسلام با مسلمانان صدر اسلام به مجادله می پرداختند.

ولا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه .. إن الشیطن لیوحون إلی ... و إن أطعتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 2,1

1- مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت ، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان به منظور جلوگیری از نفوذ آن فکر، به مبارزه با آن حضرت پرداختند و علیه آن اندیشه، جدال خصمانه کردند.

2- سرزنش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان درباره خدا

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 421

1 - نکوهش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان در باره او

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

2 - مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان برای جلوگیری از نفوذ آن در افکار و اندیشه های مردم، با آن به مبارزه برخاستند و در ردّ و انکار آن به بحث و جدل خصمانه روی آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 12 - 1,2

1 - مجادلات و اظهار تردید های مشرکان، درباره وحی و مشاهدات قلبی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفتمرونة علی مایری

«ممارات و مراء» (مصدر «تمارون») معادل «مجادله و جدال» است؛ یعنی، «أفتمارونه علی مایری».

2 - بحث و جدل مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عینی ترین حقایق مورد شهود آن حضرت، امری نکوهیده و سرزنش بار

أفتمرونة علی مایری

استفهام در «أفتمارونه» برای توبیخ است.

654- مجازات اهانت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 7

7 - اعدام، کیفر طعن و توهین به اسلام

و طعنوا فی دینکم فقتلوا

655- مجاهدان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 2

2- آمادگی گروهی از مجاهدان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای شرکت در جهاد، علی رغم آسیب دیدن در جنگ قبلی (احد)

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ . . . اجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 1

ص: 422

1 - پاسخگویان به دعوت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از نبرد احد برای جهاد، کسانی بودند که از شایعه حمله دشمن نترسیدند و ایمانشان افزون گردید .

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ .. الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ ... فزادهم ايماننا

656- محاصره مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 4

4 - دستور به کارگیری تمام شیوه های ممکن (به ترتیب: کشتن، اسیر گرفتن، محاصره و کمین زدن) برای ایجاد فشار بر مشرکان صدر اسلام

فإذا انسلك الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم و خذوهم و احصروهم و اقتعدوا

657- محافظت از ایمان در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 5

5 - حفظ ایمان در آغاز بعثت، بدون داشتن روحیه صبر و مقاومت امری ناممکن بود .

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا

658- محرومیت اشراف صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 12 - 4

4 - اشراف حاضر در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ماجرای ابن ام مکتوم، بر اثر بی رغبتی خود، از آموختن و به خاطر سپردن معارف قرآن محروم بودند .

فمن شاء ذكره

659- محرومیت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند مانند کسانی هستند که از حس شنوایی محروم و از نیروی عقل و اندیشه بی بهره اند .

ص: 423

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ ولو كانوا لا يعقلون

3 - مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند ، دل‌هایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حقیقت ، ناتوان بود .

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ ولو كانوا لا يعقلون

660- محمد (صلی الله علیه و آله) در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 184 - 3,4

3 - خداوند با یادآوری همنشین پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مردم ، مشرکان را به بطلان پندارشان (مجنون بودن پیامبر) رهنمون ساخت .

أو لم يتفكروا ما بصاحبهم من جنة

به کارگیری کلمه «صاحب» و اضافه آن به ضمیر (صاحبهم، یعنی همنشینان) اشاره به حقیقتی دارد که تفکر در آن کافی در بطلان ادعای مشرکان است. یعنی او همواره همنشین آنان بود و اگر اثری از جنون در او وجود داشت، آشکار می گشت.

4 - مردم عصر بعثت هیچ نشانی که حاکی از کمترین جنون در پیامبر باشد ، سراغ نداشتند .

ما بصاحبهم من جنة

661- محمد (صلی الله علیه و آله) و اسلام مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 1,2

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به امید اسلام آوردن یهود و نصارا ، در پی جلب رضایت و خشنودی آنان بود .

ولن ترضی عنک الیهود و لالنصری

بدیهی است که اهتمام پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جلب خشنودی یهود و نصارا برای دستیابی به منافع شخصی و مانند آن نبود؛ بلکه در جهت ایفای وظیفه، یعنی، گرایش دادن آنان به اسلام بوده است و لذا قید «به امید اسلام آوردن» در برداشت آورده شد.

2 - تلاش پی گیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای گرایش دادن یهود و نصارا به اسلام

ولن ترضى عنك اليهود ولا النصارى

662- محمد (صلى الله عليه وآله) و اسلام يهود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 120 - 2، 1

1 - پیامبر (صلى الله عليه وآله) به امید اسلام آوردن يهود و نصارا، در پی جلب رضایت و خشنودی آنان بود.

ولن ترضى عنك اليهود ولا النصارى

بدیهی است که اهتمام پیامبر (صلى الله عليه وآله) برای جلب خشنودی يهود و نصارا برای دستیابی به منافع شخصی و مانند آن نبود؛ بلکه در

ص: 424

جهت ایفای وظیفه، یعنی، گرایش دادن آنان به اسلام بوده است و لذا قید «به امید اسلام آوردن» در برداشت آورده شد.

2- تلاش پی گیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای گرایش دادن یهود و نصارا به اسلام

و لن ترضى عنك اليهود و لا النصرى

663- محمد (صلی الله علیه و آله) و مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 58 - 6، 1

1- اگر نزول عذاب در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود، کار آن حضرت با مشرکان زمان خود سریعاً فیصله می یافت.

قل لو أن عندی ما تستعجلون به لقضی الأمر بینى و بینکم

6- ارائه هرگونه معجزه مورد درخواست مردم، اگر در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود، کار آن حضرت با مشرکان زمان خود سریعاً با نزول عذاب خاتمه می یافت.

لو أن عندی ما تستعجلون به لقضی الأمر بینى و بینکم

مراد از «ما تستعجلون»، به قرینه آیات گذشته همین سوره، مانند آیه 7 و 37، می تواند نزول معجزات مورد درخواست کافران باشد. بر فرض نزول این گونه معجزات، عذاب مشرکان و مخالفان در پی آن صورت خواهد گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 17 - 13

13- وعده پیروزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر موج توطئه ها و تکذیب های شرکوران عصر بعثت

أو كذب بأیته إنه لا یفلح المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 20 - 8

8- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرسش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود.

و یقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه .. . إنی معکم من المنتظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 5

5 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در برابر مشرکان تکذیب کننده رسالت ، موضع گیری صریح و قاطعی داشت .

وإن کذبوک فقل لی عملی و لکم عملکم أنتم بریئون مما أعمل و أنا بریء مما تعملون

ص: 425

664- مخالفان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 9

9 - یهود و نصارا، مخالف اسلام و ناخشنود از گسترش آن

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً... ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

665- مخالفت با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 11

11 - مخالفت با قرآن و اسلام، کفر است.

يريدون أن يطفئوا نور الله... ويأبى الله إلا أن يتم نوره ولو كره الكفرون

666- مخالفت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 2

2 - مخالفت سرسختانه و افراط گرانه مشرکان عصر بعثت، با قرآن

أن كنتم قوماً مسرفين

667- مراحل گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 34

34- گسترش اسلام، دارای مراحل و دوره های طبیعی رشد و بالندگی

كزراع أخرج شطه... يعجب الزرع ليغيظ بهم الكفار

تعبیرهای «أخرج شطه»، «فازره»، «فاستغلظ» و «فاستوى...» بیانگر مراحل طبیعی است.

668- مردم صدر اسلام و انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 12

12- وجود افرادی در میان مردم عصر بعثت که به تمامی تورات و انجیل آگاهی داشتند . *

ص: 426

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از «الكتاب» تورات و انجیل باشد.

669- مردم صدر اسلام و بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 10

10 - آگاهی مردم عصر بعثت، به سابقه داشتن بعثت و نزول کتاب از سوی خداوند

أم جاءهم ما لم يأت آباءهم الأولين

670- مردم صدر اسلام و تاریخ اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 2

2- آشنایی مردم عصر بعثت با سرگذشت قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان

الم يأتكم نبؤا الذين من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

استفهام در «الم يأتکم» استفهام تقریری است؛ بنابراین معنای جمله آیا خبر آنان به شما نرسیده بود، چنین می شود: قطعاً خبر آنان به شما رسیده بود.

671- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 2

2- آشنایی مردم عصر بعثت با سرگذشت قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان

الم يأتكم نبؤا الذين من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

استفهام در «الم يأتکم» استفهام تقریری است؛ بنابراین معنای جمله آیا خبر آنان به شما نرسیده بود، چنین می شود: قطعاً خبر آنان به شما رسیده بود.

672- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 9 - 2

2- آشنایی مردم عصر بعثت با سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان

ص: 427

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

استفهام در «ألم يأتكم» استفهام تقریری است؛ بنابراین معنای جمله آیا خبر آنان به شما نرسیده بود، چنین می شود: قطعاً خبر آنان به شما رسیده بود.

673- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 2

2- آشنایی مردم عصر بعثت با سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

استفهام در «ألم يأتكم» استفهام تقریری است؛ بنابراین معنای جمله آیا خبر آنان به شما نرسیده بود، چنین می شود: قطعاً خبر آنان به شما رسیده بود.

674- مردم صدر اسلام و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 12

12- وجود افرادی در میان مردم عصر بعثت که به تمامی تورات و انجیل آگاهی داشتند . *

و من عنده علم الكتب

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از «الكتاب» تورات و انجیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 36 - 1

1 - اصول تعالیم تورات ، آشنا و مطرح برای مردم عصر نزول قرآن

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی

از استفهام توییحی در «أم لم ینبأ»، می توان استفاده کرد که اصول معارف تورات، امری شناخته شده برای مردم عصر بعثت بوده است.

675- مردم صدر اسلام و رحمانیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 9

9- مردم عصر بعثت خداوند را به اسم و وصف «الرحمان» نمی شناختند و بدان کفر میورزیدند .

و هم یکفرون بالرحمن

ص: 428

بسیاری از مفسران برآنند که مراد از کفر مردم عصر بعثت به «الرحمان» عدم آشنایی آنان با این اسم برای خداوند است؛ یعنی، خداوند را با این اسم و وصف نمی شناختند و آن گاه که قرآن خداوند را به اسم «الرحمان» توصیف کرد، انکار کردند و گفتند «رحمان» دیگر کیست و چه خدایی است؟

676- مردم صدر اسلام و علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 7

7- مردم در عصر نزول قرآن، برای آگاهی از متون کتاب های آسمانی، چاره ای جز رجوع به عالمان دین نداشتند.

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسل الذين يقرءون الكتب من قبلك

677- مردم صدر اسلام و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 5

5- قرآن پدیده بدیعی است که مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به آن کاملاً بیگانه بوده اند.

و لا أدريكم به

برداشت فوق، لازمه جمله «لو شاء الله . . . و لا أدراكم به» (اگر خدا خواسته بود شما را به آن آشنا نمی کرد) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 14

14- تأثیر شگرف و فوق العاده قرآن، در مردم روزگار پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفتأتون السحر

از این که اتهام سحر را به قرآن روا می داشتند، برمی آید که قرآن تأثیری فوق العاده داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 4 - 5

5- بیشتر مردم عصر بعثت، از آیات قرآن، علی رغم وضوح و روشنی مفاهیم آن روی گردان بودند.

کتب فصلت... فأعرض أكثرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 4

4- بیشتر مردم عصر بعثت، مصمم به تأثیرناپذیری از کلام وحی و پیام قرآن

فأعرض أكثرهم... وقالوا... فاعمل إننا عملون

ص: 429

تعبیرهای سه گانه در آیه («أُكْتِه»، «وَقْر» و «حِجَاب») تأکید و تصمیم آنان را به نفوذناپذیری در برابر قرآن می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 2

2- نزول قرآن به زبان عربی ، زمینه سهولت فهم آن برای مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جامعه های عرب زبان

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

«عَرَبِيًّا» اگر به معنای زبان عربی باشد، خطاب در «لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» خاص بوده و تنها شامل مردم عرب زبان می شود؛ یعنی، ما قرآن را به زبان عربی قرار دادیم به آن امید که شما مردم عرب در آن بیندیشید. و اگر «عَرَبِيًّا» به معنای فصیح و شیوا باشد، خطاب در «لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» عام بوده و فراگیرنده همه انسان ها می شود؛ یعنی، ما قرآن را شیوا و گیرا قرار دادیم، بدان امید که شما انسان ها بدان جذب شده و در آن تعقل و اندیشه نمایید. برداشت یاد شده بر پایه احتمال اول است.

678- مردم صدر اسلام و قصه انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 45 - 4

4- گذشت زمان و انقراض نسل های پیشین ، باعث از میان رفتن خاطرات پیامبران ، کتاب های آسمانی ، شرایع الهی و محروم شدن مردم عصر بعثت از آنها شد .

و لَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

679- مردم صدر اسلام و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 10

10- آگاهی مردم عصر بعثت ، به سابقه داشتن بعثت و نزول کتاب از سوی خداوند

أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ

680- مردم صدر اسلام و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مهجور ماندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رسالت های او در بین مردم ، تاب و توان را از آن حضرت ربوده بود .

الذی أنقض ظهرك

برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است که مراد از «وزر» (در آیه قبل)، نقطه مقابل رفعت ذکر (در آیه بعد) باشد.

ص: 430

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، فردی آبرومند و دارای مقامی ارجمند، در دیدگاه مردم عصر خویش

و رفعا لک ذکرک

یاد رفیع، کنایه از احترام گذاشتن یادکنندگان است.

681- مردم صدر اسلام و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 13

13- توانایی به ارائه هر گونه معجزه و در هر زمان، از شرایط پیامبری در دیدگاه ناصواب مردم عصر بعثت

و لقد أرسلنا رسلاً... و ما كان لرسول أن يأتي بأية إلاّ بإذن الله لكل أجل كتاب

682- مردم صدر اسلام و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 7

7- مردم عصر بعثت، پیامبری فردی از افراد بشر را امری بعید می شمردند.

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك و جعلنا لهم أزواجاً و ذرّیه

683- مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ابلاغ پیام الهی به مردم، با مؤمنانی تهیدست و دنیاگرایانی رفاه مند، مواجه بود.

و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربّهم... و لاتطع من أغفلنا قلبه

از تعبیر «ترید زینه الحیاه الدنیا» استفاده می شود که در آیه، دو گروه، با دو مشخصه، یاد شده اند: نخست، مؤمنان خالصی که از زینت

دنیا بی بهره بودند و گروه دوم، کسانی که زینت دنیایی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 10

10 - مشرکان بهانه جو و حق گریز صدر اسلام، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت های دنیوی

وقالوا إن تتبع الهدی معک . . . کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

ص: 431

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 1

1 - منافقان صدر اسلام ، قشری مرفه و برخوردار از امکانات (اموال و اولاد)

لن تغنی عنهم أموالهم ولا أولدهم من الله شيئاً

684- مرفهان صدر اسلام و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9 - رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمته من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

685- مرفهان صدر اسلام و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9 - رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمته من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 32

32- هواپرستی ثروت مندان عصر بعثت ، عامل امتیازخواهی آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و لاتطع من .. اتبع هویه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی کافران و رفاه زدگان

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مَنكَرُونَ

همان طوری که در ذیل آیه قبل آمده، این بخش از آیات، در ردّ اتهاماتی است از سوی کافران نسبت به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) وارد می شد.

خداوند با ارائه دلایل گوناگون، همه آنها را بی اساس خوانده و تهمت زندگان را سخت مورد سرزنش قرار داده است. آیه فوق نیز، ظاهراً مربوط به تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نسبت دروغ گویی به ساحت آن حضرت می باشد.

ص: 432

686- مرکز اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 10

10 - مکه ، مرکز جهان اسلام

لتنذر أمّ القری و من حولها

از این که مکه به عنوان «أمّ القری» یاد شده است، می توان استفاده کرد که خداوند مکه را به عنوان مرکز جهان اسلام قرار داده است.

687- مسلمانان در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 108 - 6

6 - برخی از مسلمانان ، در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مرتکب سرقت و خیانت شدند و با نقشه و توطئه در صدد متهم کردن دیگران بودند .

و هو معهم اذ بیئتون ما لایرضی من القول

در شأن نزول آمده که طعمه بن ابیرق پس از سرقت با خود اندیشید که کالای مسروقه را به خانه یک یهودی بیندازد و در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) سوگند یاد کند که آن یهودی سرقت کرده و خود از هر خیانتی مبرا است.

مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 15

15 - خداوند ، مسلمانان عصر بعثت را به عفو و گذشت از توطئه گران اهل کتاب فرا خواند .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّهُ بأمره

«عفو» و «صفح» به معنای گذشت از خطا و گناه است. گفته شده «صفح» علاوه بر آن، دلالت بر سرزنش نکردن نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - برخی از مسلمانان صدر اسلام با حرام پنداشتن بعضی از طیبات ، از خوردن آنها امتناع می کردند . *

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ .. . اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهِ تَعْبُدُوْنَ

تأکید خداوند بر مباح بودن طیبات و استفاده از آنها گویای این است که: گروهی از مسلمانان از خوردن برخی از طیبات امتناع می کردند. آیه بعد (إنما حرم...) می رساند که امتناع آنان به خاطر اعتقاد به حرمت آن دسته از طیبات بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - اقدام برخی از مسلمین (عبداللّه بن جحش و همراهان او) به جنگ با کفارِ مکه در ماه حرام

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فيه قل قتال فيه کبیر

در شأن نزول آیه آمده که عبداللّه بن جحش و همراهان او در ماه رجب به گروهی از کفار که دارای مال التجاره بودند، حمله بردند و آنان را کشته و یا اسیر کردند. (مجمع البیان و دیگر تفاسیر.)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 143 - 1,2,4,6

1 - شهادت طلبی برخی مؤمنان صدر اسلام پس از جنگ بدر و نگرانی و حیرت آنها به هنگام بروز جنگ احد

و لقد کنتم تمنّون الموت من قبل ان تلقوه فقد رایتموه و انتم تنظرون

2 - وحشت برخی مؤمنان صدر اسلام از مرگ و شهادت در راه خدا

و لقد . . . فقد رایتموه و انتم تنظرون

4 - عدم موفقیت برخی از مؤمنان صدر اسلام، در امتحان الهی

ام حسبتم ان تدخلوا الجنّه . . . فقد رایتموه و انتم تنظرون

6 - ناهماهنگی و دوگانگی باور ها و عملکرد برخی از مسلمانان صدر اسلام

و لقد کنتم تمنّون الموت . . . فقد رایتموه و انتم تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 153 - 2,12

2 - گریز مسلمانان از میدان کارزار احد، موجب شکست آنان در آن پیکار

ثمّ صرفکم عنهم . . . اذ تصعدون

بنابر اینکه «اذ تصعدون» متعلق به «صرفکم» باشد و کلمه «اذ»، یا برای بیان علّت است، یعنی شکست خوردید چون فرار کردید، و یا ظرف زمان است، یعنی شکست خوردید، آنگاه که فرار کردید.

12 - گریز مسلمانان از کارزار احد و فاصله گرفتن آنان از رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

کلمه «فی اخريکم» بیان حالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هنگام دعوت است. یعنی پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنگاه که شما را دعوت می کرد، در آخر شما قرار داشت و این حاکی از دور شدن مسلمانان از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 15، 17، 21، 24

15 - تردید برخی از مسلمانان نبرد احد در حقیقت اسلام و وعده رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به پیروزی مسلمانان بر دشمنانشان

و طائفه ... یقولون هل لنا من الامر من شیء

برخی از مسلمانان گمان می کردند چون به اسلام گرویده اند و اسلام دین حق و الهی است، باید همه امور بر طبق خواسته آنان پیش رود؛ ولی آنگاه که شکست خوردند، به تردید افتادند و گفتند گویا اختیار امور به دست ما نیست و در نتیجه اسلام دین حق نیست و وعده های رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بی مورد است.

17 - شکست ها و حوادث ناگوار ، موجب تردید مسلمانان سست اندیشه در مورد حقیقت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و وعده های خدا به پیروزی آنان

ص: 434

طائفه . . . يقولون هل لنا من الامر من شيء

21 - برخورد منافقانه خودمخوران و دنياطلبان مسلمان با رسول خدا (صلى الله عليه و آله)

و طائفه قد اهتمتهم انفسهم . . . يخفون في انفسهم ما لا يبدون لك

24 - تبليغات سوء ، شك برانگيز و شرک آلوده مسلمانان سست اندیشه احد ، پس از پايان آن کارزار

يقولون لو كان لنا من الامر شيء ما قتلنا ههنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 155 - 1

1 - فرار و پشت کردن برخی مسلمانان ، از جبهه پیکار احد

ان الذين تولوا منكم يوم التقي الجمعان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 5

5 - گمان باطل برخی از مسلمانان صدر اسلام مبنی بر خیانت پیامبر (صلى الله عليه و آله) در غنايم جنگی

و ما كان لنبی ان يغلل

در برخی از شأن نزولهای مربوط به آیه آمده که غنیمتی از غنايم جنگی بدر مفقود شد و عدّه ای چنین پنداشتند که پیامبر (صلى الله عليه و آله) آن را تصاحب کرده است. (مجمع البيان، ذیل آیه). و از امام صادق (ع) نقل شده است که فرمود: ... الم ينسبوا نبينا محمداً (صلى الله عليه و آله) ... الم ينسبوه يوم بدر الى انه اخذ لنفسه من المغنم قطفه حمراء حتى اظهره الله عزّ و جلّ على القطفه و برء نبیه من الخيانه و انزل بذلك في كتابه «و ما كان لنبی ان يغلل ...».

امالی صدوق، ص 92، مجلس 22، ح 3؛ تفسير برهان، ج 1، ص 324، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 168 - 10

10 - آزادی بیان مسلمانان عصر پیامبر (صلى الله عليه و آله) در عقايد و موضعگیری های خویش

لواطاعونا ما قتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 2

2 - نفوذ عوامل دشمن در بین مسلمانان و ایجاد جنگ روانی برای تضعیف روحیه آنان ، پس از جنگ احد

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ فَاصْبِرُوا

برخی برآنند که مراد از «النَّاس» در «قال لهم النَّاس» منافقانی هستند که برای دشمنان دین جاسوسی می کردند. برخی دیگر گفته اند منظور افرادی از دشمن هستند که در بین مسلمانان ایجاد رعب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 10

ص: 435

10 - مسلمانان صدر اسلام ، مواجهه به آزار فراوان اهل کتاب و مشرکان بودند .

ولتسمعَنَّ من الَّذِينَ اوتوا الكتب من قبلكم و من الَّذِينَ اشركوا اذْىَ كَثِيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 24,25,26

24 - آوارگی و هجرت برخی مسلمانان صدر اسلام و شکنجه و آزار آنان در راه خدا

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَاخْرَجُوا مِن دِيَارِهِم وَاُوذُوا فِي سَبِيلِي

جمله «فَالَّذِينَ ...» ، هر چند بیان یک ضابطه کلی است، ولی به قرینه ماضی بودن فعلهای «هاجروا و ...» ، ناظر به تحقق هجرت، اخراج و آزار نیز هست.

25 - شرایط دشوار محیط مکه برای مسلمانان صدر اسلام

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَاخْرَجُوا مِن دِيَارِهِم وَاُوذُوا فِي سَبِيلِي

چون معمولاً هجرت در صدر اسلام از مکه و اطراف آن صورت می گرفت، مراد از «دیارهم»، مکه و اطراف آن است.

26 - فداکاری و از خود گذشتگی مسلمانان صدر اسلام ، در رویارویی با دشمنان و استقبال آنان از شهادت

فَالَّذِينَ ... وَاَقَاتَلُوا وَاُقَاتَلُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 7

7 - فقر و ضعف مسلمانان نسبت به کافران ، در برهه ای از عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لَا يَغْرِبُكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 3

3 - ناباوری مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به دشمنی یهود با آنان

الم تر ... و اللّٰه اعلم باعدائکم

آوردن «اعلم»، با صیغه افعال تفضیل، حکایت از ناباوری مسلمانان نسبت به دشمنی عالمان یهود با آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 72 - 1, 2

1 - کندی و سستی برخی مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از شرکت در جهاد

و انّ منکم لمن لیبطنّ

2 - برخی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دیگر مؤمنان را از شرکت در جهاد بازمی داشتند.

و انّ منکم لمن لیبطنّ

راغب در «مفردات»، «لیبطنّ» را فعل متعدی دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 9

ص: 436

9 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، تحت سیطره ستم کافران مکه

و ما لكم لا تقاتلون في سبيل الله و المستضعفين . . . يقولون ربنا اخرجنا من هذه ا

بسیاری از مفسران برآنند که آیه مورد بحث درباره مسلمانانی است که تا قبل از فتح مکه در آنجا بودند و از مهاجرت آنان جلوگیری می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 -

13,14,15,16,17,18,19

13 - فرمان جهاد ، مایه ترس برخی از مدعیان جهاد و مبارزه در صدر اسلام

فلما كتب عليهم القتال اذا فريق منهم يخشون الناس كخشية الله او اشد خشية

14 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام به گونه ای از نبرد با دشمن هراسناک بودند که خداترسان از خدا می ترسند .

اذا فريق منهم يخشون الناس كخشية الله

برداشت فوق بر این مبناست که «کخشیه الله» حال برای فاعل «یخشون» باشد که در این صورت مضافی مقدر است و تقدیر کلام چنین خواهد بود: یخشون الناس مثل اهل خشیه الله.

15 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، فزوتتر از ترس خداترسان ، از رویارویی با دشمن هراسناک بودند .

اذا فريق منهم يخشون الناس . . . او اشد خشية

اُو در «او اشد خشیه» برای تنويع است و اشاره دارد به اینکه مسلمانان هراسناک از نبرد با دشمن، دو گروه بودند.

16 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام به گونه ای که از خدا ، ترسان بودند ، از رویارویی با دشمن می ترسیدند .

اذا فريق منهم يخشون الناس كخشية الله

در برداشت فوق «کخشیه الله» صفت مفعول مطلق محذوف گرفته شده است و فاعل «خشیه» ضمیری است که به «فريق» بازمی گردد ؛ یعنی یخشون الناس مثل خشيتهم من الله.

17 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، هراسشان از جنگ بیش از ترسشان از خداوند بود .

یخشون الناس كخشية الله او اشد خشية

18 - بسیاری از مسلمانان صدر اسلام، تسلیم در برابر حکم جهاد و آماده برای نبرد با دشمن

اذا فریق منهم یخشون الناس

19 - خداترسی و نهراسیدن از دشمن، ویژگی بسیاری از مسلمانان صدر اسلام

اذا فریق منهم یخشون الناس کخشیه الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 4

4 - سران گروهی از مسلمانان ضعیف الایمان، دارای جلساتی سری و شبانه، به منظور چاره اندیشی برای مخالفت با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

بیت طائفه منهم غیر الذی تقول

ظاهر آیه شریفه این است که تمامی کسانی که اظهار اطاعت می کردند در صدد مخالفت بودند، نه تنها طائفه ای از آنها؛ بنابراین مراد از طائفه - به مناسبت حکم و موضوع - سران آنها می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 437

2 - افشای اخبار امنیتی از سوی برخی از مسلمانان صدر اسلام

و اذا جاءهم امر من الامن او الخوف اذاعوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - امتناع و کوتاهی مسلمین از شرکت در غزوه بدر صغرا

فقاتل فی سبیل اللّٰه .. و حرّض المؤمنین عسی اللّٰه

قابل ذکر است که مورخین از این غزوه به نامهای مختلفی - بدر الصغراء، بدر الموعد، بدر الآخره و بدر الاخیره - یاد کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اختلاف مسلمانان صدر اسلام، در شیوه برخورد با منافقان

فما لکم فی المنافقین فتّین

4 - شفاعت و طرفداری برخی از مسلمانان عصر بعثت از منافقان

و من یشفع شفاعه سیّئه .. فما لکم فی المنافقین فتّین

«فاء» در «فما لکم» تفریع بر آیه 85 و بیانگر مصداقی از «شفاعه سیّئه» است.

11 - امید به هدایت منافقان، از موجبات طرفداری برخی مؤمنان صدر اسلام از آنان

اتریدون ان تهدوا من اضلّ اللّٰه

17 - امید برخی از مؤمنان صدر اسلام به هدایت منافقان، برخاسته از عدم شناخت سنن الهی در هدایت و گمراهی

فما لکم فی المنافقین .. اتریدون ان تهدوا من اضلّ اللّٰه و من یضلل اللّٰه فلن تجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - إخبار خداوند به مسلمانان صدر اسلام که در آینده ای نزدیک گروهی از دشمنان، علی رغم پیمان ترک تعرض، به پیمان خویش وفادار نبوده، در هر آشوبی علیه آنان شرکت خواهند کرد.

ستجدون آخرین یزیدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کلما ردوا الی الفتنه ارسوا فی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 24

24 - مسلمانان صدر اسلام موظف به تفحص در بینش و کردار منحط دوران جاهلیت خویش و توجه به تعالی آن در اسلام

کذلک کنتم من قبل فمنّ الله علیکم فتبیّنوا

بنابر اینکه متعلق «فتبیّنوا»، «کذلک کنتم من قبل»، باشد. یعنی اگر زمان را درک نکردید و یا فراموش کردید، تحقیق کنید تا اعمال زشت جاهلی برای شما آشکار شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 438

8 - گروهی از مسلمانان در صدر اسلام، از مکه هجرت نکردند و همچنان تحت ستم کافران باقی ماندند .

ان الذين توفيهـم الملكه .. قالوا كـنا مستضعفين في الارض

ابن عباس گوید: گروهی از اهل مکه ایمان آوردند، ولی به علت ترس، از هجرت سر باز زدند و این آیه درباره آنان نازل شد. (روح المعانی، ذیل آیه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 3،4

3 - ترغیب مسلمانان صدر اسلام به هجرت از مکه

و من يهاجر في سبيل الله يجد في الارض مراغماً كثيراً وسعه .. فقد وقع اجره على

4 - احتمال سرگردانی و گرفتار شدن به تنگنا ها، دلیل گروهی از مسلمانان برای ترک هجرت

و من يهاجر .. يجد في الارض مراغماً كثيراً وسعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 6

6 - مسلمانان صدر اسلام، در معرض فتنه و آسیب از سوی کافران به هنگام سفر

و إذا ضربتم في الارض .. ان خفتن ان يفتنكم الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 109 - 3

3 - تلاش برخی مسلمانان در صدر اسلام، برای دفاع از خیانتکاران در پیشگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

هأنتم هؤلاء جدلتم عنهم

با توجه به شأن نزول که در مورد ابن ابیرق و دیگران وارده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بسیاری از نجوا های مسلمانان سست ایمان صدر اسلام ، فاقد هرگونه خیر و فایده

لا خیر فی کثیر من نجویهم

مراد از ضمیر در «نجویهم» مسلمانانی هستند که در آیات قبل از آنان سخن به میان آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - بیگانگی برخی مسلمانان صدر اسلام و اهل کتاب ، با روح دیانت و مقررات الهی

لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب من یعمل سوءاً یجز به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 3

3 - تشریح احکامی در مورد زنان ، زمینه مطرح شدن سؤالی از سوی مسلمانان صدر اسلام در مورد آنان *

و یستفتونک فی النساء . . . و ما یتلی علیکم فی الکتب فی یتمی النساء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 128 - 4

4 - تردید مسلمانان صدر اسلام در جواز مصالحه زن و شوهر نسبت به حقوق یکدیگر

وإن امرأه خافت . . . فلا جناح علیهما ان یصلحا

کلمه «لا جناح» حاکی است که مسلمانان صدر اسلام بر آن گمان بودند که حقوق تعیین شده برای زن و شوهر، قابل مصالحه و گذشت نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 3

3 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، پذیرای دوستی و ولایت کفار ، در عین نهی خداوند حتی از همنشینی با آنها

الذین یتخذون الکفرین أولیاء . . . یکفر بها و یستهزأ بها فلا تعدوا معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 27

27 - خداوند ، فراخوان مسلمانان صدر اسلام به پرهیز از تجاوز و تعدی به مشرکان

و لایجرمنکم شئنا قوم . . . ان تعدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 4 - 2

2 - احساس مسؤولیت مسلمانان صدر اسلام نسبت به تکالیف الهی و یادگیری آن

یسئلونک ماذا احل لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 7 - 5

5 - مؤمنان در صدر اسلام ، پذیرای پیمان خداوند با اظهار اطاعت از او

میثقه الذی و ائتکم به اذ قلتم سمعنا و اطعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 13،22،25،26

13 - داشتن پناهگاهی امن در صورت شکست اسلام ، انگیزه دوستی مسلمانان بیمار دل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یهود و

نصارا و پذیرش ولایت آنان

یقولون نخشی ان تصیبنا دائره

ص: 440

22 - پیروزی مسلمانان ، مایه پشیمانی بیمار دلان سست ایمان عصر بعثت از شک و تردید نسبت به حقانیت اسلام

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ ... فَيَصْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرَأُوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَدْمِينَ

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «ما اسرأوا فی انفسهم»، تردید مسلمانان سست ایمان نسبت به حقانیت اسلام باشد. «فی قلوبهم مرض»، این احتمال را تأیید می کند.

25 - مسلمانان سست ایمان با مشاهده پیروزی اسلام ، شرمسار از برنامه ریزی های نهانی خویش جهت رهایی از پیامد های شکست مسلمانان

فَيَصْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرَأُوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَدْمِينَ

26 - یهود و نصارا ، مورد علاقه و محبت مسلمانان سست ایمان در عصر بعثت

ما اسرأوا فی انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 4,6,7,8,12

4 - مسلمانان فریب خورده و دلگرم به یاری یهود و نصارا ، مورد ملامت مؤمنان راستین پس از فتح و پیروزی

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

6 - تعهد مسلمانان سست ایمان بر یاری یهود و نصارا با سوگندهایی مؤکد

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

برداشت فوق بر این مبناست که «اهولاء» اشاره به بیمار دلان و خطاب در «معکم» متوجه یهود و نصارا باشد.

7 - ناتوانی مسلمانان سست ایمان بر پایبندی به تعهد خویش با یهود و نصارا

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

8 - یهودیان و مسیحیان دلگرم به یاری و همگامی مسلمانان سست ایمان ، مورد ملامت مؤمنان پس از پیروزی

و يقول الذين ءامنوا اهولاء الذين اقساموا .. انهم لمعكم

12 - روابط دوستانه گروهی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با یهود و نصارا ، موجب تباهی اعمال نیک گذشته آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 3

3 - پرداخت زکات در حال رکوع نماز ، نشانه فرد تعیین شده در بین مسلمانان صدر اسلام برای حکومت و ولایت بر آنان

و يؤتون الزكوه و هم ركعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 12

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کافران ، علی رغم دشمنی آنان با دین

يأياها الذين ءامنوا لاتتخذوا الذين .. أولياء و اتقوا الله ان كنتم مؤمنين

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا الله ان كنتم مؤمنين » می رساند كه گروهی از مسلمانان با كافران روابط دوستی بر قرار کرده بودند.

ص: 441

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 1

1 - برخی از مسلمانان عصر بعثت - تا پیش از نزول آیه « انما الخمر . . . » - به شرابخواری و قماربازی مبتلا بودند .

یس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا

فعل ماضی «طعموا» دلالت بر این دارد که برخی از مسلمانان پیش از نزول این بخش از آیات، از شراب خواری و قماربازی پرهیز نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 6

6 - گروهی از مسلمانان عصر بعثت خداترس و گروهی دیگر بی باک و بی پروا در برابر خداونداند

یأیها الذین ءامنوا لیبلونکم . . . لیعلم الله ینخافه بالغیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 5 - 7

7 - برخی از مسلمانان ناخشنود از حکم خداوند درباره انفال و غنایم جنگ بدر

قل الأنفال لله و الرسول . . . کما أخرجک ربک . . . و إن فریقا من المؤمنین لکرهون

«کما» برای تشبیه امر دیگر است و مشبّه به صریحاً در آیه ذکر نشده است. لذا احتمالات مختلفی از سوی مفسران ایراد شده است و از جمله آنهاست حکم خداوند درباره انفال و غنایم جنگ بدر. بر این مبنا «کما أخرجک . . .» چنین معنا می شود: حکم خداوند درباره انفال حکمی حق است؛ همان گونه که فرمان و تقدیر حرکت به سوی جنگ بدر حق بود. بر این اساس جمله «إن فریقا . . .» می رساند که همه و یا برخی از مسلمانان از حکم خداوند درباره انفال نیز کراهت خاطر می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 6 - 2

2 - ضرورت حضور در جنگ بدر، امری روشن برای مسلمانان صدر اسلام

یجدلونک فی الحق بعد ما تبین

1 - مسلمانان تا قبل از هجرت به مدینه مواجه با کمی نیرو و نفرات ، ناتوان و در سلطه دشمنان بودند .

و اذكروا إذ أنتم قليل مستضعفون في الأرض

مفرد آوردن کلمه «قلیل»، به جای قلیلون، تأکیدی است بر کمی افراد و نیروهای اهل ایمان. قابل ذکر است که مفسران، آیه مورد بحث را درباره مقایسه موقعیت و وضعیت مسلمانان در مکه و مهاجرت آنان به مدینه دانسته اند.

2 - مسلمانان تا پیش از هجرت به مدینه ، همواره هراسان از گرفتار آمدن به چنگ دشمنان و نابود شدن به دست آنان

تخافون أن يتخطفكم الناس

«تخطف» به معنای گرفتن با سرعت است و در آیه می تواند کنایه از غلبه و نابودی باشد. فعل مضارع «تخافون» حکایت از استمرار این وضعیت دارد.

5 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را پس از هجرت ، در مدینه مأوی داد و از سلطه مشرکان خارج کرد .

فاویکم و ایدکم بنصره

7 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را پس از هجرت ، از روزی های پاک و پاکیزه بهره مند ساخت .

فاویکم ... و رزقکم من الطیبت

8 - غنایم جنگ بدر ، از روزی های پاکیزه که خداوند مسلمانان صدر اسلام را از آن بهره مند ساخت . *

و رزقکم من الطیبت

از مصادیق مورد نظر برای «الطیبت»، به دلیل وقوع آیه مورد بحث پس از بیان جنگ بدر، غنایم جنگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 4

4 - خیانت برخی از مسلمانان صدر اسلام به خدا و رسول به خاطر حفظ مال و فرزند خویش

لاتخونوا الله و الرسول ... و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

در ضمن شأن نزول یاد شده در آیه قبل آمده است که هدف آن مسلمانی که مرتکب خیانت شده و اسرار نظامی مسلمانان را فاش ساخت، حفظ مال و فرزندانش بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 7

7 - خداوند با بیان نظارت خویش بر اعمال کافران دست کشیده از مبارزه علیه اسلام ، مسلمانان صدر اسلام را از غافلگیر شدن در توطئه های آنان ایمنی بخشید .

فان انتهوا فان الله بما يعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 1

1 - مسلمانان در کارزار بدر گروهی از دشمن را اسیر کرده و با گرفتن فدیة آنان را آزاد کردند .

يأيها النبي قل لمن في أيديكم من الأسرى إن يعلم الله في قلوبكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 16, 20, 9, 3

3 - خداوند ، شکست و هلاکت کافران و مشرکان حاکم و جایگزین آنان شدن را ، به مؤمنان نیکوکار صدراسلام ، وعده کرده است .

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت لیستخلفنهم فی الأرض

9 - خداوند ، استقرار و تثبیت دین مورد پسند خویش را به مؤمنان نیکوکار صدراسلام ، وعده کرده است .

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و لیمکننّ لهم دینهم الذی ارتض

16 - وعده خداوند به مؤمنان نیکوکار صدراسلام ، به تبدیل و دگرگون کردن ترس و اضطراب آنان به امنیت و آرامش

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و لیبدلنهم من بعد خوفهم أمنّ

20 - عبادت خدای واحد و دوری از شرک ، دلیل و سبب وعده کردن خداوند به مؤمنان صدراسلام برای اعطای خلافت ، پیروزی و

ص: 443

وعد الله الذین ءامنوا .. یعبدوننی لایشرکون بی شیئاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی..» حال برای ضمائر غایب گذشته و یا جمله ای استینافیه بیانیه باشد؛ که در هر صورت بیانگر علت و دلیل اعطای خلافت پیروزی و امنیت به مؤمنان از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 2 - 2

2 - در صدر اسلام، کسانی وجود داشته اند که انتظارِ آزمون الهی را نداشته اند و می پنداشته اند که صرف اظهار ایمان، برای مؤمن بودن، کافی است.

أحسب الناس أن یترکوا أن یقولوا ءامنا و هم لایفتنون

688- مسلمانان صدر اسلام و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 2

2 - مسلمانان صدر اسلام، به ایمان آوردن بنی اسرائیل دل بسته و بدان امیدوار بودند.

أفتطمعون أن یؤمنوا لکم

برداشت فوق لازمه معنای «أن یؤمنوا لکم» است؛ زیرا تأیید و تصدیق پیروان یک مکتب به معنای تصدیق حقانیت آن مکتب و در نتیجه ایمان آوردن به آن است.

689- مسلمانان صدر اسلام و تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 158 - 6

6 - برخی از مسلمانان صدر اسلام، از انجام سعی میان صفا و مروه، اکراه داشته و آن را از مناسک حج نمی پنداشتند.

فمن حج البیت أو اعتمر فلا جناح علیه أن یتطوف بهما

نفی اشکال از سعی میان صفا و مروه با جمله «فلا جناح ..» گویای این است که: مسلمانان از انجام آن عمل اکراه داشته و منشأ آن -

چنانچه در شأن نزول آمده - وجود بت‌هایی بود که مشرکان در صفا و مروه بین آن دو نصب کرده بودند.

690- مسلمانان صدر اسلام و جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 2

2- گمان برخی از مسلمانان صدر اسلام به وجوب بسیج همه مردم برای شرکت در جنگ

ص: 444

ما كان المؤمنون لينفروا كافة

آیه شریفه - چنان که در برخی شأن نزولها آمده - در مقام دفع ذهنیت اشخاصی است که می پنداشتند همه مسلمانان بی استثنا باید در جنگ شرکت کنند.

691- مسلمانان صدر اسلام و رسوم جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 189 - 11

11 - مسلمانان صدر اسلام بر اساس سنت عصر جاهلی ، به هنگام حج از راه های متعارف به خانه ها وارد نمی شدند .

و ليس البر بأن تأتوا البيوت من ظهورها

از اینکه مسلمانان مورد خطاب قرار گرفته اند، معلوم می شود: گروهی از آنان تا پیش از نازل شدن آیه شریفه، به این سنت پایبند بوده اند.

692- مسلمانان صدر اسلام و صدقه نجوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 13 - 1,3

1 - مسلمانان ، از پرداخت صدقه پیش از نجوا با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، امتناع ورزیدند .

ءأشفقتم أن تقدّموا بين يدي نجويكم صدقت

3 - پرداخت صدقه ، پیش از هر بار نجوا با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، برای مسلمانان امری دشوار می نمود .

ءأشفقتم أن تقدّموا بين يدي نجويكم صدقت

693- مسلمانان صدر اسلام و علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 3

3 - خوشبینی مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به پیشوایان دینی یهود و نصارا

يأيها الذين ءامنوا إن كثيراً من الأحرار و الرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل

افشای چهره عالمان دینی یهود و نصارا برای مسلمانان (یا ایها الذین آمنوا) - که متضمن هشدار به ایشان است - بیانگر این حقیقت است که: مسلمانان از ماهیت خطر پیشوایان دینی اهل کتاب آگاهی نداشتند بلکه بر عکس به آنان خوشبین بودند.

ص: 445

694- مسلمانان صدر اسلام و علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 3

3 - خوشبینی مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به پیشوایان دینی یهود و نصارا

يأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن كَثِيرًا مِّنَ الْأَحْبَارِ وَ الرِّهْبَانِ لِيَأْكُلُوا أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْبَطْلِ

افشای چهره عالمان دینی یهود و نصارا برای مسلمانان (یا ایها الذین آمنوا) - که متضمن هشدار به ایشان است - بیانگر این حقیقت است که: مسلمانان از ماهیت خطر پیشوایان دینی اهل کتاب آگاهی نداشتند بلکه بر عکس به آنان خوشبین بودند.

695- مسلمانان صدر اسلام و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 30 - 3

3 - قرآن کریم ، آن چنان که شایسته آن بود در میان مسلمانان صدر اسلام (نیمه اول بعثت) ، مورد بهره برداری قرار نگرفت و حق آن ادا نشد .

وقال الرسول يربّ إنّ قومی اتّخذوا هذا القرآن مهجورًا

696- مسلمانان صدر اسلام و قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 5

5 - انتشار وسیع ماجرای « افک » ، در میان مسلمانان صدر اسلام

إنّ الذین جاءوا بالإفک عصبه منکم لا تحسبوه شرًّا لکم بل هو خیر لکم

697- مسلمانان صدر اسلام و قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 6, 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مردم عصر بعثت، پیش از نزول قرآن، به سرگذشت نوح (ع) آگاهی نداشتند.

ما کنت تعلمها أنت و لاقومک من قبل هذا

مشارالیه «هذا» قرآن است که از جمله «نوحیها إلیک» معلوم می شود.

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مردم عصر بعثت، جز از طریق وحی، راهی برای شناخت صحیح حادثه طوفان و سرگذشت نوح (ع) در اختیار نداشتند.

ما کنت تعلمها أنت و لاقومک من قبل هذا

ص: 446

698- مسلمانان صدر اسلام و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 10

10- مردم عصر بعثت ، ناآگاه به سرگذشت یوسف (ع) پیش از نزول قرآن

و إن كنت من قبله لمن الغفلین

«إن» در جمله فوق مخففه است و مراد از «الغفلین» مردم عصر بعثت می باشد. بنابراین مفاد جمله «إن كنت ...» چنین می شود: تونیز ای پیامبر! پیش از نزول قرآن همانند سایر مردم ، از داستان یوسف بی خبر بودی.

699- مسلمانان صدر اسلام و لهو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 2، 1

1 - مسلمانان صدر اسلام ، با مشاهده بساط داد و ستد و یا لهو و سرگرمی ، جذب آن می شدند و مصلاً را ترک و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، رها می کردند .

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

2 - نكوهش مسلمانان صدر اسلام از سوی خداوند ، به خاطر ترك مصلاً برای داد و ستد و یا تماشای لهو و رها کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حال ایراد خطبه های نماز جمعه

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

700- مسلمانان صدر اسلام و مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 8

8 - وجود پیوند های قرابت و خویشاوندی میان مسلمانان صدر اسلام و مشركان

و إن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا و لازمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مسلمانان صدر اسلام، از نبرد با شرک پیشگان پیمان شکن، در هراس بودند.

أتخسونهم

ص: 447

701- مسلمانان و منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 11 - 2

2 - اعمال ناپسند و مفسدانه منافقان عصر بعثت ، مورد اعتراض مسلمانان آن عصر

و إذا قيل لهم لا تفسدوا في الأرض

702- مسلمانان هشدار به صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 8

8 - هشدار تهدیدآمیز خداوند به عناصر سست ایمان ، نسبت به همراز شدن با بیگانگان و در میان نهادن اسرار مسلمانان با آنان

أم حسبتم أن تتركوا ولما يعلم الله الذين . . . ولم يتخذوا من دون الله ولا رسو

703- مسؤولیت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 4

4 - مسلمانان صدر اسلام ، موظف به تقویت بنیه اعتقادی و اقتصادی خویش با برپا کردن نماز و پرداخت زکات (برای مهیا شدن زمینه

های جهاد و مبارزه)

حتى يأتي الله بأمره . . . وأقيموا الصلوه وءاتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 3

3 - مسلمانان صدر اسلام به نبرد با مشرکان مکه و بیرون راندن آنان از آن سرزمین موظف شدند .

وأخرجوهم من حيث أخرجوكم

مراد از «من حيث أخرجوكم» بنا به گفته مفسران، مکه است و به مجبور شدن مسلمانان به ترک مکه و هجرت به مدینه و حبشه اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 1

1 - مسلمانان صدر اسلام موظف به هجوم به کاروان تجاری مشرکان قریش و یا نبرد با سپاه مسلح آن بودند .

كما أخرجك ربك .. إذ يعدكم الله إحدى الطائفتين ... و يريد الله أن يحق الحق بك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 448

5 - مهاجرت به مدینه از وظایف مهم مسلمانان صدر اسلام

و الذین ءامنوا من بعد و هاجروا

مراد از هجرت در این بخش از آیات، کوچ کردن مسلمانان از هر نقطه به مدینه منوره است. تأکید فراوان خداوند بر هجرت بیانگر اهمیت ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 9

9 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به ادامه پایبندی بر پیمان عدم تعرض خود با مشرکان ، مادامی که آنان بر پیمان خود پایبند بمانند ، توصیه فرمود .

فما استقموا لکم فاستقیموا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 8,9

8 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به پیکار با سران و پیشوایان شرک و کفر ، در صورت نقض پیمان صلح از سوی آنان ، فراخواند .

و إن نکثوا أیمنهم .. فقتلوا أئمه الکفر

9 - مسلمانان صدر اسلام ، موظف بودند در صورت مشاهده طعن و توهین به دین الهی از سوی معاهدان مشرک ، با ایشان به پیکار برخیزند .

و إن نکثوا أیمنهم ... و طعنوا فی دینکم فقتلوا أئمه الکفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 41 - 1

1 - فرمان خداوند به بسیج همه مسلمانان صدر اسلام برای جهاد در راه خدا ، هر چند فاقد تجهیزات کافی نظامی باشند .

انفروا خفافاً و ثقلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مسلمانان ، موظف بودند با توطئه « افک » به عنوان بهتانی بزرگ علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حریم آن حضرت ، مقابله کنند .

و لولا إذ سمعتموه قلتهم . . . سبحنک هذا بهتن عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مسلمانان صدر اسلام به نگه داری حرمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در گفتارشان موظف و از صدا زدن آن حضرت ، همچون صدا زدن دیگر مردمان ، ممنوع بودند .

لا تجعلوا دعاء الرسول بینکم کدعاء بعضکم بعضاً

ص: 449

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که اضافه «دعا» به «الرسول» اضافه مصدر به مفعول باشد؛ یعنی، دعوت و صدا زدن شما پیامبر (صلی الله علیه و آله) را. . .

704- مسؤولیت مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 2

2- مؤمنان صدر اسلام، مأمور دست زدند بر سینه توانمندان متخلف از جنگ تبوک و بی اثر شمردن عذرتراشی آنان

قل لا تعتذروا لن نؤمن لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 123 - 1

1 - فرمان الهی به مؤمنان در اسلام مبنی بر مبارزه و پیکار با جوامع کفرپیشه همجوار خویش

يأيتها الذين آمنوا قتلوا الذين يلونكم من الكفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 12 - 2

2 - مؤمنان صدر اسلام، وظیفه دار تکذیب شایعه های بی اساس بدخواهان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خانواده آن حضرت

لولا إذ سمعتموه ظن المؤمنون والمؤمنات بأنفسهم خيرا وقالوا هذا إفك مبين

705- مسیحیان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 3

3- یهودیان و نصرانیان عصر بعثت، مردمانی هدایت ناپذیر بودند.

ولن ترضى عنك اليهود ولا النصارى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - توافق و اتحاد یهود و نصاری عصر بعثت علیه مسلمانان ، علی رغم اختلافات شدید ایشان با یکدیگر

وقالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

هدف از «لَفَّ اجمالی» در آیه و بیان دو جمله در یک کلام، رساندن اتحاد و توافق یهود و نصارا علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 450

23 - یهود و نصاری عصر بعثت ، مردمی حق ناپذیر بودند .

وإن الذين أتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذين يكتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - گناهان یهودیان و مسیحیان عصر بعثت - حتی برخی از آن - ، زمینه ساز محرومیت آنان از پذیرش احکام الهی و داوری های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فان تولوا فاعلم انما یرید الله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

کلمه «بعض» می تواند اشاره به این باشد که تنها برخی از گناهان اهل کتاب اقتضای محرومیت از حق پذیری را دارد ; نه همه آنها و می تواند به این معنا باشد که برخی از گناهان آنان در محرومیتشان از پذیرش احکام الهی کافی است گرچه بسیاری از گناهانشان چنین اقتضایی را دارد. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

22 - اراده خداوند به عذاب بسیاری از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فان تولوا .. ان یصیبهم ببعض ذنوبهم و إن كثيراً من الناس لفسقون

32 - بسیاری از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی آلوده به گناه و معصیت

یرید الله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم و إن كثيراً من الناس لفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

24 - مشرکان ، یهود و نصاری عصر بعثت ، همواره در خطر گرفتاری به عذاب الهی بودند .

او امر من عنده فيصبحوا على ما اسروا في انفسهم ندمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 53 - 3

3 - يهود و نصارا در عصر پيامبر (صلى الله عليه و آله)، شوكت خویش را از دست دادند و به ذلت و خواری کشیده شدند .

اهولاء الذين اقسما بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 60 - 10

10 - رضایت يهوديان و مسيحيان عصر بعثت از رفتار های ناپسند نياکان خویش

هل انبئكم بشر من ذلك مثوبه عند الله من لعنه الله . . . و عبد الطغوت

ص: 451

سرزنش یهودیان و مسیحیان عصر بعثت به خاطر رفتار ناپسند پیشینیان آنان، می تواند حاکی از رضایشتان به آن رفتار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 18

18 - گروهی از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هواپرستان گمراه و ناشر عقاید افراطی و غلوآمیز در میان همکیشان خود

و لا تتبعوا اهواء قوم . . . و اضلوا كثيراً و ضلوا عن سواء السبیل

کلمه «ضلوا» در دو بخش از آیه می تواند اشاره به دو طایفه از گمراهان داشته باشد، طائفه ای پیش از بعثت که جمله «قد ضلوا من قبل» بیانگر آن است و طائفه ای معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که جمله «ضلوا عن سواء السبیل» حاکی از آنان می باشد. گفتنی است که آوردن قید «من قبل» در یک بخش و نیامدن آن در بخش بعد، گویای این تفسیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 1,2,5,6,10,11

1 - تأثر شدید و آشکار مسیحیان زمان پیامبر از شنیدن آیات قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول تری اعينهم تقيض من الدمع

فیض به معنای جاری شدن است، «من» در «من الدمع» نشویه. و «دمع» مصدر و به معنای اشک ریختن است. و نسبت فیضان به چشم برای مبالغه در گریستن و متأثر شدن است یعنی آنقدر متأثر شدند که گویا چشمهای آنان بر اثر گریستن، جاری شد.

2 - جوشیدن اشک شوق از دیدگان گروهی از مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شنیدن آیات قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول تری اعينهم تقيض من الدمع

کلمه «دمع» می تواند به معنای اشک، باشد در این صورت تقيض یعنی لبریز می شود. بنابراین جمله «تقيض من الدمع» به این معناست که چشمانشان از اشک لبریز شد.

5 - سابقه آشنایی مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حقائق، زمینه تأثیرپذیری آنان از قرآن

تری اعينهم تقيض من الدمع مما عرفوا من الحق

بدان احتمال که مراد از «الحق» حقایقی غیر از قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد بر این مبنا: ما در «مما» مصدریه و «من» در «من الحق» تبعیضیه است نه بیانیه یعنی چون مسیحیان مؤمن، حقایقی از دین را می شناختند، اعتراف به رسالت پیامبر (صلی الله علیه

و آله) کردند. ماضی بودن فعل «عرفوا» این احتمال را تأیید می کند.

6- گرایش مسیحیان عصر بعثت به اسلام، برخاسته از آگاهی آنان بر حقانیت قرآن

تری اعینهم تفیض من الدمع مما عرفوا من الحق

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الحق» قرآن باشد.

10- گروهی از مسیحیان، کشیشان و راهبان عصر بعثت، پذیرای اسلام در پی شنیدن قرآن .

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول . . . يقولون ربنا ءامنا

11- مسیحیان عصر بعثت پس از پذیرش اسلام با نیایش به درگاه خداوند، خواهان پیوستن به صف شاهدان و گواهان حقانیت قرآن بودند .

ربنا ءامنا فاکتبتنا مع الشهداءین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 84 - 1

ص: 452

1 - ایمان به خداوند یکتا و حقانیت قرآن تنها راه منطقی و درست در دیدگاه مسیحیان عصر بعثت پس از آشنایی با قرآن

يقولون... لا نؤمن بالله وما جاءنا من الحق

706- مسیحیان قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 22

22 - یهود و نصارا در قبل از اسلام، مبتلا به تکالیفی مشقتبار و گرفتار در دام خرافات و بدعت های فراوان دینی بودند.

و يضع عنهم إصرهم والأغلال التي كانت عليهم

جمع آوردن «اغلال» حکایت از گستردگی بدعتها و خرافات دارد.

707- مسیحیان مؤمن به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 2

2 - از میان یهود و نصارا، پیروان حقیقی تورات و انجیل به قرآن و محمد (صلی الله علیه و آله) ایمان می آورند.

الذين ءاتينهم الكتب يتلونه حق تلاوته أولئك يؤمنون به

«تلاوت به معنای خواندن و قرائت کردن است. برخی از اهل لغت آن را به معنای پیروی کردن نیز گفته اند. مراد از ضمیر «به» محتمل است قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و نیز می تواند به الکتاب (تورات و انجیل) برگردد. برداشت فوق ناظر به این است که مراد از ضمیر «به» قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و تلاوت به معنای پیروی کردن باشد.

708- مسیحیان و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 14، 9

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا

14 - حقانیت اسلام ، حتی در نظر یهودیان و مسیحیان امری روشن و تردیدناپذیر بود .

من بعد ما تبین لهم الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 6

6 - توافق های سطحی با یهود و نصارا ، در گرایش آنان به اسلام مؤثر نیست .

ولن ترضی عنک الیهود ولا النصری حتی تتبع ملتهم

ص: 453

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 9

9 - همکاری و روابط دوستانه یهود و نصارا، @ در جهت مقابله با اسلام *

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

با توجه به اینکه یهود و نصارا نسبت به یکدیگر دشمنی و کینه دارند، معلوم می شود دوستی آنها با یکدیگر که از جمله «بعضهم . . .» استفاده می گردد، در جهت مقابله به اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 13، 2، 4

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا احبارهم و رهبنهم ارباباً . . . یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

13 - یهود و نصارا، ناخشنود از گسترش اسلام

و یأبی الله إلا أن یتیم نوره و لو کره الکفرون

709- مسیحیان و گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 13

13 - یهود و نصارا، ناخشنود از گسترش اسلام

و یأبی الله إلا أن یتیم نوره و لو کره الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 9

9- یهود و نصارا، مخالف اسلام و ناخشنود از گسترش آن

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً... ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

710- مسیحیان و مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 6

6- تلاش های تبلیغی اهل کتاب (یهود و نصارا) بر ضد احکام اسلام ، ایجاد کننده زمینه های شک و تردید در اذهان مسلمانان

ص: 454

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

بر حذر داشتن مسلمانان از شک و تردید، با فعل «فلا تكونن» - که مقرون به نون تأکید است - گویای این معناست که: زمینه های شک و تردید در مسلمانان به وجود آمده بود. از آیات قبل می توان فهمید که مخالفت های اهل کتاب منشأ این تردیدها بوده است.

711- مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 9

9 - اصرار مردم عصر بعثت بر شرکورزی و تحریم برخی از حلال ها ، برخاسته از تقلید آنان از نیاکانشان بود .

كلوا مما فی الأرض . . . و إذا قیل لهم اتبعوا . . . قالوا بل نتبع ما ألفینا علیه ءاب

از مصادیق مورد نظر برای «ما ألفینا علیه آباءنا» - به قرینه آیه 165 و 168 - شرکورزی و حرام دانستن برخی از نعمت های الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 8

8 - فتنه انگیزی مشرکان مکه علیه مسلمانان صدر اسلام

أخرجوكم و الفتنه أشد من القتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 25

25 - عداوت و دشمنی مشرکان با مسلمانان در صدر اسلام

و لایجر منکم شئنا قوم

بنابر اینکه «شئنا» (بغض و عداوت)، اضافه به فاعل «قوم» شده باشد، نه به مفعول. به قرینه (ان صدوكم) که بیان دشمنی آن قوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 24

24 - مشرکان ، یهود و نصاری عصر بعثت ، همواره در خطر گرفتاری به عذاب الهی بودند .

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام دلیل روشن حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (قرآن) را تکذیب می کردند.

ص: 455

قل إني على بينة من ربي وكذبتم به

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 8, 7

7 - دستور آزادی مشرکان (آنانی که به خاطر تخلف از فرمان منع سیر و سیاحت در غیر ماه های حرام اسیر می شدند) در صورت پذیرش توحید و گرایش آنان به اسلام

و خذوهم .. . فإن تابوا وأقاموا الصلوة ... فخلّوا سبيلهم

8 - فرمان رفع حصر از مشرکان محاصره شده (آنان که به علت نقض فرمان منع رفت و آمد در غیر ماه های حرام محاصره می شدند) در صورت قبول اسلام و ترک شرک

و احصروهم .. . فإن تابوا ... فخلّوا سبيلهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 7

7 - عموم مشرکانی که در کنار مسجدالحرام با مسلمانان پیمان عدم تعرض بسته بودند ، بر پیمان خویش پایبند نماندند .

إلا الذين عهدتم عند المسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 1

1 - شرک پیشگان صدر اسلام ، درباره هیچ مؤمنی به رعایت حق خویشاوندی ، ملتزم نبودند .

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ

«رقبه» و «رُقبان» (مصدر یرقبون) به معنای حفظ و نگهداری و «إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی است. قابل ذکر است که لفظ «مؤمن» و «إلّ» هر دو نکره در سیاق نفی و مفید عمومند؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی حرمت قرابت و خویشاوندی را نگه نمی دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 3

3 - شرک پیشگان صدر اسلام ، مردمانی سست عهد و پیمان شکن بودند .

وإن نكثوا أيمانهم من بعد عهدهم .. إنهم لا أيمان لهم

مشركان صدر اسلام و انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - صفات - 37 - 37 - 9

9- آشنایی مشركان صدر اسلام با رسولان پيشين و دعوت آنان به توحيد و يكتاپرستی *

و إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون .. و صدق المرسلين

خداوند، برای درستی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، به تصدیق کردن پیامبران گذشته از سوی آن حضرت استدلال فرمود. این مطلب

ص: 456

بیانگر آشنایی مردم صدر اسلام به رسالت پیامبران پیشین است.

712- مشرکان صدر اسلام و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 37 - 9

9- آشنایی مشرکان صدر اسلام با رسولان پیشین و دعوت آنان به توحید و یکتاپرستی *

و إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون . . . و صدق المرسلين

خداوند، برای درستی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، به تصدیق کردن پیامبران گذشته از سوی آن حضرت استدلال فرمود. این مطلب بیانگر آشنایی مردم صدر اسلام به رسالت پیامبران پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 2

2- نفوذ آیین شرک در قلب و جان مشرکان صدر اسلام و حساسیت شدید آنان نسبت به آیین یکتاپرستی

و إذا ذكر الله وحده اشمأزت قلوب الذين لا يؤمنون بالأخرة

از تنفر و انزجار قلبی مشرکان به صرف یاد کردن نام خداوند، برداشت بالا به دست می آید.

713- مشرکان صدر اسلام و ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 3 - 2

2- شرک پیشگان عصر بعثت ، منکر ربوبیت خدا بودند .

قال الكفرون إن هذا لسحر مبين. إن ربكم الله

به کارگیری حرف تأکید (إن) و اسمیه بودن جمله «إن ربكم الله» بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 31 - 12، 4

4 - شرک پیشگان عصر بعثت با وجود اعتقادشان به رازقیت و روزی بخشی خدا، ربوبیت بی شریک او را باور نداشتند .

قل من یرزقکم من السماء و الأرض . . . فسیقولون اللّٰه

ضمیر فاعلی در «سیقولون» به مشرکان بر می گردد.

12 - مشرکان عرب جاهلی با وجود اعتقادشان به اینکه تدبیر امور جهان در دست خداست ، منکر ربوبیت و پروردگاری بی همتای او بودند .

و من یدبر الأمر فسیقولون اللّٰه

ص: 457

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 4

4- امتناع مشرکان عصر بعثت از اقرار به ربوبیت خدا بر تمام هستی علی رغم مشاهده نقش او در جهان آفرینش

قل من رب السموت و الأرض قل الله

از اینکه خداوند خود به پرستشی که از مشرکان کرده (من رب السموت) پاسخ می دهد (قل الله) معلوم می شود آنان از اعتراف و اقرار به ربوبیت خداوند خودداری می کردند.

714- مشرکان صدر اسلام و عزت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 2

2- مشرکان عصر بعثت ، عزت و اعتبار خود را در پرستش معبودان ساختگی خود می دانستند .

ليكونوا لهم عزا

715- مشرکان صدر اسلام و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 105 - 4

4 - مشرکان و کافران عصر بعثت، به والایی آیات قرآنی و محتوای بلند آن اعتراف داشتند.

و ليقولوا درست

زیرا اگر آیات در نظر مشرکان کم اهمیت بود، برای رد آیات به کم اهمیتی آن اشاره می کردند و نه به فراگیری آن از دیگران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 6

6 - انکار رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و آسمانی بودن قرآن ، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

قال الذین لا يرجون لقاءنا انت بقراءان غیر هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 10

10 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر انکار الهی بودن قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی رغم آشنایی کامل آنان با شخصیت پیش از بعثت آن حضرت

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم . . . فقد لبثت فیکم عمراً من قبله أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 458

7 - یونس - 10 - 17 - 7

7 - شرک پیشگان عصر بعثت ، قرآن را ساخته ذهن پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته و آن حضرت را فردی مفتری (کسی که بر خدا دروغ می بندد) می خواندند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا ات بقراءان غیر هذا أو بدله .. قل ... فمن أظلم ممن ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 1

1 - واکنش مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن کریم ، واکنشی تحقیر آمیز بود .

و یقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه

کلمه «آیه»، به قرینه مقام، به معنای معجزه است ؛ یعنی، مشرکان می گویند: چرا بر محمد(صلی الله علیه و آله) از سوی خدایش معجزه نازل نشده. مفهوم این سخن آن است که: ما قرآن را به عنوان آیت و نشانه ای الهی برای صدق ادعای پیامبر(صلی الله علیه و آله) قبول نداریم و این در واقع تحقیر شأن قرآن و استخفاف به امر کتاب خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 37 - 7

7 - شباهت و همگونی قرآن با کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .) دستاویز مشرکان صدر اسلام برای زدن برچسب « ساختگی بودن » به آن

و ما کان هذا القراءان أن یفتري من دون الله و لكن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل الک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 38 - 1

1 - « ساختگی بودن » از برچسب های شرک پیشگان عصر بعثت به قرآن و در راستای مبارزه آنان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما کان هذا القراءان أن یفتري .. أم یقولون افتريه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 13 - 1

1- مشرکان عصر بعثت، قرآن را دروغهایی ساخته و پرداخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه

«إفتراه» به معنای دروغ بافتن است. ضمیر فاعلی در «إفتراه» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه . . من کان یرید الحیوه الدنیا وزینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار

ص: 459

مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 1

1- مشرکان عصر بعثت، قرآن را ساخته و پرداخته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

أم یقولون افتریه

در اینکه مقصود از ضمیر در «یقولون» چه کسانی هستند، دو نظر ابراز شده است: برخی برآنند که مقصود، مشرکان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند و گروهی دیگر از مفسران، مراد از آن را کفرپیشگان قوم نوح می دانند. برداشت فوق براساس نظر اول است. گفتنی است که براین اساس، مخاطب کلمه «قل» پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ضمیر مفعولی در «إفترأ» به قرآن و یا خصوص داستان نوح (ع) باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 55 - 1

1 - شک و تردد مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن والهی بودن آن ، عمیق و غیر قابل زوال بود .

و لایزال الذین کفروا فی مریه منه حتی تأتیهم الساعه

متعلق «کفروا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «أنه الحق من ربک» (در آیه پیش)، «کفروا بالقرآن» می باشد. «مریه» اسم مصدر از فعل «امتری یمتری» و به معنای شک و تردید است. «ال» در «الساعه» برای عهد ذهنی و «ساعه» به معنای لحظه و هنگام است. بنابراین «الساعه»؛ یعنی، آن هنگام که اشاره دارد به زمان برپایی قیامت و حضور مردم در عرصه محشر. «بغت و بغته» یعنی ناگهان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 6

6 - سرسختی و لجاجت مشرکان عصر بعثت ، در برابر قرآن و دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقالوا قلوبنا فی أکثه ممّا تدعونا إلیه و .. فاعمل إئنا عملون

716- مشرکان صدر اسلام و قربانی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مراسم قربانی مسلمانان، مورد اعتراض ستیزه جویانه مشرکان صدراسلام

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنْزَعُ عَنْكَ فِي الْأَمْرِ

«نزاع» (مصدر «ینازعون») به معنای مخاصمه و ستیزه جویی است. ضمیر فاعل در «لاینازعتک» به مشرکان بازمی گردد و «ال» در «فی الأمر»، عوض از مضاف الیه و به تقدیر «فی أمر المنسک» می باشد؛ یعنی، مشرکان در مسأله قربانی، نباید با توبه ستیزه جویی برخیزند.

ص: 460

717- مشرکان صدر اسلام و قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 4

4 - مشرکان عصر بعثت ، منکر روز بازپسین بودند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا

718- مشرکان صدر اسلام و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 6

6 - انکار رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و آسمانی بودن قرآن ، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

قال الذین لا یرجون لقاءنا ات بقراءان غیر هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 10

10 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند ، به خاطر انکار الهی بودن قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی رغم آشنایی کامل آنان با شخصیت پیش از بعثت آن حضرت

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم . . . فقد لبثت فیکم عمراً من قبله أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 7

7 - شرک پیشگان عصر بعثت ، قرآن را ساخته ذهن پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته و آن حضرت را فردی مفتری (کسی که بر خدا دروغ می بندد) می خواندند .

قال الذین لا یرجون لقاءنا ات بقراءان غیر هذا أو بدله . . . قل ... فمن أظلم ممن ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - « ساختگی بودن » از برجسب های شرک پیشگان عصر بعثت به قرآن و در راستای مبارزه آنان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما كان هذا القراء ان يفتری . . . أم يقولون افتربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 4

ص: 461

4- مشرکان ، در برخورد با سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای موضعی لجوجانه بودند .

أفأنت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 43 - 1,4

1- برخی از مشرکان با اینکه از نزدیک ، ناظر اعمال و رفتار پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودند ، از تبعیت او سر باز زده ، تکذیب می کردند .

و منهم من ينظر إليك . . . و لو كانوا لا يبصرون

4- مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برخوردی لجوجانه داشتند .

أفأنت تهدى العمى و لو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 5 - 1

1- مشرکان عصر بعثت ، به منظور مخفی ماندن سخنانشان از خداوند ، سر به گریبان فرو می بردند و با نجوا ، توطئه های طرح شده علیه پیامبر را مبادله می کردند .

ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه

از معانی «ثنی» (مصدر یثنون) تا کردن و خم نمودن است. «إستخفاء» به معنای مخفی ساختن خویش است و ضمیر در «منه» به «الله» باز می گردد. چون غرض مشرکان از خم کردن سینه ها (سر در گریبان کردن) پنهان ساختن خویش از خدا بوده است، معلوم می شود در آن حال علیه پیامبر سخن می گفتند و توطئه های خویش را مبادله می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی ، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم يقولون افتريه . . . من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به

کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

719- مشرکان صدر اسلام و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله . . . و نرد على أعقابنا

ص: 462

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 11

11 - مشرکان صدر اسلام ، آغازگر جنگ با مسلمانان بودند .

أولئك هم المعتدون

قصر در جمله «أولئك هم المعتدون» - که ضمیر فصل «هم» مفید آن می باشد - قصر قلب است ؛ یعنی، این مشرکانند که به حقوق مسلمانان تعدی نموده و جنگ را با آنان آغاز کردند نه مسلمانان. قابل ذکر است که در «آیه 13» به این معنا تصریح شده است.

720- مشرکان صدر اسلام و معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 1

1- انکار معاد و رستاخیز ، از ناحیه شرک پیشگان عصر بعثت

يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 4

4- اطلاع مشرکان عصر بعثت ، از طرح مسأله معاد به وسیله رسولان الهی و در طول تاریخ

لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 84 - 4

4- درک ماهیت تعلق و نیاز زمین و موجودات روی آن به خداوند ، تنها در توان اهل دانش و خرد است .

قُلْ لِمَنْ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 7

7 - مسأله معاد و رستاخیز مردگان در قیامت ، موضوعی نو و بی سابقه در فرهنگ مشرکان صدر اسلام

أفبهذا الحديث أتم مدهنون

در صورتی که مراد از «هذا الحديث» مسأله معاد باشد، جدید خوانده شدن خبر قیامت، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 463

721- مشرکان صدر اسلام و معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 3,4,7

3 - جلب سود و دفع زیان ، انگیزه شرک پیشگان عصر بعثت در پرستش خدایان پنداری خود

و یعبدون من دون الله ما لا یضرهم و لا ینفعهم

4 - شرک پیشگان عصر بعثت برای معبودان پنداری خود ، تندیسهایی می ساختند و در برابر آنها ، به پرستش می پرداختند .

و یعبدون من دون الله ما لا یضرهم و لا ینفعهم

به کارگیری لفظ «ما» - که بیشتر در مورد چیزهای فاقد عقل و اندیشه کاربرد دارد - بیانگر برداشت فوق می باشد.

7 - مشرکان عصر بعثت ، معبودان پنداری خود را واسطه هایی برای شفاعت و پا در میانی ، میان انسان ها و خدا می انگاشتند .

و یعبدون من دون الله .. و یقولون هؤلاء شفیعونا عند الله

722- مشرکان صدر اسلام و معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 8

8 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرستش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه ، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود .

و یقولون لو لا أنزل علیه آیه من ربه .. إنی معکم من المنتظرین

723- مشرکان صدر اسلام و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 2

2 - مشرکان صدر اسلام در رابطه با هیچ مؤمنی به عهد و پیمانی پایبند نبودند .

لایرقبون فی مؤمن إلا و لاذمه

«ذمه» به معنای عهد و پیمان است. قابل ذکر است که کلمه «مؤمن» و «ذمه» هر دو نکره در سیاق نفی بوده و مفید عموم می باشند.

724- مشرکان معاهد صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 3،7

3- پایبندی جمعی از مشرکان معاهد صدر اسلام بر عمل به تمام مواد و شرایط پیمان خود با مسلمانان

ثم لم ينقصوكم شيئاً

ص: 464

«نقص» و «نقصان» (مصدر ینقصون) به معنای کم کردن و کاستن از چیزی است. منظور از نکاستن برخی مشرکان معاهد از پیمان خود با مسلمین این است که: آنان در عمل به تمام مواد و شرایط پیمان، هیچ گونه کوتاهی نکردند.

7 - کمک به دشمنان اسلام علیه مسلمانان، از موارد نقض پیمان از سوی مشرکان معاهد صدر اسلام بود.

إلا الذین عهدتم من المشرکین . . . و لم یظہروا علیکم أحداً

725- مشرکان و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 10

10 - افسانه خواندن قرآن، از شیوه های مبارزه کافران و مشرکان با اسلام

حتى إذا جاءوك یجدلونک یقول الذین کفروا إن هذا إلا أسطیر الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 5

5 - مشرکان، نسبت به حقیقت آیین توحیدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تردید بودند.

قل یا ایها الناس إن کنتم فی شک من دینی

726- مشرکان و مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 15

15 - مشرکان در مورد خوردن ذبیحه و احکام آن در اسلام با مسلمانان صدر اسلام به مجادله می پرداختند.

و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه . . . إن الشیطن لیوحون إلی ... و إن أطعتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 12، 5

5 - دشمنی و کینه توزی شدید مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

12 - رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

کیف یكون للمشرکین عهد . . . کیف . . . یرضونکم بأفوههم و تأیی قلوبهم

ص: 465

727- مشکلات اقتصادی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 3,9

3- مسلمانان عصر بعثت، گرفتار مشکلات اقتصادی و اجتماعی و سختی معیشت بودند .

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

مراد از «فریقین» به قرینه صدر آیه، مؤمنان و کافران است. کافران در پاسخ به مؤمنان دو چیز را مایه افتخار و برتری و حقانیت خود می دانستند: یکی وصف «خیر مقاماً» و دیگری «أحسن ندياً»، از این دو توصیف، آشکار شود که مؤمنان از نظر ظاهری، در نقطه مقابل این دو وضعیت قرار داشتند.

9- کافران عصر بعثت، مشکلات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان را، نشانه نارو بودن عقیده و تفکر آنان می دانستند .

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 6

6 - شرایط مادی مسلمانان در مقطع زمانی صلح حدیبیه، همراه با تنگنا و نیازمند تقویت *

وعدكم الله مغانم كثيرة تأخذونها فعجل لكم هذه

از این که خداوند وعده غنیمت داده و بر مؤمنان به خاطر دستیابی نزدیکشان به بخشی از آن غنایم، امتنان کرده است؛ می توان استفاده کرد که این غنایم، نقش مؤثری در حیات مادی مسلمانان داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 12

12 - شرایط مسلمانان صدر اسلام تا پیش از فتح مکه، بسی سخت تر از شرایط آنان پس از آن بوده است .

لايستوي منكم من أنفق من قبل الفتح و قتل . . . من الذين أنفقوا من بعد و قتلوا

728- مشکلات مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- شرایط مکّه برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان صدر اسلام ، شرایطی دشوار و دین داری امری مشکل و نیازمند استقامت و پایداری بوده است .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 96 - 3

3- مسلمانان صدر اسلام (در مکّه) از سوی کافران و مشرکان گرفتار فشار های روحی و تنگنا های روانی بودند .

إنّ الذين آمنوا و عملوا الصلحت سيجعل

ص: 466

با توجه به نزول این آیات در مکه، جمله «سیجعل...» باید وعده ای نزدیک به مسلمانان صدر اسلام باشد. این نوید حکایت از آن دارد که مسلمانان در زمان نزول آیات، در شرایط سختی از نظر روحی و روانی و مقبولیت اجتماعی قرار داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 9

9- تحمل تعصب های جاهلانه مشرکان در حدیبیه ، امری دشوار برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

فأنزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین

از نزول «آرامش» استفاده می شود که دستکم زمینه نگرانی و دشواری برای مؤمنان وجود داشته است.

729- معاهدات مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 10، 1

1 - وجود پیمان های عدم تعرض میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

إلا الذین عهدتم من المشرکین

10 - محترم شمرده شدن پیمان عدم تعرض مسلمانان صدر اسلام با دسته ای از مشرکان ، به خاطر پایبند ماندنشان بر آن و نقض نشدن پیمان از سوی آنان

إلا الذین عهدتم... فأتّموا إلیهم عهدهم إلی مدتهم

730- معاهده با مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 1

1 - وجود پیمان های عدم تعرض میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

إلا الذین عهدتم من المشرکین

731- معاهده صلح در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 6

6 - وجود پیمان های صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

إلا الذين عهدتم عند المسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 467

7 - توبه - 9 - 13 - 3

3 - وجود پیمان صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان

قوماً نکثوا ایمنهم

732- معاهده مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 16

16 - مسلمانان عصر بعثت با گروههایی از کافران پیمان عدم تعرض داشته و به آن وفادار بودند .

إلا على قوم بينكم وبينهم ميثق

733- معبودان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام ، معبود های متعددی را می پرستیدند .

فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 2

2- مشرکان در عصر بعثت ، چندگانه پرست و معتقد به خدایان و معبود ها متعدد بودند .

أم اتَّخذوا آلهة من الأرض

«آلهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 1

1- مشرکان در عصر بعثت ، معتقد به خدایان و معبود های متعدد بودند .

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً

«آلهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 55 - 1

1 - مشرکان ، در عصر بعثت ، موجوداتی را می پرستیدند که از رساندن نفع و یا دفع ضرر ، ناتوان بودند .

و يعبدون من دون الله ما لا ينفعهم ولا يضرهم

ص: 468

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام به جای الله معبود های دیگری برگزیدند .

و اتخذوا من دون الله الهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 12

12 - تعدد معبود های ادعایی و مورد پرستش مشرکان در عصر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

ما تدعون من دون الله . . . هل هنّ کشفه ضرّه . . . هل هنّ ممسکت رحمته

بازگشت ضمیرهای جمع «هنّ»، «کاشفات» و «ممسکات» به «ما»، گویای تعدد معبودها است.

734- مکان معاهده مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 5

5 - انعقاد پیمان صلح میان مسلمانان صدر اسلام و مشرکان در کنار مسجدالحرام

إلا الذین عهدتم عند المسجدالحرام

735- مکذبان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 31 - 6

6 - ابوجهل ، نه دین اسلام را تصدیق کرد و نه نماز گزارد .

فلا صدق ولا صلّی

براساس شأن نزول، این آیه تا آیه 35 درباره ابوجهل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- ابو جهل، دین اسلام را تکذیب و از پذیرش تعالیم آن امتناع کرد.

ولکن کذب و تولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینہ - 98 - 6 - 7

ص: 469

7 - کافران به اسلام (یهودیان ، مسیحیان ، مجوسیان و مشرکان) ، شرورترین مردم و بدترین مخلوقات اند .

الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین .. أولئک هم شرّ البریّه

«برّیه» (فعیله به معنای مفعوله) با کلمه «بری» (به وزن «عصا»؛ یعنی، خاک) هم خانواده است و تمام خاکیان، از جمله بشر را شامل می شود (مصباح و مفردات). برخی گفته اند: این کلمه با فعل «برء» (به معنای «حَلَقَ») هم خانواده است و بر تمام مخلوقات تطبیق می کند.

736- مکذبان اسلام در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 1

1 - کافران به اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - به آتش جهنم ، گرفتار خواهند شد .

إنّ الذین کفروا من أهل الكتب و المشرکین فی نار جهنّم

737- مکر دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 5

5 - خسارت و پی آمد سوء مکر و حيله مخالفان دین اسلام ، دامنگیر خود آنان خواهد گشت .

فلّمّا جاءهم نذیر ما زادهم إلاّ نفورًا .. و مکر السّیّی و لایحیق المکر السّیّی

738- مکر مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 11

11 - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

یرضونکم بأفوههم و تأبى قلوبهم

739- ملاک قضاوت مشرکان در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 3

3 - داوری مشرکان صدر اسلام ، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود .

ص: 470

أم يقولون نحن جميع منتصر

اتکای مشرکان بر جمعیت خویش، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

740- ممانعت از ایمان به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 14

14 - عالمان یهود، دارای نقش بسزا در بازسازی مردم خویش از ایمان آوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم وقد كان فريق منهم

جمله «وقد كان...» می تواند دلیل قطع امید از ایمان آوردن عالمان یهود باشد و می تواند علت قطع امید از ایمان آوردن عامه یهود باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است؛ یعنی، یهودیان ایمان نمی آورند؛ زیرا عالمانشان به خاطر تحریفگر بودن، اجازه نخواهند داد حقایق - همان گونه که هست - به دست مردم برسد و زمینه های ایمان در آنان شکوفا شود.

741- ممانعت از تبلیغ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 2

2 - کافران، متوقف کردن دعوت به اسلام و محدود ساختن آن را، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند.

و لو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیرًا . فلا تطع الکفرین

با توجه به معنای لغوی «طاعت» (عمل کردن به آنچه که از انسان خواسته شده است) می توان برداشت یاد شده را به دست آورد؛ زیرا آنچه که کافران از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواسته بودند - با توجه به آیه قبل که سخن از جهانی بودن رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بود و آیه شریفه متفرع بر آن شده (فلا تطع الکافرین) - می تواند توقف و محدود شدن رسالت باشد.

742- ممانعت از گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 1,2,3

1 - جوامع کفرپیشه همواره مهیای صرف دارایی های خویش برای جلوگیری از گسترش اسلام

انفاق مال به معنای مصرف کردن دارایی و هزینه کردن آن است و مراد از «ینفقون»، به قرینه «سینفقونها»، که اخبار از تحقق سرمایه گذاری است، بیان حالت کافران می باشد. یعنی کافران برای جلوگیری از انتشار اسلام آماده سرمایه گذاری هستند و از انفاق مال دریغی ندارند.

2 - خداوند مسلمانان را از سرمایه گذاری های کلان کافران قریش برای هجوم به مسلمانان و جلوگیری از گسترش اسلام آگاه ساخت .

فسينفقونها ثم تكون عليهم حسره ثم يغلبون

جمع مضاف «امولهم» دلالت بر عموم دارد؛ یعنی تمامی داراییهایشان و این اشاره به پرداخت هزینه های فراوان است. گفتنی است توجه به سیاق آیه مورد بحث و آیات قبل این سخن مفسران را تأیید می کند که آیه شریفه درباره کفار قریش نازل شده است.

3- تلاش کافران و صرف هزینه های کلان برای جلوگیری از گسترش اسلام، بی اثر است.

ثم تكون عليهم حسره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 3

3- هزینه کردن دارایی ها برای جلوگیری از گسترش اسلام، از مصادیق فتنه انگیزی است.

إن الذين كفروا ينفقون اموالهم ليجتلبوا عن سبيل الله... و قتلوهم حتى لا تكون فتنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13- سران کفر و شرک، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند.

وقالوا أسطیر الأولین... مال هذا الرسول يأكل الطعام... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

743- منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 11 - 2

2- اعمال ناپسند و مفسدانه منافقان عصر بعثت، مورد اعتراض مسلمانان آن عصر

و إذا قيل لهم لا تفسدوا فی الأرض

2 - منافقان عصر بعثت ، متشکل از دو گروه : سردمداران نفاق و پیروان آنان

و إذا لقوا الذين ءامنوا قالوا ءامنوا و إذا خلوا إلى شيطانهم

مراد از «شیاطینهم» رؤسا و سردمداران اهل نفاق است، و یاد کردن از آنان به عنوان شیطان، بیانگر این است که آنان صحنه گردان و خط دهنده می باشند. قابل ذکر است که منافق بودن رؤسای نفاق، به صورت احتمال مطرح است.

3 - منافقان صدر اسلام ، دارای جلسات سری با رؤسای خویش برای طرح توطئه علیه اسلام و مسلمین

و إذا خلوا إلى شيطانهم

«خلاً به و إليه» به معنای با او خلوت کرده است. برخی گفته اند: خلاً آن گاه که به «الی» متعدی شود متضمن معنای رفتن نیز می باشد. بر این مبنا «و إذا خلوا...»؛ یعنی: «و اذا ذهبوا الی شیاطینهم خالین بهم؛ آن گاه که به سوی رؤسای خود روند و با آنان خلوت کنند.»

5 - منافقان صدر اسلام، به هنگام حضور در محفل سردمدارانشان، بر همگامی و هم مسلکی خویش با آنان (کفر به اسلام) تأکید می کردند.

و إذا خلوا إلى شيطانهم قالوا إنا معكم

7 - صحنه گردانان نفاق در عصر بعثت، نگران تمایل پیروانشان به اسلام بودند.

قالوا إنا معكم إنما نحن مستهزءون

حصر در جمله «إنما...» حصر اضافی و از نوع «حصر قلب» است. کاربرد این گونه حصر در موردی است که گوینده در صدد بر طرف کردن توهمی باشد که مخاطب به آن می اندیشد. این توهم در جمله «إنما نحن...» گرایش منافقان پیرو، به اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 16 - 2

2 - تمامی زمینه های نیل به هدایت برای منافقان عصر بعثت، مهیا بود.

اشتروا الضلله بالهدی

در حالی که منافقان هدایت نیافته بودند، آیه مورد بحث، هدایت را سرمایه آنان شمرده است؛ تا به این حقیقت اشاره کند که: تمامی زمینه های هدایت و اسباب خارجی - به گونه ای که گویا آن را در اختیار داشتند - برای ایشان فراهم بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 23، 24

3 - حضور منافقانی ناشناخته در میان مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) تا شکست احد

و ما اصابکم يوم التقى الجمعان... و ليعلم الذين نافقوا

23 - منافقان احد دارای جنبه های گوناگون نفاق، و آگاهی مسلمانان تنها به بخشی از آنها

و الله اعلم بما يكتُمون

عالمتر بودن خدا به راز دل منافقان (و الله اعلم . . .)، دلالت بر این معنا دارد که آنچه از نفاق منافقان برای مسلمانان بیان شد، تنها بخشی از نفاق آنان است.

24 - برخورد نفاق آلود عبدالله بن ابی و یاران او و سرباز زدن آنان از حضور در پیکار احد

و ليعلم الذين نافقوا وقيل لهم تعالوا قاتلوا . . لو نعلم قتالاً

در شأن نزول آیه آمده که عبدالله بن ابی و یاران او، که حدود سیصد نفر بودند، از حضور در پیکار احد سرباز زد. (مجمع البیان، ذیل آیه.)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 8

8 - حضور افراد ناپاک و منافق در میان مسلمانان، در جریان جنگ احد

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

ص: 473

برداشت فوق بر اساس ارتباط این آیه با آیات پیشین که درباره نبرد احد بود، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 3

3 - جلسات سرّی و توطئه گرانه منافقان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مدینه

و يقولون طاعه فاذا برزوا من عندك بيّت طائفه منهم غير الذی تقول

برخی گفته اند که این آیه درباره منافقان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 19

19 - همسویی منافقان و یهود عصر بعثت در گرایش ها و موضعگیری های خویش در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

الذین يسرعون فى الكفر . . . سمعون للكذب سمعون لقوم اخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 1

1 - وجود زنان منافق ، در میان منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المنفقون و المنفقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 3

3 - وجود منافقان و کافرانی نیرومندتر از منافقان و کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان امت های پیشین

كانوا أشد منكم قوه و أكثر أمولا و أولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 7,8

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ينالوا

8 - شکست منافقان در توطئه علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عدم دستیابی آنان به هدف های شومشان

و هموا بما لم ينالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 7

7 - وجود افراد ثروتمند و متمکن در میان منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

استئذنک أولوا الطول منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 474

2 - منافقان صدراسلام، دو دسته بودند: گروهی به صراحت از فرمان های خدا و رسول او سرپیچی می کردند و دسته ای چنین نبودند.

و يقولون .. و أطعنا ثم يتولّى فريق منهم ... و إذا دعوا إلى الله ورسوله ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - منافقان صدراسلام، از هر گونه سوگند خوردن برای حسن نیت خود و آمادگی برای جهاد، بر حذر شدند.

و أقسموا بالله .. لئن أمرتهم ليخرجنّ قل لا تقسموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

46- وجود برخی از افراد ناخالص، در میان همراهان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

الذین ءامنوا و عملوا الصلحت منهم

در صورتی که «من» در «منهم» برای تبعیض باشد؛ احتمال می رود که قید «منهم» تعریض به کسانی باشد که منافقانه، همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند و یا در آینده منحرف خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - وجود نیرومند جریان نفاق، در میان زنان و مردان مسلمان، در عصر نزول قرآن و بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

یوم یقول المنفقون و المنفقت .. انظرونا نقتبس من نورکم

تصریح قرآن به نام مردان و زنان منافق، نشان دهنده وجود آنان در میان مسلمانان صدراسلام است. تعبیر «ألم نكن معكم» در آیه بعد، بیانگر نفوذ آنان در میان صفوف مسلمین به صورت یک جریان گسترده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - وجود گروهی منافق ، در میان مسلمانان صدر اسلام

ألم تر إلى الذين نافقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 1

1 - وجود عناصر منافق ، در میان مسلمانان صدر اسلام

إذا جاءك المنافقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 6

ص: 475

6 - پدید آمدن جریان نفاق و گروه منافقان در میان مسلمانان ، هنگام تشکیل نظام اسلامی در مدینه الرسول

جهد الكفار و المنفقين و اغلظ عليهم

744- منافقان صدر اسلام و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 78 - 5

5 - تلاش منافقان صدر اسلام ، در مخفی نگهداشتن طرح ها و نقشه های خائنه خویش ، علیه اسلام و مسلمانان

ألم يعلموا أن الله يعلم سرهم

745- منافقان صدر اسلام و جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور افشای چهره منافقان و اعلام عدم حضور قطعی آنان با او در هیچ جنگی پس از جنگ تبوک

فقل لن تخرجوا معي أبداً و لن تقتلوا معي

746- منافقان صدر اسلام و صدقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 5

5 - چشمداشت منافقان صدر اسلام به دریافت صدقات ، با وجود عدم استحقاق آنان

و منهم من يلمزك في الصدقت فإن أعطوا منها رضوا .. إنما الصدقت للفقراء ... و ابن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 76 - 7

7 - بخل ورزی منافقان صدر اسلام از پرداخت صدقات ، روی گردانی از تعهد و اعراض از قرار گرفتن در صف صالحان بود .

و منهم من عهد الله ... و تولوا و هم معرضون

747- منافقان صدر اسلام و قرآن

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - توبہ - 9 - 124 - 5

ص: 476

5 - منافقان صدر اسلام ، مردمانی تأثیرناپذیر در برابر آیات الهی قرآن

و إذا ما أنزلت سورة فمنهم من يقول أئكم زادته هذه إيماناً

748- منافقان صدر اسلام و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 47 - 2، 1

1 - منافقان صدر اسلام ، مدعی ایمان به خدا و رسول بودند .

و يقولون ءامنا بالله و بالرسول

به گفته مفسران، آیه شریفه و چند آیه بعد، درباره منافقان است و این را موضوعات طرح شده در این آیات و آهنگ و شأن نزول آنها، تأیید می کند.

2 - منافقان صدر اسلام ، مدعی اطاعت و فرمان بری از خدا و رسول بودند .

و يقولون ءامنا بالله و بالرسول و أطعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 4

4 - تلاش گسترده منافقان صدر اسلام برای اثبات حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به سوی خویش

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

سوگند مؤکد، دلیل بر وجود چنین تلاشی است.

749- منافقان صدر اسلام و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 78 - 5

5 - تلاش منافقان صدر اسلام ، در مخفی نگهداشتن طرح ها و نقشه های خائنانه خویش ، علیه اسلام و مسلمانان

ألم يعلموا أن الله يعلم سرهم

750- منافقان صدر اسلام و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 47 - 7

7- تأثیر پذیری برخی از مؤمنان صدر اسلام از منافقان فتنه انگیز

یبغونکم الفتنه و فیکم سمعون لهم

«سماع» به کسی گفته می شود که تحت تأثیر دیگری بوده از او بشدت حرف شنوی داشته باشد. قابل ذکر است که برداشت فوق

ص: 477

مبتنی بر این است که مراد از «سمّاعون» کسانی باشند که خود منافق نبودند؛ ولی تحت تأثیر آنان بوده و از آنان حرف شنوی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 1,5

1 - طعن و خرده گیری منافقان صدر اسلام، از مؤمنانی که از سر میل و رغبت و بیش از مقدار واجب، انفاق می کردند.

الذین یلمزون المطوّعین من المؤمنین... فیسخرون منهم

«لمز» (مصدر یلمزون) به معنای عیب جویی، خرده گیری و طعن است و «سخره» و «سخریه» (مصدر یسخرون) به معنای استهزا و ریشخند می باشد.

5 - تمسخر و ریشخند منافقان صدر اسلام نسبت به مؤمنان ایثارگر تهیدست

والذین لایجدون إلا جهدهم فیسخرون منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 4

4 - تلاش گسترده منافقان صدر اسلام برای اثبات حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به سوی خویش

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

سوگند مؤکد، دلیل بر وجود چنین تلاشی است.

751- منافقان و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 19 - 8

8 - منافقان در برابر آوازه قرآن و گسترش اسلام، چاره ای جز ناشنیده انگاشتن آن ندارند.

یجعلون أصبعهم فی ءاذانهم من الصّوعق حذرالموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - منافقان در برابر درخشش اسلام و پیشرفت آن ، خود را درمانده و در بن بست می بینند .

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ

در این آیات وضعیت منافقان در برابر اسلام در قالب چند تشبیه، بیان شده است؛ چنان که مفسران گفته اند: در جمله «يَكَادُ الْبَرْقُ . . .» اسلام و امکانات فراهم شده در پرتو آن، به «برق» تشبیه شده و به دنبال آن فرصت طلبی منافقان در بهره گیری از مواهب آن، در قالب تشبیه دیگری بیان گردیده است.

2 - منافقان در عین درمانده شدن در برابر اسلام ، با فرصت طلبی در پی بهره برداری از مواهب آن هستند .

كَلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشْوَاهِيهِ

ص: 478

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 19

19 - همسویی منافقان و یهود عصر بعثت در گرایش ها و موضعگیری های خویش در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

الذین یسرعون فی الکفر .. سمعون للکذب سمعون لقوم ءاخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 4

4 - دین اسلام در بینش منافقان و بیمار دلان ، دینی فریبنده و به دور از واقعنگری

یقول المنفقون .. غر هؤلاء دینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 5، 1

1 - فتنه انگیزی و کارشکنی همیشگی منافقان ، علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام در جبهه های نبرد

لقد ابتغوا الفتنه من قبل

5 - منافقان ، تلاش تخریب گرانه خود را تا مرحله غلبه حق و پیروزی قطعی جبهه اسلام ، ادامه می دهند .

لقد ابتغوا الفتنه .. حتی جاء الحق و ظهر أمر الله و هم کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 9

9 - استهزای منافقان نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یحذر المنفقون .. قل استهزاءوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 3

3 - برملا شدن کفر منافقان صدر اسلام ، در پی توطئه آنان علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لا تعتذروا قد كفرتم بعد إيمانكم

752- منت بر مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 4 - 1

1 - امتنان خداوند بر مؤمنان صدر اسلام به خاطر آرامش بخشیدن به قلب آنان در شرایط سخت و بحرانی

هو الذى أنزل السكينة فى قلوب المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 479

1 - امتنان خداوند بر مؤمنان صدر اسلام ، سبب حضور شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان آنان

واعلموا أنّ فیکم رسول الله

تقدم «فیکم» بر «رسول الله» حصر را می رساند و تذکر به این موضوع، خود نوعی امتنان است.

753- منشأ آرامش مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 4 - 1

1 - امتنان خداوند بر مؤمنان صدر اسلام به خاطر آرامش بخشیدن به قلب آنان در شرایط سخت و بحرانی

هو الذی أنزل السکینه فی قلوب المؤمنین

754- منشأ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 10

10 - آیین ابراهیم ، پایه و اساس دین اسلام است .

قل بل مله إبرهیم حنیفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 12

12 - آیین پیامبر (اسلام) ، آیینی برخاسته از وحی و دستور خداوند است .

من بعد ما جاءک من العلم

مقصود از «علم»: دستوراتی است که خداوند از طریق وحی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابلاغ کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 147 - 4

4- احکام و معارف اسلام ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

الحق من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 3

3- مجموعه تعالیم اسلام ، براساس رحمت و مهربانی ویژه خداوند به انسان است .

و ما أرسلنک إلاّ رحمہ للعلمین

ص: 480

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 18

18 - دین اسلام ، استوار بر برهانی روشن ، رسالتی الهی و کتابی آسمانی و پاک

تأتیهم البینه . رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره

755- منشأ اسلام شناسی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 7 - 5، 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پیش از دریافت هدایت های الهی ، از شریعت اسلام و احکام قرآن بی خبر بود .

و وجدک ضالاً فهدی

ضلالت دو گونه است: 1. تحیر در علوم نظری مانند توحید؛ 2. سرگردانی در علوم عملی نظیر احکام شرعی (مفردات راغب). درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) به قرینه آیه «ما ضلّ صاحبکم...» (النجم/2) - که ضلالت را از آن حضرت منتفی می داند - مراد دومین نوع است؛ یعنی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنچه را بعد از بعثت با نزول قرآن پی برد، پیش از بعثت نمی دانست.

2 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به شریعت اسلام آگاه ساخت .

فهدی

5 - خداوند ، با یادآوری امداد ویژه خویش برای آشنا شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) با معارف دین ، بر دور بودن آن حضرت از قهر و خشم خود تأکید کرد .

ما ودّعک ربّک و ما قلی . . . و وجدک ضالاً فهدی

756- منشأ پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 6

6- تعلق اراده الهی ، بر غلبه و پیروزی دین اسلام بر تمامی ادیان

هو الذی أرسل . . . لیظهره علی الدین کلّه

10 - تعلق اراده الهی بر غلبه دادن دین اسلام بر دیگر ادیان ، به رغم ناخرسندی مشرکان

أرسل رسوله بالهدى و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون

ضمیر «یظهره» می تواند به رسول و یا «دین» برگردد. در هر دو صورت، معنا یکی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 11 - 16

16 - مجاهدت مستمر مؤمنان با مال و جان خویش ، مجرای تحقق اراده خداوند بر پیروزی جهانی اسلام

والله متم نوره .. ودين الحق ليظهره على الدين كله ... و تجهودون في سبيل ا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خداوند، پس از بیان اراده خویش مبنی بر غلبه اسلام بر سایر ادیان، مؤمنان را به جهاد با مال و جان خویش تشویق فرموده است.

757- منشأ پیروزی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 25 - 1

1 - نصرت و امداد های غیبی الهی ، عامل اصلی پیروزی مسلمانان صدر اسلام در بسیاری از عرصه های کارزار

لقد نصرکم الله فی مواطن کثیره

758- منشأ تحولات صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 1 - 5

5 - تحولات نهضت صدر اسلام و شکل گیری و شکوفایی آن ، تحت اراده و حمایت الهی

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا

با توجه به این که فتح (صلح حدیبیه) به خداوند نسبت داده شده است، برداشت بالا به دست می آید.

759- منشأ دشمنی با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 7

7 - عداوت برخی از مردمان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، ریشه در امور مادی و مالی داشت .

يتخذ ما ينفق مغرماً و يتربص بكم الدوائر

760- منشأ كينه منافقان صدر اسلام

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

7 - توبه - 9 - 74 - 14

ص: 482

14 - رفاه و امکانات مادی مسلمانان ، غیر قابل تحمل برای منافقان صدر اسلام و برانگیزنده آنان به ستیزه جویی و کینه‌ورزی

و ما نعموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

761- منشأ گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 6

6 - اراده خداوند ، بر گسترش اسلام و تعالیم قرآن در سراسر گیتی

یریدون لیطفوا . . و الله متم نوره

762- منشأ مهلت به کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدراسلام ، به خاطر رحمت و لطف او بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت موسی و فرعون تسلّی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و نیز هشدار است به کافران مکه که نازل نشدن عذاب بر آنان، نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، عزّت و قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 104 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدراسلام ، ناشی از رحمت و لطف او بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی وی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت حضرت ابراهیم(ع) و فرجام اخروی مشرکان، هشدار است به شرک پیشگان صدراسلام که اگر بر آنان عذاب نازل نمی شود، نه از ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمت او بر مردمان است و چون زمینه آن به پایان برسد، عزّت و قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام ، معلول رحمت و لطف وی بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی او .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إنّ ربّك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت قوم نوح، از یکسو تسلی خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشدار می بود به مشرکان که اگر بر آنان عذاب نازل نشده؛ نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر

الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 4

4 - مهلت خدا به کافران و حق ستیزان صدر اسلام و تأخیر در مجازات آنان ، معلول رحمت او بود ; نه برخاسته از ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إنّ ربك لهُوَ العزيز الرحيم

یاد آوری سرگذشت قوم لوط، از یک سو تسلی بخش خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و از سوی دیگر هشداری به شرک پیشگان صدر اسلام است که اگر بر آنان عذاب نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

763- منشأ نجات مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 20 - 6

6 - فضل و رحمت خدا ، مردم صدر اسلام را که ندانسته در گسترش توطئه « افک » دخالت داشتند ، از گرفتار شدن به عذاب دنیوی و اخروی نجات بخشید .

و لولا فضل الله عليكم و رحمته

به قرینه آیه پیش و نیز آیه 14 ، جمله « و لولا فضل الله » ، به تقدیر « و لولا فضل الله عليكم و رحمته مسکم عذاب فی الدنيا و الآخرة » می باشد.

764- منشأ اسلام مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 6

6 - گرایش دسته جمعی اقشار مختلف مردم به اسلام ، مرهون امداد های الهی به مسلمانان است .

إذا جاء نصر الله . . . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجا

765- منطقی بودن اسلام

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - طہ - 20 - 133 - 15

15 - اسلام ، مبتنی بر دلیل روشن و واضح

أولم تأتہم بینه ما فی الصحف الأولى

ص: 484

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 22 - 5

5- اصول و مبانی تعالیم اسلامی ، متکی بر برهان و استدلال است .

لو کان فیہما ءالہہ إلا اللہ لفسدتا

آیه شریفه - که در مقام وحدانیت خدا و ربوبیت انحصاری او است - از مهم ترین استدلال ها و براهین عقلی استفاده کرده است. برخی از دانشمندان کلام، از آن به عنوان «برهان تمانع» یاد کرده اند.

766- منفعت طلبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 6

6 - شرک پیشگان صدر اسلام ، به خاطر تأمین و حفظ منافع مادی خود ، مردم را از گرویدن به اسلام و سلوک راه خدا باز می داشتند .

اشتروا بأیت اللہ ثمناً قليلاً فصدوا عن سبیلہ

آیه فوق - به قرینه آیات قبل درباره مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 3

3 - جلب سود و دفع زیان ، انگیزه شرک پیشگان عصر بعثت در پرستش خدایان پنداری خود

و یعبدون من دون اللہ ما لا یضرہم و لا ینفعہم

767- موانع اسلام پذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 2

2 - کافرانی که در ادعا ، آماده سازش بودند ، زمینه پذیرش دین پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) را نداشتند .

ولی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 3

3 - خوی سرکشی و حق ناپذیری کافران در آغاز بعثت ، مانع پذیرش اسلام از سوی آنان گردید .

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

ص: 485

«بل» در «بل الذین..» برای اضراب انتقالی است؛ بدین معنا که خداوند پس از آن که خاصیت بیدارگری و ذکر بودن قرآن را مطرح فرمود، به پاسخ این سؤال پرداخت که: چرا کافران چنین کتاب آگاهی بخش را نپذیرفتند؟ در جواب می فرماید: نپذیرفتن آنان به دلیل وجود روح سرکشی و حق نپذیری در آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 4 - 3

3 - انسان بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخاستن ایشان از میان توده های مردم، مانع ایمان آوردن کافران صدر اسلام بود.

و عجبوا أن جاءهم منذر منهم وقال الكفرون هذا سحر كذاب

769- موانع اسلام یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 6,7

6 - اندیشه باطل یهود (عذاب نشدن یهودیان جز روزی چند) بازدارنده آنان از ایمان آوردن به اسلام

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

جمله «وقالوا ..» عطف بر «قد كان فريق» در آیه 75 است و لذا حاکی از آن است که چنین عقیده و پنداری، مانع از آن شده که یهودیان ایمان آورند.

7 - توجه به باور ناردست یهود درباره (عذاب نشدن یهود جز روزی چند)، موجب قطع امید از ایمان آوردن اینان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 3

3 - یهودیان، ناتوانی خویش را از پذیرش اسلام، برخاسته از فطرت و خلقت خویش پنداشته، خود را معذور می دانستند.

وقالوا قلوبنا غلف

جمله «لعنهم الله يکفرهم» (خدا یهودیان را بسزای کفرشان لعنتشان کرده است) با جمله تفریع شده بر آن (فقلیلا ما يؤمنون؛ و لذا کمتر ایمان می آورند) به خوبی می رساند که: ادعای یهود مبنی بر ناتوانی از درک معارف اسلام ادعای صحیحی است. بنابراین کلمه «بل» رد معنای مطابقی «قلوبنا غلف» نیست؛ بلکه نفی معنایی است که می توان گفت مقصود اصلی یهودیان بوده و آن معذور بودن به خاطر درک

نکردن است.

770- موانع گرایش به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 4

4- قساوت و سخت دلی بنی اسرائیل و جامعه یهود ، از میان برنده زمینه های ایمان و گرایش به اسلام در آنان

ص: 486

ثم قست قلوبكم .. أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

حرف «فاء» در «أفتطمعون» قطع امید از ایمان آوردن بنی اسرائیل را نتیجه قساوت قلب ایشان - که در آیه قبل مطرح شد - می شمرد؛ یعنی، با پیدایش قساوت در قلب بنی اسرائیل، جای امیدی به ایمان آوردن آنان نیست.

771- موانع گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 5

5- یهود و نصارا، در تلاش برای تضعیف روحیه مسلمانان و بازداري مردم از گرایش به اسلام

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 55 - 3

3- ایمان نیاوردن برخی از اهل کتاب (یهود) به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اخلاص آنان در راه تحقق اسلام

و منهم من صدّ عنه

«صدّ» در برداشت فوق به معنای متعدی آن، یعنی بازداشتن و منع کردن گرفته شده است و لذا از آن به اخلاص تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 9

9- منافقان همواره، مانعی در جهت گسترش اسلام و گرایش مردم به دین

قالوا ألم نستحوذ عليكم و نمنعكم من المؤمنین

جمله «نمنعكم من المؤمنین» می تواند به این معنا باشد که منافقان پس از پیروزی کافران مدعی بودند که آنان اهل کفر را از گرایش به اسلام و ایمان باز می داشتند. قابل ذکر است که بر این مبنا مراد از غلبه در «الم نستحوذ»، غلبه در تفضل و احسان است. یعنی ما نسبت به شما احسان کردیم.

772- موضعگیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مشرکان ، در برخورد با سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای موضعی لجوجانه بودند .

أفأنت تسمع الصمّ ولو كانوا لا يعقلون

ص: 487

773- موضعگیری یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 5

5 - یهودیان صدر اسلام در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) موضعی غیر منطقی و لجوجانه داشتند.

إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر من شیء

جملات بعدی این آیه قرینه نزول این آیه در شأن یهود است. و چون یهود، گرچه ظاهراً معتقد به نبوت موسی (ع) و دیگر انبیای الهی بودند، ادعای عدم نزول وحی بر هیچیک از افراد بشر باید از سر مکابره و عناد باشد.

774- موقعیت اجتماعی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 6, 7, 1

1 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی و مفاخر اجتماعی و لاتعجبک اموالهم و اولدهم

6 - تعجب پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به برخورداری منافقان از امکانات مادی و مفاخر اجتماعی و لاتصل... و لاتعجبک اموالهم و اولدهم

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که خطاب در «لاتعجبک» به شخص پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد.

7 - ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقایسه با منافقان و لاتعجبک اموالهم و اولدهم

تعجب از امکانات رفاهی و مفاخر اجتماعی منافقان، نشان از ضعف مالی و امکانات مؤمنان در مقایسه با آنان دارد.

775- موقعیت اجتماعی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 7

7- ضعف مالی و امکانات اجتماعی مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقایسه با منافقان

و لاتعجبک أموالهم و أولدهم

تعجب از امکانات رفاهی و مفاخر اجتماعی منافقان، نشان از ضعف مالی و امکانات مؤمنان در مقایسه با آنان دارد.

776- مؤمنان به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 2

2 - از میان یهود و نصارا، پیروان حقیقی تورات و انجیل به قرآن و محمد (صلی الله علیه و آله) ایمان می آورند .

ص: 488

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حتی تلاوته أولئک یؤمنون به

«تلاوت به معنای خواندن و قرائت کردن است. برخی از اهل لغت آن را به معنای پیروی کردن نیز گفته اند. مراد از ضمیر «به» محتمل است قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و نیز می تواند به الکتاب (تورات و انجیل) برگردد. برداشت فوق ناظر به این است که مراد از ضمیر «به» قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و تلاوت به معنای پیروی کردن باشد.

777- مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 10

10 - فقر مؤمنان صدر اسلام، و تمرکز ثروت ها در جبهه کفر *

زین للذین کفروا... و یسخرن... و الله یرزق

تزین دنیا نزد کافران، تمسخر مؤمنان توسط آنان، وعده الهی به برتری مؤمنان در قیامت و برخورداری آنان از نعمتهای بی حساب، دلایل استناد این برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 5 - 6

6 - برخی از مؤمنان از اقدام به جنگ بدر ناخشنود بودند .

أخرجک ربک... و إن فریقاً من المؤمنین لکرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 6 - 6

6 - برخی از مؤمنان مأیوس از پیروزی در جنگ بدر و مطمئن به شکستی مرگ آفرین در آن کارزار

یجدلونک... کأنما یساقون إلی الموت و هم ینظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 62 - 5

5 - مؤمنان صدر اسلام حامیان شایسته و کارآمد برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دارای نقشی بسزا در پیشبرد اسلام

برداشت فوق از عطف کلمه «المؤمنين» به «نصره» استفاده می شود. یعنی نقش مؤمنان به حدی بوده که خداوند آن را شایسته دانسته که در ردیف یاری خویش قرار دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 4

4 - مؤمنان پیرو پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای نقشی مؤثر و بسزا برای پیشبرد رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

حسبك الله و من اتبعك من المؤمنين

ص: 489

برداشت فوق بر این اساس است که «من اتبعك» عطف بر «الله» باشد؛ یعنی خدا و مؤمنان فرمانبر برای تو کافی هستند. بر این مبنا نقش مؤثر مؤمنان برای پیشبرد اسلام به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 5

5 - مؤمنان عصر بعثت متشکل از سه گروه: مهاجران (مؤمنانی که از مکه و یا اطراف آن به مدینه هجرت کردند)، انصار (مؤمنانی که مهاجران را پناه دادند) و مؤمنان غیر مهاجر

إن الذين آمنوا وهاجروا... و الذين ءاؤوا و نصرؤا... و الذين ءامنوا

«ایواء» (مصدر آووا) به معنای منزل دادن و پناه دادن است و مفعول آن ضمیری است محذوف که به «الذين ءامنوا...» برمی گردد.

778- مؤمنان صدر اسلام و بادیه نشینان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 14

14 - تذکر خداوند به لزوم غافل نشدن مؤمنان از خطر اعراب کفرپیشه همجوار خویش، پس از پایان یافتن پیروزمندانه جنگ با دشمنان خارجی (رومیان در جنگ تبوک) *

الأعراب أشد كفراً و نفاقاً

با توجه به اینکه آیات قبل در مورد بازگشت پیروزمندانه مؤمنان از جنگ تبوک است، احتمال دارد که این آیه هشدار به مؤمنان مجاهد باشد که پس از آن پیروزی، احساس امنیت نکنند و توجه کنند که در اطرافشان، بادیه نشینان جاهل و متعصب در کفر نیز، خطری جدی به شمار می روند.

779- مؤمنان صدر اسلام و ثروتمندان متخلف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 2

2 - مؤمنان صدر اسلام، مأمور دست رد زدن بر سینه توانمندان متخلف از جنگ تبوک و بی اثر شمردن عذرتراشی آنان

قل لا تعتذروا لن نؤمن لكم

780- مؤمنان و منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 4

4 - مؤمنان صدر اسلام در انتظار دستور الهی ، برای جنگ با منافقان و از میان برداشتن جریان نفاق

ص: 490

و نحن نتربص بكم . . . بعذاب من عنده أو بأيدينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 5

5 - انزوا و طرد اجتماعی منافقان و جهادگريزان صدر اسلام ، از سوی مؤمنان مجاهد کيفری غير قابل تحمل برای آنان بود .

سيحلفون بالله . . . لتعرضوا عنهم

اقدام منافقان متخلف در سوگند خوردن، برای چشم پوشی مؤمنان از تخلف آنها، نشانگر تنگ شدن عرصه بر آنان است.

781- مهاجران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 1

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار ، همراهی کردند .

لقد تاب الله على النبي والمهجرين والانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت ویژه قرار داده است.

782- مهلت به مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 10، 4، 3، 1

1 - اعطای چهار ماه مهلت به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، در پی ابطال پیمان عدم تعرض مسلمانان با آنان

براءه من الله ورسوله . . . فسيحوا في الارض اربعة اشهر

3 - دستور خداوند مبنی بر منع تعرض مسلمانان به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، در مدت مهلت چهار ماهه

فسيحوا في الارض اربعة اشهر

مهلت دادن به مشرکان و مجاز دانستن رفت و آمدشان در هر جای زمین در حقیقت دستوری است به مسلمانان که نباید در مدت مقرر متعرض آنان شوند.

4 - اعطای آزادی رفت و آمد و سیر و سیاحت به مشرکان صدر اسلام، در ظرف مهلت چهار ماهه

فسیحوا فی الارض اربعه أشهر

«سَدَّيْح» و «سیاحت» (مصدر سیحوا) به معنای سیر کردن است و امر در «سیحوا» به معنای اباحه و اعطای آزادی سیر و سیاحت می باشد.

10 - خداوند در پی اعطای مهلت چهار ماهه به مشرکان، آنان را به رها کردن شرک و گرویدن به آیین توحید، سفارش کرد.

ص: 491

فسيحوا في الأرض أربعه أشهر و اعلموا أنكم غير معجزى الله و أن الله مخزى الكفرين

اعلام حاکمیت گسترده خداوند به مشرکان پیمان شکن و عدم امکان مقاومت در برابر او و فرار از حاکمیت او (اعلموا أنکم غیر معجزی الله) و نیز هشدار به فرجام شوم و ذلت بار مستکبران کفرپیشه (و أن الله مخزى الكافرين) در حقیقت توصیه و اندرزى است از جانب خداوند به اینکه از فرصت داده شده استفاده کنند و به دامن توحید و اسلام بازگردند و خود را گرفتار عاقبت شوم خواری و ذلت شکست نسازند.

783- مهمترین تعالیم اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 162 - 11، 5

5 - اخلاص کامل (انجام همه امور تنها برای خدا)، آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

دینا قیما . . . قل إن صلاتی و نسکی و محیای و مماتى لله رب العلمین

11 - نماز و عبادت خالصانه از بارزترین ویژگیهای آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)

دینا قیما . . . إن صلاتی و نسکی ... لله رب العلمین

784- ناخشنودی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 2

2 - حضور طیف خاصی از مؤمنان نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای برخی کافران ناخوشایند بود.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم

سبب نزول نقل شده در ذیل این آیه و نیز لحن آن، گواه چگونگی ترکیب یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فقر آنان و نیز نداشتن موقعیت اقتصادی و شؤون اجتماعی است. و همین امر موجب اعتراض و واکنشهایی از سوی کافران ثروتمند و قدرتمند می گشته است.

785- ناخشنودی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 3

3 - وجود ناخرسندی میان مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به لغو اعتبار پیمان عدم تعرض از سوی خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تردید و دودلی آنان در پیکار با مشرکان

کیف یكون للمشرکین عهد عند الله و عند رسوله

کلمه «کیف» در «کیف یكون للمشرکین عهد» - که برای استفهام انکاری است - مفید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 492

1 - وجود ناخرسندی میان مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به لغو اعتبار پیمان عدم تعرض و تردید و دودلی آنان در پیکار با مشرکان پیمان شکن

کیف و این یظهوروا علیکم

کلمه «کیف» - که برای استفهام انکاری است - مفید برداشت فوق است.

786- ناسخ بودن اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 85 - 5

5 - اسلام ، ناسخ تمامی ادیان گذشته

و من یتبع غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه

بنابراینکه «الاسلام»، نام شریعت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

787- نسخ احکام اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 106 - 3,4,7

3 - امکان نسخ در آیات قرآن و احکام اسلام

ما ننسخ من ءایه او ننسخها

از مصادیق «ءایه» می تواند آیه ای از قرآن و یا حکمی از اسلام باشد.

4 - نسخ ادیان و نسخ آیاتی از قرآن و احکامی از دین اسلام ، تنها به دست خدا و در اختیار اوست .

ما ننسخ من ءایه .. ألم تعلم أن الله علی کل شیء قدير

از اینکه نسخ به خداوند نسبت داده شده و نیز از تعلیل آن به اقتدار خداوند با جمله «ألم تعلم . . .»، برداشت فوق به دست می آید.

7 - خداوند ، هرگاه آیه ای از قرآن یا حکمی از اسلام را نسخ کند و یا به متارکه آن فرمان دهد ، آیه و حکمی بهتر یا همسان با آن را نازل

می کند .

ما نسخ من ءایه أو نئسها نأت بخیر منها أو مثلها

788- نسخه های کتب آسمانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 94 - 5

5- نسخه های کتاب های آسمانی پیشین در عصر نزول قرآن ، محدود و تنها در اختیار علمای ادیان بود .

ص: 493

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسئل الذين يقرءون الكتب من قبلك

789- نشانه های حقانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 5

5- هم آوایی و هماهنگی ادیان آسمانی در دعوت به توحید ، از نشانه های صدق مکتب توحیدی اسلام

و سنل من أرسلنا

790- نشانه های مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 17

17 - نماز نشانه عملی بارز مسلمان بودن در صدر اسلام بوده است.

و الذين يؤمنون بالأخرة يؤمنون به و هم على صلاتهم يحافظون

791- نشانه های منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 56 - 2

2 - مؤمنان ، شاهد برخی نشانه های کفر و نفاق در زندگی منافقان صدر اسلام

و يحلفون بالله إنهم لمنكم

بدیهی است که مؤمنان راستین چون در مظان اتهام نیستند، نیازمند سوگند نمی باشند و آنچه منافقان را به سوگند واداشته، نشانه هایی است که سبب متهم شدن آنان می شد.

792- نظام کیفری در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 58 - 10

10- نظام کیفری خداوند برای مجازات کافران عصر بعثت، نظامی مشخص و دارای موعِد و زمانی تخلف ناپذیر بود.

بل لهم موعِد لن یجدوا من دونه موثلاً

به قرینه آیه بعد، مراد مؤاخذه در «لو یؤاخذهم» مؤاخذه در دنیا است. و جمله «بل لهم موعِد» ظهور در فعلیت آن وعده دارد که در مورد کافران عصر بعثت صادق است.

ص: 494

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 25

25 - دین اسلام، نعمت والای الهی برای مردم

الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی

نسبت دادن نعمت به خداوند، حاکی از بزرگی آن نعمت می باشد. مراد از نعمت، دین اسلام است و خداوند با نسبت دادن آن به خویش و گفتن «نعمتی» عظمت والای آن را به مردمان گوشزد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 7 - 2

2 - اسلام، نعمت الهی بر مؤمنان

و اذکروا نعمه الله علیکم

بنابر اینکه مراد از «نعمه الله»، به قرینه آیه سوم (الیوم .. اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دیناً)، دین اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 9

9 - اسلام و ایمان، نعمت و رحمتی بزرگ از جانب خداوند.

أهؤلاء منّ الله علیهم من بیننا

«منّ» در لغت به معنای «أنعم» آمده است. «منّ علیه مناً ... أنعم». (قاموس اللغه). اگر چه این جمله نقل گفتار مشرکان است، ولی مطلبی است که قرآن آن را نقل کرده و آن را رد نکرده است. بنابراین اسلام و ایمان نعمتی ویژه و برجسته است که خداوند به مؤمنان عطا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 4

4 - اسلام، نعمتی خدادادی و منّی الهی بر مؤمنان

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. هُوَ اجْتَبَيْكُمْ

تقدير «هو اجتباكم» به قرينه جمله «و ما جعل عليكم في الدين من حرج» مي تواند «هو اجتباكم للدين» باشد؛ يعنى، خدا است كه شما را
برای دين خود برگزيد و توفيق ايمان را به شما عطا كرد؛ وگرنه شما نيز مانند ديگران كافر و مشرك بوديد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - عاديات - 100 - 6 - 3

3 - دشمنان اسلام ، ناسپاس در برابر نعمت اسلام و مظاهر ربوبيت خداوند

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ

ص: 495

794- نعمت اسلام شناسی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 7 - 3

3 - هدایت یافتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شریعت اسلام، پس از ناآگاهی از آن، نعمتی بزرگ از جانب خداوند

و وجدک ضالاً فهدی

آیه شریفه در مقام امتنان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برشمردن یکی از نعمت های بزرگ خداوند است و به همین جهت، نمی توان آن را مربوط به گم شدن آن حضرت در نزد حلیمه، یا عبدالمطلب و یا ابوطالب دانست آنگونه که برخی احتمال داده اند؛ زیرا این امور نه ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و نه اهمیتی فوق العاده دارد.

795- نفاق در مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 1

1 - اظهار اطاعت کامل در پیشگاه رسول خدا و چاره اندیشی برای مخالفت با وی در جلسات سری، شیوه گروهی از مسلمانان صدر اسلام

و یقولون طاعه فاذا برزوا من عندک بیت طائفه منهم غیر الذی تقول

«طاعه» خبر برای مبتدای محذوف می باشد؛ یعنی «امرنا طاعه» (کار ما اطاعت از توست). فعل مضارع «یقولون» و «بیتون» دلالت بر استمرار دارد و حاکی از شیوه آنهاست. «بیتون»، از مصدر «تبییت»، به معنای تدبیر امور است «غیر الذی تقول» به معنای مخالفت امر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 18

18 - از امام باقر (ع) درباره سخن خدا: «لا تعتذروا قد کفرتم بعد ایمانکم» روایت شده که فرمود: هؤلاء قوم کانوا مؤمنین صادقین ارتابوا و شکوا و نافقوا بعد ایمانهم . . .

اینان گروهی از مؤمنان راستینی بودند که دچار شک و تردید گردیده و پس از ایمان گرفتار نفاق شدند . . .».

796- نفاق منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 57 - 2

2 - عدم امکان گریز از جامعه اسلامی برای منافقان صدر اسلام ، عامل رو آوردن آنان به سوگند دروغ برای مؤمن جلوه دادن خود

و يحلفون بالله انهم لمنكم . . . لو يجدون ملجئاً . . . لوّوا إليه

ص: 496

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 4

4 - منافقان عصر بعثت ، با ظاهر سازی و نفوذ در میان صفوف مسلمانان ، پنهان و ناشناخته بودند .

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ

برداشت یاد شده، از تعبیر «منکم» (از میان شما) ولحن افشاگرانه آیه شریفه، استفاده شده است.

797- نفرین بر دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 13

13 - دشمنان اسلام و مسلمین ، شایسته لعن و نفرین اند .

هم العدو... قتلهم الله

798- نقش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 19 - 1

1 - قرآن و اسلام ، مایه حیات و رشد انسانهاست .

أو كصيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 106 - 5

5 - واداشتن مردم به متارکه ادیان گذشته یا برخی از آیات و احکام اسلام ، تنها به دست خدا و در اختیار اوست .

أونسها

نسبت دادن انساء به خداوند (از ذهنها بزداييم) و نیز جمله «ألم تعلم...» در ذیل آیه گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- اسلام و قرآن، برنامه هدایتی خداوند برای انسانهاست.

إن هدی اللّٰه هو الهدی

مصدق مورد نظر برای «هدی اللّٰه» چنانچه مفسران گفته اند، قرآن و اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 497

13 - مسلمانان قبل از پذیرش اسلام، گرفتار پراکندگی، تفرقه، جنگ و خصومت

اذ کنتم اعداء فآلف بین قلوبکم

14 - اسلام، تبدیل کننده دشمنی ها و خصومت های میان دو قبیله اوس و خزرج، به وحدت و عطوفت و برادری

اذ کنتم اعداء فآلف بین قلوبکم فاصبحتم بنعمته اخواناً

با توجه به شأن نزولی که در مجمع البیان ذیل آیه آمده است.

15 - اخوت و برادری مسلمانان در سایه اسلام، پس از تاریخی آکنده از دشمنی و کینه، برهان خداوند برای فرمان به اعتصام به ریسمان

الهی

و اعتصموا بحبل الله... واذکروا نعمت الله علیکم اذ کنتم اعداء فآلف بین قلوب

18 - اسلام، تبدیل کننده دشمنی ها به اتحاد و اخوت و آلفت میان دلها

فآلف بین قلوبکم فاصبحتم بنعمته اخواناً

«اذ کنتم اعداء»، اشاره به زمان جاهلیت است و جمله «فآلف بین...» اشاره به زمان بعثت و تحقق اسلام در جامعه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 9

9 - اسلام، مایه خیر و سعادت انسانهاست.

فإن تبتم فهو خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 95 - 14

14 - اسلام، تعیین کننده ملاک ارزش گذاری ها و معرف ارزش های برتر برای انسان است.

ولا تشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً إنما عند الله هو خیر لکم إن کنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تحقق حکومت جهانی صالحان، در پرتو دین اسلام و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

و لقد كتبنا في الزبور... و ما أرسلناك إلا رحمة للعالمين

با توجه به ارتباط دو آیه - که در آیه اولی حکومت جهانی و در این آیه رسالت جهانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مطرح می کند - برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 7

7 - اسلام، حامی مستضعفان و ناتوانان است.

ليس على الأعمى حرج ولا على الأعرج حرج ولا على المريض حرج

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که نابینایی، لنگی و مرض نوعاً موجب از کار افتادگی انسان می شود. در نتیجه، چنین افرادی در شمار افراد مستضعف و ناتوان قرار می گیرند.

ص: 498

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 49 - 3

3 - باطل ، پس از ظهور اسلام قابل تجدید حیات و بازگشت نیست .

قل . . . و ما یبدئ البطل و ما یعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 17

17 - اسلام ، راهی است تعیین شده از سوی خداوند برای سیر و سلوک بشر .

و اتبعوا سبیلک

مقصود از «سبیلک» (راه خدا)، اسلام و رهنمودهای آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 5

5- اسلام ، احیاکننده ارزش ها و عواطف انسانی و استحکام بخش بنیاد های خانواده و جامعه بشری

و وصّینا الإنسن بولدیه إحسنًا

سفارش خداوند نسبت به ارج و مقام والدین، بیانگر این حقیقت است که اسلام دینی محدود به ابعاد عبادی و فردی نیست؛ بلکه به تمامی ابعاد حیات انسان توجه دارد؛ از جمله تقویت عواطف انسانی که نهایتاً به تحکیم بنیاد خانواده و جامعه منتهی می شود.

799- نقش قاریان قرآن صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 21 - 11

11 - تلاوت کنندگان قرآن در عصر بعثت ، غیر مؤمنان را نیز با آیات آن آشنا ساخته ، برای آنها قرآن می خواندند .

و إذا قرء علیهم القرآن لایسجدون

800- نگرانی مسلمانان صدر اسلام

12 - مسلمانان سست ایمان و بیمار دل عصر بعثت ، نگران از سرنوشت خویش به خاطر پندار بی ثباتی و شکست اسلام

يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة

مراد از «دائره» می تواند چرخش وضع موجود و برگشت به حالت سابق باشد. یعنی شکست اسلام و برگشت کفر و شرک.

ص: 499

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 8

8 - مسلمانان صدر اسلام نگران توطئه های پنهانی کافرانی که مخاصمات را ترک گفته و حاضر به صلح می شدند .

فَإِنْ أَنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

جواب شرط «انتهاوا» به قرینه «قتلوهم» جمله ای همانند «فلا تقاتلوهم» است ; یعنی اگر کافران دست از فتنه انگیزی برداشتند و راه مسالمت پیش گرفتند با آنان نبرد نکنید. با توجه به این معنا معلوم می شود هدف از بیان آگاهی خداوند به اعمال این گروه از کافران، این است که مسلمانان را از این نگرانی برهاند که شاید صلح جویی آنان دستاویزی برای توطئه و فتنه ای دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 7

7 - نگرانی برخی از مسلمانان صدر اسلام ، از قطع روابط خویشاوندی ، کساد تجارت و از دست دادن خانه های دلپسندشان بر اثر ممنوع شدن از برقراری روابط با کافران

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا .. قُلْ إِنْ كَانَ ءَابَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 8

8 - نگرانی برخی از مسلمانان ، از مختل شدن نظام اقتصادی خود در نتیجه قطع رفت و آمد مشرکان به مکه

فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ .. وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 6

6 - احساس خطر و نگرانی شدید مسلمانان در پی انتشار شایعه « افک » در میان جامعه

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 14 - 3

3 - وجود زمینه های نگرانی برای مسلمانان از همدستی جامعه یهود علیه آنان (پس از غزوه بنی نضیر)

لا یقتلونکم جمیعاً إلا فی قرّی محصّنه

از این که خداوند، همدستی کافران در نبرد و رویارویی با مؤمنان را نفی کرده است؛ چنین احتمال می رود که نگرانی هایی در میان مسلمانان وجود داشته است.

801- نگرانی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 1

ص: 500

1 - بیم و نگرانی منافقان صدر اسلام ، از افشای اسرارشان توسط وحی

يَحْذِرُ الْمُنْفِقُونَ أَنْ تَنْزَلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 29 - 5

5- نگرانی شدید منافقان صدر اسلام ، از افشای چهره واقعی آنان

أَمْ حَسِبَ . . . أَنْ لَنْ يَخْرُجَ اللَّهُ أَضْغَنْهُمْ

از این که خداوند، منافقان را به افشای اسرارشان تهدید کرده؛ معلوم می شود که شرایط آنان به گونه ای بوده که رسوایی، برایشان بسیار سخت تمام می شده است.

802- نگرانی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 115 - 7

7- نگرانی برخی از مؤمنان ، در رابطه با استغفار خویش برای بعضی از مشرکان در گذشته ، پس از بیان حرمت آن از سوی خداوند

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ . . . وَمَا كَانَ لِلَّهِ لِيُضِلَّ قَوْمًا

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل و نیز شأن نزول آن، استفاده می شود که آیه شریفه در مورد رفع نگرانی کسانی است که قبل از علم به حرمت، برای مشرکان استغفار کرده بودند.

803- نماز در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 4

4- نماز در عصر بعثت ، مورد تهاجم مخالفان اسلام

أرءيت الذي ينهى

جمله «لئن لم ينته» - در آیات بعد - قرینه بر وقوع این مزاحمت، به هنگام نزول آیات این سوره است که با اوایل بعثت هم زمان بوده است.

804- نماز میت در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 5

5 - وجود سنت نماز و دعا برای میت مسلمان و رفتن بر سر قبر وی در زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

ص: 501

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

805- نورانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 4، 1

1 - اسلام و قرآن، نور الهی است .

یریدون لیطفوا نور الله

با توجه به آیه قبل، استفاده می شود که مراد از «نور الله» قرآن و اسلام است.

4 - تلاش برای خاموش کردن نور اسلام، تلاشی مذبوحانه و بی فرجام است .

یریدون لیطفوا نور الله . . . و الله متم نوره

806- نیازهای مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 45 - 5

5 - نیاز نسل عصر بعثت به پیامبر و کتاب آسمانی جدید

و لکنّا أنشأنا قرونًا فتطاول علیهم العمر

807- و حیانت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 12

12 - آیین پیامبر (اسلام)، آیینی برخاسته از وحی و دستور خداوند است .

من بعد ما جاءک من العلم

مقصود از «علم»: دستوراتی است که خداوند از طریق وحی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابلاغ کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - الهی بودن قرآن و احکام اسلام ، دلیل لزوم پیروی از آن است .

اتبعوا ما أنزل الله

مراد از «ما» در «ما أنزل الله» قرآن و احکام دین است. توصیف آنها به اینکه از ناحیه خداست - پس از فرمان به پیروی از آنها (اتبعوا) - به علت و دلیل لزوم پیروی اشاره دارد.

ص: 502

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 4,26

4 - انسان در جستجوی ولی و سرپرست برای خویش و نیازمند به آن است.

قل أغیر الله أتخذ ولیا

در استفهام انکاری صدر آیه، موضوعی مسلم فرض شده و آن نیاز به ولی و سرپرست است. لذا سخن از آن است که چه کسی را باید به عنوان ولی و سرپرست برگزید.

26 - دعوت و آیین پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مبتنی بر عقل و وحی

قل أغیر الله أتخذ ولیا .. قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم

جمله استفهامی صدر آیه دعوت به حکم عقل است و جمله «إنی أمرت» بر پیروی از وحی تکیه دارد.

808- وضوح حقانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 5

5- سرزنش اهل کتاب از سوی خداوند، به خاطر امتناع از ایمان، علی رغم آشکار شدن حقانیت اسلام بر ایشان *

إنّ الذین ارتدّوا علی أدبرهم .. الشیطن سوّل لهم

برداشت بالا بدان احتمال است که مراد از «الذین ارتدّوا..» اهل کتاب باشند؛ زیرا آنان با برخورداری از کتاب آسمانی و وعده های الهی به بعثت رسول خاتم (صلی الله علیه و آله) و عالمان به کتاب، نزدیک ترین گروه و سزاوارترین آنان به شناخت حقانیت اسلام و قرآن بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 18

18 - دین اسلام، استوار بر برهانی روشن، رسالتی الهی و کتابی آسمانی و پاک

تأتیهم البینه . رسول من الله یتلوا صحفًا مطهّره

809- وعده به مسلمانان صدر اسلام

4- محبوبیت اجتماعی و ایجاد پایگاه در دل های مردم ، وعده خداوند به مسلمانان رنج کشیده صدراسلام

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ

نزول این آیات در مکه و همچنین ارتباط آن با آیات پیشین - که حاوی ادعاهای ناروای مشرکان و فشارهای روحی و تبلیغاتی آنان بود - چنین اقتضا دارد که جمله «سَيَجْعَلُ . . .»، وعده خداوند به محبوب شدن مؤمنان و یافتن پایگاه مناسب اجتماعی در میان مردمان آن عصر باشد.

ص: 503

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 6,9

6 - خداوند ، مجاهدان صدراسلام را به امداد های غیبی خود و غلبه سریع بر دشمن وعده داده است .

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

9 - خداوند ، مسلمانان صدراسلام را از پیش ، به فتح مکه و امداد های خود وعده داد .

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 18

18 - وعده تأیید و امداد ، از سوی خداوند به مؤمنان صدراسلام در قبال دشمنانشان

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ . . . فَأَيُّدْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْب

810- وعده به مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 12

12 - وعده خداوند به جبران خسارت های مادی مؤمنان صدر اسلام ، که در نتیجه قطع رابطه با مشرکان متوجه آنان می شد .

إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ . . . وَإِنْ خِفْتُمْ عَلَيْهِ فُسُوفَ يَغْنِيكُمُ اللَّهُ

811- وعده پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 41 - 2

2- توجه به گسترش اسلام و توسعه روزافزون آن ، دلیلی فراروی کفرپیشگان بر تحقّق وعده های الهی (نابودی شرک و پیروزی توحید) به

پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أولم يروا أنّا نأتى الأرض ننقصها من أطرافها

جمله «أولم يروا...» به منزله دلیلی است بر پدیدار شدن و تحقق یافتن تهدیدهای الهی به مشرکان و وعده های الهی به اهل ایمان.

812- ویژگی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 215 - 6

6 - توجه اسلام به عواطف انسان ، در مصارف انفاق

ص: 504

فللوالدين والاقربین و الیتامی و المساکین و ابن السبیل

از اینکه در ابتدا «والدین» ذکر شده است سپس «اقربین» و پس از آن «یتامی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 256 - 7،8،12

7 - اسلام ، دین منطق و برهان است ؛ نه زور و اجبار

لا اکره فی الدین قد تبین الرشد من الغیّ

8 - دین اسلام ، راه و روش رُشد و هدایتِ انسان

لا اکره فی الدین قد تبین الرشد من الغیّ

12 - اسلام ، با بیان راه رُشد و آگاهی ، انسان را در مقام انتخاب قرار می دهد .

لا اکره فی الدین قد تبین الرشد من الغیّ فمن یکفر بالطّاعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 262 - 3

3 - توجّه اسلام به حفظ شخصیتِ نیازمندان و دریافت کنندگان انفاق

الَّذین ینفقون ... لا یتبعون ما انفقوا متّاً و لا اذیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 264 - 3

3 - توجّه اسلام به حفظ شخصیتِ انسانها

لا تبطلوا صدقاتکم بالمنّ و الاذی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 5

5 - احترام اسلام به افراد شایسته و ستایش از آنان ، ولو اینکه مسلمان نباشند .

ضربت عليهم الذّٰله .. ليسوا سوآءً من اهل الكتب امه قائمه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 77 - 5

5 - پيوستگي مسائل عبادي و اقتصادي در اسلام

اقيموا الصلوه و اتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 82 - 10

10 - اسلام ، دين انديشه و برهان

افلا يتدبرون القران و لو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافاً كثيراً

ص: 505

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 17، 14

14 - تقویت نشدن بنیه مالی دشمنان اسلام، از ملاک های به کار گرفته شده در وضع قوانین حقوقی اسلام *

فان كان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحریر رقبه مؤمنه

به نظر می رسد عدم لزوم پرداخت دیه به خانواده مقتول در فرض مذکور، برای این باشد که دشمنان اسلام از نظر مادی تقویت نشوند.

17 - اهتمام اسلام به رعایت عهد و پیمان و لزوم پیشگیری از زمینه های نقض آن *

و ان كان من قوم بینکم و بینهم میثاق فدیة مسلّمه الی اهله و تحریر رقبه مؤمنه

از تقدیم حکم دیه بر آزادسازی برده در مورد کافران همپیمان (با آنکه در مورد مسلمانان آن را در رتبه دوم قرار داد)، احتمالاً چنین برمی آید که پرداخت دیه در رعایت و حفظ پیمان مؤثر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 23

23 - انعطاف پذیری قوانین اسلام در امور نظامی و عبادی

و لاجنّاح علیکم ان كان بکم اذی من مطر او کنتم مرضی ان تضعوا اسلحتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 10

10 - اسلام، آیینی حکیمانه و وارسته از احکام و تعالیم بیهوده و مسخره آمیز

لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. أولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 14

14 - نگاه به دین اسلام با دیدی منطقی و عقلی، مایه اطمینان به حقانیت، شایستگی و بایستگی آن

اتخذوها هزواً و لعباً .. ذلک بانهم قوم لایعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 6

6 - رهبانیت و افراط در ترک مواهب دنیا ناسازگار با آیین اسلام

یا ایها الذین ءامنوا لاتحرموا طیبیت ما احل الله لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 - 13

13 - مناسبات تنگاتنگ میان احکام و قوانین فردی اسلام با مصالح جامعه

فکفرتہ اطعام عشره مسکین . . . او تحریر رقبه

ص: 506

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 26

26 - دعوت و آیین پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مبتنی بر عقل و وحی

قل أغیر الله أتخذ ولیا .. قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم

جمله استفهامی صدر آیه دعوت به حکم عقل است و جمله «إنی أمرت» بر پیروی از وحی تکیه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 115 - 2,5

2 - اسلام آخرین دین آسمانی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) خاتم انبیا و قرآن آخرین کتاب آسمانی است.

و تمت کلمت ربک صدقا و عدلا

لازمه تمام بودن قرآن در طول زمان این است که قرآن آخرین کتاب آسمانی و محتوای آن اسلام نیز آخرین دین باشد.

5 - قرآن و اسلام پاسخگوی همه نیازهای هدایتی بشر و حجت تامه پروردگار است.

و تمت کلمت ربک

لازمه تمام بودن قرآن و در نتیجه اسلام، توان پاسخگویی به همه نیازهاست؛ به گونه ای که به بیرون از خود نیازی نداشته باشد؛ همان گونه

که راغب می گوید: «تمام .. انتھائه إلی حد لا یحتاج إلی شیء خارج عنه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 7,8

7 - دین اسلام، راهی است مستقیم، بدون کجی و انحراف

هدینی ربی إلی صراط مستقیم دینا قیما

«دینا» عطف بیان و یا بدل برای «إلی صراط» است.

8 - دین اسلام، دینی است ثابت و بسیار استوار.

دینا قیما

کلمه «قیم» را برخی مصدر «قام» و برخی مخفف قیام گرفته اند. در هر صورت مصدری است به معنای وصف (قائم، ایستاده و پابرجا). به کارگیری مصدر به جای وصف برای تأکید معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 162 - 11، 5

5 - اخلاص کامل (انجام همه امور تنها برای خدا)، آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

دینا قیما... قل إن صلاتی و نسکی و محیای و مماتی لله رب العلمین

11 - نماز و عبادت خالصانه از بارزترین ویژگیهای آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله)

دینا قیما... قل إن صلاتی و نسکی... لله رب العلمین

ص: 507

813- ویژگیهای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 13

13 - اسلام در بردارنده احکام فردی و اجتماعی

یقیمون الصلوه و مما رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 19 - 1

1 - قرآن و اسلام، مایه حیات و رشد انسانها.

أو کصیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 4

4 - احکام و آداب اسلام، مبرّا از هر گونه افراط و تفریط

جعلنکم أمه وسطاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 33

33 - جامعیت اسلام در بعد های اعتقادی، اخلاقی، عبادی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی

و لكن البر من ءامن .. أولئک هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 2

2 - ارتباط اخلاق و اقتصاد در اسلام

لّلذین اتقوا .. و المنفقین و المستغفرین بالاسحار

ذکر «المنفقین» به عنوان صفتی برای متّقین، بیانگر این رابطه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 3

3 - تنها دین پذیرفته شده نزد خداوند اسلام (تسلیم بودن در برابر خدا) است .

انّ الدّین عند الله الاسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 5،7

5 - محور آیین پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تسلیم در برابر خداوند

فقل اسلمت وجهی . . . ءاسلمتم فان اسلموا

ص: 508

7- فراگیری دعوت اسلام نسبت به همگان (اهل کتاب و دیگران)

و قُلْ لِلَّذِينَ آتَوْا الْكِتَابَ وَالْأَمِّيِّينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 29 - 6

6- شریعت اسلام ، تنها دین حق و مورد پذیرش خداوند

و لا یدینون دین الحق

مقصود از دین حق در «لایدینون دین الحق» دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 33 - 4

4- اسلام ، تنها دین حق و مورد قبول خدا

هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 60 - 3

3- توجه اسلام به نیاز های اقتصادی جامعه اسلامی و تأمین آنها

إنما الصدقات للفقراء .. و ابن السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 67 - 12

12- اهتمام اسلام به انفاق و تأمین نیاز های معیشتی جامعه

و یقبضون أیدیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 71 - 14

14 - اسلام، دربردارنده تکالیف عبادی، اجتماعی و اقتصادی است نه محدود در یک بُعد.

و المؤمنون... یأمرون بالمعروف... و یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 4,6

4 - در میان مجموعه احکام اسلام، حکم حرجی (مشقت آفرین) وجود ندارد.

لیس علی الضعفاء... حرج

6 - اسلام دین آسان و انعطاف پذیر در برابر ناتوانی ها، دشواری ها و مشکلات گوناگون زندگی

لیس علی الضعفاء ولا علی المرضى ولا علی الذین لا یجدون ما ینفقون حرج

ص: 509

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 4

4- اسلام ، دین حنیف و تنها راه مستقیم و بی انحراف برای بشریت است .

أقم وجهک للدين حنیفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 104 - 4

4- اسلام و تعالیم قرآن جهانی است و محدود به زمان ، مکان و طایفه ای نیست .

إن هو إلا ذکر للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 106 - 12

12- اسلام ، آیینی انعطاف پذیر و منطبق با هر شرایط و تحولات

من کفر . . . إلا من أکره . . . و لکن من شرح بالكفر صدراً فعلیهم غضب من الله

از اینکه خداوند اجازه فرمود که در شرایط اکراه و اجبار گفتار کفرآمیز به زبان آورد به دست می آید که اسلام، آیینی است با هر شرایط و تحولات اجتماعی در زندگی بشر قابل انطباق و انعطاف پذیر است و شرایط و تحولات زندگی بشری را در احکام خویش لحاظ کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 13

13- اسلام دین سهل ، معتدل و انعطاف پذیر در برابر ضرورت ها و نیاز های آدمی

إنما حرّم علیکم المیتة . . . فمن اضطرّ غیر باغ و لاعاد فإن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 11

11- راه خدا و اسلام، سازگار با عقل، علم و عواطف انسانی

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 15

15 - اسلام، مبتنی بر دلیل روشن و واضح

أولم تأتهم بيته ما في الصحف الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 3 - 8

8- اسلام، آیین ظلم ستیز و تعالیم قرآن در جهت زدودن ظلم و سیه کاری از چهره جامعه است .

ص: 510

ما يأتيهم من ذكر من ربهم محدث إلا استمعوه وهم يلعبون. .. وأسروا النجوى الذين

توطئه و مخالفت گروه ستم پیشه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، بیانگر این نکته است که اسلام در جهت زدودن ظلم از جامعه و قطع منافع ظالمانه طبقه استثمارگر است؛ وگرنه چه دلیلی داشت که تنها این قشر به مخالفت با اسلام برخیزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 4

4- اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جهانی و برای همه انسان ها و نه اختصاص یافته به گروهی خاص است .

و ما أرسلنک إلا رحمہ للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 5

5- احکام شریعت اسلام، تکالیفی آسان و پیراسته از هر گونه عسر و حرج

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 62 - 3

3- اسلام، دینی سهل و آسان و به دور از تکالیف طاقت فرسا و حرج آفرین

و لا نکلّف نفساً إلاّ وسعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 73 - 3

3- اسلام، شریعتی به دور از کجی و انحراف

و إنک لتدعوهم إلى صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 6,8

6- اسلام، دینی است آسان و بدون هیچ سختی و مشقت برای پیروانش.

ليس على الأعمى حرج ولا على الأعرج حرج ولا على المريض حرج ولا على أنفككم

«حرج» در اصل به معنای «ضيق» (سختی و مشقت) است. برداشت فوق مبتنی بر همین معنای اصلی است.

8- احکام و قوانین اسلام، مطابق با ضرورت‌ها و واقعیت‌های موجود در زندگی و متناسب با توانایی‌ها و مقدرات بشری

ليس على الأعمى حرج ولا على الأعرج حرج ولا على المريض حرج

اختصاص احکام و مقرراتی ویژه برای افرادی که برخی از توانایی‌های خود را از دست داده‌اند (مانند نابینایان لنگ‌ها و مریضان) و نیز آسان گرفتن برای آنان، گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 1 - 25 - 12

ص: 511

12 - قرآن، کتابی جهانی و اسلام، آیینی همگانی

ليكون للعلمين نذیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 10

10 - تنها دین اسلام از میان دیگر ادیان الهی، حق بوده و سزاوار پیروی کردن است.

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

از این که پیروان ادیان الهی پیشین (اهل کتاب) با آمدن دین اسلام، این دین را حق دانستند و دست از دین گذشته خود برداشته و تسلیم دین اسلام گشتند؛ می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 9

9 - اسلام در بردانده احکام فردی و اجتماعی و تنظیم روابط فرد با خدا و جامعه

و أقاموا الصلوة و أنفقوا ممّا رزقنهم سرًّا و علانیه

فریضه نماز، حکمی فردی و گویای ارتباط میان فرد با خدا است و فریضه انفاق، حکمی اجتماعی و حاکی از رابطه فرد با جامعه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 4 - 3

3 - ادیان الهی و شریعت اسلام، راهنمای انسان ها به راه راست بی هیچ کجی و انحرافی

إِنك لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ . علی صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 5

5 - اسلام، دین متکی بر معرفت و برهان و دلیل

أفمن شرح اللّٰه صدره للإسلام فهو علی نور من ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 55 - 5

5- قرآن ، کامل ترین کتاب آسمانی و اسلام جامع ترین دین الهی

و اتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

در برداشت یاد شده، برتر بودن قرآن در مقایسه با دیگر کتاب های آسمانی و به لحاظ کمال و جامعیت سنجیده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 14

14- جهت گیری اصلی اسلام ، به سمت عفو و امتنان و نه انتقام و سودجویی

ص: 512

فَإِمَّا مَنَّا بَعْدَ وَإِمَّا فِدَاءً

از این که خداوند نخست موضوع عفو و گذشت بدون عوض را مطرح ساخته و در مرحله بعد، مسأله گرفتن «فدیه» را مجاز شمرده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 9

9- اسلام، دین جهانی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، رسالتی همگانی است.

أرسل رسولہ .. لیظہرہ علی الدین کلہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 12 - 13

13 - توجه و اهتمام اسلام به مقدرات و توانایی های مکلفان، در وضع و تشریح احکام و تکالیف

فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 13، 9

9 - اسلام، حاوی معارف نظری و برنامه عملی است.

أرسل رسولہ بالهدی و دین الحق

«دین» به معنای ملت، مذهب و سیره است. «دین حق»؛ یعنی، مذهب و مسلک درست و به دور از هر گونه نقص و کاستی. با توجه به این که ظاهر عطف، تغایر معنای معطوف و معطوف علیه است، می توان گفت که مراد از «هدی»، معارف عقلی و نظری و مراد از «دین حق» قوانین و برنامه های عملی است.

13 - شرک ستیزی، از مشخصه های بارز و اصلی اسلام

لیظہرہ علی الدین کلہ و لو کرہ المشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 11

11 - اسلام، دین رأفت، مدارا کردن و گذشت است.

عدوًا لکم فاحذروهم و إن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

توصیه و ترغیب به گذشت، عفو و چشم پوشی - حتی درباره کسانی که به انسان دشمنی کرده اند - گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 16

16 - سیاست اسلام در اختلاف و نزاع میان همسران، کوتاه کردن مدت آن و یا رفع کامل آن است.

فإن أرضعن لكم فاتوهن أجورهنّ و أتمروا بینکم بمعروف و إن تعاسرتم فسترضع له أخ

برداشت یاد شده، از آن جا است که خداوند - پس از توصیه به خوش رفتاری با زنان مطلقه و پرداختن اجرت شیردادن نوزادان به آنان - فرمان داد که در صورت بالا گرفتن اختلاف میان همسران، آنان به مشورت و هم فکری بپردازند و در صورت عدم توافق،

ص: 513

بدون فوت وقت از دایگان مدد گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 22 - 2

2 - راه اسلام ، راهی هموار ، مستقیم و دارای مقصدی روشن

أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرْطِ مُسْتَقِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 34 - 6

6 - اهتمام شدید اسلام ، به رفع گرسنگی در جامعه و تغذیه بینوایان

إِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ . وَلَا يَحِضُّ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ

از این که تکلیف تغذیه بینوایان و گرسنگان، در ردیف ایمان به خدا و به عنوان عامل عذاب الهی قرار گرفته است؛ می توان به حقیقت یاد شده پی برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 18

18 - تکالیف عبادی اسلام ، آسان و در توان بشر و به دور از مشقت و مشکل طاقت فرسا

فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهٖ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلیٰ - 87 - 8 - 2

2 - اسلام ، آسان ترین شریعت و به دور از تکالیف دشوار و مشقت بار

وَنِسْرِكُمْ لِلْيَسْرِيِّ

به قرینه «فذکر» در آیه بعد - که تذکر به انسان ها را بر این آیه تقریر کرده است - مراد از «یسری» همان آیین اسلام است که پیامبر(صلی الله علیه و آله) مأمور یاد آوری آن به مردم شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 7 - 4

4 - اسلام، آسان ترین شریعت و به دور از تکالیف دشوار و مشقت بار

فسنیسره لیسری

آیات بعد - که سخن از «هدایت» به میان آورده - با این احتمال سازگار است که مراد از «یسری»، طریق هدایت باشد. در این صورت مصداق مورد نظر از آن «آیین اسلام» خواهد بود. توصیف آن به «آسان»، به اعتبار سهل بودن برنامه های آن و یا منتهی شدن به فرجامی راحت و به دور از سختی ها است. برداشت یاد شده، ناظر به احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 18

ص: 514

18 - دین اسلام ، استوار بر برهانی روشن ، رسالتی الهی و کتابی آسمانی و پاک

تأتیهم البینه . رسول من الله يتلوا صحفًا مطهره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 13

13 - اسلام ، دینی توحیدی و معتدل و فراخوان مردم به اقامه نماز و پرداخت زکات

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوه و يؤتوا الز

مراد از «الذين أوتوا الكتاب» - که مرجع ضمیر «أمروا» است - ممکن است آن دسته از اهل کتاب باشد که به اسلام کفر ورزیدند. در این مبنای «الذين كفروا» در آیه اول نیز، به همان گروه نظر دارد.

814- ویژگیهای گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 34

34- گسترش اسلام ، دارای مراحل و دوره های طبیعی رشد و بالندگی

كزراع أخرج شطه . . . يعجب الزراع ليغيب بهم الكفار

تعبیرهای «أخرج شطه»، «فازره»، «فاستغلظ» و «فاستوی...» بیانگر مراحل طبیعی است.

815- هجرت برای شناخت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 122 - 3

3- لزوم هجرت گروهی از هر جامعه ، به سوی مراکز علمی ، برای کسب شناخت اسلام و تفقه در دین

فلولا نفر من كل فرقه منهم طائفه ليتفقهوا في الدين

816- هجرت در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - هجرت در صدر اسلام دارای اهمیتی برتر نسبت به جهاد در راه خدا

ما لکم من ولیتہم من شیء حتی یہاجرُوا

با توجه به صدر آیه که برخوردار از حق ولایت را مشروط به جهاد دانست، معلوم می شود هجرت در جعل ولایت بین مؤمنان کافی نیست. بنابراین ذکر کردن هجرت در این فراز (حتی یہاجرُوا) و مقید نساختن آن به جهاد این معنا را القا می کند که هجرت در راه خدا در صدر اسلام اهمیتی برتر از جهاد داشته است.

ص: 515

817- هجرت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 4

4- مشرکان مکه ، مسلمانان صدر اسلام را از مکه اخراج و آنان را به هجرت وادار کردند .

و أخرجهم من حيث أخرجوكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 9

9- هجرت مسلمانان در صدر اسلام دارای اهمیتی ویژه

و الذين ءامنوا ولم يهاجروا ما لکم من ولیتهم من شیء

نهی از یاری رسانی به مؤمنان غیر مهاجر و حکم به قطع ولایت با آنان می تواند اشاره به اهمیت هجرت در صدر اسلام داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 41 - 4

4- محل هجرت مسلمانان مهاجر از مکه (به مدینه یا حبشه) جایگاهی شایسته و مناسب برای آنان

و الذين هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا لنبوئتهم فی الدنيا حسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 4

4- هجرت برخی از مسلمانان صدر اسلام (به حبشه) ، پس از تحمل رنج و شکنجه دشمنان

للذين هاجروا من بعد ما فتنوا

یکی از معانی «فتنه» آزار و شکنجه می باشد (مفردات راغب) و برداشت فوق مبتنی بر این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 10

10 - هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان و موضع گیری آنان در برابر مشرکان ، حرکتی ابراهیمی

قد كانت لكم أسوة حسنة في إبراهيم و الذين معه

با توجه به آیات پیشین - که درباره هجرت و موضع گیری بایسته مسلمانان در برابر مشرکان است - طرح «اسوه» بودن ابراهیم(ع) پس از این آیات و توصیه ها، مطلب بالا را می فهماند.

ص: 516

818- هدایت ناپذیری کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 9

9- بی تأثیری معجزات خاص و پیشنهادی کفرپیشگان در هدایت آنان ، دلیل اهدا نشدن آنها به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لولا أنزل عليه آية من ربه قل إن الله يضل من يشاء ويهدي إليه من أناب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 135 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از هدایت یافتن گروهی از کفرپیشگان عصر بعثت مأیوس بود .

قل كل متربص فتربصوا فستعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 22 - 8

8 - کارساز نبودن تبلیغ و هدایت گری های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برخی از کافران و مشرکان صدر اسلام

و ما أنت بمسمع من فى القبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 4

4- لجاجت در برابر ایمان و حق گریزی ، زمینه ساز آمدن عذاب الهی است .

لقد حقّ القول على أكثرهم فهم لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 14

14 - هدایت کردن مشرکان و کافران در صدر اسلام (نیمه نخست رسالت) ، عملی مشکل و ناامیدانه بود .

و من يضلّل الله فما له من هاد

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیه در مکه نازل گردیده بود و در آن زمان مشرکان دست از مواضع شرک آلود خود برنمی داشتند. از این رو آیه شریفه درصدد بیان این حقیقت است که ایمان آوردن آنان، بسیار مشکل و مأیوسانه است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید بیش از این، غم آنها را بخورد و خود را به زحمت بیاندازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 19 - 1

1 - وعده ها و تهدید های الهی برای کافران عصر بعثت، ثمربخش و کارساز نبود.

بل الذین کفروا

حرف «بل» اضراب از ما قبل است؛ یعنی، تهدیدهای پیش برای کافران بی تأثیر است. عنوان «الذین کفروا»، ممکن است عنوان مشیر و ناظر به مصادیق خارجی آن باشد که کافران مکه بودند و نیز می تواند به تمام کافران در طول تاریخ نظر داشته باشد. برداشت یاد شده، براساس احتمال اول است.

ص: 517

819- هدایتگری اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 9

9 - اسلام و قرآن ، برنامه هدایتی خداوند برای انسانهاست .

إن هدی اللّٰه هو الهدی

مصدق مورد نظر برای «هدی اللّٰه» چنانچه مفسران گفته اند، قرآن و اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 115 - 5

5 - قرآن و اسلام پاسخگوی همه نیازهای هدایتی بشر و حجت تامه پروردگار است.

و تمت کلمت ربک

لازمه تمام بودن قرآن و در نتیجه اسلام، توان پاسخگویی به همه نیازهاست؛ به گونه ای که به بیرون از خود نیازی نداشته باشد؛ همان گونه که راغب می گوید: «تمام .. انتھائه إلی حد لا یحتاج إلی شیء خارج عنه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 3

3 - رد دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مشرکان، علی رغم اعتقاد آنان به هدایت بخش بودن آیین آن حضرت

وقالوا إن نتبع الهدی معک نتخطف من أرضنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 4 - 3

3 - ادیان الهی و شریعت اسلام، راهنمای انسان ها به راه راست بی هیچ کجی و انحرافی

إنک لمن المرسلین . علی صراط مستقیم

820- هشدار به دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ .. أُولَئِكَ فِي الْأَذْلَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 518

4- عقیم ساختن توطئه ابرهه برای انهدام کعبه ، سزاوار تأمل و هشدار برای مخالفان اسلام

ألم يجعل كيدهم في تضليل

821- هشدار به مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 3 - 10

10 - اعلام قدرت بی انت های خداوند به عموم مشرکان صدر اسلام و هشدار به بی نتیجه بودن مقاومت در برابر او

وإن توليتم فاعلموا أنكم غير معجزي الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 4

4- هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت وگو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أسروا النجوى الذين ظلموا... قال ربى يعلم القول فى السماء والأرض

تذکر به مشرکان نچواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشدارى است به آنان در باره سرانجام شوم توطئه هایشان.

822- هشدار به مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 97 - 14

14 - تذکر خداوند به لزوم غافل نشدن مؤمنان از خطر اعراب کفرپیشه همجوار خویش ، پس از پایان یافتن پیروزمندانه جنگ با دشمنان خارجی (رومیان در جنگ تبوک) *

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً

با توجه به اینکه آیات قبل در مورد بازگشت پیروزمندانه مؤمنان از جنگ تبوک است، احتمال دارد که این آیه هشدارى به مؤمنان مجاهد باشد که پس از آن پیروزی، احساس امنیت نکنند و توجه کنند که در اطرافشان، بادیه نشینان جاهل و متعصب در کفر نیز، خطری جدی به

شمار می روند.

823- هماهنگی اسلام با عقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 11

11- راه خدا و اسلام ، سازگار با عقل ، علم و عواطف انسانی

ص: 519

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه

824- هماهنگی اسلام با علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 11

11- راه خدا و اسلام ، سازگار با عقل ، علم و عواطف انسانی

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه

825- هماهنگی اسلام با عواطف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 11

11- راه خدا و اسلام ، سازگار با عقل ، علم و عواطف انسانی

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه

826- هماهنگی اسلام و دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 9

9- وحدت و یگانگی شریعت اسلام و شریعت ابراهیم (ع)

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج مله أیکم إبرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 1

1 - هماهنگی آیین اسلام با دین نوح ، ابراهیم ، موسی و عیسی (ع)

شرع لكم من الدین ما وصی به نوحًا . . . و ما وصینا به إبرهیم و موسی و عیسی

827- هماهنگی اسلام و دین نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 1

1 - هماهنگی آیین اسلام با دین نوح، ابراهیم، موسی و عیسی (ع)

ص: 520

شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحًا . . . و ما وصّينا به إبراهيم و موسى و عيسى

828- هماهنگی اسلام و مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 1

1 - هماهنگی آیین اسلام با دین نوح ، ابراهیم ، موسی و عیسی (ع)

شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحًا . . . و ما وصّينا به إبراهيم و موسى و عيسى

829- هماهنگی اسلام و یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 1

1 - هماهنگی آیین اسلام با دین نوح ، ابراهیم ، موسی و عیسی (ع)

شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحًا . . . و ما وصّينا به إبراهيم و موسى و عيسى

830- هماهنگی تعالیم اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 35 - 7

7 - تعالیم اسلام و قرآن ، مجموعه ای است به هم پیوسته و جداناپذیر و هماهنگ .

إلا المصلّين . . . و الذين فى أموالهم حقّ . . . و الذين هم لأمتهم و عهدهم رعون .

خداوند، سعادت اخروی و بهشت را از آن مؤمنانی دانسته است که دارای مجموعه اوصاف یاد شده باشند. از این مطلب می توان استفاده کرد که اصولاً تعالیم دین و قرآن کریم، مجموعه به هم پیوسته و جداناپذیر و هماهنگ است.

831- همنشینی با استهزاگران اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 4، 3، 1

1 - بر کسانی که از همنشینی با بیهوده‌گویان درباره قرآن و اسلام پرهیز می‌کنند، ولی بناچار سخنان آنها را می‌شنوند، گناهی نیست.

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

در این برداشت، «یتقون» به معنای لغوی آن گرفته شده است.

ص: 521

3 - بر کسانی که در همنشینی با مغالطه گران درباره قرآن و اسلام از بحث پرهیز نموده و سعی در بازداشتن دیگران کنند، گناهی نیست.

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری

در این برداشت، «یتقون» به معنای لغوی آن و متعلق آن «خوض» گرفته شده است. علاوه بر این که «ذکری» نیز مفعول مطلق برای فعل محذوف «یذکرونهم» فرض شده است؛ یعنی: «یتقون الخوض و لکن یذکرونهم ذکری».

4 - بر مؤمنانی که از همنشینی با مغالطه گران و یاوه گویان در مورد قرآن و اسلام پرهیز کنند، گناهی نیست، هر چند مغالطه و استهزای آنان ادامه یابد.

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

ممکن است این آیه در صدد پاسخ به سؤال برخی مؤمنان باشد. بدین گونه که آنان فکر کنند که اگر ما مجالس کافران را تحریم کنیم، آنان زمینه مساعد بیشتری برای مغالطه و استهزا دارند. این آیه می فرماید شما پرهیز کنید، گناه کار آنان به شما تسری نمی کند.

6 - همنشینی با کافران و مشرکانی که به استهزا و مغالطه در قرآن و اسلام نپردازند، حرام نیست. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

در این آیه فاعل «یتقون» کافران، و مرجع ضمیر «حسابهم» خوض کنندگان فرض شده است؛ یعنی حساب کافرانی که از خوض پرهیز می کنند، از حساب خوض کنندگان جدا و همنشینی با آنان بی اشکال است.

832- یأس از اسلام یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 10

10 - لجاجت و حق ناپذیری عالمان و پیشوایان یهود، دلیل نا به جا بودن امید و دل بستن مسلمانان به ایمان آوردن آنان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. قالوا أئحدثونهم بما فتح الله عليكم

آیه مورد بحث عطف بر جمله حالیه «وقد کان ..» و یا عطف بر جمله «یسمعون ...» در آیه قبل می باشد. در هر صورت، بیانگر علتی دیگر برای «أفتطمعون ...» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 7

7 - توجه به باور ناردست یهود درباره (عذاب نشدن یهود جز روزی چند)، موجب قطع امید از ایمان آوردن اینان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدوده

833- يأس گناهکاران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 54 - 22

ص: 522

22 - برخی مردم در صدر اسلام، با وجد علاقه به اسلام، به سبب گناهان و خلافهای گذشته خود امید راه یافتن به جرگه مؤمنان را نداشتند.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم .. أنه من عمل منكم سوءاً بجهله

«إذا جاءك الذين يؤمنون» دلالت دارد که برخی از مردم، که متمایل به اسلام بودند، نزد پیامبر(صلی الله علیه و آله) می آمدند، ولی از عملکرد گذشته خویش بیمناک بودند. آیه شریفه با وعده رحمت و مغفرت به آنان در صدد جذب سریعتر آنان به ایمان است.

834- یتیم در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 11

11 - رغبت به ازدواج با دختران یتیم ، به قصد پایمال کردن حقوق آنان ، در عصر بعثت

فی یتیمی النساء التي لا تؤتونهن ما كتب لهن و ترغبون ان تنكحوهن

بنابر اینکه بعد از «ترغبون»، حرف «فی» در تقدیر باشد که در این صورت «رغبت» به معنای تمایل است.

835- یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 1

1 - جامعه یهود در عصر بعثت متشکل از عالمانی معاند و عوامی ناآگاه

و قد کان فریق منهم .. و منهم أمیون لایعلمون الکتب إلا امانی

چنانچه در آیه «75» گذشت، مراد از «فریق منهم» - به قرینه صفات شمرده شده بر آنان - عالمان یهود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 1

1 - دل و قلب یهودیان عصر بعثت ، ناتوان از درک معارف اسلام بود .

و قالوا قلوبنا غلف بل لعنهم الله بکفرهم فقلیلا

«غلف» جمع اغلف است و «اغلف» به چیزی گفته می شود که دارای پوشش باشد. بنابراین «قلوبنا غلف»؛ یعنی، قلبهای ما دارای پوشش و حجاب است. منظور یهودیان را به دو گونه می توان تفسیر کرد: 1- قلب ما حجاب دارد و لذا توان درک معارف اسلام را ندارد پس ای پیامبر! چه انتظار داری که پیامهای تو را پذیرا باشیم پیش از آنکه آنها را دریابیم. 2- قلب ما حجاب دارد و به گونه ای نیست که هر سخنی را بپذیرد؛ بلکه فقط آنچه که حقیقت دارد در می یابد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 25، 27، 8

8 - یهودیان عصر بعثت ، مطمئن به آسمانی بودن قرآن و معترف به الهی بودن آن

ص: 523

إذا قيل لهم ءامنوا بما أنزل الله قالوا نؤمن بما أنزل علينا

چنانچه یهودیان آسمانی بودن قرآن را باور نداشتند در پاسخ به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ءامنوا بما أنزل الله؛ به آنچه خدا فرو فرستاده ایمان آورید)، اظهار می داشتند که: قرآن از جانب خدا نیست. اعراض از چنین پاسخی، گویای اطمینان ایشان به آسمانی بودن قرآن و اعتراف ضمنی آنان به الهی بودن آن است.

25 - یهودیان عصر بعثت، دارای روحیه ای همسان با گذشتگان خویش در برخورد با پیامبران

فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

استناد قتل به یهودیان عصر بعثت با فعل مضارع «تقتلون» - با اینکه آنان پیامبری را نکشتند - حکایت از برداشت فوق دارد.

27 - ابو عمر و زبیری از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند که می فرماید «... فلم تقتلون انبياء الله من قبل ان كنتم مؤمنين» روایت کرده که: «انما نزل هذا في قوم اليهود و كانوا على عهد محمد (صلی الله علیه و آله) لم يقتلوا الأنبياء بأيديهم و لا كانوا في زمانهم و انما قتل أو ايلهم... فجعلهم الله منهم و أضاف إليهم فعل أو ايلهم بما تبعوههم و تولوهم»

این آیه درباره یهود نازل گشته است در حالی که یهودیان زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیامبرانی را نکشته بودند و در زمان آنان نیز زندگی نمی کردند و همانا گذشتگان آنان پیامبران را کشتند... پس خداوند این یهودیان (یهودیان زمان حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)) را جزء آنان دانسته و قتل انبیا را به خاطر پیروی آنان و محبتشان به پیشینیان به آنان نسبت داده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 2

2 - یهودیان، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به نداشتن دلیل و برهانی روشن بر حقانیت رسالتش متهم می کردند.

و لقد أنزلنا إليك آیت بینت

معمولا بیان جمله با تأکید حکایت از آن دارد که مخاطبان، مضمون آن جمله را مورد تردید قرار داده یا انکار می کنند و از آن جا که جمله «و لقد أنزلنا...» با حرف لام - که حاکی از قسم مقدر است - و نیز با حرف «قد» تأکید شده معلوم می شود که یهودیان مخاطب آیه، مضمون جمله فوق را مورد تردید و یا انکار قرار می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 13، 1

1 - کلمه «راعنا» دستاویز یهودیان برای اهانت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استهزای آن حضرت

لا تقولوا رعنا و قولوا انظرنا

مسلمانان در ضمن سخن گفتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) گاهی از آن حضرت تقاضا می کردند که مهلت دهد تا سخنان پیشین وی را درک کنند. برای درخواست مهلت، کلمه «راعنا» (فرصتمان ده) را به کار می بردند. یهودیان با اندک تحریفی در این کلمه، معنایی ناروا از آن قصد کردند و در خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کار می بردند.

13 - یهودیان عصر بعثت ، مردمی کفرپیشه بودند .

و للکفرین عذاب أليم

از مصداقهای «الکافرین» به قرینه آیات پیشین، یهودیانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 3

3 - یهودیان و نصرانیان عصر بعثت ، مردمانی هدایت ناپذیر بودند .

ص: 524

و لن ترضى عنك اليهود ولا النصارى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 2

2- توافق و اتحاد یهود و نصاری عصر بعثت علیه مسلمانان ، علی رغم اختلافات شدید ایشان با یکدیگر

و قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

هدف از «لَفَّ اجمالی» در آیه و بیان دو جمله در یک کلام، رساندن اتحاد و توافق یهود و نصارا علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 23

23- یهود و نصاری عصر بعثت ، مردمی حق ناپذیر بودند .

و إن الذین أتوا الکتب لیعلمون أنه الحق من ربهم و ما اللّٰه بغفل عما یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 6

6- عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 3،4

3 - سهیم بودن یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در گناه پدران خویش (کشتار انبیا)

و قتلهم الانبیاء بغیر حقّ . . . ذلك بما قدّمت ایدیکم

بنابر اینکه خطاب در «ایدیکم» به یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، جمله «ذلك بما قدّمت . . .» می رساند که آنان در گناه

کشتن انبیا، که به دست پدرانشان صورت گرفته، شریک هستند.

4- رضایت یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از کشتار انبیای گذشته به دست نیاکان و همکیشان خویش

و قتلهم الانبياء .. ذلك بما قدمت ايديكم

به نظر می رسد نسبت قتل پیامبران به یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که از خطاب در «ایدیکم» به دست می آید، به جهت رضایت آنان به عملکرد گذشتگان خویش باشد، چون آنان مرتکب قتل انبیا نشدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 19،27

19 - یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با رضایت به کشتار انبیا توسط پیشینیان خود، در حکم قاتلان انبیا

فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

27 - رضایت یهود معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از قتل انبیا به دست نیاکانشان در پانصد سال قبل از بعثت، موجب نسبت دادن قتل انبیا به آنان از سوی خداوند

قل قد جاءکم رسل من قبلی بالبینات و بالذی قتلتم فلم قتلتموهم

ص: 525

امام صادق (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: کان بین القاتلین و القاتلین خمس ماه عام، فالزمهم الله القتل برضاهم ما فعلوا.

کافی، ج 2، ص 409، ح 1؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 328، ح 2، 4، 6.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 4

4 - یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) - علی رغم ادعایشان - هرگز منزّه نبودند و نزد خدا منزلتی نداشتند .

الم تر الى الذين يزكون انفسهم بل الله يزكى من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 22

22 - وجود افراد اندکی انسان حق گرا در میان یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا يؤمنون إلا قليلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 21

21 - مراقبت مستمر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اعمال و رفتار یهودیان عصر خویش و آگاهی وی به خیانت های آنان

ولا تزال تطلع علی خائنه منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 19

19 - همسویی منافقان و یهود عصر بعثت در گرایش ها و موضعگیری های خویش در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

الذين يسرعون في الكفر... سمعون للكذب سمعون لقوم اخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 6

6 - حرص و آزمندی شدید عالمان یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به متاع دنیا

اکلون للسحت

صیغه مبالغه «اکلون» نشان از رغبت و حرص فراوان عالمان یهود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 43 - 4,6,7

4 - وجود تورات ، به صورت اصلی و تحریف نشده ، در نزد یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و عندهم التوریه

مذمت یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر اعراض از تورات، حکایت از صحت توراتی دارد که در نزد آنان بوده است.

6 - تورات ، پاسخگوی نیاز یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به احکام قضایی و حدود الهی

ص: 526

و كيف يحكمونك و عندهم التوریه فيها حكم الله

7- احكام تورات در دسترس يهود عصر پيامبر (صلی الله عليه و آله) و قابل فهم برای آنان

و عندهم التوریه فيها حكم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 44 - 22، 21

21- حراست از تورات و قضاوت بر اساس آن ، بدون هیچ ترسی از مردم ، فرمان خداوند به عالمان يهود معاصر پيامبر (صلی الله عليه و آله)

و الربنيون و الاحبار بما استحفظوا من كتب الله .. فلا تخشوا الناس

22- عالمان يهود در عصر بعثت ، بیمناک از مردم خویش در حکم و قضاوت بر اساس تورات

و الربنيون و الاحبار بما استحفظوا من كتب الله .. فلا تخشوا الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 45 - 23

23- ستم پیشگی برخی از عالمان و سران يهود عصر پيامبر (صلی الله عليه و آله) ، به دلیل خودداری آنان از قضاوت بر اساس تورات

فأولئك هم الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 49 - 22، 32، 21

21- گناهان يهودیان و مسیحیان عصر بعثت - حتی برخی از آن - ، زمینه ساز محرومیت آنان از پذیرش احكام الهی و داوری های پيامبر (صلی الله عليه و آله)

فان تولوا فاعلم انما يريد الله ان يصيبهم ببعض ذنوبهم

کلمه «بعض» می تواند اشاره به این باشد که تنها برخی از گناهان اهل کتاب اقتضای محرومیت از حق پذیری را دارد ; نه همه آنها و می تواند به این معنا باشد که برخی از گناهان آنان در محرومیتشان از پذیرش احكام الهی کافی است گرچه بسیاری از گناهانشان چنین اقتضایی را دارد. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

22 - اراده خداوند به عذاب بسیاری از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فان تولوا .. ان یصیبهم ببعض ذنوبهم و ان كثيراً من الناس لفسقون

32 - بسیاری از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی آلوده به گناه و معصیت

یرید الله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم و ان كثيراً من الناس لفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 52 - 24

24 - مشرکان ، یهود و نصاری عصر بعثت ، همواره در خطر گرفتاری به عذاب الهی بودند .

او امر من عنده فیصحبوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 53 - 3

ص: 527

3 - یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، شوکت خویش را از دست دادند و به ذلت و خواری کشیده شدند .

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 10

10 - رضایت یهودیان و مسیحیان عصر بعثت از رفتار های ناپسند نیاکان خویش

هل انبئکم بشر من ذلک مثوبه عند الله من لعنه الله . . . و عبد الطغوت

سرزنش یهودیان و مسیحیان عصر بعثت به خاطر رفتار ناپسند پیشینیان آنان، می تواند حاکی از رضایشتان به آن رفتار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 13

13 - یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای پیشینه طغیانگری و کفرورزی

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إلیک من ربک طغیناً و کفراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 18

18 - گروهی از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هواپرستان گمراه و ناشر عقاید افراطی و غلوآمیز در میان همکیشان خود

و لاتتبعوا اهواء قوم . . . و اضلوا کثیراً و ضلوا عن سواء السبیل

کلمه «ضلوا» در دو بخش از آیه می تواند اشاره به دو طایفه از گمراهان داشته باشد، طائفه ای پیش از بعثت که جمله «قد ضلوا من قبل» بیانگر آن است و طائفه ای معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که جمله «ضلوا عن سواء السبیل» حاکی از آنان می باشد. گفتنی است که آوردن قید «من قبل» در یک بخش و نیامدن آن در بخش بعد، گویای این تفسیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 6

6 - پذیرش ولایت مشرکان و دوستی با آنان از جمله اعمال ناپسند و رایج در بین انبوهی از یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لبس ما كانوا يفعلون. ترى كثيراً منهم يتولون الذين كفروا

جمله «يتولون الذين كفروا» مصداقی برای جمله «لبس ما كانوا يفعلون» است. وبه قرینه آیه 82 (و لتجدن اقربهم موده...) که مسیحیان را دوستار مسلمانان معرفی کرده است، معلوم می شود، مراد از بنی اسرائیل در این بخش از آیات، یهودیان است.

836- یهود صدر اسلام و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 7

7- یهودیان عصر بعثت در تلاش برای کتمان حقانیت اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

ص: 528

837- یهود صدر اسلام و پیامبر موعود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 2

2- یهودیان عصر بعثت ، مطمئن به حقانیت رسالت پیامبر و انطباق علایم پیامبر موعود بر آن حضرت

و إذا لقوا الذين آمنوا قالوا آمنا .. قالوا أتحدثونهم بما فتح الله

عبارت «لیجاجوكم به ..» تا به استناد آن حقایق در پیشگاه خدا علیه شما استدلال کنند.» می رساند که مصداق مورد نظر از «ما فتح الله» حقانیت اسلام و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است که در تورات بیان شده است. بنابراین همه یهودیان - چه عالمان و چه عوام ایشان - به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) اطمینان داشتند.

838- یهود صدر اسلام و تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 8

8- اطلاع یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرگذشت موسی (ع) و فرعون

فسئل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون

839- یهود صدر اسلام و فرجام فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 8

8- اطلاع یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرگذشت موسی (ع) و فرعون

فسئل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون

840- یهود صدر اسلام و قصه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 8

8- اطلاع یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرگذشت موسی (ع) و فرعون

فَسئَلُ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ

ص: 529

841- یهود صدر اسلام و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 7

7 - یهودیان عصر بعثت در تلاش برای کتمان حقانیت اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

842- یهود صدر اسلام و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 17، 2، 7

2 - یهودیان عصر بعثت ، مطمئن به حقانیت رسالت پیامبر و انطباق علایم پیامبر موعود بر آن حضرت

و إذا لقوا الذين ءامنوا قالوا ءامننا .. قالوا أتحدثونهم بما فتح الله

عبارت «لیجاجوكم به ..» تا به استناد آن حقایق در پیشگاه خدا علیه شما استدلال کنند.» می رساند که مصداق مورد نظر از «ما فتح الله» حقانیت اسلام و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است که در تورات بیان شده است. بنابراین همه یهودیان - چه عالمان و چه عوام ایشان - به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) اطمینان داشتند.

7 - یهودیان عصر بعثت در تلاش برای کتمان حقانیت اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

17 - از امام باقر (ع) روایت شده که : « انه قال كان قوم من اليهود ليسوا من المعاندين المتواطئين إذا لقوا المسلمين حدثوهم بما فى التوراه من صفة محمد (صلی الله علیه و آله) فنهاهم كبرائهم عن ذلك ، وقالوا : لا نخبروهم بما فى التوراه ، من صفة محمد (صلی الله علیه و آله) فيحاجوكم به عند ربكم فنزلت هذه الآية ؛

گروهی از یهود - که کینه ای به مسلمانان نداشتند - هنگامی که با مسلمانان روبرو می شدند از اوصاف رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که در تورات آمده بود سخن می گفتند؛ بزرگان یهود با خیر شده و آنها را نهی کردند و گفتند: از صفات محمد [ص] - که در تورات آمده - مسلمانان را مطلع نسازید که به وسیله آن با شما در نزد پروردگارتان استدلال و احتجاج خواهند نمود، پس آیه فوق نازل گشت. ».

843- یهود قبل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- پیروزی بر کافران در پرتو قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آرمان یهودیان پیش از بعثت

و کانوا من قبل یستفتحون علی الذین کفروا

از معانی «فتح» نصرت و پیروزی است. «استفتاح» به معنای طلب پیروزی است. آمدن فعل مضارع (یستفتحون) قرین «کان» و مانند آن دلالت بر استمرار در زمان گذشته دارد. ارتباط جمله «و کانوا...» با قبل و بعد اقتضا می کند که: این پیروزی طلبی در ارتباط با نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح باشد. بنابراین «و کانوا...»؛ یعنی، یهودیان پیش از بعثت از زمانهایی دور در انتظار

ص: 530

نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند تا در سایه آن بر کافران پیروز شوند.

8 - یهودیان مدینه، پیش از اسلام در گیر با کافران و از ناحیه آنان در سختی و فشار بودند.

و كانوا من قبل يستفتحون على الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 22

22 - یهود و نصارا در قبل از اسلام، مبتلا به تکالیفی مشقتبار و گرفتار در دام خرافات و بدعت های فراوان دینی بودند.

و يضع عنهم إصرهم والأغلال التي كانت عليهم

جمع آوردن «اغلال» حکایت از گستردگی بدعتها و خرافات دارد.

844- یهود مؤمن صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 26

26 - پایبندی گروهی از یهودیان عصر بعثت به تورات با عمل کردن به پیمان های الهی و پرهیز از کشتن و بیرون راندن همکیشان خود

فما جزاء من يفعل ذلك منكم

سیاق خطابهای گذشته اقتضا می کرد که جمله «فما جزاء...» بدین گونه ایراد شود: «فما جزاءکم بما تفعلون إلا خزی». این تغییر سیاق اشاره به این دارد که همه یهودیان مرتکب اعمال ناروای مذکور نشدند. من تبعیضیه در «منکم» مؤید این معناست.

845- یهود و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 2

2 - یهودیان عصر بعثت، بر ناتوانی خویش از درک معارف اسلام معترف بودند.

وقالوا قلوبنا غلف

کلمه «قالوا» دلالت بر اعتراف دارد.

3 - یهود به قرآن ایمان نمی آورند و اسلام را نخواهند پذیرفت . *

و إذا قيل لهم ءامنوا بما أنزل الله قالوا نؤمن بما أنزل علينا

حذف فاعل و آوردن فعل به صورت مجهول (قيل) حاوی این نکته است که: پاسخ منفی یهود به دعوت قرآن، مخصوص یهود عصر بعثت نیست؛ بلکه آیندگان اینان نیز همین رویه را خواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 14، 9

9 - تلاش تبلیغاتی یهود و نصارا علیه اسلام و قرآن

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا

14 - حقانیت اسلام ، حتی در نظر یهودیان و مسیحیان امری روشن و تردیدناپذیر بود .

من بعد ما تبين لهم الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 6

6 - توافق های سطحی با یهود و نصارا ، در گرایش آنان به اسلام مؤثر نیست .

و لَنْ تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَالنَّاصِرُ حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 -

10، 11، 12، 13، 19، 22، 25

10 - استهزای یهود نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

من الذين هادوا... يقولون سمعنا وعصينا واسمع غير مسمع وراعنا لئلا بالسنتهم

11 - گفته های یهود با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آمیخته با عیبجویی به آیین اسلام

راعنا لئلا بالسنتهم و طعنًا في الدين

«طعنًا في الدين» به معنای ضربه وارد کردن در دین با ناسزاگویی و عیبجویی است. گفتمی است که «طعنا» حال برای فاعل «يقولون»

است ؛ یعنی «يقولون كذا طاعنين في الدين».

12 - یهود ، در صدد وارد ساختن ضربه به اسلام

و طعنًا في الدين

13 - تشبیه وحی و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هیاهوی چوپان ها ، طعن یهود بر دین اسلام

راعنا لیاً بالسنتهم و طعنأ فی الدین

هدف شوم یهودیان از چوپان خواندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند تشبیه دعوت و سخنان او به هیاهوی چوپانها باشد.

19 - یهودیان تحریفگر - به پندار خیر و صلاح خویش - در صدد آزار رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ضربه زدن به اسلام بودند

من الذین هادوا . . . لکان خیراً لهم و اقوم

22 - تحریفگری ، استهزا و طعن یهود نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از کفر آنان

من الذین هادوا یحرفون . . . سمعنا و عصینا . . . لعنهم الله بکفرهم

25 - تنها اندکی از یهود به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان خواهند آورد .

و لکن لعنهم الله بکفرهم فلا یؤمنون الا قليلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 20

20 - دل های مهر خورده و در حجاب لجاج فرو رفته یهود ، مانع گرایش آنان به اسلام

ص: 532

بل طبع الله عليها بكفرهم فلا يؤمنون إلا قليلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 19

19 - همسویی منافقان و یهود عصر بعثت در گرایش ها و موضعگیری های خویش در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

الذین يسرعون في الكفر .. سمعون للكذب سمعون لقوم اخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 13

13 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نگران آسیب رسانی یهود به اسلام و مسلمانان در صورت اعراض آن حضرت از داوری بین آنان

وإن تعرض عنهم فلن يضروك شيئاً

به نظر می رسد مراد از «یضروک» آسیب رسانی به اسلام و جامعه ایمانی باشد، زیرا رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نگران آسیب دیدن شخص خود نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 9

9 - همکاری و روابط دوستانه یهود و نصارا، @ در جهت مقابله با اسلام *

يا ايها الذين آمنوا لاتتخذوا اليهود والنصرى أولياء بعضهم أولياء بعض

با توجه به اینکه یهود و نصارا نسبت به یکدیگر دشمنی و کینه دارند، معلوم می شود دوستی آنها با یکدیگر که از جمله «بعضهم ..» استفاده می گردد، در جهت مقابله به اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 13، 2، 4

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

يريدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم

4- اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً... يريدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

13 - یهود و نصارا ، ناخشنود از گسترش اسلام

و يأبى الله إلا أن يتم نوره ولو كره الكفرون

846- یهود و گسترش اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 13

13 - یهود و نصارا ، ناخشنود از گسترش اسلام

ص: 533

و يَأبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يَتَمَّ نوره و لو كره الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 33 - 9

9 - يهود و نصارا، مخالف اسلام و ناخشنود از گسترش آن

اتخذوا أهبأرهم و رهنهم أربأبأ... ليظهره على الدين كله و لو كره المشركون

847- يهود و مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 147 - 6

6 - تلاش های تبليغی اهل كتاب (يهود و نصارا) بر ضد احكام اسلام ، ايجاد كننده زمينه های شك و ترديد در اذهان مسلمانان صدر اسلام

الحق من ربك فلا تكونن من الممترين

بر حذر داشتن مسلمانان از شك و ترديد، با فعل «فلا تكونن» - كه مقرون به نون تأكيد است - گويای اين معناست كه: زمينه های شك و ترديد در مسلمانان به وجود آمده بود. از آيات قبل می توان فهميد كه مخالفتهاي اهل كتاب منشأ اين ترديدها بوده است.

اسلام ستيزان

848- شكست اسلام ستيزان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - صف - 61 - 8 - 4

4 - تلاش برای خاموش كردن نور اسلام ، تلاشی مذبوحانه و بی فرجام است .

يريدون ليطفؤا نور الله... و الله متم نوره

اسلام گريزی

849- آثار اسلام گريزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 10 - 2

2- دور شدن از آیین اسلام، جز سختی و مشقت، دستاوردی نخواهد داشت.

فسنیسره لیسری .. فسنیسره للیسری

بنابر یک احتمال، مراد از «یسری» در آیات پیشین، شریعت اسلام است. در آن صورت، مصداق «عسری» نقطه مقابل آن؛ یعنی، دور شدن از اسلام خواهد بود.

ص: 534

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

